III-16

POVJESNE CRTICE

O ŠKOLSTVU

BRODSKE PUKOVNIJE I BRODSKOGA OKRUŽJA

PRIREDIO

IVAN MARTINOVIĆ,

PROFESOR U MIRU I PRAVI ČLAN HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA.

S JEDNOM KARTOM.

ZAGREB.
NAKLADA PIŠČEVA.

TISKARA I LITOGRAFIJA C. ALBRECHTA
1912.

POVJESNE CRTICE

O ŠKOLSTVU

BRODSKE PUKOVNIJE I BRODSKOGA OKRUŽJA

IVAN MARTINOVIĆ,

PROFESOR U MIRU I PRAVI ČLAN HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA.

S JEDNOM KARTOM.

ZAGREB.

NAKLADA PIŠČEVA.

TISKARA I LITOGRAFIJA C. ALBRECHTA

1912.

PREDGOVOR.

S prvim počecima školstva u vojnoj Krajini upoznao sam se, kad sam bio na bečkom pedagogiju (1875. do 1878.) i čitao djelo baruna Helferta: „Geschichte der österreichischen Volksschule“. Druga djela, koja sam čitao radi krajiškoga školstva, jesu: „Statistik der Militärgränze des österreichischen Kaiserthums“ od Hietzingera; „Vollständige Topographie der Karlstädter-Militärgrenze“ od Frasa; „Lehrbuch über die Statistik der Militär-Gränze“ od Stopfera; „Specialgeschichte der Militärgrenze“ od Vaničeka. Ta su me djela ponukala na daljni rad oko sabiranja podataka za krajiško školstvo.

Prva vrela poslije toga, iz kojih sam vadio podatke za krajiško školstvo, bili su zapisnici ili protokole, u kojima su zabilježene školske naredbe iz pretprošloga i prošloga stoljeća. Nekoliko sam ih pročitao iz područja bivše hrvatsko-slavonske Krajine, pa sam glavnije podatke iz tih protokola počeo priopćivati god. 1896. u pedagoškom časopisu „Napretku.“

Kad sam tako dobio opći pregled o krajiškom školstvu, onda sam se tek zakanio, da sakupljam daljne podatke o školstvu brodske pukovnije, u kojoj sam se rodio i u kojoj sam kao narodni učitelj počeo služiti. Rado sam se latio toga posla stim više, jer su Vinkovci, štopsko mjesto brodske pukovnije, bili dugo vremena sjedište slavonsko-srijemske školske komisije, pa sam se nadao, da ću naći zgodnih podataka o školstvu svoga zavičaja

S preporučnim pismom, što sam ga dobio od visoke kralj. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, iš sam u nekoja mjesta, da sakupljam priloge za svoj rad. Za ir poruku izričem duboku svoju hvalu visokoj kralj. ze lis vladi, koja mi je takodjer dopustiti blagoizvoljela, da mog učavati i one spise iz posljednjega vremena krajiške upra , koji se čuvaju u pismohrani odjela za bogoštovlje i nastavu.

Najstarije crtice, koje su o školstvu navedene u knjizi, uzete su od veće česti iz spisa, koji se čuvaju u zgradi kr. kotarske oblasti u Vinkovcima, gdje su nekoć bile uredske prostorije c. kr. brodske pukovnije i brodskoga okružja, onda iz pismohrane kr. velike gimnazije u Vinkovcima, zatim iz pismohrane nadbiskupske pisarnice u Zagrebu. Da sam do njih doći mogao, zahvaliti mi je p. n. gg.: Franji Piškoriću, tajniku kr.

zemaljske vlade i upravitelju kotarske oblasti u Vinkovcima; Josipu Beyeru, ravnatelju kr. velike gimnazije u Vinkovcima i Janku Barleu, tajniku nadbiskupa-koadjutora u Zagrebu.

Nekoliko sam priloga upotrijebio za svoj rad iz vlastite knjižnice velem. gosp. dr. Josipa Brunšmida, kr. sveučilišnoga profesora i ravnatelja arheološkoga muzeja u Zagrebu. Hvala mu na susretljivosti.

Kod sakupljanja podataka za ovu knjigu išla su mi na ruku još p. n. gg.: Antolović Bartol, rav. učit. u Cerni; Blašković Ivan, rav. učitelj u Nijemcima; Degmečić Pavao, rav. učit. u Ivankovu; Filakovac Ivan, rav. učitelj u Račinovcima; Fränkel Leopold, c. i kr. nadoficijal i registrator XIII. vojnog zbora u Zagrebu; Galić Andrija, rav. učitelj u Garčinu; dr. Gjelatović Pavao, podarhidjakon i župnik u Bošnjacima, a sada u Djakovu; Holik Stjepan, rav. učitelj u Drenovcima; Jagodić Ilija, začasni kanonik i župnik u Garčinu; Jauker Dragutin, ravnatelj c. kr. učitelj. škole u Gracu; Kamenar Nikola, župnik u Petrinji; Kopić Martin, opć. bilježnik u Babinoj Gredi; dr. Kučera Oton, kr. sveučilišni profesor u Zagrebu; Kutuzović Franjo, rav. učit. u Babinoj Gredi; Leppée Franjo, rav. učit. u Vinkovcima; Lešić Josip, umirov. kr. porezni protustavnik u Zagrebu; Lovreković Stjepan, ravnatelj kr. učit. škole u Petrinji; Lovretić Antun, umirov. rav. učit. u Gradištu; Lukačević Gjuro, umirov. kr. kot. predstojnik u Novoj Gradiški; fra Maretić Ivo u Brodu; Nemeš Antun, bivši načelnik u Petrovaradinu; dr. Novosel Mato, župnik u Vinkovcima; Pavić Dragutin, župnik u Sibinju; Radičević Martin, rav. učit. u Vel. Kopanici; Risović Marko, umirov. rav. učitelj u Otoku; Senc Mijo, prisjednik duh. stola, dekan i župnik u Babinoj Gredi; Simonović Julio, kr. domobranski potpukovnik u Zagrebu; Stojaković Ivan, rav. učitelj u Komletincima; Stojanović Andrija, umirov. općinski bilježnik u Babinoj Gredi; Strossmayer Andrija, rav. učit. u Rajevu selu; Šimić Miroslav, rav. učit. u Trnjanima; Škof Vladimir, ravnatelj kr. realne gimnazije u Petrinji; Šipuš Josip, ravnatelj više pučke škole u Županji; Tomerlin Angjelko, učitelj više djev. škole u Vinkovcima; Uzelac Rade, ravnatelj više pučke škole u Petrovaradinu, a sada kr. županijski školski nadzornik u Vukovaru; Varžić Pavao, upravitelj župe u Vrpolju; Vidaković Antun, rav. učit. u Brodu; Vrabec Nikola, rav. učit. u Sikirevcima; Zdelar Milan, ravnatelj kr. realne gimnazije u Mitrovici; Živković Mijo, rav. učit. u Gradištu; Živković Vjekoslav, rav. učit. u Retkovcima; Županić Antun, rav. učit. u

Andrijevcima; zatim s. Grabner Valerija, upraviteljica ženske učit. škole u samostanu milosrdnica u Zagrebu. Svima hvala!

Sabrano sam gradivo sastavio u cjelinu, da se tako sačuva od propasti i da bude od koristi mladjemu naraštaju. Kod sastavljanja držao sam se načela, da nije dovoljno samo navesti kraj, u kom se nešto zbivalo, nego da je nužno, da se taj kraj barem donekle karakterizira, naročito da se prikaže donekle život naroda u tom kraju, jer se tako lakše može shvatiti ono, što se u njemu dogadjalo uopće, a napose na polju školstva. Zato sam najprije ukratko prikazao opću sliku brodske pukovnije, a onda sam na to nadovezao povjesne crtice o školstvu.

Što je u knjizi uzeto kao prijepis njemačkoga ili hrvatskog originala, štampano je onako, kako original glasi. Kod nekojih osoba uzeti su dani, mjeseci i godine rodjenja ili smrti onako, kako je to zabilježeno u službenim spisima, koji se nalaze u arkivima, a kod drugih je to uzeto onako, kako je zabilježeno u matici rodjenih i umrlih u župama.

Da je moj mnogogodišnji rad mogao izaći u obliku knjige pred moje mile zemljake, zahvaliti mi je slavnomu zastupstvu brodske imovne općine, koje je u svojoj glavnoj skupštini pod predsjedanjem svoga predsjednika gosp. Marijana Mihaljkovića jednoglasno zaključilo, da će otkupiti 500 komada ove knjige. Nadalje zahvaljujem kr. zemaljskoj vladi, koja je blagoizvoljela odobriti taj zaključak.

Koliko je dosad meni poznato, nema nijedna bivša krajiška pukovnija opširno pisane povijesti školstva svoga područja, pa bi po mome mišljenju bila ova knjiga prva te vrste.

O cjelokupnom pak hrvatskom školstvu izdao je kr. savjetnik i zemaljski školski nadzornik Antun Cuvaj veliko djelo u više svezaka pod natpisom: „Građa za povijest školstva kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas.“

U Zagrebu 16. travnja 1912.

Ivan Martinović.

Narod bez svoje povjesnice putnik
je putnog bez lista:
Zapreka nalazi svud, daleko
ne može doć.
Preradović.

Brodska pukovnija.

Osnivanje pukovnije. Područje bivše brodske pukovnije, koja je postojala od g. 1750. do 1873., leži u onom kraju, o kojem nam Matija Antun Relković, koji je kod Brodjana služio kao časnik, pjeva ovako:

Slavonio Zemljo plemenita
Veletise lipo uzorita,
Nakitjena zelenim Gorama
Obaljana csetirim Vodama.
Napriliku Zemaljskoga Raja
Rike teku sa csetiri Kraja.
Od Istoka Dunaj Voda pliva,
Od Zapada studena Illova.
Od po Nochi Drava Voda micse
Kod Almasha u Dunaj uticse.
A od Podne Sava Voda tecse,
I u Dunaj o Biograd cseshe.
Potebise biele Gradovi,
Kao na Vodi sivi Labudovi.
Brod, Gradishko, Osik i Varadin,
Shtoje pram njih jal Nish, jali Vidin.
Josh Varoshe broish plemenite,
Koi tebe sa svih Stranah kitte.

Da vidimo sada, kako je došlo do osnivanja krajiških pukovnija u Slavoniji.

Iza bitke na Muhačkom polju g. 1526., gdje je polumjesec održao pobjedu nad kršćanskom vojskom, stadoše Turci osvajati Slavoniju, dok je konačno posve ne podjarmiše. Tako je došlo pod tursku vlast i sve područje, koje je poslije sačinjavalo našu pukovniju.

U povijesti: „Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibrišimović“, što ju je napisao g. 1888. Radoslav Lopašić, stoji na str. 106. i 107. ovo:

„Počev od polovice šestnaestoga vieka postojala su u Slavoniji dva turska sandžaka, prvi u Pakracu a poslije u Cerniku, a drugi u Požezi.“

Za nas je vrijedno ovdje istaknuti samo to, da je požeškomu sandžaku pripadao, kako pisac veli, uz Kraljevu Veliku, Viroviticu, Osijek, Vukovar, Djakovo i Brod, gdje je kadšto

stanovao sam glavar sandžaka, paša. U Brodu je stanovao kadija ili turski sudac.

Na str. 124. i 125. navedene knjige stoji, da je Djakovo bilo pod Turčinom znatno mjesto s tvrdjom, da je u njemu stanovalo g. 1687. više turske vlastele: Hasan-paša, vlastelin u Djakovu, Ali-paša Sokolović, vlastelin u Strizivojni, Hazan-beg u Vrpolju, Kur-beg u Djakovu.

Ne smijemo ni izdaleka pomisliti, da je naš narod u Slavoniji mirno podnosio tursko nasilje, da je teški jaram strpljivo nosio. Narod se naš junački borio s nametnikom, s neprijateljem svoje vjere i slobode, a predvodili su ga u tim borbama njegovi hrabri junaci: Franjo Ilić, Luka Senčević, braća Marko i Mato Lapsanović, Luka Ibrišimović i mnogi drugi, jer ih, kako veli Lopašić, ne može nitko sve pobilježiti; bilo ih je na sve strane i u svako doba.

Kad je g. 1683. kršćanska vojska porazila tursku vojsku pod Bečom, onda je stalo svitati sunce slobode našemu narodu. Nekoliko godina iza toga oslobodila se Slavonija, oslobodio se naš rodni kraj turskoga pašaluka.

Lopašić veli u navedenoj knjizi na strani 158. i 159., da je oslobodjenje Slavonije ovjenčano godine 1691. predobićem tvrdje brodske, koju je karlovački general vojvoda Croy zauzeo. A Tade Smičiklas veli u svom djelu: „Poviest Hrvatska“, II. dio, strana 226.: „Za njekoliko nedjelja mjeseca oktobra 1691. budu Turci bačeni iz svih gradova u Bosnu, da nikada više nezagospoduju Slavonijom.“

Na to ćemo nadovezati riječi Luke Ilića, što ih je napisao o postanku c. kr. vojničke granice s obzirom na slavonsku Krajinu: „Austrijska vlada, uvjerivši se dovoljno kroz dvjestagodišnje iskustvo o potrebići i koristi graničarskoga zavoda u Hrvatskoj, odredi odmah, kako iz Slavonije g. 1691. istjera Turčina, poput hrvatske granice podići niz Savu u Slavoniji, zatim kraj Tise i Maroša u Bačkoj sličan kordun s tim nalogom, da se suvišne niz Savu ležeće kule i tvrdjave odmah poruše, stranom stoga, što ih vlada radi nedostatka vojnika uzdržavati nije mogla, a stranom jer su se u istih mjestih pustaije uzdržavale. Ovim postupkom preprečeno je zajedno neprijatelju svako stalno i postojano držanje u ovih strana.“[1]

Kapetan od uprave i profesor tečaja za pripravu krajiških pitomaca za časnike uprave, Mato Stopfer, veli u svojoj knjizi:

[1] Arkiv za povjestnicu jugoslavensku. Knjiga V., strana 110.

„Lehrbuch über die Statistik der Militär-Gränze des österreichischen Kaiserthums“ od g. 1840., da su navedeni krajiški krajevi osnovani iza karlovačkoga mira, da je prvi ustav za njih izradio general barun Schlichting, da krajišnici s tim ustavom nijesu bili zadovoljni, pa je stoga bio uredjen za njih sistem grofa Khevenhüllera (1735), a napokon je došao na red onaj sustav, što ga je izradio barun Engelshofen (1747.)

Po tom sustavu bude slavonska Krajina razdijeljena na tri pukovnije: petrovaradinsku, brodsku i gradišku s dvije pukovnije husara. Svaki prosti vojnik dobio je za izdržavanje obitelji 12 jutara oranice, a svaki konjanik 16 jutara oranice, a osim toga svaki livade za 12 kosaca. Odijelo i oružje nabavljali su graničari sami.

U Petrovaradinu i Zemunu bile su postavljene za obranu mjesta t. zv. „Freischützen-Compagnien.“

I s tim sustavom ne bijahu slavonski graničari zadovoljni, pa im zato dadoše g. 1753. sustav, što ga je bio naredio feldmaršallajtnant grof Serbelloni. Odsad su te tri pukovnije imale samo jednu husarsku pukovniju, t. j. davale su momke samo za jednu husarsku pukovniju, dok su prije davale za dvije takve pukovnije.

Premda se već g. 1747. izrijekom ističu u slavonskoj Krajini pukovnije: petrovaradinska, brodska i gradiška, to ipak valja zapamtiti, da su one uredjene tek g. 1750.

O tom uredjenju napisao je pukovnik barun Neustädter ovo:

Pod nadzorom generala baruna Engelshofen-a osnovana je brodska pukovnija u Brodu g. 1750. na prostoru od 33 četvorne milje. Vlasnik pukovnije bijaše feldmaršal Franjo Sigmund grof Gaisruck, a prvi pukovnik i zapovjednik Franjo Jahnus barun od Eberstadta. „Rangslista“ brodske pukovnije od g. 1871. zove ga od „Erbstadta“.

Kod osnutka brodske pukovnije g. 1750. imala je ona 2 bataljuna infanterije, a sve tri slavonske pukovnije dale su i jednu pukovniju husara. Brodska krajiška pukovnija protezala se prostorom od Odvoraca i gornjih Andrijevaca do Nijemaca, a pod husarsku pukovniju pripadala su mjesta od Vodjinaca i Cerne do Štitara. Pukovnik husara bio je Petronely.[1]

Godine 1871. iznosila je površina pukovnije 39¼ četvornih milja. Od osnutka pukovnije g. 1750., pa gotovo do g. 1820.

[1] Brouillon zur Geschichte des Broder 7. Grenz-Regiments vom Jahre 1750.—1829.

mijenjalo se njezino područje višeput. Tako se zna, da su našoj pukovniji pripadala sela: Sibinj, Odvorci, Gornji Andrijevici, Kaniža, Šumeće, Zbjeg i Slobodnica. Sva ta mjesta osim Slobodnice pripala su g. 1807. gradiškoj pukovniji, a Slobodnica g. 1823.

Poslije toga pripala su našoj pukovniji mjesta: Adaševci, Batrovci, Ilinci, Lipovac i Mala Vašica, dok napokon ne pripade taj kraj petrovaradinskoj pukovniji, a naša pukovnija dobi u zamjenu mjesta: Drenovce, Gunju, Gjuriće, Račinovce, Soljane i Vrbanju, koja su mjesta, kako se to navodi u Hietzingerovoj statistici vojne Krajine, pripadala još g. 1817. petrovaradinskoj pukovniji.

Od onoga vremena, kad su ta navedena mjesta pripala našoj pukovniji, a Slobodnica Gradiškoj, pa do g. 1886. nije se mijenjala medja područja bivše brodske pukovnije.

Medje pukovnije bile su ove: na istoku petrovaradinska pukovnija i jedan dio srijemske županije, na zapadu gradiška pukovnija, na sjeveru požeška, virovitička i srijemska županija, na jugu pak rijeka Sava, koja je duljinom naše pukovnije dijelila njezino područje od Bosne.

Čardaci. Najznatnija je bila za nas medja na jugu, jer su uz Savu bili naredjeni čardaci za stanovanje vojnika, kojima je bila dužnost, da po danu i po noći stražu straže, da se očuva država od turske provale, da narod bez dopuštenja ne prelazi s jedne strane na drugu, da se roba ne kriomčari, da se kužna bolest iz turskih krajeva ne prenosi u naše krajeve. Sve krajiške hrvatsko-slavonske pukovnije osim križevačke i gjurgjevačke morale su uz tursku medju držati vojnike za obranu cijele monarhije. To je bio takozvani kordun.

Iz jednoga popisa, koji potječe od g. 1809., razabira se, da je brodska pukovnija imala te godine uz Savu više od 60 čardaka, i da je morala za čardake i za druge vojničke službe po kumpanijama i u stožernom mjestu davati nedjeljno 400 ljudi.

Skrajnji naši čardaci, koji su spajali čardake naše pukovnije s onima gradiške i petrovaradiske, bili su u doba, kad su Račinovci pripali našoj pukovniji, „Mamić Brodac“ s gradiške strane i „Račinovci“ s petrovaradinske strane. Prvi susjedni njihovi čardaci bili su: u gradiškoj pukovniji „Hambar“, a u petrovaradinskoj „Novi“.

Važnost povjesnih crtica. Kad smo tako dobili prijegled o osnutku brodske pukovnije, o njezinoj površini i o njezinim

medjama, uzet ćemo još neke znatne crtice iz njezine prošlosti, a na to nas nukaju ovi razlozi:

U više navrata uvjerit ćemo se, da su naši pukovnici kao zapovjednici pukovnije prema svojim silama i prema svomu osjećanju za narodnu prosvjetu s ostalim časnicima, koji su im bili podčinjeni, znatno utjecali na unapredjivanje pučkih škola, tih prvih i najpotrebnijih hramova narodne prosvjete.

U crticama o našem školstvu doći će mjestimice nekoje riječi, koje će se moći valjano shvatiti samo onda, ako se prije upoznamo s njima na pravom njihovu mjestu, t. j. na mjestu, gdje se govori o uredjenju pukovnije uopće.

Tko bar približno ne pozna prošlosti svoga rodnog kraja; tko ne pozna u glavnim crtama, kako su mu nekoć živjeli djedovi i pradjedovi, kako su i slavu stjecali; tko nema ljudskoga osjećanja za te stvari, taj se ne može ponositi dičnim imenom hrvatskoga rodoljuba.

Koliko je dosad meni poznato, mi nemamo štampane povijesti naše pukovnije, koja bi nam u kratkim crtama prikazala prošlost našega kraja, nego imamo samo pisani „Brouillon“, nacrt povijesti od pukovnika Neustädtera, a taj je po riječima toga slavnog pukovnika samo okosnica za sastavljanje ili pisanje potpune povijesti lijepe i odlične brodske pukovnije. U nacrtu ističu se uglavnom samo vojničke stvari, i to počevši od osnutka pukovnije pa sve do g. 1829. Ja sam taj nacrt dobio u prijepisu od gospodina gruntovničara Filipovića, sina prvaka hrvatskog školstva Ivana Filipovića.

Jer je razvijanje školstva u našoj pukovniji usko skopčano s uredjenjem pukovnije; jer nemamo nikakve priručne knjižice, koja bi nas ukratko uputiti mogla u prošlost našega rodnog kraja, a naročito u njegovu prošlost od osnutka pukovnije, pa sve do onoga dana, kadno se konačno priključi Krajina, ta „krvava haljina“, kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji; stoga držim upravo potrebnim, da se ovom prilikom, gdje se govori o našem školstvu, istaknu i nekoje druge crtice, koje će u nama oživjeti uspomenu na rodni naš kraj, na naše djedove i pradjedove, koji su u njemu živjeli kao hrabri i vjerni podanici cara svoga. Evo tih crtica:

Ratovanje. Čete iz kraja brodske pukovnije služile su kao neredovita (irregulär) vojska i do samoga osnutka pukovnije u ratovima s Turcima, sa ugarskim malkontentima (nezadovoljnicima), s Talijanima, Prusima, Francuzima i Španjolcima.

Na koncu g. 1740. poslaše ih u Italiju. No oni dodjoše do Požege, tu se pobuniše i ubiše svoga zapovjednika Janoscha, pa se onda vratiše kući držeći, da su se tako riješili daljnih obveza. Ljuto se prevariše. Poslaše za njima njemačke konjanike, da ih u red dotjeraju. Tom prilikom mnoge pohvataše i povješaše na drveće, a jednoga baš na jedan orah blizu sela Mirkovaca. Dugo godina ne htjede narod jesti orahe s toga drveta.

Kad su ih u red spravili, onda ih podijeliše u kapetanije i otpraviše nanovo na vojsku u Italiju. Mirno su tamo otišli, pa su svoju vojničku dužnost vršili na potpuno zadovoljstvo svojih zapovjednika. Veli se, da ih je pohvalio zapovjedajući general Lobkowitz, jer su bili strah i trepet za Talijane i Španjolce. Poslije rata vratiše se kući.

Osim te neregularne vojske imali su kod kuće pandure pod upravom harambaše. Panduri su držali red u zemlji i čistili su domovinu od hajduka, koji su sela plijenili i druga mrska i gadna djela činili.

Godine 1697. otišla je ta neregularna vojska u Bosnu sa svojim glasovitim pukovnikom Kybom, te se je izvanredno borila kod blokiranja i zauzeća čvrstih gradova Doboja, Maglaja i Vranduka. S tim pukovnikom, koji je bio rodom iz Češke, ratovali su g. 1703. s ugarskim malkontentima u blizini Segedina. S 2000 svojih momaka uništio je Kyba 3000 malkontenata, ali je i sam pao u toj bitki. Hrabro se držala ta vojska i kod zauzeća Kečkemeta. Ratujući u Ugarskoj uhvatiše tamo i francuskoga poslanika „Marquis de Bellegarde“.

Junačko njihovo držanje spominje se g. 1716. kod turskoga Šabca, g. 1717. kod Petrovaradina, gdje je pao boreći se s njima jedan turski paša, onda iste g. kod Biograda, gdje je kapetan Monostrti sam svojom rukom ubio 14 Turaka. G. 1743. do 1746. slavno su ratovali u Italiji.

Radi tih odličnih čina u različnim ratovima dobili su ti hrabri potomci „Ilira“ pohvalu i priznanje i od same cesarice Marije Terezije, kadno je g. 1754. izdala takozvana krajiška prava „Grenz-Rechte“.

Hajduci serežani ili panduri. Mijat Stojanović piše o njima ovako: Prije nego je zavedena slavonska Krajina i razdijeljena na pukovnije i satnije, i prije nego su uredjena sela u Posavini, pa namještene kuće u selima po redu i broju, bijaše u Slavoniji po onim prastarim velikim šumama mnogo kurjaka

i hajduka, koji se bijahu pohajdučili još za turske klete vlade; a tako bijahu pune i bosanske susjedne planine i šume pustošne turskih hajduka i skitalica, pune pustaija, koji često napadahu i pojedince i u četama na naša sela i stanove, ubijahu ili vodjahu ljude u ropstvo, osobito djevojčice i dječake rado zaplijenjivahu, marvu otimahu i robljahu sela.

Da se doskoči tolikomu zlu i zulumu, odredi viša državna vlast, da se zavedu i u Posavini hajduci serežani, koji će o trošku državnom odbijati navale hajdučke i proganjati pustaije i čistiti zemlju od zaostavšega toga turskog smeća. Svaki se hajduk državni oruža po hajdučki sa samokresima za pojasom s velikim ljutim mačem i s dugom puškom šarkom. Najglavitije ljude po selima izaberu za harambaše ili vodje, od kojih svaki imade po 20—30 pouzdanih momaka, koje kao baša predvodjaše pješke i na konju, kako kad nužno bijaše i to u slučaju, kad se pojaviše gdjegod zlikovci, koje kad razbiše, protjeraše, potukoše, izraniše i pohvataše, vraćahu se državni hajduci opet svaki u svoj dom, k svomu običnom poslu i prolazilo je često i po više nedjelja, kadšto i po više mjeseci, da četnici ne imadjahu posla, samo što su morali biti uvijek spremni, da podju u potjeru, ako bi se gdjegod oglasili i pojavili pustaije.

Jedva da je bilo za onda u cijeloj Posavini glavitijega, junačnijeg i uglednijeg, bolje odjevena i oružana četnika, nego bijaše Ivan, harambaša sa Babine grede, kovač oružja, koji predvodjaše četu poizbor serežana, sve mladih junaka, 32 druga iz istoga sela i iz bližnje okolice. Svaki izmedju njih mogao je poći pješke i poletjeti na vatrenu konjicu, kao ptica lastavica; svaki kadar povući i potegnuti, dignuti i ponijeti teret i breme, svaki vješt puški, nožu i bodvi, svaki se mogaše zaletiti i u navali nasrnuti na dva Turčina ili pustaije, a sam Ivan harambaša i na više. U družbi bijaše gorostasnih, jakih i glavitih momaka, ali Ivan bijaše od sviju glavom veći, prsima i plećima daleko širi, rukom snažniji i jači, žarkim okom sigurniji, te štogod bi shvatio okom, to bi dostigao i tanetom iz svoje pouzdane puške šarke, a na nožu nebijaše mu para u okolici. Družba je počitovala i ljubila svoga vodju, a on je bio prama svojim drugovima ljubezan, pravedan i vjeran, i dijelio je s njima svaki plijen pravično.[1]

Ivan harambaša bio je rodjeni pradjed pokojnoga Mijata Stojanovića. U okršaju s Turcima ubiše ga oni iz pušaka, od-

[1] Sgode i nesgode moga života. Rukopis od Mijata Stojanovića.

sjekoše mu glavu i odnesoše čak u Travnik veziru. Mijat je zaključio crticu o četovanju pradjeda svoga ovako: „O Ivane, pokojna ti duša! Tko siječe mačem, od mača gine, tko bije puškom, od nje obično umire.“ Drugovi Ivanovi prenesoše noću mrtvo tijelo bez glave prijeko smrznute Save i zakopaše ga na groblju Gradac blizu potoka Dubočice.

Krajiške pukovnije u hrvatsko-slavonskom području. G. 1745. i 1746. osnovane su u hrvatskom području ove pukovnije: prva i druga banska, lička, otočka, ogulinska, slunjska, varaždinsko-križevačka i varaždinsko-gjurgjevačka, a u slavonskom području g. 1750.: gradiška, brodska i petrovaradinska pukovnija.

Od g. 1769.—1798. bile su krajiške pukovnije uvrštene u red ostalih pješačkih pukovnija. Kad su ih pak g. 1798. iz toga reda izlučili, onda su im dali posebnu numeraciju. Po toj numeraciji dobila je lička pukovnija broj 1, otočka broj 2, ogulinska 3, slunjska 4, križevačka 5, gjurgjevačka 6, brodska 7, gradiška 8, petrovaradinska 9, prva banska 10. a druga banska broj 11. Neustädter veli, da je naša pukovnija dotle imala broj 60.

Sjedište 1. pukovnije bilo je u Gospiću, 2. u Otočcu, 3. u Ogulinu, 4. u Karlovcu, 5. i 6. u Bjelovaru, 7. u Vinkovcima, 8. u Novoj Gradiški, 9. u Petrovaradinu, 10. ili prve banske u Glini, 11. ili druge banske u Petrinji. Nekoje su pukovnije imale u početku svoje sjedište i u drugim mjestima. Tako se zna, da je zapovjednik brodske pukovnije imao svoje mjesto najprije u Brodu, pa je odatle dobila pukovnija i svoje ime.

Brodska i gradiška pukovnija, koje su sačinjavale jednu brigadu pod upravom brigadira, generalmajora, imale su boju ogrlice blijedo-crvenu, a dugmeta na kaputima bila su kod Brodjana bijela, a kod Gradiščana žuta.

Slavonska Krajina sa šajkaškim batalijunom, koji je osnovan 1764., sačinjavala je glavno zapovjedništvo, koje bijaše smješteno u Osijeku do g. 1783., a onda u Petrovaradinu do ratne g. 1849. Posljednji general, koji je u Petrovaradinu potpisao još g. 1848. jednu školsku naredbu za naš kraj, bio je feldmaršallajtnant Hrabovsky.

Sad je pripala cijela hrvatsko-slavonska Krajina glavnomu zapovjedništvu u Zagrebu.

Godine 1851. dodijeliše petrovaradinsku pukovniju sa šajkaškim batalijunom temišvarskom glavnom zapovjedništvu, a

brodska i gradiška pukovnija osta pod upravom glavnoga zapovjedništva u Zagrebu, kojemu su sad pripadale pukovnije: 1., 2., 3,, 4., 5., 6., 7., 8., 10. i 11.

Godine 1871. razvojačiše 5. i 6. pukovniju, te ih podvrgoše pod upravu kr. zemaljske vlade, kojoj pripade tom prilikom i grad Senj i općina Sisak od druge banske pukovnije, a glavnomu zapovjedništvu u Zagrebu dodijeliše sada petrovaradinsku pukovniju.

Hrvatsko-slavonsko krajiško područje imalo je sada ove pukovnije: ličku, otočku, ogulinsku, slunjsku, prvu i drugu bansku, gradišku, brodsku i petrovaradinsku. No i te pukovnije dokrajčiše nabrzo svoj vijek, jer ih već g. 1873. razvojačiše, a njihovo područje pripade konačno g. 1881. pod upravu kr. zemaljske vlade, te tako nestade Krajine.

Jednoć je imala cijela Krajina, koja se sastajala od česti Hrvatske, Slavonije, Banata i Sedmogradske, 17 pukovnija, zatim šajkaški batalijun i sikulske konjanike.

Pukovnici brodske pukovnije. Od osnutka pukovnije pa do njezina ukinuća (1750.—1873.) upravljali su brodskom pukovnijom ovi zapovjednici ili pukovnici:

Franjo Jahnus barun od Erbstadta	1750.
Beck Levin	1754.
Mihael Brodanović od Ussitzke i Čarmenitze	1756.
Grof Dönhof	1761.
Grof Khun	1772.
Marcheze Zamboni de Lerogano	1776.
Brentano	1778.
Arsenije Secsujac barun od Heldenfelda	1779.
Chernel pl. Chernelhaza	1783.
Pavo barun Davidović	1789.
Petar Terzić pl. Cadesich	1790.
Sunstenau	1796.
August Wetzel	1799.
Pavo barun Radivojević	1804.
Hugo grof Eltz	1807.
Miletić	1809.
Josip Stell barun od Holsteina	1812.
Franjo pl. Weincirl	1813.
Ivan Pichler	1818.
Friedrich vitez Seidel	1829.
Karlo Fröhlich	1835.

Josip barun Neustädter	1842.
Ciril Halavanja	1848.
Emil Mollinary	1849.
Josip Fehlmayer	1854.
Karlo Rebracha	1859.
Ludvig pl. Fromm	1860.
Karlo Degoriczia od Freienwalda	1862.
Karlo Schwarzenbrunner	1864.
Stjepan vitez Jovanović	1865.
Nikola Thodorovich[1] od 3. studenoga 1869. do	1873.

Uredbe, koje je barun Engelshofen bio udesio za slavonsku Krajinu, zamijeniše sistemom grofa Serbellonia g. 1753.

Časnici su dobivali mjesto deputata plaću i to: kapetan 40 forinti mjesečno, kapetanlajtnant 30 forinti, natporučnik 16 forinti, potporučnik 14 forinti, a zastavnik (Fähnrich) 12 forinti. Oficiri su dobili stanove, poslužnike i drva badava.

Kao nasljedno leno dobio po mogućnosti svaki služeći čovjek u gradiškoj pukovniji 12, u brodskoj 15, a u petrovaradinskoj 20 jutara zemlje.

Oficiri, koji su se dotle po volji odijevali i obično kalpak nosili, morali su se odsad počevši svi jednako odijevati, a tako je to bilo i sa prostim vojnicima.

Kad je umr'o vlasnik pukovnije grof Gaisruck, postao je vlasnikom grof Mercy d' Argenteau, koji je bio zapovjedajući general u slavonskoj Krajini. Takov je bio običaj u početku. Sjedište mu je bilo u Osijeku, no on se je ponajviše zadržavao na svojem imanju Högeš.

U bivšoj gradiškoj pukovniji, a sada u požeškoj županiji ima selo Piljenice. U starim spisima zove se to mjesto „Mercydorf", pa je valjda dobilo to ime po tom generalu.

Franjo Jahnus barun od Erbstadta, prvi pukovnik naše pukovnije, rodjen g. 1711., premješten je g. 1754. petrovaradinskoj pukovniji. U sedmogodišnjem ratu dobio je viteški krst i postao je generalom. Dne 26 siječnja 1772. umr'o je kao feldmaršallajtnant.

Godine 1754. postao je pukovnikom brodske pukovnije Beck, dotle je služio kao potpukovnik kod Gradiščana. U starim dnevnicima se piše o njemu, da je bio strog gospodin, imao je dobro dresirane vojnike, istrijebio je razbojništvo u pukovniji. Svoje je sijelo imao u Vinkovcima, gdje je dao sagraditi puno drvenih stanova, a to valjda za oficire. U Vinkovcima je onda

[1] „Rangs-Liste" za brodsku pukovniju od g. 1871.

bila samo jedna jednokatnica, a to je bio pukovnikov stan. I po cijeloj pukovniji gradili su stanove za oficire. S više hiljada kola pijeska nasuo je paradno mjesto. S tim je pukovnikom svaki dan kod istoga stola objedovao po jedan grenadir sa „velike straže".

Beck Filip Levin, barun i feldcajgmajstor, rodjen oko g. 1700. u Hrvatskoj, postao je g. 1745. major, 1749. potpukovnik, a g. 1754. pukovnik brodske pukovnije, 1756. generalmajor, a poslije mira u Hubertsburgu feldcajgmajstor. G. 1765. postao je vrhovnim nadzornikom cijele hrvatsko-slavonske Krajine. Poslije njegove smrti postao je g. 1768. vrhovnim nadzornikom hrvatsko-slavonske Krajine feldcajgmajstor barun Sisković.

U „Satiru" od g. 1779. nalaze se o Becku kao potpukovniku gradiške pukovnije ove riječi:

Oberstlieutenant Barun Beck iz Bogichevacah nacsini pervu Gostionicu, Oberstarske kuche, Kasarne, veliku Straxu, i Tavnicu, sve od Derveta. Prinesese iz Bogichevacah u Novogradishko, i side prvi zapovidati, i odonuda upravljati novom Regimentom, Pocse pervi kercsiti shirje Putove, i praviti tverdje Mostove. Naseli u Gostionicu pervog niemacshog Kercsmara imenom Meish, s dvima Pekarih.

Becka je zamijenio pukovnik Mihajlo Brodanović od „Ussitzke i Čarmenitze". Kad je primio pukovniju, započeo se sedmogodišnji rat (1756.—1763.). Sad su za svaki batalijun postavili još po dvije kumpanije. U vojnike su uzimali sve zdrave ljude, a samo jako stari i nemoćni bili su od toga oprošteni.

Godine 1757. kod osvajanja Brandeis-a, a za bitke kod Praga provali prvi brodski batalijun pod zapovjedništvom svoga pukovnika Brodanovića u grad, a drugi batalijun pod zapovjedništvom potpukovnika Mathesena s Gradiščanima osvoji i razruši most na Labi.

Brodjani su hrabro ratovali na više mjesta, kao primjerice kod Landshuta, Görlica, Vratislave, Dresdena, Torgau-a i t. d.

U tim se ratovima odlikovao i brodski major grof Dönhof, koji je tom prilikom dobio red Marije Terezije. On je u ratu postao potpukovnikom i pukovnikom.

U sedmogodišnji rat pošao je kapetan Marijan Terzić; no tu ga odmah na početku rata uhvatiše, ali ga i pustiše na poštenu riječ „da prije izmjene ne će služiti". Vratio se sada kući, pa je bio tu zapovjednikom brodske pukovnije, jer je pukovnik bio na vojsci. Kako nije znao ni čitati ni pisati, a ni drugačije govoriti, nego samo slavonski, bio mu je kao zapovjedniku pukovnije desnom rukom neki računovodj Drachny.

Marijan je kao nepismen čovjek bio nesamo zapovjednikom satnije, nego i same pukovnije, pa makar je to bilo baš i kod kuće.

U ono doba bilo je u pukovniji 16 do 18 satnija, a zapovjednici bili su od veće česti nepismeni ljudi, kako to pukovnik Neustädter piše u svom „Brouillonu“.

Neustädter veli, da je Marijan Terzić za turskoga rata god. 1737. i 1738. imao dvoboj sa strahovitim Turčinom Džombom. Premda je Marijan u dvoboju dobio ranu na lijevoj ruci, ipak je sravnio s crnom zemljom gorostasnog Turčina, odsjekao mu glavu i predao je zapovjedništvu. Terzić je u to doba bio podčasnik i krajišnik iz Kobaša, a to je mjesto za onda pripadalo kraju brodske pukovnije. Za junačko to djelo imenovaše Marijana odmah kapetanom. Kad je Džomba (Džombeg) pao, radovala se sva zemlja i ravna Slavonija. I sami Turci htjedoše vidjeti junaka Terzića, ali se on s dvoboja bijaše vratio u Kobaš, da tamo liječi ranjenu ruku. Izliječio je ranu, ali je ostao sakat na prstenjaku i malom prstu. Narodna pjesma veli, da je Marijan ranjen po desnoj ruci, a ovdje kaže pukovnik Neustädter, koji je svoje bilješke udesio prema starim spisima, da je ranu dobio na lijevoj ruci.

Poslije sedmogodišnjega rata obustaviše svako promaknuće i umirovljenje časnika. Tko nije mogao služiti, morao je prodati svoju čast „Charge“. Kad je Marijan obnemogao, ustupio je svoju sibinjsku satniju svomu sinu Petru, koji je bio natporučnik u pukovniji, a čast su Petrovu prodali. Ali država nije zaboravila za starca Marijana, nego mu je dala mirovinu, koju je uživao do svoje smrti. To pak bijaše odlikovanje, kojim se za ono doba ne mogaše nijedan drugi časnik podičiti.

Pukovnijska zapovijed od 9. prosinca 1764. o tom predmetu glasi ovako:

„Vermittelst eines Rescriptes v. 2. November ist die allerhöchste Bewilligung an Ein hohes Commando und von da unter dem 3. hujus anhero bekannt gemachet worden, vermittelst welches Ihro k. k. Mayestät in mildesten deren von dem Haubtmann Marian Tersich geleisteten langjährigen Kriegsdiensten „ex speciali gratia“ allergnädigst zu bewilligen geruhet haben, das derselbe seine innhabende Compagnie seinem Sohn Peter des nämlichen Regiments Oberlieutenant abtretten, da hingegen der Vater die halbe sogenannte Hausgage pr. 240 fl. jährlich als einen Jubilationsgehalt behalten möge. Also wird dieser allerhöchste Befehl nicht nur allein denen Compagnien bekannt gemachet, sondern auch hiermit der Herr Oberlieut. Peter v. Tersich als wirklicher Haubtmann bey dem Regimente

vorgestellet, welcher die Compagnie von seinem Vater anzutretten hat". (Befehls-Protokoll v. Jahre 1764.).

Medju zapovjednicima brodske tvrdje spominje se godine 1766. kapetan brodske pukovnije Marijan Terzić. Ako je to bio baš glavom junak Marijan Terzić, koji je Džombegu, kad ga je pozvao na mejdan, ovako odgovorio:

„Crn Arape Džombeg kapetanu,
Nisu došli Slavonci junaci,
Da s' mejdanom biele dane traju,
Već su došli Slavonci junaci,
Da na Bajnu jurišaju Luku",

onda je Marijan vršio tu službu kao umirovljen kapetan brodske pukovnije.

Marijan Terzić umr'o je u Sibinju g. 1767., a sinovi njegovi dadoše ga sahraniti u crkvi kod „Blažene Gospe", kako nam to pripovijeda „Pisma od Ivana Salkovića" (g. 1781.) ovim riječima:

„Neću proći Terzić Mariana,
Ta živio! makar do pol dana.
Pogubio Gjombek kapetana,
Primda ranit, on dobi mejdana.
Ja sam isti tu gledao ranu,
Službu starca promotrio davnu.
Meni više netribuje pivat,
Niti ovdi njegva dila divat:
Jer od njega starac Milovane,
Jest činio baš lipe divane.
Junak bie, od Boga mu pokoj,
A od zemlje, starac leži na koj?
Plemenita do dva sina ima,
I oni su baš njegova dima,
Jošt i sada, kada Sibinj projdu,
Svomu babi suzeć' grobu dojdu.
Ondi lipo ukopaše babu,
Limozinu jošt za njega dadu
Baš u crkvi kod Blažene Gospe,
Gdino Petar često suze prospe.
Ako neznaš baš koje je misto,
Nadpis će ti to kazat isto.
Ondi najdeš ti turskoga biča,
To slavonski svaki znade čiča.

Po imenu želiš sine znati?
Nestidim se, i to ću ti dati.
Jedno Ivan vridni oberstare,
Daruj Bože, da oba ostare!
Pervoga nam uzeše Ervati;
Der Ervatska, štos' uzela, vrati!

Vrati nami domorodce vridne,
Pa nečini Slavonie bidne.

A drugo je Petar major mladi,
On o dobru Slavonii radi.
Pun je junak svitta i pameti
Svaki poso baš na njeg' naleti.

U dva navrata, i to g. 1897. i 1904. donijele su „Narodne Novine“ crticu iz života posavskoga sokola Marijana Terzića, koji je radi svoga junaštva u turskom ratu postao kapetanom. U jednoj i drugoj crtici veli se, da se ne zna za mjesto, gdje mu kosti počivaju.

Mene je ta stvar zanimala, pa sam radi toga išao u Sibinj, da o tom štogod priberem. Pri tom mi je išao na ruku moj kum, a tamošnji župnik Karlo Pavić.

Na grobnoj ploči Marijana Terzića bio je ovaj natpis:

„Deo pius, fortis regi,
Clemens [genti] justus legi,
Perutilis semper vixit,
Bona multa fecit, dixit
Hic
Dnus Marianus de Tersich
Sac. Caes. Reg. Mai. capitaneus
[obiit Sibinii] aetatis
[suae] LXV.
Anno Domini MDCCLXVII.
XXII. Aprilis
Quiescit.

Po grobnoj se ploči hodalo, pa su se uslijed toga nekoja slova izlizala i riječi nečitljive postale. Sto je u gornjem natpisu medju uglastim zagradama, to je na ploči nečitljivo bilo. Te riječi medju zagradama ispisane su ovdje iz Kukuljevićeve knjige: „Nadpisi sredovječni i novovjeki.“ Zagreb 1891., str. 259. br. 869. Dobro bi bilo, kad bi se svagdje bolje pazilo na stare natpise.

Kraj groba nalazi se u sibinjskoj crkvi druga ploča s plemićkim grbom u zidu, a ispod grba su ove riječi:

„Magnificus ac praenobilis
dominus capitaneus
Marianus der Tersich
annis XLVII sacr. caesareo
regii coetus decor,
decoravit hoc sepulcrum

die XXII. Aprilis anno Domini
MDCCLXVII. aetatis suae,
LXV.

Prva, t. j. nadgrobna ploča s natpisom pokrita je novim pločnikom od keramita, sad je dakle više nema. To je bilo g. 1902. Natpis je prije toga prepisan i u župnoj spomenici ubilježen. Steta je, što je ta ploča tako izginula. Drugi natpis još postoji u crkvi, vidio sam ga svojim očima.

U kapelici, gdje je grob pokojnoga Marijana Terzića, bio je još jedan natpis, a taj je glasio:

Vide hanc domum noviter erectam
in honorem S. V. M. sollertia
spectabilis nobilis ac magnifici
capitanei de Tersich, sub gubernio
Ioan. Bapt. Iuraich, par. loci
eiusdem anno 1775.

Sibinjskoj u derxavi
Kod sv. Ivana cerkvice
Svaki ovdi da te slavi
O milostiva divice!
1775.

ovaj natpis više ne postoji; nestalo ga je g. 1902., kad se je crkva bojadisala. Ubilježen je u spomenici župe.

Najveći dobročinitelj sibinjske crkve bio je Marijanov sin Petar, koji je primio od oca kapetaniju u Sibinju.

Kad se je gradila sibinjska župna crkva (1768. do 1775.), onda je Petar rukovodio gradnju, pa se je jamačno pobrinuo za to, da kosti njegova babe počivaju na mirnome mjestu, da budu u crkvi. Sva je dakle prilika, da je župna crkva uzidana uz kapelicu, gdje je bio grob M. Terzića. I tako bi se eto znalo za grob toga hrvatskoga junaka, koga su i sami Turci bili željni vidjeti, kad je ljutomu Arapinu Džembegu glavu odrubio.

Iza Marijana su ostala, kako smo čuli, dva sina, dva oficira: Petar i Ivan. Petar je bio g. 1790.—1796. pukovnikom kod brodske pukovnije, a umr'o je kao general. Ivan je umr'o kao pukovnik.

U bivšoj brodskoj pukovniji ima nedaleko od Velike Kopanice malo selo Divoševci, koje sada pripada i pod župu i pod općinu kopaničku. U divoševačkoj crkvi čuva se mala pastel-slika Petra Terzića.

Evo, kako je ta slika dospjela u divoševačku crkvu. U pretprošlom stoljeću služio je Divoševcima fourir Josip grof Peroni die Bormio. S narodom se je lijepo pazio slagao,

narod ga je volio. Za tu pažnju i ljubav odužio se Divoševčanima.

Peroni je umr'o 29. kolovoza 1808. kao umirovljeni c. kr. „Garde-Rittmeister". U svom testamentu iz Beča od 21. prosinca 1807., odredio je znatne svote za podmirenje cijele zemljarine i osobne pristojbe za mjesta Divoševce i Slakovce u brodskoj pukovniji. Kad je g. 1847. c. kr. dvorsko vojno vijeće izdalo „Stiftsbrief über eine Stiftung des k. k. Garde-Rittmeisters Josef Grafen Peroni die Bormio", iznosila je svota za Divoševce 16.445 for. u obligacijama, a za Slakovce 17.748 for.

U toj zakladnici, koju sam kao prijepis dobio od kuma moga rav. učitelja Vidakovića, dolaze riječi: „Zur immerwährenden Erinnerung an den Wohlthäter vermachte derselbe auch der Kirche in Slakovce ein viereckiges drei Schatten-Portraits enthaltendes Bild, vorstellend ihn selbst, seine Gemahlin Amalia, geborene von Löwenfeld, und seine Schwester Franciška, und ein kleines Miniatur-Portrait seines Schwagers Ivo von Terzich Obersten, und der Kirche von Divoševce das Portrait des Generals Peter von Terzich in Pastel. Onda su navedene još nekoje svete slike, koje su crkvi darovane, a zatim dolaze riječi:

„Mit der Bestimmung, diese Bilder in der betreffenden Kirche sichtbar zu befestigen, dagegen sollen die beiden Gemeinden verbunden sein, jedesmal nach Endigung der in diesen Kirchen abgehaltenen Messen auf vorherige Ankündigung mit dem Priester fünf Vater-Unser und Ave Maria sammt dem Glauben für die Peronische und Terzische Familie laut zu beten", . . . ausserdem sollen aber alle Gemeinden verpflichtet sein, an dem Sterbetage des Stifters, den 29. August einer heiligen Messe beizuwohnen und die vorbezeichneten Gebete mitzubeten". — Za ove molitve i za sv. misu odredjena je svećeniku plaća.

U ono doba bili su Slakovci filijalno mjesto, a danas je tamo župa. O osnutku župe zabilježeno je u spomenici župe ovo:

Njegovo ces. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od dana 6. travnja 1876. po glasu dopisa c. kr. vojnoga zapovjedništva od dana 16. travnja 1876., odjela za bogoštovlje i nastavu, premilostivo dozvoliti, da se u mjestu „Slakovci" brodskoga krajiškog okružja samostalna župa podigne.

Tako je sačuvana vječna uspomena na ove dvije porodice u jednom dijelu našega hrvatskog naroda.

U sedmogodišnjem ratu hrabro se držao kapetan brodske pukovnije Ivan barun Tkalčević, koji se rodio u Slavoniji 1723. On je počeo služiti kod Brodjana kao prost vojnik. U spomenutom talijanskom ratu postao je zastavnik, a godine 1760. postao je kapetan. U sedmogodišnjem ratu odlikovao se 25. srpnja 1760. kod Radiša, zatim kod Riese sa dvije kumpanije Brodjana. Sa svojim hrabrim vojnicima zauzme dvor, zarobi tri časnika i ljudstvo, koje je branilo dvor. Tu je palo našima u ruke mnogo bomba, patrona i do 150 bačava baruta. Kad je za to dočuo pruski kralj, odmah napusti opsjedanje Dresdena. Dne 30. travnja 1762. bude Tkalčević odlikovan viteškim krstom, a g. 1763. postade barunom.

Dne 19. kolovoza 1764. oglašeno je u našoj pukovniji, da je kapetan Ivan Tkalčević postao barunom. O tom stoji u protokoli za oglašivanje zapovijedi ovo:

„Nachdeme Ihro Röm. Kays. König. Apostolische Mayestät unsere Allergnädiste Landes-Fürstin den H. Haubtmann und des Militarischen Maria Theresien-Ordens Ritter von Tkalcsevich in den freyherrlichen Stand zu erheben Allergnädigst geruhet hat, so wird solches hiermit zu Jedermanns Wissenschaft bekannt gamacht.“

Poslije mira u Hubertsburgu g. 1763. istupio je barun Tkalčević iz vojske, a 12. ožujka 1774. umr'o je u Osijeku.

Njegova se obitelj znatno pomnožala. Šest Tkalčevića, šest baruna te obitelji pohadjalo je akademiju u Bečkom Novom Mjestu, i to: Emil, Hugo, Ignac, Ivan, Josip i Karlo. (Wurzbach).

U sedmogodišnjem ratu vojevao je i Matija Antun Relković. On se rodio u Svinjaru (Davoru) 4. siječnja 1732. Prve je nauke učio privatno u cerničkom manastiru, a zatim je otišao u Ugarsku, da tamo nastavi nauke. Kad se vratio kući, vršio je pisarske poslove kod svoga oca, koji je bio carski kapetan. G. 1748. stupi u vojsku kao prost vojnik, no već iduće godine posta zastavnik, a g. 1753. poručnik u brodskoj pukovniji. Tu je čast obnašao 4 godine i 9 mjeseci, zatim je postao natporučnik, onda kapetanlajtnant ili potkapetan, a napokon pravi kapetan.

U sedmogodišnjem ratu vojevao je na više mjesta, a kod mjesta Maksena bijaše ranjen na lijevoj ruci. Kod Vratislave ga zarobiše i odvedoše u Frankfurt na Odri, gdje je robovao i naučio francuski. Kad se roblja oprostio, dodje u Dresden, gdje ie bila naša vojska, koja je to mjesto osvojila.

U Dresdenu napisa baš u ratno doba „Satir“, knjigu, koju danas hrvatski narod u Slavoniji najradije čita, jer mu godi, kad čuje skladno poredjane riječi svoga milog materinskog jezika. U „Satiru“ je Relković opisao narodni život, predočio narodu njegove pogrješke i dao uputu, kako da ih se otrese. „Satir“ je veliko blago, što ga Slavonci imadu da zahvale upravo sedmogodišnjemu ratu. Narod se poveo za njim i lijepo se bio popravio do nekih samo pogrješaka, koje se nažalost nalaze u

nekim mjestima Slavonije još i danas, gdje je evo upravo 150 godina prošlo, što je „Satir“ svijet ugledao.

M. A. Relković kao zaslužan čovjek i na bojnom i kulturnom polju dobi g. 1785. plemstvo s naslovom „von Ehrendorf.“ Umr'o je 22. siječnja 1798. u Vinkovcima, gdje mu je sin Josip bio župnik i kateheta vinkovačke gimnazije.

Budući da ćemo imati još prilike govoriti o Relkovićima, stoga ćemo ovdje uzeti samo jedan službeni spis, na kojem je i Relković potpisan; uzet ćemo ga radi toga, jer je pisan upravo onako, kako se u narodu u ono doba govorilo i pisalo. Taj se spis tiče tužbe Mande Babić preudate Mitrović protiv njezina djevera Josipa Mitrovića. Evo, kako je tužba riješena:

Actum Sikirevce, d. 25. Septmb. 761.

Dosclaseje prituxiti Manda Babicha iz Babine grede, da njoj Diver Josip Mitrovich iz Lukacseva Scamca ono prid osam godinah kadseje onamo iz Scamca udala njezinom muxu u riss dopadnuto voche obrati zabranjuje, koje obadvi strane na slidechi nacsin popravite jesu.

Pervo. Nahodechise u kuchi jedan Stricz, to jest Josip Mitrovich, i od njegova pokojnoga Brata Ivana dvoje Muscke dice, koi s' Materom u Babinu gredu otiscli jesu, tako po izdatoj Instructji od slavne Regimente dolazi svekoliko imanje njiovo na dva jednaka thala razdiliti, koje i ucsinjeno jest, i svaki svoj dio podpunno primio, izvan Vocha kojesu dosada u Comun brali, i svake godine dilili. Sada pak buduchise zavadili za isto Voche, tako potribito jest za uklonitise od svagdasnje svadnje, dase i ono na dva jednaka thala razdili i dopada od Stô i dvadeset i jednog stabla Sljivàh Josipu Mitrovichu 61 Sljiva

njegova brata Dici Lovri i Ivi	60 dto.
Od Jabukàh Josipu Mitrovichu od 54 stábla .	27 Jabukah
Bratovoj Dici	27 . dto.
Od 2 male kacsice Josipu	1 kacsica
Bratovoj dici	1 dto.

Nabralisu dvi jednake kacze Sljivàh, dobiva svaki po jednu.

Prodao Josip jedan vôz, illiti Kollàh Scljiva za .	6 f. 30 kr.
tako Josipu dohodi	3 f. 15 kr.
Bratovoj Dici	3 f. 15 do.

Nascloseje joscter kod gori recseni Sljivah trideset Mladikah, koje nisu podiljene, nego ostaju Josipu, jerbosu poslie odhránite kakoseje Manda udála, i ona nato pristalla jest.

Sctose pak grunta doticse, buduchi Josipov Sin Luka Soldat, i oni dva od njega sluxbu daju, tako ostaje njima samim, jer i onako govore Bratova Dica, da iz Babine grede neche u Scamacz ichi i grunta tráxiti.

Od Mlina, buduchi onda zloczest bio procinilisu 40 f. cio Mlin, tako nasvakoga Mlinara dopada na 20 Mlinarah po 2 f. indi dolazi Josipu 1 for. a bratovoj dici takogjer jedan forint.

Imalisu jedan kotao mali star kad se je Manda udala, valjaoje dva forinta tako Josipu 1 f. a Bratovoj dici 1 f.

Imaju flintu jednu koju sam Luka kaxe daju nebi dao od pet forinti, tako dopada Josipu 2 f. 30 kr. a bratovoj dici 2 f. 30 kr.

Toje svega sctoje Josip duxan Mandi sedam forinti 45 kraicarah i natojoj dao quitantiu dachejoj na godinu platiti kada jesen dojde, i odasctase pomogne, tako popravljeno u Sikirevci kakoje gori recseno.

Coram nobis

Antun Vilaetovich	Martin Suratlich
frait.	gemeiner.
Slivarich	M. A. Relkovich
Haubtm.	Oberl.

Za razvitak brodske pukovnije najvise si je zasluga stekao pukovnik Dönhof (1761.—1771.), a po „Rangslisti“ 1761. do 1772. Barun Neustädter zove njega ocem pukovnije, pa zato ćemo uzet o njemu nešto više.

Friedrich Ludvig grof **Dönhof** (i Donnhoff), c. k. generalmajor, rodio se 10. veljače 1724. u Pruskoj Litavi „Preussich-Litthauen, a umr'o u bavarskom nasljednom ratu 19. srpnja 1778. On je drugi sin pruskoga generallajtnanta Aleksandra grofa Dönhofa, koji je postao grofom u Pruskoj g. 1732.

Friedrich je počeo služiti u svojoj domovini, a g. 1755. dodje k brodskoj pukovniji, gdje dobi mjesto kapetana. Na početku sedmogodišnjega rata postade major, te kao takov udari mjeseca srpnja 1759. sa svojim brodskim batalijunom i s još nešto druge vojske na neprijatelja kod Friedlanda, te zarobi pukovnika Lüderitza, 7 časnika i 146 momka. Još se istoga mjeseca iskazao u kreševu kod Konradswalda, pa zato posta potpukovnikom. Kod opsade Dresdena zavrijedio je viteški krst. Borio se kod Deutschbore, pa i na drugim mjestima, gdje je sa svojim Brodjanima zadavao ljute rane negdašnjim svojim zemljacima. G. 1761. mjeseca veljače postao je pukovnikom brodske pukovnije. Do konca prosinca 1770. ostao je kao zapovjednik pukovnije, onda je g. 1771. postao generalmajor.

Kad je Dönhof postao general, onda je privremeno upravljao pukovnijom potpukovnik i vitez reda Marije Terezije Pavo pl. Dimić od Papile, kojega je naslijedio g. 1772. kao pravi pukovnik Kuhn; zato stoji u „Rangslisti“, da je Dönhof bio pukovnik do g. 1772.

General Dönhof bio je u slavonskoj Krajini brigadir do g. 1777.

Dne 23. veljače 1777. javilo je pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima, da je po objavi dvorskoga vojnog vijeća odrediti blagoizvoljelo Njezino c. k. apostolsko Veličanstvo, da se Dönhof premjesti u Bjelovar, te da preuzme privremeno upravu glavnoga zapovjedništva, a na njegovo mjesto za brigadira slavonske Krajine da se postavi pukovnik petrovaradinske pukovnije grof Wartensleben. Grof Wartensleben, kao pročelnik školske komisije u Vinkovcima, potpisivao je naredbe za škole.

Dok je Dönhof bio pukovnikom brodske pukovnije, došao je tamo FZM. barun Beck. Iza toga Beckova posjeta odrediše ove promjene:

a) Časnici izgubiše poslužnike, ordinacije.

b) Drva nijesu dobivali badava, nego su morali plaćati za hvat drva 33 krajcare. Kapetan je dobivao 24 hvati drva.

c) Izgubili su pretpregu „Vorspann".

d) Zabranjena je bila „molba" ili sijanje na polju, nego samo u povrtnjaku (Küchengarten). Sa riječju molba, valjda moba, dovelo se to u savez radi toga, što za obradjivanje poljskih usjeva treba puno čeljadi.

e) Povisiše plaće. Zastavniku dadoše mjesečno 16 for., potporučniku 19 for. 10 kr., natporučniku 25 for., potkapetanu 58 for. 15 kr.

f) Uvedoše arendu na lov i ribarenje; prvo za oficire, drugo za puk.

Pod točkom c) veli se, da se zabranjuje pretprega. To je bilo posve opravdano, ako se uzme u obzir, da su se pretpregom služili svi oficiri, i to nesamo u službenim, nego i u privatnim poslovima, pače i kod putovanja na zabave. U jednom starom „Befehls-Protokoll-u" od g. 1765. čita se na jednom mjestu, kako je neki štopski časnik za otpremu svoje „bagage" uzeo 70 kola na račun pretprege. Taj zaista nije bio siromašan. U istom tom članku strogo se zabranjuje pretprega i veli se, da u tim stvarima rade oficiri tako, kao da su krajišnici njihovi podanici.

Isto je tako bilo i s „molbom". I tuj su morali ljudi rabotati, kad se je komu prohtjelo. I o tom se čita u tom starom naredbeniku.

Na koncu mjeseca svibnja g. 1768. putovao je car **Josip II.** po slavonskoj Krajini. Grof Dönhof, pukovnik u Vinkovcima, dobio je nalog, da cara dočeka u Rači petrovaradinske pukovnije s jednim batalijunom fusolira i jednom satnijom grenadira. On si je sam za to odabrao časnike pa i nekoje podčasnike, a ostale su mu poslale satnije, i to najvještije i najuglednije ljude.

Sa svojom trupom došao je već 24. svibnja u Raču, gdje su se do careva dolaska vježbali u egzerciranju. Pred carem je zapovijedao trupom sam Dönhof tako, da mu je izraženo previšnje zadovoljstvo.

Njegovo je Veličanstvo uzelo sebi stan u kući računara i to u gornjem spratu, „wo auch Abends zu Mittag gespeist wurde". Preko dana se nije jelo. Kod stola je dvorilo šest podčasnika (časničkih sinova).

Odatle su nastavili put u Vinkovce, a car je odsjeo u kući, koja je poslije pripadala majoru Siriću. I ovdje se u veče objedovalo. U Brodu je Njegovo Veličanstvo odsjelo u stanu zapovjednika. I tu su kod stola uveče dvorili podčasnici, 6 ih, pa su i njima dali dobro jelo. Još se napominje ovo:

„Das für S. Majestät den Kaiser eigens gebrautes Bier hätte ihnen fürchterlich geschmeckt".

Na to ćemo nadovezati još nekoliko riječi, kojima su izvor bilješke, koje se o tom čuvaju u manastiru časnih otaca Franjevaca u Brodu.

Dne 28. svibnja 1768. došao je car Josip II. u Brod, gdje je ostao i sjutradan, kad je bilo sv. Trojstvo. Car je došao u franjevačku crkvu u pratnji generala Laudona i još drugih generala. Fratri su ga dočekali s vikarom Gašparom Andelspergerom, koji je pružio caru škropilo, zatim Laudonu, onda drugim generalima. Iza toga se započela sv. misa, koju je služio gvardijan Augustin Zomborčević s potpunom asistencijom. Djakon je bio Filip Matković, profesor filozofije; subdjakon Filip Husar, propovjednik za svetkovine; ceremonijar Franjo Velikanović, nedjeljni propovjednik. Za sv. mise svirale su orgulje. Kad su počeli oltar kaditi, onda su djakon i subdjakon naklonivši se caru nakadili tri puta njega i ostale. Kad je djakon ispjevao evangjelje, poljubio je Zomborčević evangjelje, zatim je car poljubio knjigu, a tako i ostali. Kad se svršila sv. misa, podijeljen bude blagoslov s krušnikom (ciborij) bez orgulja.

Pod tom sv. misom služila su misu dva svećenika po redu kod oltara sv. Ivana Nepomuka. Prvu je služio Jakob Alasić, spiritual, a drugu Grga Tomanić. Kad je ovaj drugi svršio misu, svršila se i glavna misa.

Poslije sv. mise nije car više išao u tvrdjavu, gdje je prenoćio, nego je odmah otišao u Gradišku na ručak.

Na tornju su zvonila zvona, kad je car unišao u crkvu i kad je iz crkve izišao.

Dok je Dönhof bio pukovnikom u Vinkovcima, gradili su brodsku tvrdjavu. Drva, nekoliko hiljada hvati, usjeklo se u šumi kod Babine Grede i Štitara, zatim kod Topolja. To je trebalo odvesti u Brod, da se cigla peče. Iz Štitara se vozila na ladjama, a iz Topolja na kolima. Za taj su posao, kako se čita u naredbeniku od g. 1765. birali ljude; stari i nemoćni nijesu smjeli na ladjama u Brod hvate voziti. To je bila rabota, a valjda su i rabotali jedino o kruhu iz svoje torbe.

G. 1768. uvedoše mjesto grenadira šicare (strijelce) i topdžije, a g. 1769. uvedeno je njemačko egzerciranje. I mjerenje zemlje i mapovanje započelo je u brodskoj pukovniji za pukovnika Dönhofa.

Dönhof je još kao kapetan gledao bijedu i nevolju, koju je narod trpio radi poplave Save. Nijesu smjeli sijati zimskih usjeva, a s proljeća su morali bježati s blagom u gore. Brdjanska rečenica: „Kad Posavce Sava topi, onda na brdu žito rodi“, često se opetovala.

Da se bijednomu narodu pomogne, odredio je kao pukovnik, da se uzduž Save gradi nasap (gat). Pod nadzorom svojih časnika narod je sam gradio nasap. Časnici su pazili u prvom redu na to, da se čvrsto gradi, da se drva ne meću u nasap. Kad bi počela Sava rasti, patrola je čuvala nasap, da ga Bosanci ne probuše, provale, jer je on njima smetao. Za nekoliko godina bio je nasap gotov od Ruščice do Orljaka. I to je djelo pukovnika Dönhofa.

I sela su u ono doba kukavno izgledala. Kuće, osobito u Posavini, nijesu bile umazane, nijesu imale ni sobe, ni peći, a ni dimnjaka, pa nijesu bile ni u redu, nego su bile raštrkane po svim mjestima. Gdje je tko htio, ondje si je stan gradio. Dönhof je odredio, da se grade kuće u redovima i da svaka kuća mora imati kuhinju, sobu i dimnjak. Ako je bila soba, onda je morala biti i peć, pa je to već bio napredak, kad se je moglo reći: „Kroz brvna se vidi, kako didak u zapećku sidi“, jer bez peći nema zapećka.

On doduše nije mogao izgraditi sva sela po pukovniji, ali je za mnoga izradio plan, osnovu, po kojoj su ta sela poslije njega izradjena.

U svakom satnijskom mjestu dao je sagraditi školu i namjestio je učitelje.

U prije napomenutom naredbeniku od godine 1765. čita se na jednom mjestu ovo: Da se ubuduće kod gradnja ne uzimaju tako često strani obrtnici, nego da te zaslužbe dobiju osobe

iz slavne pukovnije; stoga držim za shodno, da nekoliko dječaka iznajprije nauči zidarski obrt. Nalažem gg. zapovjednicima satnija, da se iz svake satnije izabere po jedan pametan dječak „Bursch“, te da se pošalje u Vinkovce, gdje će odmah ostati, da obrt uči. Dječake su uzeli iz onih kuća, koje nijesu imale puno osoba, a to zato, da se lakše mogne kuća osloboditi od rabote, dok je dječak zaposlen kod kakve gradnje.

Dne 5. svibnja 1765. odredio je Dönhof, da zapovjednici satnija prinukaju ljude, da grade žitnice ili štagljeve i suvare. Ono žita, što se žetvom dobilo, nijesu mogli valjano spremiti do vršidbe, nego je ostalo kadšto i na samom polju, gdje je uslijed kiša propadalo. Napokon je valjalo porušiti potočare, jer su brane zaustavljale vodu, pa je onda za kišovita vremena nastala poplava, koja je narodu u okolini pravila mnogo štete.

Sve su obrte malo pomalo htjeli dati u ruke hrvatskomu podmlatku, pa su stoga jednom prilikom naložili kapetanima, da u svojim satnijama potraže po nekoliko dječaka lijepa uzrasta, koji bi bili voljni učiti pekarski, bravarski, bačvarski, stolarski, klobučarski, postolarski i brijački obrt.

Na carski trošak slali su dječake od 15—16 godina u Beč, da tamo uče „Berchtoldsgadenski“ posao. Za to se prijaviše samo dva dječaka iz satnije Terzićeve i Berrony-eve, a odveo ih je u štop, a možda i u sam Beč kapral Pustaić. Dječaci su morali znati nešto njemački; stoga ih je valjda i bilo tako malo.

Do sedmogodišnjega rata obavljali su župničke poslove u brodskoj pukovniji Franjevci izuzevši Nijemce, gdje je bio biskup „Bischof von der Propaganda“. Franjevci su živjeli od biračine „Sammlung“ i bili su zadovoljni. Malo pomalo zauzeše njihova mjesta drugi svećenici.

Da mogne svećenstvo bolje živjeti i da bude u svem jednakost, bijaše odredjen sastanak u Djakovu godine 1765.

Na taj sastanak dodjoše kao deputirci štopski časnici iz slavonskih pukovnija. Od brodske pukovnije došao je tamo pukovnik Dönhof, koji je s djakovačkim biskupom Čolnićem u komisiji predsjedao, a od slavonske husarske pukovnije najstariji satnik „Rittmeister“ grof Aponte. Zagrebačka i pečuvska biskupija poslaše tamo kanonike. Ta je komisija uvela i ustanovila lukno i štolu, a to je viša oblast potvrdila. Sad je svaka satnija dobila po jedan egzemplar o tim stvarima, čega se je valjalo točno držati. Tim je ljubav i sloga izmedju svećenstva i svjetovnjaka uzpostavljena i uzdržana.

Propisi o luknom i štoli vršeni su do g. 1787. Na to pak zaboraviše, kadno otpočeše ratovi s Turcima i Francuzima, pa zato opet zavlada prijašnja nesloga izmedju svećenstva i svjetovnjaka.

Spominje se, da su onda sela brodske pukovnije pripadala trima biskupijama. Od Babine Grede gore zagrebačkoj, od Cerne dolje pečuvskoj, a Prkovci, Novi i Stari Mikanovci djakovačkoj biskupiji. Poslije je cijela pukovnija pripala djakovačkoj biskupiji.

Grof Dönhof uveo je crkvene blagajnice s tri ključa, onda škrabice „Büchsen“ s lokotom mjesto podarnih kesica „Klingelbeutel“. O svem, što se je crkvi davalo i darovalo, vodili su se točni računi. Crkvene su troškove podmirivali iz tih blagajnica; svako je sabiranje u tu svrhu bilo zabranjeno. Svećenstvo ne bijaše zadovoljno s tim novotarijama, a osobito se ljutilo, kad su prenijeli crkvene blagajnice iz župskih stanova u stanove časnika. Povod je bio taj, što su blagajnice na dva mjesta u župskim stanovima porobili.

Poslovica veli: Vrag ne spava. I doista ne spava, kad drugi spavaju. Prenijeli su kase u oficirske stanove, ali ne bijahu ni ovdje posve sigurne. Na jednom je mjestu bila blagajnica u stanu konjaničkoga kapetana Jelenčića, pa i nju porobiše.

Nego te nove uredbe o crkvenim blagajnicama bijahu ipak od dobrih posljedica. Za nekoliko godina napuniše se blagajnice, osnovaše se glavnice i sad stadoše graditi crkve od solidna materijala.

Vojničko odijelo kupovao je krajišnik za svoje novce, pa ga ipak nije smio nositi, kad je bio izvan službe. Za čuvanje odijela morao je imati svaki vojnik svoj ormar kod kuće. Za čišćenje remenja preporučili su im mjesto krede neku bijelu zemlju, koja se našla kod Glogovice; dakle su nosili bijelo remenje, dok je bio pukovnik Dönhof.

Dne 4. rujna 1764. izdao je grof Dönhof naredbu u pogledu pregledanja područja, pa je izmedju ostaloga naveo, da će 10. rujna doći u Odvorce, 11. u Sibinj, 12. u Podvinje, 13. prije podne u Sušnjevce, a poslije podne u Trnjane, 14. u Garčin, 15. u Andrijevce, 16. Vrpolje, 17. u Sikirevce, 18. prije podne u Gundince, a poslije podne u Gradište, 19. u Cernu, 20. prije podne u Nijemce, a poslije podne u Otok, 21. u Mirkovce, a 22. u Ivankovo.

Premještaji. Pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima javilo je 25. studenoga 1764., da je kapetan Galass premješten

u Sušnjevce, Monti u Garčin, Hult u Andrijevce, a jedan iz ličke pukovnije u Gornji Varoš. Nadalje su premješteni, i to:

Granadirski natporučnik Turson u Babinu Gredu, natporučnik Kavegjija u Klakarje, Ranisavljević u Topolje, pl. Prodanović u Grabarje, Kleber u Vinkovce, Manojlović u Vodjince, Šokčević u Vrpolje, Terzić u Ruščicu; — potporučnik barun Commerstätt u Slakovce, Wrunczkule u Kute, Čakmaz u Zbjeg, Schuhmeister u Rajevo selo, Čivić u Cernu, Baričević u Privlaku; — zastavnik Filipović u Poljance, Dobitscher u Krušević, Terzić u Zdence, Polić u Bicko selo, Zeko u Vinkovce, Zalusky u Županju, Nikičić u Podvinje.

Odatle možemo vidjeti, koliki je bio opseg naše pukovnije.

Da je grof Dönhof uz svoju oštrinu, koja mu je trebala, da uvede red u pukovniji, nastojao oko toga, da se naš svijet i kulturno razvija, može se pripisati samo njegovoj ljubavi prema našemu narodu. Kao Nijemac išao je za tim, da se kulturno pridigne jedan lijepi kraj hrvatske domovine, koji je mnogo godina čamio pod turskim jarmom, zato je posve na mjestu, što ga je barun Neustädter nazvao ocem brodske pukovnije.

Hajduci. Poradi bezbožnih hajduka, koji se nijesu mogli tako lako iskorijeniti, a zadržavali su se najviše na medji naše pukovnije i susjednih županija, odredila je pukovnija po nalogu glavnoga zapovjedništva dne 1. kolovoza 1764., da se uzme od svake satnije po 45 do 50 oružanih momaka, pa da se podje u potjeru za hajducima.

Još prije toga izašla je naredba, da svaki graničar mora odmah prijavu podnijeti, ako dozna za hajduke, jer će inače biti smrću kažnjen.

Cijena hrane g. 1764. Funta govedine prodavala se od Uskrsa do Ivanja po 3 krajcare, a od Ivanja do Uskrsa po 4 kr.; funta ovčetine prodavala se kao i govedina; funta teletine prodavalo se cijele godine po 4 kr.; funta prijesne krmetine po 3 kr., a suhe po 14 kr.; janje po 36 kr., jare 21 kr., veliki puran po 24 kr., srednji po 15, a mali po 8 kr., pura po 17 kr., stara guska po 7 kr., mlada po 5 kr., par starih pataka po 10 kr., mladih po 8 kr., stara kokoš po 3 kr., par srednjih pilića po 4 kr., 15 komada jaja po 3 kr., oka masti po 21 kr., oka loja 17 kr.

Hrana se prodavala uz istu cijenu, kao što se prodavala u susjednim provincijalnim (paorskim) mjestima. Cijena nije naznačena.

Prekupljivanje i preprodavanje bilo je oštro zabranjeno. U mjestima, gdje se trgovalo, išla je straža, pa je pomnjivo pazila na to, da se hrana prodaje samo na onom mjestu, koje je bilo za to dozvoljeno, dakle na pijaci. Prekršitelje toga reda oštro su kaznili.

Zapovjedajući general grof Mercy odredio je 3. veljače 1765., da se taj cjenik ukine, i da se ubuduće nijedan časnik ne usudi zahtijevati, da mu se hrana prodaje po cjeniku, nego mu se valja pogadjati za sve, što kupiti želi.

Po tom se vidi, da je t. zv. „Tax-Ordnung“ više išao u prilog časnicima negoli prostim ljudima, a to potvrdjuju dosta jasno riječi, da se ta odredba zapovjedajućega generala ne mora oglasiti prostim ljudima. Lako se onda bilo časnicima pogadjati, kad je seljak mislio, da se sve mora po taksi prodavati.

Vojničke artikule. To su bili propisi, koji su se ticali kazni, koje su mogle stići svakoga krajišnika kao prekršitelja vojničkih i gradjanskih dužnosti. Te su propise čitali višeput kroz godinu, da se narod čuva zla djela i da živi onako, kako to Bog i oblasti zahtijevaju.

Kad se javno na zapovijedi oglasilo, da će se na odredjeni dan čitati vojničke artikule, onda su oštro opomenuli, da se toj naredbi pokoriti moraju dječaci, koje su nazivali imenom prirast, i svi ljudi do 60. godine, dakle do one dobi, kad su stupili ljudi tih godina u red za službu nesposobnih krajišnika, u red nazvan „Ganzinvalide“. Tko se ne bi pozivu odazvao, bio je oštro kažnjen.

Najstarije vojničke artikule pisane slavonskim (hrvatskim) jezikom, do kojih sam došao, jesu one od godine 1765. Da i mladji naraštaj vidi, kakve su te artikule bile, evo ih po originalu, koji se čuva u staroj protokoli, štono se našla u Babinoj Gredi kod općinskoga ureda:

Voinicske Artikule

Njih Rimskog-Cesarskoga, u Macxarskoi, Bohemskoi i Slavoniji kraljevskoga Velicsanstva Marie Theresie.

I. Naipervo imaju Nassi Voinici Nj. Rimskoi Cesarici obecsati i zakletise, Nama virno sluxiti, i njiovim predstavitim Generalom, Obersterom i officirom, koisu od nas nijma prikazani, pred i suprot nepriatelja i dussmanina poslussni i pokorni biti, sstogod oni zapovide, kakose posstenima voinikom pristoi.

II. Koi neviru ili bunu digne, illi daje s takvima hodio i tvardio osvidocsise, onai ima brez svake milosti xivot izgubiti.

III. Koise svome officiru u zapovidi uzprotivi, ima xivot izgubiti.

IV. Svaki virnik od psovanja i kletve imase uzderxavati i paziti i srichu suprot nepriatelja Boga moliti i kako se na sluxbu Boxiu zabuba, taki pochi, dase nekasni, akolibi koigod suprot Boga csinio ili psovao on ili oni imajuse u tilu, ili ponassastju obersstara u xivotu kasstigati.

V. One mehancxie, koi dokle sluxba Boxia dura, vino, pivo i rakiu uzprodaju, tako ono njiovo piche dase u kontraband uzme, i josst s novci ili drugojacsie dase kasstigati imaju.

VI. Svaki voinik ima svoje oruxie dobro paziti i to niti zastaviti ni zaloxiti (?) pod veliku kasstigu.

VII. Na meidan zazivatise niti officirom niti prostima dopussteno biti neima pod tilesnu i xivotnu kasstigu.

VIII. Takodjer svi oni, koibise u istome meidanu za pomocsnike nassli, isti osobito kastigatise imadu.

IX. Sva ubijstva imajuse smertjom kasstigati.

X. Sve zlocsinske stvari imajuse po sudskom nassastju kastigati.

XI. Priljubodinstvo, kurvarstvo i drugo bludno zagrissenje protiva naravi, imase porecsenomu sudskomu nassastju i cslanczi kastigati.

XII. Dase nemaju drage i podloxnice, niti u taboru niti u gradovi pod veliku kasstigu, derxati.

XIII. Kradba, kako u taboru tako i u gradovi ima osstro zaprietena biti, male kradbe po uchinjenome povrachenju i po priliki zagrissenja svoih okolostanja, ponassastju zbivsse zlocse, i razloga sudski, naimanje s zatvorom ili kroz sibe teresenjem kasstigati.

XIV. Koj topcsiluk, profuntane, oruxie ili ssto drugo voinicsko ili profuntanske tarni pokrade, imase u xivotu i tilu kastigati.

XV. Koibi drug druga, ili sluga Gospodara pokrao, imase s uxetom po nassastju u xivotu kasstigati.

XVI. Koj u priateljskoi zemli sstogod popali, imase s vatrom kasstigati.

XVII. Kuche tarabe, plotove i voche dase neima pokvariti ili utergnuti, veche akobi verlo velika potriba bila.

XVIII. Koj svevolno njive, livade i bassche pokvari, ima osobito kasstigan biti.

XIX. Postailuci imajuse s kolom kasstigati.

XX. Koj officir od postailuka ili kradbe dio primi, imase kako postaja ili hersuzin kasstigati.

XXI. Sve ocsitne i javne sile imajuse u xivotu kasstigati.

XXII. Stakvom kasstigom i oni isti naloxitise budu, koii kogagod na takvo zlo dilo navede.

XXIII. Koi koga opsuje ili osramoti, onai imase s novci globom kasstigati, i da posstenje na vlastice poverne.

XXIV. Koise krivo zakune, imase s odsicsenjim dviu persta kasstigati.

XXV. Csaranje i vissticsluk ima se s vatrom kasstigati.

XXVI. Koibise suprotivio onomu, nassto on possteno naredio se bude, ima se kako suprotivnik i nevirnik kasstigati.

XXVII. Nitko pod izgubljenjem xivota svome gazdi nikakve sile ucsiniti neima.

XXVIII. Kojese misto illi kvartir od kvartirmaistera ili naredenoga furira komu prikaxe, s onim ima svaki pod osobitu kasstigu kail biti.

XXIX. Nitko, koimu drago bio, neima niti u taboru niti u gradovi, kroz drugo misto, nego kroz kapiu i naregjeni put izlaziti i ulaziti, pod izgubljenjem xivota.

XXX. Nitko da neima, ili u taboru ili u gradovi brez dopusstenja njegovog kapitana, gdigod na strani izvan kompanie ostati i nochiti pod xivotnu i tilesnu kasstigu.

XXXI. Koi bubnjar ili svirach od svoje kompanie otide, onai imase za izgubljenjem posstenja od Regimente ili trupe protirati.

XXXII. Koi na straxu zadocnivse doide, imase u gvoxdiu kod kruha i vode i ponassastju osstrie kasstigati.

XXXIII. Koj pjan na straxu doide, ima se s arestom u gvoxdiu kasstigati, ili za izgubljenja svoga postenja protirati.

XXXIV. Nitko posle uregjene straxe s vikom, lupom ili oruxia bacanjem da neima larmu ucsiniti, pod izgubljenim tila xivota.

XXXV. Oni officir, koi u taboru ili u gradu na bedemu na posti tvardine straxu ima, tako da dobro csuva i pazi pod izgubljenjem xivota.

XXXVI. Svaki i nesetni ima sildvoka, kako i drugu straxu po dostojanstvu postovati, a koibise tomu suprotivio, ima osobito kasstigan biti.

XXXVII. Koi na straxu ruku potegne, imase u xivotu kasstigati.

XXXVIII. Koi na patrol oruxie potegne, imase u xivotu kastigati.

XXXIX. Koibi na sildvoku zaspao, ili bilo u taboru ili u gradu, ili prie otissao s njegova mista negose on promeni, imase iz pušaka ubiti.

XL. Ravno i officiru imase dogoditi koibi na visitaciji nebio na svoioi straxi.

XLI. Koi s nepriateljom u dogovornosti ili s njimase biti uztruca, imase kako izdainik u xivotu kastigati.

XLII. I akobi komendant koga mista obsidnutoga od svoi officira ili prosti od pridaje sstogod csuo ili razumio, tako on po svakomu nacsinu ukinutiga duxan jest.

XLIII. Koi komendant koi grad pridade on imase u xivotu kastigati i prosti voinici, koibi u tomu krivi bili, od nih deseti ima umriti a ostali svi za selmane protiratise imadu. — To će valjda biti „Seemann", brodar, galijaš.

XLIV. Svi bigatci, kadse opet dobave, imadu se obisiti.

XLV. Koi brez velikog uzroka, kada buban zabuba ilise zasvira, kod svoje kompanie nenaidese, imase gvoxdjem kastigati.

XLVI. Svi izdainici, nevirnici, i njiovi pomocsnici brez svake milosti imajuse obisiti.

XLVII. Koibi ricsi izpustio, kojebi bunu i nevirnost uzrokovali, imase po nasastju koliko je velika stvar u tilu i xivotu kastigati.

XLVIII. Od trupe ili kumpanie kadabi na boi doslo, ter nebise duxnost ukazala, tako ima officir, koi tomu krivac, postenje i xivot izgubiti.

XLIX. Stose pak prostiu dotiche, tako ima od krivi deseti obessen biti a ostali svi na najgornia (najgora) inaistrasnja mista narediti i metnutise.

L. Bariaci i trupa koja taborske ssance ostavi i pobigne, veche akobi tri jurissa pripreterpela, i nebi pomochi ufatise bilo, ter vojnika pogibelij ocsitna bilabi, imajuse na gorni nacsin kastigati.

LI. Akolibise cela trupa ili voiska razsula ili razbigla, tako imajuse u sest nedilja dana tri puta citirati, ili zvati, i nima sloboda obechana i derxana ima biti, dase odgovore, akolibi nedosli, a oni gdigodse ufate, imajuse obisiti.

LII. Kada gdigod na boju bude, imase svaki od porobstva ili plinenja paziti, veche akobi nepriatelj za svim razbijen bio, i koibi suprot ovoga ucsinio, moxe od njegovog officira onoga puta ubijen biti.

LIII. Svikolici zarobljeni, imajuse onoga puta Generalom dovesti pod veliku kasstigu.

LIV. Ni jedan officir, oberstar, oberstlaitnant, oberstvachmaister i drugi officiri, nema od svoi voinika plachu ili kruh zaderxavati i koibi suprot toga nacsinio, oni ima s izgubljenjem officie i postenja u xivotu brez oprostenia kastigan biti.

LV. Koi kapitan mustru prevari, onai imase kako ne possten s officire dignuti, i kako nevirnik kasstigati.

LVI. Ako gdigod na boju ili drugomu mistu koigod voinika pade, tako onoga puta njegovo ime imase Generalom priglasiti.

LVII. Njedan kapitan neimase usuditi ili vlast mochi imati, brez znanja Generala kogagod vojnika odpustiti.

LVIII. Da neima nitko nikakva zlocsinca ili bio ober ili unter officir koibi suprot ovi voinicski cslanaka zagrissio, zatajati ili zakriti pod sramotno izmetnutje officie i joste pod tilesnu i xivotnu kasstigu.

LIX. Akolibi potriba bila jost ovima Artikulama stogod primetnutiti ili izminiti, tako ima ono kroz ocsito bubanje razglasitise, i ono premda nebi u ovi cslanci zaderxano bilo, obsluxitise ima.

LX. I tako, da ovi cslanci svakomu naznanje dochi mogu, tako imajuse kod trupe, ili kompanie kolikose puta od potrebe vidi, procsatiti, dase panti.

Plemstvo. Dne 24. veljače 1765. javilo se, da je natporučnik Mihić dobio plemstvo s titulom „von Ehrenfeld“. Evo riječi, kojima je to proglašeno:

Wird dem löbl. Regiment kund gethan, dass der H. Oberlieutenand Mihich in Adelstand erhoben, und ihme das Praedicat von Ehrenfeld allergnädigst beigeleget worden.

Pavo pl. Dimić od Papile, generalmajor, koji je poslije Dönhofa privremeno upravljao našom pukovnijom, rodio se u Aradu, a umr'o u Temešvaru 28. kolovoza 1802. Kad je godine 1749. stupio u vojsku, bilo mu je 18 godina. Iskazao se u ratu kod Grossjägerndorfa i Landshuta, te je dobio viteški krst.

Dne 9. prosinca 1764. javila je naša pukovnija, da je potpukovnik gradiške pukovnije pl. Papila premješten Brodjanima.

Kad je godine 1772. posvećena vinkovačka crkva, bio je pukovnik brodske pukovnije navedeni Kuhn. Pripovijeda se, da je to bio čovjek blage ćudi, koji nije htio nikoga uvrijediti.

Konjogojstvo. G. 1772. odredilo je Njegovo Veličanstvo, da se radi oplemenjivanja konjske pasmine otpremi u Krajinu nekoliko pastuha, (ždrijebaca) dobre i lijepe pasmine.

G. 1776. odredila je naša pukovnija, da se onomu čovjeku, komu je bio povjeren nadzor nad ždrijepcima, dade mjesečna plaća u iznosu od 16 for. Radi toga morala je svaka satnija davati mjesečno 1 for. Iz seoskih su blagajnica uzimali tu malu svoticu, a gdje nije bilo seoskih blagajnica, ondje je po odredbi pukovnije morala predujmiti tu svotu **školska** blagajnica.

Tim je ujedno dokazano, da su za izdržavanje škola bile osnovane blagajnice. Kad je pak izdržavanje škola prešlo u ruke države, onda su prestale i blagajnice.

Pokrivanje zgrada godine 1776. Ljudi su stali harati šume, pa je zato zabranila viša oblast pokrivanje zgrada daskom, šindrom, samo da se šume održe u dobrom stanju. Sad su pokrivali zgrade slamom i trskom. Gornji krajevi naše pukovnije trpjeli su oskudicu i na slami i na trski, pa su im poradi toga išli na ruku i dopustili, da zgrade grade i da ih šindrom pokrivaju. Pukovnija je oglasila, da se šindra može kupiti od turskih podanika za neznatne novce ili za nekoliko o k a r a k i j e. Satnije su dobile nalog, da to ljudima objave, pa ako žele tako pribaviti sebi potreban materijal za pokrivanje zgrada, pukovnija će im isposlovati za to dopuštenje od glavnoga zapovjedništva.

Lukno. G. 1776. odredila je pukovnija, da satnijski zapovjednici dadu svećenicima asistenciju kod utjerivanja lukna, ako se pri tome pojave zapreke osnovane na zlobi krajišnika; no pretpostavlja i ne sumnja se o tom, da će se poštedjeti siromašne udovice i sirote, i da će svećenik već prema svomu zvanju vršiti milosrdje ondje, gdje se pokaže oskudica i siromaštvo.

Župe i crkvene blagajnice i groblja. Iza kanoničke vizite, koju je ovršio biskup barun Vernek, odredila je naša pukovnija g. 1776. s obzirom na njegove primjedbe ovo:

Odobrava se, da selo Vranovci pripadaju župi u Podvinju; Doljna Vrba župi u Vrhovini, Oprisavci župi u Garčinu, katolički dio Klokočevika župi u Vrhovini.

Molba sibinjske općine, da se sibinjskoj župi pripoji selo Slobodnica, nije prihvaćena.

Pozivaju se kapetani, da sporazumno s ostalim časnicima i seoskim starješinama odaberu mjesto, gdje bi se najsigurnije mogla smjestiti crkvena blagajnica.

Krajišniku se nesmije dopustiti, da sahranjuje mrtvace izvan svoje župe, nego mora to da čini samo na onome mjestu, koje je za to odredilo svećenstvo u sporazumljenju sa zapovjednicima satnija.

Mjesto Sikirevci, koje je dotle ukopavalo mrtvace na šamačkom groblju, zatim Kupina i Divoševci, koji su sahranjivali mrtvace na groblju Rastić u svilajskoj župi, mogu osnovati nova groblja, inače neka Sikirevčani ukopavaju mrtvace na groblju Gradac, a žitelji mjesta Kupine i Divoševaca na kopaničkom groblju.

Primalje (babice). Dne 7. travnja 1776. naložila je pukovnija satnijama, da podnesu izvještaj o babicama, t. j. da jave, da li još žive i da li se drže metode, po kojoj su se za to zvanje usposobile. Bile su to satnijske babice, koje su stanovale u sjedištu satnijske oblasti. Iz toga slijedi, da su te babice prije, nego što su stupile u službu, morale slušati propisane nauke za babičluk. Ta je obuka bila kratkotrajna, ali je valjda ipak bila udešena prema svojoj svrsi. Za nas je ovdje glavno to, što vidimo, da su se krajiške oblasti već rano počele brinuti za narodne potrebe.

Seoske blagajnice. U pukovnijskoj zapovijedi od 24. studenoga 1776. spominje se, da su seoske blagajnice u našoj pukovniji uvedene g. 1775.; svrha im je bila opći boljinak naroda. Pukovnija nanovo pozivlje zapovjednike satnija, da nastoje, ako je možda koja općina s tim osnutkom zaostala, da se odmah uvedu, i da se narodu predoči, kako se oblasti brinu za njegovo blagostanje.

Ovčarstvo. G. 1776. preporučila je pukovnija satnijama, da marljivo nastoje oko toga, da se kod nas uvede macedonska pasmina ovaca. Naši su ljudi bili protiv pasmina s kratkom vunom, jer su držali, da se dugačka vuna više traži i bolje plaća nego kratka. Rečeno im je, da će vuna poskupjeti, čim je više bude; stoga neka nastoje, da si nabave što više ovaca plemenite pasmine.

Za prijatelje ovčarstva napisana je knjiga: „Prava i pomljivo ispisana Ovcsarnica illiti uvixbani nauk kakose ovce po dobrom godenju u najpodpuniu verstu okrenuti, i u njoj uzdexati moguh.

Najprie od jednoga punno zasluxenog, i vishta domorodca nimacski sloxen, zatim na zapovid visokih stareshinah u slavonski jezik prineshen po Mathii Ant. Relkovichu. Pristiskano u Osiku po Ivanu Martinu Divalt, g. 1776.

Pod natpisom „Objavljenje“ čita se ovo: Njihovo Cesarsko Kraljevsko i Apostolsko Velicsanstvo jesu najmilostivie odlucsili, kroz vishje Godinah onima Ovcsju Pripashu ljubechim Stadda Derxavcem, plemenitu Ovcsju Marva badjavad podilivati, samo da poslie po doshastima utemeljenim opchinskim Uredbama, davshi oni odsebe po onoliko mladi Jagnjichah, ta ista odluka medju priposti Puk razshirise, i nasheg Vilaeta Vunna, kroz jedan Opchinski Nacsin po Nimacski, i Maxarski Derxava popravise i poboljsha.

Pukovnijska glazba. Kako se vidi iz okružnice od g. 1776., osnovana je glazba kod naše pukovnije g. 1769., dakle 19 godina poslije osnutka pukovnije. Na početku je glazba izdržavana erarskim adjutumom i prinosima, što su ih za to davali mjesečno časnici. Medjutim bude taj adjutum obustavljen g. 1774., a ni časnički prinosi nijesu redovito sabirani, pa je sada nastala neprilika radi izdržavanja glazbe, koja je bila pukovniji na diku.

U okružnici, što ju je izdao pukovnik barun Sečujac, kad je počeo pukovnijom zapovijedati, veli se, da čast pukovnije zahtijeva, da se glazba zadrži, kako je zadržana i kod drugih pukovnija. Stoga je on pozvao kapetane, da nastoje osigurati godišnji prinos, što bi ga davale pojedine satnije za izdržavanje glazbe. Prinos, veli se u okružnici, ne će biti velik, a i prestat će, čim se krajiški mladići u glazbi uvježbaju. Pukovnik je mislio, da će se naši mladići tomu rado posvetiti, no bit će, da ga je nada iznevjerila, jer i danas vidimo, da naši ljudi, premda glazbu vole slušati, ne će da se toj struci posvete. Tu je i danas mnogo stranaca, koji se nalaze kod naših pukovnija radi pukovnijske glazbe.

Hoboiste, tako su ih zvali, primali su u ono doba 3 krajc. na dan, a uz to su po odredbi erara dobivali i godišnju pripomoć u iznosu od 10 for.

Post. Dne 23. veljače 1777. čitalo se u pukovnijskoj zapovijedi, da je stigla tužba glavnomu zapovjedništvu, da mnogi časnici i druge osobe u Krajini u vrijeme velikoga posta i drugih posnih dana jedu meso, što se protivi vjeri. Stoga je odredilo glavno zapovjedništvo, da se svi časnici kao i druge stranke moraju držati previšnje zapovijedi. Tko se pak za posnih dana ne bi mogao uzdržati od mesnih jela, neka za to potraži dopuštenje od svoje biskupije, da se mogne, ako bi došlo do kakva upita, o tom iskazati, jer se inače ne će primiti nikakva isprika.

Previšnji dar i vojništvo. Dne 18. listopada 1778. oglasila je naša pukovnija, da je Njezino Veličanstvo iz osobite milosti prema krajišnicima i pouzdanja u njih otpustilo trećinu ljudstva kući na dopust i da je odrediti blagoizvoljelo, da se metne u vinkovačku novu crkvu za spomen jedna zastava izmedju onih osam pruskih zastava, koje su otete u gornjoj Sleskoj, i napokon da se medju krajiške udovice i sirote brodske pukovnije razdijeli svota od 100 for.

To je valjalo razglasiti po satnijima i krajišnike podsjetiti na zakletvu, koja ih veže, da se u odredjeno vrijeme nadju na

vojsci, jer su vjernost i poslušnost najveća slava svakoga vojnika, a krivu zakletvu stiže previšnja nemilost i najoštrija tjelesna kazan. Onomu vojniku, koji je nevjeran i koji se krivo zakune, ne dade Bog ni sreće ni blagoslova. Reklo se nadalje, da će se mjesto onoga vojnika, koji ne bi otišao na vojsku, nego bi pobjegao, uzet drugi koji ukućanin, ma da je prekobrojan ili za vojsku na pol nesposoban. Ako bi se bjegunac jednom uhvatio i na životu ostavio, onda će se predati kojoj ugarskoj pukovniji, gdje će do smrti biti vojnikom.

I susjed je morao paziti na susjeda, da ne pobjegne. Ako je koji samo posumnjao, da bi mu susjed htio pobjeći, morao ga je odmah vlasti prijaviti, jer inače zlo po njega. Ako nije bilo u kući bjegunčevoj zamjenika, onda je morao poći mjesto njega na vojsku prvi njegov susjed, ma da i nije bio red na njemu, da ide na vojsku.

Sad nastaje pitanje, kuda su bježali ti naši ljudi. Posavci su bježali u Tursku „ad Turcicum“, a kad im je tamo dodijalo, onda su se opet vratili na našu stranu. Straže uz Savu morale su oštro paziti na to, da naši ljudi ne bježe u Tursku. Na savskoj obali s naše strane bilo je čardaka i potajnica s mnogo vojnika, pa ipak se bježalo i u većim hrpama. Tako se zna, da je oko god. 1779. prešlo Savu preko 30 glava čeljadi iz Štitara. Otišli su u Tursku sa svojom marvom, i nitko im nije na put stao.

Pjesma Brodjanima iz knjižice: Polazenje na vojsku Prusku-Bavarsku svitli Krainah Slavonie, Srima i Potisja g. 1778. i povrachenje istih g. 1779.

Ashtosise Dravo izvisila,
Zbog csegali u csas razkipila?
Mislish vervi cio svit Szlavonaca,
Nechesh tolko podnit moch pishaca.
Pravo imash: al opet nebojse,
Jer shto berxe pripravljat na bojse
Valja njimi: el igju lagano,
Jer s' radostju, zdravi, polagano.
Ta vidishji, kakos' obucseni
Liepo snaxno: kolkos' naucseni,
Svaki rekav prosti knjigu vertit
Zna, i dva tri slova josh zacertit.
Mladi momci, pristali, visoki,
Punni vatre koisu nizoki,
Ljudi za macs, i vatru rogjeni,
Shto sad igju, kan' priporogjeni.

A tko nebbi, tkoli neb' tishtio,
Svakibosje jurve izvishtio,
Da i slavni Cesar biche tude,
Gdigod dragi narod njegov bude.
Onje isti po teb' prilazio,
Kadnoboje tri put dolazio
K' tebi, date vidi kak' razticsesh
Gdi kakoli u Dunav uticsesh.
Jursi vidla na petnaest biashe
Bash Oxujka, kadno prilazashe,
Slavna Brodska kraina, das' jaka,
Tolku sillu uzderxavsh' junakah.
U svemui hiljad shest sto bishe,
Reci manje, ili malo vishe,
Svi u redu i jednake stope,
I uz pushke, i kîsu uz tope.
Poigruje na konju *Brentano*
Prid csettama, al sve polagano:
Tishti *Terzich*, i durma pitaju,
Jel to *Pero*, u kog svis' uffaju?
Slidi *Seau*, i *Martin Shljivarich*,
Flaig, *Fromüller*, *Csivich*, *Drogoevich*,
Csasni stari na glasu vojnici,
I bojeva mlogih dionici.
Slansky gredi, i *Martin Shokcsevich*,
Kósdinovich, i *Adam Nikicsich*,
Peronia i *Marjan Vojvodich*,
Zeko, *Jovan*, i *Augustin Csivich*.
Perva dvasu odavna u sluxbi
Svitle krune, a nigda u tuxbi
Nisu bili, vech mirno xivili,
Ljubeznivo svakom posluxili.
Za ostale pushka jest, i sablja,
Toje csime svakse rad zabavlja:
Volle nejist, nepit, nespavati,
Nego xivit, a ne vojevati.
Postupaju *Mandl*, i *Secsujacz*,
I *Garczuli* barem sad Pecsujacz
Adam Vincjan, *Schmidburg*, *Franje Mihich*
I josh ktomu *Jozip Bashlinovich*.
Tosu krasni na izbor junaci,
Struka liepa, xestoki vojaci,
Gdi navale, prodru, i osvoje,
Tugje morre, sacsuvaju svoje.
Evo *Rudolph* joshter, a i *Pollich*,
I *Lukacsich*, *Sagdjan*, i *Tuffegcxich*,
Mladi momci, hitri i pristali,
Prid vojnicih golim macsem stali.
Duovnikmi za njim *Stojan Joze*,
I *Valkoni* na kolise voze:

Xivi bili, u dobri csas poshli
Zdrav' i kripki knam i opet doshli.
Mili Bože! Dasi sam' vidio,
I ti dosho, doma nesidio:
Kîse narod bishe sastavio,
Jilo, piche, i sve ostavio.
Da to mloshtvo vide uregjeno,
Priko Drave prichi odregjeno:
Svi veljau da krasnih momaka
Punnih, jedrih na izbor junaka.
Svi xeljau, uvik bili srichni,
Ni jedan csas nebili nesrichni,
Udarili gdi, ondi razbili,
Sillu svaku od sebe odbili.
Bili sitti i negladovali,
Od dobitka svagda blagovali:
Jaspre vashe, kojeste ponili,
Uzmloxali, i kuchi donili.
Razveselil' vashe roditelje,
Mater, oca, sestre, priatelje:
Shtostes' csasno, i slavno vladali,
Nepriateljsku sillu savladali.
Tako xelech, tak blagosivajuchi:
Uz svirale, bubnje pivajuchi,
Motrishei dok okom mogoshe
Vidit, zatim svak' seb' otidoshe.
Etto Dravo toj' i tvoja dika.
Dasi bila toj slavi prilika,
Priko tebe junake privezla
Na suvoi sve brojem izvezla.
Nemoj dakle vishemi kipiti,
Jer koi dan opetche stupiti:
Priko tebe Varadinci prichi,
S' Gradishcsancih na vojsku otichi.

O pismenosti naših pradjedova zgodno nam priča pjesma, kada veli:

„Svaki rekav prosti knjigu vertit
Zna, i dva tri slova josh zacertit".

Odatle se vidi, da su nam škole za kratko vrijeme učinile dosta dobra. Od osnutka naših škola, pa do rata g. 1778. prošlo je tek 16 godina. Za 16 godina dale su škole našemu kraju dosta pismenih ljudi. Grof Dönhof, koji je u istom ratu ratovao, mogao se zgodnom prilikom lijepo uvjeriti, da mu je trud oko podizanja škola u brodskoj pukovniji urodio dobrim plodom.

O navali Brodjana na Pruse, koji se bijahu utaborili na nekom brdu, pjeva se ovako:

Tad potecse *Brentan*, i Brogjanah
Uze ssest sto: haidte, dokje dana,
Recse; ruglo to s' berda tirajmo,
Sstosu za se spravili rucsajmo.
Tad pocsesses' Prajzi koterljati,
Na vrat na nos z' berda dol valjati:
A Brogjani ostasse na berdu,
Raztiravssi zlotvorah pogerdu.
Sada dragi Bože, i svi sveti
Pomozite, das' Prajzu osveti
Terezia, i *Josip* veliki,
Koi zulum njim csini toliki.

Brentano je bio kod Brodjana pukovnik od g. 1778. do 1779. O njemu se pripovijeda, da je baš u tom ratu htio da namjesti za časnike nekoje strance, Talijane. Na to su se stražmeštri i kapetanski sinovi: Čivić, Lukačić i Sokčević odvezli pod nepoznatim imenom u glavni stan (u taboru) Njegovu Veličanstvu, da mu se potuže.

Njegovo Veličanstvo im je odgovorilo: „Ihr seyd mir um so lieber, als auch eure Väter mir gedient und noch dienen", i odmah su postali časnicima.

Brentano je posumnjao, da su mu oni osnovu pokvarili, pa ih je radi toga kaznio s 24 sata kućnoga zatvora prije, nego što je dao proglasiti njihovo unapredjenje.

Vojnički vidari (Feldscherer). Po krajiškom sustavu bilo je odredjeno, da se u pukovnijskom području mogu namjestiti samo četiri vojnička vidara. Kad se god. 1779. vratilo naše vojništvo kući, onda su dva vidara postala prekobrojna. Pukovnijska je oblast vidjela, da su za narod od potrebe i ta dva vidara, pa ih je htjela zadržati u pukovniji. Zato se obratila oblast na sve časnike i na imućnije ljude, da svojim dobrovoljnim prinosima pripomognu, da i ta dva čovjeka ostanu u pukovnijskom području na korist narodu.

Župnici pečuvske biskupije, t. j. župnici onih naših mjesta, koja su pripadala pečuvskoj biskupiji, obećali su davati mjesečno po 30 krajc. za izdržavanje tih vidara. I odatle se vidi, kako se viša oblast skrbila za boljinak naroda. Da se čekalo, dok bi se ljudi sami za to odlučili, dugo bi se čekalo. (Okružnica od 14. srpnja i 31. listopada 1779.). Pečuvskoj biskupiji pripadale su ove župe naše pukovnije: Ivankovo, Vinkovci, Nijemci, Otok, Cerna i Županja.

Šume. G. 1779. primio je upravu pukovnije **Arsenije** barun **Sečujac**. O njemu se pripovijeda, da mu je najviše na srcu ležalo

blagostanje naroda njegove pukovnije. Dok je on upravljao pukovnijom, brinuo se za egzerciranje major Petar Terzić, a pukovnik bi samo kadšto došao, da vidi, što se radi; no zato se gotovo kod svake parade našao generalmajor Wartensleben, pa je on popravljao pogrješke.

Nastupila je suša, krajišnici nijesu imali dosta hrane za svoju marvu, pa su zato skresavali drveće u šumi i harali šumu po volji, te tako zlo upotrebljavali dobrotu pukovnikovu. U to vrijeme bio je u Vinkovcima šumar Neudwig, koji je imao mnogo naslaganih drva, a i kočiju takvu, da se nije trebao stidjeti štopskih časnika.

To je bilo sumnjivo brigadiru Wartensleben-u, pa on uzjaše konja i otidje u šumu, da je pregleda. Čim je došao do Laza i Slakovaca, opazio je, kako je šuma razarana, i kako se u njoj nalazi mnogo ogrjevnih drva, valjda izrezanih i iscijepanih hvati. Krivica je pala na šumara Neudwiga, koga su odmah zatvorili, imetak mu zaplijenili, a napokon su ga odsudili na desetogodišnju robiju, koju je odslužio, pa onda odmah umr'o. Sve je to ražalostilo dobroga pukovnika Sečujca, koji je radio samo o dobru svoga naroda.

Sad je trebalo kazniti sve časnike počevši od najstarijega kapetana pa do najmladjega zastavnika, što nijesu pazili na šume. Najveća kazan iznosila je 8—10 dana, a najmanja 12 sati zatvora kod profusa. Samo su dvojica ostala bez kazni, a to su bili kapetani Rademacher i Sack; prvi zato, što se mogao iskazati, da je sve šumske prestupke prijavio pukovniji, a drugi, što je nedavno bio došao u Županju, i što je imao za suprugu neku rodjaču od preuzvišene gospodje, valjda brigadirove supruge. No ni krajišnici nijesu tom prilikom srećno prošli. U jednoj satniji zabilježeno je više od 130 ljudi, koji su dobili batine za šumski kvar, a nekoji su pače morali i kroz šibe trčati radi šumske štete.

Sečujac je počeo služiti g. 1741. kao kadet. U ratovima se tako odlikovao, da je postao barunom, a g. 1783. generalom, poslije pak dvorskim savjetnikom kod ilirske kancelarije. Umr'o je u Beču 13. siječnja 1814. u 93. godini dobi svoje.

Komunitet Brod na Savi. Barun Engelshofen bijaše prvi, koji je predložio najvišoj oblasti, da se u slavonskoj Krajini osnuju vojni komuniteti, u kojima bi bilo sijelo obrtnika i trgovaca. To je učinio zato, jer je znao, da se medju srećne i napredne zemlje ubrajaju one, u kojima cvate i napreduje gospodarstvo, obrt i trgovina. Prosti krajišnici bavili su se uz svoje

vojničke dužnosti i gospodarstvom, a za obrt i trgovinu valjalo je odabrati zgodna mjesta, gdje bi krajišnik mogao kupnjom i prodajom podmiriti sve svoje potreboće.

Valja zapamtiti još i to, da krajišnike nijesu tako lako puštali, da uče obrt. O tome govori carski propis još i g. 1807. ovako:

Zanate, koji nisu u Granici rufetski, može svaki graničar brez obzira naučiti i poslovati, ako samo zbog toga kućni posao nije zapušten. Ali naučiti onaj zanat, koji rufetski jest, i čovika izključeno zabavlja, mogu regemente samo onoj graničarskoj dici dopuštenje dati, koja vojnu službu i težke kućne poslove podnieti nisu vridna.

Naučenje teških Granici potrebitih zanatah može se i podpuno zdravoj dici, osobito iz velikih, ali siromašnih kućah dopustiti; samo svagda pod tom dužnostjom, da oni u Granici ostanu, i naučeni zanat ondi tiraju.

Po Hietzingeru postao je vojnim komunitetom najprije Petrovaradin (1751.), onda Bukovac, Karlovci, Zemun, Brod i Stara Gradiška (1753.), napokon Mitrovica, Vinkovci i Nova Gradiška (1766.) G. 1776. bilo je u hrvatsko-slavonskoj Krajini 19 komuniteta.

Da su nastojali, da se u slobodnim gradovima nastane valjano izučeni obrtnici, evo dokaza. G. 1779. izučio je u Beču krajišnik Vaso Markić bačvarski obrt. Kao kalfu poslali su ga odatle u gradiški komunitet, što se javilo glavnomu zapovjedništvu. Jer glavno zapovjedništvo nije dobilo nikakve vijesti o njegovu dolasku u Krajinu, izdadoše na sve strane nalog, da se što prije istraži, da li je Markić u Krajinu stigao i da li se gdjegod u pukovniji zadržava.

Vojnim komunitetima upravljala je oblast, koja se zvala magistrat. Prva pretpostavljena oblast za njih bilo je glavno zapovjedništvo. Kad su pak osnovane brigade, onda je brigadir bio kao posrednik izmedju magistrata i glavnoga zapovjedništva. On je kao carski povjerenik predsjedao u osobitim zgodama magistratskomu vijeću. Za srijemske komunitete vršio je kadšto poslove brigadira sam divisionar od glavnoga zapovjedništva.

U bilješkama: „Uspomene na stari Brod“, što ih je izdao g. 1885. dr. Ig. Brlić, stoji ovo:

„6. januara 1753. instalirali su svečano grof Serbeloni i vojnički perovodja Maler Brod za slobodni komunitet; slobodnim izborom postavljen je za sudca Josip Stojanović, za senatore Martin Gužvić podjedno kasir, Ivan Gruičić, Marijan Karazu-

zovic i pivar Ninko Sonntag; prvim sindikom imenovan je Ivan Walter.“

Nepovoljno stanje hrvatsko-slavonskih vojnih komuniteta prinuka konačno cara **Josipa II.,** te on odredi g. 1787., da se nekoji komuniteti ukinu i podvrgnu pod upravu pukovnijskoga, dotično kantonskoga zapovjedništva. U slavonskoj Krajini ostadoše kao komuniteti mjesta: Zemun, Karlovci i Petrovaradin, s kojim poslije spojiše Bukovac, a Brod i Vinkovci u našem području izgubiše svoju slobodu. Dne 26. lipnja 1787. predan je Brod vojničkoj upravi u nazočnosti majora Oesterreichera i vojnoga komisara Gottschliga, koji su zastupali glavno zapovjedništvo.

Prigodom predaje imao je Brod po „Uspomenama“ 384 kuće i 1656. stanovnika, od kojih bijaše 1567 vjere rimokatoličke, a 89 pravoslavne. Vinkovci su imali skupa s kalfama, šegrtima i slugama 703 stanovnika. U to doba bio je u Brodu učitelj David Peterka s plaćom od 168 for. i učiteljski pomoćnik Glavačević s plaćom od 108 for. Sudac je dobivao na godinu 50 for., tri senatora po 25 for., sindik 250 for., dva gradska kaprala po 35 for., dudar 25 for., gradski kirurg 150 for., živoder 30 for.; što je sve skupa iznosilo 926 for. U Vinkovcima dobivao je sudac na godinu 36 for., tri senatora po 18 for., sindik, koji nikada nije bio pravnik, 96 for., učitelj 180 for., kirurg 36 for., dva pandura po 40 for.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu izdalo je 27. svibnja 1788. naredbu, da se s komunitetima upravlja uljudno i po gradjanskim zakonima, a g. 1802. dobiše trgovci i obrtnici predjašnjih komuniteta naslov: vojni gradjani.

Kad je car **Franjo** g. 1817. bio u Brodu, predali su mu Brodjani molbu, da im se nanovo dade magistratska uprava. Previšnjim rješenjem od 14. prosinca 1819. bude dopušteno, da se krajiška općina Brod nanovo podigne na slobodnu vojnu krajišku općinu, budući da se iz podastrte molbe uvjeriti moglo, da općina može namaći potrebna sredstva za izdržavanje upravnoga osoblja i za plaćanje ostalih izdataka i da je vrlo zgodno mjesto za komunitet. Brod je bio naseljen samo obrtnicima i trgovcima, a nije bilo u njemu graničara. To je bilo priopćeno reskriptom c. k. dvorskog vojnog vijeća od 31. prosinca 1819. broj 5616. Istim proglasom bijaše odredjeno, da brodski komunitet mora plaćati svake godine u pukovnijsku proventnu blagajnicu 6000 for. konv. vr., a za komunitetsku blagajnicu odstupa mu se zemljarina, trgovački i ostali porezi i zakupnina. Svi

troškovi treba da se podmiruju iz vlastitih sredstava i bez ikakve pripomoći od erara. Na to su se morali Brodjani obvezati reverzom, koji bude pohranjen u arkivu dvorske vojne kancelarije. Reklo se, da će komunitetski ustav biti opet ukinut, ako ne bi mogli tu obvezu ispuniti. U slučaju rata trebalo je da komunitet dade pukovniji 6 vojnika, koje je sam odijevao i izdržavao. Taj broj vojnika valjalo je uvijek stalan držati.

Upravno osoblje i njihova beriva bila su ovako sistemizovana:

Kapetan načelnik iz staleža umirovljenih časnika s pridržanjem svoje mirovine, zatim s doplatkom od 200 for. na godinu, besplatnim stanom i 12 hvati ogrjevnih drva.

Sindikus, koji je trebao da bude ispitani sudac, s plaćom od 600 for. konv. vr. na godinu, besplatnim stanom i 12 hvati drva.

Dva savjetnika (Räthe) iz gradjanskoga staleža, svaki s godišnjom nagradom od 100 for., a dva (Rathsmänner) s nagradom po 60 for.

Gradski pisar s besplatnim stanom, plaćom od 300 for. i 8 hvati drva.

Kancelista s besplatnim stanom, plaćom od 180 for., i 6 hvati drva.

Gradski liječnik s besplatnim stanom, plaćom od 300 for. i 8 hvati drva.

Primalja s besplatnim stanom, plaćom od 150 for. i 6 hvati drva.

Stražmeštar s bezplatnim stanom i plaćom od 100 for.

Dva kaprala, svaki s 10 krajcara na dan.

Bubnjar i 6 prostih vojnika, svaki s 5 krajcara dnevno.

Živoder s godišnjom plaćom od 60 for.

Naduč i telj s besplatnim stanom, plaćom od 240 for. i 6 hvati drva.

Poduč i telj s besplatnim stanom, plaćom od 180 for. i 6 hvati drva.

Škol ski pomoćnik s besplatnim stanom, plaćom od 60 for. i 6 drva.

Troškovi uprave: Za školske nagrade i pisaći materijal 20 for.

Stanarina za činovnike, dok se ne sagrade svi stanovi, 200 for.

Za rasvjetu pisarnica na godinu 30 for.

Za pisarničke i poštanske troškove 150 for.

Za grijanje pisarnica i zatvora 12 hvati drva.

Za odijelo i oruzje za 10 gradskih vojnika na godinu po 12 for. za svakoga.

Za nabavu potrebnih drva 250 for., t. j. 82 hvati po 2 for. 30 kr. Za nenadane troškove 300 for.

Brigadir je odredio, da se 23. veljače 1820. u 9 sati prije podne proglasi Brod slobodnim vojnim komunitetom. Na taj svečani čin bude pozvano gradjanstvo, da bude u što većem broju nazočno, budu pozvani i časnici podvinjske satnije, a bio je po odredbi nazočan i jedan štopski časnik. Nadalje bude odredjeno, da se dne 1. svibnja 1820. predade uprava u ruke magistratskoga osoblja u nazočnosti pukovnika brodske pukovnije i časnika podvinjske satnije.

Vrijedno je, da se ovdje istakne, kako je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu priopćujući 31. siječnja 1820. previšnje rješenje mislilo o popunjenju načelničkoga mjesta u Brodu.

Ako bi se, tako je počela naredba, u pukovnijskom srezu mogao naći sposoban umirovljeni kapetan, komu bi se s potpunim umirenjem mogla kao načelniku povjeriti uredba i uprava komuniteta, neka se što moguće prije ovamo predloži uz prilog sposobnika. Isti treba da dobro razumije zemaljski jezik, treba da umije njemački govoriti i pisati, valja da bude vješt računstvu, a osobito treba da umije spajati poštenje, nesebičnost i pravdoljublje s marljivošću, pa da korist gradjana ujedini s korišću države. Tako glasi njemački pisana naredba o podignuću krajiškoga mjesta Broda na c. k. slobodni vojni komunitet g. 1820.

Prvi načelnik bio je umirovljeni kapetan auditor Ivan Polsater, a prvi nadučitelj u komunitetu u Brodu bio je svršeni pedagog Antun Čivić.

Mijo Chernel pl. Chernelhaza, c. i k. feldmaršallajtnant, rodio se 1738. u Chernelhazu, a umr'o 12. veljače 1807. u Zagrebu. Počeo je služiti kod varaždinskih husara, a ratovao je i u sedmogodišnjem ratu. Dne 11. kolovoza 1783. postao je pukovnik brodske pukovnije, gdje je dotle služio kao potpukovnik. Dne 12. rujna 1789. postao je generalmajor, a 21. kolovoza 1796. feldmaršallajtnant i divisionar u Sedmogradskoj, a zatim sve do smrti bio je zapovjedajući general karlovačko-varaždinske Krajine sa sjedištem u Zagrebu. Dne 6. ožujka 1799. javilo je kantonsko zapovjedništvo u Vinkovcima ovo: Nj. Veličanstvo jesu gospodina feldmarschallt. Chernela za komandirana generala u Zagrebu postavilo, koje se svima na znanje daje.

Dok je on upravljao našom pukovnijom, gradila se glavna cesta od Podvinja prema Vrpolju i to od kamena, što su ga na cestu navezli, tamo učvrstili i prudom posuli. To je bilo g. 1785.,

kadno nastadoše prepirke izmedju ljudi radi mlinova na potoku Bidju, koji su svojim branama sprečavali tok vode i tako prouzrokovali poplavu zemljišta na obalama potoka, a naročito poplavu Bickoga polja. Bila je izdana zapovijed, da se mlinovi ruše, te da tako lakše teče voda, no to se nije moglo provesti onako, kako se provesti željelo.

Dok je Chernel upravljao našom pukovnijom, uveden je g. 1787. kantonski sustav. Prvi kantonski zapovjednik bio je u Vinkovcima major Simonović, a njega je naslijedio potpukovnik Rademacher, pod kojim je ukinut sustav.

Za Chernelove uprave nastao je g. 1788. turski rat. Naša je pukovnija poslala u taj rat 5000 momaka. Pod zapovjedništvom majora Legrada otelo je naše ljudstvo 11. veljače t. g. kod Brčke 6 turskih ladja, a tri su razorili. Pukovnik Chernel oteo je pak 14 turskih ladja.

Na prijedlog župnika Relkovića sagradjene su u selima mrtvačnice, kosturnice. U pukovnijskom području je u to doba stajala kila (4 mjerova) hrane 80 do 90 for.

Poštanskim kombiaturama podijeljene su ure. Kako su se dotle kombiaturiste ravnali, ne spominje se. Bit će, da im je za ravnanje služila njihova vlastita ura. Kombiature su bile neko vrijeme u Podvinju, Garčinu, Vrpolju, Mikanovcima, Vinkovcima i Oroliku, dakle samo u mjestima na glavnoj cesti.

Pukovnik Pavo barun Davidović stajao je za turskoga rata s jednim batalijunom Brodjana kod Biograda, onda je pošao do Lipnice, gdje je zaplijenio 400 komada marve, mnogo žita i sijena. Tom su se prilikom iskazali kapetani Garczuli i Vincian, natporučnici Tkalčević, grof Dönhof, Ćurilović i Andrijević, potporučnici Birner, Holonsiere, zastavnik Tkalčević i Febe.

Kantonska uprava. G. 1787. odrediše, da se uprava u pukovniji u strogo vojničkom pogledu povjeri zapovjedniku pukovnije, a sva ostala uprava, kojom se htjelo unaprijediti narodno blagostanje, da se povjeri komu štopskom časniku kao kantonskom zapovjedniku. Kantonski zapovjednik bio je posve neodvisan od pukovnika, a stanovao je u štopskom mjestu.

Za svaki batalijun, a pod tim se mislila polovica pukovnijskoga područja, imenovan bude po jedan kantonski kapetan; on je upravljao distriktom ili okružjem, a bio je podvržen kantonskomu zapovjedniku. Za svako satnijsko područje bude imenovan po jedan časnik, a ta su se područja zvala pododjeli ili njemački „Untertheilung.“

Časnici kod kantonske uprave bili su uzeti iz kruga časnika vojničkoga stanja, s kojima su i nadalje, što se tiče časti i unapredjenja, ostali u zajednici. Kantonski su časnici bili riješeni vojničke dužnosti samo u mirno doba, a u ratno doba morali su i oni ići na vojsku.

Od te nove uprave, od toga novog uredjenja pukovnija očekivalo se puno. Ali gdje su dva gospodara u jednoj kući, ondje obično nema napretka. Tako je to bilo i ovdje, pa su zato već g. 1800. ukinuli tu upravu i povjerili iznova cijelu pukovnijsku upravu zapovjedniku pukovnije i pozvali sve časnike, da po svojim silama zajednički rade oko unapredjenja pukovnije, u kojoj službuju.

Godine 1800. javno se čitalo na zapovijedi ljudima, da počevši od 1. studenoga t. g. prestaje kantonska uprava, „da svi Oficiri i Unteroficiri na svašto brigu i pomlju nosit imadu, da svaki starijem podložan biti imade, da najstariji komandu u satniji prima.“

Godine 1790. bile su kod nas kantonske oblasti nižega reda: u Brodu, Podvinju, Šušnjevcima, Topolju, Gor. Andrijevcima, Divoševcima, Vrpolju, Šamcu, Gundincima, Županji, Cerni, Ivankovu, Lazama, Otoku i Vinkovcima, gdje je bilo smješteno i kantonsko zapovjedništvo. Iza ukinuća kantonske uprave uvidjeli su, da bi valjalo u Krajini namjestiti za civilnu upravu ljude, koji ne bi bili podvrženi vojničkoj službi, pa su zato s dopuštenjem Njegova Veličanstva slali u Grac krajiške mladiće, koji su svršili humanitetske razrede, da se tamo priprave za upravne časnike.

Godine 1808. bude odredjeno, da se kod svake krajiške pukovnije u Hrvatskoj, Slavoniji, u Banatu i kod šajkaškoga bataljuna namjesti po jedan kapetan od uprave, a kod satnija natporučnik ili poručnik od uprave.

Neposredno prije razvojačenja Krajine bili su kod pukovnija u štopu kao izvjestitelji namješteni nekoji časnici od uprave u svojstvu majora.

Ovdje ćemo priopćiti nekoja pitanja, na koja su jednom prilikom morali odgovoriti oni natjecatelji, koji su se htjeli posvetiti službi, koja je bila odredjena za časnike od uprave: Evo tih pitanja:

Fragen zur Abhaltung einer Konkursprüfung für Kandidaten zur Gränz-Verwaltung.

1. Welche Lasten und Obliegenheiten sind in der Gränze mit dem Grundbesitze verbunden? und welche Befreiungen und Wohlthaten geniessen

die Gränzer in Beziehung auf ihren Grundbesitz, besonders in Vergleichung mit anderen Unterthanen Sr. Majestät?

2. In wie weit und unter welchen Bedingnissen sind die Gränzer berechtigt, sich den höheren Studien zu widmen?

3. Unter welchen Umständen findet die Arbeits Reluition statt? zu welchem Zwecke besteht sie?

4. Wie hat sich der Verwaltungsoffizier zu benehmen, wenn er in einem vorkommenden erheblichen Falle sich mit der Meinung des, ihm vorgesetzten Kompagnie-Commandanten seiner Ueberzeugung nach, durchaus nicht vereinigen zu dürfen glaubt?

5. Wie werden die Besitz-Veränderungen in Evidenz erhalten? was bestehen diesfalls für Vorschriften?

6. Wie könnte der Gränzer seinen Dünger vermehren und zweckmässig verwenden?

Wien, am 19-ten Juli 1824. Pidoll.

Godine 1790. postao je brodskim pukovnikom već višeput spomenuti sin Marijana Terzića Petar. Kad je on pukovnijom upravljao, započeo se francuski rat. U tom su se ratu odlikovali na više mjesta naši Brodjani. Na čast im služi još i to, što su ih vojskovodje hvalili radi njihove urednosti i čistoće u odijelu. Mnogi su dobili ratne kolajne za hrabrost i srčanost, što su je pokazali u borbi s neprijateljem, neki su pak dobili novčane nagrade. Tako su dobili za hrabro svoje držanje u ratu od g. 1813. i 1814. po četiri dukata: desetnik Doknjaš, razvodnik Vuković, prosti vojnici Kadić i Galović, tri dukata dobio je vojnik Gregorović.

Srebrnu medalju dobili su: zastavnik Perčević i Kolarević, stražmeštar Cenić, vodnik Gjermanović, desetnik Tadić i Petričević, prosti vojnik Begović, zlatnu pak medalju dobio je vodnik Filipović.

Plemstvo. Dne 20. listopada 1796. podijelilo je Njegovo Veličanstvo car Franjo II. brodskomu trgovcu Stjepanu Jariću plemstvo s titulom „von Brodberg“. Jarić je osobito za turskoga rata potpomagao carsku vojsku nesamo robom, nego i gotovim novcem.

Kantonsko zapovjedništvo u Vinkovcima od 27. studenoga 1799. javilo je u zapovijedi ovo:

Visoki Hofkriegsrath jesu Gospodinu kapetanu Balichu zbog njegove mloge i dobre sluxbe, koju je kroz 31 godinu ucsinio Nemeshluk nesamo nyemu i niegovoj diczi, veche i niegove dicze diczi poklonilly s ovom Plemestinom od Philipsthal, koje se svakomu na znanje daje. Balić je bio kapetan u našoj pukovniji.

Kako su se časnici opraštali sa svojom pukovnijom. U kantonskoj zapovijedi od 20. ožujka 1799. stajalo je pod točkom 3. ovo:

Gospodin Oberstlieutenant Baron Fronmüller, koji sada od nashe Regimente otilazi, zafaljuje svima, tia do naiprostoga Csovika, na svakoi Pokornosti i takogjer na svakomu dobromu posluxenju, kojestemu kroz Vrime od 22 godine, kakoseje on Capitanom i Oberstlieutenantom kod nashe Regimente nahodio, ucsinili, sa ovim zapantenjem, da isti Gospodin i u Napridak svakomu, gdibi pomoch ukazati mogao, pripravan ostaje.

Zadružni život. Dok je postojala Krajina, živio je narod u zadrugama, a na čelu zadruge bio je kućegazda, koji je bio odgovoran višoj oblasti za sve, što se u kući radilo.

Evo nešto o njegovim dužnostima, što se čitalo na zapovijedi 11. srpnja 1799.: U više kuća nahodi se nesloga i psovka. Ova zabranita dila najoštrije se zabranjuju svakomu. Gazda kuće imade svima svojim kućanima uredno zapovidati, a koji njega dobro nesluša, on imade ovdi prijaviti, na koje navlastito Unteroficiri i starešine paziti imadu i ovakove ukućane, gdje je nesloga, ovdi prijaviti, koji će kaštigani biti.

Svaki gazda mora za svoju čeljad dan i noć znati, gdi se nahodi, i bez gazdina dopuštenja nitko od kuće otići nesmije. I ako u kojoj kući takova nemarljiva svita imade, koji brez znanja starešine svojom voljom kojekud hoda, onaj gazda imade otakovo čeljade, bilo mužko ili žensko, ovdi prijaviti, s kojim će se znati upraviti.

Dne 17. srpnja 1799. oglasilo se, da je carski dvor najoštrije zabranio diobu ili rastanak.

Dne 30. studenoga 1808. čitalo se, da su prije osam dana kod pukovnije kaznili dva graničara ceranske satnije — svakoga s 50 batina — zbog samovoljne diobe, te ujedno zaprijetili, ako se unapredak takva dioba gdjegod opazi, da će dionici diobe otpravljeni biti u regulaške pukovnije ili pak u vozarstvo (Fuhrwesen).

Zadružni život krajišnika bio je od velike koristi nesamo državi u pogledu izdržavanja vojništva, nego i samim krajiškim kućama u pogledu njihova gospodarstva, njihova blagostanja. Što je bila veća zadruga, stim je lakše mogla namicati troškove za izdržavanje vojnika, koji su jedno vrijeme morali sami sebi nabavljati i odijelo, a vršeći službu u domovini i hranu, kad su bili na straži i na vježbi. Velike zadruge imale su velik broj

svakovrsne marve, imale su dosta zemljišta i mnogo radnih sila za sve vrste gospodarstva, pa je onda u takvim zadrugama bujilo i cvalo blagostanje sve dotle, dok nije bila dopuštena dioba, koja je raskomadala zadruge, satrla blagostanje te otvorila put tudjini, da se seli u naše krajeve. Naš narod nije bio zrio za diobu, kad mu je ona bila dopuštena.

Umrli na vojsci. Od one množine naših brodskih krajišnika, koji su kao krepki, zdravi i jaki ljudi za francuskoga rata otišli na vojsku, da na bojnom polju prolijevaju svoju krv za svoga cesara, te koji su u tudjem kraju ostavili svoje kosti, navest ćemo ovdje samo nekoje.

Due 31. lipnja 1801. javilo je naše pukovnijsko zapovjedništvo općinama, da su u Francuskoj umrli ovi ljudi našega trećega batalijuna:

Vinko Vlajinić iz Jaruga (12. siječnja 1800.), Andro Katušić iz Babine Grede (21. veljače 1800.), Stanko Biuklić iz Babine Grede (14. ožujka 1800.), Vinko Franić iz Slakovaca (26. ožujka 1800.), Gjuro Taranić iz Kruševice (26. ožujka 1800.), Mato Lučić iz Jankovaca (27. ožujka 1800.), Lovro Katičić iz Otoka (31. ožujka 1800.), Tomo Franković iz Slobodnice (10. ožujka 1800.), Franjo Markovac iz Andrijevaca (18. travnja 1800.), Blaž Čaklović iz Vrpolja (23. travnja 1800.), Andrija Petković iz Gradišta (28. travnja 1800.), Antun Kokanović iz Gundinaca (11. svibnja 1800.), Šimo Kovačević iz Retkovaca (16. svibnja 1800.), Tomo Kladarić iz Beravaca (30. svibnja 1800.), Mato Trgovčević iz Svilaja (9. kolovoza 1800.), Joso Užarević iz Gundinaca (28. rujna 1800.), Marko Zetović iz Retkovaca (2. studenoga 1800.), Mato Munarić (?) (5. prosinca 1800.), Andro Bešlić iz Gor. Varoša (9. siječnja 1801.), Tomo Lemešić iz Gor. Bebrine (10. siječnja 1801.), Marko Vukašinović iz Andrijevaca (17. siječnja 1801.), Antun Vukašinović iz Andrijevaca (18. siječnja 1801.), Franjo Šimić iz Šamca (5. veljače 1801.), Stjepan Lučić iz Sikirevaca (10. veljače 1801.), Pavo Žilić iz Komletinaca (12. veljače 1801.), Mato Kolarić iz Kruševice (12. veljače 1801.), Luka Petković iz Gradišta (17. veljače 1801.), Mijo Anaković iz Bebrine (21. veljače 1801.), Antun Nikolić iz Županje (2. ožujka 1801.), Luka Čolić iz Županje (3. ožujka 1801.), Marko Ambrinac iz Nijemaca (27. ožujka 1801.), Mato Baćin iz Šamca (13. travnja 1801.), Marijan Marković iz Sikirevaca (15. travnja 1801.), Luka Mihić iz Gun-

dinaca (28. ožujka 1801.), Nikola Balić iz Bošnjaka (26. travnja 1801.), Tomo Gregorović iz Odvoraca (28. travnja 1801.), Gjuro Vuković iz Babine Grede (17. svibnja 1801.), Petar Benačić iz Retkovaca (27. svibnja 1801.), Ivo Mikić iz Slobodnice (6. lipnja 1801.), Radojica Vasiljević iz Trnjana (16. lipnja 1801.), Stjepan Baboselac iz Doljne Bebrine (26. kolovoza 1801.), Jakob Dragić iz Laza (1. rujna 1801.), Antun Babić iz Babine Grede (8. listopada 1801.), Antun Rakitić iz Sikirevaca (2. studenoga 1801.), Antun Beraković iz Oprisavaca (14. studenoga 1881.), Marko Vragolović iz Strizivojne (14. studenoga 1801.).

Polaženje crkve i obuka u vjeronauku. Čita se u pukovnijskoj zapovijedi od 9. srpnja 1801., da je vinkovački župnik Relković prijavio pukovniji, da se nedjeljom i blagdanom, dok se misa govori, drže otvorene gostionice i toči piće, da nedjeljom i blagdanom ne dolazi mladež na vjeroučnu obuku, koja se poslije podne drži u crkvi, da mu nije poznato stanje vinkovačkoga pučanstva, a osobito da ne pozna mlade ljude, koji se po više godina zadržavaju na salašima.

Pukovnik Wetzel izdao je tim povodom naredbu, da sve gostionice moraju biti zatvorene, dok traje služba Božja, i da na to mora paziti profus, da kućegazde moraju slati svoju neuku služinčad i svoju djecu na vjeroučnu obuku, koja se drži nedjeljom i blagdanom poslije podne u crkvi, da se mora sastaviti popis žiteljstva i uručiti ga župniku, a osobito valja na to paziti, kada nastane uskrsna ispovijed.

O polaženju crkve po nedjeljama i blagdanima izdao je spomenuti pukovnik naredbu 24. studenoga 1803., u kojoj ističe, da je pukovniji stigla prijava, da mnogi graničari u te dane idu u gostionice, gdje se zadržavaju nesamo dok misa traje, nego i većom česti noći, pa tamo pijančuju i opijaju se. Čudi se, da tu nemarnost, koja seže do zatajenja Boga, ravnodušno promatraju i časnici i podčasnici, mjesto da graničare kazne i na vršenje vjerske dužnosti upućuju. Onda veli, da onaj čovjek, koji Svevišnjemu ne zahvaljuje za svoj život, ne može biti dobar podanik, jer tko biće sviju bića zapostavlja, taj je podoban, da zanemari i dužno poštovanje prema svomu poglavaru. Kakve bi zle posljedice mogle s vremenom odatle proizaći, o tom neka promišljaju gospoda časnici.

Posljedice, kako znamo, nisu izostale. Mnogi su se ljudi zanemarivši Boga i molitvu podali raskošnomu životu rastepli ono imetka, što su im djedovi i pradjedovi namakli.

Nanovo je taj vrli pukovnik izdao nalog, da se krčmarima naloži pod prijetnjom kazni, da ne smiju točiti piće, dok traje služba Božja, a zapovjednicima satnija je preporučio, da točno na to paze, da graničari redovito idu na prodiku, na misu i na večernju po nedjeljama i blagdanima.

Obnovio je istu zapovijed i slavni pukovnik Radivojević istaknuvši, da krčmari ne smiju u gostionicama trpjeti nikakva čovjeka osim stranca, dok se govori misa.

Barun Pavao Radivojević, feldcajgmajstor, rodjen je u Krajini u časničkoj obitelji. Već u mladoj dobi bio je tako uzoran časnik, da je u vrlo kratkom vremenu postao satnikom. U turskim ratovima, naročito u bitki kod Tomaševca, tako se odlikovao, da je izvan reda promaknut na četnika. Isto tako se kod Stokacha g. 1797. s dvije eskadrone krajiških husara tako junački ponio, da je izvan reda promaknut na čast potpukovnika. G. 1801. postao je pukovnikom 18. pješačke pukovnije, a od g. 1804. do 1807. bio je zapovjednikom brodske pukovnije. U tom svojstvu zapovijedao je stražnjoj četi g. 1805. prigodom uzmaka kod prelaza Trauna i Amstättena, gdje se neizrecivom hrabrošću protiv desetorostrukoga neprijatelja borio. G. 1807. bio je promaknut na generala brigadira u Brnu. Za francuskoga rata imenovan je podmaršalom, a napokon feldcajgmajstorom u Zagrebu, a onda zapovjednikom vojske u Veroni, gdje je umr'o 1829. (Prosvjeta 1898., str. 521.)

Previšnjim rješenjem od 10. veljače 1823. bude odredjeno, da se glavna zapovjedništva, koja su dotle postojala u hrvatskoj Krajini, sjedine pod imenom „Hrvatsko glavno zapovjedništvo“ sa sijelom u Zagrebu. Radivojević, koji je od 1. studenoga 1814. do 31. ožujka 1823. bio zapovjednik karlovačko-varaždinskoga glavnog zapovjedništva, postao je 1. travnja 1823. zapovjedajućim generalom hrvatskoga glavnog zapovjedništva. Tomu glavnom zapovjedništvu pripadalo je sada područje karlovačke, banske i varaždinske Krajine.

U pjesmi: „Plach Kraishnika po smerti preuzvishenoga gozpodina Pavla barona od Radivojevich“, cz. kr. iztinitoga tajnoga Szovjetnika itd., što ju je 12. kolovoza 1829. spjevao Joszip Mach, pervo iyeto Mudrolybia Szlishately, dolaze i ove riječi:

„Illijrio shtoszi dochekala?
Jeszilisze kad tome nadala?
Ti izgubi Branitelya Tvoga,
Domorodcza i Ocza dobroga.
Ti izgubi junachkog' Plemicha,
Generala RADIVOJEVICHA,
Koji bishe szva Obramba nasha,
Kako znade i Nevolya vasha.
Zlatno bishe krilo od junaka,
Kakvog vishe neche rodit majka.“

S takvim junakom išli su naši pradjedovi u francuski rat, kad je on bio zapovjednik naše brodske pukovnije.

Stanovi. Naredbom od 2. lipnja 1806. odredilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da se živad sa stanova otpremi kući u selo, jer kroz živad na stanu nastaje nesamo šteta nego i dioba. Radilo se nadalje i o tom, da se stanovi poruše, pa se zato nijesu smjele tamo graditi nove zgrade do daljne odredbe.

Neki graničar Antun Božić iz Rokovaca sagradio je na stanu nov štagalj unatoč toj zabrani, pa je zato pukovnik kaznio kapetana Šokčevića kao mjesnoga zapovjednika s 48 sati zatvora kod tamničara, a lugara Mihaljkovića s 48 sati zatvora u gvoždju, a napokon graničara s 40 batina u Vinkovcima.

Istom pukovnijskom naredbom, kojom je pukovnija zabranila držanje živadi na stanovima i oglasila navedenu kazan za gradjenje štaglja, odredjeno bude, da na stanu smije biti samo jedan čovjek, koji pazi na marvu.

Kriva zakletva. Neki graničar Marijan Balić primio je od graničara Marka Vilajtovića jedan dukat i jednu škudu, da se u korist Vilajtovićevu krivo zakune, što je zbilja i učinio. Kad se oblast uvjerila kroz svjedočanstvo, da se Balić krivo zakleo, onda su ga odsudili, pa je kroz 300 ljudi šibe kasao 7 puta gore i 7 puta dolje, a Vilajtović, koji ga je na krivu zakletvu naveo, dobio je 50 batina. To se javno oglasilo narodu 24. srpnja 1805., da se svatko čuva krive zakletve. Tom je prilikom oblast protumačila narodu, što je zakletva, ovim riječima:

Zakledba jest jedna najveća stvar, koja se dobro promisliv učiniti može. Kroz krivu zakledbu uvridjuje se svemogući i sveznajući Bog, zašto se pravica kroz jednu lažljivost kaštige izgovara. Kada se pak tkogod pravo kune i zakledbu učini brez dvohumnosti, tako to jest jedno Bogu povoljno učinito dilo, zašto bo se kroz oto njegova pravica i svemogućstvo poznaje i poštuje. Kriva zakledba jest pako najveći grih, koji gospodin Bog ovdi ili na drugom svitu pedepsuje, i koji se oprostit nemore, dok se onaj kroz krivu zakledbu učiniti kvar (quar) nepovrati, i svaki takvi, koji bi se ositio, kroz svitovni sud oštro kaštigovan i po našašću stvari i vridnosti njemu xivot se uzeti more. Tko se krivo zakune, jest grišan kod Boga i kod svoga iskernjega i prama svojega sudca, i to kod Boga, zašto kroz krivu zakledbu na Boga se poziva i pravici kaštigu pripisuje. Takovi jest dakle krivobožac, koji božju pravicu i svemogućstvo kroz oto pogažuje. Krivokletac, griši prama svomu iskernjemu, zašto

on kroz krivu zakledbu jedno dobro otme ili osvoji ili krivu kaštigu donese. Takovi grih jest neoprošten, dokle mgod tugje dobro nepovrati ili sam svoje nepogubi. Takodjer čini se takovi kod svojega sudca kriv, zašto takovi kroz krivu zakledbu krivo suditi mora. Zato imade se takovi krivokletnik kao jedan lažljivac, pustaija i krivobožac kaštigovat.

Ovo se imade od vrimena do vrimena, koliko je od potribe, puku na znanje dati, da se nitko izgovorit nemore, da od takovog znanja nema.

To nam je živ dokaz, da su oblasti nastojale neoslanjajući se na crkvu i na školu, da i one utječu na valjan odgoj naroda. I doista samo ondje može narod u dobrim djelima biti valjano obrazovan, gdje država upravo ide za tim, da se zgodnim primjerima predoči narodu, kakvo ga zlo čeka, ako se ne drži božjega i državnoga zakona. Što ne želiš sebi, ne želi ni drugomu, pa će biti mir na zemlji i napredak u narodu i u državi.

Život na turskoj medji. Dne 12. rujna 1805. proglašeno je ovo: Budući da je po visokoj odredbi vojska iz Granice izmarširala, tako jest od vis. mista i od slavne regimente za dojduća obderžavanja sliedeće uredjeno, da se u napridak od svake zle prigode sačuvati more, osobito od one strane i od onakovih zlih ljudi, koji ovamo i onamo priskaču.

Od potribe je dakle, da ljudi, koji na kordonu na straži stoje, svoju dužnost d a n i n o ć nepristance izveršuju, osobito dobro patroliraju i s onostranci, medju kojima je sada nemir, u najboljemu prijateljstvu i komšiliku živiti imadu, i njima nikakovi uzrok ne dati, da oni s nama u kavgu dojdu, da onostranci misao ne dobiju, buduć da su naši soldati izmarširali, na našoj strani kakvu kavgu ili kradju učiniti.

Tako jest uredjeno našu Granicu sačuvati, da se potribiti glasnici, to jest u Šamcu i u Babinojgredi, takia (odmah) postaviti imaju i takodjer u Šamcu a i Babinojgredi jedna mašala namistiti se imade. Ako bi se dakle gdi kakva buna ili larma učinila, oće se glasnik 3 put opaliti i mašala zažgati, na koje pucanje i larmu s v e, što pušku nositi more, ovdi se skupiti imade. Iz Sikirevaca pod zapovidima frajta Živića i Markovića, iz Kruševice pako s kapralom Vuksanovićem u Šamac terčati i onde skupiti se, Šamčani pako takodjer u Šamcu s kapralom Zemunčevićem skupiti se i ondje dalje zapovidi čekati moraju.

Koji bi se graničar suprotivio i na larmu ne izisao, oće po Kriegsartikulama kako pristupitelj zapovidi i nepošten oštro

kaštigan biti. I kada se tako ljudi skupe i potreba bi bila, imade se sila sa silom raztirati, buduć da u takovom dogodjaju svaki sebe i svoje dobro čuvati mora, i dužan jest.

Od sada i u napridak imade se na noćnu stražu još onoliko ljudi, koliko je do sada bilo, rediti, s kojima se uvik jedan jubl. Unteroff. rediti i koji obnoć nipošto od straže odmaknuti se ne smije; njihova je dužnost cilu noć na sve strane nepristance patrolirati i ako bi gdi na kakvu zlu priliku udarili, jesu dužni sebe i obštinu obraniti. Nijedan graničar da se usudio nije s lovačkom, nego dobrom cesarskom puškom i podpunim barutom na stražu doći. Svaki pako, koji 20 fišeka nema, imade takove takia namaknuti.

Ako bi pako selo kada na larmu pošlo, imade straža uvik u selu ostaviti se. Da se pako selo i ljudi bez potrebe ne uzbune, ne ima se nitko usuditi, niti oldan niti obnoć, pušku blizu Save niti u selu izbaciti, na koje seoski komandanti osobito paziti moraju, osobito ovu zapovid od larme stalno izveršivati imaju.

Kao „glasnik“ služio je selu top, koji je bio postavljen na zgodno mjesto u selu. Kad je Krajina dokinuta, nestalo je tih glasnika. Možda bi se ipak mogao još koji gdjegod naći, pa bi ga valjalo spremiti u muzej za vječitu uspomenu na krvava vremena. „Mašala“ je bila usadjena na mjestu, koje se sa sviju strana vidjeti moglo. To je bio visok drveni stup, omotan do vrha gužvom slame. Na vrhu stupa bila je kapa, t. j. mali drveni natkrovčić pun slame.

Puška je bila graničaru vjerna družica, bez nje nije smio ni k Savi ni na Savu. Graničari uz Savu imali su na Savi svoje vodenice, mlinove, kao što i danas nekoji imaju. Ali danas se ide na vodenicu s veslom u ruci, a onda su morali uz veslo nositi i pušku. Takova je bila naredba, a tko bi naredbu zanemario, bolno bi to okajao. Evo nam za to primjera: Najoštrija zapovid i prepis od mlina savskij zapovida, da svaki oni, koji mlin na Savi imade, i kada na red odlazi, da se ne dica, veće pametni i razumni ljudi na takovog slati imaju, koji sa dobrom puškom i barutom providit biti moraju, da kada bi se dogodilo, da bi Turci ili njiovi podložnici otili na silu kod koga mliti, braniti se može, doka straža sa pervoga čardaka doide u pomoć, jerbo sila sile gleda suprot učiniti, i k sebi nepustiti, da se pomišati mogu, kako se je dogodilo, da je na 13-tog Januara ove godine graničar Anton Masničić sa okvaritom puškom na straži mlinskoj bio, Anton Matić pako svoga

brata Iliu, jednog mladog Nachwachsa, koji se nije vridan braniti bio, misto sebe brez puške i baruta na mlin poslao. U istoj ovoj noći jesu istinito 2 Turčina, koji mliti izkaše, i njeko se vrime ondi zaderžali i pomišali se jesu, što ova 2 mlinska stražanina, buduć da oni oružja imali nisu i brez takovog bili, braniti se nisu mogli. Tako je pervi polag suda iztraživanja zarad nemarnosti svoje za neobveršenje zapovidi 6 puta kroz 100 ljudi šibe terčo, potlinji pako sa 40 batina kaštigan bio, koje se svim ketušom od savskih mlina na znanje daje, da se u napridak nijedan nebi usudio brez dobre puške i baruta na mlinsku stražu ići, ili diteta poslati, koj ni se vridan braniti, jer takov oće se najoštrije kaštigati. (Proglašeno 18. ožujka 1807.).

Noćni sastanci. Dne 13. rujna 1805. čitalo se, da je pukovnija dočula, da momci i djevojke noću pred kućama i u kućama „skupštine prave“, koje je uvijek zabranito bilo, „te iz kojega ništa drugo, nego pogrdjivanje Božje izlazi“.

Da se to zlo iskorijeni, dobile su satnije nalog, da noćnim patrolama preporuče, ako momka ili djevojku na sokaku ili u kući na divanu uhvate, da ih odmah satniji pošalju, gdje će bez obzira s 25 batina kažnjeni biti. Ako bi se drugiput uhvatili, poslali su ih pod arestom pukovniji, a gazdi, kod kojega se sastanak držao, dali su 25 batina. Ako bi se opet uhvatio, da drži sastanke u svojoj kući, poslali su i njega k pukovniji, gdje je isplata bila valjda malo obilnija.

Bolest u narodu. G. 1806. pojavila se u narodu, a osobito medju vojnicima bolest, ne kaže se, kakva je bila, pa je zato pukovnija izdala u 6 točaka naputak, kako se valja od bolesti čuvati (19. ožujka 1806.). Na prvom se mjestu ističe, da se bolesnici moraju čuvati od zabranitih jela i od nečistoće, da se sobe moraju čiste držati, da se u sobama ne smije sušiti odijelo, da se ne smiju sobe jako ložiti, da se ne smije u sobnoj peći kruh peći, sobe se moraju zračiti i smrekom kaditi triput na dan.

Gdje je bilo u kući mnogo svijeta, morala je mladež ići u kiljere (kućare) spavati.

Ako bi ribar s ribom u selo došao, morao je vojnički vidar ribu pregledati, pa ako je bila smrdljiva, dao ju je zakopati.

Bolesniku treba da se pozove vidar, da ga pregleda; ne smije se bolesniku davati za jelo sir, mekani kruh, pogača

ni prova, nego mekana jaja, friško kuhano mlijeko i pečene jabuke.

Svaki bolesnik morao je na dan piti sajtlik vina s vodom, a rakije, jer je škodljiva, nije smio da pije.

Ako je bolesnik u kući umr'o, morali su mrtvo tijelo odnijeti u kućar, gdje nije nitko prebivao, te je tamo ostalo, dok se grobnica naredila. Zabranjeno je bilo mrtvaca ljubiti, kako je to dotle običaj bio, jer tim ljubljenjem i zdravo čeljade u bolest padne.

Kad se je kojom prilikom pojavila kužna bolest, onda su odmah izdali naredbu, da Čivute tjeraju iz sela, da narod ruke i lice pere sirćetom (octom), da sobe kadi borovicom ili smrekom.

Poštovanje starješina. Na zapovijedi od 23. ožujka 1806. čitalo se, da svaki graničar mora poštovati svoga podčasnika, a osobito časnika, te kad ga skobi, mora kapu skinuti, a ne samo pomaknuti. Ako pak puši, mora lulu iz usta ukloniti, i tako svoga starješinu dočekati. Tko bi to propustio, toga su oštro kaznili. Gazde su dobile nalog, da svoje mladje upute, kako im valja starije poštivati. Negda bilo, sad se spominjalo.

Fenjer, pušenje i požar. Pukovnijskom naredbom od 14. svibnja 1806. bude odredjeno, da svaka kuća mora nabaviti fenjer, jer tko bi svijeću nosio po dvorištu bez fenjera, onoga bi oštro kaznili.

Istom je naredbom zabranjeno pušenje duhana u stajama i pojatama i na sokaku, samo da se ne bi vatra prouzrokovala, koja bi mogla narod unesrećiti.

Pukovnik brodske pukovnije Weincirl izdao je poslije naredbu, da se s 25 batina kazni svaki čovjek, koji se uhvati, da puši na sokaku. Tko ne bi možda radi kakve pogrješke mogao podnijeti batine, bio bi kažnjen zatvorom od 10 dana radi pušenja na ulici.

Da se požar ili vatra što brže ugasi, ako bi se gdjegod pojavila, bilo je odredjeno 11. ožujka 1801., da svaka kuća mora imati u pripravi dugačke ljestve, koje bi od zemlje do odžaka ili dimnjaka sizale, onda jedan veliki čabar pun vode i dva mala čabra, zatim čaklju na motki, koja je trebala da bude dugačka 8 stopa.

Primalje ili babice. Rješenjem c. k. dvorskoga vijeća od 12. travnja 1806. umirovljena je štopska primalja Marija Prötzlin, koja je bila posve nesposobna za daljno vršenje te službe; ona je dobila mirovinu u iznosu od 5 for. na mjesec.

Na njezinu mjesto postavili su za vrijeme krajišku ženu Anku Kovačević s mjesečnom plaćom od 5 for.

Dne 23. ožujka 1808. pozvala je pukovnija u Vinkovce na nauk one žene, koje su izabrali, da budu babice na selu. Te su žene morale doći u Vinkovce na Blagovijest i tamo se prijaviti kod pukovnijskoga zapovjedništva.

Za to su bile odredjene iz Babine Grede: Lucija Knežević kb. 91., Lucija Halmasi kb. 126., Marija Stojanović kb. 142., Agneza Gregorović kb. 80.; iz Sikirevaca: Ana Lučić kb. 82. i Sofija Marković kb. 48.; iz Kruševice Vida Garčetić kb. 11., a iz Šamca Mara Suratlić kb. 20.

Pukovnijska zapovijed od 5. travnja 1808. glasi: Budući da su one žene, koje su za babice na nauk u Vinkovce išle, jurve kuće s pomenutim naukom došle, tako se zapovida, da se odsele nikakva druga žena izvan ovi obučiti k porodu zvati neimade, jer koje bi se druge žene usudile k porodu doći, a u porodu smrt se dogodila, oće najoštrije kaštigovane biti.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu pozvalo je brodsku pukovniju, da izabere i predloži dvije žene iz pukovnijskoga područja, koje bi u smislu naredbe od 26. listopada 1809. Q 2028. valjalo poslati u Peštu, da se tamo osposobe za babice na tečaju, koji je po objavi glavnoga zapovjedništva valjalo započeti 9. studenoga 1821.

U otpisu svom od 2. srpnja t. g. Q 1219. istaknulo je glavno zapovjedništvo, da se za to izaberu žene snošljive i sposobne, jer su one, koje su prošle godine tečaj slušale bile po prijavi ugarskoga glavnoga zapovjedništva nesposobne, a i nesnosne u pogledu skupnoga stanovanja.

Odatle se vidi, da su učile žene babičluk u Pešti, a znamo eto, da su nekoje učile i u Vinkovcima.

Svetkovanje nedjelje i blagdana. Čitalo se i 31. svibnja 1809., da je već odavna zabranito, da se ne smije nitko usuditi, da se nedjeljom i blagdanom do pol dana vozi kuda na kolima, kao što je bio običaj u Babinoj Gredi i Gundincima, da ljudi voze hranu na vodenice, i da ne smije nitko na te dane do pol dana ribu hvatati i tako sv. misu zanemariti. Tko bi se uhvatio, da to čini, bio bi oštro kažnjen nesamo na tijelu nego i novcem. Novac je pripadao crkvenoj blagajnici.

Dne 18. travnja 1810. čitalo se javno: Na veliki Petak da se neima nitko usuditi štogod raditi, niti pako da Wodenicze mliti smiju, koi bi se widio, oche kashtigan bitti.

Psovke. Dne 18. travnja 1810. čitalo sa javno: Od visoki mista jeste odavna zabranieno, da se nesmie Wira, Dusha, Zakon, Svicha, i ostalle Zakona nepodobne Pogerde psovati, zbog ove Psovke jeste danas Barthol Kedacsich, i Anton Kedacsich sa 40 Batina kashtigan bio, i koi bi se u Napridak csuo, ochie istu ovakovu kashtigu primiti.

Poklon u ratne svrhe. Dne 2. svibnja 1810. čitalo se javno na zapovijedi ovo: Winkovacska Compagnija jest 1000 f. Drenowacska 800 f. jedan Poklon nassemu priswitlomu Czesaru ucsinilli, opet slavna Regimenta objavljuje, i opominje dabi swaki Granicsar promislio one welike Izdanke koje je Czesar kroz owe dugowicsne Ratowe terpit moro, dabi kano jedan dobar Dio swojem Czesaru ucsinio, i swaki pravi Csovik shtoje moguchan, nassem priswitlom Czesaru u Novczu poklonio, koliko koi može i hoche datti, nekase takia kod Compagnije jawi.

Odatle vidimo, da je naš krajišnik dragovoljno pridonosio za svoga vladara i žrtve u gotovu novcu. To služi na čast našim starima, pa zato je ovdje štampan taj njihov velikodušni čin.

Duhan. U pogledu sadjenja duhana navest ćemo samo to, da su za krajiške uprave, a osobito na početku prošloga stoljeća izdavale satnije naloge, da krajišnici sade duhan za vlastitu potrebu. Evo, kako se to nalaže:

Wisoka mista zapovidaju, da Granicsari dosta duhana nasaditi imadu. Unteroficiri od Oecon. imaduse od swake kuche u znanje metnut, koliko je koja vech duhana usadila, i koliko joss koja misli sadit, takogjer da koi ovo neucsini, imadese kod Comp. jawiti.

Dne 30. svibnja 1810. čitalo se na zapovijedi: U doshastu sridu imadu Unteroficiri od Oeconomie svaki od svoje caprallie pismeni Rapport pridati, kolikoje koja kucha strukova rasade duhanske usadilla, kako takogjer imajuse i one kuche popisati, koje nisu nishta sadille, i zashto nisu, imadese uzrok metnit.

Dne 13. lipnja 1810. čitalo se ovo: Buduchi da kisha dobro ugagja, tako da svaka kucha zadosta duhana, kakoje zapovigjeno, nasadi.

Kad ove riječi čuju seljaci duhandžije, koji danas žive u području bivše brodske pukovnije, onda će doista uzdahnuti i reći: Zašto to nije i danas tako?

Za gajenje kulturnoga bilja izdavali su naputke i knjižice, koje su dolazile i u naše krajeve, da časnici od uprave po njima udešavaju ovaj posao. Evo tih knjižica za duhan, seč i korun:

a) Unterricht über den Tobakbau und desselben Behandlung. Wien 1812.

b) Circular-Rescript des k. k. Hofkriegsraths an sämmtliche Gränz-General-Commanden die Cultur der Waidpflanze betreffend. Wien 1811.

c) Anleitung zum Kartoffelbau, mit Rücksicht auf die im Herbste 1845. zum Vorschein gekommene Kartoffelkrankheit und deren Folgen. Stuttgart 1846.

Gajenje pamučike. G. 1812. dobila je naša pukovnija od glavnoga zapovjedništva 4 funte sjemena od pamučike, da se usije. Za sijanje je upotrijebila pukovnija 2 jutra zemlje, jer je valjalo sjeme sijati u razmaku od 1½ stope. Za priredjivanje zemljišta i za sijanje sjemena trebala je pukovnija 581 težaka za ručni posao i 74 težaka s kolima, jer je trebalo za zemlju voziti gnoj. Sav taj posao nadzirao je časnik od uprave Seltenmayer, koji je već dotle stekao zasluge za gajenje duhana i seča (Waidpflanze). Sa sijanjem se započelo 8. svibnja 1812.

Pamučika je stala bujno uspijevati, tobolci su se bili već lijepo razvili, i sve se veselilo i radovalo obilatoj „žetvi"; no najednom dodje jak mraz 22. i 23. rujna 1812., te uništi sav trud i svu muku. To je bilo uzrokom, da se prestalo s gajenjem pamučike u našoj pukovniji, gdje za nju nije bila zgodna klima. Reklo se, da bi se razmjerno u 10 godina mogao očekivati srednji prihod samo tri puta.

Istom je prilikom izvijestila pukovnija, koliko se troši na sijanje kukuruza, na sijanje i sadjenje duhana, i koliko se pri tom može privrijediti, ako se troškovi porede s troškom za gajenje pamučike. Preporučila je pukovnija u izvještaju upravljenu na glavno zapovjedništvo, da se narod bavi gajenjem duhana i kukuruza, a ne treba da se bavi pamučikom.

Koliku korist imaju naši ljudi od kukuruza, to najbolje znaju Posavci. Za njih je regbi crna godina svaka ona godina kad im Sava zapriječi ili sijanje ili pak dozrijevanje kukuruza.

Predika, koju reče fra Ivo Vuicich slavnoj brodskoj pukovniji, kad se s istom četvrtiput srećno kući povratio 18. srpnja 1814.

Mementote diei hujus: exodi c. 13 v. 3.

Spomenitese dana ovoga. Izodu pog. 13. v. 3.

Kada sagrishi puuk Israelski, pripusti Boog svemoguchieni Kralyu Faraunu da zasuxny puuk Israelski, i daga malo pokori: Alli Faraun zasliplyen sa svojem holochiu, netide poznat daje

tho pripuschienye Boxye, nego daje nyegova kripost, i daje on sam Boog puka Israelskoga, i tako csinyashe sa onnim pukom kao sa xivinama; snyma orashe kopashe, csini da zemlyu, gyubre, kao xivine osebi vuku, i nose, nedadeim da posvetiliste Bogu prikaxu.

Xalostni puuk v suxanstvu tako oxaloschien uzdishe, piacse, ruke prama nebesom uzdixe, Boga moli daga Boog od toga suxanstva Faraunova oslobodi.

Videchi Boog xalost onoga naroda, evo taknuse milosargyem shalye Boog Moisiu, i Arona da kaxu Faraunu da pusti puuk Israelski damu posvetiliste prikaxe: *Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi:* exodi c. 10. v. 3. Alli Faraun otverdnut u svojoi opacsini govorechi: *Deum non cognosco, et Isreelem non dimittam;* Boga nepoznajem a Israelichane nepustim.

Boog svemoguchieni videchi nepokornost Faraunovu, shalyemu pokaranye, shalyemu gusinice, skakavice, damu sve Kralyeztvo oglade, i poxderu; kad vidi Faraun pokarenye Boxje, zove Moisiu, zove Arona, da mole Boga da Boog digne onno pokaranye od nyegovoga Kralyestva, dachie on pustati Israelichiane, moli Moisia, moli Aron Boga da Boog digne pokaranye od Farauna, daje Faraun obechio dachie pustiti puuk obrani: na ovu molbu Boog dignu pokaranye od Farauna; Moisia Faraunu da pusta puuk Israelski kakoje obechio; Alli zaludu govori sveto pismo: *induravit Dominus cor Faraonis et noluit dimittere eos:* exod. 10. v. 27.

Opet Boog shalye pokaranye svarhu Farauna, tojest, u jedan csas puno Kralyestvo Faraunovo napunise smardechi xaba, tako dase Faraun nikad nikuda nemogadiashe od gadda xaba krenut, akobi hotijo pisat, puna stolica xaba, pun papir xaba od stra na ziid nemogadiashe pogledat svuda xabe, akobi hotio sakritse u postelyu evo puna postelya xaba, akobi hotijo stogod jesti, evo puna tarpeza pune zdile smardechi xaba; hoda Faraun kao luud nitti ima pocsitka nitti iichia: zove Moisiu da moli Boga damu digne onno pokaranye, dachie pustit puuk Israelichianski iz suxanstva; moli Moisia Boga, i evo Boog csini stirati xabe: opet igye Moisia Faraunu da pusti puuk obrani kakoje obechiao; alli Faraun nechie da pusti puuk obrani; tako Boog kara Farauna do devet puta, i Faraun nechie da pusti puuk obrani kako svidocsi sveto pismo u kniga Izoda od pogl. I. do pag. 13.

Naiposli rasardise Boog na Farauna, i shalye svoga Angela, i pobi svu diczu musku u svemu Kralyestvu Faraunovu, i nye-

gova siina parvo rogyenoga, koi imadishe posli nyega kralyevati; videchi otvardnuti Faraun da pocsimavshi od nyegove kuchie u svakoj martvacz lexi od pokaranya Boxiega: *Factum est autem in noctis medio percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegiptii* exod. c. 12. v. 29.

Poplashise Faraun zove Moisiu, i Arona, i recseim: *Surgite, et egredimini a populo meo, vos, et filii Israel* exod. c. 12. v. 31.

Skupivshi Moisia, i Aron puuk Israelski pobigoshe u zemlyu od obechanya: alli kako Faraun ukopa svoga sina, i svaki u nyegovu Kralyestvu pokopashe svoje sinove, mislise Faraun stoje ucsinio, daje pustao Israelichane; govorashe kochie sad moi Roob biti — kochie meni gradove csisti, i tvarditi? Ja kao Boog nyihov snyimasam zapovido: a sada da nisu moi suxnyi, ja to podnit nemogu, *quid vuluimus facere ut dimitteremus Israel ne servirent nobis*. c. 14. v. 5.

Amo, amo svi malo, i veliko od moga Kralyestva, kogod moxe pusku nosit, y konya vodit da igyemo za Israelichanom dai opet u suxanstvo dovedemo. Skupise vas nyegov puuk, i tarcse za Faraunom da zasuxnye Isralichiane; videchi tho puuk obrani pocse plakati, dixe Moisia ruke proma nebu i moli Boga, da Boog nepripusti, da Faraun opet onni puuk zasuxnyi; dogyoshe moru carvenomu, i ovose ukasa u oblaku milosardye Boxje Moisiu, i recse: da digne svoju sipku proma moru damu otvori more puut, i evo csuda Boxiega, otvorise more, i ucsinise od istog mora vode sa desne, i live strane kao ziid, tako prigye Moisia sa svoim pukom, svim kroz srid mora.

Videchi tho Faraun, i on sa svojom Voiskom nasarnu onim putom kroz more da doztigne Moisiu, alli Boog ucsini Faraunu svarhu i nyegovoi holosti, csini dase sklopi more, i potopi Farauna sa svom Voiskom oruxjem, i konyma. Tada Moisia zafali Bogu, i recse obranom puku: *mementote diei hujus*. ibid. *Cantemus Domino*.

Brachio moja, i Slavni Vitezovi Slavne Regimente Broodzke danas ja vama odlucsio jesam ukazat daje holi Napoleon prava prilika ologa Farauna, i kakoseje Boog sa Moisiom, i Arom sluxio da izbavi puuk obrani od ologa Farauna, onakoseje snashim Cesarom Ruskim, i drugima druxevnim sluxio, da izbavi Europu od ologa Napoleona slushaite molim.

Slushaite moja Gozpodo sa drugim Osloboditelyim od Europe: vama poznano jest kako sagrishi puuk Francuzki proti Bogu, ubivshi svoga zakonitoga Kralya, dobroga, i pravednoga;

rad onoga nepravednoga uboistva pokara Boog puuk Francuzki davshiim jednoga Kralya od naihargyaviega Naroda, i naixalostnye darxave Korsike imenom Napoleona, dai pokora. Alli onni Napoleon sa svojom holoschiu, nettide pokarat samo onni puuk opaki koj ubi svoga Kralya; nego josh pravedne Misnike, Carkveim razrushi, zakon pod noge metnu, csinise svojom holoschiu daje on Boog od sve Europe: *Nomen altissimi usurpavit:* kako Faraun sa obranim pukom Gradove sa zemlyom obsipashe, i na puku zemlyum vucsashe, tako Napoleon, samcze kopashe, Gradove tvergyashe karv sve Europe piashe, i nikomu mira nedovashe ko u Boga virovashe; nego samo karvopilice, i odmetnjke u postenye mechiashe *(Franco murarios)* videchi Boog Napoleonovu holost: shalye nashega Cesara Napoleonu, (kako Moisiu Faraonu) daga ponukuje da dade miir Europi, i odmamu po nashemu Cesaru shalye 4ri pokaranya Boog, tojest 4rimu nash Cesar Voisku navisti tosumu 4ri pokaranya, stoje Voiska Brachio moja nego pokaranye Boxije. — Rechichiemi kogod alli nash Cesar nie tri puta Napoleona pridobio, doklem nie po nyemu pokaran bio, tomu ja odgovaram da oni koi tho govori nezna stoje ponukovanye Boxie: po Moisii Boog pokara Farauna do devet puta Moisia do devet puta Farauna nepridobi; alli koje tho kobimi reko; da nie Faraun od Moisie devet pokaranya podnio po dopuschienyu Boxiemu; premdaga nie do devet puta od opacsine odvratio? Niko doisto? takogyer niko nemoxe zanikat, daje Boog nashega Cesara Napoleonu za pokaranya slao, kadjegod nash Cesar nyemu Voisku navistijo; jerboje uvik, od Napoleonove Voiske vishe martvi, nego od nashega Cesara pallo, prem akoje po privari kao, i Faraun zemlyu posidovao, daklen svaka Voiska jest pokaranye Boxie.

Kadje tako, kakogod Boog svemoguchieni sluxashese sa Moisiom i Aronom za pokarat hologa Faraona, onakose sluxashe sa nashim Cesarom s' Allexandrom, i drugim druxevnim Kralyim, za pokarat hologa Napoleona. —

Jelli istina? 4ri puta nash Cesar navisti Voisku holo.nu Napoleonu, tosu 4ri pokaranya kao, i Faraunu 5to pokaranye Inglez Voiskamu navisti, 6to Spaniol, 7mo Bavaraz, 8mo Praiz, 9to Rus alli sve zaludu: *obduratum est cor Napoleonis, uti Faraonis*. Nechie da dade mira Europi nego joshter, i Vicara Isusova S. Ocza Pappu u Tavniczu mechie, i nyegovu krunu sebi uzimlye, Carkve nyegove robi, i zakon Isusov gazi, neda kao Faraun dase Carkvam posvetiliste csini.

Videchi Boog sve tovechiu opacsinu Napoleonovu prilicsnu opacsini Faraunovoi: stho csini Boog shalye svoga Angela u Moshku dise biaju skupili sa Napoleonom svi parvo rodyeni nyegovi soldati, i csini sve pobiti, i smarznuti.

Kad vidi Napoleon pokaranye Boxie da nepristaje, zove nashega Cesara i Ruskoga (kao Faraun Moisiu, i Arona) da skupstinu csine u Pragu, i damu kaxu stho mora csinit, dachie on miir ucsiniti puuk od Europe osloboditi, i Pappu u Riim pustati: alli kad tho opet Napoleon promisli, holost nyemu nedopusti: pocse on sam govoriti (kao i Faraun) *Deum non cognosco, pacem non do, et Papam non dimittam.* Zove svu Francusku, Taliansku, illyrisku svega svoga Vladanya, i svi svoj darxava malo, i veliko, da svu Europu u suxanysvo metne.

Moli Boga nash Cesar, i Ruski sa druxevnim Kralyma dai nepripusti Boog u suxansvo Napoleonovo, nego da pokara nyegovu opacsinu (kao i Faraunovu) evo Boog vojeva snashim Cesarom, i Ruskim, i smete Napoleona Boog, da nezna stho csini sa svojem voiskom kako Isai govori pag. 28. v. 13. *et noluerunt audire; et erat eis verbum Domini. Manda, remanda, remanda, expecta, reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi modicam ibi, ut vadant, et cadant retrorsum, et conterantur, illaqueentur et capiantur.* Odkuda sva Voiska smetena Napoleonova u vlastitoi karvi bi potoplyena, i sad vidimo u Adi od Elbe Napoleona bacsena.

Evo rabreni vitezovi, i osloboditeli od Europe vidite daje Napoleon priliku Farauna u holosti i u pokaranyu a nash Cesar i Alesandro Moisie, i Arona u vojevanyu i Europe oslobogyenyu.

Daklen Bogu fallu uzdajmo kao Moisia Aron, i nyov puuk *cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est equum et ascensorem dejecit in mare:* exod. cap. 15. v. I.

Jeli istina draga brachio daje Boog snama vojevo kadno samo tri nashe Compagnie 12. Setembra 1813 kod Dvara sa Gospodinom Majorom Raimbachom stojashe, i na one tri Compagnie 13 Battaliona Francuzki udarishe csitav dohan nashise branishe, i Francuze sa velikim Francuzkim kvarom natrag zauzbishe 16ga Setembra iste godine nash i Gradiski Battalion sa mallo Radeczki Usara kod Vaslburga na 7 Ilyada Francuza udarishe Francuze pofatashe raztirashe puske topove, barjake, i konye od nyi oteshe i jedva jedni brez oruxja k-lyublyani utekoshe.

Ovomi General Rebrovich, i Millutinovich svidocsiti ochie koj raddi vasheg junastva na istom mistu krix od postenya do-

bishe ovomi isto nash Oberster Stail govori zasto tutte Generalstvo dobi.

Nijeli Boog snama kao spukom obranim bijo (kadasu priko carvenog mora putovali) kadasmo priko vode *Izonza, Talyamenta,* i *Piave* plivali, i Francuza pregonili.

Stochiu od onoga junastva vashega rechi kada 27. Novembra 1813 Vice-Kraly sa toliko Ilyada iz Legnaga na vas iz privare udari, i on vas kako od groma jedva utecse, i sranyenim konyem u lenyag jedva stixe, i nyegova Adjutanta sa mlogim drugim od vashi Pushaka smart dixe.

Gdi od onoga dahana do 12. Aprila 1814. uvik nasarchiashe sa mlogo tapova udarashe nistavam nenaudishe, vech uvik sramotno od vas pobigoshe, i samo nama kvar ucsinishe Oberlaitnanta Csakmaza junacsho sarcze sa tri voinika prosta ubishe, a oni toliki kvar imadoshe dase svi u nashe ruke pridadoshe; i Graad nashi posidovashe.

Junastva pak rabreni Vitozovi onna, i druga visha, ja sva vasha izbroit nemogu, zadoztaje da recsem daste s-Bogom, i sa vashom Brachiom, onoga hologa Farauna Napoleona pridobili; svetoga Ocza Pappu u nyegov Riim postavili, svoj Europi stanovit miir dali, i falla Bogu iz toliki pogibly kuchise sritno povratili.

Zovite sada vashe Ocze, Mattere, Brachiu, Sestre, Xene, i Diczu, i kaxite nyima da vide csudo koje Boog ucsini svarhu zemlye: tojest, daje Boog onnu voisku, i onni Rat koije priko 20. Godina darxao, i nye iste xalostno plakat csinio; daje Boog od nashe zemlye, i svega Kralyestva odnijo; reciteim, recite: *venite, et vidite opera Domini quae fecit prodigia super terram, auferens bella usque ad finem terrae* Psal. 45 Kaxiteim dasmo falla Bogu oslobogeni od pogiblyenosti voiske, neka falle snama Boga: *de magnis periculis a Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi* 2. Mach. c. I. v. II.

Kaxiteim kako Boog csudnovito kara, koi nyegov zakon arra. Bogje zakon postavio, i svetomu Oczu Pappi daga csuva dao; Napoleon da moxe zakon srushiti godine 1808 Miseca 2. Aprila skinu krunu, i otte od S. Ocza Pappe a on svoju 1814. istoga Miseca Aprila dohana 2. sa svoje glave izgubi: evo csuddo Boxje?

Primus, et extremus rapuit, sed reddidit orbi.
Alpha et omega Pium; Fletibus ora madent.
Ille velut Tavrus confregit cornua muro.
Hunc firman Petram quis neget esse Pium.

Ucsite daklen Gospodo vih vashe podloxnike, i vih Brachio svi vashe kuchnike ako nechie pokaranye Boxie od voiske csutti, zakon Boxii triba jest obsluxiti: *a Domino factum est istud.* Mirni pak i vih u vashima huchiama budite, i Boga falite: *hoc a Domino consilium exivit, ut mirabile faceret, et magnificaret justitiam* Isai. c. 28. v. 29.

Molite svi Boga za nashega Cesara, kogaje Boog radi nyegove pravicze blagosovio, i dushmane pridobit nyemu snama jest dao, daga josh Boog mlogo godina poxivi, i radi nashe svete virne (valjda „vire“) kao pravoga branitelya uzderxi.

Deh daklen o Boxe nasheg Svitloga Cesara s-koimsi u Voiski bijo nyega srichno kuchi dopratijo, i u napridak istoga blagosovi uzderxi, i poxivi sa svom Gozpodom Generalim, Voivodam, i Officirim, i sa svima nashim Soldatim, tote prosimo, i tebe Boxe svi molimo.

FRANCIZCVS II. IMPERATOR REX AVGVSTVS FELIX NOBIS DIV VIVITO.[1]

Putovanje cara Franje I. Takova putovanja imaju u prvom redu tu glavnu svrhu, da se vladar lično uvjeri o životu svojih podanika. G. 1817. putovao je car Franjo s caricom slavonskom Krajinom, te su s mnogobrojnom svitom došli u Vinkovce 21. listopada te godine. Dne 23. listopada krenula su Njihova Veličanstva iz Vinkovaca na put prema Brodu. Usput su se zaustavila u Vrpolju, gdje je mjesni župnik bio priredio mali objed. Za vječnu uspomenu na taj srećni dan, kadno se Njihova Veličanstva zadržaše kratko vrijeme u Vrpolju, zabilježene su o tom riječi, koje se sada nalaze na tabli, koja je kod novoga župnog stana smještena na kući s ulične strane tako, da ih može čitati, tko njemački čitati umije. Evo tih riječi:

„Den 23. Oktober 1817. widerfuhr dem Herrn Pfarrer zu Werpolie Johann Petras die Gnade Seine k. k. apostolische Majestät Franz I. in seiner Wohnung zu bewirten“.

O dolasku Njihovih Veličanstva u Brod zabilježeno je ukratko u spomenici manastira časnih otaca Franjevaca, da je Nj. Veličanstvo dne 23. listopada 1817. u ½ 5 sati poslije podne stiglo sa svojom svitom u Brod i odsjelo kod gospodina sindika Jarića, te ostalo kod njega do 11 sati idućega dana. Njegovo je Veličanstvo isti dan pregledalo tvrdjavu i kontumac dalo nekoje darove.

[1] Našlo se štampano u knjižnici brodskoga manastira.

God. 1817. bilo je u kontumacu namješteno ovo osoblje: Wenzian David, ravnatelj, Layser Josip, liječnik, Tilling Martin, pisar, Franić Petar i Tomašević Blaž, nadziratelji robe.

Zabilježeno je u starim spisima, da je bosanskoga namjesnika sin, koji je došao u Brod pokloniti se Njegovu Veličanstvu, darovao 100 dukata dvjema satnijama, koje su bile namještene kao počasna straža, kad je car bio u Brodu.

Neudorf. Najnovije selo bivše brodske pukovnije jest evangeličko njemačko selo Neudorf kod Vinkovaca. O postanku toga sela navest ćemo ovdje nekoje crtice iz službenih spisa.

Godine 1838. podastrli su u ime cijele općine predstavku Njegovu Veličanstvu radi oprosta duga za gradnju kuća Friedrich Sutter i Kristijan Waidmann kao starješine, pa općinari Jakob Bader, Krištof Bayer, Kristijan Bothner i Matija Pfann. U predstavci su naveli, da se općina naselila godine 1819. i 1820. doseljivanjem iz tudjih država i dobrovoljnim preseljavanjem iz kr. bačkoga komitata i da je dobila ime „Neudorf". G. 1819. sagradjeno je 13 kuća, a g. 1820. sagradjene su 24 kuće na državni trošak.

Kad su se žitelji doselili i kad su im kuće gradili, nijesu im rekli, da će jednoć morati podmiriti trošak za gradnju kuća, već su se samo obvezali, da će u obrocima otplatiti predujam, što su ga u gotovu novcu dobili za nabavu marve i drugih potreboća za obradjivanje polja. Još su im dali i tu pogodnost, da deset godina ne plaćaju ni poreza ni drugih državnih troškova, i da su oslobodjeni za to vrijeme od vojničke službe.

Tako su to naveli u predstavci, a kad su od njih stali tražiti naknadu troškova za gradnju kuća, onda su podnijeli predstavku na Njegovo Veličanstvo, da ih toga oslobodi, jer nijesu bili podobni, da to podmire.

U predstavci su izmedju ostaloga naveli, da su vlasnici prepuštenih im kuća, ali da je vrhovni vlasnik cijeloga njihova posjeda Njegovo Veličanstvo i država, jer po krajiškim temeljnim zakonima pripada po izumrću jedne zadruge sav njezin posjed Krajini kao vojničko leno.

Predstavku su završili riječima:

Wir flehen daher nochmahls fussfälligst die Allmacht Euer geheiligten Majestät an, und bauen auf die Hoffnung, dass unsere Bitte erhört, wir vom Verderben gerettet, und dadurch unser Wohlstand befestiget werde, der dem Staat einst reichlich Früchte tragen und das Glück getreuer Unterthanen und Gränzer, welche für ihren allergnädigsten Landesfürsten stäts Gut und Blut zu opfern bereit sind, begründen wird.

Kao što su se nekoć naši novi zemljaci nabrzo sprijateljili s imenom „krajišnik“ i pripravni bili s braćom svojom krajišnicima žrtvovati svoje dobro i svoju krv za svoga vladara, tako nam valja i pod novom upravom zajednički raditi oko boljinka hrvatske domovine, oko napretka naše države i oko sreće vladarskoga doma.

Iz obveznice u pogledu otplate predujma u iznosu od 10.900 fr. šajna, koju ćemo ovdje u cijelosti priopćiti po prijepisu, vidjet će se imena prvih doseljenika od g. 1819.

Revers.

Kraft dessen wir Endes Gefertigte neue Ansiedler uns hiemit feierlichst verbinden, dass wir den uns vom hohen Slavonischen General Commando laut hoher Verordnung dtto 17 November 1818 zur Anschaffung des Ackergeräths und Wirthsschafts Viehes und überhaupt innerer Einrichtung bewilligten Geldvorschuss von 10.900 fl. W. W. so wie alle andere auf dem Häusserbau im Gelde und Material in unserer Rechnung machende Unterstützung nach dem berechnenden Aufwande von heute angefangen binnen 5 Jahren, oder wenn wir unsere zu Hause anliegende Gelder früher erhalten werden, auch nach Verlauf der 5 Jahre zurückbezahlen wollen. Übrigens haften wir in aller Form Rechtens für den oberwähnten uns bewilligten Vorschuss, und sonst uns zugehende Unterstützung mit unsern gesamten wo immer habenden Vermögen alle für einen und ein für alle als Alleinzahler.

Urkund dessen haben wir den Haftungs Rewers in Commissione ausgestellt und gefertiget.

Winkowze am 23 Juny 1819.

Ludwig Schöpp m. p.	Johann Konrad m. p.
Christian Waidmann m. p.	Ludwig Waidmann m. p.
Reinchard Klein m. p.	Carl Pfaff m. p.
Karl Butscher m. p.	Phillipp Simon m. p.
Johann Fridrich Mühlfater m. p.	Fridrich Bawinger m. p.
Christian Kutscher m. p.	Peter Mihael m. p.
Mihael Eisel m. p.	Georg Teubel m. p.
Konrad Herzog m. p.	Fridrich Kreutz m. p.
Konrad Basselwander m. p.	Fridrich Sutter m. p.
Johann Begeler m. p.	Heinrich Bubel m. p.
Christian Bayer m. p.	Heinrich Sigel m. p.
Fridrich Meder m. p.	Fridrich Bender m. p.
Heinrich Bender m. p.	Mihael Lindenlaub m. p.
Johann Jakober m. p.	Simon Phillipps m. p.
Johann Schuhart m. p.	Christian Bothner m. p.
Johann Altenhoffer m. p.	Heinrich Mayer m. p.
Gottlieb Kurtz m. p.	Konrad Rhöhrich m. p.
Mikolaus Phillipps m. p.	Christian Baumgärtner m. p.
Ellissabeth Bamen m. p.	Samuel Binder m. p.
Mihael Billing m. p.	Peter Kless m. p.
Heinrich Wendling m. p.	Jos. Georg Huppbauer m. p.

Dass gegenwertiger Revers denen vorbenanten Ansiedlern begreiflich gemacht, und von selben eigenhändig unterzeichnet und resp. mit dem bey ihren Nahmen beygesetzten Kreutzeichen bekräftigt worden sey, bestättigen hiemit.

Martin Gorjanaz m. p. — Konrad Basselwander m. p.
C. Zetter. — Ludwig Shöpp m. p.
Schainowich m. p. — Anton Eichberger m. p.
Feldwebel. — G. V. Oberleut.

Die Richtigkeit des von vorunterschriebenen Ansiedlern ausgestellten Reverses haben selbe auch vor unterfertigter Commission bestättiget.

Winkowze am 16. März 1822.

Georg Kobassitza m. p. Hauptmann. — von Grössing, Hptm. Auditor.

Dem Original Gleichlautend. Vom k. k. Broder Regiments Gerichte. Winkowze am 8-ten May 1838. Grössing Hptm.

Za doseljenike, da se mognu nastaniti, krčili su šumu „Liskovac“ naši graničari starosjedioci, oni su kopali i kanal, da se osuši močvara „Rit“. Voda je ispuštena u Bosut.

Stanje tih doseljenika, koji osnovaše mjesto Neudorf, bilo je u prvi mah bijedno i žalosno; mnogi nijesu imali ni kruha u kući, pa su zato općeno molili satniju, pukovniju i brigadu, da im što prije u pomoć priskoče, da ne tuguju i gladuju.

Evo po izvoru njihovih dviju molbenica, u kojima se prikazuje njihovo tužno stanje:

An Ein Hochlöbliches Broder Gränz Regiment samt Einer Löblichen Compgatni; Nro. 7.

Die Arme, und Hülflose Gemeinde in Neydorf stellet die Bitte an die Löbliche Compagni. das man der Gemeinde in Neydorf, aus Mangel der fehlenden Hände von Seite der Compagni oder des Regiments Etwas an dem Stok Felt, stoken lasen möchte, das doch ein jeder 2 Joch zur Sommer anbauung hätte, indemme es dem ganzem Hochlöblichen Offecir Corps wohl wisend ist, das die wenigste im Stande sind sich vor Geldt Felt zu Lehnen, solten wir wider nichts ins Felt bringen, so sind wir Unwiderbringlich verlohren, wir erwarten also Hofnungsvoll diese Gnade von Seite der Löblichen Compgani oder des Regiments zu erhalten, vor die Hohe Gnade währen wir zeit Lebens verbunden, und können es in die Zukunft mit Dank wider erwidern.

Wir Verharren in Aller Hoch Achtung und tifstem Respect.

Neydorf d. 3 März 1821.

T: Im Nahmen der orthsgemeinde

Orts Eltester Ludwig Schöpp — Heinrich Sigel
Joh. Georg Huppbauer — Michael Lindenlaub
Konrad Herzog — Carl Paf
Christian Baumgärtner — Michael Eisel

An Eine k. k. Hochlöbliche Brigade in Winkofci.

Da wir von seite des Hochlöblichen Regiments auf ansuchen der Brod Früchten, an Eine k. k. Hochlöbliche Brigade gewisen sind, so ergehet von der Hülflosen Armen gemeinde Neydorf die Bitte doch wohl zu beher-

zigen, in welchen Fatalen Umständen wir uns befinden, aus Mangel des Vergangenen Jahrs der Felter, und wir keine Anbauung hinans gebracht haben, folglich jezt mehrere kein brod haben, und erschöpft sind uns selbst zu Verprofiantiren zu könen, so bitten wir in Aller Unterthänigkeit uns doch nicht ganz Hülflos zu lasen, oder dem Hunger Preis zu geben, da wirklich schon Familien im Dorf sind die kein Brod haben; welches Täglich kan darthun werden wann es gefodert wird, wir bitten nochmals uns doch nicht Hofnungsloss oder der Verzweiflung Preis zu geben; wir hofen aber im Voraus schon das gegentheil; und erwarten die so nötige Hilfe.

Wir Verharren in Aller Hochachtung und tiefstem Respect.

Neydorf d. 3. März 1821.

T: Im Nahmen der orthsgemeinde

Orts Eltester Ludwig Schöpp — Christian Baumgärtner
Johan Georg Huppbauer — Michael Eisel
Konrad Herzog — Michael Lindenlaub

Dopisom od 6. ožujka 1821. naložila je brigada pukovniji, da se doseljenicima dade hrane iz magazina uz povratak primljene količine ili pak da im se pruži druga potpora, kojom bi se izbavili smrti od gladi.

Da se spase doseljeni narod, odmah se stupilo na posao, pa je već 14. ožujka 1821. razdijeljeno medju oskudne zadruge 116 mjerova suražice iz općinskih magazina u pukovniji.

U službenim spisima navedeni su svi žitelji, koji su primili hranu od naših krajiških satnija.

Dne 19. travnja 1821. razdijeljeno je medju 24 zadruge $26^1/_2$ mjerova sitnih kukuruza.

Po iskazu od 7. ožujka 1821. tražila je općina u Neudorfu, da joj se dade 234 mjerova suražice, $26^1/_2$ mjerova kukuruza, 193 mjerova zobi i 69 mjerova krumpira. Iskaz je sastavljen po nalogu pukovnije, koju je pozvala brigada, da se doseljenicima priskoči u pomoć.

Što su pak molili žitelji iz Neudorfa, da im se za ljetni usjev iskrči nešto šume, to im je odgovoreno, da je predjašnje godine radi toga za njih iskrčeno rabotom oko 60 jutara šumskoga zemljišta, pa bi sad trebalo da sami marljivo rade i da se ne oslanjaju na tudju pomoć.

Satnija je dobila nalog od pukovnije, da oštro pazi na marljivost, čistoću i red u općini Neudorf, da kuće izvana i iznutra budu čiste, da se dvorišta ograde, kao što treba, da se kanali u selu i cesta, što vodi kroz selo, drži u redu.

God. 1821. tražila je općina potporu za gradnju crkve, župnoga stana i školske zgrade, no molba se nije mogla prihvatiti radi velikoga opterećenja državnih financija, već je općini preporučeno, da nastoji marljivošću i radljivošću osnovati sebi imutak.

Pukovnija je dobila nalog od glavnoga zapovjedništva, da blagom opomenom i poukom općinu skloni, da za neko vrijeme šalje svoju mladež na nauk u školu i u crkvu u najbližu kršćansku općinu, da se ne bi odgajanje mladeži posve zanemarilo.

God. 1827. izjavila je općina u Neudorfu, da ne može iz vlastitih sredstava sagraditi crkvu i školu, jer je malena, a proširenje općine ne može se postići, jer je zabranjeno naseljivanje žitelja evangeličke vjeroispovijesti u području Krajine; stoga se žele općinari iseliti u njemačko-banatsku pukovniju, gdje ima njihovih srodnika po vjeri, a svoj će posjed ustupiti katoličkim porodicama.

Na to im je odgovoreno, ako ne mogu sagraditi bogomolju, crkvu, od solidna materijala, neka je sagrade od drveta, što će im se besplatno dati, te bi se tako mogli zadovoljiti s bogomoljom, dok si ne budu mogli sagraditi drugu od solidna materijala.

U pogledu odseljenja u Banat reklo se, da bi to bilo skopčano s velikim poteškoćama i da bi se dalo teško izvesti, jer u njemačko-banatskoj pukovniji ili nema ništa ili nema dovoljno prazne zemlje za naseljivanje. Uostalom ako se žele iseliti, ne će im se to braniti, ako svoj posjed prodadu katoličkim ili grčkim obiteljima, koje će na sebe primiti i državni dug molitelja.

Tako su htjeli Neudorfčani dragovoljno da ostave novo svoje prebivalište, pa da se odsele u Banat, a g. 1823., kad se stalo pogovarati, da će se morati tamo odseliti medju svoje istovjernike, bili su pokunjeni i ravnodušni s obzirom na gospodarstvo. Usijali su samo toliko hrane, koliko im je bilo od prijeke potrebe, jer su držali, da će se morati naskoro seliti. Držali su to za gotovu činjenicu, jer im te godine nijesu dopustili, da uzmu sebi svećenika i da grade crkvu.

Dne 17. srpnja 1829. javilo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu, da je češki zemaljski gubernij poslao za gradnju crkve, škole i stana za pastora u Neudorfu milodar u iznosu od 28 for. 33 kraj. konv. vr.

God. 1836. vladala je u Neudorfu kolera, od koje je umrlo do 30 osoba. U kući Kristijana Baumgärtnera umrlo je troje čeljadi, pa su troškovi za ljekarije i ukop iznosili do 100 for. šajna. Tako se to nalazi u kumpanijskom izvještaju od g. 1838.

Dok nijesu Neudorfčani dobili pastora, dotle su katolički župnici u Vinkovcima krstili djecu, vjenčavali mladence i vršili svećeničku službu kod ukopa.

Ove godine sam našao u matici umrlih u Vinkovcima komad papira, na kojem su popisani žitelji, koji su umrli u Neudorfu. Medju njima je i Kristijan Bayer, djed današnjega ravnatelja vinkovačke gimnazije Josipa Bayera. Kristijan Bayer nije dugo živio u svojoj novoj domovini, u koju je došao iz Vürtemberške; umr'o je 11. prosinca 1819. u dobi od 48 godina. Bilješke o umrlima vodio je Konrad Herzog, takodjer rodom iz Vürtemberške, i to iz Schweigern-a. Kad su g. 1830. osnovane elementarne škole u brodskoj pukovniji, onda je Hercog postao učiteljem u Neudorfu.

Čestitka, koju je spjevao fra Ivo Vuicich vojnicima brodske pukovnije prigodom putovanja u Italiju 30. ožujka 1821.

Hej! Junaci, i Vitezi slavni!
Regimente Brodske sinci glavni!
Slavonie krasno Pokolenje!
Od Starina' kom je ovdi Bdenje.

Verli Rode prostog Govorenja!
Koje vazda vridno bi' Poshtenja: (a)
Domorodci starog Illyrika! (b)
Kog natapa Sava tiha Rika.

Na odlazku Putovanja ovog,
Svom Prilikom Prodicsenja novog;
Poslushajte vasheg jednocs Druga,
Dionika veselja i Tugà.

Vuicsicha Ivu Redovnika,
Dvaest Litá ratnog Duhovnika:
Dase s'vami xeljno razgovori,
Serdcu vashem dvi tri progovori.

Csetta vasha na Pute se dixe,
Iza Mora do Napulje nixe;
Taj Odlazak nie vam pervina,
Sad kaxite, Bratjo! jel istina?

Viste samnom csetir puta ishli,
Taliansku i Nimacsku prishli,
Rad Francuza kadkad nemirnoga,
Bogu i svom Kralju nevirnoga.

Al' svagda vam Serdce bi' vitezko;
Dom ostavit nigda nebi' texko'
Indi i sad po junacski hod'te,
Svitli Izgled Rabrenosti vod'te!

Svud vojnicskom Dikom prolazite,
Na Ugljara' Nemir nepazite; (c)
Neg' akobi Oblast vami rekla,
Illi Sricha komu kadgod stekla;

Da Puntare Napuljske biete,
Serdca vasha Viteztvom zgriete;
Puni Vire i rabrene Sille,
Vojnikom su te kriposti mille:

Z'Dushmaninom ljudskise borite,
U Viteztvu s'njimse nadgonite;
Radi Svisti Cara-Kralja FRANE,
Koji xeli, da Mir jednocs svane.

(a) Vid. Dolci, de vetust. Lingv. Illyr. Diss. pag. 8.

(b) Illyricsko Ime pervi spomenu Scylax Carianden. in Peripl. ad Darium Hystasp. na 500 God. prie poroda Issukerst.

(c) Ugljari jesu *Carbonari*, koji 2-aJula 1820. u Napulji kraljevsku vlast FERDINANDA IV. izvernushe, i Nesklad ucsinishe. Vizoko-zavezani Samo-vladaoci najprie u Opavi 1820. tad u Ljubljani 1821. odredishe tamo Mir illi krotko povratiti, illiga s'Vojskom utverditi; shto isto FERDINAND IV. 28. a Jan. 1821. i Talianske vojske Nacselnik FRIMONT 27-a Febr. 1821. u svom Proglasju navistishe.

(d) Exod. c. 17. v. 8. seq. I. Reg. c. 17. v 20. seq. Epl. ad Rom. c. 13. v. 1. seq.

To vam, Bratjo! Nebo zapovida,
Kako svaki Zakon pripovida. (d)
Takvi izgled vami dashe Stari
Thraci, Mysi, i Savski Panjari. (e)

Macedonce Illyrci razbishe,
S'Gercim starim mlogiput se bishe: (f)
S'ALEXANDROM smishe Bojak biti,
Kod Issa se z'Dariom pobiti. (g)

S'trima Rati' Rimljane su billi,
Premda zatim Kralja izgubili; (h)
Al' kod Slona Pompeju kazashe,
Da i Xene vitezke su nashe. (i)

Oviu' ste Unuci vi pravi,
Jer vas svatko od Viteztva slavi;
Kroz pet Rata' Francuzkoga Boja,
Svakog od vas fale Dilla svoja.

Od Godine devedeset treche
Nad hiljadu sedamstotin veche,
Do osamsto i petnaest Lita';
Plelaseje od Junacstva Kita.

To svidocse Varoshi, Gradovi, (k)
Gdi Dushmane biste kó Lavovi;
To spoznaju visoka Gospoda,
Illyricskog Plemena i Roda:

Koji Krixem nadareni bishe,
Generalstvo drugi pak dobishe. (l)
Svemu tomu Jasam Svidok bio;
Jersam s'vami vridan Krix dobio. (m)

Dakle, Bratjo i junaci slavni!
Polazite kó Vitezi glavni;
Bog vam dao Zdravlje i Veselje,
Nek izpuni vashe lipe Xelje!

Upravitelj csestni jest prid vama
Major SIRICH, nakitjen Ranama
U vitezkom Francuzkom Borenju;
Virni bud'te njegovom Dvorenju.

Officire po Izbor imate;
Dobroche vam s'njima biti, znate.
Strichan Put vam Slavonia xeli:
Dicsni vinac donesite! veli.

(e) Narodi Iztoka i Govora Illyricskog. Herod. hist. l. 4. Strab. Georgr. l. 7.

(f) Appian in Illyr. et Justin. hist. l. 11.

(g) Q. Curt. in vit. Alex. M. l. 3. c. 19.

(h) Gentio Kralj Illyrski od L. Anicie Vichnika Rimskog obladan, i u Rim odveden; Gód. prie Poroda Isukerst. 264. Polyb. in fragm.

(i) C. Jul. Caes. de bell. Civ. l. 3.

(k) Nekerau, Wisbaden, Kely, Strasburg, Rhein, Ulm, Austerlitz, Neu-Etting, Dresden, Tiposwald, Neuburg, Leiptzig, Weiselburg, Leibach, Piava, Legnago.

(l) Kod Brodske Regimente General JELACSICH dobi Krix; isto General REBROVICH God. 1813. zadobi: a Wetzl RADIVOJEVICH i ELTZ u Srid Regimente, pak STALL kod Weiselburga, Generalim postadoshe.

(m) Najprie zadobi Parokiu RETKOVACSKU, po Visoko-vojnicskoga Vicha Decretu ddo. 16 Febr. 1815. Nro. 685. zatim Krix *Piis Meritis*, po Decretu ddo. 23. May 1815. Nro. 1 09.[1]

Pr. Joannes Vuicich,
Emerit. Castren.

Popis mjesta. Dne 22. rujna 1822. pozvalo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu našu pukovniju, da sastavi iskaz sviju mjesta u području i to po točnom pravopisu, kako su mjesta dotle pisana i nazivana. Prema tablici, što ju je za to sastavila naša pukovnija 28. listopada 1822., sastavljena je niže navedena tablica. Grad Brod nije ovdje naveden, jer kao vojni komunitet nije pripadao pod upravu pukovnijskoga zapovjedništva.

[1] Našlo se štampano u knjižnici brodskoga manastira.

Broj mjesta	Ime mjesta u njemačkom jeziku	Ime mjesta u slavonskom jeziku	Zupa	Mjesno poglavarstvo (satnija)	Trgovište	Selo
49	—	Andrievcze	Andrievcze	Andrievcze	—	1
72	—	Andriaschevcze	Winkovcze	Czerna	—	1
85	—	Abschevcze	Lipovcze	Nemcze	—	1
13	—	Bukovje	Podvin	Podvin	—	1
30	Ober Bebrina	Gornia Bebrina	Klakar	Ternjane	—	1
20	Unter Bebrina	Dolnja Bebrina	Klakar	Ternjane	—	1
43	—	Biczko Selo	Garcsin	Garcsin	—	1
54	—	Beravcze	Gross Kopanicza	Sikirevcze	—	1
61	—	Babinagreda	Babinagreda	Babinagreda	—	1
83	—	Banovcze	Banovcze u provincijalu	Nemcze	—	1
91	—	Boschnjake	Xuppanje	Xuppanje	—	1
9	—	Czerni potok	Werhovina	Podvin	—	1
47	—	Csaikovcze	Werpolje	Andrievcze	—	1
70	—	Czerna	Czerna	Czerna	—	1
88	—	Comletincze	Comletincze	Nemcze	—	1
4	—	Dubovik	Poczerkavje	Podvin	—	1
50	—	Divoschevcze	Gross Kopanicza	Andrievcze	—	1
94	—	Drenovcze	Drenovcze	Drenovcze	—	1
3	—	Glogovicza	Poczerkavje	Podvin	—	1
10	—	Grabarje	Poczerkavje	Podvin	—	1
16	—	Gromashnik	Sibin	Podvin	—	1
35	—	Garcsin	Garcsin	Garcsin	—	1
62	—	Gundincze	Gundincze	Babinagreda	—	1
71	—	Gradishte	Gradishte	Czerna	—	1
82	—	Gjeletovcze	Nemcze	Nemcze	—	1
95	—	Gunja	Racsinovcze	Drenovcze	—	1
25	—	Jeshevik	Werhovina	Ternjane	—	1
53	—	Jaruge	Sikirevcze	Sikirevcze	—	1
66	—	Ivankova	Ivankova	Ivankova	—	1
78	Neu Jankovcze	Novi Jankovcze	Alt. Jankovcze u provincijalu	Winkovcze	—	1
96	—	Jurishe. Danas Gjurići	Racsinovcze	Drenovcze	—	1
8	—	Kindrovo	Poczerkavje	Podvin	—	1
19	—	Kute	Oprisavcze	Ternjane	—	1
22	—	Klokocsevik	Klokocsevik	Ternjane	—	1
24	—	Korduschevcze	Werhovina	Ternjane	—	1
31	—	Klakar	Klakar	Ternjane	—	1
52	Gross Kopanicza	Veliki Kopanicza	Gross Kopanicza	Sikirevcze	—	1
51	Klein Kopanicza	Mali Kopanicza	Gross Kopanicza	Sikirevcze	—	1
56	—	Krushevicza	Babinagreda	Sikirevcze	—	1
58	—	Kuppina	Gross Kopanicza	Sikirevcze	—	1
79	—	Laze	Laze	Winkovcze	—	1
6	—	Matković mala	Poczerkavje	Podvin	—	1
63	Alt Mikanovcze	Stari Mikanovcze	Verbicza u provincijalu	Ivankova	—	1
64	Neu Mikanovcze	Novi Mikanovcze	Verbicza u provincijalu	Ivankova	—	1

Broj mjesta	Ime mjesta u njemačkom jeziku	Ime mjesta u slavonskom jeziku	Župa	Mjesno poglavarstvo (satnija)	T goviste	Selo
75	—	Mirkovcze	Mirkovcze	Winkovcze	—	1
60	—	Novigrad	Svillaj	Sikirevcze	—	1
100	Neudorf	—	Winkovcze	Winkovcze	—	1
84	—	Nemcze	Nemcze	Nemcze	—	1
87	—	Novosello	Nemcze	Nemcze	—	1
7	—	Oriovacz	Poczerkavje	Podvin	—	1
40	—	Oprisavcze	Oprisavcze	Garcsin	—	1
77	—	Ottok	Ottok	Winkovcze	—	1
81	—	Orolik	Orolik	Nemcze	—	1
5	—	Poczerkavje	Poczerkavje	Podvin	—	1
14	—	Podvin	Podvín	Podvin	—	1
41	—	Poljancze	Oprisavcze	Garcsin	—	1
48	—	Perkovcze	Unter Andrievcze	Unter Andrijevcze	—	1
59	—	Pernjavor	Svillaj	Sikirevcze	—	1
68	—	Prkovcze	Retkovcze	Czerna	—	1
76	—	Privlaka	Privlaka	Winkovcze	—	1
86	—	Podgradje	Nemcze	Nemcze	—	1
92	—	Podgajcze	Rajevosello	Drenovcze	—	1
11	—	Rastushje	Podvin	Podvin	—	1
29	—	Rushicsicza	Comunitet Brood	Ternjane	—	1
67	—	Retkovcze	Retkovcze	Ivankova	—	1
73	—	Rokovcze	Winkovcze	Czerna	—	1
93	—	Rajevosello	Rajevosello	Drenovcze	—	1
97	—	Racsinovcze	Racsinovcze	Drenovcze	—	1
2	—	Slatinik	Poczerkavje	Podvin	—	1
17	—	Slobodnicza	Slobodnicza	Podvin	—	1
26	—	Schushnjevcze	Werhovina	Ternjane	—	1
36	—	Svillaj	Svillaj	Garcsin	—	1
37	—	Soljane. Danas Zoljani	Svilaj	Garcsin	—	1
38	—	Struxane	Svillaj	Garcsin	—	1
39	—	Sredancze	Svillaj	Garcsin	—	1
42	—	Sapcze	Garcsin	Garcsin	—	1
44	—	Sellna	Garcsin	Garcsin	—	1
55	—	Sikirevcze	Sikirevcze	Sikirevcze	—	1
57	—	Schamacz	Babinagreda	Sikirevcze	—	1
69	—	Schiskovcze	Czerna	Czerna	—	1
80	—	Slakovcze	Alt Jankovcze u provincijalu	Winkovcze	—	1
89	—	Stittar	Xuppanje	Xuppanje	—	1
98	—	Soljane	Drenovcze	Drenovcze	—	1
45	—	Strizivojna	Werpolje	Unter Andrievcze	—	1
12	—	Tomicza	Podvin	Podvin	—	1
21	—	Ternjane	Werhovina	Ternjane	—	1
33	Alt. Topolje	Stari Topolje	Garcsin	Garcsin	—	1
34	Neu Topolje	Novi Topolje	Neu Topolje	Garcsin	—	1
15	—	Warosh	Comunitet Brood	Podvin	—	1
23	—	Werhovina	Werhovina	Ternjane	—	1
27	—	Wranovcze	Podvin	Ternjane	—	1
18	Ober Werba	Gornja Werba	Comunitet Brood	Ternjane	—	1

Broj mjesta	Ime mjesta u njemačkom jeziku	Ime mjesta u slavonskom jeziku	Župa	Mjesno poglavarstvo (satnije)	govište	Selo
46	—	Werpolje	Werpolje	Unter Andrievcze	—	1
65	—	Wogjincze	Ivankova	Ivankova	—	1
74	—	Winkovcze	Winkovcze	Winkovcze	1	—
99	—	Werbanja	Werbanja	Drenovcze	—	1
28	Unter Werba	Dolnja Werba	Werhovina	Ternjane	—	1
90	—	Xuppanje	Xuppanje	Xuppanje	—	1
1	—	Zdencze	Poczerkavje	Podvin	—	1
32	—	Zadubravje	Werhovina	Ternjane	—	1

Satnije u brodskoj pukovniji. Iz toga iskaza slijedi, da su satnijska zapovjedništva bila smještena u 12 mjesta, da je dakle u to doba bila pukovnija razdijeljena na 12 satnija, kojima su upravljali kapetani s časnicima od uprave, koji su mogli biti samo natporučnici ili poručnici, dok su drugi časnici u satnijama, takodjer natporučnici ili poručnici, pomagali kapetanima u prvom redu u vojničkim poslovima, a tek u drugom redu u svim ostalim poslovima uprave.

Sijelo I. satnije bilo je u Podvinju, II. u Trnjanima, III. u Garčinu, IV. u Andrijevcima, V. u Sikirevcima, VI. u Babinoj Gredi, VII. u Ivankovu, VIII. u Cerni, IX. u Vinkovcima, X. u Nijemcima, XI. u Županji, XII. u Drenovcima. Po nazivlju mjesta, u kojem je bilo smješteno satnijsko zapovjedništvo, nazivalo se cijelo područje dotične satnije. Tako se n. pr. nazivala I. satnija takodjer podvinjskom, II. trnjanskom, III. garčinskom satnijom i t. d.

Sva mjesta, koja su po navedenom iskazu pripadala spomenutim satnijama izuzevši Slobodnicu, sačinjavala su brodsku pukovniju br. 7., kojom je kao velikom zadrugom upravljao pukovnik do g. 1873.

Brod i Vinkovci dva su glavna mjesta bivše naše brodske pukovnije. Od Broda, gdje je bilo, kako smo čuli, prvobitno mjesto zapovjednika toga dičnoga kraja, dobila je pukovnija svoje ime. Iza toga dodjoše Vinkovci na red, da budu sijelom pukovnijskoga zapovjedništva, te tako postadoše štopskim mjestom, kojim su se dičili do dana onoga, kadno carskim proglasom ukinuše pukovniju. Najviše naše škole smjestiše u ta dva mjesta. U Brodu je bila gimnazija u rukama Franjevaca, a onda dobiše i Vinkovci gimnaziju, koja još i danas služi na

diku našemu kraju pod upravom svjetovnjaka. Osim toga postojala je u Vinkovcima matematička škola, a pod konac pukovnijske uprave dičili su se pukovnijskom školom, koja nam je odgajala domaće sinove za viteško vojničku službu, za dom i za cara svoga. U tim mjestima osnovane su prve glavne škole i prve djevojačke škole u našoj pukovniji. U Vinkovcima bilo je sijelo školskoga ravnateljstva za slavonsko-srijemsku vojnu Krajinu. I u trgovačkom pogledu znamenita su bila ta dva mjesta. Iz doljnih krajeva naše pukovnije dolazili su krajišnici u Vinkovce, a iz gornjih u Brod, pa su tu prodavali, što su imali za prodaju, i kupovali, što su trebali za svoju kuću. U okolini Broda bio je za rimskoga gospodstva rimski grad Marsonia, a gdje danas stoje Vinkovci, ondje je bio grad Cibalae. U Cibalama rodila su se dva rimska vladara: Valentinijan I. (364. —375.) i brat mu Valens (364.—378).

Kineska gorska riža. Dne 3. veljače 1824. podastrlo je naše pukovnijsko zapovjedništvo glavnomu zapovjedništvu u Petrovaradinu popis onih osoba naše pukovnije, koje se bijahu izjavile, da će radi pokušavanja usijati nešto sjemena od te vrste riže. Ujedno je pukovnija zamolila glavno zapovjedništvo, da pošalje naputak za sijanje.

Zahtijevali su po jednu funtu sjemena: župnik Bušić, krajišnici Lazo Kljaić, Sofro Ananić, Marin Radovanović, Mijo Leović, Adam Odobašić i Franjo Lukić, svi iz 2. trnjanske satnije; natporučnik od uprave Jürgens iz 3. garčinske satnije; natporučnik od uprave Seltenmayer iz 7. ivankovačke satnije; kapetan Glavičić i natporučnik Smrekar iz 10. nijemčanske satnije i poručnik od krajiške uprave Skoll. Dvije funte zahtijevao je podliječnik Vlašić, 4 zakupnik Vaso Petrović iz 3. garčinske satnije; $^1/_2$ funte zahtijevao je njemački naseljenik Ludvig Schöpp iz 9. vinkovačke satnije. Ne zna se, kakvim je plodom urodio taj njihov rad, ali valjda nije bilo osobita uspjeha, dok je napušten taj posao.

Zakletva općinskih starješina za g. 1847. glasila je ovako:

Mise kunemo Bogu svemoguchemu sa ovom tilesnom zakletvom, da mi koismo Stareshine Seoske izabrani Brigu i Nadgledanje swerhu obcsinskog Dóbra nositi budemo, kojase owde kod Brodske Regimente za ovo Wrime, u Kukuruzu, Xitu, Jecsmu, Prossi i u swakoi drugoi rani sastawlja, i po wisokoj Naredbi od swake kuche za neplodne Godine u Sacsuwanje daju, shnjima u Wrime Glada, nemoguchiga pomochi u obcsinski Magacin ne-

samo pravom Mirom primati, nego takovu csisto derxati od swake Shtette i Kwara csuwati, priko Primanja i Izdawanja pripisane Protocolle woditi, i u wrieme Racsune davati, swaki po Nesrichi ucsiniti Kwar, pravicsno i po Imenze pokazati, i brez osobitog Dopushtenja Compagniskog i Regimenskog od iste Rhane uzaimiti, illi na drugi nedopushteni Nacsin davati, nas na swoju Hasnu, i na Shtettu Obcsinsku nipodkoi Nacsin dati potrebljivati illi shtogod od nji sebi priswoiti, nego po onoj od njiove Sjajnosti Wojnicskog Ministera E. H. Carle izdatoj i nama temeljito ubawistitom Nauku, podpuno i wridno wladatise hochemo.

Tako nas Bog pomogao, i sweto Ewangjelje kroz Ime Isusa Isukersta Amen. Winkovze am 3-ten Dezember 1847.

Josip barun Neustädter, feldmaršallajtnant, rodio se u Ugarskoj 11. svibnja 1796., a umr'o u Zagrebu 15. prosinca 1866. Već g. 1838. bio je major u brodskoj pukovniji, zatim potpukovnik i pukovnik od g. 1842. do 1848. Neko vrijeme poslije toga bio je feldmaršallajtnant i divizionar u Karlovcu. Oko g. 1854. živio je u Zagrebu u miru. On je bio najstariji i navjerniji prijatelj bana Jelačića.

Na Jurjevskom groblju u Zagrebu počivale su donedavna njegove kosti, a nadgrobni spomenik svalio se na zemlju i ležao je više godina tik do staze, koja je vodila sredinom groblja. Nije mu valjda bilo od srca poroda, da spomenik opet postavi na staro mjesto. Jurjevsko je groblje napušteno, a u novije doba sasvim je u drugu svrhu priredjeno, pa tko bi znao sada, gdje mu počivaju kosti i gdje mu se nalazi spomenik. Na spomeniku se moglo čitati, da je bio predsjednik odbora za podignuće spomenika banu Jelačiću i prisjednik slavne županije srijemske. Još su bile uklesane i ove karakteristične riječi:

„Rodjen Ugrin, duhom Hrvat pravi,
Dom i jezik hrvatski proslavi."

Mimogred neka bude spomenuto, da je Neustädter ozenjen bio Jelenom pl. Hrvoić, koja se rodila 25. siječnja 1829., a umrla 29. siječnja 1859. U bivšoj kući bar. Neustädtera u Zagrebu smješten je danas zavod sv. Vida za slijepce.

Za nas je znamenit Neustädter radi toga, što je iz starih knjiga, vojničkih časopisa, zapisnika o naredbama i manuskripta pojedinih časnika u našoj pukovniji napisao g. 1848. već spomenuti Brouillon. U predgovoru, koji počinje riječima: „Ein Volk ohne Geschichte gleicht einem Geschlechte ohne Ahnen" izvanredno hvali brodsku pukovniju radi junaštva i napretka u svakoj grani obrazovanja i veli, da se na krasnom zemljištu hrani marom svojih ruku lijep i dobroćudan svijet. Dalje ističe, da je imao čast služiti u brodskoj pukovniji kao major, onda kao potpukovnik, a napokon je imao sreću da bude na čelu pukovnije kao pukovnik i zapovjednik. Dobro nam je došao taj

nacrt, jer je u njemu zabilježeno, tko je kod nas osnovao prve škole, i kako su te škole u početku izdržavane.

Stjepan barun Jovanović, feldmaršallajtnant, potječe iz časničke porodice. Rodio se 5. siječnja 1828. u Pazaristu, a umr'o 8. prosinca 1885. u Zadru. Kao kadet stupio je u vojničku službu g. 1845. G. 1848. i 1849. ratovao je u Italiji kao poručnik i natporučnik. G. 1852. postao je kapetan, pa je u tom svojstvu sudjelovao u komisiji za uredjenje medje izmedju Turske i Crne Gore. G. 1859. postao je major i bude dodijeljen glavnomu zapovjedništvu u Zadar. G. 1861. imenovan je krilnim pobočnikom našega zemljaka bana baruna Šokčevića. Iste je godine postao potpukovnikom, a god. 1865. pukovnikom i zapovjednikom naše brodske pukovnije, s kojom je g. 1866. otišao u Italiju na vojsku. Od naše pukovnije otišao je g. 1869. u Boku Kotorsku, da tamo uguši ustanak. Sad je ostao u Dalmaciji, gdje je postao general, zatim feldmaršallajtnant. Radi odličnih zasluga na vojničkom polju podijelilo mu je Njegovo Veličanstvo g. 1875. barunat. G. 1877. preuzeo je zapovjedništvo 18. divizije, s kojom je g. 1878. otišao u Hercegovinu, te je za nekoliko dana zaposjeo tu zemlju. Poslije okupacije vratio se u Dalmaciju i umr'o je kao namjesnik kraljevine Dalmacije.

Po „Rangslisti“ od god. 1871., koja je bila uredjena po vojničkom propisu, bilo je u pukovniji 75.868 stanovnika, 383.359 jutara i 1006 □° zemljišta; porez je iznosio 259.806 for. 85 novč. — Posveta zastave II. batalijuna ovršena je 28. svibnja 1855. u Gross-Schenku u Sedmogradskoj, a zastave I., III. i IV. batalijuna posvećene su 13. rujna 1863. u Vinkovcima.

Kotarski uredi. „Rangslista“ od g. 1872. već je bila drukčije sastavljena. U njoj su izmedju ostaloga navedena tri kotarska i dva porezna ureda u pukovniji. Sijelo kotarskih ureda bilo je u Garčinu, Vinkovcima i Županji, a sijelo poreznih ureda bilo je u Garčinu i Vinkovcima.

Prvi kotarski predstojnici bili su: Ivan Čudić, kapetan prvoga razreda, u Garčinu, Pavo Karić, kapetan prvoga razreda, u Vinkovcima i Franjo Becić, kapetan drugoga razreda, u Županji. Dužnosti, što su ih dotle vršile pojedine satnije u pogledu našega školstva, prešle su sada na kotarske urede.

Ukidanje hrvatsko-slavonskih krajiških pukovnija. Previšnjim proglasom Njegova Veličanstva cara i kralja Franje Josipa I. ukinute su i posljednje naše pukovnije ovim riječima:[1]

Našim graničarom 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 10. i 11. krajiške pješačke pukovnije.

Reforme, što - no su odredjene Našimi zakoni i naredbami od 8. lipnja 1871., 19. lipnja 1872. i 15. lipnja 1873., da se provincijalizovanju Vašega područja utre put, provedene su

[1] Narodne Novine 18. kolovoza 1873.

već u toliko, te je uputno, da se i Vi u pogledu obrambene dužnosti izravnate s ostalim pučanstvom zemaljah Moje ugarske krune.

Stoga nalazimo zapovjediti, da se od 1. listopada 1873. u neprovincijalizovanom jošte području Naše hrvatsko-slavonske vojne Krajine obranbeni propis za c. kr. vojnu Krajinu izvan krieposti stavi, mjesto toga pako, da se zakonski članci XL., XLI. i XLII. od g. 1868. o obranbenoj snagi, o domobranstvu i zemaljskom ustanku u život uvede.

Pomenutim danom ukidaju se usljed toga jošte postojeće hrvatsko-slavonske krajiško-pješačke pukovnije br. 1. do 4., zatim br. 7. do 11. kao takove.

Vaš car i kralj zahvaljuje Vam za viernost i odanost prema prestolu i domovini, koju ste do sada svagda zasvjedočili, te ujedno izražuje uvjerenje, da ćete i u novih odnošajih nepromjenljivo ostati vierni i odani.

U Schönbrunnu, 8. kolovoza 1873.

Franjo Josip s. r.

Posljednji naš pukovnik oprostio se s časnicima i vojnicima ovim otpisom:

C. k. pukovnijsko zapovjedničtvo broj 1522. Adjt.

Vinkovci dne 30t. rujna 1873.

Častnici i vojnici!

Današnjim danom prestaje brodska krajiška pješačka pukovnija br. 7.

Tom prigodom nazivljem svimi častnikom i vojnikom ove pukovnije, koji su bili pod mojim zapovjedničtvom na raztanku od srca zbogom.

Ujedno se osjećam dužnim na ime službe najtopliju hvalu izreći častnikom za vazda posvedočenu viernost u izpunjivanju dužnosti, osobito pako za pomoć izkazanu mi sa točnim razumievanjem i patriotičnim zatajanjem sama sebe pri izvadjanju preustrojivanja krajine, a isto tako svoj krajiškoj momčadi za njezino dobro ponašanje i svagda uztrajnu pokornost, pak za živu revnost, koju su pokazali pri vojničkom vježbanju i ostaloj službi.

Vojnici krajišnici!

Na mjesto staroga dostojanstvenoga krajiškoga zavoda nastale su nove uredbe primjerene sadašnjemu vremenu, novi obrambeni zakon donesti će Vam naškodeć obrambenoj sili zemlje i vojničkoj vrstnoći krajišnika znamenitu polakšicu, novi

zakon dokinuti će do sada omedjašeno pravo razpolaganja sa zemljom i prinuždivanje na život u zadruzi, te će vaš zadružni život prama običaju i sadašnjim potrebam naroda urediti, veće novimi odnošaji nastajuće potrebe navodit će Vas na rad i štednju, te će svremenom utemeljiti sreću vaših porodica.

Izim toga steći će krajina po osobitoj milosti njegova veličanstva cesara iz krajiških šumah toliku imovinu, da će krajiška okružja odatle sve javne potrebe namiriti, a osobito za gradjenje i uzdržavanje školah, tih blagoslovljenih obrazovališah vašoj djeci trošak namicati moći.

Razsvietlio predobri otac nebeski Vas i Vaše, uzdržao Vas vazda na zakonitom putu i u posluhu prama vašim poglavarom, dao Vam snagu i krepost radu, nadario Vas i Vaše obiljem svake sreće, usčuvala se od pradjedovah nasliedjena viernost i privrženost prama prejasnomu carskom domu, te prelazila neokaljana od otacah na sinove.

Bog poživi našega premilostivoga cesara **Franju Josipa I.**;

Bog poživi i uzdrži prejasni **Carski Dom**; Bog poživi uzdrži **Domovinu**! Krajišnici, zbogom!

Thodorović, pukovnik.

Naša je pukovnija postojala 123 godine. Sinovi njezini bili su vazda odani svomu cesaru i kralju, junački su branili svoje medje od dušmanske navale, junački su se borili na svim evropskim bojnim poljanama, gdje je trebalo prolijevati krv za čast i za slavu prejasnoga carskoga doma. To nam je evo potvrdio oprosnim svojim govorom i posljednji naš pukovnik, koji je vruće zaželio na rastanku svom, da od pradjedova naslijedjena vjernost i privrženost prema prejasnomu domu neokaljana prelazi od oca na sina. Čitajući i te riječi posljednjega našega pukovnika od milja nam se moraju oči zarositi nad slavom, koju smo baštinili od pradjedova svojih. Slava ta, mili moji zemljaci krajiškoga roda, neka nam bude vječna!

Nikola Todorović, general, sin je satnika, a rodjen je g. 1825. u Kostajnici. Odgojen je u Bečkom Novom Mjestu, te je kao časnik dodijeljen 45. pješačkoj pukovniji. Sudjelovao je g. 1848. i 1849. u vojni protiv Ugarske, te je zbog hrabrog ponašanja opetovano pohvaljen bio. Kao satnik 12. pješačke pukovnije iskazao se je u bitki kod Palestra i Magente tako, da je nagradjen bio vojnim krstom za zasluge te premješten glavnomu štopu, gdje brzo postade četnikom. Kao potpukovnik u 55. pješačkoj pukovniji stekao je u ratu g. 1866. kod sjeverne vojske takve zasluge, da je zadobio red željezne krune. Mjeseca listopada 1869. postao je pukovnikom i zapovjednikom brodske pukovnije, gdje je kao posljednji pukovnik kod razvoja-

čenja sudjelovao. G. 1876. postao je brigadirom, a g. 1878. iskazao se kod zauzeća Hercegovine tako, da je odlikovan bio redom Leopoldovim. Žalibože umr'o je ovaj odlični general prerano u Ljubljani služeći g. 1882.[1]

Zapovjedajući generali. Brodska pukovnija pripadala je, kako smo čuli, glavnomu zapovjedništvu u Osijeku do g. 1783., onda glav. zapovjedništvu u Petrovaradinu do g. 1849., a napokon zapovjedništvu u Zagrebu do g. 1873. Na čelu zapovjedništva bili su ovi zapovjedajući generali: Siegmund Friedrich grof Gaisruck do g. 1753., Antun Ignac grof Mercy d' Argenteau do g. 1767., Ivan Reinhard Wolfersdorf do g. 1773., Andrija barun Mathesen do g. 1784., Wenzel grof Colloredo-Waldsee i W. Ludvig grof Wartensleben do g. 1786., Josip grof Mittrowsky od Mitrovice do g. 1790., Ivan bar. Schmidfeld do g. 1791., Ivan G. bar. Geneyene do g. 1806., Josip bar. Simbschen do g. 1810., Ivan bar. Hiller do g. 1813., Heinrich bar. Bersina od Siegenthala do g. 1831., Dimitrije bar. Radošević od Radoša do g. 1834., Marko bar. Čolić do g. 1844., Heinrich LXIV. knez Reuss-Köstritz do g. 1846., Ivan bar. Hrabovsky i Mirko Blagoević do g. 1849., Josip bar. Jelačić do g. 1859. Ivan grof Coronini-Cromberg do g. 1860., Josip bar. Šokčević do g. 1867., Ludvig bar. Gablenz do g. 1869., knez Dietrichstein do g. 1870., Antun bar. Mollinary do g. 1873.

C. k. glavno zapovjedništvo u Zagrebu kao krajiška zemaljska upravna oblast ostalo je i dalje kao vrhovna školska oblast, a mjesto pukovnijskoga zapovjedništva stupila je na snagu: C. kr. brodska okružna oblast. — Na čelu glavnoga zapovjedništva bili su od g. 1873. do 1881. Mollinary i Franjo barun Filipović.

[1] Prosvjeta 1899., str. 228.

Skolstvo u brodskoj pukovniji.

Prvi odsjek.

Doba od druge polovice osamnaestoga stoljeća do g. 1830.

Prve škole. Dok je Slavonija stenjala pod turskim jarmom, dok je njom upravljao polumjesec, dotle nije mogao naš hrvatski narod u tom kraju ni pomisliti na to, da osniva pučke škole, jer mu je valjalo biti na oprezu i dan i noć, da nemilosrdni gospodar iznenada ne bane na ognjište i ne potraži žrtvu iz naroda, koji mu pade u šake ni kriv ni dužan, koji mu se predade na milost i nemilost. Ne trebamo se baš osobito čuditi tomu, što naš narod u to doba nije podizao i gradio škole za svoju omladinu, kad dobro znamo, da je pučko školstvo s teškom mukom napredovalo i put krčilo i u onim krajevima, koji su bili daleko od nas, i koji nijesu trebali da budu tako na oprezu, kao što su bili naši predji, koje je Turčin držao za svoju kukavnu raju.

Mi moramo da budemo samo Bogu zahvalni, što nije naš hrvatski narod do temelja satrt ratujući s nekrstom; Bogu treba da hvalimo, što je sačuvao svoju pradjedovsku vjeru, što nije podivljao vodeći dugotrajne borbe za svoj život. Što je naš narod pretrpio kroz više stoljeća, to možemo naučiti nesamo iz naše hrvatske povijesti, nego takodjer i iz nepristrane svjetske povijesti.

U najljućim i najtežim časovima života svoga sakupljali su se naši predji u Slavoniji oko svojih duhovnih pastira, oko redovnika Franjevaca, koji su narod tješili i krijepili u vjeri prema Bogu. Ti duhovni oci mogu se smatrati kao prvi i jedini učitelji prostoga naroda; oni su u ono ljuto doba obučavali narod, ako baš ne u čitanju i pisanju, a ono doista u onom, što je od velike potrebe svakomu čovjeku, a naročito onomu, koji ide smrti ususret. Ali bit će, da su ti duhovni oci u svojim manastirima obučavali darovite mladiće iz seljačkoga staleža i u čitanju, pisanju i računanju, da se mognu na osnovi te početne obuke pripraviti za dostojne nasljednike svojih učitelja. Taj se red ne bi mogao popunjati, da se nijesu stariji brinuli za svoje na-

sljednike i za vodje svoga naroda. Tako su eto mogle nastati prve početne škole u našem kraju, dok je njim vladao Turčin, ali im se trag zameo, jer se o njima nije vodilo računa.

Kad se Slavonija oslobodila turskoga jarma, nije se moglo odmah prijeći na osnivanje škola za prosti narod, jer je valjalo najprije uvesti red u zemlji, koja je iza Turaka ostala u žalosnom stanju. Poslije karlovačkoga mira prestala je doduše turska vlast, ali je ostao strah, da bi se Turčin mogao osokoliti i opet udariti onom stazom, koja se vijugala do Beča i do srca grada Budima. Trebalo je dakle najprije osigurati medje, valjalo je od naroda na turskoj medji učiniti vojnika na glasu. I nijesu se prevarili. Do najnovijega vremena čuvao je krajišnik te medje kao zjenicu u oku. Ali nesamo to, nego i u svakom ratu, štono ga je država vodila za svoju obranu, borio se krajišnik kao lav za svoga cara, za državu i za svoju domovinu, kako smo to već čuli.

Dijeleći često mejdan s Turčinom živo je srce u njemu udaralo, vruća krvca još je vrućom bila. Ako mu je Turčin štogod nažao učinio, nastojao je naš čovjek, da mu ne ostane dužan, višeput je sam bio sudac i izvršitelj osude. Razumije se, da je pri tom poslu dosta puta imao krvave ruke, pa to je baš bio uzrok, da su krajišnika držali za čovjeka divlje ćudi, da su ga smatrali kao mrka vuka. A i sami Nijemci nijesu imali o njemu pravoga pojma. Na jednom mjestu pripovijeda Nijemac (Taube), kako je cijela kraljevina Slavonija naličila razbojničkomu gnijezdu. Tko nije htio raditi, taj je robio i otimao. Ipak se našla neka poštena duša, pa je tu pretjeranost popravila veleći: Koga da plijeni i robi Slavonac, ako je cijela zemlja bila razbojničko gnijezdo, kad bogatih Engleza nema ni danas u tim krajevima?

U svakom žitu ima kukolja, veli hrvatska poslovica. I u našem narodu bilo je nevaljalih ljudi, ali cio narod tako ocrniti, ipak je previše. Ele iz svega toga vidimo, da su krajišnike smatrali kao ljude divlje ćudi, pa odatle onda možemo zaključiti, da su i na najvišem mjestu tako o njima sudili. Htjelo se tomu zlu doskočiti shodnim načinom, dobrom školom. G. 1764. izašao je nalog, da se u svakom mjestu, ili bar u svakoj satniji osnuje škola i namjesti učitelj (Schulmeister) njemačke narodnosti za popravak toga još surovog krajiškog puka i za odgajanje podčasnika za vojnu službu. Trebalo je dakle namjestiti kod nas Nijemce, da uljude naš narod i da ga priprave za vojništvo. Dakle i radi nas samih i radi obrane države zasnovane su u nas škole.

Dok nije stupila na prijestolje carica i kraljica Marija Terezija (1740.—1780.), nije bilo kod nas početnih škola. To vidimo najbolje i iz riječi M. A. Relkovića, koje glase:

„Ostavite vi takova dila (kolo),
Koja Bogu nigda nisu mila,
Neg molite vaše obrstare
I biskupe, crkve poglavare,
Neka mole svitlu cesaricu,
Vašu majku i vašu kraljicu,
Baš *Mariju* dragu *Tereziju*,
Dugo vrime, Bože, poživi ju!
Milostivo neka zapovidi,
Svaku župu da s meštrom providi,
Kakono je u zemlji madžarskoj,
Moraviji i zemlji českoj,
Koji bi vam mladež naučili
Da bi bolje Bogu poslužili,
Štiti, pisat i Boga moliti.
Rugaju se vami vilaeti,
Da od tog vi ništa ne znate,
Jere skula takvih ne imate.“

Slavonija je dugo vremena tužila i plakala za školama, a Relković napokon veli:

„Ali sada mojeg mi imena,
ne tuži se niti plače višje,
jer Slavonci moliše gospodu,
koja no su od vladanja stupi,
pak im taki dadoše slobodu
pravit skule baš u svakoj župi.
Ja ne velim od velikih mista,
gdi no skule prije toga biše,
neg' spominjem ona sela ista,
koja skule posli načiniše,
Kopanica i Lukačev Šamac
ponose se što su započeli,
a za druge dobar stojim jamac,
da će pravit, jer ih svaki želi.
Sibinj ima Podvinje i Garčin,
Cerna tako, pak još Ivankovo,
I Vinkovci to po isti način
sve je veće odavna gotovo.
Što su doli malo nižje Nimci
po komorskoj i po drugi župa
mislim, da će još i Varadinci,
da im dica ne ostanu tupa.“

Odatle se dade zaključiti, da su prve škole u brodskoj pukovniji, ako se ne uzmu u obzir bilješke o školi u Brodu, o kojoj će biti poslije govora, doista osnovane za vlade carice Marije Terezije, koja je živo nastojala oko toga, da u prostranoj svojoj državi podigne škole i za prosti puk, koji je dotle čamio u duševnoj tmini. U potkrijepljenje toga mišljenja istaknut ćemo i ovdje, da je pukovnik Dönhof u svakom satnijskom mjestu dao sagraditi škole i namjestio učitelje. Za izdržavanje škola i učitelja plaćali su oženjeni krajišnici 12 krajcara, dok nije država

to primila u svoje ruke. Već iza nekoliko godina imale su satnije valjane pisare i čitanju i pisanju vješte podčasnike. Da su već prve naše škole bile i od opće koristi za narod, to nam najbolje potvrdjuje drugi dio Relkovićeva „Satira“, gdje Slavonac ovako govori:

„Ej Satiru! gdi si dosad bio
Ter me nisi davno pohodio?

Sada dajem ja u skulu dicu,
I joštere moju divičicu,
Da se uči košulje sašivat,
Kruh peć', plesti, jilo zgotovljivat,
Da kad bude jednoč zaručnica,
Neka bude dobra kućanica.“

Poslije ćemo čuti, da su krajiške djevojčice pohadjale nekoje naše škole, da se nauče ženski ručni rad.

Da su u hrvatsko-slavonskoj Krajini osnovane prve početne škole za carice Marije Terezije, to potvrdjuju i „Militär-Gräniz-Regulament“, što ga je ta slavna vladarica izdala za varaždinsku Krajinu g. 1755. Školski ravnatelj F. J. Fras naveo je u svojoj knjizi: „Vollständige Topographie der Karlstädter Militärgrenze“ (1835.), da su prve početne škole u karlovačkoj Krajini osnovane za vlade Marije Terezije. Na temelju staroga naredbenika od g. 1775. dokazao je pukovnik Bogdanović (Siniša), da su u to doba osnovane takodjer i prve njemačke škole u banskoj Krajini. (Prve njemačke škole u Baniji. Kulturno-istorička studija. Preštampano iz Srbobrana.).

U knjigama: „Povijest pedagogije“ (Basariček) i „Gradja za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije“ (Cuvaj) čita se takodjer, da su u to doba osnovane škole u Krajini.

Škola u Šamcu. Po Relkovićevim riječima Kopanica i Šamac prva su mjesta u bivšoj brodskoj pukovniji, koja su školu zasnovala. Čim sam se počeo baviti sabiranjem gradje za povijest krajiškoga školstva, odmah sam pomislio, e da li ću moći naći štogod, čime bi se mogle utvrditi riječi M. Ante Relkovića, miljenika hrvatskoga naroda u Slavoniji. Hvala Bogu, nešto sam pribrao, pa od toga nešta — evo nešto, t. j. jedan ugovor (Contract) o gradnji škole. Taj ugovor glasi po njemačkom originalu: Današnjim je danom izmedju općine Babina Greda, Šamac i Kruševica s jedne strane i izmedju majstora Ivana Djurića i Djurice Stanojevića, iliti turskih podanika, s druge strane slijedeće utanačeno i pogodjeno, kao:

1. Gore imenovane tri općine iste župe daju pomenutim majstorima za njihov trud i posao 58 for., pa dva puta na dan

jelo, koje se sastoji od graha, repe, kupusa, luka, paprike i kukuruznoga kruha ili prohe, jer su isti grčkoga obreda, a sad imaju svoj post; onda svaki puta po pô litre rakije jabukovače na glavu. Na učinjeni prigovor glede podavanja jela izjaviše se općine, da vole, a i lakše im je davati majstorima hranu u naravi, negoli gotov novac, a majstori opet rekoše, da bez hrane u naravi ne bi htjeli pogodjeni posao raditi, makar im se mjesto 58 for. ponudilo 150 for., jer bi radi kuhanja imali smetnju u svom poslu, a napokon su u Šamcu dvije kuće oproštene od svakoga prinosa za gradnju škole baš radi toga, što će kuhati za majstore, dokle oni rade.

2. Obvezuju se majstori, da će sagraditi školu u duljini od 6 $/_2^0$, širini 3", a visini 7'4" (sedam stopa i 4 palca). U toj škol. zgradi naredit će jednu veliku sobu za djecu i dvije dugačke ploče i četiri klupčice, pa jedan stol u sredini za meštra. Za njegovu pak vlastitu obitelj jednu malu sobicu i komoricu. Sve to mora biti popodjeno dolje i gore daskom i drvenim klincima. Medju sobe valja smjestiti kuhinju s dimnjakom, a odmah uz kuhinju smočnicu, a pred kuhinju vežu. Majstori imaju izgraditi i duvarove, strane zgrade, izuzevši mazanje duvarova, zatim sedam prozora, kao što ih imaju stanovi potporučnikâ, onda troja velika i dvoja mala vrata, koja se moraju letvicama dobro obložiti i željeznim ekserima dobro pribiti; krov valja pokriti šindrom i željeznim čavlima, koji su nabavljeni bili. To se mora izvršiti do 6. siječnja 1765., inače su majstori dužni u ime kazni položiti 60 for. iz vlastitih sredstava „ex propriis".

3. Više spomenute tri općine nijesu dužne dati majstorima ni jednoga rabotara, no muškarci (männliche Pfahrr-Kinder) moraju sami omazati duvarove s vana i iznutra, a iznutra i okrečiti, pa postaviti peći s kalićima i banak ili ognjište, a za meštrovu sobu narediti jedan stol i šest stolica. Nadalje moraju narediti staju za dvoje rogate marve, a do nje pod istim krovom podrum mali, onda bunar, krušnu peć, a pod jednim krovom svinjac i kokošinjac, zahod pak posebice. Sve to, kao i ogradu oko cijele kuće (vrt je dotle već ogradjen bio), treba da općinari sukcesivno izvedu.

Potrebni materijal za gradnju škole i ogradu moraju općinari privesti. Bravar je pogodjen i dobiva za okivanje prozora 4 for. a za dvije dvostruke brave sa željeznim vezovima 3 for., ukupno 7 for. Staklar i lončar, koji je morao kaliće za peći narediti, nijesu bili pogodjeni.

4. Za podmirenje sviju troškova ubrojivši ovamo i plaću za majstore otpada na svaku oženjenu glavu ništa više, nego petnaest krajcara, što je u gotovu položiti trebalo.

Konac glasi ovako: „Welches alles dergestalten abgehandelt und beschlossen worden zu seyn, wir Endesgesetzte mit unserer eigenhändigen Beyschrift und Pettschafts-Insignien bezeigen. So geschehen Lukaczer Schammacz den 12ten Dezember 1764. Iz Babine Grede: † David Vukovich, Corp., † Miho Koppich, † Marian Miškovich, Gemeiner., † Simo Vukovich, Corp., † Anton Knexevich, Houss. Beyhelfer, † Andria Gregorovich, Grenad. † Stipan Gregorovich, Foussil.; † Ivan Gyurich, † Gyuricza Stanojevich, maistori; † Illia Loncsarevich, Gr. Corp., † Ivan Loncsarevich jub. Corp., † Carla Garcsetich, Houssar (Kruševica); † Pavo Diklicsich, † Tomo Terkelich, † Stipan Ovnicsevich, † Anton Jellich, Beyhelfer (Šamac.) Coram nobis. Bl. v. Vinczian, Haubtm., M. Šlivarich, Haubtm.

Potrebna gradja i ograda navedena je od riječi do riječi ovako:

Repertitia za Skulu u Lukacsev Scamacz.

Compg. aj s	Vinci n		Dugo Fat	Dugo Cipela	Debelo Cipel	Debelo Col
12	12	Babah, illi Stúpovah	—	4	1½	—
5	5	Podsika	4	1	1	—
15	15	Uscaka	1	2	—	8
10	10	Vincsanicah	4	1	—	8
9	9	Grédah	4	2	—	8
18	18	Rogóvah	3	2	—	6
9	9	Pricsaga	2	—	—	6
18	18	Taiflicha	1	3	—	6
12	12	Krivi uscakah	1	3	—	8
7	7	Komadah za pencxere	—	3	—	8
150	150	Platinah za pomost	1	1	—	2
150	150	Scipilnjacsa	1	1	—	—
1200	1200	Daske za krov	—	5½	—	—
3	3	Stupa	3	—	—	6
2	2	Podsika	2	—	—	6
3	3	Babe	1	—	1½	—
3	3	Uscáka	1	—	—	6
2	2	Vincsanice	2	—	—	6
50	50	Xiokah koliko mogu dulje	—	—	—	—
7	7	Gredah pod pomost	4	—	—	8
500	500	Plota za Bascsu i havliju	1	3	—	—
500	500	Bervanah scto dulje, to bolje	—	—	—	—

Gradja je usjecena u štitarskoj šumi. Kapral Dominković iz Štitara dobio je strog nalog, da na nju pripazi, dok se ne izveze na odredjeno mjesto.

Pukovnijskim otpisom od 25. veljače 1765. umoliše župnika u Lukačevu Šamcu Andriju Kerčelića, da vodi brigu nad učiteljem i školskom djecom, „da na se primi skrb vrhu učitelja i djece“, pa da uz pripomoć satnijskih časnika što bolje potiče učitelja na njegove dužnosti i da se brine, da učitelj svoju pristojbu pravodobno primi. Kapetani Vincian i Šljivarić dobili su istom prilikom nalog, da bez oklijevanja saberu od ljudi novac i prirodnine, kako je to već s učiteljem uglavljeno, pa da to uruče župniku. Župnik je imao kod sebe školsku blagajnicu. Ljudi iz satnije kapetana Vinciana morali su dostaviti ogrjevna drva za djecu. Ta je odredba valjala do opoziva, a časnici se opominju, da se čuvaju nemarnosti u tom poslu, jer će biti pozvani na odgovornost, budući da su pukovniji tužbe već dodijale.

Iz svega toga vidimo, da su naše krajiške škole u svom začetku imale za prve svoje poglavare mjesne župnike, da su pukovnije nastojale, da se radi lakšega nadzora otvoraju škole u župskim mjestima, a svrha im je bila u prvom redu ta, da vojska dobije „krasne oficire“, kako to Relković veli.

Škola u V. Kopanici. Da je učitelj dobrano odvisio od svoga župnika, pa da tu i tamo baš u najboljoj slozi živjeli nijesu, evo dokaza iz mjesta Kopanice, gdje je župnik podnio tužbu protiv učitelja (pravopis malo promijenjen) ovako:

Illmme Dne mihi Colendissime!

Od onoga vrimena, kako šamački meštar u Vinkovce išao jest illi pomoći illi obranjenje od svitle Rgmt. prosit ovdinji kopanički sasvime posilio i oteo se jest, na toliko, da on niti moja zdobrim opominanja, niti karanja slušati neće, veće kada ga radi koje falinge opominam i karam, onda se samnom psuje i kara a ja se naučio nisam, niti dostojanstvo moga misničtva ne donosi sobom, da se ja s njim razbiam i tučem.

Ja sam ga dosta puta opominao i karao, da dicu uči tako u nauku karstjanskom, kako u knjigi, a on nje više na svoj posao natiruje, nego na nauk, oni mu bašću, guske i patke, piliće i puriće čuvati moraju i ovako više se zadržavaju o rečenom poslu, nego uče, sebi nadinja ordinatie svaki dan podvoje, koje škulnici prozvao jest.

Radi ovi stvari najpotlenji put ja sam ga pokarao i opomeno ultima moj, koi misto toga da zapovid moju obsluži, meni uztruc 1. juna petero dice na svoju službu naredio jest, dvoje k guskam i patkam, a jedno na ordinatiu.

Zakrutio dici, da ni jedno meni takove stvari kazati nesmie niti doista kazati nesmidu, veće ja nevarce dojdem i dicu ne u skuli kod nauka i knjiga, veće u takovi stvari nahodim. Ako li bi koje meni štogod kazivalo sa strašnim bojem priti nesamo veće i bije kano ti Andru Kneževića iz Verpolja radi toga, što je meni kazao njegove stvari na istog 1. juna do čarna mesa po ledji izbio jest, i premda bi koje na pole ubio meni kazat nesmie ni jedno.

Odkuda budući da od mene slavna Regmt. zakhva (valjda zahtijeva) a i moja dužnost donosi, da sam nadstojnik i pozornik od skule i nauka, illi njega nek pokaraju i da moje naredbe, zapovidi obsluži, jerbo se niti pristoji, niti dostojanstvo misničko sobom dopušća, da se ja s njim ovako morao bi klati, illi od mene dići kasu skularsku i dužnost na skulu paziti, što i od Generall vikara, ako meštar nebude pokornii iskati hoću. Naznanje dakle ova vašemu Gospodstvu prisvitlomu dajem bolju pokornost i poniznost od meštra Franciska Kluho zaktivajuć a mene u milost vašega prisvitloga Gospodstva priporučoju ostah

Illmme Dnne — Sluga ponizni
U Kopanici 2. juna 1765. — Ivan Radinović.

P. S. Stvar ova najbolie na brašančevo, to jest 6. ovoga, može se opravit, jer će onda svi Gospoda kapetani u Kopanici na procesionu biti; koima da ovu stvar priporučite molim.

Na ovu pritužbu poslala je pukovnija „ordre“ na satniju, gdje se medju inim ne odobrava, što su roditelji zašutjeli takve stvari pred svojom gospodom časnicima. Učitelju se nalaže, da se kloni takvih stvari, da sluša odredbe župnikove, koji se na molbu pukovnije primio nadzorništva, jer će inače otpravljen biti kao nesposoban subjekt, a drugi će se potražiti.

Učitelj Klucho učiteljovao je u Kopanici i g. 1764. To se vidi iz njegove molbe na „Oberstwachtmeistera“, gdje se tuži, da mu ne će da narede staju, kako bi to po ugovoru načiniti morali, tuži se i na svoj stan, pa veli, da za burna vremena voda curi unutra. Stan je morao biti omazan još prije njegova dolaska, no još se i sada nalazi u starom stanju. Evo riječi toga pisma:

Hoch- und Wohlgebohrner

Gnädig gebiethender Herr Oberstwachtmeister!

Es werden Euer Gnaden nicht in hohen Ungnaden nehmen, dass ich mich mit den vorigen Zeilen zu Ihnen verfüge. Nachdeme ich lauth Contract mit der Copaniczer Pfarrey geschlossen, dass nebst andern auch eine kleine Stallung gemachet werden solle, zu deme H. Haubtmann Schmidt schon zu Pfingsten eine Repartition gemacht, dass jede Compagnie Holtz darzu führen solle. Der H. Haubtmann Slivarich hat das seinige richtig abgeführet. Vom Herrn Haubtmann Vinzian und vacans Gorriczka Compagnie der nothwendigste und grösste Theil noch abgehet, ohne welches Holtz nichts gerichtet werden mag. Das Quartier ingleichen hätte schon vor meinem Herkommen ausgeschmieret werden sollen, aber noch zu dato im alten Stande sich befindet; der Rauchgang ingleichen, in ungestümen Wetter dass Wasser durch denselben hineinrinnet, wo alles in der Kuchel schwimmet, gantze Leim-Stück von demselben abfallen, und ist dieses alles dem Herrn Haubtmann Schmidt ohnemassen bekannt, welcher mir auch auferleget, Ihme was jede Woche abgeführet wird zu rapportieren. Dieses habe richtig vollzohen. Letzlichen Rapport aber Ihme vorgestellet, was dann zu thun seye, weilen die Herrn Compagnie Commandanten nichts darvon mehr hören wollen, und der Winter vor der Thür ist; da ich doch nichts anders verlange, als was lauth Contract geschlossen. Der Herr Haubtmann Schmidt aber mich dergestalten mit schändlichen und infamen Worthern also abgeführet, dergleichen ich noch von Niemand empfangen, sprechend: Er will nichts davon wissen, auch umb nichten sich annehmen; ich weiss also nicht, an weme ich mich zu halten habe.

Gelanget alsdann an Euer Gnaden meine unterthänigste Zuflucht und Bitte, Hochdieselben geruhen sich meiner anzunehmen, und nach hoher Willkühr den Befehl zu ertheilen, dann ich auf solche hartfallende Umbstände umb mein Leben nicht abzukürtzen gezwungen wäre, mein Forthkommen anderwärts zu suchen. Der ich in demüthigsten Respect und Veneration erstrebe

Euer Hoch- und Wohlgebohrn unterthänig
gehorsamster Diener
Franz Klucho, Schulmeister.

Kopanitza, den 23ten August 1764.

To se pismo našlo u prijepisu u starom naredbeniku iz g. 1764. Iz njega se vidi, kako je tužno bilo stanje kopaničkoga učitelja, koji je vapio, da mu se dade, što je obećano i zaključeno, a na to su ga od satnije otpravili sramotnim i infamnim riječima. Njegovu je molbu pukovnija prihvatila, te naložila kapetanima, da mu idu na ruku, jer je svoju dužnost marljivo vršio. Tako je to bilo od prilike godinu dana prije, nego što je župnik podnio majoru tužbu protiv njega. To su dokazi, da je Relković pravo rekao o začetku škole u Kopanici i Šamcu, da su naime to prve škole u bivšoj brodskoj pukovniji, a ujedno je to dokaz, da su već prvi naši učitelji bili namješteni na temelju ugovora.

Osnivanje škole u Klokočeviku. Pakrački vladika predložio je, da se u Klokočeviku osnuje škola, a pukovnik Dönhof izdao je naredbu 21. travnja 1765., da se ta krasna namjera izvrši. Dosada se nije moglo naći u spisima, da je tim povodom zbilja bila osnovana škola u Klokočeviku. Ali jedno je ovdje vrlo znatno, a to je, da je pukovnik Dönhof doista bio zauzet za prosvjetu puka u brodskoj pukovniji. Evo te naredbe od riječi do riječi:

Es hat der Pakrazer Herr Bischoff den Antrag zur Erbauung einer Schulle in Klokozevik gemacht, welche rühmliche Absicht eines jeglichen Schuldigheit ist, thätlich zu unterstützen. Demnach werden die H. Haubtleuthe v. Gallass, Monty nnd Igyanovich sogleich mit dem Klokozeviker Poppen des Schull-Baues wegen gemeinschaftliche Sache pflegen und zu dem Bau sowohl, als zu der Unterhaltung eines Schullmeisters die Militairs Graeci Ritus auf gleiche Art, wie es von Catholischen bishero gewesen concurriren machen, hiernächst auch die Jugend seiner Zeith zur Schulle ohnnachlässig anhalten, mir aber von dem Erfolg den jeweiligen Rapport erstatten.

U spomenutoj knjizi „Gradja za povijest“ i t. d. stoji, da je prvu pobudu za uvedbu njemačkoga školstva u slavonsko-srijemskoj Krajini dao zapovjedajući general grof Mercy d' Argenteau. Regulativom, što ga je 8. veljače 1755. izdao grof Mercy, pridržavani su postojavši slavonski komuniteti na osnivanje njemačkih škola, da se mladež obojega spola poučava po posebnom učitelju u kršćanskomu nauku i ćudoredju, u čitanju i pisanju u „ilirskom“ i njemačkom jeziku. Tomu učitelju ima se davati besplatan stan, drva i primjerena plaća, k čemu imadu da doprinose imućniji gradjani.

O prvim školama nalazi se u toj knjizi ovo: U Vinkovcima je osnovana škola g. 1762., u Ivankovu, Lukačevu Šamcu i Vel. Kopanici g. 1764., Nijemci g. 1766. u Podvinju i Sibinju g. 1767., u Otoku i Privlaci g. 1772., u Cerni 1774., u kojoj je kao prvi učitelj namješten blo podčasnik Martin Vraničić, u Babinoj Gredi g. 1775., u Lazama g. 1777., u Vrpolju 1780. U Račinovcima je osnovana g. 1779., a u Drenovcima g. 1780. — Ta su dva mjesta pripadala u ono doba petrovaradinskoj pukovniji.

Na str. 263. stoji, da je u Brodu postojala škola g. 1709. Prvi učitelji brodske škole bijahu redovnici franjevačkoga manastira. Jedan redovnik bi proučavao u molitvama, čitanju, pisanju i računanju. Uz malu nagradu bi poučavao i u latinskom jeziku do uključivo sintakse. — Godine 1776. pretvorena je brodska škola u trivijalnu školu.

Na str. 293. i 294. čita se u knjizi ovo: Nijemci, njemačka škola od g. 1766. sa 50 rk. djece. Učitelj ima od krajiške kumpanije 120 for. plaće i 30 hvati ogrjevnih drva. Otok je imao njemačko-ilirsku školu od g. 1772. sa 28 rk. djece. Učitelj je i ovdje imao 120 for. plaće od krajiške kumpanije, te besplatnu koštu i stan. Privlaka imala je njemačku filijalnu školu od g. 1772. Općina je plaćala učitelju 80 for. i neznatan deputat. Županja je imala školu sa 40 polažajnika. Kumpanija je plaćala učitelju 120 for., dala mu je stan vrt i 30 hvati drva. Vinkovci imali su njemačko-ilirsku školu od g. 1762. sa 40 rk. a 4 grč.ist. polažajnika. Učitelj je imao plaću mjesečnih 16 for. ex aerario Regio. Ivankovo je dobilo njemačku školu g. 1764. Bio je tu 31 rk. polažajnik, općina je plaćala učitelju 120 for. i davala mu je 30 hvati ogrjevnih drva.

Ovdje ćemo istaknuti nekoje znatnije bilješke o našem školstvu, što se nalaze u zapisnicima o kanoničkim vizitama, koji se čuvaju u arkivu nadbiskupske pisarnice u Zagrebu.

Dne 19. siječnja 1758. zabilježeno je, da je u Brodu učitelj Petar Starešinić, rodom iz Vinice, koji kroz četiri godine obučava mladež latinski i grčki po načinu Isusovaca, a obučava takodjer i njemački. Njegov je poglavar Franjevac Serafin Spaček. Učenici se dijele na gramatiste (13), principiste (15), parviste višega stepena (28), nižega (20) i početnike ili abecedare (8).

Škola je različna nesamo po razredima, nego i po jeziku, zato nije zgodna. Radi toga je Starešinić zamolio biskupa, da otvori posebnu školu latinskoga jezika, koja bi se smjestila uz župnu crkvu. U tu školu primali bi se učenici, koji bi svršili njemačku školu, a po svršetku latinske škole pošli bi u Požegu ili u Zagreb, da nastave nauke.

Dne 18. lipnja 1761. zabilježeno je, da je u Brodu isti učitelj, koji je i prije bio. To je bio Petar Starešinić, koji je imao 27 godina i bio je oženjen, a obučavao je mladež u ilirskom i latinskom jeziku. Svake subote poslije podne posvetio bi cijelo vrijeme obuci u kršćanskom nauku, a petkom poslije podne obučavao je mladež u računstvu. Budući da su se Franjevci miješali u obučavanje, to je učitelj napose držao svoju školu, koju bijaše s dopuštenjem administratora smjestio u jednu sobu u župnikovoj kući. Gradski sudac obećao je svoju pomoć, da se sagradi posebna škola. U ime plaće dobivao je učitelj po tri groša na mjesec od svakoga učenika. Učenika je bilo 16.

Dne 3. siječnja 1758. zabilježeno je, da je administrator u Lukačevu Šamcu htio da obučava mladež, ali ljudi nijesu htjeli da šalju svoju djecu na nauk. To isto vrijedi i za Veliku Kopanicu, gdje je takodjer postojala župa. Dne 7. siječnja 1758. zabilježeno je, da u Garčinu nije bilo škole, ali su ipak administrator i kapelan obučavali trojicu učenika. U Vrhovini je držao administrator o. Antun Čakalić Stjepana Kušića iz Sv. Ivana Zeline, koji je bio pripravan, da obučava djecu. Budući pak da ljudi nijesu htjeli slati djecu na nauk, to je on samo pjevao u crkvi. G. 1761. zabilježeno je za Vrhovinu, da je u vojnike otišao onaj učitelj, koga je izdržavao administrator Juraj Mulić, kad je vidio, da ljudi ne će da šalju djecu u školu. U Duboviku nije bilo škole, no o. Josip Opašević obučavao je ipak sedmoro djece. U Sibinju i Svilaju, gdje su takodjer postojale župe, nije bilo u ono doba škole. Vrijedno je ovdje istaknuti, da je g. 1758. obućavao u Dubočcu Jakob Jurjević, rodom iz Kastva, rimokatolik, 23 god. star, 10 učenika u kući vojnika Ivana Carića. Učitelj je dobivao od učenika mjesečno po 4 groša i jedna kola drva.

Dne 7. lipnja 1765. zabilježeno je, da je u Sibinj došao za učitelja Sebastijan Pudik iz Češke, koji je bio oženjen. Administrator je izvijestio, da je učitelj u svojoj službi manje točan. U školi je imao oko 50 učenika iz različnih susjednih mjesta župe. Učitelj je dobivao 70 for. plaće na godinu i oko 400 oka kukuruza i pšenice. To je valjda bio prvi učitelj u Sibinju. — Te godine nije bila dovršena škola u Podvinju, zato nije učitelj ni obučavao djecu.

Dne 21. lipnja 1765. zabilježeno je, da je napokon uvedena škola u Lukačevu Šamcu, da je školska zgrada nedavno podignuta od drveta (slaže se s navedenim ugovorom) iza župnikova šljivika i da je jedno 100 koraka udaljena od župnikova dvora. Franjo Schwarz, učitelj, rodom je Nijemac, oženjen je i ima 35 do 36 godina, dobiva na godinu 50 for. plaće, zatim 6 kila kukuruza, 2 kile pšenice, a drva prema potrebi, osim toga ima i jedno jutro zemlje. Učenika je bilo 56. Nesamo da administrator pripovijeda, nego se uopće govori, da se učitelj skita i da odveć pije, zato slabo vrši svoje učiteljske dušnosti. Ako se ne bi popravio, neka administrator s časnicima nastoji, da se makne. — Prema tome mogli bismo Schwarza smatrati kao prvoga učitelja u Šamcu.

Dne 23. lipnja 1765. zabilježeno je za Vel. Kopanicu,

da je tamo učitelj Franjo Klucho, koji dobiva za obučavanje djece 70 for. na godinu, zatim 4 kile kukuruza i 4 kile pšenice, osim toga ima stan, vrt i drva. Učiteljeva dužnost istaknuta je u ugovoru, od kojega imaju po jedan primjerak učitelj Klucho i administrator Ivo Radinović. Radinović je bio rodom iz Zvečaja kod Karlovca. Ovom je prilikom posve jasno istaknuto u bilješkama, da se u našoj pukovniji počelo s uvodjenjem škola g. 1762., kako je to već prije navedeno.

Za Garčin zabilježeno je 30. lipnja 1765. da je škola uvedena u siječnju t. g. Učitelj je Ivan Almašević, rodom iz Budima. Po izvještaju administratora vrši svoje dužnosti, a dobiva na godinu 50 for., zatim 6 kila kukuruza i 6 kila pšenice. Broj učenika iznosi 40.

Dne 21. svibnja 1769. zabilježeno je za Šamac, da je tamo učitelj Augustin Müke, Čeh, rimokatolik, oženjen, ima oko 40 godina. Za 9 mjeseci, što je upravljao školom, nije ništa učinio, čemu bi se moglo prigovoriti. Plaću je dobivao od pukovnije, ali i narod daje nešto, što pobiraju gospoda časnici. Budući da je nastala velika prepirka izmedju časnika i župnika radi učitelja, koga je pukovnija postavila, da mladež obučava u elementarnoj obuci i njemačkom jeziku, kako bi bila spretnija, za vojničku službu, bude župnicima naloženo, da se brinu za mladež samo u pogledu kršćanskoga nauka i vladanja, pa da na blagdane i četvrtke, kada učitelji moraju da tumače mladeži vjeronauk, što češće pohadjaju škole, da se uvjere, kako mladež napreduje u kršćanskom nauku. Još je istaknuto, da paze i na učiteljevo vladanje, pa ako u tom pogledu popusti, ili ako sablažnjivo živi, tad treba da ga prijave. U svim drugim stvarima, naime u svjetskim ne smiju mu župnici ništa naredjivati. Tako se naročito ističe, da župnici ne smiju učitelju nalagati, da kod stola ili drugdje kakvu službu vrši, da na koru pjeva ili orgulja, ako se on tomu protivi.

Dne 23. svibnja 1769. zabilježeno je za Vel. Kopanicu, da je tamo učitelj vojničkoga staleža i da u pogledu službe i jurisdikcije vrijedi i za njega ono, što je navedeno u Šamcu. U Kopanici je bio, kako je već navedeno, učitelj Franjo Klucho, rimokatoličke vjeroispovijesti, oženjen, on je svoju službu slabo vršio, pa zato nije ni pukovnija mogla ništa drugo očekivati, nego da se što prije makne i boljim zamijeni. Župnik je dobio nalog, da nadje boljega učitelja, koji bi bio vješt i orguljanju. Samo u sporazumljenju s glavnim zapovjednikom, a to je po

mom mišljenju bio u ono doba zapovjednik pukovnije, mogao se takav učitelj namjestiti. — Vizitator je naveo, da je bilo u kopaničkoj školi 25 mladića, koje je ispitao iz vjeronauka.

Dne 28. svibnja 1769. zabilježeno je za Garčin, da je tamo učitelj već navedeni Ivan Almašević iz Budima, rimokatolik i oženjen. Te godine je upisan kao Ivan „Almash". Vizitator je naveo, da su djeca, koju je on ispitivao, malo znala iz vjeronauka, i da je učitelju naloženo, da ubuduće marljivije obučava djecu u vjeronauku. Učitelj je učio djecu u njemačkom jeziku. U pogledu subordinacije učitelja i jurisdikcije župnika odredjeno je isto kao i u Šamcu.

Dne 2. lipnja 1769. zabilježeno je, da je u Podvinju učitelj Franjo Dreser, rimokatolik, oženjen. U školi je bilo 40 učenika, koje je vizitator ispitivao iz kršćanskoga nauka, te se uvjerio, da mnogi ne znaju ni prve početke iz toga predmeta; zato je učitelja opomenuo, da marljivije uči mladež. Učitelj je dobivao na godinu 80 for. plaće, 4 kile žita, 5 kila kukuruza i 30 hvati drva. Novac je pobiran kao namet.

Još g. 1769. nije bilo u Brodu mjesta za školu, a nije bilo ni učitelja, nego su Franjevci uz godišnju nagradu od 60 for. preuzeli obuku, ali vizitator nije bio zadovoljan s obukom u vjeronauku.

Dne 7. lipnja 1769. zabilježeno je, da je prije nekoliko mjeseci umr'o učitelj u Sibinju, a drugoga nijesu mogli da nadju. Tamo je postojala trivijalna škola, koja je dotle lijepo pohadjana.

Moj kum Karlo Pavić, sibinjski župnik, pisao mi je ovih dana, da je tamo zabilježeno u matici umrlih, da je 9. ožujka 1769. umr'o u Sibinju trivijalni učitelj Ivan Nepomuk Fridrich, koji je imao oko 58 godina, i da je pokopan n crkvi sv. Ivana Krstitelja. U ono doba bio je u Sibinju župnik Ivan Jurajić.

Dne 1. prosinca 1775. zabilježio je vizitator, da je u Sibinju učitelj Ignac Schmidt, rodom iz Praga; on je imao 31 god., bio je oženjen, govorio je njemački, latinski i ilirski. U školi je bilo 40 djece, medju kojima je bilo jedno grčkoistočne vjeroispovijesti. Od broja tih učenika pripadalo ih je 15 satniji kapetana Leiba, a 25 satniji kapetana Terzića.

Za Podvinje je zabilježeno 2. prosinca 1775., da je tamo učitelj Ivan Tonenkoch, rodom iz Ugarske. ima 35 god., neoženjen, govori madžarski, njemački, latinski i ilirski. U školi je bilo 45 učenika vjere rimokatoličke.

U Garčinu je bio te godine učitelj Josip Molliczky iz Moravske, govorio je njemački, latinski, češki i ilirski, bio je dobra vladanja. God. 1775. osnovana je trivijalna škola u Trnjanima, ali jer nije bilo učitelja, nijesu djeca obučavana.

Dne 13. prosinca 1775. zabilježeno je, da su ukinute trivijalne škole u onim župnim mjestima, gdje nije bilo sijelo kapetana, te su prenesene u mjesta kapetanska. Tako je ukinuta škola u Lukačevu Šamcu i prenesena u Babinu Gredu. Vizitator je zabilježio, da je ispitao neke dječake i da se uvjerio da su uopće dobro upućeni u nauk. U školi je bilo 45 učenika a svi su bili rimokatoličke vjere. Učitelj je bio Mijo Blosz iz Moravske, 23 god., neoženjen, govorio je latinski, njemački, češki i ilirski. Po izvještaju župnikovu vladao se dobro.

Dne 15. prosinca 1775. zabilježeno je za Vel. Kopanicu: Škole, koje su prije ovdje bile, te su upisane u predjašnjoj viziti, premještene su u kapetaniju. Postoji u granicama ove župe trivijalna škola u područnom selu Sikirevcima, u kojoj ima 17 rimokatoličkih mladića. Otkada je ta škola podignuta, djeca su dobro upućena u vjeronauk. Učitelj Ivan Hartel, rodom iz Ugarske, 31 god., neoženjen, govori latinski, njemački, madžarski i ilirski. Po izvještaju župnikovu vladao se dobro.

Odatle vidimo, da su škole u početku osnivane u župnim mjestima, da se g. 1762. započelo s osnivanjem njemačkih škola po selima, da su u početku naši krajišnici izdržavali škole, da su prvi naši učitelji od veće česti bili strani ljudi i da su prvi školski nadziratelji bili župnici. Tim su nanovo potvrdjeni navodi, što su istaknuti o školstvu na temelju Relkovićeva „Satira“ i ostalih bilježaka iz starih spisa brodske pukovnije.

Ne će biti suvišno, ako se ovdje navede nešto o školi i učitelju u lipovljanskoj župi. Bilješke o tom poslao mije rodjak Mato Ilišević, koji je bio kapelan u Lipovljanima, a danas je župnik u Dežanovcu. Evo, što je o tom zabilježeno u povijesti župe u Lipovljanima:

U župi je lipovljanskoj učitelj-orguljaš Gjuro Perecz, rimakatolik, ima 28 godina, rodom je iz Hrvatske, govori njemački i hrvatski. Namješten je g. 1770. 1. kolovoza naredbom više oblasti po zapovjedniku ovoga mjesta g. kapetanu Simoniću. Mladež podučava njemački i slavonski: čitati, pisati, računati, kršćanski nauk i vojničku vježbu. Školu pohadja 64 djece, premda ih je uistinu 75; sva su djeca rimokatoličke vjere. Djevojčica nema u školi.

Ima stan i drvenu školsku zgradu, koju je podiglo 5 sela ove satnije i župe; duga je u svem 9 hvati. U njoj je jedna soba za učitelja-orguljaša s komorom od sjevera. U srijedi je kuhinja, koja dijeli učiteljevu sobu od škole, koja je smještena s južne strane, a duga je $4^1/_2$ hvati. Sve je providjeno staklenim prozorima, pećima i vratima, popodjeno i pokrito daščicama (šindrom).

Fundacije u novcu nema nikakve, prema tomu ne bere ni kamata. Osim kuhinjskoga vrta nema nikakovih nepokretnina. Od žita i vina ne prima ništa od župljana — ili od patrona ili gospoštine.

Što se drva tiče, daje mu godišnje svaka kuća, koja ima djece za školu, po 1 kola drva, ali jer se od tih drva i škola grije, daje povrh onih 48 kola drva, pripadajućih učitelju-orguljašu, svaka kuća, koja drva daje, još svotu od 9 krajc. Ako se sve skupa uzme, imao je učitelj-orguljaš . . 7 for. 12 krajc.
Godišnje je imao u gotovu od pet sela, župljana ove župe . . . . . 120 „ „
Dohodak je dakle iznosio za godinu . . 127 for. 12 krajc.

Vrsta škola. U slavonskim pukovnijama počelo se živo nastojati oko ustrojenja škola u smislu naredbe od g. 1764. tek g. 1773. i za kratko vrijeme bijaše tamo do 50 njemačkih škola: u brodskoj pukovniji 12, u gradiškoj 17, a u petrovaradinskoj 21 njemačkih škola.

Kako se u Krajini uredjivalo školstvo, kad je već bilo donekle uvedeno u našem području, po propisima, što ih je izdavala središnja vlast u Beču, to treba da ovdje istaknemo, da školski red „Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal- Haupt- und Trivialschulen in sämmtlichen kais. königl. Erblanden“ od 6. prosinca 1774. propisuje tri vrste, na koje je valjalo uzeti obzir i u krajiškom području. Te su škole bile: normalne, glavne i trivijalne škole.

U svakoj provinciji valjalo je osnovati samo jednu normalnu školu, i to u mjestu, gdje je bilo sjedište školskoga povjerenstva, koje je imalo zadaću, da u pogledu pedagoško-didaktičkom upravlja sveukupnim pučkim školstvom dotične provincije. U tim normalnim školama valjalo se skrbiti za učiteljski podmladak, pa su one upravo bile ono, što mi danas zovemo učiteljskim školama, ali s tom razlikom, da su učitelji tih škola, kojima je bio na čelu jedan kao ravnatelj, obučavali

i djecu, kao što se redovito obučavaju u drugim školama. To se moglo vršiti, jer kad je taj „školski red“ stupio na snagu, nije odmah otvoren pedagoški tečaj, koji bi trajao cijelu godinu, niti su se na tečaju predavali predmeti, koji se nijesu učili u navedenim školama. Tu je valjalo uputiti učitelja, kako će predavati ono, što treba da uče učenici u školama, kako će držati stegu u školi, kako će voditi zapisnike i kako mu se valja vladati prema starijima i prema mladjima.

Kao što postoji i danas naredba, da se može osposobiti za učiteljsko zvanje samo onaj, koji se podvrgne ispitu pred povjerenstvom, koje je postavila oblast, tako se mogao u ono doba domaći učiteljske svjedodžbe svaki, koga je školsko povjerenstvo ispitalo i sposobnim proglasilo. Nije se tražilo, da baš mora steći svoje obrazovanje za učiteljsku struku na onoj školi, gdje se želio ispitu podvrći.

Po onom, što sam dosad našao pretražujući stare spise o školstvu u slavonskoj Krajini, ne mogu ustanoviti, da je kod nas već u početku postojala normalna škola u onom smislu, kako se to gore ističe, premda smo imali školsko povjerenstvo u početku u Petrovaradinu, a poslije i u Vinkovcima. Kandidati za ispražnjena učiteljska mjesta bili su doduše vezani, da prave ispite pred školskim povjerenstvom, ali mi nijesmo imali nikakovih pedagoških tečaja do g. 1822., nego su se pripravljali mladići za učiteljsko zvanje na različan način, kako ćemo to poslije čuti.

Druga vrsta škola, t. j. glavne škole osnivane su u štopskim mjestima, gdje je bilo sijelo pukovnijskoga zapovjedništva, zatim u vojnim komunitetima slavonske Krajine. Osnivanje glavnih škola provelo se kod nas dosta rano. U starim spisima nalazi se na više mjesta, da se nekoje glavne škole, gdje nije bilo baš ni sjedište školskoga povjerenstva, nazivaju normalnim školama, ali prema gore navedenim riječima nije to bilo na mjestu.

Treća vrsta škola bile su općinske njemačke ili trivijalne škole. Ta vrsta škola bila je kod nas u brodskoj pukovniji osnovana prije g. 1774., dakle prije „školskoga reda“.

Učevne knjige. C. kr. glavno vojno zapovjedništvo postavljeno za kraljevinu Slavoniju i vojvodinu Srijem poslalo je 9. lipnja 1778. slavonskim krajiškim oblastima popis knjiga, koje su na temelju patenta od 6. prosinca 1774. bile propisane za škole. Evo tih knjiga:

Das Methodenbuch für Lehrer der teutschen Schulen in denen K. K. Erblanden, darinn nicht allein ausführlich gewiesen wird, wie die in der Schulordnung bestimmte Lehrart überhaupt, sondern auch, wie sie bey jedem Gegenstande beschaffen seyn solle, der zu lehren befohlen ist. — Das Namenbüchel, oder a. b. c. nebst dem dazu gehörigen Täflein zum Buchstabenkennen, und der grossen Buchstabir-Tabelle. — Das aus 4 Stücken bestehende Lesebuch für Schüler über Gegenstände, welche die Religion betreffen. — Eben diese 4 Stücke tabellarisch für den Lehrer, und chatehetisch, das ist, in Fragen und Antworten für Eltern, die ihre Kinder selbst prüfen wollen. — Der erläuterte, und erwiesene Chatechismus. — Das Evangelium nebst den Episteln. — Anleitung zum Schönschreiben nebst Vorschriften. — Anleitung zum Rechnen: a) überhaupt für Schüler jeder Art; b) besonders für die, welche in Städten weiter gebracht werden. Anleitung zur Rechtschreibung. Anleitung zur teutschen Sprache. Anleitung zum Verfassen schriftlicher Aufsätze. — Anleitung zum Lateinischen. — Anleitung zur Rechtschaffenheit, Sitsamkeit, Haushaltungskunst, und dem, was für einen guten Bürger gehöret, nebst einer historischen Nachricht von Künsten und Handwerken. — Anleitung zur Erkenntniss der nützlichsten physical. Wahrheiten. — Anleitung zur Landwirtschaft. — Anleitung zur Erdbeschreibung und Geschichte. Anleitung zum Zeichnen. — Anleitung zur Geometrie, bürgerlichen Baukunst und Mechanik.

Obrazivanje učitelja u Beču. Da se popravi neuki krajiški narod i da se uzgoji što više podčasnika za vojničku službu, odrediše, kako je već spomenuto, da se u Krajini namjeste učitelji njemačke narodnosti, kojima su za njihov trud za ono doba davali dobru plaću. Nije tim ljudima bila u Krajini baš ugodna služba, jer su se bojali Turčina pa i same turske medje. Može se po tome suditi, da ih je ovamo dolazilo svake vrste.

Da se krajiško školstvo podigne na bolji stupanj obrazovanosti, odrediše poslije, da se iz Krajine pošalje u Beč nekoliko učitelja ili drugih osoba, koje bi bile voljne posvetiti se učiteljskomu zvanju, da se tamo upoznadu s novom metodom, s metodom pedagoga Felbigera. Zahtijevalo se od tih osoba, da znadu valjano jezik njemački i hrvatski. I zbilja s proljeća g. 1774. otputiše se u Beč iz banske Krajine oženjeni hrvatskomu i njemačkom jeziku vješti furir Antun Müller, iz njemačko-vlaškog krajiškoga područja furir Andro Pluskota, iz slavonskoga generalata petrovaradinski gradski učitelj Handschuh i učitelj Pokorny iz gradiške, a Dragutin Ried iz petrovaradinske pukovnije. U listopadu 1774. svršili su pedagoški tečaj i vratili se u domovinu sa svjedodžbom od Felbigera. I tako eto vidimo, da je pedagog Felbiger i za krajiško školstvo stekao sebi zasluga.

Bit će, da je najviša oblast očekivala, da će puno više ljudi iz Krajine pohrliti u Beč, da tamo steče nužno obrazo-

vanje, pa da se onda late posla na školskom polju u domovini, ali se prevarila, a to sudimo odatle, što je u samom Beču tražila ljudi, koji su bili vješti češkomu jeziku, pa ih dala u normalnoj školi obrazivati za učitelje u Krajini, i to s dosta znatnom mjesečnom pripomoći. Bilo je to iste godine, naime 1774. Tečaj je trajao od prosinca 1774. do ožujka 1775., a polazili su ga s potporom od 10—15 for. mjesečno: Vjenceslav Goldkrab, Jakob Ivan Skulina, Dragutin Heeger i Leopold pl. Ehrenwal d Svi su ti bili pozvani, da unaprijede školstvo u Krajini.

Kad su imali priličan broj valjanih učitelja, koji su svoje obrazovanje stekli izvan domovine, onda se odredilo u većem dijelu Krajine, pa i u našoj pukovniji, da nadučitelj primi u svoje ruke školsku upravu, da mu se u pomoć dade jedan ili dva trivijalna učitelja, koji bi radeći s njim zavod svoj učinili uzornim zavodom u kotaru, okolini. Osim te plemenite zadaće imao je takov nadučitelj i drugu veoma znatnu zadaću, a ta je bila, da učitelje u svojoj okolini upozna s novom metodom, da one, koji bi htjeli učiteljovati, pripravi za učiteljsko zvanje, da ih nauči, kako valja obučavati po normalnoj metodi. Ti su dakle ljudi pozvani bili, da svojim radom u školi prednjače drugima, bili su pozvani, da kao marni i vješti učitelji obrazuju učiteljski podmladak. Što su tako radili nadučitelji u štopskim i većim mjestima, to su radili Piariste u Bjelovaru i Karlovcu, pa učitelj Mayer u Brinju. Eto dakle naših prvih učiteljskih škola.

Nadučitelji su se zvali i potpisivali: Oberlehrer, Stabsoberlehrer, Regimentsschuloberlehrer, Normaloberlehrer, dirigirender Oberlehrer, a uz to su zvali još „Schuldirektor“ one u sijelu komisije. Učitelje su zvali: Regimentslehrer Gränzschulmeister, Stadtschulmeister, Stabslehrer, Triviallehrer, Schulmeister i Normallehrer, premda im je prema nazivu „Oberlehrer“ pripadao samo naziv „Unterlehrer“.

Vrste škola u našoj pukovniji, koje su osnovane do g. 1830. Prve naše škole izdržavali su, kako smo već čuli, sami krajišnici, a poslije su izdržavane nekoje iz državnih, a druge opet iz općinskih sredstava. Škole, koje je izdržavala država, zvale su se državne škole, a to su bile glavne i trivijalne škole. U njima se učilo njemačkim jezikom, premda se preporučivalo, da se uzme obzir i na domaći jezik, koji se dugo vremena nazivao u našem kraju „slavonskim“, „našim“ i „rackim“ jezikom. U vojnim komunitetima izdržavane su škole iz fondova komuniteta, no one su ipak pripadale u vrstu državnih

škola, dok su sve druge škole, koje su bile osnovane o trošku općina, nazivane općinskim ili privatnim školama. Takve privatne škole imali smo već na početku 19. stoljeća u Bošnjacima i u Babinoj Gredi. U Babinoj Gredi postojala je u pretprošlom stoljeću trivijalna škola, kako smo to već čuli, a radilo se i o tom, da se takva škola u tom stoljeću osnuje i u Bošnjacima, Komletincima i Rokovcima, no do toga nije došlo. Još smo imali jednu vrstu općinskih ili privatnih škola, a to su bile škole u onim mjestima, gdje je živio i narod grčkoistočne vjeroispovijesti. Takve su škole bile u Brodu, Lazama, Mirkovcima i Vinkovcima. U toj je periodi osnovana prva djevojačka škola u našoj pukovniji, i to u Vinkovcima, onda je osnovana nova škola u Andrijaševcima, a napokon su uvedene opetovnice za odraslu mladež.

Privatni učitelji. God. 1776. izašla je naredba od previšnjega mjesta, da privatno mogu podučavati učenike samo one osobe, koje se mogu iskazati, da su u normalnoj ili pak glavnoj školi naučile normalnu metodu. Odatle se vidi, da su u tom pogledu bili dosta oštri, a to je bilo i u redu, jer valjana metoda olakšava učenicima učenje. Ta je naredba bila proglašena i u našoj pukovniji.

Popis knjiga. Dvorsko vojno vijeće izdalo je g. 1776. nalog, da se točno popišu sve knjige, koje su pripadale pojedinim časnicima, furirima, stražmeštrima, učiteljima i vidarima. Na temelju toga naloga pozvala je naša pukovnija apelirajući na čast pojedinaca sve te ličnosti, da točno pobilježe svoje knjige, pa da popis predadu satniji, a ova da ga pošalje pukovniji. Bit će, da su se ušuljale neke knjige, koje su bile na zlu glasu, pa su ih htjeli da istrijebe iz privatnih knjižnica.

Katehizacija. God. 1776. odredila je naša pukovnija, da učitelj s dužnim poštovanjem dočeka svećenika, kada dodje u školu, da vrši katehizaciju. Ako se svećenik kod katehizacije ne drži previšnjega propisa, ne smije se učitelj s njim upuštati u prepirku, nego mora stvar prijaviti zapovjedniku satnije, a ovaj opet pukovniji. Istim je mahom odredila pukovnija, da uvijek po nekoliko učenika prati svećenika, kada ide sa sv. otajstvom k bolesniku. Tom su prigodom pjevali: Svet! Svet! — Ovu je naredbu potpisao barun Toussaint kao „Obristwachtmeister“ ili major.

Praznici. Dne 21. srpnja 1776. odredio je pukovnik, da se na temelju „školskoga reda“ prekine školska obuka na tri nedjelje i da se učenici kući otpuste. Izuzetak su činili učenici izmedju 6. do navršene 8. godine; oni su i za vrijeme žetve

polazili školu. — Okružnicom od 6. listopada 1776. odredila je pukovnija, da se učenicima dade 14 dana regracije, kao što se i dotle davalo u to vrijeme. Izgleda, kao da još nije bilo ustanovljenih praznika na više nedjelja.

Izdržavanje škola. Dne 17. studenoga 1776. izašla je naredba, da se pukovniji podastru na uvid svi računi, koji se tiču škola. Iste godine 1. prosinca nalaže se, da se tim računima prilože iskazi, koliko koja škola dobiva u naravi ili u gotovu novcu od drugih satnija. Iz toga opet slijedi, da školu nije izdržavala samo ona satnija, u čijem je području ona bila, nego i sve druge satnije, koje su u tu školu slale djecu iz svoga područja.

Knjige i druge školske stvari. U starom zapisniku iz g. 1776. nalazi se popis tih predmeta za školu u Sikirevcima, koji ovako glasi:

11 ABC Bücher po 9 krajcara	1 for.	39 kr.
3 Anleitung zum Rechtschreiben po 7 kr.	„	21 „
3 Anleitung zur Sittsamkeit po 6 kr.	„	18 „
7 Anleitung zum Schönschreiben po 6 kr.	„	42 „
8 Vorschriften po 3½ kr. .	„	28 „
1 Linienbüchel	„	4 „
4 Kleine Rechentafeln po 12 kr.	„	48 „
8 Steiner	„	4 „

Po odredbi pukovnije valjalo je novac poslati učitelju Stöckel-u, koji je bio u Vinkovcima.

Nadziranje škola. God. 1776. preporučla je naša pukovnija kapetanima, da marljivo pohadjaju škole, da se tako mognu na lice mjesta uvjeriti, kako vrše svoju dužnost i učitelji i učenici, pa da nastoje, da se opaženi nedostaci odmah odstrane. Nije se smjelo dopustiti učiteljima, da mjesto sebe ostave učenika u školi, a oni da se absentiraju i u to vrijeme bave svojim gospodarstvom. Ujedno se preporučilo, da se suvišna tučnjava „Schlägerei“ stegne, pa da se ta kazan upotrijebi samo onda, ako je učenik zloban, pakostan, ili ako je učinio kakav znatan prestupak.

Isplaćivanje učiteljskih beriva. Dne 22. prosinca 1776. odredila je pukovnija, da se plaće računaju od prvoga pa do posljednjega dana dotičnoga mjeseca. Dotle je bio običaj, da su n. pr. računali plaću od 7. studenoga do 8. prosinca, ili pak od 15. studenoga do 14. prosinca. Nejednaki način isplaćivanja oteščavao je posao kod vodjenja računa.

Postupanje časnika s učiteljima. Nekoji su časnici malo cijenili učiteljsko zvanje, a tomu je mogao biti u prvom

redu razlog taj, što su u početku uzimali za učitelje svakojake „subjekte“, kako su ih znali višeput nazivati i u službenim spisima. Časnici nijesu išli za tim, da im ono malo ugleda štite već su tražili samo zgodnu priliku, da ih mogu napasti i nagrditi, da vidi prosti narod, kolika je njihova moć, a kako je ništetna vlast učiteljeva. Dabome, da se tim višeput kvario ugled i dobrim i valjanim učiteljima, jer nažalost biva to gotovo vazda, da se cijeli stalež kori poradi nekoliko nezgodnih „subjekta“. No kad je učiteljima bila dodijala bahatost časnika, kad se više nije dalo šutjeti i trpjeti, onda su se složili, pa su zatražili zaštitu od više oblasti, koja je bila vazda sklona, da se štiti ugled dobrih učitelja, jer je znala, koliko vrijedi ugled uzgajatelja pred mladeži i pred narodom. Evo za to zgodna primjera, koji je bio oglašen u našoj pukovniji god. 1776.:

Aus Anlass einer von dem Schullehrer Zech vom Peterwardeiner Regiment naher Esseg eingereichten Bittschrift wegen einer von denen H. Offizieren unanständigen Begegnung findet das hohe General Commando für nöthig zu erinnern, dass denen Lehrern der Jugend von denen H. Offizieren mit mehrerer Behutsamkeist, auch nicht verächtlich zu begegnen seye und die Compagnien hierzu um so mehr angewiesen werden, damit nicht tüchtige Subjekte von der Militargräntze gäntzlich verabscheuet werden mögen.

Zanimljivo je ovdje to, što je viša oblast nazvala učiteljsko udruženje imenom „Zech“; dakle upravo onako, kao što se nekoć zvala zadruga obrtnika, koji su bili po zanatu svome srodni.

Latinske škole. Učenici, koji su htjeli prijeći u latinsku školu, morali su prije prijelaza dokazati, da su potpuno naučili ovo:

Den ersten und zweiten Katechismus, die Religionsgeschichte und die Sittenlehre, den Inhalt des ersten Theils des Lesebuches der Normalschulen.

Die deutsche Sprache, wie selbe in Normalschulen vorgeschrieben ist.

Das zweite Stück des zweiten Theils des in den deutschen Schulen eingeführten Lesebuches, welches von der Sittsamheit handelt.

Das lateinische Decliniren, Compariren und Conjugiren und die kleinste Wortfügung. Die Rechnungs-Species in benannten und unbenannten Zahlen sammt der Regel De- Tri.

Samo oni učenici, koji su navršili 10. godinu, mogli su biti primljeni u latinsku školu. Ta je naredba oglašena ašoj pukovniji g. 1776.

Usavršavanje učitelja. Dne 9. veljače 177 la je naša pukovnija odredbu, u kojoj se ističe, da se učite ji kod obučavanja djece u školi ne drže jednake metode, jednakoga načina u obuci. Da se u tom pogledu postigne jednoličnost, koja je prema želji previšnjega mjesta, odredila je pukovnija,

da poradi popunjanja metode moraju doći u Vinkovce 16. veljače t. g. svi učitelji. Satnije su dobile nalog, da učiteljima dadu besplatan podvoz. Ali su i učiteljima preporučili, da se na jednim kolima voze po dva do tri učitelja, a po mogućnosti možda i više njih.

Ženski ručni rad. Godine 1777. bude odredjeno, da učiteljske supruge obučavaju krajišku žensku mladež u šijenju i pletenju, kao i u drugim ručnim radnjama. Budući pak školska komisija prigodom pregledanja škola nigdje nije našla, da bi se ta naredba provodila, to je naložila satnijama, da odmah izvijeste, što je razlog, da su djevojčice izostale od te obuke.

Odatle se vidi, da su krajiške oblasti nastojale nesamo da muška mladež dobije obuku, koja ju je spremala za buduće njezino zvanje, nego su išle i za tim, da se i ženska mladež pripravlja za svoje zvanje. Nije se doduše učilo čitati, pisati i računati, jer se valjda držalo, da to ženama nije od potrebe, ali se ipak nije za njih zaboravilo, kad se nastojalo, da se bar nešto okoriste školom. Tek oko g. 1830., kako ćemo poslije čuti, spoznalo se, da je i ženi od koristi nesamo igla i kuhača nego i knjiga.

Katehizacija. Godine 1777. čitalo se, da je župniku u Vinkovcima podijeljen doplatak u iznosu od 150 for. na godinu, da vrši katehizaciju u štopskoj školi sam, ili pak da za taj posao uzme vrsna kapelana. Budući da župnik, koji je trebao da u tom pogledu prednjači drugim župnicima, nije ni zavirio u školu, a nije za to uzeo ni kapelana kao katehetu, to su mu rekli, da će mu oduzeti doplatak, ako se ne popravi, pak će onda sama školska komisija za navedenu svotu postaviti katehetu, koji će katehizirati učenike vinkovačke štopske škole. Uopće se zaprijetilo svećenicima slavonske Krajine, ako ne bi marljivo katehizirali, da će ih kazniti ustegnućem temporalija.

Nagrade. Po opstojećoj naredbi nanovo je odredilo c. k. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 4. listopada 1777., da se u svakoj njemačkoj krajiškoj školi u slavonskoj Krajini kod svakoga ispita kupi odijela za 5 for., pa da se tim nagrade tri najbolja i najpobožnija učenika, kao što je to običaj u varaždinskoj Krajini.

Nadučitelji u brodskoj pukovniji. Već kod prvoga uredjenja škola odredila je viša oblast, da se u štopskim mjestima namjeste učitelji, koji će mladež poučavati nesamo u njemačkom jeziku, nego i u zemljopisu i povijesti, a osim toga im je bila dužnost, da vode nadzor nad satnijskim školama, gdje

se nije učilo toliko, koliko se učilo u štopskoj školi. Štopski su učitelji dobivali u početku plaću od 20 for. na mjesec, i to 15 for. u ime redovite plaće, a 5 for. u ime doplatka.

Zapovjedništvo brodske pukovnije javilo je 10. svibnja 1778., da je naredbom glavnoga zapovjedništva od 5. svibnja t. g. imenovan štopskim učiteljem, dotično nadučiteljem u Vinkovcima, trivijalni učitelj Rotter, koji je prije toga služio u Vrpolju. Kako je bilo nadošlo vrijeme za održavanje polugodišnjih ispita, pozvali su ga odmah u Vinkovce, gdje je bilo sjedište oblasti. Žena je njegova ostala u Vrpolju, dok je spremila stvari za selidbu, pa se onda i ona preselila u štopsko mjesto. Odmah iza Rotterova naimenovanja, koji je po dojakošnjem istraživanju poznat kao prvi nadučitelj u brodskoj pukovniji, izašla ie naredba, u kojoj bijaše istaknuto, da je nakana previšnjega mjesta, da se krajiški i komunitetski dječaci posvete višoj nauci, koju će im podjeljivati novoimenovani nadučitelj. Zahtijevalo se, da ti dječaci znadu dobro čitati i pisati, pa da su vješti pravopisu, što je vrlo potrebno za proširenje znanja u njemačkom jeziku. Satnijski su zapovjednici dobili nalog, da izaberu nekoliko takvih dječaka iz bogatih krajiških kuća i da prinukaju roditelje te djece, da se za njihovo dobro odluče još prije ispita, jer su dječaci morali odmah poslije ispita poći u Vinkovce u školu.

Prvi štopski učitelji, dotično nadučitelji, upućivali su učitelje, kako treba poučavati učenike u pojedinim školskim predmetima; oni su dakle držali poradi učitelja pripravne tečaje, koji su u početku trajali 8 do 14 dana; oni su u pratnji kojega višega časnika pregledali škole u pukovnijskom području i vršili polugodišnje ispite. Za inspiciranje škola dvaput u godini dobivali su na godinu 30 for. za podmirivanje troškova, koji su bili skopčani s tim inšpiciranjem. Uza sav taj posao imali su oni svoj razred, svoju školu, gdje su i sami učiteljovali. To nije bilo baš zgorega, jer su vazda bili u praksi, pa su sudeći po sebi sudili i drugima. Kad stručnjak, komu je povjeren nadzor nad školama, zaboravi, da je i sam bio učitelj, lako će pasti u pogrješku i izreći nepovoljan sud o učitelju neobaziruć se na prilike, koje su bile zaprekom dobru napretku.

Pukovnijskom odredbom od 20. srpnja 1778. bili su pozvani u Vinkovce na 14 dana, da se za zvanje bolje priprave, učitelji iz naše pukovnije: Györy, Schmid, Burghardt, Hartel i Grassberger. Osim navedenih učitelja, koji su trebali da ponove metodiku na tom tečaju, mogli su doći na nekoliko dana i drugi

učitelji iz pukovnije, koji su bili slabi bud u kojem predmetu, a naročito u pravopisu. Tako su eto opet bili pozvani već namješteni učitelji u Vinkovce na nauk, ali sad k nadučitelju Rotteru. Novoimenovani nadučitelj Rotter održavao je prviput ispite u pratnji kapetana Sacka. Za putovanje od škole do škole odredili su im pretpregu. God. 1779. javio je Rotter učiteljima, da će pukovniju pregledati generalmajor Wartensleben, pa da ne bude zlih posljedica i za njega i za njih, uputio ih je, kako ga valja dočekati, ako bi koju školu pohodio. Ujedno ih opominje na dužnost, da mu se svaki prijavi, kad u Vinkovce dodje, a isto tako i odjavi, kad iz Vinkovaca kući podje. Takve prijave i odjave mogle su biti od koristi, jer se valjda nije smjelo doći pred lice poglavara, ako za to nije bilo znatnih razloga.

Cirkularom od 20. rujna 1779. oglašeno je, da je Josip Rotter premješten iz Vinkovaca u Zemun, otkud je poslije nekoliko godina došao kao nadučitelj u Mitrovicu.

Iza Rottera došao je kao nadučitelj u Vinkovce Ivan Gjuro Stöckel. On je odmah pošao na inšpiciranje škola s barunom Fronmüllerom. Stöckel je preporučio učiteljima, da se kod obradjivanja predmeta u glavnom drže ovoga puta: Kod obučavanja malenih ne treba težiti za tim, da se što više gradiva obradi, nego valja nastojati, da učenici razumiju i da dobro shvate ono, što se u školi predavalo. Od veće je časti za učitelja, ako su mu učenici išli polako ali sigurno naprijed, nego ako su mnogo čuli, a malo naučili. To su jednostavne, ali ipak zamašne riječi, koje bi trebali dobro da zapamte oni, koji se diče svojim školama nepitajući se, koliko su tamo naučili. Samo ime škole nije mjerilo za duševno obrazovanje, nego je za to mjerilo ono znanje, koje se u školi pribralo. Ima ih, koji su svršili različne škole, pa su ipak ostali kratke pameti, dok su drugi neumornim radom i bez mnogih škola stekli lijep glas u narodu.

Pohadjanje škole. U zapovijedi od 21. lipnja 1778. čita se, da su se nekoji zapovjednici satnija naše pukovnije obratili na pukovniju s upitom, da li bi se mogli preko ljeta osloboditi od pohadjanja škole jači učenici, koji su navršili 8 godina, da pomažu roditeljima kod domaćih poslova. To se ticalo naročito učenika iz onih krajiških kuća, koje nijesu imale dovoljno radnih sila, gdje je naime bio samo jedan čovjek sposoban za rad. Na to je odgovorila pukovnija, da se mogu otpustiti iz škole do jeseni svi oni dječaci, koji su prešli 8. godinu, a u školi treba zadržati preko cijeloga ljeta samo mlade

učenike, jer nijesu od koristi za domaći posao. Kad pak nastane oštra zima, onda se mogu otpustiti iz škole, ako to bude od potrebe, sva mladja djeca, a veći učenici neka zimi marljivo polaze školu, neka se marljivo uče, jer ih kod kuće ne trebaju za posao kao preko ljeta.

Dne 19. srpnja 1778. nanovo je izdala pukovnija odredbu, da se iz škole otpuste sva djeca, koja su navršila 8. godinu, da preko ljeta pomažu roditeljima kod domaćih poslova, jer su mnogi za rad sposobni ljudi bili na vojski. Ujedno se preporučilo, da ta djeca u zimskom poljeću nastoje nadoknaditi ono, što su preko ljeta zanemarila. Kad se pokazalo, da je u nekim školama ostalo preko ljeta samo 2 do 3 djece, a nekoje su ostale posve prazne, onda se odredilo, da se u ljetnom poljeću primaju u školu djeca od 7 i 6 godina, koja su se mogla preko zime oprostiti od pohadjanja škole. Da toj maloj djeci škola bude više na radost nego na gnjušenje, preporučili su učiteljima, da s njom blago i prema propisima postupaju, pa će se ipak polučiti znatan napredak, jer će biti cijela obuka ograničena samo na jedan razred.

Budući da je preko ljeta bilo malo djece u školama, a kod satnija radi vojske malo pisanju vještih ljudi, to su naložili učiteljima, da po mogućnosti što više pomažu u pisarnicama. Budući da su nekoji zapovjednici satnija nesamo učenike, nego i učitelje odveć upotrebljavali za različno pisanje, i to često i za obuke; stoga je pukovnija odredila 23. kolovoza 1778., da se za vremena obuke ne smiju pozivati u pisarnice ni učenici ni učitelji, jer se to protivi previšnjoj namjeri s obzirom na napredak u školama.

U početku listopada 1778. izdala je pukovnija nalog, da se mali učenici, kod kojih se pokazao slab napredak u naucima, pridrže u školi do konca toga mjeseca, a na početku studenoga, da se započne novo poljeće i za odrasle učenike. Ali već 18. listopada bude ta odredba opozvana, pa su trajali praznici od 18. listopada do studenoga t. g. izuzevši školu u Cerni, gdje je obuka trajala neprekidno do studenoga, jer je u tom mjestu bila obuka prekinuta 2 mjeseca u ljetnom poljeću.

Iz toga se dade razabrati, da su ljeti polazili naše škole ponajviše mladi, mali i tjelesno slabi učenici, a zimi opet samo stariji i jači učenici. Držim, da se morao takav polazak uvesti, da roditeljima ne bude škola nepoćudna, i da se olakša pohadjanje škole u zimsko doba onoj djeci, koja su dolazila u

školu iz mjesta u okolini. — Do marljiva pohadjanja škole stoji napredak učenika. Možemo stoga lako zaključiti, kakav je mogao biti napredak u školama, gdje je pohadjanje bilo onakvo, kao što je gore istaknuto.

Prinos za izdržavanje satnijskih škola u brodskoj pupukovniji. Dne 26. srpnja 1778. oglasilo se pukovnijskom odredbom, da je Njez. Veličanstvo premilostivo odrediti blagoizvoljelo, da se slavonski krajišnici oslobode uplaćivanja prinosa od 4 groša, što se pobiralo od muža i žene za djelomično izdržavanje njemačkih satnijskih škola „Compagnie-Schulen“, i da se te škole počevši od 1. kolovoza t. g. imadu izdržavati iz slavonske proventne blagajnice. Zapovjedništva satnija dobila su nalog, da podnesu pukovniji točan izvještaj o učiteljskim plaćama, koje su učitelji do 1. kolovoza t. g. dobivali od pukovnije. S obzirom na to rješenje odredila je naša pukovnija 7. rujna 1778., da se prinos, što su ga krajišnici davali za izdržavanje njemačkih škola, ovdje se veli po 12 kraj. od muža i žene, pobira sve do konca listopada t. g., jer je taj novac potreban za siromašnu školsku djecu.

Otpremanje pisama i molbenica. U zapovijedi naše pukovnije od 22. studenoga 1778. čitalo se, da subalterni podčasnici, furiri i učitelji pišu na svojim pismima „Ex officio“, da molbe svoje šalju izravno na pukovniju. Tim je povodom odredilo pukovnijsko zapovjedništvo zaprijetivši se pukovnijskom kazni, da furiri i učitelji ne smiju stavljati na svoja pisma riječ „Ex officio“, pa da moraju molbe svoje preko satnije podnositi pukovnijskomu zapovjedništvu.

Učitelj u Trnjanima. Mjeseca prosinca 1778. zamolio je učitelj Gnädisgsfeld u Trnjanima pukovniju, da ga riješi daljnoga službovanja. To je pukovnija oglasila u cijelom području uz dodatak, ako bi tkogod imao štogod da traži od toga učitelja, da se u roku od 14 dana prijavi pukovnijskomu zapovjedništvu. To je dokaz, da je u tom mjestu u to doba postajala škola, koja je, kako smo čuli, osnovana g. 1775.

Unapredjivanje školstva. Da se unaprijedi školstvo, izdala je naša pukovnija 1. studenoga 1778. odredbu, u kojoj se izmedju ostaloga ističe:

a) da ubuduće treba držati u pripravi školske izvatke „Schul-Extracte“ za školsko povjerenstvo, kad dodje pregledati škole, da valja bez oklijevanja saopćiti učiteljima, kad će se ispiti održavati, a isto tako valja im bez otezanja dostavljati sve odredbe, koje se tiču škola;

b) da zapovjednici satnija ne smiju na svoju ruku ispisivati mladež iz škola, jer taj posao pripada u djelokrug školskoga povjerenstva i pukovnijskoga zapovjedništva.

c) da se dovoljan broj djece pribilježi za pohadjanje škole u ljetnom poljeću, jer se opazilo, da nekoja djeca u tom poljeću kasno dolaze u školu; nekoje škole opet imaju posve malo, nekoje pak nemaju nikakvih učenika u ljetnom poljeću;

d) da se odmah pozovu učenici u školu, koji su preko ljeta bili iz škole otpušteni, da roditeljima pomažu, te da ne zanemare obuku bez znatnih uzroka ni četvrt sata, nego da je neprekidno polaze, pa će marljivi na koncu poljeća biti opet otpušteni preko ljeta, da pomažu roditeljima, a ostali, koji se kod idućega ispita pokažu kao lijeni i nemarni, polazit će školu u ljetnom poljeću;

e) da se za škole narede potrebni ormari za spremanje knjiga, jer se to moralo izvršiti još prije prema naredbi od 3. kolovoza prošle godine;

f) da postoji previšnja naredba, da župnici u školama svoga kotara vrše katehizaciju dvaput nedjeljno, ili bar jedamput, ako su opterećeni mnogim poslovima, a to su nekoji posve zanemarili; stoga se nalaže zapovjednicima satnija, da paze na to, da svećenici tu dužnost vrše po previšnjem propisu, inače ih treba prijaviti pukovnijskomu zapovjedništvu, koje će se onda radi toga obratiti na njihovo poglavarstvo;

g) budući da se ne može radi velikoga pukovnijskog kotara održavati svakoga mjeseca viječanje sa svima učiteljima, kako to propisuje „Methodenbuch“ na strani 465., to se odredjuje, da učitelji šalju svoje mjesečne izvatke nadučitelju, koji će ih pregledati i prosuditi, te o njima pukovniji izvještaj podnijeti; u izvacima mogu se navesti zapreke, koje stoje na putu unapredjenju školstva;

h) prema prilikama škole svaki učitelj treba da priredi za svoju školu, „Lections-Catalog“ i da ga izvjesi u školi, pa da po njemu radi;

i) učitelji treba da se kod svoga rada drže „Methodenbucha“, a ako bi koji trebao kakva savjeta, neka se obrati na onoga učitelja, koji je u toj stvari vješt, ili pak na samoga nadučitelja, koji će mu po mogućnosti pomoći; ako bi koji učitelj počinio kakvu pogrješku u pogledu obuke, odgoja djece i vlastitoga vladanja, bit će oštro opomenut, a ako to ne bi koristilo, bit će kažnjen.

U istoj se odredbi veli, da se školska zgrada u Ivankovu

radi trošnosti ne može upotrijebiti za obuku, pa se zato preporučuje satniji, da se nužna gradja zimi priredi i izveze, a ostalo će se odrediti idućega proljeća. I školska zgrada u Garčinu bila je u istom stanju kao i ona u Ivankovu, pa je zato trebalo što prije novu, ali još nedovršenu školsku sobu prirediti, da se mogne u njoj započeti obuka.

U smislu previšnjih odluka morali su kapetani često zalaziti u škole, da ih vizitiraju i da se uvjere, da li sva školska mladež marljivo dolazi u školu. Budući da se dogodilo, da su nekoje škole u 2—3 mjeseca tek jedamput po kapetanu pregledane bile, a nekoje opet cijeloga poljeća nijesu pregledane, to je naša pukovnija otpisom od 1. srpnja 1779. pozvala kapetane, da propisanu svoju dužnost u tom pogledu vrše i da tako idu učitelju na ruku. Istom se prilikom nalaže, da se škole opskrbe potrebnim stvarima, da svećenici marljivo katehiziraju, pa da oni, koji nijesu vješti njemačkomu jeziku, vrše taj posao domaćim jezikom, da učitelji marljivo rade u školama, jer će oni, kod kojih ne bude koristila opomena ili kazan, biti otpušteni od službe.

Točno je valjalo paziti na to, da roditelji svoju djecu potajno ili pretvaranjem ne ustežu od pohadjanja škole. Ako bi prilike zahtijevale, da se dječak ispisati mora, onda to valja prijaviti pukovniji, o čem će se prigodom polugodišnjih ispita odlučiti. Upisivanje i ispisivanje učenika vršilo se prigodom polugodišnjih ispita.

U ljetnom poljeću moralo je svaku školu polaziti po prilici 30 učenika ispod 8. godine. Odatle vidimo, da je ta ljetna obuka bila namijenjena učenicima, koji nijesu bili sposobni za domaći rad; to su bili učenici — novaci.

Iz naredbe od 1. srpnja 1779. razabira se i ovo:

Školska soba u Garčinu treba da dobije školski namještaj, a stari stan učiteljev treba popraviti. U Sibinju treba da se iskopa i priredi bunar, koji je bio odredjen za učiteljevu potrebu. Trebalo je prinukati ljude satnije Leibove, potpukovnikove, Gallassove i Šljivarićeve, da poput ljudi drugih satnija, drže badava u stanu učenike, koji dolaze u školu iz drugih sela. Za školu u Vrpolju valjalo je prirediti klupe, još jednu ploču i katedru. Školsku zgradu u Babinoj Gredi trebalo je popraviti. U Privlaci je trebalo sagraditi novu školsku zgradu, a u Otoku valjalo je popraviti školsku zgradu na trošak oženjenih ljudi. U Nijemcima je valjalo prirediti

sav školski namještaj i iskopati bunar kod škole. U satniji kapetana Fronmüllera valjalo je nastojati, da se sagradi nova školska zgrada, čim se ljudi vrate s vojske.

Učiteljska beriva i opskrba učiteljskih udovica. U otpisu naše pukovnije čita se, da je početna plaća učitelja, koji su domaći sinovi, 9 for. na mjesec i da raste do 12 for. mjesečno. Samo u izvanrednim prilikama, naime kad bi se koji osobito odlikovao svojim radom u školi, mogao je dobiti plaću kao i stranac, koji je u Krajini službovao, a ta je plaća bila izmedju 12 do uključivo 15 for. na mjesec. Kod povišice beriva i kod unapredjenja u časti odlučivala je učiteljeva marljivost, a pazilo se osobito i na njegovo vladanje. Učitelji, koji su u tim stvarima bili na ponos učiteljskomu staležu, bili su posve sigurni, da će dobiti povišicu plaće i da će biti unapredjeni u časti.

Ako se predlagalo i molilo, da se povećaju beriva učiteljima, koji su već bili postigli potpunu plaću, a takve su prijedloge podastirale niže oblasti iza dobro svršena polugodišnjega ispita, onda se reklo na višem i odlučnom mjestu, da je taj postupak neprirodan i suvišan, jer se pomnožanje beriva ne može nastavljati bez kraja i konca, reklo se pače i to, da onaj učitelj, kojega samo vlastita korist na mar potiče, nije kadar doprinijeti djeci prave pojmove o dužnostima i poštenju. — Rekao bih, da su ovdje malo preoštro sudili.

U pogledu opskrbe učiteljskih udovica postojao je propis, po kojem su takve udovice s obzirom na zasluge svojih muževa mogle dobiti otpravninu od 50—60 for. Napokon se javilo, da je najviša oblast dopustila, da se može dati milostinja (Gnadengehalt, Almosen) onim učiteljskim udovicama, koje se ne mogu izdržavati radom svojim. Kod predlaganja za podjeljenje milostinje bud kojoj učiteljskoj udovici valjalo je medju ostalim navesti i zvanje njezinih roditelja. Evo ovdje preporuke za podjeljenje mirovine učiteljskoj udovici Julijani Blosz.

Urkunde.

Es wird Einem löblichen Regiments-Commando hiermit gehorsamst vorgetragen, dass der verstorbene Lehrer Mihael Blosch seit 1772 bis 1778 als Lehrer bei der Compagnie in der Babinagrederschule gewesen, dem an guter Aufführung und an Eifer in der Unterrichtung der Schulknaben nichts auszustellen war.

Nachdem er aber im April 1778 gestorben, seine hinterlassene Wittie Juliana Bloschin ohne einige Mittel geblieben und sich seither durch die Handarbeit, und zwar meistens durch das Spinnen kümmerlich ernährt; weilen Sie durch derlei Handierung nicht im Stande seye, die Nah-

rungsmittel zu erschwingen, viel weniger die nöthigen Kleider anzuschaffen, so bittet sie unterthänigst — Ein löbl. Regiments-Commando geruhen möchte ihr zur Erhaltung einer Pension gnädigst zu verhelfen.

Die verwittibte Lehrerin Juliana Bloschin ist 24 Jahr alt, wohnet zu Samatz in einem kleinen Häusel, welches ihr der Stiefvater Fourir Houber (?) in seinem Hofe zu bewohnen eingeräumet hat; sie ist sehr arm und mittelloss, hat auch von niemand eine Hilfe zu gewärtigen, ihre Aufführung war bisher gut und man ihr nichts übles nachsagen könne.

Mihajlo Blosz umr'o je 22. travnja 1778. u Babinoj Gredi, a sahranio ga je kapelan Ivan Rogoj.

Iza smrti Bloszove odredila je naša pukovnija, a bilo je to 31. svibnja 1778., da babogredsku školu pregleda svake nedjelje jedamput sikirevački učitelj Hartel, pa da mu se za putovanja u BabinuGredu i natrag u Sikirevce daje po redu jahaći konj. Iz toga bi se moglo zaključiti, da je obučavanje mladeži u babogredskoj školi poslije smrti Bloszove bilo povjereno jednomu boljem učeniku. Da pak obuka bar donekle uznapreduje, odredili su Hartel-a, da školu pregleda.

Ujedno je pukovnija odredila, da se udovici Julijani dade pretprega za prijevoz stvari iz Babine Grede, i to valjda u Šamac, gdje se iza smrti svoga muža nastanila, kako se to vidi iz navedene isprave, koju je satnija kapetana Dragoevića poslala pukovniji, i to iz Gundinaca 4. siječnja 1781.

Ispiti. Po odredbi potpukovnika Kühna valjalo je da učitelji brodske pukovnije za održavanje prvoga polugodišnjeg ispita god. 1778. u pripravi imadu izvještaj i krasnopise. U ispitnom izvatku trebalo je navesti, koliko su puta vršili katehizaciju svećenici, koliko je bilo školskih dana, koliko je puta koji učenik izostao od škole, koliko treba knjiga i koje vrste. Polugodišnje ispite održavao je nadučitelj u pratnji kojega kapetana. Kod tih ispita morali su biti nazočni svi časnici od satnije, zatim župnik i kateheta.

Znatnije odredbe g. 1779. Dne 7. siječnja 1779. bude odredjeno, da naši učitelji popišu sve sposobne ljude za službu na stražama. Dne 13. siječnja 1779. dobili su zapovjednici satnija nalog, da prije polaska na vojsku predadu blagajnice, gdje se ističe i školska blagajnica. I odatle se dade zaključiti, da su za izdržavanje škola i učitelja postojale blagajnice, da se učiteljima zaslužena plaća pravodobno isplatiti mogne.

Na tužbu učitelja u Babinoj Gredi i onoga u Sikirevcima, da ljudi poradi vojske ne će da šalju svoju djecu u školu, odredila je pukovnija 6. ožujka 1779., da se preko ljeta iz škole

otpuste samo ona djeca, koja su vrlo potrebna za vršenje gospodarskih poslova, a sva ostala da moraju ići u školu.

Dne 25. ožujka 1779. odredila je pukovnija, da se polugodišnji ispiti održe poslije uskrsnih praznika. Zapovjedništvo u Vrpolju izdalo je u ime školskoga povjerenstva dne 24. travnja 1779. nalog satniji kapetana Dragoevića, da obavijesti učitelje, da će se držati ispit u Sikirevcima 25. travnja, a u Babinoj Gredi 26. travnja.

Budući da učitelj u Sikirevcima i onaj u Babinoj Gredi nijesu imali dosta vlastitoga vrta, odredila je pukovnija 24. travnja 1779., da sikirevački učitelj Hartel može nešto sijati u kapetanskom vrtu, a tako isto može se i babogredski učitelj pomoći s časničkim vrtom u Babinoj Gredi.

Dne 25. travnja 1779. odredila je pukovnija, da se učitelj Kavegjija premjesti iz Vranovaca u Podvinje, učitelj Grassberger iz Županje u Trnjane, a novi učitelj Brandel da se namjesti kao učitelj u Vranovcima. Te su se promjena morale izvesti odmah poslije ispita.

Reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 30. rujna 1779. bude odredjeno, da se učitelju Kohlu u Vrpolju i Kavegjiji u Vranovcima povisi plaća na 15 for. na mjesec, jer su se njihove žene bavile obučavanjem djevojčica u ručnom radu.

Mjeseca listopada g. 1779. javila je pukovnija, da je neki glazbenik Veselly primljen za organistu u vinkovačkoj katoličkoj crkvi i da će poučavati krajiške dječake u glazbi. Satnije su bile pozvane, da za izdržavanje toga učitelja daju mjesečno po 30 krajcara iz seoskih blagajnica. Ta se svota mogla podmiriti i ogrjevnim drvima, hvatima, koje je trebalo usjeći i izvesti.

Dne 24. listopada 1779. pozvani su svi učitelji u Vinkovce na nekoliko dana, da se tamo vježbaju u obučavanju djece. Vježbao ih je u tom nadučitelj kao prvi i najvještiji učitelj u pukovniji.

Škole u pukovniji g. 1779. Dne 25. listopada te godine držana je sjednica pukovnijskoga škol. povjerenstva, u kojoj se raspravljalo o boljinku školstva. Članovi povjerenstva bili su:

potpukovnik Kühn, kapetan barun Frönmüller, podarhidjakon štopski župnik Stanković i nadučitelj Stöckel.

Iste su godine bile u našoj pukovniji ove njemačke škole:

1. Viša štopska škola u Vinkovcima. 2. Štopska i komunitetska škola u Vinkovcima, koju je izdržavao magistrat. 3. Komunitetska škola u Brodu, koju je izdržavao magistrat

brodski. 4. Trivijalna škola u Sibinju, satnija kapetana Leiba i Šljivarića. 5. Trivijalna škola u Nijemcima, satnija pukovnikova. 6. Trivijalna škola u Trnjanima, satnija potpukovnikova. 7. Trivijalna škola u Sikirevcima, satnija drugoga majora. 8. Trivijalna škola u Županji, satnija prvoga majora. 9. Trivijalna škola u Cerni, satnija kapetana Čivića. 10. Trivijalna škola u Otoku, satnija kapetana Vinziana. 11. Trivijalna škola u Babinoj Gredi, satnija kapetana Dragoevića. 12. Trivijalna škola u Garčinu, satnija kapetana Gallassa. 13. Trivijalna škola u Ivankovu, satnija kapetana baruna Fronmüllera. 14. Trivijalna škola u Podvinju, satnija kapetana Seau-a. 15. Trivijalna škola u Andrijevcima, satnija kapetana Relkovića. 16. Trivijalna škola u Vrpolju, satnija kapetana Šokčevića. 17. Trivijalna škola u Privlaci, satnija kapetana Rademachera. 18. Trivijalna škola u Vranovcima, satnija kapetana Slansky-a. Satnije su nazivane imenom kapetana i naslovom viših časnika.

Za ono doba bio je to doista lijep broj škola za naš kraj, ali nažalost taj se broj poslije stao umanjivati, a nije se povećao, kao što bi trebalo da bude. Mjesto napretka u školstvu nastala je stanka, započelo se nazadovanje, koje je potrajalo sve do g 1830., kadno počeše osnivati narodne škole gotovo po svim mjestima naše pukovnije.

Školske zgrade bile su u dobrom stanju u Sibinju, Podvinju, Vranovcima, Trnjanima, Andrijevcima, Vrpolju, Sikirevcima i Županji.

U Garčinu je trebalo dogotoviti novu škol. sobu i nabaviti katedru i klupe, a u Babinoj Gredi trebalo je izvesti nekoje popravke na školskoj zgradi i sagraditi staju za dvije krave, zašto je i učitelj preponizno molio. Školska zgrada u Cerni bila je doduše u dobrom stanju, ali prozori nijesu bili dobro postavljeni; posve krivo svijetlo davali su nesamo učitelju nego i učenicima, a to im je smetalo kod pisanja i čitanja. I u Ivankovu nije se mogla upotrijebiti ni škola ni školski namještaj; već u 3 sata poslije podne u zimsko doba bilo je u sobi tamno, a i prostorije su bile takve, da nije bilo dosta mjesta ni za učitelja ni za učenike. Školsko povjerenstvo preporučilo je, da se gradi nova škola. U Privlaci nije bila sagradjena nova škola, zato se učitelj morao pomoći starom školom, koja nije bila zgodna za taj posao. Budući da su se Privlačani sami ponudili, da će graditi novu školu, preporučili su, da se u proljeće gradi.

Školska zgrada u Otoku bila je u prilično dobrom stanju,

ali nije bila sagradjena po novoj osnovi, bila je tijesna i tamna; preporučili su, da se prozori rašire i jedan novi napravi, ako se ne bi moglo udesiti povećanje zgrade. Sobe su za učitelja bile jako malene. Za neoženjena mogle su ostati onakve, kakve i jesu, ali za oženjena je trebalo iz male dvije sobe narediti jednu, jer su te sobe bile tako tijesne, da su jedva četiri osobe u svaku stati mogle. Još je trebalo narediti i novu smocnicu.

Školska zgrada u Nijemcima bila je takodjer u prilično dobrom stanju, ali namještaj, naime klupe bile su nevaljale, nijesu bile po propisanom načinu naredjene, nijesu imale pretinaca, gdje bi učenici držali knjige i pisma; nije bilo ni katedre. Ni tu nije bio stan zgodan za oženjena učitelja; bio je jako tijesan, pa zato i nezgodan, ako bi se žena učiteljeva htjela baviti poučavanjem djevojčica u ručnom poslu. Reklo se, da bi bilo za sve dosta prostora, ako bi se još jedna soba nadogradila.

Školska zgrada vinkovačkoga komuniteta imala je tu glavnu pogrješku, da je bila tamna, da je prokisivala i da je bila duboko situirana; zato ju je trebalo za nekoliko stopa povisiti, prozore veće napraviti i iznova je pokriti. Za nadučiteljevu školu i za njegov stan nije bilo posebne zgrade, nego se za to s dopuštenjem glavnoga zapovjedništva iznajmio stan za 50 for. stanarine na godinu. Stanarinu je plaćala komunitetska blagajnica. Brodska komunitetska škola imala je vrlo usku sobu; zato nijesu mogli učenici radi udaljenosti posljednih stolica sve ono, što je učitelj na ploči razlagao, ni dobro čuti ni s ploče snimiti (valjda prepisivati). — To se eto uglavnom razpravljalo u sastanku školskoga povjerenstva u pogledu stanja naših školskih zgrada.

Budući da su neki župnici čitali sv. misu kadšto prije, kadšto poslije, a kadšto i za vremena obuke, što je bilo obuci na štetu; zato se zaključilo u sjednici, da se sv. misa za učenike čita ili prije ili pak poslije obuke, ako ne bi bilo nikakvih znatnih dogadjaja.

Razabira se iz sjedničkoga zapisnika, da je nadučitelj s pukovnijskim učiteljima primao svoju plaću iz vojne blagajnice, a komunitetski učitelj u Vinkovcima i onaj iz Broda dobivali su svoju plaću na račun komuniteta.

Budući da je svaka škola imala tri razreda, a u svakom se razredu obučavao drugi predmet, to je zaključila komisija, da učitelj uzme najvještijega učenika u školi kao pomoćnika, koji bi upućivao djecu prvoga razreda, dok on radi s višim razredima. Ujedno se zaključilo, da se školske zgrade prošire

za jednu sobu, koja bi se sagradila sa strane školske sobe. U toj bi se sobi zadržavao onaj dio učenika, s kojima učitelj ne bi bio zabavljen, ali bi ipak tako bili pod njegovim nadzorom i onda, kad ih ne obučava.

Bio je običaj, da su po dva i tri učenika imala jednu knjigu, iz koje su učili, pa se stoga zaključilo, da se nabave knjige za sve učenike. Ujedno se preporučilo, da se i za učitelje nabavi: Kern des Methodenbuches i Forderung an Lehrer.

Zaključilo se, da se javno pohvale učitelji, koji se svojom vještinom odlikuju, a po prilikama da im se dade nagrada ili povišica plaće. Kao odlični učitelji navedeni su: Dominik Přzybila u Babinoj Gredi, Andrija Kohl u Vrpolju, Ignac Kavegjija u Vranovcima, Franjo Nitsche u Sibinju i David Peterka u Brodu. Katehizaciju vršili su u ilirskom i njemačkom jeziku držeći se „Methodenbucha“, pa su stoga pohvaljeni: Josip Relković, kapelan u Brodu, Jerolim Stöckel, štopski kapelan i Antun Viszay, kapelan u Vrpolju. Reklo se, da za učitelje valja ubuduće uzimati one subjekte, koji su naredili ispit i koji su stekli neku vježbu u školskim stvarima, a uz to su vješti domaćemu jeziku, jer sa svojim učenicima zaostaju u napretku, ako im ne mogu objasniti predmete u njihovu materinskom jeziku. Koji učenici uče obučne predmete u dva jezika, sporije idu naprijed nego oni, koji tako ne uče. Dobro je, da se to priznavalo još u početku, kad su škole osnovane.

Osobita zapreka u pogledu katehiziranja leži u tom, što ima jako malo kateheta, koji su vješti njemačkomu jeziku, a još manje, koji razumiju metodu; zato bi bilo dobro, da se katekizam prevede na slavonski jezik. Željeti bi bilo, kad bi najviša oblast namjestila u pukovniji jednoga katehetu s potrebnim autoritetom i naputkom. To je valjda bilo zaključeno ponajviše radi toga, da taj kateheta drugu svoju braću poučava, kako treba da rade u školi, jer bi on po prijedlogu školske komisije nadzirao škole u pogledu katehizacije. — Zaključeno je, da se zamoli viša oblast za pripomoć u svrhu nabave pisaćega materijala za siromašne učenike.

Iz sjednice držane u Vinkovcima 8. studenoga 1779. Budući da se pokazalo, da se pregledanjem škola od jednoga ispita do drugoga ne mogu odstraniti pogrješke, koje se pojave, to je predložila komisija, da se u Krajini (ovdje se misli slavonska Krajina) namjesti vizitator s 25 for. plaće na mjesec, koji bi nadgledao škole i u njima podržavao propisani red i jednoličnost u obučnim

predmetima. Taj vizitator treba da potpuno pozna školstvo i da bude vješt, da može i učitelje podučavati u svim predmetima.

Predložilo se, da se škola u Privlaci, gdje je i onako bila trošna školska zgrada, premjesti u Vinkovce, jer u Privlaci nije bilo ni crkve ni katehete. U tom slučaju bi bile u Vinkovcima dvije trivijalne škole. Ako bi se prijedlog usvojio, onda bi se sagradila zgrada u Vinkovcima na trošak privlačke općine.

Veli se u zapisniku, da je dotle svaki učitelj po svojim sposobnostima nagradjivan bio. Komisija je bila tvrdo uvjerena, da marljivost učiteljeva za unapredjenje školstva i kod srednje sposobnosti više vrijedi, nego sama vještina, ako ju ne podupire marljivost. Zato je ona sada preporučila, da se ubuduće nagradjuje marljivost ističući, da pojmovi u školstvu nijesu tako visoki, da ne bi mogli u dio pasti i manje sposobnu, ali marljivu subjektu.

Svi svećenici. koji su u ono doba vršili dužnost kateheta, nijesu bili vješti njemačkomu jeziku, da bi mogli s uspjehom vršiti katehizaciju. Vrpoljački je kapelan zato preveo novi katekizam na ilirski jezik, pa je po tom prijevodu i katehizirao. Komisija je predložila, da se katekizam prevede, da se uz njemački tekst stavi ilirski ističući, da djeca trebaju više godina, dok nauče njemački jezik, a dotle uče katekizam tako, da o smislu katehizacije ne mogu stvoriti potrebne ideje.

Ništa se ne trebamo čuditi, što se kod nas isticao toliko njemački jezik, kad znamo, da se tražilo u samoj gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji g. 1785., kad se radilo o namještenju proinspektorâ iz svećeničkoga staleža za seoske škole, da ti svećenici znaju i njemački govoriti. Medju njima je bio i mitrovački svećenik Vitmann, koji je iz Dubovika otišao u Mitrovicu, a preporučilo ga, da bude proinspektor škole u Iloku, Rumi, Kamenici i Kukujevcima, budući da je bio marljiv i vješt njemačkomu jeziku, a pred očima je imao glavnu školu u Mitrovici.

Iz zapisnika se razabira, da su prestale školske blagajnice, pa je komisija zamolila, da se svota u iznosu od 1 for. 30 kraj. na mjesec, što je odredjena u ime pisaćega materijala za svaku školu, isplaćuje iz zaklade, iz koje učitelji dobivaju svoju plaću.

Komisija je zamolila za doznaku iznosa od 85 for. za nagrade, koje se odnose na škole u pukovniji izuzevši komunitetske škole u Vinkovcima i u Brodu. Napokon je javila, da će otpustiti nekoje učitelje u pukovniji radi nemara, nesposobnosti i nevaljala vladanja.

Ćirilica. Karlovačka školska komisija podastrla je prijedlog

dvorskomu vojnom vijeću, da se u krajiške škole uvede ilirska slovnica. Dvorsko vojno vijeće izdalo je nalog, da se o tom predmetu sasluša mišljenje učitelja. Glavno zapovjedništvo u Osijeku pozvalo je krajiške oblasti 12. studenoga 1779., da se tomu nalogu udovolji, a ujedno da se izvjesti, bi li se mogla naći u području slavonske Krajine osoba, koja bi mogla naučiti učitelje ilirski ili ćirilski alfabet. Unatoč tomu pozivu ostale su naše stare državne škole i nadalje bez ćirilice.

Škola u Račinovcima. Glavno zapovjedništvo u Osijeku javilo je otpisom od 31. prosinca 1779., da je dvorsko vojno vijeće reskriptom od 31. studenoga t. g. dopustilo, da se iduće godine sagradi školska zgrada u Račinovcima u petrovaradinskoj pukovniji, pa da se škola iz Surčina premjesti u Račinovce.

Na temelju reskripta dvorskoga vojnog vijeća od 4. svibnja 1786. povišena je plaća učitelju Živkoviću u Račinovcima od 9 na 10 for. na mjesec. To je oglašeno otpisom brigade u Vinkovcima od 23. lipnja 1786.

Na temelju izvještaja o ispitima, koji su održavani u zimskom poljeću g. 1787. u petrovaradinskoj pukovniji, dotično kantonu, spomenut je u otpisu brigade u Vinkovcima od 27. lipnja 1787. izmedju ostalih i župnik Risović u Račinovcima, koji je zanemario svoju dužnost kao kateheta škole u tom mjestu. Veli se u otpisu, što ga je potpisao generalmajor Brentano i vojni komisar Meixner, da je sramota, da se dušobrižnici opetovano opomenuti dadu na vršenje dužnosti u predmetu, koji je glavni dio njihova odredjenja i koji treba da im osobito leži na srcu. G. 1785. čitalo se, da je administrator župe u Račinovcima ovršio katehizaciju u školi samo 8 puta kroz pô godine.

Brigada je posljednji puta opomenula nemarne svećenike i zaprijetila im je, ako ne budu dvaput nedjeljno vršili katehizaciju u školama, da će im ustegnuti temporalije. Ujedno je naložila kantonskim časnicima, da paze, kako se katehizacija vrši, pa ako bi se ubuduće pokazala nemarnost u tom pogledu, da to odmah prijave brigadi, jer će inače biti na odgovornost pozvan časnik, kojemu je povjeren nadzor nad školom, gdje se katehizacija uredno ne vrši.

Budući da se župnik Risović nije trsio, da vrši nalog brigade, to je otpisom od 5. studenoga 1787. zbilja kažnjen ustegnućem temporalija za pet nedjelja. Tim otpisom bude odredjeno, da se škola u Račinovcima ukine. Jer je to mjesto poslije

došlo pod upravu naše pukovnije, zato su o njemu spomenute ove crtice.

Krasnopis i obučavanje u drugim predmetima. Po nalogu najviše oblasti u Vinkovcima od g. 1779. vježbali su se učenici u krasnopisu pod nadzorom svojih učitelja, a isto su tako pod njihovim nadzorom pisali i t. zv. pregledalice „Probeschriften".

Poslije se opet odredilo, da se učenici vježbaju u krasnopisu u školi od 1—2 sata poslije podne, i to pod nadzorom većih i vještijih učenika. Od 2—3 pregledali su učitelji pisanke učenika. Taj se običaj mnogo godina održao u našim školama kod vježbanja u krasnopisu. Odmah iza ručka ili objeda otputili bi se učenici u školu, svaki je sjeo na svoje mjesto, uzeo pero i pisanku, tinte je bilo u tintarnicama, koje su bile smještene u klupama, i latio se pisanja, jer je trebalo po odredbi učiteljevoj ispisati bar jednu stranu pisanke prije početka popodnevne obuke. Stariji su učenici crtali pisanke, guščja pera priredjivali za pisanje, manjima pokazivali, kako treba sjediti, kako treba držati pero i pisanku, kako treba slova pisati, a kadšto su upravljali i rukom novaka kod pisanja. Mališi su kadšto i suzama pokvasili pisanku, jer su nekoji stariji učenici bili nemilosrdna srca, pa su ih koji puta povukli i za uho i za kosu, samo da se ljepše piše i da ne bude prigovora od gospodina učitelja, koji je kod pregledanja pisama bio oštar sudija.

Ako se našlo takvih učenika, koji nijesu mogli shvatiti učiteljevo predavanje, onda je učitelj mogao odrediti nekoje starije i bolje učenike, da prije ili poslije škole obučavaju mladje i slabije učenike, da tako budu jednaki boljim učenicima.

S obzirom na računstvo preporučilo se učiteljima, da kod izradjivanja različnih zadataka uzmu obzir na pokušaj, da učenici odmah vidjeti mognu, da li su valjano računali.

U sjednici od 7. travnja 1780. zaključeno je, da se radi katehizacije pismeno opomenu župnici u Otoku i u Šamcu. Opomenu je dobio učitelj u Nijemcima, zatim učitelj Grassberger u Trnjanima. Učitelja Brandela u Andrijevcima valjalo je što prije otpustiti od službe; tako je glasio zaključak. Predložilo se, da se učitelj Nitsche iz Otoka premjesti. O novonadošlom učitelju Husacku veli se, da još nije sposoban za trivijalnoga učitelja i da nije pravo vješt ilirskomu jeziku.

Istaknuto je, da zapovjednici satnija jave svim učiteljima previšnju želju, da se onaj učitelj, koji je nevješt ilirskomu jeziku, ne može proglasiti sposobnim za tu službu. Zato treba

svaki da nastoji, da taj jezik potpuno nauci, jer će inače biti otpušten. Napokon je zaključeno, da se u svakoj školi izabere po jedan ili po dva sposobna učenika, koji bi jednoć mogli zauzeti ispražnjena učiteljska mjesta.

Ovo su uglavnom nekoji prijedlozi i zaključci, koji se tiču škola brodske pukovnije. Od sviju ovih zaključaka vrlo je znatan zaključak u pogledu materinskoga jezika. Njim se dokazuje, da nije bila svrha njemačkih škola, da se mladež odrodi, nego im je bila svrha ta, da se u narodu širi prosvjeta i da se dobije valjan podmladak za vojsku. Čim je krajiška mladež naučila nešto čitati i pisati, odmah se nastojalo, da se od nje priprave učitelji, a to se razumije, da ti učitelji nijesu bili takvi odrodi, koji bi poticali djecu na mržnju protiv vlastite domovine i protiv roda svoga. Državna vlast, koja je bila u rukama carice Marije Terezije, htjela je narodu oči otvoriti i pokazati mu put k prosvjeti, a nije joj bila nakana, da narod zaboravi za svoj dom i za svoj rod. Krajišnici su učili njemački jezik, pa su bili na diku nesamo svomu vladalačkom domu, nego i onoj pokrajini, koja se dugo nazivala Krajinom, njihovom milom domovinom.

Školski sat. Otpisom od 9. siječnja 1780. preporučila je oblast u Vinkovcima učiteljima našega kraja, da zamole gg. kapetane, da im nabave drvene ili gvozdene ure za škole, ako nemaju nikakvih.

Ispovijed učenika. Čita se g. 1780., da su se učenici morali ispovijedati 4 puta na godinu. Dani ispovijedi bili su: 12. ožujak (sv. Grgur); 13. lipanj (sv. Antun); 27. kolovoz (Josip Kalasancij) i prva nedjelja u adventu.

Odijelo učenika. Dogodilo se oko g. 1780., da su nekoji učitelji naše pukovnije zahtijevali, da se učenici lijepo odijevaju. Oblast je ustala protiv toga ističući, da odijelo ne čini čovjeka čovjekom, nego ga tim čini njegovo dobro vladanje i njegova pristojnost. Zato se reklo, neka se učenici odijevaju onako, kako ih roditelji odijevati mogu, a učitelj se ne smije u te stvari pačati, već neka učenike upućuje, da se okoriste školskom naukom, neka nastoji, da učenici dodju u školu počešljani i umiveni, a odijelo, ma da je i pokrpano, neka je samo čisto. Samo onda, ako roditelji iz zlobe ne bi htjeli djetetu nabaviti odijela, treba to prijaviti zapovjedniku satnije.

Priprava za učiteljsko zvanje u našoj pukovniji. G. 1780. preporučila je oblast našim učiteljima, da izmedju učenika izaberu sebi za školske pomoćnike one dječake, koji bi po

svom znanju mogli biti po vremenu učitelji. Po učiteljevu naputku poučavali bi ti dječaci ostale učenike, pa se tako pripravljali za samostalne učitelje, za samostalnu službu. Toga radi poslala je oblast svakoj satniji po jedan „Methodenbuch“, da se uruči učitelju za nužnu porabu. Mladići, koje su seoski učitelji pripravljali za učiteljsko zvanje, morali su se podvrći ispitu pred školskom komisijom, a ta je bila za naš kraj najprije u Petrovaradinu, a poslije toga u Vinkovcima, gdje je postojala i glavna škola. Bilo je dakako mjesta, gdje se nijesu baš mogli pouzdati u trivijalnoga učitelja na selu, da bi on mogao valjano pripraviti mladića za učitelja, pa stoga su obećali onim mladićima vrlih sposobnosti, koji su bili rodjeni u siromašnim zadrugama, da će im dati pripomoć, ako dodju u štopsku školu, pa se u njoj budu pripravljali za učitelje. Dabome, da su ti mladići imali prednost pred onima, koji su se na selu pripravljali, jer su bili u rukama najvještijega učitelja u pukovnijskom području, a to je bio sam nadučitelj. Iste je godine izašla naredba od naše pukovnije, da se izvijesti, koliko je učitelja pripravljeno u krajiškim školama, koliko ih je namješteno, i koliko još ima učenika u školama, koji se upotrebljavaju kao preparandi, da se s vremenom priprave za trivijalne učitelje.

Namještanjem domaćih sinova kao učitelja na trivijalnim školama htjelo se polučiti; a) da se učenici obučavaju i u materinskom jeziku, b) da se broj škola pomnoži, jer domaći čovjek lakše izlazi s malom plaćom negoli stranac. Prema tomu moglo je biti načelo oblasti: Što je manja učiteljska plaća, stim je veći broj škola za djecu. To je doduše istina, ali je živa istina i to, da se za malu plaću ne mogu naći dobri učitelji, a što su lošiji učitelji, stim je manja korist od škola. — Nesamo da su nastojali u štopskoj školi pripraviti što više dječaka za učiteljsko zvanje, nego su, kako smo već spomenuli, i same učitelje pozivali od vremena do vremena u štop, da ih nadučitelj u svojoj školi nauči, kako valja u školama raditi. Obično su takvi pozivi izdavani nakon inšpekcija, pa je onda nadučitelj lako mogao udesiti svoja predavanja prema opaženim pogrješkama. A i jest glavna svrha stručnoga nadzora, da oni, koji ga vrše, zgodnom uputom odstrane pogrješke, koje su opazili prigodom inšpekcije. Prigovarati, a ne popravljati i napućivati, kako treba u školi raditi, to bi mogao i nestručnjak.

O b u k a u š k o l i. Na podneseni izvještaj brodske pukovnije o školstvu g. 1780. odgovorilo je glavno zapovjedništvo,

da ne treba uzalud mučiti i natezati učenike, koji nemaju sposobnosti za pisanje ili računanje, ali ih ipak treba tako dugo pridržati u razredu, koji je odredjen za čitanje, dok čitanjem ne dobiju pojam o dužnostima kršćanina i čovjeka, jer je to glavna svrha krajiških škola, za koje Njegovo Veličanstvo mnogo troši. — U jednom otpisu ističe se, da je većina naših učitelja iz toga vremena vješta domaćemu jeziku, pa su im zato preporučili, da nastoje, neka bi učenici znali izreći i materinskim jezikom ono, što uče njemački, samo je valjalo ipak više paziti na njemački jezik nego na materinski, jer su djeca kod kuće govorila dosta materinskim jezikom. Odatle vidimo, da u našoj pukovniji nijesu u to doba prosti krajišnici govorili njemački, kao što su po riječima kapetana Špoljarevića govorili krajišnici gradiške pukovnije. On veli g. 1780. u pogledu njemačkoga jezika, da je u školama gradiške pukovnije, koje je on utemeljio za boljinak zemlje, uspjeh tako dobar, „dass die meisten Gemeinen fast alle deutsch sprechen.“ Bit će, da se odveć hvalio.

Obučavanje djevojčica. G. 1780. ogiasila je naša pukovnija, da otprije postoje naredbe, da žene učiteljâ obučavaju žensku mladež u šijenju, pletenju, predenju i kuhanju. No kako se iz oglasa razabira, moglo se to samo onda provesti, ako su s tim sporazumni bili roditelji ženske mladeži. Nešto se dakle htjelo učiniti, ali se nije za to upotrijebila sila, pa je valjda s malim izuzetkom ostalo sve pri starom, zaboravili su na riječi, kojima je Slavonac ponosno odgovorio „Satiru“, kako šalje u školu i svoju „divičicu“. — Što naša ženska mladež nije već u to doba obučavana u ženskom ručnom radu, to nije bilo baš od velike štete, jer su naše žene odvajkada bile na glasu sa svoga ručnog rada; ali je bilo od štete, što oblasti nijesu bolje nastojale, da se žene nauče valjano priredjivati jela. Naše krajiške kuće imale su u staro doba svega napretek, pa je samo trebala svaka kuća još i vještu redušu, koja bi znala priredjivati zdrava i ukusna jela za domaću čeljad. Tako bi se onda zameo trag poslovici, koja se u nekim mjestima još i danas spominje: Zaludu je začina, kad nije načina.

Listine o vladanju. Oko g. 1780. izašla je naredba, da se o učiteljima pošalju višoj oblasti listine o vladanju, kako u školi, tako i izvan škole. Evo dva primjerka po originalu, koji se tiču nekojih učitelja slavonsko-šrijemske Krajine.

Conduite.

Des alhiesigen Militär-Communitats Trivialschullehrer David Peterka; als

David Peterka	Vor und zu Namen
Trivialschullehrer	Chargen oder Caracter
33 Jahr	Lebens-Alter
11. Jahr	Dienst-Jahre
verheurath mit 3 Kindern versehen	Ob verheurath, mit oder ohne Kinder sey
1. Hause nebst einigen Grundstücken	Ob eigene Mittel habe
wendet in seiner Lehr-Art allmöglichen Fleiss und Eifer an	Ob seiner obliegenheit sonderbahren Mittleren, oder schlechten Eyfer anwende
Hat studiret die Gramatic, redet lateinisch, Böhmisch, Illirisch, und Teutsch, letztere drey recht gut	Ob Studia und was für Sprachen besitze
Hat Kenntniss von Böhmen und Slavonien	Ob Kenntniss von mehreren und was für Ländern habe
Zur Trivialschullehr, und Music	Wozu die mereste Geschicklichkeit habe
führet einen aufrechten, frommen, und christlichen Lebenswandel	Ob einen frommen und christlichen Lebenswandel führe
erzeiget einem Jedwedem den gebührenden Respect, und seinen Obern den schuldigen Gehorsam	Ob gegen seine Oberen respect und Gehorsamst bezeuge
in Umgang mit allen Menschen ruhig, friedsam und munter in seinem Amt	Ob in Umgang verträglich, bescheiden, oder unruhig, und in seinem Amt verdrüssslich sey
Weder dem Spielen noch sauffen, oder andern übeln Gewohnheiten oder Untugenden ergeben.	Ob dem Spillen, Trunk oder Schulden mache oder ob und was für sonstigen ausschweifung ergeben sey

g Brod den ten. December 780.

Andr. Kercselich
V Archidiac: et Par. Broden

Johannes Koller
Stadtrichter.

Thom. Kerschner
Syndicus.

Konduitliste

der gemeinen deutschen Schullehrer bei dem löbl. k. k. slavonischen peterwardeiner Regiment, als:

Ort der Schule	Namen des Lehrers	Dessen Fähigkeit, Fleiss und Aufführung
Adassevze	Franz Fazel	Ist geschickt, mehr fleissig, von guter Aufführung.
Banovce	Jakob Jerker	Hat mittelmässige Begriffe, ist sehr fleissig ohne sonderlichen Nutzen, sollte etwas ruhiger seyn.
Beska	Karl Geissler	Erhebt seine mittelmässigen Begriffe durch besondern Fleiss, indem er sich alle Mühe gibt die Jugend vorschriftmässig zu unterrichten, ist unruhig.
Boljevce	Bernhard Wied	Dessen Begriffe sind mittelmässig, weder hat er die Gabe einen begreiflichen Unterricht zu ertheilen; er mag dem Trunke nicht zuwider seyn.
Dobanovce	Anton Springer	Der unverdrossene Fleiss hat diesen Mann so geschickt gemacht, dass er brauchbare Schüler bildet, seine Aufführung ist ohne Tadel.
Drenovce	Peter Thussland	Ist von grossem Fleiss und Geschicklichkeit, er ist das Muster rechtschaffener Lehrer.
Gollubinze	Adam Gallinger	Hat seine sonst mittelmässige Begriffe durch einen besondern Fleiss erweitert, hält sich friedsam.
Hertkovce	Ignaz v. Adlersberg	Bemüht sich nach seiner Geschicklichkeit gründlich zu unterrichten, führet sich gut auf.
Jarrak	Anton Blum	Ist geschickt genug im Lesen, Schreiben und Rechnen nützlichen Unterricht zu ertheilen; aber nicht nach unserer Vorschrift, an der Aufführung ist nichts auszustellen.
Klenak	Augustin Berger	Hat zu seichte Begriffe von allen Gegenständen, als dass er nützlich unterrichten könnte; ist übrigens fleissig, aber ein Schuldenmacher.
Kupinova	Karl Zech	Übertrifft den erst gemeldeten Berger in einigen Gegenständen, ist sehr ämsig, und lebt ruhig.

Ort der Schule	Namen des Lehrers	Dessen Fähigkeit, Fleiss und Aufführung
Ladjarak	Johan Hutwagner	Dessen Gemüthsbeschaffenheit ist zu todt, seinen Unterricht kann er nicht begreiflich vortragen, so gerne er auch wollte.
Martinze	Ignaz Babich	Ist erst einen Schulkurs bei seinen Schülern, äussert aber Geschicklichkeit und gründlichen Unterricht, ist von untadelhafter Aufführung.
Mitrowiz	Georg Grazer	Dessen gründlich vorschriftmässiger Unterricht ist Zeug seiner Tüchtigkeit, er führet sich gut auf.
Morowich	Johann Mayer	An der Fähigkeit und Geschicklichkeit dieses Lehrers ist nicht zu tadeln, wohl aber an seinem Fleisse.
Pasova	Joseph Morbay	Ist erst eine kurze Zeit hier; zeiget jedoch Fleiss und Geschicklichkeit nüzl. zu lehren, seine Aufführung ist gut.
Salankament	Andreas Lovrich	Ist erst angestellet und noch jung; wird aber ein tüchtiger Lehrer.
Schassinze	Wilhelm Schlangenfeld	Der ununterbrochene Fleiss dieses Lehrers ersetzet das, was seiner Fähigkeit abgeht, hat Lob von seinem Betragen.
Schimanovce	Joseph Mandusich	Diesen erst angestellten Lehrer fehlet nichts als die Mannbarkeit, wie sein H. Hauptmann bezeuget.
Surzin	Wenzel Sobek	Erweitert seine Begriffe, ist fleissig, muss aber ein wenig geduldiger mit den Schülern umgehen.

Mitrowiz, den 24ten November 1780.

J. Ried, Oberlehrer.

Slavonsko školsko povjerenstvo. Brigada u Vinkovcima oglasila je 16. lipnja 1780., da se na temelju visoke naredbe premješta slavonsko školsko povjerenstvo iz Petrovaradina u Vinkovce, a s njim matematički učitelj Josip Beck i nadučitelj Engelbrecht. Obojica su bili odredjeni, da budu prisjednici školskog povjerenstva, koje se sastojalo od brigadira kao predsjednika, od jednoga stožernog časnika, od vojnoga povjerenika, od dijecezanskoga zastupnika i jednoga aktuara. Vojni

komunitet u Vinkovcima morao je po postojećem sustavu da izdržava sam iz svojih sredstava jednoga štopskog učitelja s plaćom u iznosu od 240 for. na godinu, zatim jednoga trivijalnoga učitelja s plaćom od 180 for., a dok se ne sagradi nova školska zgrada, bio je komunitet dužan plaćati i stanarinu za stanovanje štopskoga učitelja. Da se vojni komunitet tom prilikom preko mjere ne optereti, pa da normalni nadučitelj Engelbrecht svoju plaću ne dobiva iz različnih blagajnica, bude odredjeno, da komunitet daje plaću nadučitelju, onda za neko vrijeme stanarinu njemu i matematičkomu učitelju. U pogledu plaće matematičkoga učitelja, trivijalnoga učitelja i aktuara bude odredjeno, da oni svoju plaću dobivaju iz osječke vojne blagajnice, kao što su svoje plaće dobivali odatle i ostali učitelji u pukovniji. Školsko je povjerenstvo moglo držati sjednicu svake nedjelje po jedamput ili pak češće, ako je to bilo od potrebe. Budući da je povjerenstvo bilo osnovano za unapredjivanje krajiških škola, stoga su škole bez izuzetka bile upućene na povjerenstvo, od kojega su dobivale pouke i upute, a ono se opet moralo skrbiti, da vizitatori, nadziratelji i učitelji marno ispunjavaju svoje dužnosti, da izvještaji vizitatora pravodobno stignu glavnomu zapovjedništvu, u dva primjerka.

Vizitator škola bio je do g. 1780. nadučitelj u pukovniji. Nadziratelji pojedinih škola u pukovniji bili su osobito u početku nekoji župnici, a onda časnici kao mjesni zapovjednici, a u komunitetima vijećnici, koji su za to imali najviše sposobnosti. Da se ne prekine školsko poljeće, bude odredjeno, da školsko povjerenstvo započne svoje djelovanje u Vinkovcima 1. studenoga 1780., a učitelj Beck i nadučitelj Engelbrecht morali su doći u Vinkovce još prije konca listopada. Dne 8. studenoga 1780. javilo je školsko povjerenstvo gradiškoj, brodskoj, petrovaradinskoj pukovniji i šajkaškomu batalijunu, da se 1. studenoga t. g. započelo djelovanje povjerenstva u Vinkovcima. Sad su vršili poslove vizitatora kao članovi povjerenstva Engelbrecht i Beck, i to po naputku za pregledanje škola od g. 1780.

Članovi školskoga povjerenstva za slavonsku Krajinu, dok je još postojalo u Petrovaradinu, bilu su oko g. 1775.: Ivan Franjo pl. Mertens, zapovjednik tvrdjave u Petrovaradinu i generalfeldwachtmeister, Krahoffer, vojni povjerenik; dr. Winkler, štopski liječnik; Klepel, orijentalni tumač; Purtscher, gradski sindikus kao školski tajnik i Engelbrecht, nadučitelj. Razlog, zašto su baš Vinkovce izabrali za sijelo povjerenstva,

bio je taj, što su Vinkovci bili gotovo u sredini generalata, te se tako lakše moglo doći do povjerenstva, gdje je valjalo polagati i ispit za učiteljsku službu. Ovdje ćemo odmah radi točnijega pregleda istaknuti, da je sijelo školskoga povjerenstva postojalo u Vinkovcima od g. 1780. pa do g. 1852. U tom razdoblju upravljali su školstvom u slavonskim vojnim krajevima: nadučitelj Engelbrecht, (profesori Beck i Urbancsics,) ravnatelj Sabljak, profesor Krmpotić, onda opet Sabljak, ravnatelj Jodl, profesor Schütz, profesor Matskassy i ravnatelj Hadžić. Iza Hadžića prestalo je djelovanje slavonske školske komisije. Gradiška i brodska pukovnija pripadoše g. 1852. pod nadzor školskoga ravnateljstva u Petrinji. Školska komisija zove se sad: Bansko-slavonska krajiška školska komisija. Ravnatelji su bili: Antolić, Mikoević i Miholek. G. 1862. potpadoše gradiška i brodska pukovnija s gradom Brodom pod nadzor školskoga ravnateljstva u Bjelovaru. Školska komisija zove se sada: Varaždinsko-slavonska krajiška školska komisija. Ravnatelji su bili: Januškovec i Štumpe. G. 1864. preneseno je sijelo školske komisije iz Bjelovara u Vinkovce, gdje je ostalo do g. 1868., kadno ukinuše školska ravnateljstva u krajiškom području.

Znatnije naredbe ispisane iz zapisnika „Schul-Commissions-Prothokoll“ slavonskoga školskog povjerenstva počevši od 1. studenoga 1780., pa do konca studenoga 1792. Evo tih naredaba:

Vrhovni nadzor nad školama vodila je brigada, a pukovnijama se preporučilo, da marljivo rade oko unapredjenja školstva, pa da zgodnim naredbama upute zapovjednike satnija i mjesne nadziratelje, da na osnovu „Methodenbucha“ savjesno vrše svoje dužnosti. Na temelju više naredbe morala je pukovnija oprezno postupati, kad se radilo o izboru vizitatora uopće. Ako uzmemo na um samo to, što je eto rečeno u pogledu izbora vizitatora, onda nam je posve jasno, kako se radilo nesamo u našem kraju, nego i u cijelom krajiškom području, da se školstvo podigne, da se u učiteljski stalež ne uvuče nezadovoljstvo, koje najdublji korijen hvata ondje, gdje se ozbiljno ne misli, tko će se postaviti, da nadzire škole. Kao što je učitelj duša škole, tako treba da bude i vizitator duša onoga školstva, koje je njemu povjereno, koje je povjereno njegovu nadzoru. Valjani učitelji mogu lako biti bez vizitatora i njihova će škola mnogo bolje napredovati, nego ako im se dade za vizitatora čovjek, koji se ne može podičiti onim svojstvima, kojima treba

da se diči svaki učitelj, komu na srcu leži sreća naroda i sreća one djece, koju mu povjeriše roditelji, da ju odgaja u prvom redu za dom i za rod svoj, a onda za Boga i za vladara svoga. Vladaru svomu može biti vjeran i odan samo onaj čovjek, koji iskreno ljubi svoju domovinu i svoj rod.

Katehizaciju su bili dužni vršiti svećenici, a njihov je rad nadzirala školska komisija. Najizvrsniji svećenici u tom pogledu bili su u školskim izvještajima navedeni radi avantage.

Dužnosti nadučitelja i trivijalnih učitelja bile su navedene u „Methodenbuchu“. Reklo se, da se ne će trpjeti u školstvu oni subjekti, koji ne bi bili dobra vladanja i koji se ne bi trsili, da svoju vještinu i svoje znanje u korist škole proširuju i usavršuju. Za učitelje se nijesu uzimali osobe, koje su bile nemarne i slabih sposobnosti. Namješteni učitelj nije se smio premjestiti bez privoljenja školske komisije. Ako ga je već trebalo premjestiti, onda su za to morali biti navedeni znatni razlozi.

Da graničari ne budu neskloni školstvu, nego da zavole škole, odredila je viša oblast, da se od njih ništa ne sakuplja u školske svrhe.

Za obrazovanje vrsnih podčasnika bile su dobre trivijalne škole, pa zato nije trebalo primoravati siromašne roditelje, da šalju svoju djecu u štopsku školu. Nu ako je bilo medju školskom djecom na selu siromašnih, ali darovitih dječaka, od kojih se moglo očekivati, da će jednom biti valjani katolički učitelji, onda ih je trebalo poslati u štopsku školu, da se tamo priprave za učiteljsko zvanje. Takvi dječaci mogli su dobiti i potporu, koja je mogla biti veća ili manja od dva forinta na mjesec. Tako su htjeli već u početku popuniti učiteljska mjesta domaćim sinovima, koji bi mogli djecu podučavati i u materinskom jeziku, a s obzirom na plaću bilo bi manje troška za izdržavanje škola, jer bi se domaći sinovi zadovoljili s manjom plaćom nego stranci. I s razloga toga, što su htjeli osnovati što više škola u našem kraju, tražile su oblasti, da se za učiteljsko zvanje odgoji što više krajiških mladića, kako je to već spomenuto.

Ako se sada osvrnemo na te navode, onda moramo doći do zaključka, da krajiške oblasti nijesu išle za tim, da se narod odgaja samo njemačkim jezikom, nego su nastojale, da se odgaja i u materinskom jeziku, jer je samo tako mogla biti škola od koristi onima, koji su uz vojničke dužnosti trebali da vrše i svoje gospodarske poslove, od kojih je valjalo narodu živjeti.

Što se pak tiče navoda, da bi se broj škola povećao, kad

bi se za učitelje uzimali domaći sinovi, to se zbilja moglo očekivati, jer bi narod drage volje davao neku pripomoć, kad bi vidio, da je daje učiteljima, koji su sinovi njegovi. No broj škola nije se povećao, nego se umanjio, premda je bilo dosta domaćih sinova, koji su u ono doba mogli vršiti učiteljsku službu. Razlog, zašto je poslije broj škola pao, bit će u prvome redu taj, što su nastala ratna vremena. Gdje se rat vodi, ondje školstvo ne cvate. Za dokaz služi nam ratovanje iz g. 1848. i 1849., gdje su mnoge krajiške škole ostale puste.

G. 1780. veli se, da ilirske (grčkoistočne) škole nijesu od potrebe, jer se djeca mogu naučiti domaći svoj jezik i u njemačkim školama. Nije se baš išlo za tim, da se zatvore škole, koje su već postojale, ali se izrijekom reklo, da je već to dosta, ako se njihov broj ne povećava. U komunitetima su se mogle te škole osnivati, a za sela ih nije trebalo. Učitelji i nadziratelji ilirskih škola potpadali su pod upravu školske komisije u Krajini. Oni su se morali podvrći učiteljskomu ispitu pred školskom komisijom. Kao što su katolički svećenici bili dužni vršiti katehizaciju u njemačkim ili kumpanijskim školama, tako su bili dužni vršiti katehizaciju u tim školami grčkoistočni svećenici, ako je u njima bilo djece te vjeroispovjesti.

Slavonsko glavno vojno zapovjedništvo podastrlo je dvorskom vojnom vijeću izvještaj o školstvu, pa je tom prilikom istaklo, da bi doista nastala olakšica za grčkoneujedinjene općine, kad bi im djeca polazila njemačke škole, gdje nije trebalo plaćati učitelja iz općinskih sredstava. No budući da veći broj učitelja tih općina, naročito u petrovaradinskoj pukovniji i u šajkaškom batalijunu vrši ujedno i službu crkvenoga sluge, a taj se držati mora, to ne bi nikakva olakšica nastala za općine, kad bi izgubile škole, koje im na srcu leže. Tako se to reklo. Ističe se nadalje, da bi se mnoge predrasude, koje je narod od djetinstva usisao, odstranile, kad bi u školama radili vješti popovi i učitelji vješti s l a v o n s k o m u jeziku, pa zato je glavno zapovjedništvo preporučilo, da se škole za grčkoneujedinjene zadrže, a to stim više, jer bi narod ukinuće škola smatrao kao tlačenje svoje vjere. Iz otpisa dvorskog vojnog vijeća vidi se, da je brigada bila nesamo za to, da se održe škole za grčkoneujedinjene, nego pače i za to, da se dopusti i katoličkim općinama, da i one otvoraju škole, u kojima bi djeca učila materinski jezik i vjeronauk u materinskom jeziku, jer je iskustvo dokazalo, da oni dječaci, koje su svršili ilirsku školu, brže napreduju u njemačkim

školama nego oni, koji su odmah stupili u njemačku školu. Po mišljenju najviše oblasti nijesu ti razlozi bili dovoljni, da se njima za volju povećava broj ilirskih i hrvatskih škola. Djeca, koja su provela 3 ili 4 godine u ilirskoj školi prije nego što su stupila u njemačku školu, brže napreduju u njemačkom jeziku nego ona djeca, koja su neposredno stupila u njemačku školu, i to s razloga toga, što su za toliko godina starija i što su se već priučila na učenje, ali nigda ne mogu u njemačkom jeziku dostignuti onu djecu, koja su s njima iste dobi i isto toliko godina provela u njemačkoj školi, koliko su ona u ilirskoj. To je bio odgovor najviše oblasti na prijedlog glavnoga zapovjedništva i brigade, da se osnivaju narodne škole.

Znamenit je ovaj otpis s dva razloga: predlaže se, da se osnivaju narodne škole, ističe se, da bi te škole morale biti slavonske ili hrvatske. To su riječi, koje su mi prevrćući stare spise prviput ovako jasno u oči pale. Narodne škole osnovane su petdeset godina poslije ovoga prijedloga, a riječi „slavonski“ i „hrvatski“ dugo su trebale, dok su sebi prokrčile put u službene spise, a još je dulji put trebalo prevaliti, dok je „hrvatska“ riječ ostala sama u porabi.

Dne 9. prosinca 1780. pozvan bude vinkovački župnik Stanković, da se izjavi, bi li mogao za 150 for. doplatka izdržavati katehetu, koji bi ujedno podučavao i svećenstvo u metodi o katehizaciji. Ako se ne bi htio tom nagradom zadovoljiti, mogao je tražiti veću nagradu. Dne 10. prosinca 1780. odredilo je glavno zapovjedništvo, da vinkovački štopski župnik bude pridsjednik školskog povjerenstva, jer se nije moglo dulje čekati na odluku u tom predmetu, koja se očekivala od pečuvske biskupije.

Dne 13. prosinca 1780. oglasilo je dvorsko vojno vijeće, da je Njegovo Veličanstvo odrediti blagoizvoljelo, da sva vojnička djeca moraju polaziti škole, koje su u najbližoj blizini vojarnica ili vojničkih stanova na selima i u gradovima. Obučni predmeti za tu djecu bili su: kršćanski nauk, čitanje, pisanje i računanje. Po previšnjoj odluci dobivala su vojnička djeca besplatno školske knjige.

Dne 26. prosinca 1780. izašla je naredba, da u našim trivijalnim školama valja više paziti na gospodarstvo i nauku o poštenju, negoli na lijepo i ukrasno pisanje. Lijepo i ukrasno pisanje neka se preduzima samo s onim učenicima, od kojih se može nadati, da će danas sjutra biti vrsni podčasnici. Učenici su u tim školama pisali svaki dan od 1 do 2 sata. Sada se

reklo, da se najmanje dva sata od toga uzmu za obuku u gospodarstvu. O čitanju se reklo, da ne pripada u više razrede, da vježbanje u [illegible]nju nije glavna svrha čitanaka. Mjesto toga predmeta prepor[illegible]lo se nadučitelju, da s učenicima svoga razreda, medju kojima se nalazilo takvih, koji su se pripravljali za učitelje, preduzme nauku o dužnostima poštena podanika. Za to je mogao uzeti jedan ili dvaput po pol sata u nedjelji, da to znanje proširi i učvrsti kod svojih učenika.

Bilo je vazda vrijednih svećenika, koji su htjeli, da se kod nas Bog slavi narodnim jezikom, a bilo je valjda opet učitelja, koji su htjeli, da se djeca posvuda ističu kao pravi mali ponijemčeni djaci, pa da i u crkvi pjevaju njemačke pjesme. Krajiška viša oblast, koja je svagdje išla za tim, da medju narodom vlada mir, sloga i ljubav, odredila je u navedenom pogledu, da ne valja raditi protiv volje svećenstva.

Dne 31. siječnja 1781. javilo je glavno zapovjedništvo vinkovačkoj školskoj komisiji, da je podastrlo dvorskomu vojnom vijeću glavni izvještaj o školstvu za posljedne ljetno poljeće istaknuvši ujedno, da uvijek treba navesti one katehete, koji svoju katehetsku dužnost valjano ne vrše. Ujedno je dopustilo, da se trojici ili najviše četvorici učenika trivijalnih škola, koji bi se htjeli pripravljati za učitelje u štopskoj školi, može dati potpora od 1 f. 30 kraj. do 2 for. na mjesec.

Dne 30. siječnja 1781. čita se, da je rektor Piarista u Karlovcu potaknuo pitanje, ne bi li zgodnije bilo, da se djeca uče u školi najprije hrvatski pa onda njemački. U tom pogledu održavala se konferencija u Bjelovaru. Radilo se o tom, da budu jednake sve školske knjige za svu mladež jedne i druge vjere izuzevši dakako vjeronauk. Za djecu, koja nijesu vješta njemačkomu jeziku, valjalo je prevesti na domaći jezik katekizam broj 6., a za učitelje, koji opet nijesu bili vješti domaćemu jeziku, trebalo je nabaviti katekizam br. 1 s prijevodom na domaći jezik ili pak nastojati, da se siromašni krajiški mladići priprave za učiteljsko zvanje.

Na prijedlog rektora V. Lambertia u Karlovcu istaknulo je glavno zapovjedništvo za slavonsku-srijemsku Krajinu, da je učenje jezika stvar pamćenja i vježbanja. Budući da se krajiška djeca ne mogu u tom pogledu kod svoje kuće vježbati, gdje njemački jezik još nije u običaju; stoga treba to vježbanje nadomjestiti čitanjem i napametnim učenjem, a tako se mogu naučiti nesamo pojedine riječi, nego i cijeli govori. Da pak učenik

razumije, što govori, treba da ga učitelj materinskim jezikom podsjeti na pojam, koji je vezan s nepoznatom riječi, a još je bolje, ako se učeniku dadu čitati takve knjige, gdje se za svaki pojam [illegible]i riječ u tudjem i u materinskom jeziku, jer se tako prištedi i na vremenu i na trudu, što bi ga učitelj morao uložiti, da učenika nauči jezik.

To su bile riječi glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu, pa je stoga predložilo, da se ostave i nadalje ilirske škole, gdje bi se učenici obučavali u materinskom jeziku, u alfabetu i u katekizmu, a onda u njemačkim školama neka se vježbaju po normalnoj metodi u čitanju njemačkoga i materinskoga jezikoga latinskim slovima, i to tako dugo, dok ne mognu izreći njemačko materinskim jezikom, a materinsko njemačkim jezikom.

„Namenbüchlein" bi valjalo načiniti s latinskim alfabetom, a učitelj bi učenicima kazao, koja se slova u slavonskom jeziku izgovaraju drukčije, nego u drugom stranom jeziku. Iza toga bi se uzimale u toj knjižici slovke za sricanje, koje nemaju nikakve vrijednosti. Iste ili pak slične slovke mogu se uzeti za slavonski i za njemački jezik, a onda dolaze još nekoje druge, koje zahtijeva narav jezika. Napokon valja u §§. 3. i 5. uzeti slavonske i njemačke rijeci istoga značenja, te staviti slavonsku riječ ispod njemačke riječi ili povrh nje. Što se ne odnosi na ćudorednost, nego samo na vjeru, to valja izbjegavati, da se umanji mržnja neujedinjenih prema školama.

Za daljno vježbanje u čitanju i učenju njemačkoga jezika u trivijalnim školama predložilo je glavno zapovjedništvo gramatiku o. Marijana Lanosovića, a onda opet za čitanje i učenje napamet preporučilo je, da se posebno odštampaju vježbe u razgovoru i mali rječnik, što se sve nalazilo u gramatici. Treće izdanje te gramatike od god. 1795. ima natpis:

„Anleitung zur slavonischen Sprachlehre sammt einem nützlichen Anhange mit verschiedenen Gesprächen, deutsch-schlavonisch- und hungarischen Wörterbuche, Briefen, Benennung der vornehmsten geist- und weltlichen Würden i t. d.

U prvoj knjizi „Gradja za povijest" g. 1907. na str. 319. i 320. stoji, da je Lanosović rodjen u Orubici, a umr'o g. 1812. u Brodu na Savi. Tu je navedena njegova knjiga od g. 1778. „Neue Einleitung zur slavonischen Sprache" i t. d., koju je posvetio carici Mariji Tereziji. U predgovoru te knjige nalaze se ove riječi: „Svagdibo vidimo pokaze, koliko verlo Vashemu cessarsko-kraljevsko-Apostolskomu Velicsanstvu na sercu lexi Bogo-

ljubstvo, Nauke i Mudroznanja na vechi ugled podignuti. Mi viddimo, i s csudom zamjeramo od temelja uzjedane cerkve; u svakoj csetti, a i u mojemu rodnomu mjestu naredjene — cvateche Ucsionice; koje nas bistro razumjeti csine, kolikoje uzvisito Vaschega Cessarsko-Kraljevsko-Apostolskoga Velichanstva serce na millodarenje prignuto.“

Treće izdanje nema nikakva predgovora, iz kojega bi se moglo vidjeti, zašto je u ono doba uvrstio u knjigu i madžarske riječi i madžarske razgovore. I u spisima, iz kojih se vade ove povjesne crtice, navedena je g. 1781. škola u Orubici, kojoj su odredili 12 hvati drva za ogrjev.

O. Lamberti bio je predložio, da se u škole uvede knjiga „Die Welt in Bildern“, ali samo s tom preinakom, da se mjesto latinskoga jezika uzme naš domaći jezik i da se doda ortografski rječnik. Naša je oblast na to rekla, da se tomu prijedlogu ne može prigovoriti, samo je sumnjivo, da bi korist te knjige u seoskim trivijalnim školama bila prema trošku za priredjenje knjige, koji bi trošak nosio erar ili graničar. Stoga je predložila, da se mjesto te knjige priredi drugi dio čitanke, gdje je bio štampan naputak o poštenju tako, da na jednoj strani bude njemački, a na drugoj strani slavonski tekst. Tako bi učenici odmah u prvom tečaju uz jezike učili i načela o poštenju, a tim bi se uz pamćenje oplemenilo i njihovo srce.

S obzirom na vjeroučnu obuku predložila je naša oblast, da se kršćanski nauk uči domaćim jezikom, jer je katekizam već bio preveden, i to tako dugo, dok njemački jezik ne postane općim jezikom u našem kraju. Čudnih li su nazora bili ti ljudi! Ali ovo je bilo posve na mjestu, kad su istaknuli, da će učenici učeći vjeronauk i naputak o poštenju u materinskom jeziku uvjeriti svoje roditelje i zadruge o tom, što se u školama uči, i da će to biti od koristi i za njih i za njihove roditelje, ako im budu češće čitali sad nešto iz vjeronauka, a onda opet iz naputka o poštenju.

Dne 13. veljače 1781. naložilo je glavno zapovjedništvo, da se u smislu naredbe dvorskoga vojnog vijeća odredi jedan od prisjednika komisije, i to ili učitelj matematike ili pak nadučitelj, da ide u Bjelovar na konferenciju. Budući da nije bilo u slavonskoj Krajini školskoga ravnatelja, zato se tako odredilo, a napokon je rečeno, da se od člana te konferencije ne traži, da je vješt domaćemu jeziku, nego treba da bude dobar u prosudjivanju predmeta, o kojima će se raspravljati. Konferencija,

koju je valjalo održavati u Bjelovaru, imala je glavnu zadaću, da se izjavi o tom, kako bi trebalo urediti knjige u vojnoj Krajini. Zato je bilo odredjeno u srpnju 1781., da se najprije sastanu u Zemunu nadučitelji iz Pančeva i Bijele Crkve s nadučiteljem Engelbrechtom iz Vinkovaca, koji je već bio odredjen, da ide Bjelovar, pa da se tu dogovore, što bi valjalo u pogledu tih knjiga odrediti, da se zgodno sastave za svu Krajinu. Dne 3. kolovoza izašla je pak naredba, da će se sastanak u Zemunu održavati u nazočnosti nadučitelja iz Pančeva, Banovaca (?) i Vinkovaca, pa je stoga Engelbrecht već 16. kolovoza morao doći u Zemun na sastanak. Držim, da je taj sastanak bio za to urečen, da se ta trojica dogovore, što bi valjalo na konferenciji istaknuti u pogledu knjiga, a onda je nadučitelj Engelbrecht putovao u Bjelovar i tamo zastupao i navedenu dvojicu, dotično zagovarao u Bjelovaru njihovo mišljenje o uredjenju knjiga. Konferencija je držana u nazočnosti Engelbrechta, onda Löwenthala iz Petrinje i o. Diviša iz Bjelovara kao upraviteljâ krajiškoga školstva.

Dne 20. ožujka 1781. bude dopušteno. da se u Vinkovcima gradi nova školska zgrada. Reskriptom od 1. prosinca 1781. dopustilo je dvorsko vojno vijeće, da se pohvaljenim učiteljima u Adaševcima, Pazovi, Šašincima i P o d v i n j u povisi mjesečna plaća za 1 for 30 kraj., ako već kao tudjinci ne uživaju plaću od 15 for., a kao domaći sinovi plaću od 12 for. na mjesec. Siromašnomu krajiškom sinu Galoviću dopitana je kao preparandu potpora od 2 for. na mjesec.

Normalnu školu u Zemunu pohadjali su i učenici izraelitske vjeroispovijesti, pa se reklo, da se moraju kao i ostali učenici podvrgavati školskim propisima, te kao i drugi učenici s glave šešire skidati, što se nikako ne može smatrati kao povreda njihove vjere, i to stim manje, što oni skidaju šešir, kad pozdravljaju druge ljude, koje štuju onako, kao što treba da štuju svoga učitelja.

U veljači 1782. izašla je naredba, da učitelji moraju učenike nedjeljom i blagdanom voditi u crkvu na sv. misu i na kršćanski nauk.

Dne 9. ožujka 1782. podastr'o je nadučitelj Engelbrecht svoj izvještaj o pregledanju škola, pa su tom prilikom opomenuti učitelji gradiške i petrovaradinske pukovnije te grada Petrovaradina, da nastoje, da se opažene pogrješke uklone.

Dne 3. svibnja 1782. bio je u Nijemcima učitelj Ivan Györy, koji je već kao „invalid“ bio obilježen. Školska je komisija

dobila nalog, da izjavi, bi li on još i dalje mogao vršiti službu, ili da mu se uz malu plaću dodijeli u pripomoć dobar preparand, koji bi onda mogao toga učitelja naslijediti. Györy je prije službovao i kod vojništva.

Dne 6. kolovoza čitalo se, da je dvorsko vojno vijeće dopustilo, da se u Vinkovcima kod škole namjesti s douceurom ili nagradom od 5 for. na mjesec preparand, koji bi podučavao krajišku djecu u nižim obučnim predmetima, dok bi nadučitelj Engelbrecht s trivijalnim učiteljem u istom mjestu dijelio više predmeta. To bi bio prvi slučaj, gdje se govori o namještenju treće učiteljske osobe u vinkovačkoj štopskoj školi.

Dne 10. rujna 1782. čita se, da je dvorsko vojno vijeće dopustilo, da se osobito pohvaljenomu učitelju Ivanu Györy-u u Nijemcima kao slabu starcu dade u pripomoć vrstan preparand s plaćom od 5 for. na mjesec.

Dne 13. prosinca 1782. naručeno je školskih knjiga u vrijednosti od 361 for. 36 krajc. za tri slavonske pukovnije, šajkaški batalijun i vojni komunitet u Vinkovcima, dok je vojni komunitet u Brodu sam izvršio narudžbu.

Dne 22. prosinca t. g. opomenut je nadučitelj Engelbrecht, da ne smije sam izdavati nikakve odredbe, koje se tiču pogrješaka, što ih je opazio u pojedinim školama, koje je pregledao, nego valja da radi u sporazumljenju sa školskom komisijom. Ta mu je opomena izdana na tužbu zapovjedništva šajkaškoga batalijuna. To je ujedno dokaz, da je nadučitelj Engelbrecht pregledao škole šajkaškoga batalijuna.

Kada svećenik kao kateheta nije savjesno vršio svoju dužnost, onda je viša oblast izdala naredbu, da mu se obustavi jedan dio temporalija, i to tako dugo, dok se ne popravi. Tako se čita 31. siječnja 1783., da je na taj način bio kažnjen štopski župnik i podarhidjakon u Novoj Gradiški Supančić.

Glavno zapovjedništvo izdalo je 31. siječnja 1783. naredbu, da se radi gradnje škole u Ivankovu, selu brodske pukovnije, i u Boljevcima, selu petrovaradinske pukovnije, podastre nacrt i troškovnik, da se za to mogne isposlovati potrebni novac od najvišega mjesta. Brodski komunitet dobio je nalog, da se pobrine za stan, gdje bi se mogao smjestiti učitelj. Istoga dana odredilo je glavno zapovjedništvo, da se nijedno gradjansko dijete ne smije primit u zanat, dok se ne iskaže svjedodžbom, da je školu polazilo. Svjedodžbe je izdavao vizitator škole.

Dne 22. travnja 1783. pozvalo je glavno zapovjedništvo školsku komisiju, da izvijesti, koji učitelji u slavonskoj Krajini vrše službu u glavnim, a koji u trivijalnim školama, otkud su rodom, otkuda primaju plaću, kolika im je plaća, koliko dugo i s kakvim uspjehom služe, pa koliko dana na nedjelju drži se obuka i koliko sati na dan, napokon koje bi s promjene mogle uvesti, da se mladež u što kraćem vremenu nauči čitati, pisati i računati. Još je valjalo izvijestiti, da li je škola smještena na zgodnu mjestu s obzirom na mjesta u okolini, otkud su dolazila djeca u školu.

Dvorsko vojno vijeće nije moglo prihvatiti prijedlog školske komisije, dotično glavnoga zapovjedništva, da se povisi plaća učiteljima u Babinoj Gredi, Ivankovu i Adaševcima, ali je dopustilo, da se predlože, da im se dade nagrada. Čitalo se 6. svibnja 1783., da je dvorsko vojno vijeće dopustilo, da se s običnim doplatkom namjeste preparandi u onim školama, gdje su od prieke potrebe takve osobe.

U otpisu dvorskoga vojnog vijeća od 27. lipnja 1783., kao odgovoru na školski izvještaj, ističe se, da školska komisija izvijesti, kakva bi se nagrada dala veoma pohvaljenim nadučiteljima Engelbrechtu i Rotteru. Poslije su dobili nagradu od 36 for.

Dne 19. studenoga 1783. naručeno je školskih knjiga u vrijednosti od 325 for. $25^1/_2$ kraj. za škole triju slavonskih pukovnija, i za one u vojnim komunitetima Staroj Gradiški, Brodu, Vinkovcima i Karlovcima.

Dne 31. siječnja 1784. čita se, da je dvorsko vojno vijeće premjestilo nadučitelja iz Mitrovice Rieda u Zemun, a zemunskoga nadučitelja Rottera u Mitrovicu, i to s prvim travnjem t. g. Tom prilikom povišena je Rotteru plaća, jer je i njegov djelokrug tim premještenjem proširen bio, od 270 for. na 300 for. na godinu. Istom naredbom dvorskoga vojnoga vijeća dopitana je nagrada u iznosu od dva forinta na mjesec izvrsnomu, ali siromašnom učeniku Petru Jariću iz Sikirevaca, da se mogne posvetiti daljnoj nauci u nadškoli, zatim u matematičkoj školi, te da tako obrazuje još više svoj dobri talenat. Potporu je dobivao od početka siječnja 1784. Gradjanstvu grada Broda i Petrovaradina bude naloženo, da svoju djecu šalju u školu. Major Oesterreicher, komunitetski nadziratelj, morao je voditi brigu, da djeca pohadjaju školu. Dne 19. svibnja 1784. čita se, da je podvinjski učitelj Přzybila premješten u Vinkovce s plaćom od 15 for., a vinkovački učitelj Franjo Nitsche da je postao nadučiteljem u Zemunu.

Prigodom kanoničke vizite god. 1782. opazio je djakovački biskup Krtica, da bi od potrebe bilo, da se za krajišku mladež, koja nije bila vješta njemačkomu jeziku, prevede katekizam na domaći jezik. Budući da biskup nije mogao na se preuzeti dužnost, da kod prevodjenja sudjeluje, to je dvorsko vojno vijeće naložilo školskoj komisiji u Vinkovcima, da se pobrine za osobu, koja bi mogla preuzeti prevodjenje katekizma. Tako se čitalo mjeseca svibnja 1784. Za to je bio izabran župnik Josip Relković iz Dubovika, sin Matije Ant. Relkovića. Već se mjeseca studenoga 1784. čitalo, da je na domaći jezik preveo mali katekizam, katehetičku glavnu tablicu i jedan odlomak velikoga katekizma, da se uzme kao dodatak malomu. Ćita se nadalje, da se pri tom poslu morao dogovarati sa zagrebačkim normalnim školskim nadzornikom. Prijevod je odobrio biskup djakovački, te je valjalo samo na nekim mjestima uzeti zgodnije riječi za mladež. Odobrenje za štampanje dao je i biskup zagrebački. I glavnomu zapovjedništvu morala je školska komisija dostaviti dva primjerka, da se vidi, da li prijevod odgovara originalu. Kako se nadalje razabira iz odredbe nadučitelja Engelbrechta, člana školske komisije, radilo se neko vrijeme nešto i po samom pisanom prijevodu. Učitelji su sami te stvari morali prepisivati i onda po njima u školi raditi, da se poluči jednoličnost u tom poslu. Knjige je valjalo dati u štampu tiskaru Divaltu u Osijeku.

Dne 23. lipnja 1784. javljeno je školskoj komisiji u Vinkovcima, da je general Geneyne dopustio, da se u šajkaškom batalijunu drži obuka samo preko zime.

Godine 1784. bio je Franjevac Adalbert Vomaschka odredjen, da preuzme katehizaciju u Vinkovcima, no budući da nije bio vješt njemačkomu jeziku, to se morao za to odrediti drugi Franjevac. Htjeli su namjestiti kao katehetu u Vinkovcima o. Amadeusa Bittera, koji je vršio u Staroj Gradiški službu učitelja, ali se to nije moglo provesti, jer je Bitter morao ostati u Staroj Gradiški radi prodike.

Dne 31. srpnja 1784. odredilo je glavno zapovjedništvo, da se vinkovačkoj glavnoj školi daje 20 for. u ime nagrade za učenike s razloga, što je s tom školom bila spojena satnijska škola u Privlaci, koja nije mogla dalje ostati u tom mjestu, budući da tamo nije bilo zgrade za školu. Svaka je državna škola u slavonskoj Krajini dobivala u ime nagrade za učenike po 10 for. na godinu. G. 1782. ukinuta je škola u Privlaci, a učitelj Ivan Rohrbrich premješten u Nijemce.

Odredjeno je bilo, da školska komisija u Vinkovcima prigodom sastavljanja idućega izvještaja o školstvu predloži, da se učitelju iz Drenovaca, Golubinaca, Šašinaca i nadučitelju Klingu iz Titelja, koji su se odlikovali svojom marljivošću, podijeli primjerena nagrada (31. srpanj 1784.). Istom se prilikom čitalo, da su škole u gradiškoj pukovniji zaostale u krasnopisu iza škola brodske i petrovaradinske pukovnije, pa je školska komisija dobila nalog, da izvijesti, zašto u tom predmetu nije polučen povoljan uspjeh i u gradiškoj pukovniji.

Glavno je zapovjedništvo dopustilo, da školska komisija u Vinkovcima može naručivati potrebne školske knjige kod gradjanskoga knjigoveže i štampara Klingera u Osijeku, ako ih bude prodavao uz istu cijenu, kao što se prodaju u Beču, samo je valjalo paziti na to, da se ne naruči odveć, jer se držalo, da će se naskoro pristupiti uredjenju krajiškog školstva, pa se onda zaliha tih knjiga ne bi mogla upotrijebiti.

Glavno je zapovjedništvo dopustilo 15. rujna 1784., da školska komisija u Vinkovcima izabere za katehetu u Vinkovcima ili svećenika Vomaschku ili Luikera pazeći pri tom na vrsnoću jednoga i drugoga za vršenje toga posla. No to je bilo samo privremeno namještenje, jer je već 1. listopada t. g. namješten kao kateheta u Vinkovcima o. Amadeus Bitter, koji je dobivao mjesečnu plaću u iznosu od 12 for. 30 krajc. iz vojne blagajnice, i to na izmaku svakoga trećeg mjeseca.

Na prijedlog školske komisije, da se škola u Trnjanima spoji s onom u Garčinu, odgovorilo je glavno zapovjedništvo 24. prosinca 1784., da se to spojenje zasad odgodi, jer se radilo o tom, da se najprije provede uredjenje kantona.

Na izvještaj o školstvu od 15. studenoga 1784. odgovorilo je dvorsko vojno vijeće preko vojnoga zapovjedništva dne 28. prosinca 1784., da se učitelju u Drenovcima, zatim Rohrbrichu u Nijemcima i Peterki u Brodu može dati nagrada, jer su bili izvrsno opisani, samo je valjalo o tom nanovo podnijeti izvještaj nečekajući na svršetak poljeća. Ujedno je dopustilo, da se učitelju Peterki, koji je stanovao dulje vremena u vlastitoj kući, daje godišnja stanarina u iznosu od 20 for. Još se istom prilikom javilo, da su se učenici gradiške pukovnije popravili u pisanju, pa valja samo nastojati, da se u tom predmetu potpuno usavrše. Nadalje je odredilo dvorsko vojno vijeće, da ubuduće sva krajiška djeca ljeti i zimi pohadjaju škole, a što je general Geneyne dopustio, da učenici šajkaškoga kotara ne polaze škole zimi, to je

valjalo samo za prošlo ljeto. Dopustilo je dvorsko vojno vijece, da se mogu proširiti školske sobe u Vinkovcima i u Otoku, samo je valjalo za to proširenje najprije sastaviti nacrt i troškovnik i podnijeti na odobrenje. Još je prije dopušteno bilo. da se kod svake škole mogu nagraditi samo tri najizvrsnija učenika; s toga se nije mogao prihvatiti prijedlog školske komisije, da se nagrade u svakoj školi šestorica, ali se reklo, ako ih je više od trojice u školi, koji su izvrsni, a uz to siromašni, tad se može podnijeti prijedlog, da se i njima doznači primjerena nagrada.

Dopušteno je bilo, da se nadučitelj u Titelju Kling podvrgne ispitu za furira, a školska komisija neka se onda brine, ako nadučitelj ostavi svoje mjesto, da se to mjesto popuni. S prvim svibnjem 1785. imenovan je učitelj u Vranovcima Ignac Kavegjija nadučiteljem u Titelju s plaćom od 216 for. na godinu.

Reskriptom dvorskoga vojnoga vijeća od 20. travnja 1785. dopitana je nagrada u iznosu od 20 for. učitelju u Nijemcima, od 16 for. učitelju u Drenovcima, od 15 for. učitelju u Brodu; učitelji u Golubincima, Šašincima i Slankamenu dobili su po 16 for.

Glavno je zapovjedništvo javilo 4. svibnja 1785., da se može prijevod izvatka iz 4. odsjeka velikoga katekizma priklopiti malomu katekizmu i tako dati u štampu.

Iz izvještaja o školstvu, što je podnesen dvorskomu vojnomu vijeću 18. svibnja 1785. i odgovora na taj izvještaj, što je od vijeća stigao 14. rujna 1785., razabira se, da je župnik u Vrhovini samo 4 put kroz pô godine katehizirao u školi. U Vrhovini nije bilo škole, nego je bila škola u Trnjanima, pa radi zločesta puta nije mogao taj posao vršiti, kako bi trebalo. To ga je ispričalo, inače bi mu se ustegao jedan dio njegovih beriva.

Dne 14. lipnja 1785. izdala je naša pukovnija naredbu, da kod održavanja polugodišnjih ispita treba pitati iz gospodarstva isto tako, kao što se pita i iz drugih glavnih predmeta.

Dvorsko vojno vijeće dopustilo je 14. rujna 1785., da se plaća vrlo marnoga učitelja u Sikirevcima Stanića povisi za 1 for. na mjesec, da mu se dakle ubuduće daje 10 for. mjesto 9 for. Još je dopustilo, da se krajiškomu dječaku Dragutinu Čiviću iz Babine Grede, koji je bio osobito vješt i sposoban, dade potpora u iznosu od 2 for. na mjesec, da se mogne spremiti za vrsna učitelja.

Glavno zapovjedništvo dopustilo je 12. listopada 1785., da se mjesto učitelja u Županji, koje je ostalo prazno, kad je učitelj

Ritsch to mjesto napustio, popuni učiteljem Lukićem s plaćom od 9 for. na mjesec. Ujedno je dopustilo, da se za 1 for. na mjesec povisi plaća učitelju Ambrincu u Cerni i Galoviću u Otoku. Učitelj Marko Galović imenovan je 1. studenoga 1785. učiteljem u Čurugu u šajkaškom batalijunu s plaćom od 15 for. na mjesec.

Dne 11. ožujka 1786. javilo je glavno zapovjedništvo, da se učitelj Fazel iz Drenovaca može premjestiti u Rokov dol s plaćom od 15 for. na mjesec, a srednje opisani učitelj Josip Mandušić ostaje i nadalje u uživanju plaće od 10 for. na mjesec.

U lipnju 1786. čita se, da se učitelj Glavačević iz Andrijevaca može otpustiti od službe, ako se ne popravi, a učitelju Keveroviću iz Podvinja, koji se vlada, kako treba, neka se povisi plaća od 9 for. na 10 for. na mjesec.

Prigovorilo se školskoj komisiji u Vinkovcima, što nije prije opazila pogrješke, koje se nalaze kod škola u šajkaškom batalijunu, te što nije nastojala, da se odstrane. Osobito je u oči palo višoj oblasti, što su istom tom prilikom upućeni učitelji neujedinjenih škola, da se upoznaju s propisanom metodom, te što se na to nije pazilo kod njihova namještenja. Čudila se viša oblast, što školska komisija nije znala, imaju li, ili nemaju li škole u Mošorinu, Dolj. Kovilu, Gardinovcu, Gospodincima i Sentivanu svoje školske nadziratelje. — Napokon se dopalo višoj oblasti, što se pri razdjeljivanju nagrada uzeo obzir i na škole neujedinjenih, te se tom prilikom istaklo, da s tim školama valja postupati, kao što se postupa s katoličkim školama, samo što su te škole i nadalje ostale općinama na brizi u pogledu izdržavanja. U naredbi glavnoga zapovjedništva od 12. kolovoza 1786. čita se, da se „Varoš“ kraj Broda ne će preseliti, da se dakle ne će ni graditi nova škola; stoga je valjalo narediti ugovor s Franjevcima, da se u njihovu manastiru smjesti škola, a ujedno priredi i stan za učitelja.

Reskriptom dvorskoga vojnoga vijeća od 30. kolovoza 1786. dopitana je nagrada u iznosu od 20 for. vinkovačkom učitelju Přzybili, a nadučitelju u Titelju Kavegjiji, koji se pokazao kao osobito marljiv u svom službovanju, dopitana je potpuna nadučiteljska plaća, koja je iznosila na godinu 240 for. Dne 20. siječnja 1787. izašla je naredba glavnoga zapovjedništva, kojom je javljeno, da je podvinjski učitelj Toma Keverović premješten u Petrovaradin s plaćom od 15 for. na mjesec, Stanić iz Vranovaca u Podvinje, a škola u Vranovcima da se ukida. Reskriptom od 7. veljače 1787. dopitana je nadučitelju Engelbrechtu

nagrada u iznosu od 40 for. radi odličnoga upravljanja školstvom u slavonskoj Krajini. Istom prilikom govori se, da se školstvo u slavonskoj Krajini razgranilo i da će se morati ograničiti, radi čega će nekoji učitelji biti suvišni, pa će ih valjati namjestiti kao pomoćnike s njihovom plaćom, koju su dosle dobivali, samo valja pri tome paziti, da se šalju na ona mjesta, gdje su zbilja od potrebe. Ovdje je istaknuto, da bi se i u Brodu mogao namjestiti jedan podučitelj.

Dne 17. srpnja 1787. izašla je naredba dvorskoga vojnog vijeća, u kojoj je uglavnom istaknuto, da Njegovo Veličanstvo nije točno odredilo, koliko škola valja pridržati u Krajini, nego je samo rečeno, da se škole odveć ne šire. Na temelju toga reklo se, da se ne može općeno uzeti, da se pridrži samo jedna škola za jednu diviziju ili dvije satnije, nego valja broj škole udesiti prema položaju dotičnoga krajiškoga kotara i prema potrebi obuke za mladež. Škole nijesu samo za to, da se u njima uči čitanje, pisanje i računanje, nijesu dakle za to, da služe samo obrazivanju budućih podčasnika, nego im je glavna svrha i ta, da se u njima djeca nauče prve temelje ćudoredja, vjeronauka i gospodarstva. Zato ih treba tako smjestiti, da se mogu lako polaziti i da se krajišnici ne mogu izgovarati, da svoju djecu radi udaljenosti mjesta ne mogu slati u školu. Odatle vidimo, da nije bila nakana previšnjega mjesta, da se broj škola naprečac umanji, da narod ostane bez prosvjete. Što se zbilja nabrzo iza toga umanjio broj škola u našem kraju neosvrćući se na gore istaknuto načelo, tomu će biti, kako je već spomenuto, razlog nesretno ratovanje. U istom je otpisu rečeno, da se školskoj komisiji valja brinuti, da odgaja učitelje od vlastitih preparanda, dakle da uzima za učitelje sinove iz naroda, ali takove, koji se uz potrebnu sposobnost odlikuju vrlim vladanjem, jer se zahtijeva, da učitelj prednjači učenicima dobrim primjerom i da steče potreban ugled. Kad čovjek čita te riječi, pa kad se sjeti, kako se višeput dogodilo, da su nekoji poglavari primali u učiteljsku školu mladež bez obzira na vladanje, onda mora da pohvali upravu, koja je išla za tim, da se za učiteljsko zvanje biraju čestiti i valjani mladići.

Godine 1787. čita se, da je t. g. dopitana nagrada u iznosu od 30 for. gradjaninu Alkenu, koji je u Vinkovcima bio školski nadziratelj. To je prvi slučaj za naš vinkovački kraj, da je gradjanin vršio službu školskoga nadziratelja. Moguće je, da je i dotle bio koji slučaj, no ja mu nijesam mogao ući u trag.

Dne 8. kolovoza 1787. čita se, da je komisija predložila,

da se bivši nadučitelj u Titelju Kavegjija premjesti u Sibinj kao učitelj, a sibinjski učitelj u Vinkovce, a vinkovački učitelj Přzybila u Titelj kao nadučitelj. — Kavegjija je svoje mjesto zanemario, pa su ga radi toga morali ukloniti iz Titelja.

Dne 8. kolovoza 1787. odredilo je dvorsko vojno vijeće, da se potpora od 2 for., koju je dotle uživao krajišnik Čivić, dade Vinku Kneževiću, da se dalje obrazuje. Istim je reskriptom dobio nagradu od 50 for. gradiški nadučitelj König, a nagradu od 25 for. vinkovački učitelj Přzybila, jer su savjesno vršili svoje dužnosti, a učitelj Rohrbrich u Otoku dobio je plaću u iznosu od 15 for. na mjesec.

Godine 1787. bio je kao katehet u Vinkovcima već spomenuti o. Amadeus Bitter. On je dobivao 150 for., a tražilo se, da dobije iz Petrovaradina od tamošnjih legata 100 for. Ta svota od 100 for. bila je odredjena za čitanje zadušnica. Petrovaradinski magistrat izjavio je 2. listopada 1787., da će dati tu svotu, ako se kateheta obveže, da će čitati 200 misa na godinu za zakladnika te svote.

Dne 22. prosinca 1787. izašla je naredba glavnoga zapovjedništva, kojom se javlja školskoj komisiji u Vinkovcima, da je glavno zapovjedništvo obnašlo, da se vrpoljački župnik Ivan Mravinac, koji je zanemario katehizaciju škola u svojoj župi, a te su bile u Vrpolju i Andrijevcima, na podnesenu njegovu molbu riješi obustave temporalija. U Hrtkovcima, gdje su bili nastanjeni Klimentinci, vršio je službu katehete misionar iz franjevačkoga reda, pa je i njega trebalo kazniti ustegnućem temporalija; no to nijesu htjeli provesti bojeći se valjda, da ne bi odatle pobjegao, kad se istaklo, da je teško naći svećenika, koji bi znao jezik tih ljudi. Ujedno je istaknuto, da valja nastojati, da se odgoji svećenik iz družbe Klimentinaca.

U prosincu 1787. navedeno je, da se osobito pohvaljenim učiteljima naše pukovnije (Normalschullehrer): Staniću u Podvinju, Alkoviću u Garčinu, Czerndiću u Babinoj Gredi i Ambrincu u Cerni povisuje plaća. Nekoji od tih učitelja već su prije spomenuti u pogledu povišice plaće.

Dne 9. siječnja 1788. čita se, da je i župnik u Podvinju Franjo Tadić zanemario katehizaciju, pa je radi toga i njega stigla kazan, kao i njegove drugove, koji su u istu takvu pogrješku pali bili. Dne 16. veljače 1788. čita se, da je garčinski župnik Mladjenović molio, da mu se kazan novčana oprosti, koju je morao dati od svoje plaće radi toga, što je zanemario kate-

hizaciju. Njegovu je molbu odstupilo glavno zapovjedništvo slavonsko-srijemskoj školskoj komisiji, da stvar ispita i da podnese izvještaj. Na izvještaj od 22. veljače t. g. odredilo je glavno zapovjedništvo 8. ožujka 1788., da mu se ustegnu temporalija. Dne 17. ožujka 1788. javilo je glavno zapovjedništvo, da župnik Tadić ima platiti 50 for. mjesto 111 for. 53 kraj., što je bilo odredjeno, da plati radi zanemarene katehizacije.

Dne 14. lipnja 1788. javilo je glavno zapovjedništvo na podneseni izvještaj školske komisije od 7. svibnja t. g., da je dvorsko vojno vijeće dopustilo, da se od početka drugoga polječa povisi plaća učitelju Peterki u Brodu na 15 for., učitelju Oberdorferu u Vrpolju od 13 for. i 30 kraj. na 14 for., učitelju Iščiću u Babinoj Gredi od 9 for. na 10 for., jer su to zaslužili svojim radom u školi. Potpore u iznosu od 2 for. na mjesec, što su ih uživali krajiški mladići Mato Vidović i Martin Knežević, koji su svoje nauke svršili, podijeljene su izvrsno talentiranim krajiškim mladićima Martinu Granovljeviću iz Podgajaca i Marku Suratliću iz Kruševice.

Dne 25. srpnja 1788. javilo je glavno zapovjedništvo, da je kateheta Amadeus Bitter postao kapelanom u Petrovaradinu s plaćom od 300 for. na godinu i odredilo je, da novoimenovani župnik Sertić preuzme katehizaciju u Vinkovcima.

Reskriptom dvorskoga vojnoga vijeća od 22. listopada 1788. povišena je plaća učitelju Staniću na 15 for. na mjesec, jer je bio opisan kao osobito vješt učitelj. Galović, Keverović i Stanić prvi su od naših zemljaka došli do plaće, koja je bila prvobitno odredjena za tudjince. Istim je reskriptom dopušteno, da se domaćim učiteljima radi skupoće, koja je nastala povodom rata, dade doplatak u iznosu od 3 for. na mjesec, ali tako, da plaća s tim doplatkom ne smije prekoračiti svotu od 15 for., koja je bila odredjena kao plaća za tudjince. Taj je doplatak imao trajati samo tako dugo, dok i rat traje.

Glavno zapovjedništvo javlja, da je dvorsko vojno vijeće uzelo doduše na znanje, da su učenici iz gradiške i petrovaradinske pukovnije zbog nedostatka radnih sila prije ispita otpušteni iz škole; no bilo bi zgodnije, da su ostavili djecu u školi do žetve, kao što je to učinila brodska pukovnija, i da je prije s djecom održan ispit, pa da su tek onda otpuštena kući.

Dne 18. ožujka 1789. čitalo se, da je karlovački nadučitelj Přzybila molio, da mu se plaća povisi. Glavno je zapovjedništvo

izdalo nalog školskoj komisiji, da o tom podnese prijedlog, kad bude sastavljalo izvještaj za prvo poljeće.

Dne 8. travnja 1789. traži glavno zapovjedništvo od školske komisije izvještaj, koliko ima stipendija kod pukovnija za marljive učenike, koliko kod šajkaškoga batalijuna, te koliko ima praznih stipendija. Ujedno nalaže, da se predloži Josip Bušić iz Županje ili Franjo Šokčević iz Otoka na uživanje potpore u iznosu od 2 for. Potporu su poslije dobili obojica.

Dne 10. svibnja 1789. čita se, da je nadučitelj König u Novoj Gradiški postao kancelista u Zemunu kod komuniteta. Glavno je zapovjedništvo pozvalo školsku komisiju, da odmah odredi natječajni ispit za popunjenje toga mjesta, da obuka ne zapinje, a ujedno je istaklo, da bi Gradiščani najvoljeli, kad bi im se za nadučitelja postavio brodski učitelj Danijel Peterka. To je lijep dokaz za napredak učiteljstva bivše brodske pukovnije. Dne 8. lipnja 1789. čitalo se, da je učitelj Franjo Gürth položio ispit za nadučitelja, i da je od 1. lipnja t. g. namješten kao nadučitelj u Novoj Gradiški. Gürth je bio učitelj u našoj pukovniji.

Dne 17. rujna 1789. čita se, da je glavno zapovjedništvo odredilo, da se bolesnomu učitelju Alkoviću dade u pripomoć Martin Granovljević kao školski pomoćnik, te da mu se u to ime dadu još 3 forinta k potpori od dva forinta, što će skupa činiti 5 for.

Dne 17. listopada 1789. čita se, da je ivankovački župnik Relković priredio njemačko-slavonsko-latinski rječnik za štampu.

Dne 24. studenoga 1789. izdalo je glavno zapovjedništvo naredbu, da ubuduće ne smije školska komisija sama imenovati učitelje u svom području, nego mora najprije podastrijeti glavnomu zapovjedništvu prijedlog na odobrenje. Napokon je odredilo, da školske izvještaje mora potpisati i privremeni zapovjednik kantona kapetan Rademacher.

Kad je godine 1789. premješten karlovački nadučitelj Přzibila u Petrovaradin, onda su za popunjenje nadučiteljskoga mjesta u Karlovcima odredili natječajni ispit na 21. prosinca t. g. K ispitu, koji se održavao u Vinkovcima, bili su službeno pozvani učitelji naših brodskih trivijalnih škola: Stanić, Czerndić, Rohrbrich, Oberdorfer i Peterka, jer je to mjesto, kako se izrijekom reklo, valjalo popuniti najvrsnijim učiteljem iz slavonske Krajine. Prema tome smatrali su navedene učitelje brodske pukovnije kao najvrsnije učitelje u pukovniji. Mjesto Přzybile imenovan je u Karlovcima petrovaradinski učitelj Plitzner.

Dne 2. siječnja 1790. odredilo je glavno zapovjedništvo,

da ceransku školu primi krajiški mladić Antun Čolaković s plaćom od 5 for. na mjesec, budući da je učitelj Antun Čivić ostavio to mjesto i prešao u vojništvo. Dne 16. siječnja 1790. premješten je iz Vinkovaca u Cernu kao učitelj Ivan Ambrinac. U Cerni je bila odredjena plaća za učitelja u iznosu od 9 for. na mjesec. Takvu je plaću uživao učitelj Čivić. Kad je pak tamo došao Ambrinac, koji je bio opisan kao vrlo dobar učitelj, onda su mu dali „ad personam" 2 for. više, te je tako bila njegova plaća u Cerni 11 for. Kad se nanovo govorilo o plaći učitelja Ambrinca u Cerni, onda se reklo 12. svibnja 1790., da se učiteljska plaća ne smije odredjivati s obzirom na mjesne prilike, nego da treba pri tom paziti na učiteljevu marljivost i vještinu. U to doba bio je u Vinkovcima školski pomoćnik Granovljević.

Dne 17. siječnja 1790. dopustilo je glavno zapovjedništvo na prijedlog školske komisije, da učitelj Mandušić iz Drenovaca može prijeći u vojništvo, a mjesto u Drenovcima da se može podijeliti školskomu pomoćniku Ćošiću, ako položi ispit.

Dne 13. svibnja 1790. čita se, da je ugarsko-sedmogradska dvorska kancelarija izjavila preko dvorskoga vojnog vijeća, da se radi nedostatka svećeničkih kandidata dopusti, da se neki broj krajiških mladića iz svakoga krajiškog kotara pripusti nauci za svećeničko zvanje. Glavno je zapovjedništvo naložilo školskoj komisiji, da u sporazumu s kantonskim zapovjedništvom izabere po nekoliko dječaka, ali bez nasilja, koji su dobra vladanja i dobrih sposobnosti, da se mognu posvetiti tomu zvanju. Svakoga polugodišta valjalo je o napredovanju tih mladića podnijeti glavnomu zapovjedništvu izvještaj uz prilog svjedodžbi, da im se mogne isposlovati potpora. Kumpanijsko zapovjedništvo moralo je pukovniji, dotično zapovjedništvu kantona, podnijeti prijavu o mladićima, koji su se htjeli posvetiti svećeničkomu staležu, da im se tako isposluje dopuštenje, da mognu nastaviti nauke.

Dne 27. veljače 1790. izdalo je glavno zapovjedništvo naredbu školskoj komisiji u Vinkovcima, da se na učiteljska mjesta, ako se isprazne, do konačnoga popunjenja namjesti preparand, a poslije se reklo pomoćnik.

Na zapisnik, što je sastavljen pod predsjedanjem zapovjedajućega generala Mittrowskoga, stigla je rješidba od dvorskoga vojnog vijeća 20. ožujka 1790., iz koje se razabira, da ga je vrhovna oblast uglavnom prihvatila.

Dopušta se, da i učitelji, koji su domaći sinovi, uživaju

plaću, koja je prvobitno bila odredjena samo za tudjince učitelje. Oni pak domaći sinovi, koji su plaću od 15 for. na mjesec uživali, mogu se predložiti višemu mjestu poradi nagrade samo onda, ako se svojim radom i svojom uporabljivosti izvanredno odlikuju. Odobrava se, da se kumpanijske škole u neodredjeno vrijeme što češće pregledaju, samo valja pri tome paziti, da pretprega, koju krajišnici za to davati moraju, ne bude im na teret i dosadna, da ne bude na štetu njihovih domaćih poslova. Preporučuje se, da se članovi komisije slažu. Ako jedan ili drugi član ima svoje posebno mišljenje o predmetu, o kojem se raspravlja, onda se to uzme u zapisnik i čeka se na odluku, koju će o tom predmetu izreći glavno zapovjedništvo ili pak samo dvorsko vojno vijeće.

Otpisom glavnoga zapovjedništva od 7. travnja 1790. bude odredjeno, da školska komisija pošalje u Sibinj u pripomoć bolesnomu učitelju Kavegjiji vrsna školskoga pomoćnika.

Učitelj iz Vrpolja Oberdorfer molio je, da ga imenuju nadučiteljem u Petrovaradinu. Budući da je to mjesto dobio karlovački nadučitelj Přzybila, to je glavno zapovjedništvo otpisom od 8. travnja 1790. odgovorilo, da Oberdorfer, ako želi, može doći kao podučitelj u Petrovaradin, a na njegovo mjesto neka se namjesti kao učitelj pomoćnik Granovljević, a Granovljevićevo mjesto neka se dade Josipu Bušiću, koji bi tako postao školski pomoćnik. No već 24. travnja izašla je naredba, da Oberdorfer ostane na svom mjestu u Vrpolju, a Granovljević na svom mjestu u Vinkovcima, jer su u Petrovaradinu bila samo četiri učenika u nadškoli, pa su stoga odredili, da nadučitelj Přzybila podučava nesamo one učenike iz drugoga razreda gradske škole, nego i one iz predgradja, dok se ne poveća broj učenika u nadškoli.

Na školski izvještaj od 19. ožujka 1790. stigla je rješidba od dvorskoga vojnog vijeća preko glavnoga zapovjedništva školskoj komisiji. Na prvom se mjestu ističe, da je dvorsko vojno vijeće sa zadovoljstvom primilo na znanje, da su katehete točno vršili svoju dužnost, što se najbolje pokazalo na ispitu, samo su izuzetak u tom činili župnici u Titelju, koji su opomenuti na vršenje katehetičke dužnosti. Obuka u matematičkoj struci bila je nešto zapela, jer je učitelj bio bolešljiv; to se ticalo matematičke škole. S odobrenjem se na znanje primilo, da se učenici ne nagradjuju gotovim novcem, nego odijelom i korisnim knjigama.

Krajiški mladići Granovljević i Bušić dobivali su sve dotle po 2 for. potpore, pa je sad jedna od tih potpora podijeljena krajiškomu mladiću Ivi Alkoviću iz Bukovlja, kojega je nadučitelj preporučio, jer je bio osobitih talenata, a druga je podijeljena izuzetno učeniku Vidakoviću, čiji je otac kao poručnik bio na vojsci i tako odijeljen bio od svoje obitelji, koja je kod kuće živjela. Inače su te vrste potpora bile odredjene samo za siromašne, ali dobro talentirane krajiške sinove, koji su pohadjali škole.

Istaklo je dvorsko vojno vijeće, da normalne škole imaju tu zadaću, da obrazuju krajišku mladež u dužnostima o vjeri, domovini, vojništvu i podaništvu, da obrazuju buduće podčasnike, furire i učitelje iz kruga domaćih sinova, a za više znanosti, koje se postizavaju u matematičkoj i risarskoj školi, neka se uzimaju samo izvrsni talenti izmedju sinova časnika i imućnih krajišnika. Za podmladak svećenstva valja uzimati krajišku mladež, koja za to ima izvrstan talenat i nagnuće, a uz to još i dobro ćudoredno vladanje. Za one, koji bi se htjeli posvetiti svećeničkomu zvanju, mogao bi nadučitelj Engelbrecht predavati početke u latinskom jeziku, a za daljni nastavak nauka trebalo bi im dati potporu ili ih primiti u svećenički alumnat, da se za to priprave.

Nije ovom prilikom bila viša oblast za to, da se u Vinkovcima namjesti poseban kateheta, već se reklo, da se za katehizaciju dužan brinuti vinkovački župnik, koji prema svomu zvanju uživa primjerenu dotaciju. Tu je službu mogao vršiti župnik ili njegov kapelan. Svakomu su svećeniku u vojnoj Krajini već prigodom namještenja za župnika toplo preporučili katehiziranje škola.

Svakomu članu komisije bilo je otprije dopušteno, da može tražiti, da se njegovo mišljenje o kojoj stvari stavi u zapisnik. No budući da se župnik i podarhidjakon Sertić nije držao te odredbe, nego je sam podastr'o svoje mišljenje u spisu na vojno vijeće, to je spis, jer je bilo u njemu nepristojnih izraza, povraćen glavnomu zapovjedništvu, da ga uruči župniku i da ga opomene, kako mu se valja vladati kao dušobrižniku i svećeničkomu predstojniku i prisjedniku školske komisije.

Nadučitelj Rotter uvrijedio je člana komisije profesora Urbancsicsa, kad je došao, da pregleda školu. Zato je izdana naredba, da školska komisija ubuduće unaprijed javi kantonima, kad će u koje mjesto doći član komisije poradi pregledanja

škole, te da uputi kantonsko učiteljstvo, da ga s dužnim poštovanjem susreta.

Dne 3. srpnja 1790. čitalo se, da nije bilo zgodne prilike, da se vinkovačkomu nadučitelju Engelbrechtu dade kakvo drugo mjesto, a plaća mu se nije mogla povisiti, jer je već bila tako uredjena, kao što su bile uredjene plaće drugih nadučitelja, dotično školskih ravnatelja. Ako pak školska komisija i glavno zapovjedništvo misle, da je Engelbrecht zaslužio za svoj rad kakvu izvanrednu nagradu, onda se može za to prijedlog učiniti. Poslije se čitalo, da mu je dvorsko vojno vijeće s obzirom na izvrsno njegovo službovanje podijelilo nagradu u iznosu od 100 for.

Dne 4. rujna 1790. podastrlo je glavno zapovjedništvo dvorskomu vojnom vijeću neke prijedloge, što ih je sastavio nadučitelj Engelbrecht u pogledu popravka obučavanja u trivijalnim školama. Na to se odgovorilo, da je tabelarna metoda najzgodnija za krajišku mladež, koja je odredjena za vojničku službu, da knjiga o uputi u poljsko gospodarstvo ostane u cijelosti i nadalje onakva, kakva jest. Engelbrecht je bio predložio, da se u škole uvede hrvatska gramatika. Taj se prijedlog nije mogao prihvatiti, nego se uglavnom reklo, da učitelji predaju djeci njemački i hrvatski ono, što treba da nauče.

Trivijalni učitelj Kavegjija molio je, da ga otpuste iz učiteljske službe. Na poziv glavnoga zapovjedništva od 16. listopada 1790. trebala je školska komisija da odgovori, kako će on živjeti izvan učiteljske službe, a da ne bude morao gladovati. Dobro je, da su se oblasti tako brinule za svoje učitelje. Najprije je valjalo sebi osigurati sigurno mjesto i siguran dohodak, pa onda zatražiti otpust iz učiteljskoga zvanja. Na izvještaj školske komisije od 30. listopada 1790. riješilo je glavno zapovjedništvo učitelja Kavegjiju učiteljske službe bez obzira na njegovu molbu, da se namjesti kao kombiaturista u Oriovcu. Na mjesto Kavegjijino došao je u Sibinj kao učitelj brodski školski pomoćnik Vujinović, a sin učitelja Peterke postao je školski pomoćnik u Brodu. (Otpis od 29. prosinca 1790.).

Dne 19. ožujka 1791. dopustilo je glavno zapovjedništvo, da furir Stjepan Rakitić postane učitelj u Županiji. Dne 22. svibnja 1791. dopustila je viša oblast, da kapral Antun Čivić, koji je bio više sposoban za učiteljsko nego za vojničko zvanje, postane opet učitelj, i to u Rokovu dolu.

Glavno je zapovjedništvo dopustilo, da se Antunu Peterki, školskomu pomoćniku u Brodu, dade stanarina u iznosu od 12

for. na godinu. Lijep dokaz za jeftinoću stanova u Brodu u pretprošlom stoljeću. Na jednom je mjestu prije bilo spomenuto, da domaći sinovi kao učitelji mogu takodjer dobiti plaću, što je bila odredjena za tudjince, no još u lipnju 1791. nije se to moglo posvud provesti. Otpisom više oblasti od 23. srpnja 1791. dopitana je nagrada u iznosu od 100 for. nadučitelju Přzybili, koji je bio opisan kao izvrstan i odličan učitelj. Istim se otpisom nalaže školskoj komisiji, da ispita, bi li se mogla brodska škola smjestiti u franjevački manastir, ili bi pak valjalo graditi novu školsku zgradu. O tom je valjalo podastrijeti izvještaj višoj oblasti.

Učitelj Fazel, koji je već 12 godina služio, molio je, da iz Titelja bude premješten u Adaševce, Šimanovce ili Rokov dol i to radi zdravlja, jer mu nije prijao titeljski zrak. O tom premještaju trebala je da odluči školska komisija u Vinkovcima. Dne 17. prosinca 1791. čita se, da je Fazel pripravan primiti mjesto učitelja u Cerni u brodskoj pukovniji. Za preseljenje njegovo iz Titelja u Cernu odredili su dvoja kola na račun rabote. Na mjesto njegovo mogao je otići školski pomoćnik Granovljević, ali samo onda, ako ispit položi za učitelja i ako nema drugih učitelja, koji su radi ukinuća škola ostali bez mjesta. Nadučitelj Kohl u Titelju i učitelj Fazel zanemarili su tamošnju školu, pa su stoga opomenuli posljednjega, da se u Cerni popravi, pa da se tako pokaže dostojan one milosti, koja mu je u dio pala tim, što je premješten u Cernu.

Izvještaj o ispitu. G. 1791. imali smo u našoj pukovniji 12 škola, i to: u Sibinju, Podvinju, Brodu, Garčinu, Vrpolju, Vel. Kopanici, Babinoj Gredi, Županji, Cerni, Vinkovcima, Otoku i Nijemcima. U izvještaju o ispitu na koncu školske godine navedene su brodska, kopanička i vrpoljačka škola kao najbolje škole. O njima se reklo:

Die Schüler zu Brood, deren Lehrer u Gehilf verdienen vor allen übrigen Schulen wechselseitiges Lob. In keiner Schule ist die Ordnung, Stille, Aufmerksamkeit und Reinlichkeit so gut bestellet, und bei Lehrer findet man so das Ganze beisammen, was zur Belehrung guten Erziehung der Jugend erforderlich ist, wie da. — Die Schul panicza kommt der Schule zu Brod am nächsten, und verdienet der Lehrer, als auch seine Schüler belobt zu werden. — Die Sc Verpolje ist also gut bestanden, dass der Lehrer sich durch seine Verwendung auch der diessortigen Zufriedenheit würdig gemacht hat.

Za ovim školama dolazi škola u Nijemcima, kojoj se već nešto prigovara s obzirom na čitanje i na govor djece. Učitelju u Garčinu preporučuju, da se popravi u vladanju, kako bi mogao

biti dobrim primjerom nesamo ucenicima nego i krajišnicima, inače su bili zadovoljni s uspjehom. S niža dva razreda škole u Vinkovcima nijesu bili zadovoljni, jer nije disciplina bila onakva, kakva bi trebala da bude. Školi u Babinoj Gredi prigovorili su, da je u računstvu i gospodarstvu zaostala za drugima; u čitanju, pisanju i prevodjenju iz jednoga jezika u drugi bila je dobra. Tamo se spominje učitelj Jščić. Uspjeh u školi u Otoku bio je izuzevši vjeronauk nešto bolji nego „mittelmässig" (srednje ruke). U Podvinju nijesu bili zadovoljni, pa podsjećaju učitelja na vršenje dužnosti. U Sibinju se škola popravila, ali ipak prigovaraju učitelju, što nerazborito postupa kazneći učenike. Tamo je bio učitelj Vujinović. Od učitelja u Županji i Cerni očekivali su, da će naskoro privesti svoje škole u dobro stanje.

Čitalo se 18. siječnja 1792., da je učitelj Bušić premješten u Pančevo, a učenik Šokčević da je prešao u matematičku školu. Potporu u iznosu od dva forinta dobili su krajiški mladići Izaković i Čolić. Učitelju Grgoviću u Otoku, Rakitiću u Županji i Iščiću u Babinoj Gredi nije se mogla odobriti povišica plaće, već se reklo, da valja pričekati, dok se još više dokaza pribere, da oni zbilja vrše svoju dužnost baš onako, kako treba. Czerndiću u Kopanici, jer je bio tudjinac, dali su mjesečnu plaću u iznosu 15 for., budući da je vršio u mjestu i službu orguljaša.

S pozivom na školski propis od g. 1774. nanovo je odredilo dvorsko vojno vijeće 7. travnja 1792., da se dvaput preko godine pregledaju škole, pa da školska komisija svake godine dvaput podnese izvještaj o školstvu.

Na temelju previšnje rezolucije bude odredjeno u drugom polječu školske g. 1792., da u svakoj pukovniji ostanu samo po tri trivijalne škole i jedna glavna škola. Školska je komisija bila pozvana, da prijedlog podnese, koje će se škole zatvoriti, a koje će i nadalje ostati u pukovniji, da ih djeca pohadjaju. Na temelju izvještaja školske komisije od 8. rujna 1792. odredilo je dvorsko vojno vijeće reskriptom od 13. listopada t. g., da u gradiškoj pukovniji budu trivijalne škole u Novskoj, Staroj Gradiški i Oriovcu, u brodskoj pukovniji u Brodu, Kopanici i Otoku, u petrovaradinskoj pukovniji u Adaševcima, Pazovi i Kupinovu, u šajkaškom batalijunu u Titelju. Nadškole su ostale u Novoj Gradiški, Vinkovcima i Mitrovici. Ta se odredba nije ticala škola u vojnim komunitetima, a ti su bili u to vrijeme u slavonskoj Krajini u Petrovaradinu, Karlovcima i Zemunu. O školama u tim

mjestima valjalo je u pogledu ukinuća podastrijeti još poseban prijedlog.

Ispražnjena učiteljska mjesta u navedenim selima i gradovima popunila su se na temelju prijedloga onim prekobrojnim učiteljiima, koji su za učiteljsko zvanje osobita, izvanredna svojstva imali. Prijedlog školske komisije, da se u trivijalnim školama namjesti po jedan školski pomoćnik, nije prihvaćen, nego se reklo, da je za obučavanje učenika u propisanim predmetima dosta samo jedan učitelj, pa makar broj učenika iznosio i 200. Da učitelje utješe, rekoše, da će se naći sredstva, ako bi trebalo kojega u bolesti zastupati. Odmah iza toga istakoše, da u škole treba primati samo onoliko učenika, koliko je od potrebe za popunjivanje podčasničkih, furirskih i drugih mjesta kod pukovnija i komuniteta i za svećenički stalež. Da se održi ljudstvo potrebno za poljodjelstvo, treba da se za obuku u školama uzimlju u prvom redu sinovi časnika, a onda dječaci dobra uzrasta iz bogatih krajiških kuća, koje imaju dovoljno radnih sila. Ako se na to pazilo bude, ne će biti ni kod jedne pukovnije prevelik broj školskih dječaka. Iz toga vidimo, da se učitelji nijesu trebali bojati broja 200, ali vidimo i to, da je načelo o općem obrazivanju naroda bilo napušteno.

Za prekobrojne učitelje i pomoćnike odredili su, da se namještaju za furire, da im se dadu mjesta kod komuniteta i kontumaca. Plaće su svoje pridržali, a vojne brigade su se za njih u tom pogledu skrbile. Još se odredilo i to, da školska komisija podnese višoj oblasti domovnice (Nationale) o njima s primjedbom o študijama, o znanju jezika i drugim sposobnostima i naukama, da se mogne obzir uzeti i na drugo njihovo namještenje. O učiteljima, koji su radi starosti ili zbog drugih pogrješaka nesposobni bili za daljno službovanje, trebalo je da školska komisija podnese izvještaj i prijedlog o plaći za umirovljenje. U školama se poglavito pazilo na to, da se mladež obučava u nauku vjere. u ćudoredju, u svim dužnostima, pa u vjernosti prema vladaru. Istaknuto je nadalje, da treba paziti na to, da se mladež u školama ne optereti naukom i da se ne bavi onim predmetima, koje će jednoć, kad u službu stupi vježbanjem lako naučiti. Nasuprot tomu ističe se kao neuklonivo pravilo, da u geometriji i risanju treba da budu dobro uvježbani svi, koji žele polučiti kadetsko ili podčasničko mjesto uključivo sa chargom kaprala, da tako budu za službu što valjaniji i za unapredjenje što sposobniji.

Tako se razvijalo školstvo u našoj pukovniji od početka njegova, pa sve do dana, kadno bijaše odredjeno, da se njihov broj umanji. Tek na početku prošloga stoljeća stali su, kako ćemo čuti, nanovo otvorati njemačke ili trivijalne škole, ali nigda više ne dodjosmo do onoga broja državnih škola, do kojega se one bijahu razvile u 18. stoljeću.

Matematička škola u Vinkovcima. Dne 7. studenoga 1780. otvorena je u tom mjestu matematička škola, koja je prenesena iz Petrovaradina. Matematičku školu mogli su polaziti sinovi časnika, gradjana i bogatih krajiških zadruga, da se u njoj priprave za nad-kanonire, mjernike i civilne graditelje, samo su morali prije toga svršiti trivijalnu školu.

Da je matematička škola postojala u Petrovaradinu, može se zaključiti iz otpisa u kraljevini Slavoniji i vojvodini Srijemu namještene krajiške brigade u Vinkovcima od 14. ožujka 1777., u kojem se ističe, da se knjiga pod natpisom: „Anleitung zur Mechanik, Mess- und Baukunst“ ne može upotrijebiti u svim krajiškim školama, nego samo u Petrovaradinu, gdje se nalazi učitelj, koji se u te stvari razumije.

Kad se g. 1780. radilo o pisaćem materijalu za trivijalne škole, koji je trebao da iznosi 8 for. na godinu za svaku školu, onda se reklo, da se taj paušal ne može odnositi na štopsku školu, kojom je upravljao nadučitelj, a ni na matematičku školu, jer su to *više škole*, koje su odredjene samo za djecu časnika, gradjana i bogatih krajišnika, koji žele svoju djecu dati u te škole, da se nešto više nauče, nego što se uče djeca u trivijalnim školama. Prema tome su smatrali štopsku i matematičku školu kao više škole.

Siromašnim učenicima iz krajiških zadruga, ako su bili osobito daroviti, davali su nešto potpore, da polaze te škole i da se priprave u štopskoj školi za vrsne učitelje, a u matematičkoj za gore navedene struke. Broj takvih učenika, reklo se, ne može biti prevelik, jer tako darovite djece nema mnogo, a i pukovnija ih mnogo ne treba najedamput. Ako je pak u višim školama malo učenika, učitelj će ih brže i bolje naučiti, pa će onda lakše vršiti svoje poslove kao upravitelj trivijalnih škola i kao član školske komisije. To su bili i nadučitelj i učitelj matematičke škole.

Tu nam pada u oči primjedba oblasti, da nema dosta darovite djece u okolini. Taj je sud bio preoštar, a izrekli su ga oni ljudi, koji o narodu našem nijesu imali pravoga pojma. Ako je

narod bio potišten, ako je bio šutljiv, nije bio takav, da ne bi mogao napredovati u dobro uredjenim školama. Za to imamo dosta dokaza. Da je pak viša oblast radila oko toga, da se matematička škola valjano uredi, možemo suditi i po tom, što je već u prosinca 1780. odredila, da se mogu iz svake pukovnije, ako za to ima sposobne djece, uzeti 3 učenika u školu, koji će dobivati potporu u iznosu od 2 for. do 2 for. 30 krajc. Od te potpore nabavljali su učenici i pisaći materijal. To je valjalo za gradišku, brodsku i petrovaradinsku pukovniju, a ne za šajkaški batalijun, koji je takodjer pripadao u područje slavonske Krajine, dotično pod nadzor slavonske školske komisije u Vinkovcima.

Prvi učitelj vinkovačke matematičke škole bio je Josip Beck, koji je zajedno s nadučiteljem Engelbrechtom premješten iz Petrovaradina u Vinkovce. Beck je imao plaću u iznosu od 500 for. na godinu, onda besplatan stan, a u pogledu ogrjevnih drva odredjeno je, da ih dobiva onoliko, koliko je dobivao i štopski nadučitelj. God. 1778. čita se, da je štopski nadučitelj u brodskoj pukovniji dobivao na godinu 16 hvati ogrjevnih drva.

Dne 9. siječnja 1781. javilo je glavno zapovjedništvo, da će zapovjedništvo petrovaradinske tvrdjave, čim nastane bolje vrijeme, poslati u Vinkovce knjige i nekoje druge stvari, koje su nabavljene za učitelja matematičke škole. Evo popisa tih knjiga i stvari.

34 Stück Anleitungen zur Geometrie; 37 Stück Anleitungen zur Mechanique; 20 Stück Anleitungen zur „Civil Baukunst", 1 Räder-Maschine von Messing mit 2 Rädern sammt Trieb, worin passen eine Schraube ohne Ende, und ein Getriebe mit der Kurbel, sammt ihrer Stelage; 6 Stück Nürnberger Reisszeuge; 1 Messinges Lineal mit Dioptern und zwar doppelten, die einen die Höhen, die andern die Flächen zu visiren; 1 zehn Klafter lange eiserne Messkette mit ihren 10 eisernen Nägeln; 1 Mess-Tischel mit 3 dazu gehörigen, 1 kleinen, und zweyen grössern Blättern, nebst einem Verschlag zu Verwahrung derselben; 1 Messinges Schul-Commissions-Petschaft; 1 Flaschenzug mit 4 Rollen von Horn nebst Schnur.

Dne 14. veljače 1783. dopustilo je glavno zapovjedništvo, da se na kratko vrijeme dade dopust matematičkomu učitelju Becku, koji je bio bolešljiv, te da ga zastupa Petar Markić, koji je služio kod gradiške pukovnije, i da dobije doplatak od 5 for. na mjesec. Dne 17. siječnja 1784. čita se, da je dvorsko vojno vijeće dopustilo, da si učitelj matematičke škole Beck poradi narušena zdravlja može potražiti drugo koje mjesto. Iz svega tog slijedi, da je Beck nastojao, da se oslobodi službe u matematičkoj školi. Još istoga mjeseca t. g. valjalo se odlučiti, hoće li matematička škola i nadalje ostati u slavonskoj Kra-

jini ili će se ukinuti, a obuka krajiške djece ograničiti samo na čitanje, pisanje i računanje. Školska je komisija dobila nalog, da se o tom izjavi, naročito pak da istakne, ima li dovoljno izvrsnih genija i talenata za tu š olu, da ne bude uzalud trošak, što se za nju izdaje.

Glavno je zapovjedništvo javilo školskoj komisiji 28. rujna 1786., da je Njegovo Veličanstvo imenovalo Josipa Becka profesorom bečke akademije (Academie der bildenden Künste) počevši od 1. listopada 1786. s plaćom od 800 for. na godinu. Sad je opet dobila nalog školska komisija, da izvijesti, koliko je učenika u školi, hoće li ih i ubuduće biti toliko, da se matematička obuka predavati mogne i da se namjesti vrsna učiteljska sila. Dne 9. studenoga 1786. javilo je glavno zapovjedništvo školskoj komisiji, da se ne može namjestiti na matematičkoj školi natporučnik Božić, dok ne stigne rješenje od dvorskoga vojnog vijeća, te je ujedno odredilo, da se kao suplenta namjesti pukovnijski kadet Schubert, koji je već neko vrijeme suplirao Becka. — Ponos je za brodsku pukovniju, da je učitelj s jedne njezine škole, ako i nije bio iz našega kraja, postao profesorom akademije obrazovnih umjetnosti u Beču.

Dne 10. prosinca 1786. javlja glavno zapovjedništvo školskoj komisiji u Vinkovcima, da je dvorsko vojno vijeće na prijedlog ravnatelja normalnih škola u Beču Bauera, koji je ujedno bio na sveučilištu profesor praktične matematike, imenovalo njegova „fiscusa“ Tomu Aquinija Urbancsicsa učiteljem matematičke škole s plaćom od 500 for. na godinu, kao što je dotle imao i Beck.

Dne 14. lipnja 1788. izašla je naredba od glavnoga zapovjedništva, da se ne može usvojiti prijedlog, da se na matematičkoj školi u Vinkovcima osnuje mjesto za učitelja risanja. Taj je posao morao možda vršiti sam učitelj matematike, koji je valjda bio i za to osposobljen. Istom se prilikom istaklo, da se sa školstvom u Krajini ne treba odveć naprezati, nego da ga valja tako udesiti, da odgovara potrebama. Nije se dakle zahtijevalo odveć, nego samo onoliko, koliko je bilo od potrebe za krajišnike.

Dne 16. rujna 1789. čita se, da se profesor Urbancsics nalazi u Beču i da je bolestan; dobio je dopust na 6 nedjelja. Sam je profesor predložio, da se kao suplenta na matematičkoj školi, dok on ozdravi, namjesti krajiški mladić Ćurilović, koga profesor naziva „Gränitz-Lehrling“. Taj se prijedlog nije mogao prihvatiti. Imenovali su suplentom na matematičkoj školi kadeta Lasovića.

Još se i 1. siječnja 1790. čita, da se Urbancsics nalazi u Beču, a suplira ga u Vinkovcima kadet Lasović. Budući da je taj suplent bio nesposoban za predavanje sviju predmeta u matematičkoj školi, to je obuka prilično nazadovala. Zato je bilo sada odredjeno, da nadučitelj Engelbrecht predaje u toj školi više računstvo, jezik, prirodoslovlje, zemljopis i krasnopis. Kadet Lasović dobio je od profesora Urbancsicsa 30 for., što ga je suplirao 3 mjeseca. Morala je biti školska komisija protiv te nagrade, kad je glavno zapovjedništvo izdalo naredbu, da se ta nagrada odobriti može.

Kad se Urbancsics nalazio u Beču radi bolesti, upotrijebio je tu priliku, da dvorskomu vojnom vijeću podastre nekoje prijedloge, koji su se ticali unapredjenja školstva u slavonskoj vojnoj Krajini. Glavni sadržaj tih prijedloga zabilježen je u zapisniku vinkovačke školske komisije, pa se na temelju tih bilježaka ovdje priopćuje.

U vinkovačkoj matematičkoj školi valja namjestiti učitelja risanja, koji bi izvrsne talente krajiške mladeži obučavao u risanju, i u gradjanskom graditeljstvu. Za matematičku školu treba nabaviti potrebne modele i knjige. Kod vinkovačke normalne škole valja preduzeti korisno podjeljivanje obučnih predmeta i valja školu tako udesiti, da bude posve jednaka bečkoj normalnoj školi. Za vinkovačke škole valjalo bi namjestiti posebnoga svećenika za vršenje katehetičke dužnosti.

Premda je Urbancsics priznao, da netko može biti dobar matematičar, ako i nije baš vješt risanju, to je ipak predložio još g. 1788., da se u normalnoj školi u Vinkovcima namjesti učitelj risanja, gdje je dotle bio namješten samo jedan učitelj. Po njegovu mišljenju bilo bi to od koristi za krajišku mladež, koja bi se s vremenom upotrijebila kod ženijske struke, kod utvrdjivanja ili kod graditeljstva, gdje je od potrebe nesamo matematička znanost nego i risanje, a napokon je risanje od potrebe i onoj krajiškoj mladeži normalne škole, koja će se posvetiti različnim zanatima. Kako je bilo nastupilo ratovanje, kad je on predložio, da se u Vinkovcima namjesti učitelj risanja, nije moglo dvorsko vojno vijeće, kako smo već čuli, prihvatiti njegov prijedlog, već je odredilo, da to ostane neriješeno tako dugo, dok ne nastupi zgodnije i mirnije vrijeme. Urbancsics je unatoč tomu nastojao, da učenike svoje škole dobro nauči crtanje i matematiku, pa je onda sabrao nekoliko radnja tih vrsta i podastr'o ih dvorskomu vojnom vijeću, da se samo iz gotovih primjera

uvjeri o njegovu nastojanju oko obrazovanja krajiške mladeži, koja je njemu morala biti mila i draga, kad je s njom više radio, nego što je propisano bilo.

Medju svojim prijedlozima istakao je i znamenitost nauke o gradjanskom graditeljstvu, jer je to po njegovu mišljenju vrlo potrebno bilo za krajišnike, da bar mognu valjano shvatiti gradjevne nacrte, kad grade kuće i druge zgrade. Zato je zamolio dvorsko vojno vijeće, da se i taj predmet uvrsti medju obučne predmete njegove škole i da se nabave sve potreboće, što bi ih trebao učitelj kod obuke učenika u tom predmetu prepustivši odluku o nabavi ravnatelju Baueru. Tako je htio da podigne svoju školu do one visine, koja odgovarala vremenu, kad je on u njoj službovao. Ujedno je istakao, da bi glavna zadaća te njegove škole bila i ta, da uzgoji domaće sinove, koji bi mogli na njoj učiteljovati, kad on danas ili sjutra svoje mjesto ostavi, ili kad ga najviša oblast drugamo premjesti. Već je ovom prilikom spomenuo krajišnika Martina Ćurilovića, onda nekoga Novosela, Najića i Tomića, koji su valjda bili njegovi učenici u Vinkovcima, da su sposobni za učitelje matematičke škole. Čovjek se mora doista veseliti tomu, kad čuje, kako se taj stranac brinuo, da od naših mladića učini valjane državljane i obrazovane ljude. Tako je radio Urbancsics na početku, a poslije je bio slab i nemaran.

U prijedlogu je Urbancsics istakao, kako je to već spomenuto, da je slavonsko-srijemska normalna škola u Vinkovcima imala samo jednoga učitelja, a to je bio nadučitelj Engelbrecht, koji je mladež obučavao u njemačkom jeziku, računstvu, u krasnopisu, u diktandu, u sastavoslovlju, u zemljopisu i prirodoslovlju. Odatle vidimo, da su prve naše glavne škole bile dosta zgodno uredjene, vidimo, da to nisu bile škole. u kojima se učilo samo čitati, pisati i računati, nego su se učili i drugi predmeti, kojima se znatno proširuje obrazovanje naroda. Po njegovu mišljenju trebalo je za te predmete namjestiti tri učitelja, pa bi onda krajiška mladež od te obuke imala znatnu korist. Uz to su, kako ističe, sva djeca normalne škole bila smještena u jednoj sobi, pa zato nije ta škola bila onako uredjena, kako je bila uredjena normalna škola u Beču. Razlog, zašto slavonsko-srijemska normalna škola u Vinkovcima nije bila na istoj visini kao ona bečka, jest po njegovu mišljenju taj, što nijedan učitelj slavonske Krajine nije bio odaslan u Beč na učiteljski tečaj, koji je tamo g. 1776. održavan pod upravom

ravnatelja Bauera. Da je bio koji odaslan, mogao bi onda kao član komisije i kao obrazovan učitelj raditi oko toga, da se i u Slavoniji uredi školstvo po primjeru normalne škole u Beču. Razabira se još iz njegovih riječi, da je on bio predložio 30. travnja 1788., da ga pošalju preko praznika (srpanj i kolovoz) u Beč, da tamo nabavi sve potrebne stvari za matematičku i normalnu školu i da se tamo na normalnoj školi upozna sa popravcima u obuci, o čemu se u slavonskoj Krajini nije ništa znalo.

Urbancsics je predložio, da se za normalnu školu u Vinkovcima odredi poseban kateheta, kako je to i prije bio običaj. Kad je kateheta Amadeus Bitter otišao u Petrovaradin za kapelana, preuzeo je katehizaciju podarhidjakon Sertić; no on sam nije katehizirao, nego je mjesto njega vršio taj posao kapelan, koji, kako se čini, nije bio vješt ni njemačkomu jeziku ni metodi. Župnik pak nije vršio sam taj posao, jer je još manje bio vješt jeziku i metodi nego kapelan. Budući da su beriva katehete u Vinkovcima iznosila 300 for., to bi se po njegovu mišljenju lako mogao naći čovjek za taj posao, ako bi mu se još obećalo, da će postati župnik, bude li marljivo vršio katehizaciju. Sam se ponudio, da bi on uputio u katehizaciju svećenika, samo ako bi se mogao naći takav, koji ima gramatikalno znanje njemačkoga jezika. Za samostalnoga katehetu bio je Urbancsics još i s razloga toga, što je držao, da svećenik, koji ujedno vrši dušobrižničke i katehetičke poslove, smatra dušobrižničke kao glavne poslove, a katehiziranje kao uzgredni posao. Za katehetu normalne škole u Vinkovcima preporučio je mitrovačkoga kapelana i katehetu, rodom Nijemca, koji bi mogao na normalnoj vinkovačkoj školi predavati još i druge predmete, ako bi u Vinkovce došao. Napokon je preporučio dvorskomu vojnom vijeću, da odredi, da se u Krajini upotrebljava naputak za katehiziranje, što ga je izdao gvardijan Zoffal, a stoji 34 krajcare.

Na poziv dvorskog vojnog vijeća od 12. listopada 1789. izjavio je direktor Bauer o prijedlozima profesora Urbancsicsa ovako:

Na temelju „Allgemeine Schulordnung“ treba da se u svakoj provinciji namjesti na normalnoj školi učitelj risanja, koji bi učenike 4. razreda normalne škole podučavao u obrtnom i drugom općeno korisnom risanju. Budući da je normalna škola u Vinkovcima ujedno i uzorna škola, stoga mu se činilo, da bi u

toj školi, koja ima samo jednoga učitelja, trebalo namjestiti učitelja risanja, i to nesamo radi obrtnoga risanja, nego i radi toga, da se krajišnici mognu u buduće upotrijebiti korisno kod utvrdjivanja i gradjevne struke, gdje je uz matematiku od potrebe i risanje. Ako bi se učitelju risanja u Vinkovcima dodijelili osim risanja još neki predmeti u normalnoj školi, kao što u Beču ima krasnopis u 4. razredu normalne škole i kod učiteljskih pripravnika, to bi onda bilo samo od koristi boljemu unapredjenju školstva, jer je za jednoga učitelja odveć, ako mu se dadu svi predmeti 4. razreda. Pohvalno se izjavio o predloženim risarijama učenika vinkovačke matematičke škole, koje je Urbancsics podučavao izvan školskoga vremena, pa ga je zato i pohvalio. O izradbi geometrijskih zadataka, što su ih izradili krajišnici, takodjer se pohvalno izjavio, pa je osobito istakao, da se pri tom išlo od poznata k nepoznatu, od lakšega težemu, a osobito mu se dopalo, što je s njima praktično preduzimao mjerenje. Kod graditeljstva istakao je Bauer, da u tom pogledu ne treba pretjeravati, nego da valja uzeti samo ono, što je od velike potrebe za graničare. Bauer je bio toga mišljenja, da uz normalnu školu u Vinkovcima mora da postoji trivijalna ili štopska škola, te da se učitelj i pomoćnik štopske škole uvrste medju osoblje normalne škole. Pomoćnik bi obučavao učenike 1. razreda, a učitelj one drugoga razreda, a nadučitelj Engelbrecht skupa s učiteljem risanja obučavao bi učenike 3. razreda, a 4. razred bi bio matematička škola u rukama profesora matematike. S tim osobljem i s katehetom bila bi normalna škola u Vinkovcima upravo onako uredjena, kao što je uredjena normalna škola u Beču. Urbancsicsev i Bauerov prijedlog o uredjenju normalne škole u Vinkovcima nije se mogao posve provesti.

Na koncu svoga spisa o prijedlozima profesora Urbancsicsa, koje je uglavnom posve odobrio, naveo je, da bi dobro bilo, kad bi se Urbancsics, koji se pod njegovom upravom, dok je bio u Beču, upoznao sa svim popravcima, koji se tiču školstva, imenovao ravnateljem vinkovačke normalne škole. S malim troškom i za kratko vrijeme podiglo bi se školstvo u slavonskoj Krajini, pa bilo bi od koristi previšnjoj službi, ako bi se i taj prijedlog usvojio. Dvorsko vojno vijeće nije prijedlog usvojilo, nego je samo dopustilo, da Urbancsics može pregledati škole i da bude član školske komisije, kao što je bio njegov predšasnik Beck.

Engelbrecht i Urbancsics bili su donekle u pogledu svoga službovanja jednaki, pa se onda bilo teško odlučiti višoj oblasti, kojega bi od njih dvojice imenovala ravnateljem slavonsko-srijemskih škola. Zato je — po mojem mišljenju — ostalo slavonsko-srijemsko školstvo bez pravoga ravnatelja, dok su drugi krajiški krajevi imali svoje ravnatelje. Tek kad je došao u naš kraj ravnatelj Sabljak iz karlovačke Krajine g. 1810., onda je i slavonsko-srijemsko školstvo dobilo svoje ravnateljstvo u pravom smislu riječi.

Dvorsko je vojno vijeće dopustilo 20. ožujka 1790., da se može namjestiti i učitelj risanja u matematičkoj školi u Vinkovcima s plaćom od 400 for. i stanarinom od 80 for. na godinu, jer se iz prijedloga Urbancsicseva, što ga je prihvatilo glavno zapovjedništvo i preporučio ravnatelj Bauer, uvjerilo, da bi takvo namještenje bilo samo na korist školstvu u slavonskoj Krajini. Ujedno se istaklo, da će se to stim prije moći provesti, jer će se ukinućem suvišnih trivijalnih škola u slavonskim pukovnijama prištediti na izdacima u školske svrhe više od 2000 for. na godinu. Namještenjem učitelja risanja u matematičkoj školi, reklo se, olakšao bi se školski rad nadučitelju Engelbrechtu, pa bi se mogao pouzdanije baviti nekim samo predmetima u nadškoli, dok bi se učitelj risanja bavio ostalim predmetima, koji se u toj školi uče. Glavno je zapovjedništvo moralo podnijeti dvorskomu vojnom vijeću izvještaj, koliko učenika ima u matematičkoj školi, da se vidi, bi li se isplatio trošak, ako bi se namjestio učitelj risanja već na početku iduće školske godine ili pak iza dovršena rata, kad nastane mir. Vojni agent Cabalini dobio je nalog, da za matematičku školu u Vinkovcima nabavi potrebni globus na račun slavonskog krajiškog proventa i da ga otpremi glavnomu zapovjedništvu. Dopušteno je bilo, da se nabave za matematičku školu sve najnužnije stvari, što ih je predložio profesor Urbancsics, a odobrio vrhovni ravnatelj Bauer.

Dne 12. lipnja 1790. izašla je naredba dvorskoga vojnog vijeća, kojom se javlja, da je na prijedlog školskoga ravnatelja Bauera imenovan učiteljem risanja Franjo Kloberger s plaćom od 400 for. na godinu i stanarinom od 80 for. Dne 28. srpnja 1790. javljeno je, da izabrani učitelj Kloberger ne će da primi mjesto u Vinkovcima. Odredilo se sada, da se potraži u području časnik, koji se već primiče invalidnosti, pa da mu se, ako je vješt, predade risanje u matematičkoj školi. Ujedno se zamolilo i hrvatsko glavno zapovjedništvo, da javi glavnomu zapo-

vjedništvu slavonsko-srijemske Krajine, ako u svom području ima takva časnika, koji bi bio sposoban za učitelja risanja, a dobivao bi 400 for. plaće i 80 stanarine na godinu.

Dne 1. prosinca 1790. javljeno je, da je dvorsko vojno vijeće 21. studenoga t. g. imenovalo učiteljem risanja u matematičkoj školi u Vinkovcima nekoga Calixta, koji je prije služio kao nadinžinir, a onda prešao u službu poreznu, kad se radilo o uredjenju poreza. Kad se pak taj posao ovršio, onda je ostao bez kruha; no na preporuku generala pl. Neu-a, koji ga je upoznao kao vještaka u risanju, a osobito kao vrsnu osobu u geometrijskoj struci, bude imenovan učiteljem risanja s plaćom od 400 for. i stanarinom od 80 for. na godinu, a uz to je dobio u ime putnih troškova 60 for. iz slavonskoga krajiškog proventa. Osim predmeta u matematičkoj školi predavao je on u normalnoj školi pravopis i računstvo. To će biti valjda u najvišem razredu glavne škole, gdje je bila obuka u rukama nadučitelja.

Dne 19. prosinca 1790. podnio je profesor Urbancsics tužbu višoj oblasti protiv nadučitelja Engelbrechta, koji mu nije dao vremena, da pročita do kraja školski izvještaj, nego je tražio samo njegov potpis, a tužio je i predsjednika školske komisije majora Rademachera, koji je s njim postupao kao s kakvim školskim pomoćnikom i titulirao ga sa „er“ (on). Još je naveo, kako je major davao na svoju ruku učenicima dopust i na šest nedjelja. Sad je dobio nalog generalmajor Gvozdanović, da nastoji oko toga, da se članovi školske komisije izmire i da opet složno rade oko unapredjenja školstva. On je sam odlučivao o svim stvarima, koje su dotle pripadale cijeloj komisiji.

Dne 1. lipnja 1791. izašla je naredba od visokoga mjesta, da se nabava materijala za risanje u matematičkoj školi ne može dopustiti, jer se dosele još nije vidjelo, što i kako učenici matematičke škole rišu. Školska je komisija dobila nalog, da bar svakoga polugodišta, kad se podnose izvještaji o školstvu, podastre višoj oblasti i risarije učenika matematičke škole, pa će se onda prema napretku u tom predmetu nabava dopustiti.

Dne 20. lipnja 1791. izašao je otpis glavnoga zapovjedništva, u kojem se ističe, da je preko ugarske dvorske kancelarije došla u ruke dvorskoga vojnog vijeća predstavka biskupa Krtice, da mladež u slavonskoj Krajini dobiva u ruke knjige, koje kvare dječju ćud, kao n. pr. djelo Salzmanovo: „Über die heimlichen Sünden der Jugend.“ Sam je biskup priznao, da je tu knjigu kao „corpus delicti“ o zločestim uzgojnim zavodima u slavonskoj

Krajini predložio Njegovu Veličanstvu. Po nalogu dvorskoga vojnog vijeća bila je sada dužnost školske komisije u Vinkovcima, da pomno i oprezno ispita i istraži, kako je ta knjiga došla iskupu u ruke, je li je dobio od kojega učitelja, ili ju je oduzeo od kojega učenika, ili ju je pak dobio drugim kojim načinom. Onaj pak, koji je knjigu mladeži dao, ili samo dopustio, da je čita, ima se pozvati na odgovornost i prijaviti dvorskomu vojnom vijeću radi kazni. Ako bi se osim toga djela našlo još više zabranjenih knjiga kod mladeži, valja ih oduzeti i odmah višoj oblasti priposlati, a mladeži dopustiti, da se može služiti samo onim knjigama, koje su prema propisima odobrene. Dne 8. srpnja podastrla je školska komisija izvještaj, kako je navedena knjiga došla mladeži i biskupu u ruke; no trebala je oblasti podastrijeti i očitovanje onoga, koji je mladeži dao knjigu, da se vidi, što ga je na to sklonilo, te da se prema tome prosudi njegov kažnjivi čin. Konačno se ispostavilo, da je Urbancsics bio onaj, koji je mladež upoznao s tom knjigom.

Dne 23. srpnja 1791. izašla je naredba glavnoga zapovjedništva, da se može nabaviti risaći materijal za vinkovačku matematičku školu, jer je pokazala lijep napredak učenika u risanju.

Dne 7. srpnja 1791. izašla je naredba glavnoga zapovjedništva, iz koje se razabira, da je školsko povjerenstvo u Vinkovcima sastavilo izvještaj o školstvu bez učitelja matematike Urbancsicsa, da još neprestance postoje razmirice izmedju članova školske komisije i učitelja matematike, a naročito se ističe nesklad izmedju Urbancsicsa i aktuara Engelbrechta. Glavno je zapovjedništvo oštro opomenulo članove povjerenstva, da točno vrše svoju dužnost, pa da se klone razmirica, koje su samo na štetu školstvu. Ujedno se zaprijetilo, da će u protivnom slučaju, ako se naime ne odstrani nesklad izmedju članova, podnijeti prijavu dvorskomu vojnom vijeću radi kazni onih, koji nesklad podržavaju. Kako se u starim spisima nalazi, bio je glavni uzrok nesporazumu izmedju Engelbrechta i Urbancsicsa taj, što su imali različno mišljenje o koristi i uspjehu obučne metode. Jer je to medjusobno neprijateljstvo bilo na putu unapredjenju školstva, to je glavno zapovjedništvo zatražilo odluku od dvorskoga vojnog vijeća, bi li se trebalo držati Felbigerova naputka ili onoga, što ga je izdao Bauer, ili bi pak trebalo prema shvaćanju učenika jedno s drugim spojiti. Viša je oblast odobrila primjedbu profesora Urbancsicsa, da nije dosta, ako učenici znaju čitati izreke u čitanci, nego valja nastojati, da

učenici shvate i smisao onoga, šlo su čitali i da mogu o čitanom svoj sud izreći.

Najviša oblast nije mogla usvojiti prijedlog, da se Engelbrecht i Urbancsics rastave, t. j. da se jedan ili drugi premjesti iz Vinkovaca, jer su bili izvrsno sposobni za unapredjenje školstva, za mjesta prisjednika u školskoj komisiji, a osobiti marljivi u svojoj službi. Zajedničko njihovo djelovanje i povjerljivo ujedinjenje, kad bi ga bilo, bilo bi od velike koristi za školstvo. Tako se reklo.

Urbancsics je tražio, da mu se izdade dekret, kojim bi bio ovlašten dolaziti u sjednice školske komisije. To nije dobio, jer se reklo, da je on na temelju viših naredaba već ovlašten, da bude u sjednicama nazočan, da prijedloge stavlja i da zapisnik i izvještaje o školstvu za višu oblast potpisuje. Kad je školska komisija predložila, valjda u času, kad nije on bio nazočan, da samo nadučitelj Engelbrecht vrši pregledanje škola, pa kad je taj prijedlog dospio u ruke glavnomu zapovjedništvu, onda je ono odgovorilo, da se Urbancsics ne smije u tom pogledu zapostaviti, jer, ako se ne uzme obzir na njegove predsude i na njegove mrske strasti, može raditi u korist školstvu prema previšnjoj želji. I ovom su prilikom oštro opomenuti članovi školske komisije, da zdušno i složno vrše svoje dužnosti, jer će se povesti stroga istraga i krivci će se po zasluzi kazniti, budući da se ne može trpjeti, da školska obuka bude žrtvom osobnih razmirica. Dne 6. kolovoza 1791. ukorilo je glavno zapovjedništvo školsku komisiju, koja je bila puna mržnje, pa i osvete prema učitelju matematike. Izgleda tako, kao da je tomu dala povoda razmirica, koja se sada opet pojavila izmedju Urbancsicsa i učitelja risanja Calixta.

Ima ljudi, koji utvaraju sebi, da ih je Bog stvorio za reformatore i za vrhovne poglavare u kojem kraju. Ti ljudi kao učitelji obično zanemare prvu i najpreču svoju dužnost, koja se sastoji u tom, da obučavaju mladež onako, kako to odredjuju propisi, što ih je izdala viša oblast u korist školstvu. Medju takvu vrstu učitelja pripadao je u posljednje vrijeme po svoj prilici i profesor Urbancsics, što se najbolje vidi odatle, što je reskriptom dvorskog vojnog ministarstva od 13. kolovoza 1791. bilo odredjeno, da se za predmete, koje je on predavao, uzmu drugi učitelji. U računstvu, zemljopisu, prirodoslovlju i graditeljstvu nije bilo valjana uspjeha, pa je zato odredjeno, da se prva tri predmeta povjere drugomu učitelju, a četvrti da se dade profesoru Calixtu. Urbancsicsu su oduzeli te predmete s razloga, što ih

je zanemario težeći za vrhovnom vlasti i za reformiranjem školstva. Kao učitelj zanemario je eto glavnu svoju dužnost, pa su mu zato poručili, da se ne će osvrtati na njegove prijedloge o popravku školstva, dok se sam ne popravi u svom glavnom radu i u svom vladanju; pače reklo se, da će ga premjestiti i sniziti mu plaću, ako se ne popravi. Ovom prilikom ističe dvorsko vojno vijeće, da je, kako smo već čuli, za krajišku mladež najprikladnija tabelarna metoda, koja je najzgodnija za početnike, da im se dade neki pojam o njemačkom jeziku, a u 2. i 3. godištu može se upotrijebiti Bauerova analitička metoda, da se pitanjima i odgovorima prinuka mladež na mišljenje. Urbancsics je bio za to, da se posljednja metoda uvede u slavonske krajiške škole.

Dne 7. rujna 1791. čitalo se, da je krajiški ravnatelj gradjevnoga ureda potpukovnik barun Vauquez bio predložio neke promjene u pogledu matematike i risanja u vinkovačkoj matematičkoj školi. Njegov prijedlog nije moglo usvojiti glavno zapovjedništvo, jer je bio takve naravi, da je odgovarao više školama višega stepena, negoli matematičkoj školi u slavonskoj Krajini, koja je imala svoju odredjenu zadaću, da pripravlja sinove časnika i imućnih krajišnika za artilerijsku službu, za tesare i zidare i druge obrtnike. Istom je prilikom istaklo glavno zapovjedništvo, da će sam zapovjedajući general doći u Vinkovce, da pregleda matematičku školu, te da se uvjeri o njezinu uspjehu.

Dne 5. studenoga 1791. čita se u otpisu glavnoga zapovjedništva, da još traje nesporazumljenje i neprijateljstvo medju članovima školske komisije, pa da opet nijesu svi potpisali školski izvještaj. Dekan Sertić bio je sada onaj član, koji nije izvještaj potpisao; on je sam podnio svoje očitovanje glavnomu zapovjedništvu o nesporazumljenju, koje je vladalo medju članovima.

Dne 18. siječnja 1792. čita se u naredbi glavnoga zapovjedništva, da je postignuto sporazumljenje izmedju članova školske komisije, što je glavno zapovjedništvo sa zadovoljstvom na znanje primilo ističući, da je žalosno, kada umni ljudi znamenitost svoga odredjenja nepoznaju radi strasti, koje su njihovim osobama zavladale. Ujedno je stigla naredba vojnoga vijeća od 18. siječnja 1792. na podneseni izvještaj o školstvu od 9. rujna 1790. do konca siječnja 1791., kojom je priznato, da obuka u matematičkoj školi i u normalnoj školi dobro napreduje, ali se neugodno dojmilo više oblasti, što medju članovima školske komisije vlada nesloga. Zato je dvorsko vojno vijeće odredilo, da se zatvorom kazne oni članovi komisije, koji su začetnici

nesloge, a napokon da se i od službe otpuste, jer ljudi, koji naginju za mržnjom i neprijateljstvom i koji te strasti ne mogu nadvladati, nijesu sposobni za vršenje učiteljske službe, budući da daju školskoj djeci zločest primjer. Ta je naredba izdana 4. veljače 1792., a potpisao ju je u Petrovaradinu feldmaršallajtnant Geneyne.

Iz izvještaja, što ga je sastavio profesor Urbancsics o pregledanju škola u petrovaradinskoj pukovniji, dotično u Mitrovici, i što ga je školska komisija podastrla glavnomu zapovjedništvu 20. siječnja 1792. vidi se, da se nadučitelj Rotter u Mitrovici nepristojno vladao prema učiteljima, koji su bili njemu podčinjeni. Rješavajući glavno zapovjedništvo taj izvještaj reklo je, da će ga premjestiti nepazeći na to, što ima 7 djece, a još više i s razloga toga, što njegovi učenici, koji su dolazili u vinkovačku matematičku školu, nijesu bili dovoljno pripravljeni za daljno obučavanje, nego su ih morali u Vinkovcima kroz 14 dana pripravljati, da mognu prijeći u matematičku školu. Nadučitelj Rotter bio je u svoje vrijeme glasovit učitelj, pa se sada tako o njemu piše. Možda će ipak biti nešto u toj stvari, što bi nas podsjetiti moglo na predjašnje razmirice izmedju njega i Urbancsicsa, koji je tako o njemu izvijestio.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu dopustilo je 7. ožujka 1792., da se na molbu učitelja risanja Calixta dade 10 for. u ime nagrade i učenicima njegove škole.

Istom se prilikom čita, da se ne može podijeliti naslov „školski povjerenik“ nadučitelju Engelbrechtu i profesoru Urbancsicsu, jer su za to molili, dok su još u svadji živjeli.

Čitalo se malo prije, kako je glavno zapovjedništvo radosno primilo vijest iz Vinkovaca, da je među članovima školske komisije uspostavljena sloga, a sada se opet čita, da je dvorsko vojno vijeće reskriptom od 16. ožujka 1792. premjestilo Urbancsicsa s plaćom, koju je dotle uživao, u Zemun, gdje je bilo ispražnjeno neko mjesto kod kontumaca. Ističe se u naredbi glavnoga zapovjedništva od 23. ožujka 1792., da je premješten radi toga, da se ukloni nesloga, koja je zavladala medju članovima vijeća. Istom se prilikom čita, da su bila, odsudjena tri učenika matematičke škole na batine, a to su bili učenici, koji se nijesu vladali prema Urbancsicsu, kako se učenici imaju vladati prema starijemu. Budući da je Urbancsics koji je bio najviše kriv neskladu, premješten u Zemun, nadali su se, da će sada zavladati mir, sloga i sporazumljenje, što je

od potrebe za unapredjenje boljinka mladeži. Obustavili su sada i kazan, što su je imali pretrpjeti učenici, koji su Urbancsicsa uvrijedili, samo ih je valjalo opomenuti, da štuju svoje učitelje i da ne rezoniraju, jer je to nepristojno.

Kad je napokon otišao na svoje novo mjesto profesor Urbancsics, koji je još na koncu svoga boravljenja u Vinkovcima imao sa školskom komisijom urediti nekoje stvari u pogledu nabave školskih knjiga i novaca za školske nagrade, onda je dvorsko vojno vijeće imenovalo njegovim nasljednikom učitelja risanja Calixta, koji je dotle dobro vršio svoju službu. On je 1. lipnja 1792. nastupio službu kao učitelj matematičke škole, premda nije bio za to ispitan; bio je i član komisije. S plaćom otprije i s doplatkom od 12 for. na mjesec, što ga je sada dobio, imao je osim stanarine 544 for. na godinu. — Što se dosada govorilo o matematičkoj školi, uzeto je takodjer iz protokole školske komisije.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu odredilo je 20. rujna 1800., da se u matematičku školu primaju nesamo časnički sinovi, nego i djeca iz krajiških zadruga, koja su svršila nadškolu. U početku se reklo, da mogu prijeći iz trivijalne škole u matematičku, a sad se eto traži, da učenici, koji žele pohadjati matematičku školu, svrše nadškolu.

Na početku godine 1801. javilo je glavno zapovjedništvo, da je dvorsko vojno vijeće dopustilo, da se učenicima matematičke škole, koji su rodjeni u krajiškim zadrugama, daje mjesečna potpora u iznosu od 2 for. Potpora je bila odredjena za nabavu knjiga i pisaćega materijala, te nije davana sinovima časnika, koji su to mogli nabaviti djeci svojoj i bez potpore.

Školska komisija podastrla je izvještaj o matematičkoj školi, pa je u njem navela, da su krajiški mladići sposobni za učenje geometrije i praktičnoga mjerenja tek sa 16. i 17. godinom. Na taj izvještaj odgovorio je krajiški vrhovni nadzornik grof Colloredo 14. listopada 1800., da u bečkoj inžinirskoj školi i u akademiji u Novom Mjestu uče pitomci u 12. godini matematiku; stoga neka se časnička i krajiška djeca nauče čitati, pisati i računati u dobi od 8 do 12 godina, a onda do 16. ili 17. godine neka se uče geometriju, praktično mjerenje, civilno graditeljstvo i fortifikaciju, jer je to vrijeme najzgodnije za shvaćanje predmeta. Napokon je lijepo poručio školskoj komisiji, koja je doista bila na krivom putu, kad je ustvrdila, da su krajiški mladići sposobni za učenje geometrije u onim godinama,

kad se već žene, jer 16. i 17. godina bile su većim dijelom godine ženidbe na početku prošloga stoljeća. Evo njegovih riječi:

„Auch ist die Schulkommission durch ihre angegebene Vermuthung irrig daran, wenn selbe glaubet, dass zur Erlernung der Mathematique schon so erleuchtete Köpfe erfordert werden, als wenn selbe die Quadratur des Cirkels zu erfinden hätten.

Kako se iz otpisa vrhovnoga nadzornika razabira, učili su učenici matematičke škole i nekoje čisto vojničke predmete.

Friedrich barun Calixto rodio se u Doljnoj Austriji. Dne 1. lipnja 1763. stupio je on u vojništvo, pa je služio kao kadet (Fahnen-Cadet) kod pukovnije Bolda do konca kolovoza 1769., a od 1. rujna t. g. pa do 23. ožujka 1774. služio je kao zastavnik kod pukovnije Migazzi. Od toga doba počevši pa sve do 21. studenoga 1790., kadno bijaše imenovan učiteljem risanja u matematičkoj školi u Vinkovcima, ne zna se, gdje se nalazio. Tako stoji u listi, gdje je navedeno njegovo službovanje. Bit će, da je u to vrijeme vršio službu, o kojoj se čitalo, kad je imenovan učiteljem matematike. Otpisom glavnoga zapovjedništva od 19. listopada 1803. javljeno je, da je barun Calixto umirovljen s 400 for. na godinu. Budući da se mjesto učitelja matematike nije moglo odmah iza njegova umirovljenja popuniti, to je on i nadalje službovao kao umirovljenik s 400 for. mirovine, 80 for. stanarine i 144 for. doplatka na godinu.

Kad je dvorsko vojno vijeće reskriptom od 30. listopada 1805. imenovalo Ant. Ferdinanda Grimma učiteljem matematičke škole, onda je bar. Calixto posve napustio državnu službu, pa je kao umirovljenik živio u Zemunu, u Varaždinu i u drugim mjestima, dok se nije stalno nastanio u Budimu, gdje je i umro 25. siječnja 1826. — Njegova kći barunesa Friderika bila je udata za profesora Matiju Krmpotića, koji je u Vinkovcima služio.

Kad je Calixto umro u Budimu, onda se kod tamošnje vojne oblasti prijavi neka ženska kao njegova žena i zatraži, da joj se dopita mirovina. Budući da je na ispravama bilo nešto brisano, to je ta oblast držala, da isprave nijesu valjane, pa je stoga zatražila od petrovaradinskog glav. zapovjedništva točan izvještaj o obiteljskim prilikama baruna Calixta. Glavno zapovjedništvo odstupilo je tu stvar brodskoj pukovniji na istraživanje. Kako je u to doba živjela u Vinkovcima navedena njegova kći, a žena profesora Krmpotića, to je ona bila pozvana, da očituje, što joj je poznato o obiteljskim prilikama njezina oca. Dne 2. kolovoza 1826. izjavila je ona pismeno, da je njezina majka umrla prije očeva umirovljenja, da je poslije čula, da se otac kao umirovljenik drugi put oženio i za ženu uzeo kćer nekoga poštara, no i ta da je ubrzo umrla. Poslije toga bila je kod njezina oca rodjača njegove druge žene, neka gospojica Terezija Heppe. Da se otac i treći put oženio, to joj nije poznato, jer u posljednjem pismu, što ga je od njega dobila mjeseca studenoga 1825., još se navedena djevojka kao gospojica preporučila. Ispravu ženidbenu, koja joj je predočena, nije htjela priznati valjanom.

Godine 1809. dobilo je jedanaest učenika matematičke škole po 2 for. potpore na mjesec. Evo imena tih učenika: Ivan Ananić, Nestor Babić, Ferdo Bertić, Ivan Dronjak, Mato

Filipović, Leopold Filipović, Tanasija Komljenović, Simo Milisavčević, Ilija Nemčević, Lazo Perić i Vaso Živić.

Dne 18. srpnja 1810. izjavila je krajiška zadruga Ferković kb. 2 iz Nijemaca, da će rado dati svoga dječaka Miju, koji je pohadjao matematičku školu, da ide na nauk pukovnijskomu puškaru Kuzmi Karliću, koji je stanovao u Vinkovcima, ako mu puškar, dok tamo kod njega bude, davao bude hranu, inače će ga poslati opet u matematičku školu, da nastavi nauk.

Na poziv pukovnije izjavio je Karlić, koji je bio podrijetlom iz Štitara, da će drage volje primiti dječaka, da uči puškarstvo, i da će mu, dok bude kod njega, davati kroz tri godine hranu, a za odijelo neka se brine zadruga. To je ovdje navedeno, da se vidi, da su mladiće iz matematičke škole primali u zanat.

Iz jednoga službenog spisa od g. 1812., što ga je ravnatelj Sabljak sastavio o matematičkoj školi, razabira se, da se profesor Grimm nije baš najbolje slagao sa svojim ravnateljem. Sabljak je o njemu napisao, da je odmah poslije ispita nekud otišao, kako se pripovijeda, da si za budućnost potraži boravište i stan, a nije potpisao službenu ispravu o svojoj školi.

Profesor Antun Ferdinand Grimm rodio se u Schönbergu u Moravskoj. U mladosti svojoj učio je filozofiju i matematiku, a govorio je češki, njemački i nešto latinski. U rubrici „Länderkenntnisse“ u njegovoj listi stoji, da je poznavao Češku, Moravsku, Austriju i brodsku pukovniju. Prije nego je postao profesor matematičke škole u Vinkovcima s plaćom od 400 for. i stanarinom od 80 for. na godinu (poslije dobivao je u ime risanja još 100 for. plaće), služio je 10 godina kod artilerije, 5 godina kod porezne struke, onda 3 godine kod pošte, a bio je i civilni mjernik. Mjerenjem se bavio i kao profesor matematike. Tako se zna, da je godine 1806. dovršio mjerenje zemljišta u Petrovaradinu. U listi o službovanju od godine 1811. stoji, da ima 63½ godine, da je bolešljiv i nemoćan, a ravnatelj Sabljak pribilježio je o njemu još i ove riječi: „Das Alter macht diesen Professor mürrisch und dadurch verliert er die Neigung seiner Schüler“. God. 1813. otišao je u mir.

Čitalo se dne 8. rujna 1814., da je natporučnik Andrijević izabran za profesora matematičke škole s doplatkom od 20 for. na mjesec, ali uz uvjet, da predaje matematiku i u nadškoli. Trebali su valjda u nadškoli vješta matematičara, pa su za to htjeli uzeti profesora, koji je bio izabran, da taj predmet predaje u vinkovačkoj nadškoli. U isto vrijeme premjestili su Andrijevića k otočkoj pukovniji, pa je naša pukovnija zamolila višu oblast, da ga poradi tih škola ostavi u Vinkovcima. Poslije ćemo čuti, da iza Grimmova umirovljenja više godina ta škola nije postojala, jer se valjda ta molba nije mogla prihvatiti.

Da se vidi, što su učenici učili u matematičkoj školi, dok je njom upravljao profesor Grimm, uzet ćemo ovdje za dokaz ovu službenu ispravu:

Cours-

Uiber die allhier benannte Mathematischen Schüler in der Schulle

Nomina	Religion	Stand des Vaters	Vom Regimente	Gegenstände der Mathematik welche in Die theoretische und praktische: Die Rechenkunst in so weit sie für die Geometrie erforderlich ist	Die Längenmessung oder die Longimetrie	Die Planimetrie ode die Flächenmessung	Die Berechnung der Flächen nach der Toisir-Rechnung und Ausziehung der Quadrat-Wurzel	Die Stereometrie oder die Körperlehre, dann
Phillippus v. Ballich	R. Ch.	Majors Sohn	Broder Regmt	g	g	g	g	
Antonius Ballentovich	"	Lieut. Sohn	"	g	g	g	g	g
Johannes Slawny	G. A. N. U.	Kaufmanns Sohn	aus dem Provinziale von Schütt	g	g	g	m	m
Demetrius Joanovich	"	Gränzers Sohn	Peterwardeiner Regmt	g	g	g	g	g
Josephus Kirschner	R. Ch.	Kreiskommissairs Sohn	Broder Regmt Cadet	g	m	m	g	m
Josephus Vukaschinovich	"	Fähnrichs Sohn	"	m	m	m	m	s
Franz Berzich	"	Ober-Lieut. Sohn	"	g	g	g	g	g
Aloysius Smolianovich	"	Lieut. Sohn	"	g	g	g	m	g
Theodor Jeremich	G. R. N. U.	Gränzers Sohn	Peterwardeiner Rgt	g	g	g	g	m
Thomas Percsevich	R. Ch.	Ober-Lieut. Sohn	Broder Rgmt	g	g	g	m	s
Petrus Draxich	G. R. N. U.	Gränzers Sohn	"	m	s	s	s	s
Petrus Kesseritsch	R. Ch.	Lieut. Sohn	"	m	m	s	s	s
Georg Wucskovich	G. R. N. U.	Gränzers Sohn	Peterwardeiner Rgt	g	g	g	m	m
Stephan Surducsky	"	"	Vom Tschaiquisten Batail.	g	g	g	g	m
Dimeter Bogdaniza	"	"	"	g	g	g	g	m

Vidi: S a b l i a k,
Schul-Director.

Tabella!

zu Vincovze vom 1ten November 1810. bis Ende August 1811.

dem ganzen Lehrkurse sind gelehret worden.

Geometrie, worunter:

Die Ausmessung ihrer Oberflächen und körperlichen Inhalte	Die Ausrechnung derselben nach der Toisir-Rechnung und Ausziehung der Cubic. Wurzel	Die Trigonometrie oder Dreyeckmesskunst durch die Sinnus-, Tang. et Sec.	Die Anfangsgründe der Algebra mit Einbegriff der Aequationen des 1., 2. und 3. Grades	Das Aufnehmen mit dem Messtische und dem Astrolabio	Die Bürgerliche Baukunst	Die Zeichnungskunst der Oeconomisch- und militär.-Planen	Sitten	Fähigkeiten	Anwendung	Wann der Kou s an efangen h	Bemerkung
g	g	m	g	m	—	m	g	g	g		
g	g	m	g	g	—	m	g	g	g		Ist den 1. Mai 1811 ausgetretten und zur Mappirung abgegangen.
m	m	g	g	g	—	g	g	g	g		
g	g	m	g	g	—	g	g	g	g		
m	s	s	m	m	—	m	g	g	s		Ist mit Ende April 1811 von der Schulle ausgeblieben.
s	s	s	m	m	—	m	g	g	s		
m	m	g	g	g	—	m	g	g	g		
m	g	m	m	g	—	g	g	g	g		
m	m	g	g	g	—	m	g	g	g		
s	s	s	m	m	—	s	g	m	m		Ist im Monat May 1811 zur Mappirung abgegangen.
s	s	s	sehr m.	m	—	m	g	m	k		
m	m	s	sehr m.	m	—	s	m	m	k		
m	m	m	m	m	—	m	g	g	g		
m	m	m	m	m	—	g	g	g	g		
m	m	m	m	m	—	g	g	g	g		

den 1. Novemb er 18 0.

Anton Ferd. Grimm,
Professor Matheseos.

Dne 14. listopada 1812. sastavljena je za tu školu u slavonskom generalatu t. zv. „Visitations-Tabelle“, u kojoj su navedeni polažajnici škole, njihova klasifikacija, ime katehete i školskoga ravnatelja kao nadziratelja škole. Polažajnici su bili:

Petar Keserić, rodom iz Stupnika gradiške pukovnije, 18 godina, rimokat. vjeroispovijesti, po službovanju oca, koji je bio poručnik, pripadao je brodskoj pukovniji. Stjepan Kušenic, pripadnik gradiške pukovnije, 19 godina, rimokat. vjeroispovijesti, otac kapetan-auditor. Franjo d'Lamare, rodom iz Broda, ali pripadnik gradiške pukovnije, 12 godina, rimokat. vjeroispovijesti, otac kapetan. Ivan Stojadinović, rodom iz Šimanovaca, pripadnik brodske pukovnije, 15 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac natporučnik. Gjuro Šokčević, rodom iz Privlake i pripadnik brodske pukovnije, 15 godina, rimokat. vjeroispovijesti, otac krajišnik. Pavo Šimunić, rodom iz Podgradja i pripadnik brodske pukovnije, 12 godina, rimokat. vjeroispovijesti, otac krajišnik. Ignac Runjanin, rodom iz Laćarka i pripadnik petrovaradinske pukovnije, 13 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac svećenik. Josip Banić, rodom iz Mitrovice i pripadnik petrovaradinske pukovnije, 16 godina, rimokat. vjeroispovijesti, otac staklar. Ivan Koroilia, pripadnik petrovaradinske pukovnije, rodno mjesto nije navedeno, 14 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac krajišnik. Stjepan Surdučki, rodno mjesto Nadalj u šajkaškom batalijunu, pripadnik šajkaškog batalijuna, 20 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac krajišnik. Dimitrija Bogdanica, rodom iz Čuruga i ujedno pripadnik šajkaškoga batalijuna, 16 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac krajišnik. Gjuro Vučković, rodom iz Martinaca i pripadnik petrovaradinske pukovnije, 16 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac krajišnik. Ivan Cervenjanski, rodom iz Iloka i pripadnik provincijalnoga područja, 21 godinu, rimokat., vjeroispovijesti, otac odvjetnik. Nikola Gjurić, rodom iz Iloka i pripadnik provincijalnoga područja, 19 godina, grčkoist. vjeroispovijesti, otac trgovac.

Polažajnici su klasificirani iz ćudorednosti, sposobnosti i uporabljivosti sposobnosti, zatim iz računstva i algebre, iz mjerenja duljine, površine, tjelesnine i mjerenja s pomoću stola.

Surdučki i Vučković bili su najboji učenici, jer su iz svega klasificirani redom „dobar“. Šokčević, Šimunić, Banić i Koroilia bili su najslabiji, jer su dobili samo iz ćudorednosti dobar red, dok su im svi ostali redovi srednji i slabi „mittel-

mässig i schwach". Na koncu travnja t. g. prešli su k mapiranju Keserić, Surdučki i Vučković. Kušenic je otišao s prvim batalijunom u Galiciju. Tako je to ubilježeno u opasci.

O kateheti Franji Schwarzu, koji je pripadao zagrebačkoj dijecezi, zabilježeno je, da ima 64 $/_2$ godine, da službuje 25 godina, da je dvaput na nedjelju vršio katehizaciju, da ima 544 for. plaće na godinu. U stupcu, gdje je navedeno vladanje i marljivost, zabilježeno je, da je bio uvijek marljiv, a vladanje mu nije najbolje. Postupanje kod obuke s obzirom na učenike bilo je „mehr abschreckend, als anziehend". Tako je o njemu napisao školski ravnatelj Sabljak, koji je nedjeljno češće zalazio u školu. To je moglo lako biti uzrokom samovoljnu izostajanju učenika od škole. Od 14 polažajnika bilo ih je samo 6, koji nijesu samovoljno izostali od škole. Kod jednoga je učenika zabilježeno, da je zanemario obuku 20 dana, a kod drugoga je zabilježeno, da je izostao od obuke 30 dana.

O matematičkoj školi u Vinkovcima poslije Grimma nalazi se u izvještaju kr. velike gimnazije u Vinkovcima za g. 1890./91. ovo:

„G. 1813. ispraznilo se je mjesto učitelja matematike, jer je Grimm otišao u Češku u mir, te više godina ta škola nije obstojala, dok nije 1818. mjeseca veljače došao poručnik Ivan Šröder iz Kufsteina u Tirolskoj, koji se opisuje kao muž veoma revan i radin. On je 10 godina učiteljevao te podučavao svoje učenike u algebri i geometričkom crtanju. Njegova je škola bila smještena u gimnazijskoj sgradi sve do godine 1820., kad je matematičkoj školi posebna kuća doznačena bila.

G. 1826. pridieljen je Šröderu drugi učitelj matematike u osobi pitomca vojničke škole u Olomucu Petrovića, koji je sa Šröderom podučavao u algebri, geometriji, geografiji, krasnopisu i risanju po knjigah, koje su tada na austrijskih gimnazijah propisane bile. Znanstveni napredak bio je u toj školi, kako se spominje, povoljan, nu ona se nije mogla održati kraj gimnazije, koja je tada već imala novu naučnu osnovu i 6 razreda.

Ljetopisac Matskássy spominje, da je povod dokinuću matematičke škole dao četnik Radišić, kojemu je nadzor nad tom školom povjeren bio. On da je htjeo, da se u toj školi više uče vojnički predmeti i da ju polaze samo kadeti, a ne mladići civilni. Radišić da je Šrödera opisao kao stara i boležljiva i to da je takodjer jedan razlog bio, što je matematička škola dokinuta bila.

Šröder je kasnije živio u Vinkovcih sa penzijom od 400 for. te je privatno podučavao mladež u matematici, sama pako sgrada,

u kojoj je matematička škola smještena bila, pretvorena je u privatan stan šumarnika.“

U naredbeniku za g. 1817. našao sam, da je reskriptom c. kr. dvorskog vojnoga vijeća od 11. rujna 1817. B 3701 imenovan učiteljem matematičke škole u Vinkovcima kapetanlajtnant Schreder. Na jednom službenom aktu od g. 1820., u kojem je navedeno, da je taj kapetan oženio udovicu poručnika artilerije Schaurecha, potpisao se on kao „Schreder“, Hauptmann und Professor Matheseos, a ne „Schröder“.

U otpisu glavnoga zapovjedništva od 28. studenoga 1823. na izvještaj o nastavku matematičke škole u Vinkovcima za g. 1821. i 1822. čude se, što je na toj školi samo jedan učitelj, a to je bio navedeni kapetan, i što pukovnijsko zapovjedništvo ne vrši nikakav utjecaj na tu školu. Glavno je zapovjedništvo odredilo, da pukovnija namjesti još koje sposobne osobe za predavanje predmeta, pa ako ih u pukovniji nema, neka javi glavnomu zapovjedništvu, pa će ih ono potražiti od drugih pukovnija, da predaju predmete, dok se u samoj pukovniji za to osposobe nekoje osobe. Ujedno je javilo, da je radi budućega opstanka te škole podastrlo Njegovu Veličanstvu prijedlog.

Da se pukovnijsko zapovjedništvo slabo brinulo za tu školu, vidi se najbolje odatle, što je glavno zapovjedništvo dvaput moralo izdati nalog, da se pošalje inventar škole, koji se tiče knjiga, zemljovida, uzoraka za risanje i pisanje i drugih obučnih pomagala. Iz inventara od g. 1824. navest ćemo samo znatnije knjige. Evo ih:

Campe: Reisebeschreibungen. 8 svezaka. Revisionswerk des Schulwesens. 15 sv. Resevitz: Predigen für die Jugend. 1 sv. Vorschläge und Wünsche zur öffentlichen Erziehung. 5 sv. Erziehung der Bürger. 1 svezak. Miller: Christliche Katehisation. 1 svez. Anweisung zur Katehisirkunst. 1 sv. Historisch-moralische Schilderungen. 4 sv. Ponstingel: Religionslehre. 1 sv. Gellert: Moralische Vorlesungen. 2 sv. Zoffal: Phylosophisches-katholisches Lehramt. 1 sv. Stock: Bestimmung der Wörter. 3 svezak. Adelung: Wörterbuch. 5 sv. Wolf: Mathematik. 6 sv. Vega: Mathematische Vorlesungen. 3 sv. Logarithmen. 1 sv. Unterberger: Mathematik. 4. sv. Logarithmen. 1 sv. Hauser: Mathematik. 3 sv. Mathematik. 1 sv. Gerlach: Mechanik. 2 sv. Kaster: Anfangsgründe der Algebra. 1 sv. Anfangsgründe der Analysis. 1 sv. Instruction für die bey der k. k. oesterreichischen Landesvermessung angestellten H. Offiziere. 1 sv. Landerst: Anleitung zur Situation. 1 sv. Baukunst. 1 sv. Sakor: Bürgerliche Baukunst. 1 sv.

G. 1824. bio je u matematičkoj školi namješten kao učitelj risanja Sofronija Milinković iz Kupinova u petrovaradinskoj

pukovniji. Preko svoje petrovaradinske pukovnije zatražio je otpust iz Krajine, da ide u Karlovac, gdje bi se nastanio kao učitelj risanja. Da je otpust dobio, dokazuju to neke radnje, koje je u Karlovcu kao pisar izradjivao za ravnatelja Frasa.

Matimatička škola u Vinkovcima pod upravom kapetana Schredera spojena je g. 1823. s novoustrojenom pukovnijskom školom, u kojoj su se učili predmeti: zemljopis, povijest, poslovni sastavci, vojna vještina, nauka o površini tla i utvrdjivanje. Ta je škola bila pod upravom potporučnika Petrovića, što se vidi iz otpisa od 30. studenoga 1824., što ga je sastavio Radišić, major i školski nadzornik. S profesorima tih škola sastavio je on obučnu osnovu, po kojoj je trebalo raditi, dok stigne odluka o uredjenju tih škola, a potrebne knjige za prvi mah namaknute su prinosima časničkoga zbora brodske pukovnije. Iz izvještaja o matematičkoj školi, što ga je za višu oblast sastavio Radešić, i u kojem je oštro napao na kapetana Schredera, vidi se, da je ta škola imala oko g. 1821. četiri tečaja. Po jednom službenom spisu ukinuta je matematička škola g. 1827.

Vinkovačka gimnazija. Iz historičko-statističkih crta, što ih je po nalogu c. kr. glavnoga zapovjedništva sastavio profesor Mijo Brašnić g. 1879., uzet ćemo ovo:

Po nalogu carice Marije Terezije biše god. 1766. u Petrovaradinu latinske škole podignute i tamošnjoj isusovačkoj misiji povjerene. Po dokinuću te misije (god. 1773.) preuze vlada tamošnju gimnaziju u svoju neposrednu upravu. God. 1774. izradiše general-major Mertens i vojeni povjerenik Schlötzer za taj zavod novu naukovnu osnovu, po kojoj se je mladež počam od školske godine 1775. u vjerouci, latinskom i njemačkom jeziku, zemljopisu, općoj povjesti i povjesti umjetnosti i obrta, prirodopisu i prirodoznanstvu, računstvu, praktičnoj geometriji i mekanici podučavati imala. Ali već 15. studenog 1775. priposla slavonsko glavno zapovjedničtvo u Osjeku zapovjedničtvu petrovaradinske tvrdjave novu naukovnu osnovu za gimnazije, izradjenu o. Gratianom Marxom, sa nalogom, da ju prouči, i o njoj svoje mnienje izreče, a 5. prosinca 1777. dostavi mu ono neke upute c. kr. česko-austrijske dvorske kancelarije, koje knjige da se već 1778. u human. razrede uvedu i kako da se pri podučavanju postupa.

G. 1779. bi petrovaradinska gimnazija u Vinkovce premještena, na dva razreda stegnuta i sa glavnom školom spojena. Podučavanje u ta dva razreda preuze bezplatno ravnatelj Engel-

brecht. I poslje svoga razširenja na četiri i šest razreda ostade ovaj zavod sve do g. 1813. u tiesnu savezu sa glavnom školom. Sve do g. 1832. bijaše uprava gimnazije sa upravom slavonsko-sriemskih škola spojena, tako, da je ravnatelj slavonsko-sriemskih škola ujedno i gimnazijskim prefektom bio. Ova gimnazija bijaše do g. 1822. vinkovačkoj školskoj komisiji, a od g. 1822. vinkovačkomu brigadnomu zapovjedničtvu podredjena.[1]

Ovdje ćemo spomenuti prvoga župnika petrovaradinske tvrdjave i cijeloga Petrovaradina. To je bio Filip Winkler de Mohrenstreit, protonotar, arhidjakon i generalni vikar srijemski. Kao Isusovac počeo je učiteljovati u petrovaradinskoj gimnaziji 1772., a g. 1774. postao je župnik. Umr'o je u Petrovaradinu 27. rujna 1801. u 81. godini dobi svoje. Evo i prijepisa dekreta, kojim je imenovan ces. kr. župnikom.

Von der Röm. Kays. auch zu Hungarn, und Böheim Königl. Apostolischen Mayst., Erzherzogin zu Österreich Unserer allergnädigsten Frauen wegen: dem weltlichen Priester Philipp Winkler in Gnaden anzufügen; Wasmassen allerhöchst gedacht Ihro May. denselben auf dessen allerunterthänigstes bitten, und in allermildesten Anbetracht der von ihme durch Acht Jahre in der Seelsorge bei dem Militari eyfrig geleisteten Diensten, besitzenden Gelehrsamkeit und anderen guten Eigenschaften über den Vorschlag des Slavonischen General-Commando, und einem hierwegen diesorts erstatteten gehorsamsten Vortrag, zum Kays. König. Pfarrer zu Peterwardein allergnädigst zu ernennen, und ihme aus den eingezogenen Einkünften der dort fürgewesten Jesuiten Mission zum Gehalt jährl. Fünfhundert Gulden zu bewilligen geruhet haben;

Welche allerhöchste Entschliessung also ihme Kays. Königl. Pfarrer zur Nachricht, guten Versicherung, und zu dem Ende bedeutet wird, damit Selber sich wegen der gewöhnlichen Installirung in Spiritualibus et temporalibus bey dem Dioecesano, und General-Commando gebührend zu melden, auch durch lezteres in Ansehung der zugleich ihme obliegenden Seelsorge der Festungs-Garnison von dem bischöflichen Vicario Apostolico Castrensi die erforderliche Vollmacht einzuhollen und sofort sowohl die Seelsorge, jeztged. Garnison, als jene der Communität zu Peterwardein mit Beyhülf der ihme zu dem Ende bey- und untergebenden Vicarien, und Capläne, als worwegen, wie wegen des jedem derenselben ebenfalls ausgemessenen Gehalts demselben durch das Slavonische General-Commando das mehrere bekannt werden wird, so, wie er es vor Gott, und seiner Obrigkeit zu verantworten getrauet, mit all-emsiger Verwendung zu versehen bedacht, und befliessen seyn möge; Und es verbleiben allerhöchts gedacht Ihre May. demselben mit Kays. König. auch Erzherzoglichen Gnaden gewogen.

In Abwesenheit des Kriegs-Praesidenten: Jos. Baron Siskovics.

Per Sacram Caesareo Regiam Apostolicam Majestatem Ex Consilio Bellico.
Wien, den 1ten Maji 1774. Jos. Razesberg.

O. Amadeus Bitter rodio se oko god. 1751. u Češkoj. God. 1780. službovao je kao učitelj u starogradiškom komunitetu, pa je o njemu napisao nadučitelj König ove riječi: „Ist unlängst hieher gekommen, es lässt sich aber von seiner Fähigkeit und dem Fleisse nichts Zuverlässiges bestimen; doch scheint er die Method ziemlich zu versteken.“ Dne 1. listopada 1784. postao je katehetom u Vinkovcima, god. 1788. kapelanom u Petrovaradinu, gdje je umr'o kao administrator 23. kolovoza 1804.

---

[1] Vaniček u svojoj povjesti vojene krajine (II. 591.) tvrdi, da je petrovaradinska gimnazija četvero-razredna bila, dočim se po uputah češko-austrijske dvorske kancelarije od g. 1777. čini, da je ona šest razreda imala.

Po bilješkama iz navedene protokole slavonsko-srijemske školske komisije preneseno je, kako smo to čuli, sijelo komisije iz Petrovaradina u Vinkovce 1. studenoga 1780. Budući da je u to doba došao iz Petrovaradina u Vinkovce i nadučitelj Engelbrecht, koji je po gornjem navodu podjeljivao obuku u gimnaziji, to je ona mogla biti prenesena u Vinkovce samo god. 1780., a ne god. 1779. Čudnovato je pri tom to, što se baš nijednom riječi ne spominje u navedenoj protokoli, da je sa sijelom komisije prenesena u Vinkovce i latinska škola ili gimnazija, dok je to dosta jasno navedeno za matematičku školu, kojoj je bio na čelu profesor Beck.

U spomenutoj protokoli nalazi se naredba glavnoga zapovjedništva od 16. rujna 1789., kojom se javlja školskoj komisiji, da je Njegovo Veličanstvo dopustilo, da se u Novom Sadu osnuje gimnazija. Novosadski magistrat je tim povodom zamolio glavno zapovjedništvo, da se to razglasi u područnom krajiškom kraju, da se roditelji krajiške djece mognu poslužiti ili okoristiti tom novom školom. U otpisu glavnoga zapovjedništva navedeni su po redu za razrede svi obučni predmeti, koji će se u gimnaziji predavati. Komisija je dobila nalog, da izjavi, bi li ti predmeti bili od potrebe i od koristi za krajišku mladež, zatim iz kojih bi razreda bili učenici sposobni za polaženje novosadske gimnazije, napokon dali ne bi bilo na štetu krajiškim školama, ako bi se tim povodom umanjio broj krajiških školskih položajnika. Još je valjalo navesti, koliko se plaća za hranu učenika počevši od najmanje pa do najviše cijene. Valjalo je dakle navesti, što stoji u Krajini izdržavanje učenika, ako pohadja školu izvan svoga rodnog mjesta. I ovdje se ne spominje gimnazija u Vinkovcima.

Dne 8. siječnja 1790. održavana je u Vinkovcima sjednica u pogledu unapredjivanja školstva u slavonskoj Krajini pod predsjedanjem feldcajgmajstora grofa Mittrowskoga, a u nazočnosti majora Simunovića, vojnoga povjerenika Gottschliga, podarhidjakona Sertića, profesora Urbancsicsa i nadučitelja Engelbrechta. U sjednici se povela riječ o trivijalnim školama, o nadškoli (Oberschule) i o matematičkoj školi, a o gimnaziji se ne spominje baš ništa. Da je petrovaradinska latinska škola prenesena u Vinkovce, kad je prenesena i školska komisija, valjda bi se i o njoj povela riječ u toj sjednici. Da je dakle u to doba bila ma i dvorazredna gimnazija u Vinkovcima, onda bi nadučitelj

Engelbrecht mogao naučiti svoje učenike bar temelje latinskoga jezika, pa se onda ne bi došlo do toga, da komisija stavi u zapisnik ovaj zaključak:

Sehr gut und nützlich wird es sein, wenn dem Katecheten zur Obliegenheit gemacht wird, ein und anderen Schulknaben, besonders jenen, die zum geistlichen Stande Lust haben, oder zu Lehrern gewidmet werden, die Anfangsgründe von der lateinischen Sprache beizubringen, wozu die Schulkommission die Stunden vorzuschreiben hätte.

Na temelju povjesne crtice o vinkovačkoj gimnaziji, koja je god. 1854. štampana u izvještaju: „Erstes Programm der k. k. katholischen Staats-Obergymnasiums zu Vinkovce", dalo bi se opet zaključiti, da je petrovaradinska latinska škola sistirana, kad je tamo preneseno sijelo glavnoga zapovjedništva, i da je s dopuštenjem c. kr. dvorskoga vojnog vijeća od 13. listopada 1792. osnovana četverorazredna gimnazija u Vinkovcima osobito za to, da se krajiški mladići, koji bi se htjeli posvetiti svećeničkomu zvanju, mognu u svojoj domovini pripraviti za bogoslovne nauke.

Ako sada uočimo sve ovdje navedene podatke, pa i riječi, koje su navedene na str. 145. u pogledu podučavanja učenika, koji bi se htjeli posvetiti svećeničkomu staležu, onda možemo zaključiti, da se nadučitelj Engelbrecht u početku, kad se preselio u Vinkovce, bavio samo svojom nadškolom, donekle i matematičkom školom, uz to pregledanjem drugih njemačkih i ostalih škola u generalatu i podučavanjem već namještenih učitelja, a nije se bavio latinskom školom do god. 1792.

Kad se počelo raditi oko toga, da se u našem kraju maknu Franjevci sa župničkih mjesta, onda je viša oblast dopustila, da se svećeničkomu zvanju može posvetiti neki broj krajiških mladića, kako smo to čuli, samo je valjalo za to potražiti dopuštenje od više oblasti. Spočetka su se sami biskupi brinuli za takve mladiće. Oni su im davali potpore, da se mogu školovati. Napominje se, da se pri tom školovanju treba čuvati svega, što bi bilo neprilično i skupo za one krajiške kuće, iz kojih bi se odabirali mladići za svećenički stalež.

Napokon je Njeg. Veličanstvo dopustilo, da kr. ugarsko vijeće pri podjeljivanju potpora uzme obzir i na one krajiške mladiće, koji bi se dali na nauke za svećenike. No na to je kr. ugarsko vijeće g. 1792. upravilo predstavku na Njeg. Veličanstvo, u kojoj se ističe, da će se teško moći podijeliti stipendija krajiškim mladićima, jer ih nema, koji bi polazili gramatičke (latinske) škole, ili koji bi barem u normalkama bili toliko poučeni,

da bi bez ikakve priprave mogli polaziti gramatičke škole, i tako steći sposobnost za to, da dobiju stipendiju.

Na to odgovori krajiška oblast ovo: Povodom pritužbe kr. ugarskoga namjesništva, da se krajiški mladići za stipendije teško kvalificirati mogu, jer se u krajiškim školama tako ne obučavaju, da bi mogli prijeći u gramatičke razrede latinskih škola, predložila je ugarska dvorska kancelarija dvorskomu vojnom vijeću, da se krajiška mladež uputi, da pravi ispit u provincijalnim gimnazijama i pred učiteljima i ravnateljima narodnih glavnih škola u provincijalu, te s tim svjedodžbama neka se roditelji ili tutori obrate na namjesništvo za podjeljenje stipendija. Nema sumnje, da su škole u vojničkim krajiškim kotarima, ako ne bolje, a ono bar tako dobro uredjene kao i u provincijalu. Već unaprijed se pretpostaviti može, da provincijalni učitelj, da se utvrdi navedeno mišljenje, mladež krajiških škola, koja k ispitu dolazi, kao zlo upućenu objedjuju, te se na taj način prave badava troškovi, kojih nekoji ni podmiriti ne mogu.

Toga radi ne može se pristati na taj prijedlog, koj još ide i za tim, da ponizi krajišnike, a ne može se ni dopustiti, da se roditelji ili tutori sami obraćaju na namjesništvo, jer se tim odvraćaju od redovitih svojih vojničkih oblasti. To pako daje krajišnicima povoda, da ubuduće i u drugim prilikama prave utoke i prijedloge, u njihovu mišljenju i pojmu se vrijedjaju, a to se s onim, što oni jesu, ne dade u sklad dovesti. Osim toga nijesu krajiški mladići odredjeni, da budu svećenici u provincijalu, nego u vojničkim krajiškim kotarima. Boljak službe traži, da se nikako ne zanemare ona sredstva, kojima se može u njima kao i u ostalim krajišnicima održati nagnuće i sklonost vojničkomu staležu. Ta bi volja ili to nagnuće kod njih posve oslabilo, kad bi došli do toga uvjerenja, da svoj napredak mogu pripisati samo kojemu provincijalnom učitelju ili kojoj oblasti u provincijalu. Štetne posljedice za službu, kojih se s tih razloga treba bojati, jesu upravo tako bjelodane kao i znamenite; stoga valja taj prijedlog otkloniti te ostati kod dojakošnjega izvršivanja.

Dalje se navode za to kao razlozi same poteškoće, koje se prikazuju kod podjeljivanja stipendije, a onda finije pritužbe biskupa, da ne dobivaju od krajišnika dovoljno osoba za svećenički stalež. Tim se vojništvo dostatno obranilo od neumjesnoga prigovora. S tim primjedbama priopćena je školskoj komisiji nesamo od dvorskoga vojnoga vijeća prispjela „nota“

ugarske dvorske kancelarije, nego i izjava namjesništva s pozivom, da se školska komisija o tom prijedlogu posavjetuje, te da se onda uz povrtatak komunikata podnese višoj oblasti opširni izvještaj.

Mišljenje školske komisije bilo je ovo: Da mladež iz Krajine lakše dodje do stipendije, neka se podvrgne ispitu u provincijalnoj gimnaziji ili pred učiteljima i ravnateljima koje provincijalne narodne škole, pa onda sa svjedodžbama, koje se tu dobiju, neka se roditelji ili tutori obrate na ugarsko namjesništvo radi stipendije.

Tako je eto odgovorila škol. komisija imajući valjda pred očima jedino poteškoće one, koje su bile krajišnicima na putu, da dodju do potpore za svoj podmladak, koji bi se voljno dao na nauke za svećenički stalež. Sigurno je pak, da s tim nije škol. komisija priznati htjela, da su krajiške škole zaostale za onima u provincijalu, nego „nužda zakon mijenja". Držim, da je školska komisija govoreći o provincijalnim školama mislila na škole u našim hrvatskim krajevima, naime u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, a ne na one u Ugarskoj.

Sve te pak stvari mogle su doista biti uzrokom, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće odobrilo prijedlog vinkovačke škol. komisije, da se u Vinkovcima osnuje latinska škola s četiri razreda, pa da bude ujedno prvo pripravilište za one krajiške mladiće, koji bi stupili u svećenički stalež. Što je u ono doba bila školska komisija za to, da se ispiti prave u provincijalnim školama, može se opravdati tim, što su mislili, da to i onako ne će dugo trajati.

God. 1792. počeo je nadučitelj Engelbrecht obučavati u prva dva razreda vinkovačke gimnazije. O njegovoj obučnoj osnovi za četverorazrednu gimnaziju, koju je god. 1793. podastr'o c. kr. dvorskom vojnom vijeću na potvrdu, nalazi se u navedenom izvještaju od g. 1879. ovo:

„U ovoj osnovi htjede on ugarsku naukovnu osnovu sa nekojimi vojničkimi predmeti spojiti, jerbo su u nju medju inim risanje situacije, operaciono risanje i kratak obris vojničkih znanosti kano učevni predmeti primljeni. C. kr. dvorsko vojeno vieće promjeni tu osnovu u smislu one, što se na austrijskih gimnazijah rabila i naredi prema tomu, da se povjest i zemljopis Ugarske i rimske starine napuste, te mjesto tih predmeta obća povjest, sveobći zemljopis i prirodopis kao učevni predmeti u

naukovnu osnovu uvrste. Istom prilikom naredi ono, da se školske knjige ne nabavljaju u Ugarskoj već u Beču. Nu ipak su se kašnje za latinski jezik uvele knjige, rabljene na ugarskih gimnazijah. Za vjerouku nije bilo priručne knjige, nego je vjeroučitelj učenikom pojedine lekcije latinskim jezikom u pero kazivao".

U trećem razredu, koji je otvoren 1. siječnja 1794., zatim u četvrtom razredu, koji je otvoren iduće školske godine, obučavao je gramatikalni učitelj Mato Krmpotić, a kao kateheta vršio je službu u gimnaziji rimokatolički župnik.

Na prijedlog vinkovačke školske komisije dopustilo je c. kr. dvorsko vojno vijeće rješenjem od 24. kolovoza 1796., da se vinkovačka gimnazija proširi na šest razreda, pa da se za peti i šesti razred imenuje poseban profesor. Peti razred je otvoren mjeseca studenoga 1797., a šesti iduće godine. Profesorom tih novih razreda bude imenovan vinkovački župnik Josip Stjepan Relković Ehrendorfski. God. 1799. izašla je naredba, gdje se njemu kao župniku i profesoru preporučuje, da bude oprezan, kad predlaže učenike za svećeničko zvanje i da uzme samo dobre, „damit das Vertrauen des Vinkovcer Gymnasiums nicht geschwächt werde".

U navedenom izvještaju stoji: „Svršene vinkovačke gimnazijalce primahu zagrebački i djakovački biskup u svoja sjemeništa, a počam od god. 1799. pošiljaše vlada gdjekoje od njih o državnu trošku na bečku medicinsko-kirurgičku vojenu akademiju".

Prvi učitelji vinkovačke gimnazije bili su dakle Franjo Engelbrecht, Matija Krmpotić i župnik Relković.

Matija Krmpotić rodio se mjeseca srpnja 1764. u Udbini u hrvatskoj Krajini. U Beču je učio pravoslovne nauke, pa je onda dekretom od 18. prosinca 1793. imenovan gramatikalnim učiteljem s plaćom u iznosu od 400 for. i stanarinom od 80 for. na godinu. U ime putnih troškova dobio je 40 for. U Vinkovcima je oženio barunesu Frideriku Calixto. Umirovljen je god. 1828.

Čita se, da je 23. ožujka 1800. podastrt kantonskoj oblasti na odobrenje kupoprodajni ugovor izmedju nekoga Marka Stojanovića i profesora Krmpotića, koji je htio od Stojanovića kupiti kuću Kantonska oblast nije potvrdila ugovor, nego ga je povratila uz dodatak, da prodavač ima tri sina, od kojih je jedan malodoban, pa stoga nije vlastan, da na štetu svoje djece rasiplje svoj imutak. Još se veli, da je Stojanović jako velika pijanica, pa bi za kratko vrijeme protepao novac, te tako ne bi ostalo ništa ni za njega ni za njegovu djecu, a on bi, jer je već star, morao onda prosjačiti. Tako su krajiške oblasti branile prodavanje zemljišta, prodavanje posjeda, kad su vidjele, da je uzrok

i pohlepa za pićem. Koliko je ljudi propalo, što nijesu znali valjano upravljati djedovinom svojom. Da se mogu dići iz groba nekoji stari ljudi, oni bi se čudom čudili, kad bi na onoj kori zemlje, koju su krvlju svojom branili i znojem svojim obradjivali, ugledali tudjince, a njihovu podmlatku nestalo je traga i glasa s onoga mjesta, koje su morali bar radi časti svojih djedova i pradjedova čuvati kao zjenicu u oku. Skrajnje je vrijeme, da se narod opameti, pa da ne pušta tudjinca na djedovinu svoju.

Josip Stjepan Relković, sin M. A. Relkovića, bio je, kako je već navedeno, kapelan u Brodu, zatim se zna, da je bio župnik u Duboviku i Ivankovu, a onda u Vinkovcima. Osim rada oko uredjivanja školskih knjiga i priredjivanja rječnika, koji valjda nije štampan, napisao je za naš narod knjigu „Kućnik". U toj je knjizi spjevao, što i kako treba da se radi svakoga mjeseca preko godine na polju gospodarstva i kako se zdravlje razložno uzdržati ima. Veli se, da su baš njegovim nastojanjem osnovani humanitetski razredi, 5. i 6. razred vinkovačke gimnazije. Umr'o je u Vinkovcima 16. listopada 1801. u dobi od 48 godina i 15 dana. Pala mu je kap, dok je šetao u vrtu.

Prvi ravnatelj škola u slavonskom generalatu bio je Ivan Sabljak. C. kr. glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu javilo je otpisom od 20. ožujka 1810., da je c. kr. dvorsko vojno vijeće imenovalo školskim ravnateljem u slavonskoj Krajini, gdje dotle nije bilo ravnatelja, Ivana Sabljaka, ravnatelja u karlovačkoj Krajini, koji se uvijek odlikovao marljivošću, brižljivošću i vještinom, poradi čega je češće bio pohvaljen i nagradjen od c. kr. dvorskog vojnog vijeća i Njegove carske Visosti generalisimusa. Na jednom se mjestu govori o Sabljaku kao ravnatelju i profesoru matematike i nautike. Kad su Francuzi zauzeli karlovačku Krajinu, onda je valjda otišao u Beč na dopust, pa je tamo čekao, dok mu je stigao dekret za premještaj u Vinkovce. U Beču su mu uručili dekret o premještaju, u kojem je bilo navedeno, da mu dotadašnja beriva ostaju i nadalje na uživanje. Službu je trebao da nastupi 1. travnja 1810., dakle još za života Engelbrechtova. Dužnost mu je bila, da uz matematičku, latinsku i glavnu školu nadzire i sve trivijalne škole.

Sabljak je doživio različno trvenje sa svojim učiteljima na gimnaziji, pa su ga radi toga bili suspendirali od službe i plaće, a bio je kažnjen i četrnaestdnevnim zatvorom. Dok je to bilo, zastupao je mjesto ravnateljsko kod pučkih škola profesor Krmpotić. Naredbom glavnoga zapovjedništva od 25. srpnja 1813. Q. 1589 nastupio je Sabljak predjašnju svoju službu i primio opet u ruke ravnateljstvo. God. 1817. morali su ga napokon umiroviti poradi različnih zadjevica, i to s godišnjom mirovinom od 266 for. 40 krajc. Posredovanjem vojnoga povjerenika Ivana

Heide bude opet imenovan ravnateljem u banatskoj Krajini s plaćom od 800 for. na godinu. Bio je ravnatelj u Pančevu, gdje je god. 1846. stupio u mir.

Otpisom od 20. svibnja 1818. Q. 1234 javilo je glavno zapovjedništvo, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 7. svibnja t. g. B. 2057 umirovljenjem Sabljakovim ispražnjeno mjesto školskoga ravnatelja u slavonsko-srijemskoj vojnoj Krajini podijelilo Ivanu Jodlu, profesoru u Litomjericima, koji je službu nastupio početkom školske godine 1818./1819. Prije Jodla zastupao je to mjesto Krmpotić iza Sabljakova umirovljenja. Iz reda srednjoškolskih učitelja bio je Jodl drugi i posljednji pravi ravnatelj slavonsko-srijemskih škola u ovoj periodi.

Reskriptom od 3. kolovoza 1820. priopćilo je dvorsko vojno vijeće, da je Njegovo Veličanstvo previšnjim rješenjem od 10. srpnja 1820. dopustilo, da vinkovačka gimnazija ostane i nadalje šestororazredna i da se uredi onako, kako su uredjene te vrste škola u njemačkim nasljednim pokrajinama. Povod tomu previšnjem rješenju bio je taj, što se počelo raspravljati, bi li se gimnazija stegnula na četiri razreda, ili bi imala i nadalje ostati kao šestororazredna gimnazija. Prema previšnjoj rješidbi valjalo je sada namjestiti četiri gramatikalna i dva humanitetska učitelja i jednoga katehetu. Plaća gramatikalnih učitelja bila je 500 for., a humanitetskih 600 for. na godinu. I kateheta je dobivao 600 for. — Za popunjenje učiteljskih mjesta bude raspisan natječaj do 25. rujna t. g., i to za tri mjesta gramatikalnih i za dva mjesta humanitetskih učitelja. Natječajnomu ispitu trebalo se podvrći pred školskim povjerenstvom u Vinkovcima.

Čuli smo, da je vinkovačka gimnazija do god. 1822. pripadala pod upravu školske komisije, a od te godine počevši bila je podredjena brigadiru u Vinkovcima kao ravnatelju gimnazije. O tom predmetu priopćit ćemo otpis brigade od 1. lipnja 1822. br. 102, koji je upravljen na gradišku pukovniju, da se vidi, kako je došlo do toga, da se ta znamenita čast povjeri generalmajoru i brigadiru. Evo toga otpisa:

Nro. 162. Brigadebefehl 1ten Juny 1822. Nachdem S. Majestät mittelst allerhöchster Entschliessung vom 10. Juli 1820. zu genehmigen geruhten, dass das Gymnasium zu Vinkovcze vollständig organisirt werde, so ist dadurch diesem Gymnasium auch der für die Gymnasien in den deutschen Provinzen geltende Gymnasial-Kodex zur Norm seines Bestandes vorgezeichnet worden. Hiernach haben auch an dem Gymnasium zu Vinkovcze die Stelle eines Directors und eines Prefekten zu bestehen. Erstere wird daher in Folge erflossenen hochlöb. hofkriegsräthlichen Res-

kripts vom 2. May l. J. B. 1901 und hohen hierländigen General Commando Mittheilung vom 15. May l. J. Q. 928 bei dem Umstand, als das Vinkovczer Gymnasium in einer Militärisch organisirten Provinz liegt, in Ermangelung einer andern Autorität dem jeweiligen Generale und Brigadir anvertraut, letztere aber dem Direktor Jodl übertragen.

Wovon das Gradiskaner Regiment zur nachachtlichen Dienstes-wissenschaft und Kundmachung an die Ober- und Unterlehrer mit dem Beisatze in die Kenntniss gesetzt wird, alle derley Dienstesgegenstände unter die Adresse: „An das k. k. slavonisch-syrmische Gymnasialdirektorium“ einzusenden.

Stanisavljevich m. p., Generalmajor. Bongratz m. p., Fkc.

Prvi brigadiri, koji su kao ravnatelji gimnazije bili ujedno članovi i predsjednici slavonsko-srijemske zemaljske školske komisije, jesu: Aron pl. Stanisavljević, Andrija Benczek Ivan Nestor.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu javilo je dne 12. studenoga 1822., da su po objavi dvorskoga vojnoga vijeća popunjena sva mjesta u vinkovačkoj gimnaziji vještim i struci svojoj doraslim osobama, ali se pokazalo, da je teško naći znanstveno obrazovane ljude za taj zavod s razloga, što ljudi takve vrste nijesu skloni vojničkoj jurisdikciji. Zato je pozvalo brigadu i pukovniju, da nastoje praktičnim primjerima dokazati, da i pod vojničkom sudbenom oblasti uspijevaju umjetnosti i znanosti, pa neka čovječnim i prijaznim postupkom nastoje oko toga, da se u Krajinu premješteni literarni ljudi zadovolje sa svojom sudbinom, te neka ih bodre na potreban napor u njihovu zvanju. Ako bi pak došlo do toga, da bi valjalo jednoga ili drugog učitelja podsjetiti na njegovu dužnost u zvanju, tad neka se to čini samo u četiri oka, a nigda javno, a još manje pred učenicima, buduć da bi učitelj tim postupkom izgubio potrebni mu ugled. Odatle opet vidimo, kako su se najviše vojničke oblasti brinule, da se štiti učiteljev ugled, koji mu je od izvanredne pripomoći pri vršenju njegova posla u školi; vidimo, kako su te oblasti nastojale, da se učitelji sprijatelje sa svojom službom, da budu zadovoljni sa svojim zvanjem, jer nezadovoljnik i onaj, komu se hotimice krši ugled, ne može s veseljem da radi.

Dne 23. kolovoza 1825. otputio se Jodl iz Vinkovaca u Beč poradi nekoga ispita. Već 26. kolovoza t. g. javlja profesor vinkovačke gimnazije Ivan Schütz, da je naredbom glavnoga zapovjedništva od 18. srpnja t. g. Q. 1825 odredjen, da primi ravnateljske poslove. On se potpisuje profesor i qua direktor.

Prije svoga dolaska u Vinkovce bio je poručnikom i zapovjednikom vojničke škole u Mariboru u Štajerskoj. U Vinkovce je došao g. 1824.

Reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 20. listopada 1825. B. 3884 bude imenovan ravnateljem škola u bansko-varaždinskoj Krajini s plaćom od 500 for. na godinu. Za put iz Vinkovaca u Bjelovar dobio je predujam od 150 for. U Bjelovar je stigao 3. prosinca 1825. Dne 16. studenoga t. g. obustavljeno je djelovanje krajiške školske komisije u Bjelovaru i Petrinji, a stupila je u život sjedinjena bansko-varaždinska školska komisija sa sijelom u Bjelovaru. Tako je eto Schütz bio prvi ravnatelj te komisije. Kad je pak preneseno sijelo ravnateljstva iz Bjelovara u Petrinju, bio je tamo ravnatelj Schütz sve do svoje smrti. Reskriptom vojnoga ministarstva od 8. travnja 1849. B. 1434 bude raspisan natječaj za popunjenje ravnateljskoga mjesta toga krajiškog područja.

Po odlasku Schützovu u Bjelovar privremeno je primio ravnateljstvo pučkih škola u slavonskoj Krajini Franjo Matskássy, gimnazijski profesor u Vinkovcima. God. 1826. već on pohadja škole. Još se vodio kao pravi ravnatelj škola Jodl, koji se vratio u Vinkovce poslije godine dana. Kad je dvorsko vojno vijeće 4. rujna 1826. B. 3192 javilo, da je dvorsko povjerenstvo za nauke imenovalo Jodla humanitetskim profesorom gimnazije u Brnu, onda je raspisalo glavno zapovjedništvo natječaj za ravnatelja normalnih škola i prefekta gimnazije 16. rujna 1826.; no čini se, da je to ostalo pri starom, t. j. upraviteljstvo škola ostalo je u rukama Matskássya i nadalje.

Franjo Matskássy rodio se 2. travnja 1788. u Nyeku u Ugarskoj, a imenovan je profesorom vinkovačke gimnazije 8. veljače 1821. s plaćom u iznosu od 600 for. Njegova žena Amalija, kći vojnoga povjerenika Heide, s kojom se vjenčao g. 1821., umrla je 14. siječnja 1843. U izvještaju vinkovačke gimnazije od god. 1891. stoji, da je slušao nekoliko godina u Vacu bogoslovne nauke, ali ih je napustio postavši u konviktu grofa Gjure Festetitsa de Tolna u Keszthelyu, a zatim u Šopronu pedagogom i informatorom plemićke djece. Nu kad je taj zavod dokinut, uputi se Matskássy u Beč, gdje je živio neko vrijeme kao privatni učitelj plemićkih i gospodskih kuća. On je preuzeo obuku u 4. gramatikalnom razredu.

Od god. 1792. do 1830. promijenilo se na vinkovačkoj gimnaziji više od 20 učiteljskih lica.

Red kod procesija i sprovoda. Bio je običaj, da su kod procesija i sprovoda učenici normalne škole i gimnazijalci išli pred cehovima. Taj su red najednom poremetili gimnazijski profesori prigodom dvaju sprovoda tim, što su htjeli da cehovi idu pred učenicima, a učenici pred svećenstvom. Radi toga je nastala prepirka izmedju profesora i cehova.

Cehovima se nije dopalo, da djeca od deset godina i mla-

dići, za koje se ne zna, čemu će se posvetiti, imaju prednost pred starim, sijedim i obrazovanim gradjanima, trgovcima i obrtnicima, koji nose državne terete, od kojih se i mladež obrazuje za valjane državljane, da malodobni učenici imaju prednost pred svojim roditeljima.

To je bio povod, da su se ujedinjeni cehovi obratili s molbom na pukovnijsko zapovjedništvo 14. ožujka 1824., da se uspostavi stari običaj, koji je postojao od osnutka normalne škole i otvorenja gimnazije, naime da u procesijama i sprovodima idu učenici normalne škole i gimnazijalci pred cehovima, pa da se zabrani profesorima samovoljno diranje u tudja prava, te da se tako izbjegne javnoj sablazni. U tužbi svojoj naveli su zastupnici ujedinjenih cehova, da je tamošnja učionica samo gimnazija, a nije sveučilište, i da su profesori, koji su u gimnaziji namješteni, tu samo zbog učenika, pa im je slobodno, da se kod procesija i sprovoda ondje priključe, gdje misle, da po svom zvanju imadu pravo priključiti se, a nadzor nad učenicima neka prepuste njihovim nadzirateljima. Tužbu, koju su potpisali Sebastijan Schellenberger, Mato Živić, Leontin Mitrović, Ivan Veselinović, Luka Kovačević, Gavrilo Popović, zatim još dvojica nečitljiva imena i Mijo pl. Božičević, kapetan uprave i povjerenik ceha, trebalo je ostaviti školskoj komisiji na rješenje.

S predstavkom od 25. lipnja 1825. obratilo se nanovo predstojništvo cehova na dvorsko vojno vijeće, da se cehovima dopusti, da kod javnih ophoda idu neposredno pred svećenstvom, a školska mladež da ide pred cehovima, te da se tako opozove naredba, koja je izdana 26. svibnja 1824. u prilog gimnazijskoj mladeži.

Otpisom glavnoga zapovjedništva od 25. listopada 1825. bude pozvana pukovnija, da objavi cehovima, da će školska mladež ići u ophodima neposredno pred svećenstvom, a cehovi mogu ići s jedne i druge strane mladeži, ali zastave svoje moraju nositi pred procesijom i sprovodom. Tako je ta stvar bila riješena nakon oduljega nesporazumljenja, no ne zna se, da li su cehovi bili zadovoljni s tom rješidbom.

Tužba profesora Wesely-a. Dne 15. srpnja 1826. javio je humanitetski profesor Eugen Wesely gimnazijskomu ravnateljstvu, da mu je prije mjesec dana u noći netko razbio prozor komadom cigle i bio bi valjda izgubio i svoj život, da je po običaju ostao dulje pri poslu. U noći pak izmedju 14. i 15. srpnja t. g. opet je netko razbio dva prozora na sobi njegove gazdarice, zatim

na kući profesora Heinza i normalnoga učitelja Tunića, a prije toga htjeli su otvoriti prozore na kući katehete Sebastijanovića. Tim povodom zamolio je ravnateljstvo, da se zauzme za to, da život javnih činovnika, koji pripada jedino državi, ne bude izvržen opasnosti, a njihova osoba pogrdi.

Brigadir Benczek poslao je tu pritužbu pukovnijskomu zapovjedništvu dne 17. srpnja t. g., da se krivac pronadje i da se red uspostavi, te da mu se o tom izvještaj podnese. Pukovnijsko je zapovjedništvo odmah izdalo nalog satnijskomu zapovjedništvu, da na policajske propise pazi nesamo policija, nego takodjer neka paze na to i podčasnici, desetnici (Viertelmeister), starješine, zapovjednici satnija i upravni časnici, da se tako sačuva vlasništvo, zdravlje i život pojedinaca.

Kućegospodari dobili su nalog, da oštro paze na svoju domaću čeljad, na kalfe i sluge, te da nikomu ne dopuštaju, da se po noći skita. Po noći su se morali uvjeriti, da li je sva čeljad kod kuće, pa ako nije bila sva doma, onda je trebalo neposlušnike kazniti, ili ih radi kazni predati pukovnijskomu zapovjedništvu. Velike zadruge, zatim kuće, koje su bile sumnjive, valjalo je češće nadzirati, da se vidi, je li sva čeljad kod kuće.

Krčmari su dobili nalog, da poslije 10 sati u noći ne smiju točiti piće, te da poslije toga vremena ne smiju nikoga izuzevši putnike i časnike trpjeti u gostioni. I noćni stražari su bili pozvani, da točno vrše svoje dužnosti i paze na sve dogadjaje. Časnici, koji su bili na straži, dobili su zapovijed, da stražu i patrolu osobito sjete na dužnosti i na što veću marljivost. Straže je valjalo podvostručiti, da se uspješno i sigurno vrši noćna služba. Trebalo je povesti istragu, da se dozna, tko je svoje dužnosti zanemario, te tim smeo ili oteščao zatvor ili pronašašće prestupnika reda. Pukovnija se pouzdano nadala, da će se krivci pronaći.

Gimnazija u Brodu bila je u franjevačkom manastiru. U „Uspomenama“ na stari Brod g. 1888. (V. sv., str. 20.) čita se, da je brodska mladež, koja je tu gimnaziju pohadjala u pretprošlom stoljeću, pod vodstvom i nadzorom svojih redovničkih učitelja davala takodjer i predstave u materinskom jeziku, pa se tim u lijepim umjetnostima vježbala i materinji jezik njegovala. Davane su i takve predstave, koje su bile izmješane lakrdijom. Za to je naveden primjer u spomenutoj knjižici. Franjevačka gimnazija u Brodu nije dugo postojala, a kad su je htjeli nanovo otvoriti, bila je oblast protiv toga, pa je tako ostao Brod bez gimnazije.

Znatnije naredbe od g. 1780. do 1830. Osim navedenih naredaba, koje su ispisane iz protokole školske komisije, prí-općit ćemo ovdje još nekoje znatnije naredbe, dotično povjesne crtice, koje su ispisane iz drugih protokola i starih školskih spisa, a tiču se našega školstva.

Naduč i t e l j Stöckel ustupio je svoje mjesto u Vinkovcima naduč i t e l j u E n g e l b r e c h t u iz Petrovaradina, a on je otišao u Petrovaradin. Nije to doduše bilo po njegovoj vlastitoj želji, nego po nalogu više oblasti, koja je premjestila sijelo komisije u Vinkovce. Kad je Engelbrecht primio vinkovačku štopsku školu, naveo je, koliko je u školi bilo učenika iz različnih mjesta, i u kojem su opsegu preduzeti predmeti do njegova došašća. Evo tih predmeta još iz onoga doba: a) Die deutsche Sprachlehre, das vierte Hauptstück bis Seite 41. b) Die Regel des Briefstellers bis zum Ausdruck der Gedanken. c) Die Religionsgeschichte. Das erste Hauptstück vom Glauben. d) Von der Rechtschaffenheit der Schüler. Die Einleitung bis zu den Schulgesetzen sammt dem sechsten Haupstück aus dem erwähnten Buche. e) Die Rechtschreibung. f) Die Rechenkunst. g) Die biblische Geschichte bis zum vierten Haupstücke und sonntägliche Evangelien.

Dne 25. listopada 1789. oglasila je školska oblast u Vinkovcima, da je petrovaradinski naduč i t e l j Stöckel ostavio svoju službu; nije se znalo, kamo je otišao. Dne 28. listopada t. g. javilo je glavno zapovjedništvo školskoj komisiji u Vinkovcima, da je nanovo zamolilo ugarsko glavno zapovjedništvo, da se Stöckel potraži u Budimu i Pešti, pa da se onda pod pratnjom dotjera u Petrovaradin. Zašto je Stöckel ostavio svoju službu, moglo bi se možda razabrati iz riječi, koje se dalje navode.

Naredbom dvorskoga vojnog vijeća od 25. svibnja 1786. bude odredjeno, da se petrovaradinski naduč i t e l j Stöckel imade nanovo podvrći ispitu za učiteljsku službu, jer nije bio dosta marljiv, a nije imao ni potrebna znanja, da upravlja školom, premda mu je petrovaradinski magistrat izdao svjedodžbu, da je vješt, da se nitko nije na njega potužio, da ga svatko štuje i hvali. Glavno je zapovjedništvo javilo školskoj komisiji, da će Stöckel doći u Vinkovce 4. listopada 1789., da se podvrgne ispitu pred cijelom komisijom, kojoj je bio na čelu pukovnik kao zamjenik brigadira. Još je spomenut i perovodja Walter, koji je bio odredjen, da s pukovnikom izda i potpiše svjedodžbu, kako je Stockel napravio ispit. Bilo je naglašeno, da taj ispit bude nepristran. Dne 13. siječnja 1790. javilo je glavno zapovjedništvo, da je Stöckel na temelju naredbe dvorskoga vojnog vijeća otpušten od službe poradi toga, što se samovoljno udaljio sa svoga službovnog mjesta, i da je kažnjen zatvorom od 10 dana poradi nepromišljenoga pisanja.

Ovom se prilikom istaklo, da je dužnost školske komisije, da pazi na red i vršenje postojećih propisa, ali je rečeno i to, da naduč i t e l j Engelbrecht, koga su inače svakom zgodom hvalili kao vrsna školnika, ne prelazi preko svojih granica i svoje vlasti. Budući da je ovo navedeno baš u času, gdje se govori o otpustu petrovaradinskoga naduč i t e l j a, moglo bi se zaključiti, da mu je taj kolač umijesio sam Engelbrecht opisavši ga kao nesposobna za daljno vršenje naduč i t e l j skih dužnosti.

Za popunjenje nadučiteljskoga mjesta u Petrovaradinu bio je raspisan natječajni ispit, koji se morao držati u Vinkovcima pred školskom komisijom. Svrha mu je bila, da se izmedju odličnih učitelja izabere najodličniji. S nadučiteljskim mjestima bila je skopčana plaća u iznosu od 252 for. na godinu i stanom u naravi. Još prije toga bio je odredjen ispit za popunjenje nadučiteljskoga mjesta u Novoj Gradiški, koje je ostalo ispražnjeno, kad je nadučitelj Franjo König, rodom iz „Češke Trebove", primio mjesto komunitetskoga kanceliste u Zemunu, kako je to već spomenuto. Taj se ispit trebao da drži u Vinkovcima 20. kolovoza 1789. S nadučiteljskim mjestom bila je skopčana plaća od 240 for. na godinu.

Odatle vidimo, da su nadučitelji u području naše školske komisije imali različnu plaću; vidimo nadalje, da i najveća gospoda kod učiteljske struke nijesu bila baš osobito ushićena za učiteljsko zvanje, kad se radilo o materijalnom stanju. Evo riječi, kojima je školska komisija u Vinkovcima oglasila natječajni ispit za popunjenje nadučiteljskoga mjesta u Nov. Gradiški:

Vermög hoher Corps de Armee Verordnung ist der Gradiskaner Regimentsoberlehrer König nach Semlin als Communitäts Kanzelist übersetzet worden. Um das hiedurch erledigte Oberlehramt zu Neugradisca abermal mit einem tüchtigen Subjecte zu besetzen, hat die Schulkommision der Vorschrift angemessen befunden, dass aus jedem hierländigen Kanton der würdigste und beste Lehrer, wenn er Studium hat, und sich um gedachtes Amt zu werben getrauet, zu der diessfals vorgeschriebenen Prüfung vorgelassen werde, um dann den vorzüglichsten hieraus wählen zu können. Ovo su zbilja zlatne riječi, kojima je vrijednost trajna.

Osnivanje učiteljske knjižnice. Dne 27. veljače 1781. stigao je iz Beča popis knjiga, što ga je zatražila naša školska komisija, dok je još u Petrovaradinu postojala, da mogne naručiti samo valjane knjige za uredjenje učiteljske knjižnice. S obzirom na jezik, kojim su knjige pisane, dijelile su se na njemačke, latinske i francuske, a s obzirom na sadržaj dijelile su se na knjige moralnoga i uzgojnoga sadržaja, na jezikoslovne, zemljopisne i povjesne, matematičke, prirodoslovne, gospodarske, graditeljske i druge različne knjige, koje su po svom sadržaju zavrijedile, da se drže u knjižnici.

Pohvale i opomene. Pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima oglasilo je 20. listopada 1782., da su zaslužili izvrsnu pohvalu radi osobite marljivosti, vještine i postignuta uspjeha u obučavanju mladeži učitelji i to: u Babinoj Gredi, Brodu, Ivankovu, Podvinju, Sikirevcima, Trnjanima, Vinkovcima i Vranovcima. Dobar su napredak polučili učitelji: u Nijemcima, Privlaci, Sibinju i Vrpolju. Učitelji u Otoku i Županji dobro su napredovali u njemačkom predavanju; no budući da se nijesu pri tom osvrtali na domaći jezik, to su radi toga dobili opomenu. O učitelju Andriji

Glavačeviću u Andrijevcima veli se, da je vješt; ali jer je bio tako oštar, da su učenici morali bježati iz škole, opomenuli su ga, da ubuduće bude umjereniji pri upotrebljavanju kazni. Dobra je bila i škola u Garčinu, gdje je učiteljovao Josip Mohl. Budući da je on bio nemaran u vodjenju školskih zapisnika, to su preporučili satnijskomu zapovjedništvu, da ga što oštrije potiče na marljivost i red u njegovim službenim poslovima. Učitelj u Cerni Franjo Burghart nije se ništa popravio u svom vladanju, koje je bilo srednje ruke, a nije ni postigao valjan uspjeh u školi; stoga je na koncu listopada t. g. otpušten od službe, a na njegovo je mjesto došao Ivan Ambrinac, preparand iz Nijemaca. — G. 1780. bio je u Otoku učitelj Rayerle.

Dne 9. studenoga 1783. izašla je naredba pukovnijskoga zapovjedništva o radu naših učitelja u školama. Najbolju su pohvalu zaslužili: Franjo Nitsche, štopski učitelj u Vinkovcima (umr'o kao nadučitelj u Zemunu 30. ožujka 1813.), Dominik Přzybila, učitelj u Babinoj Gredi, Andrija Oberdorfer u Podvinju, Ignac Kavegjija u Vranovcima, Josip Peić u Sikirevcima, Andrija Kohl u Vrpolju, Ivan Rohrbrich u Nijemcima, Marko Galović u Otoku i Nikola Iščić u Ivankovu. Uz ove su zaslužili, da im se izjavi mnogo zadovoljstvo: Vinko Czerndich u Trnjanima, Franjo Gürth u Sibinju, Ivan Ambrinac u Cerni. — Popravio se učitelj Glavačević u Andrijevcima, napokon se po mišljenju oblasti približavao popravku i učitelj Ernest Ritsch u Županiji. Najlošija škola u cijeloj pukovniji bila je garčinska škola, gdje je službovao navedeni učitelj Mohl, koji je bio sklon staroj neurednosti i posvemašnjem zanemarenju škol. protokola.

Iz otpisa od 23. studenoga 1785. vidi se, da su učenici učitelja Gürtha imali najlošije pismo izmedju sviju učenika brodske pukovnije, a najslabiji napredak bio je u školi, kojom je upravljao učitelj Glavačević. Posljednji je put opomenut i na red pozvan uz prijetnju, da će biti od službe otpušten, ako se ne popravi.

Dne 4. studenoga 1786. izdana je pukovnijska naredba, koja se tiče održavanja ispita u ljetnom poljeću te godine. Tom je prilikom izjavila pukovnija svoje potpuno zadovoljstvo učiteljima, koji su se izvrsno odlikovali cjelokupnim svojim radom u školi. Ti su učitelji po redu bili: Dominik Přzybila u Vinkovcima, Andrija Oberdorfer u Babinoj Gredi, Ivan Rohrbrich

u Nijemcima, Josip Stanić u Vranovcima, Antun Alković u Sikirevcima, Franjo Gürth u Sibinju (umr'o kao nadučitelj u Novoj Gradiški, 6. studenoga 1802. u 50. god. života), David Peterka u Brodu i Stefan Popović u Mirkovcima. Pukovnija je izjavila svoje zadovoljstvo i niže navedenim učiteljima u nadi, da će upotrijebiti svu moguću marljivost, da i njihove škole budu jednake gore navedenim školama. Ti su učitelji bili: Nikola Iščić u Ivankovu, Toma Keverović u Podvinju, Ivan Ambrinac u Cerni, Vinko Czerndich u Andrijevcima i Andrija Kohl u Vrpolju. — Napokon je došao treći red učitelja, koje je pukovnija opomenula, da se sa što većom marljivošću i što točnijim vršenjem svojih dužnosti pokažu vrijednima svoje službe. Ti su učitelji bili: Stjepan Rakitić u Garčinu, Petar Kerković u Otoku, Andrija Glavačević u Trnjanima i Mato Lukić u Županji. — Prema tome iskazu imali smo na koncu školske god. 1786. 17 škola u pukovniji.

Odvajkada je bilo učitelja, koji su težili za tim, da se što prije oslobode učiteljovanja, pa da potraže sebi udobniju službu. Mnogi od tih nezadovoljnika radili su ipak u školi i do posljednjega časa onako, kako to radi savjestan učitelj, a drugi su opet zanemarili obuku djece, jer nijesu htjeli ništa raditi, čim su u sebi osjetili nagnuće za drugo zvanje. Kao učitelji služili su u našoj pukovniji prije g. 1790. Rakitić u Županji i Čivić u Cerni. I oni su pripadali u krug onih, koji su nastojali zamijeniti učiteljsku službu boljom i unosnijom službom, pa su zanemarili svoje škole tako, da je oblast toplo preporučila njihovim zamjenicima Stojanoviću i Ambrincu, neka bi nastojali, da te škole u red privedu. Ujedno je izašla naredba 17. ožujka 1790., u kojoj se ističe, da se unapredak ne će dopustiti učitelju, da ostavi svoje učiteljsko zvanje i prijedje u drugo koje zvanje, ako ne bude držao školu u redu do onoga dana, kojim se želi riješiti učiteljske službe. Usput su pokudili i učitelja Kavegjiju, jer je i on bio dosta nemaran u vršenju svojih dužnosti.

Polaženje škole. Još prije g. 1780. izdana je naredba, da se u školu primaju samo oni dječaci, koji su dobre spoljašnosti i dobra uzrasta, a uz to se odlikuje još i dobrim talentom i potječu iz imućnih krajiških kuća, koje mogu izdržavati svoju djecu u školama, a da pri tom ne trpe nikakve štete. U svakoj je školi moralo biti najmanje 30 učenika. Djeca su primana u školu ispod 8. godine. God. 1782. čitalo se u naredbi

naše pukovnije, da pohadjaju škole slaba i malena djeca, koja se po svršetku škole, ma da je polaze i šest godina, ne mogu uzeti u vojništvo, a roditelji se opet ne smiju primoravati, da djecu još i dulje drže u školi, jer bi im to bilo na trošak, pa bi tako zamrzili na školu. Reklo se, kad se takva djeca ispišu iz škole, onda zaborave ono, što su u školi naučila, dok dorastu do vojništva. Zato je bila želja oblasti, da se u školu uzimaju dječaci zgodne spoljašnosti i uzrasta u dobi od 9 do 10 godina. Takva bi se djeca mogla odmah primiti u vojništvo, ako bi školu polazila šest godina. No ta se želja nije mogla ispuniti, jer se već godine 1784. čitalo, da se u školu primaju djeca od 7 do 8 godina. Dne 29. ožujka 1785. čitalo se, da je školska komisija ispisala dječaka Marijana Živkovića iz Sikirevaca, jer nije bio baš najzgodnijega vladanja, Iliju Subotića iz satnije kapetana Fronmüllera, jer ga je satnija trebala za tambura, zatim Marka Ivanšića iz Gradišta, jer je bio sposoban za vojništvo. Ivanšić je bio valjda učenik ceranske škole. Čim je kantonska uprava na snagu stupila, odmah bude odredjeno, da se upisivanje učenika u školu vrši samo na početku, a ispisivanje na svršetku školske godine. Samo u izvanrednim slučajevima moglo se odustati od toga propisa. Kantonski su časnici dobili nalog, da kod izbora učenika ne paze samo na uzrast i stas tijela, na domaće prilike, nego se nanovo naglasilo, da se pazi na duševni razvitak djece. Zato je bilo ujedno odredjeno, da se k upisu pozovu i svećenici, koji najbolje poznaju dječje sposobnosti, jer obučavaju malenu djecu u kršćanskomu nauku i prije polaženja škole. Tako se eto vršio sada upis, jer se išlo za tim, da mališi budu školi na čast, a kad dorastu za vojništvo, da budu pukovniji na ponos. Danas se takov postupak nebi smio dopustiti, a onda je bio donekle opravdan. Zapovjedajući general Mittrowsky odredio je, da se u krajiške škole mogu primati samo najmarljiviji i najsposobniji dječaci iz provincijala.

Reskriptom od g. 1799. bude odredjeno, da nijedan dječak, koji je navršio 16. godinu, ne smije ostati u školi, nego se mora ispisati. Takodjer je valjalo ispisati iz škole i one dječake, koji nijesu imali volje za polaženje škole, i koji nijesu bili dobro talentirani. Uopće se može uzeti, da se na koncu XVIII. i u početku XIX. stoljeća nije toliko pazilo na broj učenika u školi, koliko se pazilo na to, da iz škole izilaze dobro upućeni dječaci. To nam potvrdjuju uglavnom ove riječi od g. 1790.:

„Nicht auf grosse Zahlen der Schüler, sondern deren guten und gründlichen Unterricht ist alle Aufmerksamkeit zu verwenden, und so nur ein Unterricht wird das Verdienst des Lehrers ausmachen, denn es ist vortheilhafter aus einer Schule 10 gut unterrichtete Burschen zu erhalten, als 30 austreten zu lassen, die schlecht oder mittelmässig abgerichtet sind.“

Dne 27. siječnja 1827. bude odredjeno reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća, da se u školu upisuju djeca počevši od navršene 6. pa sve do navršene 8. godine, ali ta mladež nije smjela ostati u školi preko navršene 13. godine; no na to se nije posvuda pazilo. Dne 19. rujna 1829. bude opet odredjeno da se u školu upisuju djeca, koja su navršila sedmu godinu.

Naputak za učenje nekih predmeta u školama. God. 1783. tuži se Engelbrecht, da učenici, koji sa sela dodju u uzornu školu, ne govore tako dobro njemački, kako bi se to moglo očekivati, a kao uzrok, zašto se tako govori, ističe, da se malo prevodi iz jednoga jezika na drugi, da učitelji s učenicima govore više slavonski nego njemački, pa dopuštaju, da i učenici govore slavonski i u samoj školi itd. Da se tomu zlu doskoči, priopćuje, kako on čini u Vinkovcima. Dva učenika, veli on, dobiju od mene svake nedjelje po komad papira s riječju prema kraju: „Sprachzettel.“ Oni paze na druge, da li uvijek njemački govore. Čuju li kojega govoriti slavonski, zapiše se njegovo ime, dade mu se sada cedulja, da on pazi na druge itd. Tako to biva kroz nedjelju, a subota je dan, kad treba kazniti one, koji su govorili slavonski. — Ovdje mi je primijetiti, da je ovaj način obučavanja u njemačkom jeziku u porabi bio sve dotle, dokle su njemačke škole postojale. Mnogi je subotom gorko cvilio, što ga je majka rodila i „slavonski“ govoriti naučila. Siromah bio je uvijek u strahu, e da se ne će medju drugovima naći koji sa „Sprachzettelom“ u džepu, pa eto onda žalosna veselja. Takovo sredstvo bilo je najprikladnije za podržavanje dobre discipline u školi, t. j. njim se moglo djecu ušutkati, sve je bilo tiho i mirno, očima se buljilo na sve strane, hoće li se otkudgod pomoliti bijeli listak papira.

Osim prve cedulje bila je još jedna druge vrste, takozvani „Captivzettel“. Tu cedulju za lovljenje dobio bi opet koji učenik, koji je valjda po njegovu mišljenju dobro govorio njemački, pa bi prosudjivao, kako ovaj ili onaj učenik njemački govori. Opazi li, da koju riječ pogrješno rekne, ili da uopće nevaljalo govori, dužnost mu je bila, da njegove pogrješke ispravi, pa da mu kaže, kako to valja reći. Onaj, koga bismo mogli nazvati

„Deutschverderber“, morao se sada na cedulji vlastoručno potpisati i tako u zalog dati svoje ime, ili kako to Engelbrecht njemački kaže: „Der gebesserte Knab aber verpfändet ihm in diesem Zettel seinen Namen mit eigener Hand“. Koji bi se, veli se dalje, na koncu poljeća mogao iskazati s najviše tako založenih imena, svakako bi zaslužio nagradu, jer je marljivo radeći oko toga koristio cijeloj školi. — Moguće je, da je to bilo zgodno, ali se pri tom slabo mislilo, kako je teško pogrješke ispravljati i zgodne naputke davati. Nije vazda dosta, ako se jednostavno reče: To ne valja; to se kaže ovako. Valja nasuprot reći, zašto se kaže baš ovako, a ne drugojačije, a za to su učenici doista slabi učitelji.

S obzirom na obuku u računstvu istaknuo je Engelbrecht, da neki učitelji u pogledu toga predmeta nemaju marljivosti, a drugi nemaju opet vještine. Znanje nekojih učitelja u tom predmetu dopire samo do trojnoga pravila s cijelim brojevima, pa tako muče po tri i pol godine svoje učenike samo tim, a dalje ne mogu, jer ne znaju zadavati zadatke za učenike. Veli, da je jedan zadao ovaj zadatak: Tri kaputića stoje 465.321 for.; što stoji jedan? Odgovor je bio: 155.107 for. To je popratio Engelbrecht riječima: Ha! ha! ha! Ein theures Musketierröcklein!

Sjeća učitelje na „Methodenbuch“ i na „Forderungen“, kako bi valjalo pri tom predmetu postupati. Veli, da je propisano, da se u trivijalnim školama uči računstvo do upravnoga trojnog pravila s cijelim brojevima, ali to se ne može odnositi na Krajinu, gdje učenici idu u školu neko 8 do 9 godina, dok ne budu zreli za oružje. Zato predlaže, da se iz računstva uzme i nešto više u krajiškim školama, a žalosno bi bilo, kad učitelj ne bi znao više, nego što se od učenika traži nesamo u jednom, nego i u drugim predmetima, a naročito u njemačkom jeziku. Zatim preporučuje učiteljima, da biraju praktične zadatke, i da cijena predmetima, gdje se to ističe, bude onakva, kakva je uistinu, a ne kao ona, što se pokazala kod kaputića, koji bi stojao od prilike 3 for., a ne 155.107 for. Zadaci moraju biti razumljivi i na valjanoj podlozi osnovani; moraju biti tako udešeni, da služe za ponavljanje sviju preduzetih vrsta računstva, da nukaju učenike na mišljenje, bi li se mogli na različan način riješiti; zagonetne stvari treba izbjegavati. Obećao je, da će sam izdati računicu po naputku, što ga je sastavio, ako mu bude moguće. To mu, koliko se dosad zna, nije pošlo za rukom. S obzirom na sricanje i poznavanje slova ističe, da je

upravo sramota i znak lijenosti, kad se njemački učitelji ne trse, da se nauče pravilno govoriti i da se služe dobrim narječjem. Zato je našao nekoliko škola, gdje učenici govore i čitaju nepazeći ni na glas ni na naglasak; njemu i svakomu čovjeku, koji jezik poznaje, biva takav govor ogavan. Kod vježbe u čitanju preporučuje, da valja štivo višeput pročitati, dok se nauči čitati onako, kako treba. No nije dosta, da učenici znaju samo čitati, nego valja ići za tim, da i sadržaj shvate. Treba učenike pitati za sadržaj, ali ne valja tražiti, da učenici odgovaraju od riječi do riječi, kako je u knjizi, nego neka odgovaraju svojim riječima. Učitelj, koji ne dopušta učeniku, da odgovara svojim riječima, oteščava mu učenje i tlači u njemu želju za naukom, a sve to rodi tim plodom, da mu učenje omrzne.

Engelbrecht nije trpio učitelje, koji se nijesu trsili, da dobrim primjerom prednjače nesamo mladeži, nego i ostalomu narodu. Bez dobra primjera nema ćudorednoga odgajanja kod mladeži, tako veli on. Obukom se proširuje samo krug znanja, a primjerom se potiče volja na rad. Osobito se oštro obara na pijanice, kartaše i bludnike. Bludnike smatra za najnedostojnije ljude u učiteljskom zvanju; oni su mu najnekorisniji i najškodljiviji ljudi kod odgajanja „sie sind anstatt Führer, die gefährlichsten Fallstricke der Jugend“.

Engelbrecht je svakom zgodom podsjećao učitelje na njihovu dužnost. Čuli smo, da je bila naredba, da se svaki učitelj mora prijaviti nadučitelju, kad u Vinkovce dodje, te navesti uzrok, zašto je došao. Učitelji su na to brzo zaboravili, pa je Engelbrecht izdao cirkular, kojim ih podsjeća na predjašnje naredbe i na posljedice, koje ih stići mogu, ako se ne drže naredbe. U cirkularu se nalaze ove riječi: Es schleichet unter den Lehrern wieder die Gewohnheit ein, dass sich dieselben zum Stabe herein zu begeben unterstehen, ohne mir ihre Ankunft und deren Ursache zu melden. Kako se iz ovo nekoliko riječi vidi, bio je on čovjek oštre naravi, no bit će, da je to bilo na mjestu, jer se htjelo doskočiti zlu, da učitelji badava ne idu onamo, gdje posla nemaju, da ne troše uzalud novac, nego da vrše savjesno svoju dužnost. Bilo je onda svakojakih učitelja, koji su neumjesnim i neprikladnim svojim odijelom omalovažavali i samu ispitnu komisiju, pa im je zato god. 1783. oštrim riječima naložio, da se kod ispita ne smiju pokazati u košuljcima i pokućnim haljinama (Kittel i Schlafrock).

God. 1791. stavlja im na srce, da što više paze na

djecu časnika i drugih odličnika, a osobito onda, ako je valjalo takvu djecu kazniti. Takvu je mladu gospodu trebalo kazniti potajno, da to druga djeca ne vide, jer bi onda ti odličnjaci mogli izgubiti svoj stid. Napokon veli, kao što je posve opravdano, da je javna kazan posljednje sredstvo, kojim se želi koga popraviti. Dobro je rečeno, ali se toga nijesu vazda držali, a osobito onda, kad je valjalo kazniti koje seljačko dijete. Da vidimo! Mijo Katić iz Ruščice i Ivan Tvrdojević iz Klakara podjoše god. 1784. u desertirce, pobjegoše iz škole, a školska im komisija odredi za to njihovo djelo 30 vrućih šiba, koje su imali primiti baš u nazočnosti ostalih učenika. Siromasi nijesu valjda ni u snu sanjati mogli, da bi im vruća ljubav za slobodom uroditi mogla tako obilnim i vrućim plodom. Odsudu su potpisali nadučitelj Engelbrecht i major Simonović kao vrhovni školski nadzornik „Oberschulinspecteur“.

Kad bi koji učenik „neznano“ pobjegao iz škole, onda se to čitalo i na zapovijedi. Evo primjera za to:

„Skullar Šimo Xupanich iz Doljni Andriewacz No. 55 jeste prie 2 Nedilje iz Skulle neznano pobigao, koije 15 Godina star, biela Licza, graorasti Ocsiu, xuti Kosa i Oberwa, odnioje na sebi czernu Kabaniczu, Kamizol od Beza, plawe Csakssire i Opanke, na kogase ima pazit, i akose gdi vidi, ufatit, i owamo dotiratti“. (Čitano u Babinoj Gredi 12. travnja 1809.).

Relkovićeva gramatika. Na upit glavnoga zapovjedništva od 22. travnja 1783., kakvu bi promjenu trebalo uvesti u obučavanju, da se učenici nauče brzo, lako i sigurno čitati, pisati i računati, odgovorio je jedan učitelj između ostaloga, da su učenici u kraće vrijeme mogli naučiti njemački jezik, dok su upotrebljavali Relkovićevu njemačko-slavonsku gramatiku, i da su bili spremniji za satnijske pisarnice nego sada, kad je ne uče.

Vjeronauk i osnivanje škola. Po nalogu glavnoga zapovjedništva odredila je školska oblast u Vinkovcima dne 15. listopada 1783., da se obuka u kršćanskom nauku predaje u domaćem jeziku u onim školama, gdje djeca ne znaju njemački. Ujedno se reklo, da se ne moraju nove škole osnivati samo u mjestima, gdje stanuju kapetani, nego i u selima, koja nijesu daleko od dušobrižnika, i koja su u sredini mjesta, iz kojih bi djeca mogla lako polaziti škole. I u takvim mjestima morali su kapetani i časnici nadzirati škole. Tako je opet došlo do toga, da je iza kratkoga vremena ukinuta trivijalna škola u Sikirevcima, a nanovo podignuta u Vel. Kopanici, gdje je ostala, dok nijesu posvema ukinute te škole.

Posljednje vijesti o sikirevačkoj školi. Dne 20. lipnja 1787. odredio je kapetan „Paržulj“ iz Mikanovaca, da mu do konca mjeseca pošalju t. zv. „Schulextracte“ trivijalni učitelji u Babinoj Gredi, Cerni i Sikirevcima. On je to mogao zahtijevati samo kao upravitelj niže kantonske oblasti, i to valjda okružne oblasti, koja je na početku, kad je kantonski sustav uveden, mogla imati svoje sijelo u tom mjestu. Dne 28. svibnja 1789. čitalo se pak, da je major barun „Glessina“ zamolio, da se okrečena sikirevačka škola upotrijebi za bolnicu vojnika, koji su se nalazili u bosanskom Šamcu; molba je bila prihvaćena.

Krasnopis, diktando i risanje. Reskriptom od 14. rujna 1783. bude odredjeno, da se učenici nauče lijepo pisati kurentno pismo i diktando, a ne treba da troše vrijeme na ukrasno pismo (Zierschrift). Dne 20. srpnja 1785. izašla je u Vinkovcima naredba, koju su potpisali major Simonović i nadučitelj Engelbrecht, te kojom su izmedju ostaloga preporučili učiteljima, da se učenici vježbaju u pisanju bez crta, i to u svim trivijalnim školama, gdje se opazilo, da i učenici 3. razreda pišu na crtama. Dne 9. rujna 1785. izdao je nadučitelj Engelbrecht odredbu, kojom se upućuju učitelji, da na dan ispita donesu učenici po pol arka čistoga papira, na kojem će pisati diktando. Diktovanje će preduzeti sam nadučitelj ili časnik, koji ga prati, dok se vrše ispiti. Taj se običaj održao u svim državnim i njemačkim općinskim školama, dok je Krajina postojala. Učenici najvišega razreda pisali su na ispitu diktando, pa je onda takodjer i na temelju toga bio ocijenjen uspjeh iz njemačkoga jezika. God. 1785. bude dopušteno, da mogu učiti risanje oni učenici iz nadškole, koji su naučili sve propisane vrste pisma (njemačko i latinsko kurentno pismo, kancelajsko pismo, frakturno stojeće i ležeće pismo), te koji su bili sposobni za risanje. Taj su predmet učili poslije redovite obuke, ako je sam učitelj bio vješt risanju.

Familijas. Godine 1784. službovao je u Podvinju učitelj Andrija Oberdorfer. Protiv njega ustali su nekoji roditelji njegovih učenika, i to ponajviše poradi toga, što ih je upotrebljavao za vršenje svojih gospodarskih poslova. To je dalo oblasti povoda, da mu dade nekoje upute, kako valja s učenicima postupati. Evo što mu uglavnom rekoše:

Učenici ne smiju stanovati u školskoj sobi. Familijas je po „Methodenbuchu“ odredjen samo za školu. Zadaća mu je, da ujutru jedan sat prije obuke otvori školsku sobu, da je zimi

loži i kadi, da za učenike donese vode, a poslije obuke da zaključa sobu i preda učitelju ključeve, onda ide u stan na ručak, a poslije podne opet otvori školsku sobu, zvoni na skup, a iza obuke zaključa sobu i ide u stan. Slabiji učenici, ako baš i hoće, ne smiju se upotrebljavati za teže poslove. Dopušteno im je pak, da lakše poslove rade i za učiteljevu kuću. Učitelj ne smije na svoju ruku otpuštati učenike iz škole i ne smije ih, dok obuka traje, šiljati, da mu kakve poslove vrše. Male kazni kao klečanje i ostajanje u zatvoru 1—2 ure odredjuje sam učitelj, a veće kazni samo sporazumno s časnikom, koji vrši nadzor nad školom.

U novije doba bio je takozvani familijas sastavljen prema broju sviju učenika od 2, 3, 4 i više učenika, od kojih je jedan kao najstariji odredjivao, što treba raditi. Takvih je familijasa ili ordonacija bilo na selu bar toliko, koliko je bilo školskih dana u nedjelji, pa su redomice vršili poslove za školu, a gdješto i za učiteljevo gospodarstvo tako, da učitelj, ma da je i mogao, nije trebao da drži sluge ni sluškinje.

Satnija je tužila Oberdorfera, tužili su ga i seljaci, čija su djeca išla u školu, a to su bili: Antun Kladarić, Mijo Benić, Bartol Andrić i Marijan Lazić. Lazić je tužio učitelja, što mu je dječaka udario šibom preko oka tako, da su ga morala liječiti tri liječnika, satnijski liječnik, onda liječnik iz Požege i Osijeka. Tužili su ga nadalje i za to, što su ga učenici kao familijas služili, a od straha nijesu smjeli primiti nikakve odštete, premda su bili zaslužili najmanje po dva forinta. Ti su učenici bili: Marko Tekić, Gjuro Radošević, Stipo Andrić, Ilija Andrić, Mato Marinković, neki Baričević i Fila Mirosavljević.

Oberdorfer je držao konje, kravu i svinje, pa jer nije imao sluge, to su onda školska djeca njegovo blago hranila, napajala, čistila i t. d. Jednom se vozio u Požegu, kočijaš je bio učenik Ilija Andrić, pa kad su bili na brdu kod Odvoraca, poplaše se konji, dječak padne medju konje, no ipak se spase. Tako je to javila satnija pukovnijskomu zapovjedništvu uz dodatak, da će država mjesto valjano obrazovane djece dobiti iz škole bogalje, da ih hrani. Toga je siromašnog učitelja, bar kako to slijedi iz njegova očitovanja, strašno napadala satnija, a to valjda radi toga, što nije dopustio, da se u njegove poslove miješaju nepozvani ljudi. On veli: „Zu meinem Dienste gehören keine H. Hauptleute, Lieut., Fähnriche oder gar Feldwebel und Corporale, sondern der Orts-oder Schulaufseher und die Schulkommission,

allein dass jeder mit mir befehlen soll und mich suchet zu drücken, ist unbillig und wird mein ganzes Geschäft verwirret geschehen; deswegen bitte um ferneren Ruhestand und wenn jemand wider mich was zu klagen hat, der soll öffentlich bey der Schulvisitation klagen, diese kommt alle Jahr zweimals.“ (20. II. 1784.).

U tužbi svojoj, koju je satnija poslala pukovniji, nazvala je Oberdorfera jogunastim čovjekom i tražila je zadovoljštinu. Učitelj kao optuženik i roditelji navedenih učenika kao tužitelji bili su pozvani u Vinkovce na preslušavanje. Kad su obadvije stranke bile saslušane, onda su učitelja odsudili na zatvor od 48 sati i na premještaj u Babinu Gredu, i to na vlastite troškove. Babogredski učitelj Dominik Přzybila došao je na njegovo mjesto po vlastitoj molbi. Odsuda je izrečena 14. ožujka 1784., a potpisali su je major Simonović i nadučitelj Engelbrecht, a potvrdile vrhovne oblasti u Vinkovcima: pukovnijsko zapovjedništvo i brigada.

Znamenite riječi iz predgovora knjige: „Nauspominanya illiti razbirna zabiljexenya od marvinskih bolestih“, što ju je g. 1784. preveo iz njemačkoga u slavonski jezik Marko Lukić, „rannarno-csovicsjeg i marvinskog likarstva likar.“ Evo tih riječi:

„Slavonci! Pridragi Domorodci moj! svaki znade, da Junacska serdca vasca svese lasno nauchiti mogu. — Nestiditese Jezikaa, nestiditese Nauka. — Kroz Knyge, kroz Pisma, kao i kroz Junacstvo, to vecsma procvastichje, i odavna jurve proglasceno, to vecsma slavno ime vasce proglasitchjete. Nuto kako sricsni jesu Narodi, koj Knyge sctiju, i piscu: — kada nye nauchaju, jurve scnyma vladaju — zapovidaju. Nuto kakose lipo slaxu sablja i Pero! Stoga osichajtese csesto istinitog onog Porichja: da nerazumnost jest opaka Matti sviuh zalaa; knyge pako, kroz koje Nauki knami dolaze, jakostne jesu ova od naaz odvratiti.

Ali recsichjete: Krainasmo — Vratasmo od Kralyevinaa Carstva: — danom i nochjom pod Oruxjem bdiemo, — plugomse znojmo — odhranyenyem dice nasce brinemose, — da poslje naas imena nasca u nyma xiviju; i scto mi sada u vrimenu biasmo, oni Poslidku, i Vjekom dugovicsni ostanu. Istina jest: ucsese sada dieca nasca kroz Provigyenye **Velikog Josipa** knyge sctiti, pisati, i Nimacski govoriti. Ovochje nami listor u najvechjoj potribi sluxiti. U nascim Jeziku Knyge pisati kasno bitichjemo cielo jakostni, jerbo nit vrimena tomu, nit troscke imamo: — i josc nikoja druga otajna (koju mi priprosti Lyudi imenuvati neznademo) zaprika i texina u tomu smeta, i nami put priprichuje.

Scto vi rekoste, dobro rekoste, i ja vaas razumivam. Rechichjete: — da Jezik nasc, jest tasct, Turskima i Italianskima riecsma pomiscan — da slovosloxtvo u pisanyu nie jedino — i da Domorodci oni, koj Vrime, Razum, i pune kese imaju, nenastojaju (kao ostali u nascih Kralyestvih narodi) jezik Slavonski ocsistiti, uzmloxiti, i u nyemo koristne, i potribite za Domovinu Knyge pisati.

Recsichjete: — da Jezik nasc jest tasct, zapuschjen, izmiscan jerbo neimamo csestitog, i basc nikakvog zboro-Riecsnika, kojbi nami zaboravlyene, i izgubljene, zadovoljne ricsi, brez toga sasma prostranog ovog starog, i csistog slavonskog Jezika, koj tugyh pomochih nepotribuje, ukazivao. Scto Dusca Tillu, to Jeziku jest zboro-Riecsnik. I za ovu tako potribitu knygu brez kojese niscta csestito, i cielo pisati nemoxe nitko nenastoi barem kesom, nitkose nebrini. Prostran reko jest Jezik Slavonski, kako prostrani jesu toliki Narodi, kojse od ovoga broje Jezika, i scnymse, primda Pokvarenim sluxe. U slovosloxtvu stoga jedini nismo, jerbo pervascnya Ilyricska slova zaostavismo, Latinska pako podmetnusmo. Ovu Urednog pisanya razliku sctijemo, u osobite fale vridnih knygah, G. Relykovicha, Kanizlicha, Pavicha, Doscena, Jablonczy, Lanossovich etc i ostalih drugih, kojse za korist nasceg Naroda Lyubazno brinisce, i Liencsinama put ukazasce, kaka valy domovini Hranitelyci svojoj zafalnomu biti.“

Godine 1813. bude odredjeno, da se zemaljski veterinar Lukić mora odseliti u Mirkovce, a njegov stan u Vinkovcima ima se dati ravnatelju Sabljaku. Lukić se tomu opirao, pa je molio, da ostane u Vinkovcima, gdje je troškom od 100 i više forinti bio uredio botanički vrt, u kojem je bilo osim različnoga voća još i ljekovitoga bilja, kojim je liječio različne bolesti. Još je naveo, da službuje 45 godina i da je u narodu tako poznat, da k njemu dolaze ljudi i po danu i po noći, ako treba da potraže od njega kakva savjeta, a to im je bilo upravo zgodno, jer je stanovao u Vinkovcima, kamo su ljudi često dolazili. Napokon je 16. lipnja 1813. podastr'o višoj oblasti svoje očitovanje, gdje je uz navedene točke izjavio, ako već mora seliti, neka bi ga premjestili u Podvinje u stari kapetanski stan, pa bi tako bio u sredini brigadnoga okružja. Žao mu je bilo napustiti svoj botanički vrt, no čini se, da ga je zbilja morao napustiti. Po ovim riječima mogli bi se Vinkovci dičiti, što su nekoć imali mali botanički vrt, u kojem se gajilo ljekovito bilje nastojanjem vrijednoga liječnika Lukića.

Manja njegova knjiga o bolesti marve ima natpis: „Knyga od marvinskih bolestih za sellyane.“ U predgovoru te knjige veli:

„Pridragi Sellanyu! Evo kako zaobecha, i drugu Krachje, i Uputnie od G. Wolstein od Marvinskih Bolestih sastavlyenu knygu vami izrucham.“

I ova je knjižica štampana u Beču g. 1784. Lukićevi propisi o liječenju marve čitani su višeput javno na zapovijedi, da se po njima ravnaju seljaci timareći svoju stoku.

Gospodarstvena obuka u našim školama. Dne 14. lipnja 1785. izdala je školska oblast u Vinkovcima naredbu, da se naputak za gospodarstvo, koji je bio izdan pod njemačkim natpisom „Anleitung zur Landwirtschaft“ ne smije upo-

trebljavati samo za čitanje, nego valja nastojati, da ga učenici razumiju i u materinskom jeziku, pa da im tako bude od koristi. Ta je knjiga bila propisana za učenike III. razreda. — Dne 28. kolovoza 1790. preporučio je nadučitelj Engelbrecht učiteljima, da učenike vode u polje i vrtove, pa da stvari promatraju, da ih luče i odredjuju i da prave pokušaje, da im tako bude od koristi obuka u gospodarstvu. Još je iste godine izašla naredba, kojom se učiteljima toplo preporučuje, da učenicima u srce usade, da je za njih poljodjelstvo i gospodarstvo najpotrebnija i najznatnija zabava, pa ako to krajišnik valjano vrši, služi mu na čast i slavu kao i vojništvo. U rješenju na prijedloge, što ih je Engelbrecht podastr'o c. kr. dvorskom vojnom vijeću u pogledu popravka naših škola, zgodno se ističe, da valja mladeži predočiti korist, koja se postizava hranjenjem stoke u štalama i napuštanjem i odstranjivanjem ugara i pašnjaka. — Odatle se vidi, da krajiška uprava nije išla samo za tim, da se odgoji čestito i valjano vojništvo, nego je imala pred očima i tu vrlo znatnu zadaću, da se narodno blagostanje podiže umnim gospodarstvom. Po krajiškim zakonima trebalo je da krajišnik bude hrabar vojnik i uman gospodar. U tom pogledu išlo mu se na ruku, pa je bilo u slavonskim krajiškim selima prije konačnoga razvojačenja kuća, koje su samo u stoki imale vrijednost od više hiljada forinti. Osim toga bilo je po selima mnogo lijepih zidanih kuća, a dvorište je bilo puno lijepo sagradjenih zgrada, pa i na stanovima ili salašima imali su vrijedni seljaci svega izobila.

P i s a n j e m o l b a i t u ž b i. Dne 20. kolovoza 1786. izdana je kod nas naredba furirima, učiteljima i različnim pisarima, u kojoj se ističe, kako se ljudi tuže, što se od njih traže pretjerane svote za sastavljanje molba i tužbi. Zato je oblast odredila, da se svaki, koji komu naredi molbu ili tužbu, mora na njoj potpisati imenom i prezimenom i navesti svotu, što ju je za sastavak dobio, jer će se inače oštro kazniti, ako se sazna, tko je napisao jedno ili drugo. To je ovdje navedeno zbog toga, da se vidi, da je učiteljima bilo dopušteno, da se bave i takvim poslovima, da poprave svoj materijalni položaj.

M o l i t v a. Bio je običaj u našem kraju, da se sva čeljad malih i velikih zadruga skupa i glasno Bogu molila, kad je za to vrijeme bilo. Osobito su se u tom pogledu isticale nekoje velike zadruge, koje su ljeti iza dovršena posla, kad bi uveče zvono zazvonilo na molitvu, Gospino pozdravljenje, klečeći na

dvorištu pred kućom glasno se Bogu molile. Dok su se zadruge tako molile i složno radile, dotle im je i Bog pomagao.

Kao što je bio običaj odvajkada, da su pobožni ljudi svoj posao započeli i svršili molitvom, tako je bio običaj, a i danas je, da se u našim školama započne i svrši obuka molitvom; samo se pri tom griješi, ako se ne pazi, kako se molitva vrši. Na to je kod pregledanja škola osobito pazio nadučitelj Engelbrecht, pa je opazio, kako je sam zabilježio, da je u tom pogledu vladala velika raznoličnost. Bilo je škola, gdje se molila molitva sjedeći, u nekim opet stojeći ili klečeći, a pri tom se kričalo ili pjevalo, koliko je komu grlo dopuštalo i t. d. Da se ta raznoličnost odstrani, odredio je, da se školska molitva moli stojeći, pa da je najbolji učenik moli polako i glasno, a drugi je mole za njim. Kod molitve morao je biti nazočan učitelj. Tako je on to uglavnom zabilježio i odredio g. 1783. Najstarije molitve, do kojih sam dosad mogao doći, jesu one, koje su s dopuštenjem cara Josipa II. bile propisane g. 1786. kao školske molitve za mješovite škole. Kako znamo, bile su stare škole u našoj pukovniji gotovo isključivo katoličkoga karaktera, pa onda prema navedenoj odredbi nijesu valjda te molitve upotrebljavane u našim školama. Ovdje će se ipak po prijepisu navesti s razloga, što je njihov sadržaj znamenit.

Molitva prije obuke: Herr! wir deine Geschöpfe ruffen zu dir, erleuchte unsern Verstand, damit wir das, was recht ist, verstehen, stärke unser Gedächtniss, damit wir das Gute, was wir itzt lernen, behalten, bewege unseren Willen, damit wir heilsame Lehre auch im Werke erfüllen, und so uns selbst, und unsere Nebenmenschen glücklich machen mögen.

Molitva poslije obuke: Mit Dank erheben wir unsere Seele zu dir, o Geber alles Guten! Für die empfangene Wohlthat verleih, o Herr, dass der Unterricht, den wir itzt empfangen, uns zum Besten, und dir zu Ehre gereiche. Noch bitten wir dich, dass du deinen Segen über unsern Landesfürsten, über das Vaterland, unsere Eltern, Lehrer und Gutthäter ergiessen wollest, Ihnen, o Herr, und allen Menschen lass es wohlergehen!

Učiteljski ispiti. Dne 30. srpnja 1788. oglasila je školska komisija u Vinkovcima, da se isti dan podvrgao ispitu za trivijalnoga učitelja preparand Gjuro Tomašević, pa da je dobro uspio u poznavanju slova, sricanju, čitanju, pisanju i pravopisu, a slab je pokazao napredak u tabelarnoj obuci, u katehiziranju i u računstvu. U nadi, da će se popraviti u svim predmetima, u kojima je pokazao slab napredak, a medju te predmete pripadao je i njemački jezik, imenovala ga je slavonska školska komisija učiteljem u Adaševcima i preporučila petrovaradinskoj školskoj komisiji, da se prigodom održavanja polugodišnjih ispita nastoji uvjeriti

o njegovu napretku, pa onda da o tom izvijesti i samu „normalnu“ školsku komisiju. Odatle vidimo, koliko se tražilo na ispitu, što je bio propisan za trivijalne učitelje; vidimo, da se ispit morao vršiti pred školskom komisijom u Vinkovcima. Napokon smo se eto uvjerili, da je komisija bila ovlaštena, da učiteljima podjeljuje ispražnjena mjesta.

Ne će biti zgorega, ako se ovdje navedu predmeti, iz kojih su pitani učiteljski kandidati, koji su baš u to doba polagali ispite u Beču. Ti predmeti jesu: katekizam, čitanje, krasnopis, pravopis, računstvo, zatim postupanje ili praktični dio kod poznavanja slova, sricanja, čitanja, krasnopisa, diktanda, pravopisa i računstva.

Jedan je kandidat, koji je u to doba pravio ispit u Beču, klasificiran iz računstva redom „mittelmässig“, a iz drugih predmeta dobio je povoljnije redove. Slijedi odatle, da je računstvo bilo mučna stvar i za nekoje bečke kandidate. Onda nije čudo, što se držalo, da svi učenici trivijalnih škola nemaju sposobnosti za taj predmet, pa su stoga mnoge riješili te muke, t. j. nijesu ih obučavali u računstvu. Ako sam učitelj nije vješt računstvu, pa ako je uz to još i obuzet uvjerenjem, da svi učenici nijesu sposobni ni za početke u tom predmetu, onda zbilja ne može biti napretka u računstvu ni u pučkim školama.

Kad su g. 1790. odredili, da popune nadučiteljsko mjesto u Pančevu, onda urekoše natječajni ispit u Vinkovcima za učitelje iz slavonske Krajine, i to na 1. srpnja t. g. Predmeti, iz kojih se pitalo, bili su: njemačka slovnica i njemački slog, pravopis, računstvo de regula falsi, zemljopis, prirodoslovlje i ostali niži predmeti. Svi su učitelji bili pozvani, da se ispitu podvrgnu, pa su morali dati očitovanje, hoće li ispit praviti ili ne. (Naredba glavnoga zapovjedništva od 9. lipnja 1790.). Zanimljivo je, kako su očitovanje pisali oni, koji se nijesu usudili k ispitu poći poradi slabe pripreme. Evo takva očitovanja od riječi do riječi:

Unterthänigst gehorsamste Aeusserung: „Auf die vom 9ten des laufenden Monats hohe General Comando Verordnung habe mich gehorsamst zu äussern, dass ich die zu Pancsevo erledigte Oberlehrerstelle über mich zu nehmen keine Lust habe“.

Tko se želi ispitom okoristiti, treba da se za nj valjano pripravi. Svaki ispit treba smatrati kao ozbiljnu stvar. Tako su ga smatrali stari učitelji, pa su se prijavili za ispit tek onda, kad su valjano proučili propisano gradivo.

Kantonska naredba u pogledu unapredjivanja našega školstva. G. 1789. izašla je kantonska naredba, u

kojoj su na prvom mjestu istaknute pogrješke, koje su bile na putu valjanu napretku u školama naše pukovnije.

Prva je pogrješka bila ta, što su u toku školske godine bez obzira na početak i svršetak poljeća primali učenike u školu i otpuštali ih iz škole. Tako su imali učitelji u jednom razredu više podrazreda, n. pr. jedan, dva do tri podrazreda za računstvo, a isto tako za čitanje i ostale obučne predmete. Ako su htjeli svaki dan sve te podrazrede obučavati, onda su za obuku odredjeno vrijeme tako potrgali, da im ni izdaleka nije dotjecalo, da se u svim predmetima postigne propisani cilj, pače su morali sad ovaj ili onaj predmet posve zanemariti. Tako se uvukao u obuku nered, nastala je u obučavanju prava zbrka, kao što je to bilo u novije vrijeme, dok su u šegrtske škole primali šegrte kroz cijelu školsku godinu. Tko je imao posla s nižim odjelom šegrtske škole, uvjerio se, da je tu bilo svega i svašta, samo nije bilo napretka.

Druga je pogrješka bila ta, što su kod upisivanja još neprestance pazili samo na spoljašnost dječaka, a nijesu išli za tim, da se uvjere o sposobnosti i ćudorednosti djece, od čega je zavisio uspjeh u školi. Zato se često dogodilo, da su radi nesposobnosti morali ispisati iz škole dječake, koji su jednu ili dvije godine proveli u školi, a tim se škodilo obiteljima, koje su za to vrijeme svoju djecu uzalud slale u školu, mjesto da su tu djecu pridržale kod gospodarstva. — Dobro je, što su izabirali djecu za školu, ali nije dobro to, što su mislili, da je za gospodara svaka glava. Znamo, da i gospodar mora biti mudar, pametan i ćudoredan. Napokon nijesu škole samo za najdarovitiju i najćudoredniju djecu, nego i za onu drugu, kojoj ta svojstava pripadaju u manjoj mjeri. Lako je obučavati pametnu i ćudorednu djecu, a teško je raditi s djecom, koja nemaju potpuno tih svojstva; no ustrpljivost i vještina učiteljeva može i u ovom slučaju puno učiniti, ako mu se ide na ruku.

Treća je pogrješka bila ta, što učitelji od veće česti nijesu nastojali, da učenici nesamo u školi, nego i izvan škole njemački govore, da se prevodi iz jednoga jezika na drugi; pače bilo je kantonskomu zapovjedništvu poznato, da su nekoji učitelji s djecom vazda govorili slavonski. Ako ostavimo postrance težnju nekojih učitelja i škola, da svojom obukom privedu tudju djecu u svoje kolo, da svojom obukom omraze djeci rodni dom, i materinski im jezik, onda treba priznati, da je gore navedena pogrješka bila na mjestu, jer se strani jezik može naučiti samo

mnogim vježbanjem. Opće je poznata stvar, da mnogi putuju u tudje krajeve i ostaju tamo dulje vremena baš samo radi toga, da se što bolje usavrše u tudjem jeziku.

Da učitelj mogne odredjeno vrijeme posve upotrijebiti za svaki predmet, da se razred ne cijepa u podrazrede, bude nanovo odredjeno, da ubuduće valja preduzeti upisivanje u školu samo na početku mjeseca studenoga, a ispisivanje samo na koncu ljetnoga poljeća. Nitko se ne smije usuditi, da bez dopuštenja kantonskoga zapovjedništva kojega učenika prije vremena ispiše iz škole. Da se tako lako ne dogodi, da se i nesposobna djeca u školu upišu, i ovom je prilikom oštro naredjeno, da kantonska okružna zapovjedništva k upisu djece u školu pozovu i gospodu župnike ili svećenike, koji tu djecu već od prvih godina u vjeronauku obučavaju i njihove sposobnosti poznaju, da oni o djeci reknu svoje mišljenje, t. j. da se izjave, jesu li ili nijesu li djeca za školu sposobna. Napokon su učiteljima oštro naložili, da njemački govor i prevodjenje iz jednoga jezika na drugi marljivo preduzimlju. Da se pak školsko povjerenstvo o tom uvjeriti mogne, bude naloženo, da se na koncu svakoga mjeseca pošalju povjerenstvu osim krasnopisa i diktanda još i vježbe u prevodjenju, koje su u toku mjeseca izradjene.

Ugled učiteljev. Osim pretpostavljenih iz učiteljskoga staleža imali su učitelji i druge gospodare, a to su bili časnici, pa i sami podčasnici. Mnogi od časnika i podčasnika uživali su u tom, ako su mogli siromaha učitelja obružiti pred školskom djecom i pred samim pučanstvom. Grdilo, preziralo i ništilo ih je. Da se istakne gospodstvo nad učiteljima, grozili su im se časnici i batinama. Spoznalo se na odlučnom mjestu, da se na taj način ruši ugled učiteljev, da takav postupak s onim, koji je pozvan, da po svojim silama privodi narod kulturi, ne može nikako biti probitačan; stoga se u održavanoj sjednici u Vinkovcima pod predsjedanjem zapovjedajućega generala grofa Mittrowskoga raspravljalo i o tom, kako će učitelj do ugleda doći, kako i časnici i podčasnici tomu u prilog raditi moraju. Zabranilo im se, da učitelje preziru, da ih grde i ništе, da im se groze batinama. Evo u cijelosti zaključka, da se vidi, kako je učitelj s teškom mukom stjecao svoj ugled:

Die Lehrer müssen sich bey der Jugend ein Ansehen zu erhalten wissen, welches sie sich durch ausgezeichnete gute Aufführung verschaffen werden, dazu muss aber zugleich das angemessene Betragen der H. Offiziere und Unteroffiziere gegen dieselben das Nöthige beytragen, darum will man alle Herabsetzung, verächtliches Begegnen, schimpfliche Ausdrücke gegen sie, oder Ermahnungen in Gegenwart des Gränitzers oder

gar der Jugend und endlich das Bedrohen mit Stockstreichen nachdrucksamst verboten und eingestellet wissen".

Dopušteno je bilo učiteljima neposredno potužiti se školskoj komisiji ili zapovjedništvu kantona, ako se iza te odredbe možda i opet komu počnu groziti batinama, ili ga stanu izvrgavati ruglu. Ovom je prilikom zaključeno, da će škol. komisija raditi oko toga, da se najmarljiviji i najvještiji učitelji istaknu pred drugima tim, što će im se izdavati pohvalni dekreti, što će im dijeliti nagrade i što će ih predlagati, da u učiteljskom zvanju zauzmu bolja mjesta. To su pak najmožniji faktori, kojima se diže ugled staleža, jer su osnovani na pravednoj podlozi.

Kako je valjalo pisati prezime. U trećoj točki kantonske zapovijedi od 27. veljače 1799. čitalo se ovo: Mlogo Diaka, koji u skullu idu nahodise, dase mlogi drugim Imenom pishu, ni pako sa onim Otcza svojega pravoga, veche sa dobra Priatelja illyti poocza, kojese suprot Pokolenia radi, i da u Napridak nitko se nije usudio drugim Prezimenom zvaty i pisaty, veche pravog Otcza svoga Imenom.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu oglasilo je 24. listopada 1817. Q. 2400, da je previšnjom odlukom od 7. rujna t. g. odredjeno, da se ubuduće ne smije dopustiti stanovnicima grčkoistočne vjere, da svoje obiteljsko ime mijenjaju nadovezujući slovku i c h ili i c s, nego mora svaki nepromijenjeno pridržati dojakošnje svoje obiteljsko ime.

Škola u Brodu. U Brodu je službovao, kako je već višeput spomenuto, učitelj David Peterka, koji je pripadao kolu prvih naših učitelja. On je umr'o 26. listopada 1799., pa je i u matici umrlih u Brodu zabilježeno, da je bio uzoran učitelj.

Kad je u Brodu, kako ćemo poslije čuti, kratko vrijeme službovao nadučitelj Kirin, stanovao je on u nekoj školskoj zgradi, o kojoj je 5. studenoga 1810. podnio pukovniji izvještaj mjesni kapetan Urm istaknuvši, da zgrada nije dobro sagradjena s nemarnosti majstora, kojega kod gradnje nijesu nadzirali. Tako su n. pr. ostale dvije kuhinje i smočnica bez prozora, premda je preostalo kod gradnje 216 for., što su poslije neki članovi općine poklonili poručniku i mjesnomu zapovjedniku Nemečeku. Po nalogu pukovnika Miletića morali su darovatelji taj novac nadomjestiti i nastojati, da se zgrada valjano uredi. G. 1812. čita se, da je kapetan Urm dobio stan u zgradi trivijalne škole u Varošu, a školu su premjestili u stražarnicu, a učitelju su dali privatan stan. Varoš je bio onaj dio grada, koji je po Brlićevim „Uspomenama" naselio današnje mjesto Varoš. Nije naveden razlog, zašto je ta zgrada napuštena i predana kao stan kapetanu Urmu.

God. 1814. predložio je brodski učitelj Marjanović, da se škola iz Broda prenese u Podvinje, ili da se tamo osnuje

nova škola, jer su škole za to, da se seljačka mladež obrazuje za vojništvo, a Podvinje i Trnjani s 32 do 33 sela u okolini nemaju škole. Iz Podvinja, veli, pohadja brodsku školu samo 6 do 7 učenika, a sam Brod šalje u školu 141 učenika, koji se usavršavaju samo za obrt i trgovinu. Brod, bogato mjesto, neka uzme učitelja i neka ga plaća. I odatle se može zaključiti, da je u Brodu i u to vrijeme postojala državna škola, a tu državnu školu trebalo je po Marjanovićevu mišljenju prenijeti u Podvinje, gdje bi se seljačka djeca, koja su bila odredjena za gospodarstvo i vojništvo, obučavala, da ne ostanu slijepa kod očiju svojih. Prijedlog nije prihvaćen. Kad je nanovo osnovan magistrat u Brodu, onda su tek Brodjani bili dužni sami izdržavati svoju školu, što smo takodjer čuli. U jednoj staroj školskoj protokoli čitao sam, da je g. 1808. postojala trivijalna škola u Brodu i u Podvinju. Po tom sudeći otvorili su nanovo i trivijalnu školu u Podvinju; no ona je postojala samo kratko vrijeme, a to se može zaključiti na temelju Marjanovićeva prijedloga.

Škola u Podvinju i Otoku. Radilo se o tom, da se u Podvinju osnuje, kako eto čusmo, državna škola, a iz Otoka da se prenese državna škola u Nijemce. Da se mogne zamoliti viša oblast, da za to dade dopuštenje, zatražila je slavonsko-srijemska školska komisija 17. prosinca 1820. od pukovnije obrazloženo mišljenje. Sve je to bilo bez uspjeha, jer se zna, da se u Podvinju nije otvorila državna škola, a ona iz Otoka prenesena je tek g. 1840. u Nijemce.

Školska stipendija. Sistemalnom naredbom od 31. siječnja 1799. B. 78 bude odredjeno, da se dade stipendija u iznosu od 1 for. 30 krajc. na mjesec onim učenicima trivijalnih škola, koji su se odlikovali osobitom marljivošću. U početku su uzimali i po dva učenika iz jedne trivijalne škole, pa su ih tom stipendijom nagradjivali. — Mjeseca ožujka 1826. saopćila je zemaljska školska komisija u Vinkovcima svim pukovnijskim zapovjedništvima u njezinom području, da se ta stipendija daje ubuduće samo onim mladićima, koji su već svršili pedagoški tečaj, pa se mogu upotrijebiti u školama kao aspiranti za mjesta školskih pomoćnika. Čitalo se tom prilikom, a to je valjda bilo prvi put, da se u pedagoški tečaj mogu primati samo sinovi honoracija i imućnih gradjana. Tako se doduše čitalo, ali se nije moglo po želji provoditi, jer se dobro zna, da su i poslije primali u učiteljsko zvanje dobre i valjane seljačke sinove, koji nijesu bili bogati.

Budući da su mladići, koji su svršili pedagoški tečaj, mogli biti odmah namješteni kao školski pomoćnici ili učitelji, to su već reskriptom od 12. kolovoza 1826. B. 2824 odredili, da se navedena stipendija daje opet učenicima trivijalnih škola, ali tako, da je dobije samo jedan učenik u trivijalnoj školi, koji ju je mogao uživati tri godine. Kad se koje mjesto ispraznilo, onda se sastavio prijedlog za popunjenje stipendijalnoga mjesta. U prijedlogu je valjalo istaknuti sposobnost, vještinu i ćudoredno vladanje učenika. Ako je bilo više molitelja, onda je glavno zapovjedništvo odredilo, da se dade stipendija onomu učeniku, koji bi se s vremenom mogao posvetiti učiteljskomu zvanju. Spočetka je podjeljivalo te stipendije glavno zapovjedništvo, a poslije samo pukovnijsko zapovjedništvo.

Iz istoga doba potječe i takozvani adjutum u iznosu od 4 for. konv. vr. na mjesec. Taj su adjutum dobivali dobri i valjani mladići, da se lakše pripravljaju za učiteljsko zvanje. U svakoj pukovniji u slavonskom generalatu dobivao je obično adjutum samo jedan kandidat, koji je svršio glavnu školu. On je pod nadzorom štopskoga nadučitelja radio u nadučiteljevu razredu, bio mu je kao pomoćnik, pa su ga zato nazivali učenici gilfom (Gehülf). Tko je jednom dobio adjutum, zadržao ga je tako dugo, dok nije postao pravi pomoćnik, razumije se, ako je bio čestit i valjan. — Kad su na snagu stupili krajiški školski propisi od god. 1871., ukinute su te stipendije.

Škola u Mirkovcima. Mirkovčani su htjeli spojiti školsku blagajnicu s crkvenom. Otpisom od 10. svibnja 1800. zabranilo je kantonsko zapovjedništvo to spajanje s razloga, što je tu bilo legata, koji su bili odredjeni samo za izdržavanje grčkoistočne škole u tom mjestu. Kantonsko zapovjedništvo pozvalo je „Untertheilung“ u Lazama, da o tom novcu vodi račun tako, kao što se vodi o novcu seoske i crkvene blagajnice, te da se svake godine podastre kantonskoj oblasti na uvid. Budući da je općina imala u rukama sredstva za izdržavanje škole, preporučili su joj, da uzme učitelja i da ga plaća kamatama. Gotovih školskih novaca bilo je u to doba 955 for. i 14 krajc. Još su istom prilikom istaknuta poimence tri dužnika: dvojica su bili dužni po deset for., a jedan je bio dužan 5 for. Taj se novac morao ubrati i glavnoj svoti priklopiti. Oblast je preporučila, da se cijela svota koristonosno uloži.

Dne 10. veljače 1813. javio je kapetan Šokčević, da se dragovoljno ponudio mirkovački župnik, da s mladeži nastavi

obuku, koja se prošle godine prekinula radi toga, što nije bilo učitelja. Župnik je tražio, da mu se u to ime dade nagrada od 100 for. bečke vr., a on će obučavati mladež do konca listopada. Dalje veli kapetan, da se svrha te škole, koju bi trebalo nastaviti, ne može poreći, jer bi se dobrom obukom proširio vjeronauk i njegovi zakoni. Uzevši na um, da u Mirkovcima ima 39 mladića, koji bi polaženjem škole mogli državi činiti službu, pita, bi li se škola nastavila i bi li se smjelo pristati na pravedne uvjete vrijednoga župnika, u koga se u pogledu obrazovanja mladeži može potpuno pouzdati. Pukovnija je taj prijedlog odobrila. Mirkovačka se škola spominje, kako smo čuli, već god. 1786.

Kad je umr'o narodni učitelj Štefanović u Mirkovcima, onda je privremeno podučavao djecu krajišnik Marko Radeljević do konca školske god. 1820. Pukovnijskim otpisom od 16. listopada 1820. bude odobreno, da se navedenomu krajišniku za to podučavanje isplati svota u iznosu od 16 for.

Nanovo otvorene škole u Cerni, Garčinu i Babinoj Gredi. G. 1801. počelo se opet raditi oko toga, da se nekoje od napuštenih škola nanovo otvore, pa da se namjeste valjani učitelji i školski pomoćnici, koji bi u tim školama obučavali djecu.

Škola u Cerni. Dne 18. ožujka 1801. čitalo se na zapovijedi u Babinoj Gredi, da će se odmah poslije Uskrsa započeti škola u Cerni, pa da mogu svi graničari, koji su dotle držali svoju djecu u malim školama, naime u Vinkovcima i Otoku, dati djecu u ceransku školu. Roditelji babogredske djece, koja su pohadjala vinkovačku i otočku školu, morali su 19. ožujka t. g. javiti zapovjedništvu satnije, gdje će im djeca pohadjati školu. Još je oglašeno i to, da će se u ceransku školu primati i novaci, t. j. ona djeca, koja dotle nijesu polazila škole. Na temelju tih riječi dade se zaključiti, da je g. 1801. nanovo otvorena škola u Cerni, koja je bila ukinuta, kadno su ostale samo tri trivijalne škole u našoj pukovniji.

Naredbom glavnoga zapovjedništva od 22. travnja 1801. premješten je školski pomoćnik Varzić iz Vinkovaca u Cernu. On je valjda prvi počeo učiteljovati u toj školi, koja je opet kao trivijalna škola na snagu stupila. Krajiški mladić Varzić rodio se u Gundincima, pa je na temelju ispita, što ga je položio u Vinkovcima, imenovan 1. siječnja 1801. školskim pomoćnikom u Vinkovcima s plaćom u iznosu od 60 for. na godinu. Istoga je dana postao školskim pomoćnikom u Otoku krajiški

mladić Pavo Kovačić iz Otoka. (Naredba c. kr. glavnoga zapovjedništva od 24. prosinca 1800.). U pogledu školske struke obučne metode morali su ti pomoćnici slušati učitelje navedenih škola, koji su ih upućivali, kako treba raditi u školi i kako im se valja dalje usavršavati. Učitelji su dobili nalog, da paze i na ćudoredno vladanje školskih pomoćnika.

Škola u Garčinu. Dne 3. rujna 1801. čitalo se, da će se u Garčinu započeti školska obuka 1. studenoga t. g. Učitelju Luki Ručeviću dodijeli su pomoćnika Ivana Cvrkovića iz Vinkovaca. Već od 1. rujna t. g. počevši dobivao je Cvrković kao pomoćnik 5 for. na mjesec. Poslije su javili, da će se obuka započeti 8. studenoga 1801. Na temelju tih riječi dade se zaključiti, da je god. 1801. nanovo otvorena i trivijalna škola u Garčinu. Ovo je posljednja trivijalna škola, koja je otvorena u našoj pukovniji u početku XIX. stoljeća, a uzdržala se do g. 1871., kadno urediše naše školstvo prema krajiškomu školskom propisu.

Škola u Babinoj Gredi. Kod popisa učenika u školu g. 1784. izjavio je neki Marijan Lešić iz Babine Grede, da bi volio dočekati kugu u svojoj kući, negoli ovakav popis, gdje mu se jedinac u školu uzima. To je rekao pred povjerenstvom, koje je upisivalo djecu u školu, i gdje je takodjer bio nazočan kapetan Relković. Kad se dokazalo, da taj seljak ima više djece, da je imućan, i da je škola blizu njegove kuće, onda ga za primjer drugima odsudiše na 25 batina, koje je u nazočnosti povjerenstva primio. Relković je htio ovim načinom izbrisati trag onim riječima iz njegova „Satira“, koje glase:

„Jer Slavonac ne da svoje dice,
Da se idu učiti A, Be, Ce.“

Pukovnijskom naredbom od 14. ožujka 1784. premješten je podvinjski učitelj Oberdorfer u Babinu Gredu, a babogredski učitelj Dominik Přzybila u Podvinje. Přzybila je čekao, dok je Oberdorfer došao u Babinu Gredu, pa se onda istom prilikom odselio u Podvinje. Troškove za selidbu platio je dakle Oberdorfer. Dne 7. travnja 1784. ovršena je predaja škole u ruke Oberdorferove. U školi je bilo 26 učenika, a medju njima su bila četvorica iz Štitara i to: Marijan Dominković kb. 34, Gjuro Lukačević kb. 53, Luka Miličić kb. 18 i Jakob Vincetić kb. 30. Ostali su učenici bili iz Babine Grede (17), iz Gundinaca (4) i iz Klokočevika (1).

Dne 15. lipnja 1787. predao je Oberdorfer babogredsku školu učitelju Iščiću, koji je potvrdio, da je sve u redu primio.

U školi je bilo 15 učenika, koje je satnija upisala, a 10 ih je bilo, koji su od dobre volje pohadjali školu. Medju protokolama, koje su po redu navedene počevši od g. 1779. pa do g. 1787., bila su i dva kaznena zapisnika (Strafprotokoll), što je najbolji dokaz, da su kazneni zapisnici uvedeni još u osamnaestom stoljeću, pa da su i kazni u školama valjano upotrebljavane. Medju školskim knjigama zabilježene su tri glavne knjige, a te su bile: Methodenbuch, Kern des Methodenbuches i Forderungen an Schulmeister. Tko je u ono doba radio po tim knjigama, bio je izvrstan učitelj. Prigodom predaje zabilježio je Iščić ovo:

„Den 15. Juni 1787. bin ich nach Babingreda angelanget und die Schule an eben den Datum von dem Lehrer Oberdorfer übernohmen."

Medju one škole naše pukovnije, koje su na koncu XVIII. stoljeća ukinute, pripadala je i škola u Babinoj Gredi. Veli se, da je posljednji učitelj babogredske škole bio neki Josip Santies, rodom iz Požege. On je službovao u tom mjestu od veljače 1793. pa do jeseni, zatim je škola ukinuta. Babogredska je općina molila, da se trivijalna škola iz Kopanice prenese u Babinu Gredu. Rješenje, što je stiglo na njihovu molbu, javno se čitalo 1. ožujka 1809. na zapovijedi, a glasilo je od riječi do riječi ovako:

Buduch daje od slavnog Hofkriegsratha na pridatu Molbu Obstine Babinegrede natrag dosslo, Buduch daje sello Kopanicza onakowo Misto u sride mali sella gdise shkula nalazi, i gdi Granicsari swoju Diczu shkulovatti moraju, daklem owakova skulla nikakose u Babinugredu prisellit dopustit nemore, ono shto sello molli Diczu iz nikoji Sella Zabadavad, od nikoji pako Sela Diczu o poll czine tojest kako Kopanicsani sada derxe primiti, Moglobi s Wrimenom samo Wiku i Bunu ucsinitti, i kadabi oni trossak tojest kadabi Diczu iz tugji sella badavad, i opoll czine derxati moralli, swakiput bi bolje bilo kadabi sello jednog Messtra i Gehilfa o seoskom trossku naimilli, koibi seosku Diczu ucsiti mogli. Za skullu, akobi Sello osvom trossku derxatti hottilo, obechaje slawni Hofkriegsrath za otakovu nacsinit badavad Schummu, jedno Jutro zemlje za Awliu, i Basscsu, kako takojer obechaje Slawni Hofkriegsrath cziglu, krecs, i Eksere za nacsinit otakowu schkullu iz Czesarowine po Taxi Czesarskoj da platti. Compagnija pako ostawlja do dossastog Ponediljka sellu Babinojgredi megju sobom dogovor, i u Ponediljak ranno imade od sella Babinegrede 10 Ljudi ovamo doiti, i njiov poslidni Misao Compagnie kazati, i to brez swake fallinge, da Comp. otakowo Slawnoj Regimenti poloxiti moxe.

Dne 2. svibnja 1810. čitalo se na zapovijedi u Babinojgredi, ovo: Kod potlanji skula Visitiranja jesu Gospodin Oberlehrer Engelbrecht skulara Blax Uxarevich i Georg Warzich pored njiowog ergjawog Nauka kroz slawnu Regimentu izpisao, owa Dicza imadu daklem takia knjiowim kuchama doiti. — Ove nam riječi dokazuju, da je Engelbrecht bio samo naduučitelj, a nije bio ravnatelj slavonsko-srijemskih škola, premda je vršio ravnateljske poslove.

Dne 16. svibnja 1810. odredila je babogredska satnija kaprala Iliju Kadića iz Gundinaca, da dovede satniji na vizitaciju 4 djece iz Gundinaca, koju bi valjalo poslati u školu. Dne 30. svibnja t. g. naložila je babogredska satnija mjesnomu zapovjedništvu u Gundincima, da odmah javi, jesu li otišli u kopaničku školu dječaci Marko Janković kb. 70 i Tomo Užarević kb. 30. Ako pak nijesu otišli, moralo se odmah javit satniji, zašto nijesu otišli. Još je istom prilikom odredila satnija, da Ivanac Knežević iz Babine Grede kb. 93 odvede svoje dijete u ceransku školu. Tako su eto babogredska i gundinačka djeca morala ići u druge škole, jer nijesu imala svoje škole.

Dne 3. studenoga 1816. javilo je školsko ravnateljstvo u Vinkovcima, da je bošnjački privatni učitelj Pandurović premješten u Babinu Gredu, kad je nanovo škola otvorena u bivšoj staroj zgradi. August Pandurović imao je najprije 144 for., a poslije 188 for. plaće na godinu. Sad je općina izdržavala učitelja, a novac je bio raspoređen na muške glave u kućama.

Kad je dne 19. ožujka 1818. prigodom pukovnijske vizitacije pohodio babogredsku školu major Marinković, onda je u zapisnik o pregledanju satnije dao upisati, da babogredska općina izdržava privatnu normalnu školu po pravilima, koja vrijede za sve ostale državne škole, i da ta škola stoji pod upravom školskoga ravnateljstva. U školi je bilo 70 učenika.

Iza Pandurovića je došao u Babinu Gredu kao učitelj Vinko Filipović g. 1819., a Filipovića, koji je samo kratko vrijeme u tom mjestu službovao, naslijedio je Ignac Racz, koji je dobivao na mjesec 46 for. 30 krajc. Neka za to bude kao dokaz ova namira:

Uiber Vierzig Sechs Gulden 30 Kr. in Einlösungs-Schein, welche ich Endesgefertigter als meine Gage pro Mense October 1821., dann sonstigen Emolumenten aus der Babinagreder Gemeinde-Schulkassa heut dato richtig und bar empfangen habe, hiemit quittire. Babinagreda, am 31. October 1821. Id est 37 fl. 30 kr. an Gage, 1 fl. an Schreibspesen, 8 fl. an monatlichen Douceur. Summa 46 fl. 30 kr. in Einlösungs-Schein, Ignatz Racz, Lehrer.

Na nekim je opet namirama potpisan kao „Privatlehrer“, onda „Privatlehrer und Organist.“ Osim redovite plaće dobivao je eto 1 for. mjesečno za pisarničke troškove, a 8 for. kao dar.

Ovdje ćemo uzet svjedodžbu, što ju je izdao učitelj Racz, da se vidi, da je škola u Babinoj Gredi zbilja bila onako uredjena, kao što su bile uredjene trivijalne škole u pukovniji.

Zeugniss.

Von Seiten der Gemeindeschule zu Babinagreda wird hiermit bezeuget, dass Vorweiser dessen, Francz, Sohn des hiesigen Taglöhners Franz Konkord, 14 Jahre alt, katholisch, Schüler der ersten Klasse oberer Abtheilung, die hierortige Gemeindeschule 4 Jahre fleissig besuchet, sich während dieser Zeit in Sitten wohl verhalten, und die nachstehenden Lehrgegenstände folgendermassen begriffen hat:

1. Die christkatholische Religionslehre . . . . . gut
2. Das Lesen des deutsch Gedruckten, und Geschriebenen, dann des lateinisch Gedruckten und Geschriebenen gut
3. Das Schönschreiben . . . . . gut
4. Das Rechnen aus dem Kopfe und mit Ziffern . zgut
5. Die ersten Redetheile der deutschen Sprache . . zgut

Für die Wahrheit dessen bürget meine eigene Unterfertigung.

Babinagreda am 22ten April 1827. Ignacz Racz, Gemeindelehrer.
Franz Siegel, Vlt. Herr Hauptmann im Dienst: Kulungjich, Oblt.

Ignac Racz, privatni učitelj, službovao je najprije u Osijeku, ali bez dekreta, zatim kao školski pomoćnik od 1. studenoga 1816. do konca listopada 1818., a kao učitelj od 1. studenoga 1818. do 8. ožujka 1820., napokon kao privatni učitelj u Babinoj Gredi od 9. ožujka 1820. do 7. ožujka 1829., kadno umrije. To je bio prvi učitelj Mijata Stojanovića. Racz je umr'o u Djakovu, gdje je bio na liječenju i gdje mu je otac živio kao pomoćni koralista ili crkveni pjevač. Supruga toga babogredskog učitelja zvala se Terezija. Po smrti svoga muža ostala je u dosta bijednom stanju s dva nejaka sinčića koji su se rodili u Babinoj Gredi, a zvali su se Dragutin i Josip. Dragutin se rodio 1. travnja 1821., a Josip 10. veljače 1823. Kao brižna majka nastojala je, da djecu svoju opskrbi, pa je stoga zamolila preko pukovnijskoga zapovjedništva višu oblast, da joj se djeca prime u vojničko odgojilište. A kako nije imala nikakva prava na mirovinu, niti na ikakvu drugu pripomoć od više oblasti, to je zamolila pukovnijsko zapovjedništvo, da ju predloži, da ide u Peštu, pa da tamo sluša propisani tečaj za primalje ili babice. To joj je pošlo za rukom, pa je postala babica. Ovdje ćemo priopćiti pismo njezina svekra upravljeno na kapetana u Babinoj Gredi, da se vidi, kako se poštuju ljudi, koji se zauzimaju za sirote. Evo toga pisma po originalu:

Wohlgeborner,
Mein Gnädiger Herr Hauptmann
und Gönner!

Aus dem Munde der Überbringerin dieses — Wittwe des verstorbenen Babinogredär Lehrers — meines Sohnes — habe ich zu meinem innigsten Vergnügen und unaussprechlichen Troste (Gott Lob) vernommen, dass Euer Gnaden sich sowohl ihrer, als auch ihrer waisen Kinder gnädigst u. hilfreich, wie ein zärtlicher guter Vater seiner Kinder, angenommen haben. — Mit Freuden-Thränen erzählte sie, u. rühmte Euer Gnaden edle Menschenliebe u. bewunderndes wohlthätiges Herz, wofür ich mit unversorgten 5 Kindern belasteter Vater, (der seinen waisen Enkeln u. deren unglücklichen Mutter eben so, als seiner eigenen Kindern — besorgt, aber zu helfen wennig fähig ist) lebenslänglich danke, u. den Geber alles Guten — Gott — um ein langes — beglücktes Leben Euer Gnaden u. Hochderselben Familie zu beten, nie unterlassen werde.

Nur bitte ich Euer Gnaden unterthänigst, mir gnädigst eine Bemerkung zu machen zu erlauben in Rücksicht der Versorgung der waisen Kinder. Aber im voraus bitte ich um Alles, was Hoch u. heilig ist, um Vergebung, dass ich in Ihren — die waisen Kinder betreffenden wohlthätigen Bestrebungen irre mache. — Nämlich: Als sie, die Wittwe erzählte, dass Euer Gnaden ihre Kinder ins Erziehungshaus verhelfen — weinte sie fort — u. fort — das Herz gebrochen, war sie fast sinnlos. Dieses, u. meine Bemerkung der Kinder — zwingt mich die Folgerung zu machen, dass die Kinder vor Paar Jahren von der Mutter zu trennen, nicht rathsam ist — der Beweis ist — da die Kinder einzeln, u. auch beisammen zum Grossvater

d. i. zu mir verlangten; den ersten Tag waren sie lustig, den 2ten u. 3ten weinten sie Tag und Nacht, ohne Speis u. Trank zu nehmen. — Dies ist wahres Zeichen der Krankheit — H e i m w e h — dieses Übel ist nicht nur bei den Kindern, sondern auch (wie ich gestern bemerkte) bei deren Mutter, meiner Schwieger-Tochter zu befürchten.

Daher bitte ich diese — meinen Enkeln von Euer Gnaden zugedachte Wohlthätigkeit auf Paar Jahre hinaus gnädigst zu verschieben, bis selbe etwas grösser, bescheidener, muthiger werden. — Dies ist der Wunsch — wie ich am Stirne meiner tief seufzenden, u. fort u. fort weinenden Schw.-Tochter lesbar vernahm.

Ich bitte nun unterthänigst — verargen Euer Gnaden diese Äusserung weder mir, noch weniger ihr der armen Wittwe, sondern verharrend in Ihren edlen, menschen-freundlichen Gesinnungen gegen sie, mögen Euer Gnaden diese arme Familie auch ferners väterlich sorgen.

Gott der Belohner alles Guten, der sein Wohlgefallen nur in Wohlthun der Menschen findet, wird Euer Gnaden sammt Familie u. Nachkommenschaft zeitlich und ewig belohnen. Darum werde ich Gott auch täglich anflehen, glauben es Euer Gnaden ganz gewiss, denn ich war mein Lebtag nie undankbar, täglich bete ich für alle meine Wohlthäter, so wie für mich.

Ich verharre Ihre u. Hochderselben Gnädigen Frau Gemahlin Hände küssend, u. um Ihre Gnade für meine arme Freunde bittend

Euer Gnaden lebenslänglich dankbarst gehorsamster Knecht

Gabriel Rácz, aushelfender Choralist.

Deákovar am 21. Jänner 1830.

Gabrijel Racz bio je prije te službe učitelj u Petrovaradinu, pa je kao takav zamolio glavno zapovjedništvo, da mu dopusti, da smije priredjivati i prodavati burmut. Naveo je u svojoj molbi, koju je podastr'o glavnomu zapovjedništvu, da je naučio priredjivati burmut od nekoga svoga prijatelja, koji je radio u državnoj tvornici duhana. Još je priložio molbi popis sviju stvari, koje se za to upotrebljavaju. Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu ispitavši najprije sve, što je u molbi bilo navedeno, dopustilo mu je s obzirom na njegovu djecu, koju je morao kao učitelj s malom plaćom i kao udovac izdržavati, da se smije tim poslom baviti, ali pod uvjetom, da djeca rasprodaju burmut.

Eto, čim se učitelj morao baviti, da kod male plaće za mnogobrojnu obitelj pribavi svagdanji krušac sebi i svojima. Samo se pita, kakva mu je bila škola, kad se takvim poslovima bavio.

Iza Ignaca Racza postao je opet učiteljem u Babinoj Gredi Vinko F i l i p o v i ć, koji je službovao u tom mjestu do g. 1844. s plaćom od 172 for. i 32 krajc. To je bio drugi učitelj Mijata Stojanovića. O tim prvim učiteljima novoosnovane babogredske škole napisao je Mijat ovo: „Bio njekoč učitelj, davno je bilo, u Babinojgredi. Podao se zlu, nevaljalu životu i propao. Valjalo mu je bježati nevidom po bielu svijetu. Njegov se naslijednik podao drugoj zloći i hrdji, te rano leže u hladni grob, koji si je sam iskopao. Ovoga naslijednik udari stazom i prvoga i drugoga, te bude najposlje lišen službe."

Medju najsposobnije i najvrednije učitelje brodske pukovnije pripadao je u osamnaestom stoljeću Dominik P ř z y b i l a

koji je počeo službovati u Babinoj Gredi. Evo kratke crtice o njegovu životu.

Dominik Přzybila rodio se u Opavi (Troppau u Šleziji god 1755. On je svršio humaniora u Opavi, a filozofiju u Budimu; govorio je njemački, slavonski i latinski, a poznavao je Šleziju, Moravsku, Ugarsku, Slavoniju i Srijem. Kao učitelj počeo je 1. studenoga 1778. službovati u Babinoj Gredi, dakle odmah poslije nekoliko mjeseci iza smrti Mihajla Blosza. Pukovnijskom naredbom od 14. ožujka 1784. premješten je iz Babine Grede u Podvinje, a onda 19. svibnja t. g. iz Podvinja u Vinkovce, gdje je od 1. lipnja t. g., pa do konca svibnja 1787. službovao kao komunitetski učitelj s plaćom od 15 for. na mjesec. Kad je komunitet u Vinkovcima ukinut, onda je od 1. lipnja do konca listopada t. g. službovao u Vinkovcima kao učitelj brodskoga kantona. God. 1787. bio je predložen za nadučitelja u Titelju, no on to mjesto nije dobio, nego je postao 1. studenoga t. g. nadučiteljem u Karlovcima, a iz Karlovaca bude god. 1789. premješten kao nadučitelj u Petrovaradin, gdje su s njim neko vrijeme službovali i naši zemljaci Matija Plavšić iz Soljana i Petar Gorjanac iz Otoka. Kao marljiv nadučitelj dobio je i g. 1812. nagradu od 80 for., što je bilo oglašeno ovim riječima: „Dem Oberlehrer Přzybila hat die hohe Hofstelle zur Belohnung seines Eifers und Fleisses eine Ergötzlichkeit von Achzig Gulden zu bewilligen befunden".

U svom dopisu na petrovaradinski magistrat dne 3. listopada 1815. ističe, da je za svoga službovanja u Vinkovcima pripravio pet, a u Petrovaradinu sedam školskih pomoćnika za učitelje, pa po tom zna, da taj posao zahtijeva mnogo muke i ustrpljivosti. I otud se eto vidi, da su vrsni učitelji i nadučitelji brižno radili oko toga, da sami sebi odgoje valjane i čestite zamjenike. — Dne 18. rujna 1815. zamolio je on petrovaradinski magistrat, da preko slavonske školske komisije pošalje zemaljskoj oblasti molbu njegova sina Gjure za furirsko mjesto kod 61. pješačke pukovnije. Taj je Gjuro bio u Petrovaradinu školski pomoćnik s 5 for. plaće na mjesec, pa jer nije mogao s tom plaćom izlaziti, a nije imao ni nade, da će biti unapredjen u učiteljskom zvanju, zamolio je, da mu se dade furirsko mjesto. Osim Gjure imao je još dva sina i jednu kćer. Dne 12. rujna 1820. zamolio je nadučitelj Přzybila, da ga imenuju gramatikalnim učiteljem II. razreda vinkovačke gimnazije, molba je ostala bezuspješna. Dne 23. srpnja 1823. zamolio je višu oblast za penziju. To je naveo u svojoj listi o vladanju istaknuvši, da je doduše zdrav, ali nije sposoban za vršenje učiteljske službe. Vidi se odatle, da je bio iskren i da je znao cijeniti učiteljsko zvanje. Kad su ga umirovili, dali su mu mirovinu u iznosu od 340 for. na godinu na račun petrovaradinskoga komuniteta. Kao umirovljenik preselio se god. 1824. u Temišvar, pa je tamo dosta oskudno živio, što potvrdjuje otpis banatskoga glavnoga zapovjedništva, kojim se preporučuje slavonskomu glavnom zapovjedništvu, da ne traži od njega svotu od 7 for. 39 krajc., koju je ostao dužan za čišćenje stana, iz koga se iselio, kad je stupio u mir. Bilo je to 24. srpnja 1826. Přzybila je umr'o u Temišvaru 13. prosinca 1828.

Nekoje promjene kod učiteljstva naše pukovnije. Čuli smo, da je 24. prosinca 1800. imenovan krajiški mladić Pavo Kovačić školskim pomoćnikom u Otoku, a mladić Varzić iz Gundinaca školskim pomoćnikom u Vinkovcima. Kad su Varzića premjestili u Cernu, onda je mjeseca travnja 1801. imenovan školskim pomoćnikom u Vinkovcima krajiški mladić Pavo Jovanovac iz Gradišta. — Dne 13. listopada 1803. oglasila je naša pukovnija, da je glavno zapovjedništvo naredbom od 1. listopada t. g. imenovalo školskoga pomoćnika Pavu Jova-

novca zbog njegove marljivosti i neprikornoga vladanja učiteljem prvoga njemačkog razreda u Vinkovcima, gdje je dotle zauzimao to mjesto učitelj Panduroviċ, kojega su otpustili od službe. Mjesto Jovanovca imenovalo je glavno zapovjedništvo 16. listopada t. g. školskim pomoćnikom sudbenoga pisara Petra Šianića.

Dne 10. siječnja 1804. čita se, da je brodski školski pomoćnik Petar Gorjanac premješten u Petrovaradin. Dne 30. svibnja 1804. dopustila je školska komisija u Vinkovcima Gorjancu, da se može na početku jesenskih školskih praznika podvrći učiteljskomu ispitu. Dne 19. ožujka 1806. čitalo se, da je Gorjanac zamolio školsku komisiju, da ga riješi učiteljske službe, da može prijeći u drugu službu; no to mu nije pošlo za rukom, jer se zna, da je i nadalje ostao kod učiteljske službe.

Gorjanac se rodio oko g. 1780. u Otoku. On je svršio nadškolu u Vinkovcima, zatim je službovao kao pisar i prosti vojnik 3 godine i 6 mjeseci, a poslije toga stupio je u učiteljsku službu 1. rujna 1801. U listi o vladanju, što ju je g. 1822. sastavio petrovaradinski nadučitelj Dominik Přzybila, zabilježeno je izmedju ostaloga, da je Gorjanac u službi vrlo marljiv, prema predpostavljenima smjeran, a prema podčinjenima ozbiljan. S njegovom marljivosti i upotrebi bili su njegovi poglavari veoma zadovoljni. Govorio je i pisao slavonski i njemački, a vladao se dobro, pa je zaslužio, da bude unapredjen za činovnika kod kontumaca.

Da se bolje stvar shvati, valja ovdje navesti, da je u listi kod pojedinih učitelja bilježeno, da je dotični učitelj zaslužio, da bude unapredjen za učitelja, nadučitelja, kancelistu, činovnika kod kontumaca i t. d.

Dne 5. ožujka 1813. tužio je kopanički župnik i kateheta Pavo Filipoviċ mjesnoga učitelja Šianića poradi nemoralnoga života pozivajući se pri tom i na istragu, koju je u tom predmetu vodio sam biskup Mandiċ, kad je u Kopanici vršio kanoničku vizitu. Tužbu je poslao slavonsko-srijemskoj školskoj komisiji. Šianića su premjestili u Cernu, a u Kopanicu je došao ceranski učitelj Jovanovac. Kako su se obojica bavili gospodarstvom, a Šianić je uz to bio i bolešljiv, to im nije baš u zgodno vrijeme došao premještaj, pa su zato zamolili, da se premještaj odgodi do konca poljeća.

Dne 18. svibnja 1813. javila je školska komisija pukovniji, da kopanički učitelj Šianić može ići u kupalište na četiri nedjelje, a za to vrijeme neka ga zastupa školski pomoćnik Vukovac, koji je po izjavi školskoga ravnateljstva dorastao učiteljskomu zvanju, samo treba da kroz to vrijeme što češće pohadjaju i nadgledaju školu duhovni i svjetovni nadziratelji. Premještaj Šianića neka se odgodi do njegova povratka iz kupališta. G. 1813.

bili su u kupalištu u Daruvaru osim Šianića još i nadučitelj Kirin iz Vinkovaca i učitelj Marjanović iz Broda.

Šianić je započeo svoje službovanje u Cerni 12. srpnja 1813., a ceranski učitelj Jovanovac otišao je na njegovo mjesto u Vel. Kopanicu. I u Cerni je bolovao Šianić, pa su mu zato dodijelili školskoga pomoćnika Tomaševića. Dne 21. studenoga 1813. javila je ceranska satnija školskoj komisiji, da je Tomašević dobio srdobolju. Sad je bio odredjen pomoćnik Vukovac u pomoć učitelju Šianiću. Ali eto jada iznenada! Kopanički učitelj Jovanovac javlja, da Vukovac ne može ići u Cernu, jer ima ranjave noge. Ceranska je satnija sada dobila nalog od više oblasti, da školu raspusti, ako Šianić ne može da obučava mladež, a roditelji, kojima prilike dopuštaju, neka pošalju svoju djecu u vinkovačku ili otočku školu, dok Šianiću ne bude bolje. Prije Šianića službovao je u Kopanici učitelj Cvjetić.

Dne 2. studenoga 1816. čitalo se, da je kopanički učitelj Jovanovac dobio dopuštenje, da može oženiti seljačku djevojku Barbaru Matijevac iz Kopanice.

God. 1813. službovao je u Vinkovcima učitelj Milošić, koji nije bio zadovoljan sa svojim položajem. Unatoč tomu, što se po njegovu priznanju „bei diesem undankbaren Lehrfache“, kako je to u molbi istaknuo, moglo doći učenjem i pripravljanjem do nadučiteljske i profesorske časti, tražio je on drugu službu poradi više plaće. Mjeseca siječnja 1814. postao je policajnim povjerenikom u Karlovcima.

Dne 15. lipnja 1815. oglasilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da je Pavo Tomašević, školski pomoćnik u Otoku, postao „cili meštar“ u Vinkovcima. Istom je prilikom javljeno, da je satnijski pisar Jakob Šajinović postao školski pomoćnik u Otoku, a učenik Ivan Tunić postao je školski pomoćnik u Vinkovcima. Dne 16. veljače 1818. umr'o je u Otoku učitelj Rohrbrich u 54. godini života svoga.

Naredbom glavnoga zapovjedništva od 5. ožujka 1818. Q. 508 podijeljeno je Filipu Vukovcu, učitelju u Lipovljanima, ispražnjeno mjesto učitelja u Vinkovcima.

Dne 1. svibnja 1819. postao je učiteljem trivijalne škole u Garčinu Ferdinand Klaić. Na početku svoga službovanja u Garčinu molio je, da mu se dade mjesto pisara kod kontumaca u Brodu. Budući da nije imao svjedodžbe za sanitetsku službu, koja je bila skopčana s kontumackom službom, nije se mogla prihvatiti njegova molba.

Učiteljsko zvanje, koje se visoko cijeni samo onda, kad se govori o zadaći pučkoga učitelja, koju treba da vrši u korist domovini, ne cijeni se tako, kad se govori o plaćama učitelja. To je razlog, što neki ostavljaju to zvanje, pa traže drugu unosniju i udobniju službu. Prolistao sam dosta starih spisa, pa nigdje ne nadjoh ubilježeno, da je koji stalno i dobro namješteni činovnik napustio svoju službu i posvetio se iz ljubavi zvanju pučkih učitelja.

Dne 20. prosinca 1820. javilo je pukovnijsko zapovjedništvo zemaljskoj školskoj komisiji, da je općina Laze izabrala sebi za učitelja Petra Mirkovića, sina grčkoistočnoga župnika. Ugovor izmedju općine Laze i učitelja Petra Mirkovića najstariji je ugovor, što se dosad mogao naći u našem kraju. Taj ugovor glasi ovako:

Vergleich.

Welcher an heute gesezten Dato zwischen der Lazaner Gemeinde an einer — und dem National-Lehrer Petar Mirkovich anderentheils folgendermassen verabredet und beschlossen, als:

1. Die Lazaner Gemeinde verpflichtet sich obgesagten National Lehrer auf das Millitair Jahr 1821 nähmlich von 1-ten 9-ber 1820 bis Ende 8-ber 1821 Achtzig Gulden W. W., die sie aus ihrer Mitte freiwillig zusammenschiessen werden, in baaren zu zahlen, dann von jedem Ehepaar zwey Oka Frucht in Natura zugeben, dann zur Beheitzung der Schule vier Klafter Brennholz beizuführen.

2. National Lehrer Peter Mirkovich verpflichtet sich, die ihm in die Schule gesendeten Kinder nicht nur im Bethen, Lesen und Schreiben in der National- sondern auch in der deutschen Sprache nach der vorgeschriebenen Methode zu unterrichten, und übrigens auch alle Kirchendienste, wie auch bey Begräbnissen, und überhaupt alle dem Lehrer bevorstehenden Diensten zu verrichten.

3. Und weil die Gemeinde Lazo mit keinem Schulhause versehen ist, so überlasset der hierortige H. Pfarrer Jakob Mirkovich das in seinem Hofe befindliche kleine Häusel für dieses Jahr frey.

Urkund dessen werden drey gleichlautende Vergleiche verfasst und gefertigt. Laze am 27-ten November 1820.

† Steva Danilovich, † Jovan Merksich,
† Glisho Shterbac, † Toma Kosanovich,
† Nečitljivo. † Petar Novakovich,
† Aleksa Phillipovich, Gft. † Waso Billich, Corp.
Jakob Mirkovich, Paroch. Kesegich, Fähnrich. Peter Mircovich, Lehrer.

Gegenwärtiger Vergleich wird Regiments Comdo seits und dessen Gericht nach seinem vollen Inhalt bestättiget, und ist zugleich eine Paare davon zu Actenbelag hier rückbehalten worden.

Winkowze den 20-ten Dezember 1820.

Michael Boxicsevich, Gvhptm.
Pichler, Oberst.

Von dem k. k. Broder Gränz Regiments Gericht No. 7.
Thomas Kalinovits, Auditor.

Dne 4. travnja 1822. premjestilo je školsko povjerenstvo kopaničkoga školskog pomoćnika Vinka Filipovića u Adaševce i odredilo, da do daljne naredbe primi tamošnju školu iza umirovljenja c. kr. učitelja Franje Fazela, a zatim je odredilo, da se kopanički školski vježbenik Matasović upotrijebi kao pomoćnik u Kopanici. Dne 9.

listopada 1822. javila je pukovnija zemaljskoj školskoj komisiji, da je mirkovačka općina izabrala za učitelja Vasu Papulića. Dne 28. rujna 1825. javlja pukovnija, da se krajiški mladić Gjuro Štivičević iz Otoka prijavio za školskoga pomoćnika ili za pedagoški tečaj.

Odlikovanje. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 7. prosinca 1820. B. 5799 oglašeno je, da je Njegovo Veličanstvo premilostivo podijeliti blagoizvoljelo učitelju u Adaševcima Franji Fazelu s obzirom na njegovo mnogogodišnje službovanje malu zlatnu medalju s ušicama i vrpcom.

Drva za ogrjev. Dne 26. kolovoza 1800. sastavila je kantonska oblast u Vinkovcima izkaz o potrebi ogrjevnih drva. U iskazu je navedeno, da nadučitelj Engelbrecht dobiva besplatno 4 hvata jasenovih i 8 hvati hrastovih drva na godinu. Toliko je dobio i profesor Krmpotić, dok je profesor Calixto dobio uz otplatu od 1 for. 3 krajc. po hvatu 6 hvati jasenovine, a besplatno 6 hvati hrastovine. Školski pomoćnik Pandurović dobio je besplatno 6 hvati hrastovine. Toliko je drva dobio badava i vinkovački orguljaš. Upravitelj kantona Rademacher dobio je izmedju sviju u popisu navedenih službenika najviše drva, naime 15 hvati jasenovine i 15 hvati hrastovine uz otplatu od 1 for. i 3 krajc. po hvatu. Pravo na besplatna drva imale su i škole, i to svaka na 6 hvati drva.

Dne 14. kolovoza 1817. izdao je pukovnik Wetzel na satnije naredbu, koja se ticala dovoza ogrjevnih drva za službenike u štopskom mjestu za god. 1818. Drva su rezana samo od ležeće šume. Visina hvata morala je biti 7, a duljina 6 stopa; duljina cjepanice morala je biti 3 stope, a debljina $^1/_2$ stope. Za sječu i za dovoz drva plaćalo se krajišnicima po hvatu 1 for. i 6 krajc. Školski ravnatelj dobio je uz otplatu 6 hvatih hrastovine, a nadučitelj Kirin 4 hvata, generalmajor i brigadir Aron Stanisavljević dobio je 20 hvati hrastovine.

Visitationstabelle. Do god. 1825. bila je za škole propisana t. zv. „Visitationstabelle“, koju je iza dovršenoga semestralnoga ispita valjalo podastrijeti višoj oblasti. Tablica od g. 1803., koja se tiče državne škole u Drenovcima, koji su u to doba pripadali petrovaradinskoj pukovniji, štampat će se ovdje, da se vidi, kako je bila sastavljena, kako su učenici različne dobi pohadjali jedan te isti razred, što su u školi učili i kako su naučili. U oči pada, da učenici prvoga razreda, premda su nekoji u taj razred išli godinu i pol, ipak nijesu učili računati, a nekoji opet nijesu klasifikovani ni iz čitanja ni iz pisanja. Više od pol godine trebalo je, da se nekoji samo slova nauče. Osim škola u Zemunu, Karlovcima i Petrovaradinu imala je petrovaradinska pukovnija državne škole u Adaševcima, Drenovcima, Mitrovici, Staroj Pazovi i St. Slankamenu. U ljetnom polječu, koje se započelo 18. travnja 1803., a svršilo na koncu rujna t. g., pohadjalo je škole izuzevši Zemun, Karlovce i Petrovaradin 311 učenika (ca), od kojih su bila 104 rimokatoličke, 8 ih je bilo akatoličke, a 199 grčkoistočne vjeroispovjesti Evo navedene tablice:

Ort der Schule und Tag der Visitation	Drenovce den 19ten September 1803.
Namen und Diöces des H. Katecheten	Elias Vraxich, römisch-katholischer Pfarrer, deakowarer
Haben diesen Kurs katechisiret	34mal
Des Lehrers	
Namen und Religion	Stephan Novoselacz, Lehrer, katholisch
Altersjahre	19⅚ Jahr
Dienstjahre	2⅜ Jahr
Jährlicher Gehalt	180 fl.
Aufführung und Fleiss	Gut in beiden
Verfahren beim Unterrichte	Vorschriftmässig
Namen der H. Schulaufseher	Herr Hauptmann v. Koprczanovich
Haben die Schule besuchet	39mal

Ortschaft	Hausnummer	Namen	Altersjahr	Der Schüler: Religion: Katholische	Akatholische	Graecoritus	Stand ihrer Ältern
		I. Klasse.					
Drenovce	38	Ivan Jakobovacz	6⅔	1	—	—	Gränzer
	50	Ivan Kuduzovich	10⅝	1	—	—	„
	65	Stephan Gerhard	6¹/₁₂	1	—	—	Schmied gestorben
	58	Anna Selepcsiny	10⅓	1	—	—	Unterarzt
	55	Abraham Nemcsevich	6⅔	1	—	—	Oberlieut. gestorben
	1	Philipp Wareshevacz	7⅓	1	—	—	Gränzer
„	13	Ivan Dokniash .	11⅚	1	—	—	„
„	39	Mitar Sklizovich	11⅝	1	—	—	Wald-aufseher
Juriche	3	Maksim Kulishich	9¼	1	—	—	Gränzer
	18	Blax Franich	11⅝	1	—	—	„
Racsinovce	14	Kuzman Babich	11⅓	1	—	—	Gemeiner Fousulier
„	49	Stanko Shestich	11⅝	1	—	—	Gränzer
Jamena	13	Waso Boxich	8⅓	—	—	1	„
	15	Damian Annicsich	8⅝	—	—	1	„
„	24	Anton Cernojevich	10⅓	1	—	—	„
Soljane	9	Mathias Philipovich .	9⅝	1	—	—	„
„	19	Winko Widakovich	9⅝	1	—	—	„
Werbanja	9	Bernhard Purrich .	9¹¹/₁₂	1	—	—	„
		II. Klasse.					
Drenovce	II.	Eufemia v. Koprczanovich	10⅝	1	—	—	Hauptman
	27	Petar Lukich	11¾	1	—	—	Gränzer
	55	Elias Nemcsevich .	9¹¹/₁₂	1	—	—	Oberlieut. gestorben
	58	Johann Selepcsiny	6⅞	1	—	—	Unterarzt
	60	Mihat Shevarovich	11⅙	1	—	—	Gränzer
„	74	Jerko Parmach .	11⅙	1	—	—	„
Soljane	29	Mihat Gvozdich	11¾	1	—	—	Feldwäbel gestorben
		III. Klasse.					
Drenovce	11	Matko Komesarovich	12⅝	1	—	—	Korporal gestorben
Gunja	4	Thomas Wareshevacs	11¼	1	—	—	Schmied gestorben
„	47	Martin Salaitich	12⅞	1	—	—	Gränzer
Juriche	8	Adam Gollich	11⅙	1	—	—	Feldwäbel
Stroshince	8	Thadian Novoselacz .	8½	1	—	—	Gränzer Invalid
„	26	Simon Wukovacz	11¼	1	—	—	Gränzer
Soljane	42	Matko Gallovich	11⅓	1	—	—	„
Werbanja	11	Marko Chosich	12⅓	1	—	—	„
		Summe		31	—	2	

Jahre des Schulgehens	Haben gelehrnt: Sitten	Fähigkeiten	Anwendung derselben	die Religion	Buchstabenkennen	Buchstabiren	das Lesen	das Schönschreiben	das Rechnen	die Orthographie	das Diktandoschreiben und Uebersetzen	Betrag der Schultäge dieses Kurses	Wie viel Täge der Schüler diesen Kurs ausgeblieben ist	Welche Bücher zum Unterrichte vorhanden sind	Verwahrung derselben	Welche Lesebücher und was aus denselben ist vorgetragen worden.	Aus dem
1½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	—	—	94	—	I. Klasse	1ten Theile die Religion betreffend,	I. Klasse	2ten Theile die Landwirtschaft betreffend, der
½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	gg	gg	—	—	13	—	II. „	der	II. „	
½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	m	—	—	—	36	—	III. „		III. „	
1½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	—	—	—	—	24	—				
1½	gg	zg	zg	gg	gg	gg	m	—	—	—	—	30	—				
1½	gg	gg	zg	gg	gg	gg	zg	—	—	—	—	—	—				
1½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	zg	—	—	—	—	—				
1½	gg	gg	m	gg	gg	gg	m	—	—	—	—	3	—				
1 3	gg	gg	gg	gg	gg	gg	m	m	—	—	—	39	—				
1½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	—	—	—	—	26	—				
1½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	—	—	—	—	21½	—				
1½	gg	gg	gg	gg	gg	zg	m	—	—	—	—	28½	—				
1½	gg	gg	gg	gg	gg	m	m	—	—	—	—	2	—				
1½	gg	gg	gg	gg	gg	m	m	—	—	—	—	35	—				
1½	gg	gg	zg	gg	gg	—	—	—	—	—	—	12	—				
1½	gg	gg	gg	gg	zg	—	—	—	—	—	—	3	—				
												123 Täg					
2½	gg	gg	gg	gg	gg	gg	m	—	—	—	—	25	—				
2⁷/₁₂	gg	zg	gg	gg	gg	zg	m	—	—	—	—						
2½	gg	gg	gg	gg	zg	m	m	—	—	—	—	26	—				
1	s	s	s	s	s	s	s	—	—	—	—	24	—				
2⁷/₁₂	gg	gg	gg	gg	gg	gg	m	m	—	—	—	6	—				
2⁷/₁₂	gg	zg	gg	gg	gg	m	m	—	—	—	—	18	—				
2⁷/₁₂	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	zg	m	—	—	4	—				
4	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	zg	m	—	—	21½	—				
2⁷/₁₂	gg	gg	gg	gg	zg	m	m	m	—	—	—	38	—				
2⁷/₁₂	gg	gg	gg	zg	gg	m	m	m	—	—	—	14	—				
2⁷/₁₂	gg	gg	gg	gg	gg	zg	zg	zg	m	—	—	25	—				
4	gg	gg	gg	gg	gg	gg	gg	zg	—	—	—	27	—				
4	gg	zg	gg	gg	m	m	m	m	—	—	—	3	—				
2⁷/₁₂	gg	gg	gg	gg	gg	m	m	m	—	—	—	—	—				

Aus dem kleinen Katechismus vom Anfange bis zum 3ten Hauptstücke deutsch und slavonisch.

Aus dem mittleren Katechismus das für den Sommerkurs vorgeschriebene deutsch und slavonisch.

Eben aus dem mittleren Katechismus das für den Sommerkurs bestimmte deutsch und slavonisch.

Aus dem Nationalnamenbüchlein das Buchstabiren und das buchstabirte Lesen der verschiedenen Geschichte deutsch und slavonisch.

Aus dem 2ten Theile des Lesebuches das für den Sommerkurs bestimmte 2te, 3te und 4te Stück.

Eben aus dem 2ten Theile des Lesebuches das vorgeschriebene 1., 3. und 4. Hauptstück vom 5ten Stücke.

Hievon zeigt das Verzeichniss Gut in einem Kasten

Wurde, wie vorgeschrieben, beobachtet.

Ob das vorgeschriebene Schulgebet und Kirchengehen beobachtet wurde

Jede Quatemberwoche, mithin 2mal.

Wann und wie oft die Jugend gebeichtet hat

Anmerkungen

A. Nöthige Anfragen, worüber eine Entscheidung gebeten wird.
B. Befehle, die vom hochlöb. Hofkriegsrathe zu geben wären.
C. Nachricht über den Vollzug der erlassenen Befehle, wird dem Hauptberichte überlassen.

Orguljaška služba. Odredjeno je g. 1784., da svaka općina, koja ima orgulje u crkvi, naredi s učiteljem ugovor radi orguljanja, pa da mu onda ugovorom zajamčena beriva ili u gotovu, ili pak u naravi točno isplaćuje, ako učitelj ne bi htio besplatno vršiti tu službu u slavu Božju.

Vinkovački orguljaš podnio je tužbu na pukovniju, da nedjeljom i blagdanom ne može dobiti čovjeka, koji bi gazio mijeh, a ni dječakâ iz normalne škole, koji bi kod mise pjevali. Pukovnik Wetzel odredio je 15. listopada 1803., kad mu je tužba došla u ruke, da mjesno zapovjedništvo nadje čovjeka za gaženje mijeha, a sporazumno s nadučiteljem valjalo je odrediti dječake, koji su dotle obučavani u pjevanju, da u crkvi pjevaju. Slijedi odatle, da su nekoji učenici vinkovačke glavne škole obučavani i u pjevanju, ali se dosad nije moglo naći, da su obučavani i u glazbi, što se spomenulo, kad je glazbenik Weselly primio orguljašku službu u Vinkovcima.

Vinko Filipović, školski pomoćnik u Velikoj Kopanici, vršio je u tamošnjoj crkvi orguljašku službu, s kojom je skopčana bila nagrada od 12 for. beč. vr. na godinu. On je zamolio, da mu se dade na godinu 12 for. konv. vr., ili pak da ga riješe te službe. Premda je više godina vršio tu službu, odgovorili su mu, da je može slobodno ostaviti, ako nije s nagradom zadovoljan. Dne 27. ožujka 1821. zamolio je Filipović c. kr. slavonsko-srijemsku školsku komisiju, da ona posreduje, da on dobije 12 for. konv. vr., ili da se zbilja riješi te službe. Preporuka je otišla pukovniji, od pukovnije satniji, koja je napokon isposlovala, da je Filipović mjesto 12 for. beč. vr. dobio 12 for. konv. vr. na godinu, što je u crkvi vršio orguljašku službu.

Vinkovačko učiteljsko osoblje. Mjeseca veljače 1804. odredila je oblast, da vinkovački mesar mora sjeći funtu govedine za vojništvo po 6 krajc., a za publiku i t. zv. „Extra Personal“ po 7 krajc. Medju taj „extra Personal“ bili su uvršteni profesori i učitelji, koji su te godine u Vinkovcima službovali. Evo im imena: Friedrich barun Calixto, profesor matematičke škole; Gjuro Franikić i Mato Krmpotić, profesori latinske škole; Franjo Engelbrecht, nadučitelj normalne škole; Nikola Iščić i Pavo Jovanovac, trivijalni učitelji, Petar Šianić, škol. pomoćnik. Učitelji su morali plaćati za govedinu 1 krajc. više nego časnici. I ta malenkost morala je biti dosta osjetljiva za Šianića, koji je mjeseca ožujka t. g. istaknut medju dužnicima pokojnoga Pere Markovića s dugom od 116 for. 7 krajc., i to baš na prvom mjestu.

Dne 29. siječnja 1805. spominje se medju dužnicima pokojnoga Janka Mitrovića učiteljska udovica Iščić; dug je iznosio 23 for. 39 krajc. Ta je udovica morala još nekoje dugove isplatiti poslije smrti svoga muža Nikole,

iza kojega joj je ostalo na vratu i četvoro neopskrbljene djece. Za izdržavanje je dobila mjesečno 5 for. Evo odredbe o tom, kako ju je saopćila naša pukovnija dne 28. lipnja 1805.:

Der hochlöbliche Hofkriegsrath hat mittelst Reskripts vom 12-ten Juny 1805. Nro. 1578 der mit 4 unmündigen Kindern beladenen Trivial-lehrerswitwe Rosalia Isscsich für sie und ihre Kinder eine Sustentation von monatlichen fünf Gulden vom 1-ten Juny d. Jahres an aus den Broder-Regiments-Proventen zu verabreichen allergnädigst bewilliget. — Novce je dizala na namiru, koju je morao potpisati i župnik.

God. 1808. službovali su u Vinkovcima: Franjo Engelbrecht, nadučitelj, Josip Bušić i Ivan Cvrković, učitelji i Eleonora Posavac, učiteljica.

Ženidbena jamčevina. Da su i državni učitelji morali plaćati ženidbenu jamčevinu, dokazuje ženidba našega zemljaka Mate Plavšića, rodom iz Soljana, koji je kao učitelj službovao u Rokovu dolu, u predgradju Petrovaradina. Dne 13. svibnja 1804. zatražio je nanovo dopuštenje, da može oženiti djevojku Viktoriju Cvetković, kojoj je mati osigurala u ime jamčevine 1500 for. Trivijalni učitelji iz onoga vremena dobivali su na godinu 180 for. plaće, a jamčevina, koju su morali položiti, ako su se htjeli ženiti, iznosila je, kako se odatle vidi, 1500 for. Učitelji su bili prinudjeni, da traže sebi drugaricu iz bogatijih kuća. Jer koja je djevojka mogla položiti navedenu svotu, mogla je imati još koju stotinu, što je učitelju dobro došlo. Svaka majka nastoji, da svoju kćerku što bolje udomi, pa zato treba da se još zarana pobrine, da i kćerka nešto miraza donese, pak će se onda lakše živjeti.

Na temelju osigurane jamčevine podijelili su Plavšiću dopuštenje za ženidbu. No već 22. travnja 1807. javilo je glavno zapovjedništvo, da je prema reskriptu c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 11. ožujka 1807. B 743 Njegovo Veličanstvo dopustiti blagoizvoljelo, da se učitelji u vojnoj Krajini oslobode uplaćivanja ženidbene jamčevine. I tako je Plavšić dobio natrag svoje isprave, koje su se ticale jamčevine.

Bit će, da je krajiško učiteljstvo s veseljem pozdravilo tu previšnju odluku, koja će se poslije navesti, samo su još dugo vremena pazili na učitelje, a naročito na školske pomoćnike, da se ne žene nepromišljeno. Školski pomoćnici, koji su se htjeli ženiti, molili su pukovnijsko zapovjedništvo, da im se za to dade dopuštenje. Kad se podastrla molba, moralo se podnijeti i pismeno očitovanje, da će molitelj dobivati pripomoć od roditelja zaručnice. Otpisom od 12. siječnja 1826. dopustila je pukovnija, da pomoćnik Stjepan Babić u Otoku može oženiti kćerku učitelja Cvrkovića, jer će

mu se tim doista poboljšati njegovo stanje. Na temelju očitovanja podijeljeno mu je dopuštenje za ženidbu. Očitovanje je ovako napisao:

Erklärung.

Gefertigter erkläret sich in Folge des ergangenen Löbl. Regiments-Commando Befehls, dass derselbe bei der angesonnen Eheligung der Tochter Anna des Herrn Lehrers Cverkowich darauf die Verbesserung seiner Lage begründen wolle, weil besagter Herr Lehrer mich nicht nur mit der erforderlichen Einrichtung, sondern auch mit einem kleinen Beitrage alljährlich zu unterstützen bereit ist, auch mir den Nutznüssungs-Ertrag von dessen zu Winkovce besitzenden Hause bis zu meiner etwaigen bessern Versorgung überlasset.

Ottok am 9ten Jänner 1826. Stephan Babich, Schulgehilfe.

Bestättige, dass ich diese Unterstützung zu leisten versprochen habe.

Cverkovich, Lehrer.

Izvještaj o stanju školstva. Godine 1808. podnijela je slavonska školska komisija u Vinkovcima izvještaj o školstvu za godinu 1807., pa je na taj izvještaj dobila od najvišega mjesta uglavnom ovu odredbu:

Popratni izvještaj slavonske školske komisije od 29. siječnja t. g. Q. 91 o napretku školstva u tamošnjoj Krajini pribavio mi je ugodno uvjerenje o neumornoj brižljivosti i valjanoj marljivosti časnika, kojima je naloženo, da nadziru škole, zatim kateheta, školskoga ravnatelja i većine učitelja, izmedju kojih su se osobito odlikovali profesor Krmpotić u Vinkovcima, nadučitelj Rotter u Mitrovici, učitelj Galović u Titelju i učitelj Rohrbrich u Otoku. Nasuprot neka se na vršenje svojih službenih dužnosti upute nemarne osobe na trivijalnim školama: Kasapović u Novoj Gradiški, Šagovac u Novskoj, Rešković u Lipovljanima i Kulundžić u Oriovcu, da se ugledaju u svoje marne drugove. Na pojedine tabele obnalazim primijetiti ovo:

Od interesa je za upravnu oblast, da zna, tko od različnih staleža i razreda u narodu daje svoju djecu javno obučavati, pa jer stupac „stalež roditelja“ u školskim tablicama tomu treba da služi, stoga nije dosta, da se kod onih učenika, kojima je otac umr'o, samo to navede, nego treba i kod njih navesti stalež roditelja. Na to se pazilo u tablicama škola u petrovaradinskoj pukovniji. Sve knjige, koje nedostaju, a osobito one, koje se tiču znamenitijih predmeta obuke i koje služe učiteljima kao napuci, treba odmah nabaviti. Premda školske nagrade treba dijeliti samo medju najvrednije učenike, to se ipak nalaze u iskazima mnogi sa srednjom marljivosti i spo-

sobnosti, kao i takvi, koji se svojim vladanjem ni najmanje ne razlikuju od drugih, štono su ostali bez nagrade. U iskazima treba navesti bar razlog, zašto je koji odlikovan.

Beč, 13. ožujka 1808. E. H (Erzherzog) Ludwig m. p. FML.

Ta lijepa pohvala i blaga opomena Nj. cesar. Visosti nadvojvode Ljudevita kao „General-Militär-Gränzdirektor-a“ izazvala je kod brigade u Vinkovcima dosta oštar nalog, da pukovnije pohvale brižne i marljive katehete i učitelje, a nemarni neka se upute i potaknu na vršenje njihovih dužnosti, da ne bude u budućim školskim izvještajima prekršaja, kakve je pomenuta dvorska oblast opazila.

U protokoli o školskim naredbama, iz koje sam ovo izvadio, nalazi se iza ove odredbe rješenje na izvještaj o školstvu za godinu 1806. I iz njega će se uglavnom navesti riječi Njeg. cesarske Visosti, koje glase:

Opazio sam na osobito moje zadovoljstvo, da školski nadzornici, katehete i učitelji od veće česti ispunjavaju svoje dužnosti, pa da i u toj grani javne uprave vlada red i marljivost; zato neka im se u moje ime podijeli pohvala. Na priposlane tablice obnalazim primjetiti ovo:

Da se otkloni nepotrebno piskaranje, treba ubuduće obadva tečaja stegnuti u jednu tablicu, pa pribilježiti zbroj učenika, na što se kod mnogih dosad nije pazilo. Veoma bi dobro bilo, kad bi se u iskazu navele knjige, koje nijesu više za porabu kao i one, koje su u zalihi. U mnogim tablicama veli se u rubrici „Postupanje kod obuke“ o učiteljskim pomoćnicima, pa i o samim učiteljima, da se prilično dobro prema propisu vladaju. Taj neizvjesni izraz treba ubuduće zamijeniti izrazom, kojim se stvar točno označuje. Vladati se može samo prema propisu ili protiv propisa. Učitelje i pomoćnike, koji bi radili protiv propisa, treba poticati na točnu pažnju propisanih norma. Da se ne prave nepotrebni troškovi za poštarinu, treba ubuduće pripošiljati samo izvrsne rukopise i risarije učenika. U ostalom veseli me, što se za predmet pregledalica (Musterschriften) uzimaju sama dobro izabrana, moralna i na praktični život upravljena pravila, te se tim raširiti nastoje. Na pitanje: Da li se mogu ostaviti u „Oberschulu“ učenici, koji su nastupili 16. godinu, da se temeljitije nauče i bolje obrazuju, ako u to vrijeme može bez njih biti družina, obnalazim odvratiti, da to doista biti može, ako ti učenici pokazuju talenat i marljivost.

U svakom pak dogadjaju treba da se upotrijebe po svršetku tečaja u svojim kućama kod krajiškoga staleža.

Beč, 10. listopada 1807. E. H. Ludwig m. p. FML.

I to je doista lijepa slika slavonskoga krajiškog školstva od g. 1806.

Gornju odredbu dostavila je brigada pukovniji, a pukovnija „visitation-u“ pukovnijskomu, da se priopći učiteljstvu. Nadučitelj Simonović u Novoj Gradiški poziva učiteljstvo priopćujući mu gornju odredbu, da se pripravi za doček nadvojvode Ljudevita, koji će s proljeća 1808. putovati po Krajini. Učenike je valjalo dobro pripraviti u njemačkom jeziku, u računstvu i pisanju diktanda. Nalaže se, da i učenici izidju na doček, i to ovim riječima: „Wenn die Compagnie ausrückt, müssen auch die Schüler ein jeder mit seiner Probeschrift ausrücken“.

O putovanju nadvojvode Ljudevita izdana je u našoj pukovniji 18. svibnja 1808. ova objava: Još ove ili druge nedilje hoće Njihovo Veličanstvo prinz Ludwig pored Save od Zemuna tia do Jasenovca proći. Tako vas vilajet ili puk onih sela, kroz koje Njihovo Veličanstvo proći hoće, imade se oni dan dobro obući i očešljati, pak onako, tko volju imao bude viditi rečenog velikog gospodina, izaći.

Dne 15. lipnja 1808. čitalo se na zapovijedi: Njihovo cesarsko Veličanstvo Gränz-Direktor E. H. Ludwig jesu varošu „Mayerhofen (Meierhof), koji mu se lipo dopao, ime „Ludwigsthal“ pridililo, koje se svakomu na znaje daje.

Još je znamenita odredba, koja se tiče umirovljenja učitelja, pa će se ovdje priopćiti onako, kako ju je nadvojvoda Ljudevit poslao kao radosnu vijest u Krajinu. Ta odredba glasi:

Seine Majestät haben über erstatteten Vortrag allergnädigst zu entschlossen geruhet, dass die in Gränzen angestellten Schul-Direktoren, Matematische- und Normal-Schullehrer samt ihren Witwen und Waisen ohne Rücksicht ob sie fortan bei den Schulanstalten gedient haben, oder vorher in einer Militär-Dienstleistung gestanden sind, in Fällen, wo es sich um ihre Pensionirung handelt, nach für Staatsbeamte allgemeine bestehenden Pensions-Normale behandelt werden sollen, wodurch es von der mit der Hauptverordnung vom 17. September 1800. vorgeschriebenen Heirats-Caution der Normallehrer abzukommen hat.

Dem Generalkommando wird hievon zu dem Ende die Eröffnung gemacht, um von dieser allerhöchsten Gnade gesamte Lehrer zur Aufmunterung derselben zu einem anhaltenden Fleiss zu verständigen, und bey eintretenden Pensionirungsfällen die vorschriftmässig verfasste Pensions-Urkunde hieher einzusenden, wo sodann die Pensionirung aus dem Gränz-Proventen-Fond eingeleitet werden wird.

Wien, am 11. März 1807. E. H. Ludwig m. p. General-Major.

Mirovina je bila odredjena samo za državne učitelje. Kad se poslije prilično pomnožao broj općinskih učitelja, onda su svi napredni učitelji težili za tim, da se što prije riješe općine, pa da postanu državni učitelji, jer su samo tako mogli biti sigurni, da će u starosti i u obnemoglosti svojoj dobiti kakvu takvu pripomoć ili mirovinu. To je stanje potrajalo dosta dugo, trajalo je do god. 1871., kadno izidjoše novi propisi za krajiško školstvo.

Nove škole u Vinkovcima, Bošnjacima, Andrijaševcima i Neudorfu. — Djevojačka škola u Vinkovcima. — U knjizi „Vollständige Topographie der Karlstädter-Militärgrenze“ naveo je ravnatelj Fras, da je djevojačka škola osnovana u Gospiću g. 1764., u Otočcu g. 1765., u Ogulinu g. 1770., a djevojačka škola za slunjsku pukovniju da je spojena 1815. s civilnom djevojačkom školom u Karlovcu. Vaničck pak veli u svojoj povijesti „Specialgeschichte der Militärgrenze“ od g. 1875., da je prva djevojačka škola za vojnu Krajinu osnovana 1775. u Karlovcu, a g. 1776. u Bjelovaru. Tu se ništa ne spominje o osnivanju prvih djevojačkih škola u XVIII. stoljeću za krajeve slavonske Krajine. Bit će dakle, da je u našem brodskom kraju osnovana prva djevojačka škola tek početkom prošloga stoljeća, a ta je bila u Vinkovcima.

U spomenici vinkovačke djevojačke škole, koja je sastavljena, kad su sastavljane i spomenice za druge škole bivšega brodskog okružja, stoji, da je prva učiteljica u tom mjestu bila neka Terezija Schwarz, koja se rodila u Osijeku god. 1790., a otpočela službovati kao prva učiteljica god. 1815. Ona se udala za liječnika Laurića, te je onda i nadalje služila kao učiteljica sve do godine 1842., kadno umrije. Da navedena Terezija Schwarz nije bila prva učiteljica u Vinkovcima, dokazuje relacija ravnatelja Sabljaka od god. 1813., u kojoj je napomenuta i učiteljica vinkovačke djevojačke škole, a ta se zvala Posavac. Kako se iz službenih spisa razabrati može, ta se učiteljica više bavila svojom kućom, svojim gospodarstvom, negoli obukom učenica, ali su je morali trpjeti, jer nije bilo za to zvanje sposobne „matrone“, kojom bi Posavčevu zamijenili, a nijesu mogli dopustiti, da se škola napusti. U izvještaju od god. 1808., u kojem su navedene sve škole i sve učiteljsko osoblje, koje je te godine službovalo u Vinkovcima, spominje se i djevojačka škola, kojom je upravljala Eleonora Posavac. Stoga zaključujem, da je baš spomenuta učiteljica Posavac mogla biti prva učiteljica

u Vinkovcima. G. 1815. bila je u Vinkovcima učiteljica Terezija Haas pl. Grünwald. Njoj je valjalo doznačiti za stanovanje državni stan, a za školsku sobu valjalo je prirediti matematičku školu.

Pohvalnice. Dijeljenje pohvalnica osniva se na naredbi c. kr. glavnoga zapovjedništva od 19. lipnja 1827. Q. 1404. Mi ćemo se pak odmah uvjeriti, da su pohvalnice uvedene kod nas još i prije. Najstarija pohvalnica, koja se dosad kod nas našla, glasi ovako:

Barbara Bresnig
Schülerin der zweyten Klasse
war im Monate November 1818.
sittsam und fleissig mit Vorzuge.

Vinkovce den 4. November 1818.

Jodl, Direktor. Theresia Lauritsch, Mädchenlehrerin.

Navedene riječi okružene su lijepim bojadisanim vijencem.

U otpisu glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu od 8. kolovoza 1825. Q. 1435 čita se, da su na temelju reskripta od 31. siječnja 1799. i 17. rujna 1800. B. 78 i 2625 uvedene djevojačke škole u vojnoj Krajini. Dakle i odatle se može zaključiti, da mi u osamnaestom stoljeću nijesmo imali uredjene djevojačke škole u našem brodskom kraju. Da je takva škola bila osnovana, valjda bi se i o njoj govorilo, kad se manje ili više govorilo o svim školama, koje smo u tom stoljeću imali. Navedenim reskriptima nije valjda bilo pobliže istaknuto, kako bi valjalo te nove škole urediti, pa je stoga glavno zapovjedništvo odredilo, kako treba da se urede. Za njihovo uredjenje valjao je § 4. odsjeka V. propisa „Über die Verfassung der deutschen Schulen“. Učiteljice su morale dokazati svjedodžbom osposobnicom, da mogu predavati u školama ove obučne predmete: čitanje, pisanje i računanje, zatim ženski ručni rad i to: pletenje, predenje, šijenje, bilježenje (Buchstabenzeichnen). Ženske radnje za luksus nijesu se smjele u školi preduzimati.

Da ne bude škola prenatrpana djevojčicama, odredilo je glavno zapovjedništvo, da se odmah na koncu godine iz škole ispišu djevojčice, koje nauče navedene obučne predmete i navedeni ručni rad, a mjesto njih neka se uzmu druge kao početnice. To se najviše odnosilo na seljačke i radničke djevojčice.

Ako koja učiteljica nije mogla obučavati mladež radi bolešljivosti, starosti i množine djevojčica, pa i radi toga, što sama nije bila dosta vješta čitanju, pisanju i računanju, tad joj se mogao, ako se školska komisija o tom uvjerila, dodijeliti školski

pomoćnik s normalne škole u istom mjestu. Napokon se reklo, da se može imenovati i školska pomoćnica, koja bi se dala u pripomoć starijoj učiteljici, koju onda ne bi trebalo umiroviti. Kako se iz svega toga vidi, ticalo se to samo državnih djevojačkih škola u štopskim mjestima i škola u gradovima, jer su ta mjesta bila prva na redu, da se u njima osnuju djevojačke škole.

Nadalje se ističe, da je po objavi dvorskoga vojnog vijeća od 22. kolovoza 1825. B. 2522 samo u Bjelovaru i Petrinji bio broj učenica tako velik, da ih nije mogla sama učiteljica obučavati, nego se morao dodijeliti školski pomoćnik, koji je djevojčice obučavao u čitanju, pisanju i računanju, a učiteljica samo u ručnom radu. U drugim mjestima vojne Krajine, gdje su djevojačke škole postojale, obučavale su same učiteljice u svem svoje učenice. Djevojčice nisu nikakve druge škole pohadjale, nego su ih na trošak roditelja, ako su htjele da prošire svoje znanje, podučavali učitelji izvan školskoga vremena. Tako je to bilo s obučavanjem djevojčica, kad su zasnovane prve krajiške djevojačke škole na temelju reskripta od god. 1799. i 1800. Da se ovdje viša naredba potvrdi zgodnim primjerom, štampat će se dvije svjedodžbe Barbare Bresnik iz Vinkovaca, koja je svršila pedagoški tečaj, što ga je držao profesor i qua ravnatelj Schütz.

Copie. Vorzeige dessen, Babette Bresnek, hat sich bey dem Gefertigten der Prüfung unterzogen, und bey derselben bewiesen, dass sie erlernet hat.

Die Grundsätze der Unterweisung .		
„ Religionslehre		
Current und lateinische Schrift .		
„ Rechtschreibung .	gut	
„ Aussprache		
„ Rechnenkunst		
Das Verfahren		
Bey dem Buchstabenkennen .		
„ Buchstabieren		
Lesen		
„ Schönschreiben .	gut	
„ Rechtschreiben .		
„ Dictandoschreiben		
„ der Rechnenkunst		
„ dem Vortrage der Religion .		

Mit Rücksicht auf die beigegebenen Anmerkungen kann dieselbe als Gehülfin in Vorschlag gebracht werden.

Winkowce am 15ten October 1825.

Johann Schütz m. p. Professor und qua Director.

Dem Original vollkommen gleichlautend.

Vinkovce am 10ten Dezember 1825.

v. Grössing, Hauptmann-Auditor.

Copie.

Zeugniss.

Endesgefertigte bestättiget, dass Barbara Bresnik sich nicht nur allein die vier erforderlichen weiblichen Handarbeiten, nähmlich Nähen, Striken, Merken und Spinnen vollkommen eigen gemacht hat, sondern auch in denen feinen und schönern Arbeiten vorzüglich hinlängliche Fertigkeit erworben hat.

Sig. Vinkowce den 4ten December 1825.

Theresia Lauritsch m. p. Mädchenlehrerin.

Dem Original vollkommen gleichlautend.

Vinkovcze am 10ten Dezember 1825.

v. Grössing, Hauptmann-Auditor.

Školska pomoćnica u Vinkovcima. Na početku školske godine 1825./6. pokazalo se, da bi moglo pohadjati djevojačku školu u Vinkovcima 66 učenica, koje ne bi mogla podučavati u ženskom ručnom radu sama učiteljica Terezija Laurić. Zato je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 7. studenoga 1925. B. 4111 dopustilo, da se u djevojačkoj školi namjesti školska pomoćnica, te je ujedno imenovalo pomoćnicom Tereziju Schneider, koja je bila sposobnom proglašena za vršenje te službe. Toj je pomoćnici doznačena godišnja plaća u iznosu od 60 for. konv. vr., a dobivala ju je počevši od 1. studenoga t. g. iz pukovnijske proventne blagajnice. Tu je odluku priopćilo glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu otpisom od 22. studenoga t. g. Q. 2134 c. kr. slavonsko-srijemskoj školskoj komisiji u Vinkovcima, a ova je oblast otpisom od 8. prosinca t. g. priopćila to pukovnijskomu zapovjedništvu. Tako je eto osnovano mjesto pomoćnice na djevojačkoj školi u Vinkovcima, jer su i najviše oblasti nastojale, da se na državnim školama namjesti dovoljan broj učiteljskih lica, da im bude posao lakši, a uspjeh uspješniji.

Terezija Schneider rodila se u Vinkovcima god. 1808. Kao školska pomoćnica službovala je u tom mjestu od 1. studenoga 1825. do godine 1831., kadno bude na temelju natječajnoga ispita imenovana reskriptom od 8. lipnja 1831. B 2210 učiteljicom u Novoj Gradiški s plaćom od 150 for. na godinu. Iz Nove Gradiške bude premještena god. 1839. u Csik-Szerede, u štopsko mjesto prve seklerske pukovnije. U sposobniku za god. 1830., što ga je za nju sastavila naša pukovnija, stoji izmedju ostaloga, da je veoma dobrih naravnih talenata i dobra zdravlja i izgleda, da govori njemački i slavonski, da je uljudna prema poglavarima i prema podredjenima, pa zaslužuje, da bude unapredjena za učiteljicu. U spomenici vinkovačke djevojačke škole stoji, da je Terezija Schneider službovala u tom mjestu od god. 1826. do 1833., koje je godine poradi moralnoga prekršaja otpuštena od službe. Poslije toga se bavila privatnom obukom, a umrla je god. 1866. u Vinkovcima. Vidimo, da službeni spisi

tvrde sasvim obratno. Nije dakle osnovano ono, što se tamo veli o njezinu službovanju i otpustu.

Škola u Bošnjacima. Prvi glas o toj školi, do kojega sam dosada mogao doći, jest ovaj: „Buduch daje Bossnjacski Messtar Adalbert Mifka umero, ako tko od njega kakvi pravicsni Dug traxiti imade, morase na 2gog Marcza u Juttru ranno kod Regimentskog Suda u Winkowczi naiti.“ Ovo je oglašeno pukovnijskom zapovijedi, koja se čitala u Babinoj Gredi 31. siječnja 1810. U matici umrlih u Bošnjacima zabilježeno je, da je Mifka umr'o 10. siječnja 1810. u dobi oko 65 godina, a sahranio ga je na groblju sv. Marka Gab. Šöjt ry, kapelan županjski. Prema tome može se pouzdano zaključiti, da je u Bošnjacima otvorena škola na početku prošloga stoljeća, ali ta škola nije bila državna, nego je bila općinska ili privatna škola.

Drugi učitelj, za kojega se zna, da je u Bošnjacima službovao, bio je već navedeni učitelj Panduroviċ, koji je 1816. premješten u Babinu Gredu. Dalje se zna, da je u Bošnjacima službovao učitelj Jakob Šajnoviċ, koji je reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 22. svibnja 1822. B. 2229 imenovan trivijalnim učiteljem u Adaševcima. Dne 4. siječnja 1823. podastrla je županjska satnija pukovniji molbu bošnjačke općine, da se ispražnjeno mjesto općinskoga učitelja u Bošnjacima podijeli školskomu pomoćniku Vinku Filipoviću. Dne 12. rujna 1825. javlja pukovnija slavonsko-srijemskoj školskoj komisiji, da je Filipović otpušten od službe, a na njegovo mjesto da je kao suplenta postavljen Hilarij Blaškoviċ, školski pomoćnik trivijalne škole u Otoku. Bošnjačka općina imala je pravo, da sama sebi izabere učitelja, koga bi onda potvrdilo glavno zapovjedništvo. Za izbor učitelja predložila je 25. rujna 1825. slavonsko-srijemska školska komisija općini školskoga pomoćnika Hilarija Blaškovića, koji je već vršio službu učitelja u Bošnjacima, onda školskoga pomoćnika naše pukovnije Bartola Sienčića, oriovačkoga školskog pomoćnika Miju Kabakovića i okučanskoga školskog pomoćnika Antuna Čupića, koji je na koncu god. 1825. došao u Vinkovce kao školski pomoćnik. Istom je prilikom istakla, da općina već dovoljno poznaje Blaškovića, a što se pak tiče ostalih kandidata, to može biti uvjerena, da su sva trojica nesamo ćudoredno dobri, nego i potpuno sposobni za učiteljsku struku. Dne 2. listopada 1825. javila je satnija pukovnijskomu zapovjedništvu, da je bošnjačka općina, koja je imala 2416 stanovnika, izabrala za učitelja Blaškovića, koji je dotle radio

u školi na opće zadovoljstvo općinara, i dobro se vladao. Dne 5. rujna 1827. održavan je ispit u općinskoj školi u Bošnjacima. Radi uspjeha u obuci preporučila je satnija pukovniji učitelja Blaškovića i župnika Kokanovića, koji je u školi vršio katehizaciju. Opetovnicu su polazili šegrti i krajiški mladići; svega ih je bilo 20. Opetovničari su obučavani u čitanju, pisanju, računstvu i kršćanskom nauku. Iz izvještaja, koji je bio podastrt pukovniji, vidi se, da je ispisivanje učenika iz te škole pripadalo pukovniji.

Škola u Andrijaševcima. Andrijaševčani i Rokovčani bili su prvi, koji se g. 1825. dragovoljno izjaviše za školu. Reskriptom od 24. listopada 1825. B. 3875 i naredbom glavnoga zapovjedništva od 8. studenoga 1825. Q. 2072 bude odredjeno, da se na andrijaševačkoj školi namjesti kao privremeni učitelj jedan erarijalni školski pomoćnik, koji bi dobivao svoju plaću od 60 for. na godinu iz pukovnijske proventne blagajnice, a doplatak od 40 for. konv. vr. iz općinske blagajnice. Tako je to bilo odredjeno u početku; no već visokom naredbom od 28. studenoga 1826. Q. 1954 bude pozvana općina, da sama plaća učitelja. To, što je općina bila dužna izdržavati učitelja, bit će jamačno razlog, što je škola nakon kratkoga vremena ukinuta. Ta se stvar neugodno dojmila više oblasti, pa stoga bude odredjeno 20. siječnja 1827. Q. 160, da školu treba nanovo otvoriti i učitelja namjestiti. Kao privremeni učitelj bude namješten otočki škol. pomoćnik Babić, koji je, kako to ceranska kumpanija javlja, došao u Andrijaševce 3. veljače t. g. O cijeloj toj stvari valjalo je podnijeti izvještaj samomu glavnom zapovjedništvu; takav je bio interes za tu školu.

U školskoj relaciji za god. 1827. nije se ništa navelo o andrijaševačko-rokovačkoj školi. Zato je generalmajor i brigadir Benczek 4. listopada 1827. povratio relaciju pukovniji s pozivom, da se podnese potanji izvještaj o toj školi, za koju se osobito interesira c. kr. dvorsko vojno vijeće, naročito pak da se istakne, da je humanitetski profesor i privremeni školski ravnatelj Matskássy u nazočnosti zapovjednika pukovnije i mjesnoga školskog nadzornika održao u njoj prvi javni ispit 5. rujna 1827. O ispitu je podnesen izvještaj i najvišoj oblasti, koja se za školu interesirala. Ispit se svršio na opće zadovoljstvo pretpostavljenih organa, a i roditelji su mogli biti s njim potpuno zadovoljni. Oblasti su se sada pouzdano nadale, da će se roditelji sprijateljiti sa školom, od koje su počeli zazirati, čim

su stali plaćati učitelja iz svojih džepova. Nego unatoč tomu ispitu ostadoše općinari pri svojoj izjavi, o kojoj se govori 17. lipnja 1827., da oni ne mogu izdržavati škole, a to znači, zatvorite školu, mi je ne trebamo. Valja priznati, da su sada bile naše pukovnijske oblasti u velikoj neprilici. Spočetka su bili ljudi za školu, sad su pak protiv nje. Sad je valjalo navesti temeljite razloge i opravdati se kod najviše oblasti, koja se, kako smo čuli, zanimala za školu; valjalo je uložiti sve sile, da se narod smiri, da školu zavoli. Nadali su se uspjehu, jer su bili uvjereni, da tu nije razlog siromaštvo, nego nepoimanje dobre i korisne stvari. Da bude uspjeh što sigurniji, dade se na posao i sam generalmajor Benczek. Dne 23. studenoga 1827. otidje u Rokovce i Andrijaševce, da radi škole sasluša zastupnike općina. Evo što je u tom pogledu naložio pukovnijskomu i satnijskom zapovjedništvu:

Ich werde morgen als den 23ten d. wegen der Gemeinde Schule zu Rokovcze und Andriashevcze diese beiden Gemeinden vernehmen. Das Regiments Commando wolle veranlassen, dass sämmtliche Hausväter um 9 Uhr Früh bey dem Schulhause sich versammeln. Von jeder Gemeinde 4 der redlichsten, rechtschaffensten und bescheidensten Männer, die mit männlichen Kindern versehen sind, für zu wählen, die im Namen der ganzen Gemeinde sprechen, Red und Antwort geben können. Das Compagnie und Stations-Commando hat bey strenger Verantwortung darauf zu sehen, dass zu diesen Ausschussmännern kein bekannter Redner genommen werde, sondern gut gesittete und ruhige Männer.

Posljedica toga dogovaranja bila je ta, da su općine opet ostale pri svojoj predjašnjoj izjavi, da ne mogu izdržavati škole. Napokon je c. kr. dvorsko vojno vijeće uzevši u obzir tužbe i predstavke općina dopustilo, da se škola opet dokine. Sad su ostale bez škole, dok nije izašla naredba g. 1829., kojom su bile pozvane općine, da osnivaju općinske škole.

Škola u Neudorfu. God. 1825. uvedena je u Neudorfu škola, koja je trajala samo preko zime. Učitelj te škole bio je žitelj iz mjesta Konrad Herzog, koji je za obučavanje djece u čitanju, pisanju i vjeronauku, kako se to vidi iz naredbe pukovnijske od 14. prosinca t. g., dobivao na godinu od svakoga polažajnika 1 for. bečke vr. i jedna kola drva. Samo nastojanjem pukovnijskoga zapovjedništva, komu je na čelu bio pukovnik Pichler i satnijskoga zapovjedništva, komu su na čelu bili kapetan Kobasica i natporučnik od uprave Eichberger, otvorena je ta škola, inače bi Neudorfčani ostali bez nje, jer su u pogledu osnivanja škole bili nesložni, a to potvrdjuju ove nepromijenjene riječi iz njihove molbe, koju su podastrli 9. prosinca 1825. pukovniji:

— — — wir möchten uns einen Man aus unserer Mitte aufnemen, der uns Sontag und Feyertag dass Wort Gottes vorlesen solte, auch sogleich die Schuhle mit halten, diejenigen aber die keine Kinder zur schule haben, diese wollen sich an gar nichts kehren, — und uns die wir Kinder haben, fält die Last alein zu schwer, weil die übrigen, die Halstärigen Lehr durch Schlupfen wollen, — und auch noch von den Guth gesinnten auf die schlechte seite Bringen.

Molbu su potpisali: Konrad Herzog, Johan Jacober, Georg Täubel, Jakob Klein, Michael Eisel, Christian Baumgärtner, Heinrich Siegel i Karl Kutscher. Herzog je bio mjesni starješina.

P č e l a r s t v o. Krajiška je uprava išla za tim, da se ljudi što više bave pčelarstvom, jer su mogli prodajom meda i voska privrijediti dosta novaca, kojim bi onda podmirili kućne potrebоće. Tako se čita već god. 1776., da je naša pukovnija odredila potpukovnika i jednoga majora, da idu od satnije do satnije, pa da se uvjere o tom, da li se ljudi pri gajenju pčela drže novoga naputka, ili se još drže starih običaja. Za pčelare izašla je knjiga pod natpisom: Vjesctni uvod u gojenje pcselah za potribovanje vojnicskih Krainah. Pod zapovid ces. kralj. vojnicskih Krainah opchenoga upraviteljstva sloxen po iskuscjanju A. Brosiga, ces. kralj. slavonsko-srimske generalie vojnicskoga predpomnika. Iz njemacskoga prinesen. U Becsu 1808.

Iz „Pridgovora“ uzet će se ovdje ove riječi (pravopis malo promijenjen): Akoprem verli dobitak voska i meda male troške i trud marljivoga pčelara obilato naplaćuje, ništarnemanje Njih ovo Veličanstvo cesar i kralj za veće uzbudjenje u pčelogojenju dostojali se jesu takovo nadarenje narediti, da svaka kraišna kuća za 40 do sverhe travnja miseca sama odhranjenih pčelacah 10 for., 15 for. za 60, 20 for. za 80 i 25 for. za 100 pčelacah iz dohodaka krajiških ili kase imade se pomilovati.

Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 30. ožujka 1808. oglašeno je, da je Njegovo Veličanstvo dopustilo, da se za svakoga učitelja, koji bi se htio baviti pčelarstvom, nabave na račun pukovnijske provetne blagajnice 4 pčelca, pa da se poslije 2, 3, 4 ili 5 godina nagradi najbolji učenik, koji se iz škole ispiše, jednim pčelcem teškim bez košnice ili ulišta 30 funti. Taj najbolji učenik morao je u školi najbolje naučiti, kako se pčele gaje. To je spomenuto i u „Pridgovoru“ navedene knjižice.

Dne 10. listopada 1812. odredila je brodska pukovnija, da satnijski zapovjednici opomenu učitelje, da se prema od-

redbama najviših oblasti bave pčelarstvom, pa da se o tom podnosu pukovniji polugodišnji izvještaji.

Rasadnik. Godine 1812. postojao je u Vinkovcima rasadnik, ali u tako žalosnom stanju, da su se po izvještaju slavonsko-krajiškoga šumskog ravnateljstva od 10. svibnja 1813. bojali, da će korov i trava uništiti sve nježne biljke.

Vrt za učitelja. Dne 23. ožujka 1806. odredilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da se profesoru Grimmu, koji je morao stanovati u privatnom stanu, jer nije bilo državnoga stana, dade vrt. Potpukovnik Delisimunović imao je tri vrta, od kojih je jedan bio preko Bosuta, pa su sada odredili, da se taj vrt dade Grimmu, jer ga potpukovnik nije upotrebljavao. Grimm je morao plaćati za taj vrt zemljarinu, koja je tekla u proventnu blagajnicu. Godine 1813. zamolio je vinkovački učitelj Cvrković, da mu se dade vrt „ab erario", kao što ga je imao učitelj Milošić. Dne 27. svibnja t. g. odgovorili su mu, da ne može dobiti vrta, jer tko nema državnoga stana, taj nema prava ni na državni vrt. To je upravo tako, kao što je danas s drvima kod učiteljstva. Tko nema stana u školskoj zgradi, taj nema prava ni na drva za ogrjev.

Svilogojstvo. Na početku prošloga stoljeća stalo se raditi oko toga, da se uvede svilogojstvo u naše škole. To nam najbolje potvrdjuje naredba glavnoga zapovjedništva od 26. lipnja 1814., kojom bude naloženo pukovnijskomu zapovjedništvu, da valja učitelje upoznati sa sadržajem knjižice „Über die Seidenzucht", koju je napisao jedan profesor iz Pešte.

Uopće se pak zna, da su krajiške oblasti živo nastojale, da se narod bavi svilogojstvom, pa su radi toga još u osamnaestom stoljeću izdavali naredbe o sadjenju dudova, a onda i na početku XIX. stoljeća. Tako je 3. ožujka 1801. izdala oblast u Vinkovcima nalog, da se po selima uz kuće sade dudovi. Sela bivšega vinkovačkog i ivankovačkog okružja mogla su dobiti dudova za sad od nadzornika svilogojstva Božića, a ona vrpoljačkoga i brodskog okružja od nadzornika Gjukića. Istim se mahom oglasilo, da je predjašnje godine u području našega kantona bilo oko 200 privatnih dudinjaka, koji su pripadali krajiškim kućama. Preporučilo se pododjelima, da nastoje, da se broj tih privatnih dudinjaka pomnoži i što bolje uredi. Još prije izašla je pukovnijska naredba, da svaka kuća mora imati 30 komada koje malih, koje pak velikih dudova, pa se pri tom spominje, da je već prije 40 godina tako odredjeno

bilo. Na dudovima pokraj kuća i uz drumove nijesu smjele sjediti kokoši. Gdje bi se to opazilo, pozvali bi gazdu satniji na odgovornost, a bilo je dopušteno, da se iz puške ubiju kokoši, koje se nadju na dudovima. — Na glasu je bila svilara u Vinkovcima.

Godine 1825. imala je naša pukovnija u 15 sela dudinjake, koji su bile ovako razmješteni:

Satnija	Mjesto	Površina zemljišta	Broj stabala
I.	Podvinje	2 jutra 67 □⁰	5564
II.	Dolj. Bebrina	jutro 1009 „	6472
III.	Bicko selo	„	5355
IV.	Andrijevci	„	7270
V.	Jaruge	„	2891
VI.	Babina Greda	„	4679
VII.	Ivankovo	„ 925 □⁰	1771
VIII.	Cerna	„ 256 „	1607
IX.	Vinkovci	„ 400 „	1042
	Mirkovci	„ 300 „	198
	Otok	„ 520 „	265
X.	Nijemci	„ 810 „	538
XI.	Županja	„ 1299 „	1165
XII.	Drenovci	„ 1101 „	765
	Rajevo selo	„ 1015 „	206
	Ukupno	11 jutara 1302 □⁰	39788

Kao nadziratelj (Aufseher) svilogojstva službovao je u našoj pukovniji Petar Božić od 1. siječnja 1774. do konca listopada 1808., onda kao podnadzornik od 1. studenoga 1808. do konca siječnja 1823., a zatim je stupio mir. Umr'o je u Vinkovcima 21. prosinca 1825. Božića je naslijedio Gjuro Medić, koji se rodio u Glogovici 1781. Kao praktikant svilogojstva službovao je od 1. svibnja 1801. do 16. siječnja 1823., kadno bude imenovan podnadzornikom s plaćom od 192 for. i stanarinom od 96 for. na godinu. Dne 18. veljače 1823. položio je zakletvu.

Za unapredjivanje svilogojstva napisao je Josip Blaschkovitsch, ravnatelj svilogojstva, ove knjige: „Vollständiger Unterricht über die vortheilhafteste und leichteste Art des Seidenbaues für das Königreich Ungarn. Pesth, 1802. Vollständig theoretisch-praktischer Unterricht zu Seiden-Cultur für den österreichischen Kaiserstaat, mit besonderen Rückblicken auf das Königreich Ungarn, Wien, 1820.“ Ove su knjige upotrebljavane u našoj pukovniji.

Pregledanje škola. Već otprije postojala je naredba, da mjesno zapovjedništvo u Vinkovcima mora da pregleda dvaput nedeljno vinkovačku njemačku i latinsku školu, pa da se uvjeri, da li djeca redovito i u odredjeno vrijeme dolaze u

školu, da li učitelji i profesori imaju medjusobno kakvih osobitih zadjevica, tužbi, da li su školske sobe čiste, da li se svaki dan iza dovršene obuke zatvaraju prozori i kapci. Budući da je mjesno zapovjedništvo za to zaboravilo bilo, nanovo je izdala pukovnija mjeseca srpnja 1805. naredbu, da mjesno zapovjedništvo svaki dan nadzire škole.

U to vrijeme bili su kod satnije namješteni kapetan Rheinbach, natporučnik Bertić i poručnik Horrak. Oni su morali po redu pohadjati te škole, i to svaki dan, da se uvjere o onom, što je u pogledu reda na početku istaknuto. Osobito su pak morali paziti na čistoću po hodnicima, stubama i u školskim sobama. Poslužniku su morali dati oštar nalog, da školske sobe čisti i mete, da uveče kapke na prozorima zatvori, a ujutru prije obuke otvori. Poslužnik se nije smio upotrebljavati za vršenje privatnih poslova. Časnici su mogli doći u školu, kad su htjeli, dakle iznenada i u neizvjesno vrijeme. Iza te naredbe uzet ćemo odmah naredbu od g. 1812., koja se takodjer tiče pregledanja škole.

Dne 31. siječnja 1812. izdao je pukovnik Miletić nalog, da se škole radi boljega napretka dvaput nedjeljno pregledaju. Za pregledanje škole odredio je ovo:

Školu u Otoku pregleda natporučnik Čivić, a u njegovoj nenazočnosti kapetan Monty. Školu u Mirkovcima pregleda potporučnik Čakmaz, a u njegovoj nenazočnosti kapetan Monty ili časnik od uprave. Bošnjačku školu pregleda kapetan Šokčević, a u njegovoj nenazočnosti poručnik Bilić. Školu u Velikoj Kopanici pregleda kapetan Czetty, a u njegovoj nenazočnosti poručnik Baričević. Za pregledanje škole u Brodu odredila je pukovnija kapetana Urma, a kad njega nije bilo kod kuće, onda je tu službu vršio natporučnik Dvorniković. Grčkoistočnu školu u Brodu mogao je nadzirati i koji gradjanin.

Opazilo se, da svećenici nijesu vršili katehizaciju po propisu, pa je zato naložilo pukovnijsko zapovjedništvo, da se pozovu na red, a učitelji su dobili takodjer nalog, da točno bilježe, kad su časnici vršili pregledanje, a svećenici katehizaciju. U istoj je odredbi rečeno, da grčkoistočne učenike garčinske škole mogu izmjenice katehizirati grčkoistočni svećenici iz Klokočevika i Novoga Topolja. Na vršenje dužnosti u pogledu katehizacije opomenut je svećenik Enderich iz Vinkovaca. Učitelje su opomenuli, da ne smiju uzimati školsku djecu, da im rade domaće poslove, a roditelje su opet opomenuli, da djecu šalju u školu, jer nijesu smjela zanemariti obuku.

Besplatne knjige. Dne 28. veljače 1809. oglasilo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu, da je po objavi dvorskoga vojnog vijeća od 15. veljače t. g. br. 539 dopustila Njeg. cesarska Visost generalisimus, da se besplatno dadu školske knjige svoj onoj školskoj djeci, koja se iskažu svjedodžbom siromaštva, koju moraju potpisati starješine i dušobrižnik, a potvrditi je zapovjedništvo satnije. Na koncu školske godine valjalo je o tom sastaviti iskaze i priložiti im svjedodžbe siromaštva onih učenika, kojima knjige trebaju. O tom je odlučivalo glavno zapovjedništvo.

Nagrada za odlične učenike. Kako smo već čuli, uvedene su nagrade za odlične učenike još u XVIII. stoljeću. Dne 31. srpnja 1785. javlja nadučitelj Engelbrecht, da su prigodom ispita u zimskom poljeću razdijelili medju odlične učenike tri para hlača, četiri polusvilena rupca, lakat i pol vrpce ili pantlike za perčin (pletenicu), jedan šešir i jedan gunjac. Dječaci su valjda vezali rupce oko vrata, a pantlikom su vezali perčin. Ili je možda bila u razredu koja djevojčica kao odlikašica, pa su je tako nagradili. Bio je onda običaj, koji je poslije toga potrajao još neko 20 godina, da su i muškarci nosili perčine cijeloga svog života, ako su htjeli, a vojnici su ih morali nositi do god. 1805. Dne 10. ožujka 1786. javlja opet Engelbrecht, da je poslao nagrade za sibinjsku školu i to: jedan gunjac, jedan rubac, šest malih katekizama i pet računskih pločica. Na koncu dopisa veli, da se mogu povratiti računske pločice, ako ih učenici ne trebaju, ili ako im se ne svidjaju, a on će mjesto njih poslati za nagradu drugu koju stvar. U početku su dijelili nagrade prigodom ispita prvoga i drugoga poljeća.

Dobri i valjani učenici nagradjivani su novcem i pojedinim stvarima, koje su upotrebljavali za odijelo. Poslije je bila opet u običaju novčana nagrada, što potvrdjuje niže navedena tablica, a napokon je upravo god. 1812. izašla naredba, da se mjesto novčanih nagrada upotrijebe korisne knjige s natpisom: „Belohnung des Fleisses“. Školskomu ravnatelju Sabljaku preporučili su, da za nagrade nabavlja dobre i korisne knjige.

Dne 14. listopada 1812. sastavio je ravnatelj Ivan Sabljak u Vinkovcima popis učenika, koji su g. 1812. dobili novčanu nagradu. Evo tih učenika:

Mjesto, gdje je škola	Prezime i ime učenika	Razred	Rodno mjesto	Kućni broj	Vjeroispov.	Iznos u novcu fr.	kr.	Ukupno
Vinkovci. Prvi i drugi humanitetski razred.	Vojvodić Mato	1	Ilok	—	rimokat	5	—	
	Radić Gašpar .	2	Vukovar	—		10	—	
	Rohrbrich Franjo	2	Otok	—		5	—	20 fr.
Treći i četvrti gramatikalni razred	Voženilek Antun	4	Vinkovci	—	rimokat	4	30	
	Reyman Ignac	4	Mitrovica, petrov. puk.	—		4	—	
	Markovac Franjo	4	Andrijevci			1	30	
	Topolković Antun	3	Vinkovci	—		4	30	
	Gjatić Pavao	3	Hrtkovci	—		4	—	
	Lukić Boleslav	3	Mrzović	—		1	30	20 fr.
Prvi gramatikalni razred	Ivanić Jakob	1	Vinkovci	161	rimkt	5	—	
	Petričević Ivan	1	Mikanovci	98		2	30	
	Maričić Alojzija	1	Vinkovci	104		2	30	10 fr.
Normalna nadškola (Oberschule)	Ručević Jakob	Nadškola berschulle	Mikanovci	38	rkt.	3	—	
	Trivanović Demeter		Mirkovci	—	g. i.	3	—	
	Jusbašić Ferdo		Bošnjaci	10	rkt.	2	—	
	Risović Antun		Podvinje	63	rkt.	2	—	10 fr.
Druga normalna škola	Trivunović Ivan	3	Mirkovci	70	g. i.	2	—	
	Serajlić Stjepan	3	Mirkovci	104	g. i.	2	—	
	Jemrić Stjepan	2	Šiškovci	3	rkt.	2	—	
	Voženilek Franjo	2	Vinkovci	137	rkt.	1	30	
	Kelić Gjuro	2	Ivankovo	60	rkt.	1	30	
	Peić Maksim	2	Mirkovci	14	g. i.	1	—	10 fr.
Prvi normalni razred	Vorgić Marko	Prvi normalni razred	Ivankovo	103	rimokat.	1	20	
	Jerković Ivan		Mikanovci	49		1	20	
	Palacković Stanko		Rokovci	26		1	20	
	Nikolić Sebastijan		Sikirevci	8		1	30	
	Sienčić Bariša		Vinkovci	59		1	15	
	Živković Josip		Vinkovci	22		1	20	
	Wimmer Josip		Vinkovci	26		1	40	
	Haberstock Gjuro		Vinkovci	197		—	15	10 fr.
Otok	Marjanović Grgur	3	Podgradje	7	rimokt.	2	30	
	Milošević Josip	3	Komletinci	36		2	30	
	Božanović Ivan	3	Novoselo	6		2	—	
	Tucaković Grgur	3	Otok	26		1	30	
	Šajnović Marijan	2	Otok	118		1	—	
	Jelić Rok	1	Privlaka	48		—	30	10 fr.
Cerna	Verić Antun	3	BabinaGreda	171	rimokt.	3	—	
	Gyurjevich Antun	3	Cerna	94		2	—	
	Jemrić Gabro .	2	Šiškovci	18		2	—	
	Abramović Antun	1	Gradište	104		1	30	
	Zetović Blaž	1	Retkovci	2		1	—	
	Ambrinac Gjuro .	1	Retkovci	36		—	30	10 fr.

Mjesto, gdje je škola	Prezime i ime učenika	Razred	Rodno mjesto	Kućni broj	Vjeroispov.	Iznos u novcu fr.	kr.	Ukupno
Drenovci	Kovačević Mijo	3	Račinovci	25		3	—	
	Parmać Mato .	3	Drenovci	109		3	—	
	Pavošević Luka .	3	Drenovci	18	rimokat	1	30	
	Marjanović Josip	2	Jurići	8		1	30	
	Filipović Ilija .	1	Soljani	12		—	30	
	Jelić Ilija	1	Drenovci	86		—	30	10 fr.
Garčin	Birtić Vinko .	3	Perkovci	20	rkt.	3	—	
	Mirković Žava	3	Ruščica	31	rkt.	2	30	
	Leović Franjo	2	Beravci	—	rkt.	2	—	
	Despotović Maxim .	2	Klokočevik	5	g. i.	1	30	
	Mikolčević Mar. .	1	Kuti	4	rkt.	—	30	
	Gjurić Mato	1	Garčin	16	rkt.	—	30	10 fr.
Kopanica	Brkić Mijo .	3	Kruševica	59		3	—	
	Kadić Ilija	3	Gundinci	7		2	30	
	Marković Toma . .	2	Sikirevci	99	rimokat	2	—	
	Švaganović Marijan	2	Kopanica	20		1	30	
	Mihić Andrija .	1	Gundinci	84		—	30	
	Petričević Bas.? .	1	Mikanovci	104		—	30	10 fr.
Brod	Majanović Mijo	3	Rešetari gradiške pukovnije	44	rkt.	3	—	
	Gabelić Nasto	3	Brod	427	g. i.	2	—	
	Janješić Filip . .	2	Brod	116	rkt.	2	—	
	Šekulić Valentin .	2	Brod	136	rkt.	1	30	
	Vidić Mato .	1	Brod	61	rkt.	1	—	
	Milaković Marijan	1	Brod	324	rkt.	—	30	10 fr.
					Svega			140 fr.

U matematičkoj školi, onda u drugom razredu latinske škole nije bilo učenika, koji bi se mogli nagraditi; stoga je za nagradu odredjena svota od 30 for. povraćena proventnoj blagajnici.

Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 27. siječnja 1820. B. 318 bude odredjeno, da se ubuduće imaju nagraditi svaki puta po tri najmarljivija učenika iz svake erarske škole, a za nagrade neka se uzmu predmeti veće vrijednosti, n. pr. prikladna čitanka, narodni koledar ili druga koja zgodna stvar. Za nabavu nagrada bila je, kako smo to vidjeli, već dotle odredjena svota od 10 for. konv. vr. za svaku trivijalnu školu. Nekoji su učitelji upotrijebili cijelu tu svotu za nabavu nagradnih knjiga, pa se tako znalo dogoditi, da su nekoji učenici najednom

i više nagradnih knjiga dobili. Svrha, koja se htjela postići nagradjivanjem učenikâ, mogla se polučiti i jednom knjigom; stoga je c. kr. dvorsko vojno vijeće god. 1822. odredilo u tom pogledu ovo:

U svakoj školi, za koju je nagradni paušal iz krajiške proventne blagajnice dopušten, smiju se dijeliti nagradne knjige samo onim učenicima, koji imaju veoma dobru ćudorednost i u svakom obučnom predmetu odličan uspjeh. Svakomu se učeniku smije dati samo jedna knjiga, a može ih se nagraditi i više nego trojica. Prema odredjenomu paušalu može se od svakih deset učenika nagraditi jedan. Ako nema učenika, koji bi bio vrijedan nagrade, ne smije se ona dijeliti. — Naredbom c. kr. glavnog zapovjedništva od 19. srpnja 1827. Q. 1404 obustavljen je godišnji paušal u iznosu od 10 for., štono su ga dotle dobivale škole u ime nagradnih knjiga, te bude ujedno u smislu reskripta c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 12. srpnja t. g. B. 2426 odredjeno, da ubuduće valja dijeliti nagrade s obzirom na broj učenika u razredu tako, da na deset učenika otpade jedna forinta konv. vr. za lijepo vezane nagradne knjige. Ako je bilo u razredu n. pr. 25, 36, 48 učenika, onda bi se odmjerio paušal tako, kao da je u razredu 20, dotično 30 i 40 učenika. Ako odmjereni paušal ne bi dotjecao za nabavu knjiga, ako se naime ne bi mogle za tri forinte nabaviti tri knjige, nego samo dvije, onda su se držali treće točke te naredbe, koja je glasila, da se kod 60 i više učenika u jednom razredu mogu nagraditi samo tri učenika, kod 30 samo dva, a ispod 30 samo jedan učenik. Na trošak erara nijesu nabavljane nagradne knjige za državne djevojačke škole, a ni za glavne škole u vojnim komunitetima.

Za nabavu i za razdjeljenje nagradnih knjiga vodile su brigu dvije školske oblasti: pukovnijsko zapovjedništvo i zemaljsko glavno školsko povjerenstvo, a poslije pukovnijsko školsko povjerenstvo. Dne 19. srpnja 1827. Q. 1404 dopustilo je glavno zapovjedništvo, da naša pukovnija upotrijebi 32 for. konv. vr. za nabavu nagradnih knjiga. Po naputku privremenoga ravnatelja Matskássy-a i nadučitelja Kussa nabavljao je vinkovački trgovac Popović potrebne knjige. God. 1827. bilo je u školama naše pukovnije, koje su imale pravo na paušal za nabavu nagradnih knjiga, učenika i to:

U v i n k o v a č k o j glavnoj školi u nižem odjelu I. razreda 34, u višem odjelu I. razreda 48, u II. razredu 39, a u III. 36.; u g a r č i n s k o j trivijalnoj školi u nižem odjelu I. razreda

23, u višem odjelu I. razreda 16, a u II. razredu 16; u kopaničkoj trivijalnoj školi u nižem odjelu I. razreda 36, u višem odjelu I. razreda 22, a u II. razredu 12.; u ceranskoj trivijalnoj školi u nižem odjelu I. razreda 23, u višem odjelu I. razreda 7, a u II. razredu 8.; u otočkoj trivijalnoj školi u nižem odjelu I. razreda 13, u višem odjelu I. razreda 11, a u II. razredu 12.; u drenovačkoj trivijalnoj školi u nižem odjelu I. razreda 12, u višem odjelu I. razreda 23, a u II. razredu 14 učenika.

Prema navedenim brojevima odredilo je slavonsko-srijemsko školsko povjerenstvo u Vinkovcima 12. kolovoza 1827., da se nagrade knjigama u glavnoj školi u nižem odjelu I. razreda 3 dječaka, u višem odjelu 4, u II. razredu 3, a u III. razredu takodjer 3; u garčinskoj školi 4 dječaka (2 u nižem odjelu I. razreda, jedan u višem odjelu I. razreda, a 1 u II. razredu); u kopaničkoj školi 6 dječaka, u ceranskoj 2 dječaka u otočkoj 3 dječaka, u drenovačkoj 4 dječaka; ukupno 32 dječaka.

Nepopunjena mjesta školskih pomoćnika. Krmpotić, profesor i zamjenik školskoga ravnatelja slavonsko-srijemskih škola u Vinkovcima, odaslao je 21. siječnja 1813. pukovnijskomu zapovjedništvu molbu, u kojoj je istaknuo, da su nepopunjena mjesta školskih pomoćnika u Drenovcima, Cerni, Vinkovcima, Garčinu i Brodu, a naravna posljedica toga jest, da školstvo pri tom mnogo trpi. U Vinkovcima, gdje su radila tri učitelja s tri razreda, u kojima je bilo mnogo mladeži iz drugih mjesta, koja je od česti po nalogu pukovnije, a od česti dragovoljno školu polazila, trebali su školskoga pomoćnika, a osobito u slučaju bolesti kojega učitelja, kako on to ističe i primjerom potkrepljuje, jer su baš u to doba bolovali u Vinkovcima nadučitelj i učitelj Cvrković, a zamjenika im nijesu mogli naći. Stoga je Krmpotić predložio, da se ta mjesta popune čestitim mladićima, a ujedno da se oglasi u pukovnijskim školama, da se mogu potrebnomu ispitu podvrći oni, koji se žele posvetiti učiteljskomu zvanju.

Kao razlog, što se malo vještih mladića prijavljuje za mjesta školskih pomoćnika, navodi se neznatna mjesečna plaća u iznosu od 5 for., od koje se bez pripomoći roditelja ne može živjeti. Zato je opet predložio pukovniji, da školske pomoćnike oprosti bar od općinskih poslova, ako se već ne mogu oprostiti od državnih poslova, jer oni gotovo nikada ne pomažu svojim

krajiškim kućama, nego služe narodu. Od općinskih poslova bili su oprošteni i stražmeštri. U istoj je molbi naveo, da se u nekim pukovnijskim školama, gdje rade marljivi učitelji, s dobrim uspjehom predaje njemački jezik. Zatim veli, da oni učenici, koji provedu 4, 5 ili 6 godina u školi, a nemaju ni pojma o njemačkom jeziku, prouzrokuju u višim školama profesorima najveću muku i gubitak vremena, što je često od štete za previšnju službu.

Njemački jezik. Dne 15. ožujka 1813. izdao je generalmajor Czerwinka u Vinkovcima naredbu na pukovnijsko zapovjedništvo, da se mjesečni izvaci točnije sastavljaju, pa da se učitelji trse, da poluče bolji uspjeh s učenicima u njemačkom jeziku i njemačkom pisanju, jer se s nezadovoljstvom opazilo, da se taj jezik u školama vrlo zanemario.

Obučavanje slijepe djece. Otpisom od 11. srpnja 1816. Q. 1813 javlja glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu našoj pukovniji, kako c. kr. dvorsko vojno vijeće radi o tom, da se osnuje zaklada za potporu slijepe djece iz vojničkih krugova, koja bi kroz 6 godina polazila privatni zavod u Beču, te ujedno traži popis te djece u dobi od 7—15 godina.

U popis je valjalo staviti samo onu mušku ili žensku djecu, koja su bila na oba oka slijepa, bilo da su se tako rodila, ili pak poslije rodjenja oslijepila, a inače su morala biti bez tjelesnih i duševnih mana, što je valjalo dokazati liječničkom svjedodžbom. Djeca su morala biti vješta i njemačkomu jeziku.

U zavodu su učili vjeronauk, usmeno računstvo i glazbu, onda ručni rad, rad u kući izuzevši onaj vatrom i svjetlošću, da se tako mognu što više sama bez tudje pomoći izdržavati. Roditelji ili skrbnici morali su se pred svjedocima obvezati, da će djecu, kad nauke svrše, primiti natrag u kuću. Pukovnija je naložila satnijama, da pri tom popisu uzmu obzir na djecu iz najsiromašnijih krajiških kuća. Budući da je u toj stvari imao veliku ulogu njemački jezik, bit će, da je taj zavod bio od slabe koristi za djecu prostih graničara. Dne 30. studenoga 1823. javila je andrijevačka satnija pukovniji, da u satnijskom području nema djece, koja bi bila sposobna za zavod u Beču, u kojem se obučavaju slijepi.

Učiteljski ispit. God. 1814. valjalo je popuniti mjesta školskih pomoćnika u Cerni, Garčinu, Brodu i Bošnjacima, pa je stoga na temelju reskripta dvorskoga vojnog vijeća od 14. listopada 1814. pozvala pukovnija 22. listopada t. g. k ispitu, što ga je trebao da drži s kandidatima ravnatelj Sabljak, one

mladiće, koji su svršili normalne predmete, a htjeli su se posvetiti učiteljskomu zvanju.

Školsko povjerenstvo u Vinkovcima oglasilo je 8. siječnja 1821., da će 19. siječnja t. g. održavati ispit ravnatelj Jodl, pa da se ispitu iz metodike i didaktike imadu podvrći učitelj Petar Mirković iz Laza i Konstantin Kostić iz Mirkovaca, te ako ga s uspjehom polože, bit će predloženi glavnomu zapovjedništvu na potvrdu. Taj se ispit ticao samo spomenutih učitelja, jer je postojala naredba, da se školsko ravnateljstvo mora uvjeriti, da li su kandidati, koji se žele stalno namjestiti u učiteljskoj službi, ćudoredni i vješti predmetima, koje im valja predavati učenicima.

Petar Mirković, rodom iz Vel. Radinica, grčkoistočne vjere, svršio je nadškolu u Mitrovici, zatim 6 razreda gimnazije i bogosloviju u Karlovcima. Zabilježeno je, da je govorio i pisao slavenski, srpski, njemački i latinski.

Dne 14. travnja 1823. oglasilo je školsko ravnateljstvo u Vinkovcima, da će se 15. lipnja t. g., održavati ispit za postignuće učiteljskih svjedodžbi. Tomu su se ispitu mogli podvrći samo oni školski pomoćnici, koji su navršili 20. godinu, što se moralo dokazati krsnim listom.

Dne 29. kolovoza 1825. oglasio je profesor i ravnatelj Schütz u Vinkovcima, da se prošloga mjeseca prijavilo više osoba za učiteljski ispit, dotično za ispit, kojim se dobiva osposobljenje za školskoga pomoćnika. U tu je svrhu odredio za održavanje ispita dane izmedju 20. do 24. rujna t. g. Dne 2. rujna g. 1825. oglasilo je slavonsko-srijemsko školsko povjerenstvo u Vinkovcima, da će profesor i qua ravnatelj Schütz održavati ispit 11. rujna t. g. u Novoj Gradiški. Po nalogu gradiške pukovnije morali su se tomu ispitu podvrći već za školske pomoćnike predloženi kandidati i to: Leopold Maričević, Josip Strinavić, Antun Čupić i Štjepan Josipović. Postojala je naredba, da se školski pomoćnici moraju iskazati pedagoškom svjedodžbom, pa makar ispit položili i u samom svojstvu pomoćnika. Reskriptom c. kr. dvorskoga vojnog vijeća od 9. prosinca 1825. B. 4519 imenovan je krajiški mladić Antun Mikoević školskim pomoćnikom u Petrovu selu, a Leopold Maričević u Sibinju s godišnjom plaćom od 60 for. Obojica su poslije služili u našoj pukovniji. Mikoević je služio kao podučitelj u Vinkovcima, a onda kao nadučitelj u Brodu, a Maričević kao podučitelj u Brodu, onda kao njemačko-općinski učitelj u Bošnjacima.

Da je Schütz zbilja održavao ispit u Novoj Gradiški 11. rujna 1825., dokazuje nam to svjedodžba Mije Simonovića, koji je, kako ćemo poslije čuti, službovao u Brodu. Evo te svjedodžbe:

Vorzeiger dessen, Mihael Simonovich, Schulgehülfe zu Neugradiska hat sich der vorgeschriebenen Lehrersprüfung unterzogen, und dabey bewiesen, dass er erlernet hat:

Die Grundsätze der Unterweisung .	sehr gut
Die Religionslehre	sehr gut
Die deutsche Currentschrift	sehr gut
Die lateinische Schrift .	sehr gut
Die Kanzelleyschrift . .	sehr gut
Die Rechtschreibung . .	gut
Die Aussprache	sehr gut
Die deutsche Sprachlehre	gut
Die Rechenkunst . . .	sehr gut
Die Schreibart	sehr gut

Das Verfahren

Bey dem Buchstabenkennen	sehr gut
Bey dem Buchstabieren . .	sehr gut
Bey dem Lesen	sehr gut
Bey dem Schönschreiben .	sehr gut
Bey dem Rechtschreiben .	sehr gut
Bey dem Dictandoschreiben .	sehr gut
Bey der deutschen Sprachlehre .	gut
Bey der Rechenkunst	sehr gut
Bey der Schreibart	gut
Bey dem Vortrage der Religion .	gut

Mit Rücksicht auf die beygeschriebenen Anmerkungen kann man denselben als Lehrer denen, die seiner nöthig haben, vorzüglich empfehlen.

Neugradisca mit 11. September 1825.

Schütz, Professor Qua Director.

Ovo je dosad najstarija svjedodžba, koju je izdalo slavonsko-srijemsko školsko ravnateljstvo.

Školski pomoćnik Ivan Matasović služio je g. 1829. kao privremeni učitelj na trivijalnoj školi u Otoku. On je preko pukovnijskoga zapovjedništva zamolio, da bude pripušten ispitu za učitelja. Otpisom od 28. srpnja 1829. odgovorila mu je preko istoga zapovjedništva zemaljska školska komisija u Vinkovcima, da će mu drugi semestralni ispit, koji će se naskoro održavati na otočkoj trivijalnoj školi, služiti kao praktični ispit, a za polaganje pismenoga ispita odredit će se prema tome, kako bude njemu udobnije, jedan dan izmedju 1. do 10. listopada t. g. Otpis su potpisali generalmajor Nestor, humanitetski profesor i qua direktor Matskássy i vojni povjerenik Bongratz.

Nadučitelj Engelbrecht sastavio je oko g. 1800. naputke za obradjivanje predmeta u njemačkim školama. Ti se napuci tiču upoznavanja slova, čitanja, krasnopisa i pravopisa, zatim računstva počevši od brojenja i napisivanja brojeva, pa sve do trojnoga pravila, koje se takodjer učilo u njemačkim školama. Naputke su upotrebljavali školski vježbenici, kad su se pripravljali za ispite.

Nadučitelj Engelbreht bio je dosta oštar, ali se mora priznati, da je izvanredno zauzet bio za napredak mladeži, da je rado imao mladu krajiščad. On nam na više mjesta hvali sposobnost i marljivost mladih „Slavonaca.“ Oko godine 1809. počeo je poboljevati, dočekao je svoga zamjenika Sabljaka, prvoga pravoga ravnatelja slavonskih krajiških škola, pa ga je i to moglo malo potresti, moglo je njegovo slabo zdravlje još više uzdrmati. Dne 10. studenoga 1811. umr'o je u Vinkovcima taj muž silne energije i neumorne radljivosti.

Luka Bušić, rodom iz Županje, koji je pohadjao vinkovačku gimnaziju, a poslije postao župnik u Bistrici (Windisch Feistritz), ostavio je 12. travnja 1845. 80 for., da se svake godine čitaju u Vinkovcima dvije zadušnice: jedna za nadučitelja Engelbrechta, a druga za župnika Josipa Relkovića, koji su bili njegovi učitelji. Ta se bilješka o zadušnicama nalazi u jednom popisu, što ga je 10. svibnja 1850. dobilo hrvatsko-slavonsko glavno zapovjedništvo iz Petrovaradina.

Franjo Engelbrecht bio je posljednji izmedu prvih nadučitelja brodske pukovnije, koji je u tom svojstvu vršio nadzor nad pučkim školama u slavonsko-srijemskoj Krajini. Još za njegova života preuzeo je nadzor nad školama u generalatu ravnatelj Ivan Sabljak, o čem ćemo se odmah uvjeriti, a kao štopski nadučitelj naslijedio ga je Ivan Kirin.

Prvi ispiti u školama, što ih je održavao ravnatelj Sabljak. O tom je dne 9. rujna 1810. napisao petrovaradinski nadučitelj Přzybila izvještaj, iz kojega će se ovdje priopćiti znatnije činjenice. Dne 25. kolovoza 1810. javio je nadučitelj u Karlovcima Přzybili, da će 27. kolovoza t. g. stići ravnatelj Sabljak u Rokov dol, gdje će se započeti održavanje ispita. Přzybila je odmah o tom izvijestio i gradsko poglavarstvo u Petrovaradinu, a onda je 27. rujna u 8 sati ujutru otišao u Rokov dol, gdje je lijepo dočekao ravnatelja, kojega je pratio nadučitelj iz Karlovaca s nadučiteljem iz Mitrovice. Ravnatelj je sam pitao učenike u Rokovu dolu, pa je sve dobro prošlo. Otuda su otišli u Ljudevitov dol, gdje je bio učitelj Pletterl. Radi malenoga broja učenika nije se moglo valjano latiti posla. To se ravnatelju nije svidjalo, pa je kazao, da to ne škodi samo onim učenicima, koji nijesu bili nazočni, nego i marljivim učenicima. Stoga je odredio, da se u školu primaju samo oni učenici, koje roditelji ne trebaju za vršenje domaćih poslova. Većina nenazočnih učenika bila je zaposlena kod gradnje crkve, kod gradnje ceste ili pak u vinogradima. Sad su otišli u školu, gdje je radio učitelj Plavšić. Tu je bio ravnatelj zadovoljan.

Drugi je dan održavan ispit u nižoj gradskoj školi, gdje je takodjer bio zadovoljan. Sad je došla na red viša gradska škola, gdje je bio ispit ozbiljniji. Sa zadovoljstvom je slušao čitanje i prevodjenje čitanoga. Još je pomnjivo motrio učenike, koji su računali i školskoga pomoćnika Komesarovića, koji je pri tom rukovodio učenike. Komesarović je bio rodom iz Drenovaca. G. 1812. molio je, da ga otpuste iz učiteljske službe.

Sam je ravnatelj pisao na ploči, što je Přzybila diktirao učenicima, pa su onda popravljali, što je bilo pogrješno. Osobito mu se svidjelo, što se pri tom pazilo na gramatička pravila. Mnogo je učenika napisalo diktando bez pogrješke. Da se predusretne svakomu neredu, Přzybila je oštro naložio učenicima, da se kod ispita dobro vladaju. Unatoč tomu zaigrao je vrag svoju igru, pa je potaknuo dva dječaka na svadju. To je opazio ravnatelj, pa je djeci držao dugu prodiku o nečednom vladanju.

Ravnatelj je odredio kao novost, da se već onim ucenicima, koji počnu čitati, značenje svake riječi razjasni u materinskom jeziku, a hrvatskoj ili srpskoj mladeži neka se opet kaže i njemački, napokon neka se prevode cijele rečenice. U izvještaju stoji njemački napisano: „kroatischen oder serbischen Jugend“.

U svim je školama opazio, da su učeničke knjižice za svakidašnje pisanje neuredne, zamrljane i nemarno pisane, pa je zato oštro ukorio učenike, kod kojih se to opazilo. Učenike je obodrio na marljivost obećavši im sigurne nagrade. Marljive je učitelje utješio, a nemarne je ukorio.

Dne 28. siječnja 1813. bili su pozvani pukovnijskomu sudu u Novoj Gradiški svi učitelji gradiške pukovnije, kod kojih je prenoćio školski ravnatelj Sabljak, kad je pregledao tamošnje škole. Bit će, da se radilo o nekoj znatnoj stvari, jer se u pozivu veli, da im valja tim sigurnije doći, budući da su gotovo svi poznati, kod kojih je on prenoćio.

Nagradjivanje učitelja. Da se što više pobudi volja za rad u učiteljstvu, i da se što bolje prodiči krajiško školstvo, odredilo je Njegovo Veličanstvo, kako se to javlja reskriptom od 27. studenoga 1817. B. 5296, da se u svakoj pukovniji godimice nagradi najdostojniji i najrevniji učitelj nagradom u iznosu od 50 for. kon. vr. Od ove je blagodati bila isključena erdeljska Krajina. O učiteljima, koji bi zavrijedili upitnu nagradu, valjalo je sastaviti dva prijedloga. Jedan je prijedlog sastavila pukovnijska školska komisija sporazumno s krajiškim škol. rav-

nateljem za svoga učitelja, a drugi ili glavni prijedlog sastavila bi krajiška škol. komisija za sve učitelje na osnovu prvih prijedloga. U ovom su glavnom bili navedeni učitelji generalata po pukovnijama, pa se reklo u rubrici „zasluge“, da su s obzirom na talente, marljivost, ćudorednost i polučeni uspjeh u školi, koji je morao biti veoma dobar, dostojni te nagrade. U pukovnijskom prijedlogu navelo se mjesto škole, ime i prezime dotičnoga učitelja trivijalke, zatim broj učenika po vjeri i ukupno. I ovdje su istaknute zasluge pojedinih učitelja, a na koncu došla je rubrika, gdje se navela svota u iznosu od 50 forinti kao nagrada. Ta je vrsta nagrade postojala do razvojačenja Krajine. Koliko veselje za odličnika, kad je s najvišega mjesta stigla rješidba, i kad se po cijeloj domovini spominjalo ime njegovo. Bilo ih je, koji su tu nagradu i više puta spremili u džep; nagrada je poslije bila vezana još i na rad u opetovnici. Spočetka su davali tu nagradu i nadučiteljima, no poslije su odustali od toga s razloga, što su nadučitejji imali bolju plaću od trivijalnih učitelja. Učitelji u vojnim komunitetima nijesu imali pravo na tu nagradu. Od učitelja naše pukovnije bio je prvi odlikovan tom nagradom Vinko Filip Vukovac, učitelj drugoga razreda glavne škole u Vinkovcima. Po objavi glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu od 20. veljače 1820. dobio ju je za odlični svoj rad u školskoj godini 1818. Isto je tako nagradjen g. 1820. i 1821. Gotovo uzastopce bio je nagradjen triput, a to je doista najbolji dokaz, da je u ono doba bio prvi učitelj u pukovniji. Skupa s Vukovcem nagradjen je za rad u g. 1821. novogradiški nadučitelj Mijo Simonović i adaševački učitelj Franjo Fazel. Nagrada se dobivala iz proventne blagajnice one pukovnije, kojoj je dotičnik pripadao. Školska komisija u Vinkovcima predložila je g. 1825. nadučitelja Antuna Kussa u Vinkovcima, a god. 1827. drenovačkoga učitelja Petra Tomaševića, da im se dade nagrada od 50 for. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 21. travnja 1829. B 1638 dopitana je nagrada od 50 for. učitelju Jovanovcu u brodskoj pukovniji, Marčekoviću u gradiškoj i Jungingeru u petrovaradinskoj pukovniji.

Učiteljska beriva. G. 1818. obratilo se sveukupno državno učiteljstvo brodske i gradiške pukovnije s nadučiteljima Kirinom i Simonovićem na Njegovo Veličanstvo poradi povišice plaće. Molba se nije mogla ispuniti, jer nije bilo za to novčanih sredstava, ali se obećalo, da će se u tom pogledu učiteljstvu pomoći, čim nastanu povoljnije prilike, i čim se stane raditi oko

uredjenja školstva. Koliko se zna, izjednačili su donekle samo beriva nadučitelja, a plaće ostalog državnog učiteljstva ostale su i nadalje nepromijenjene sve do g. 1852.

Školske svjedodžbe. Čita se, da su učitelji u Krajini često izdavali učenicima svjedodžbe, iz kojih se nije moglo vazda razabrati, što je učenik u školi učio, i kako je on to naučio. To je bio povod, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 15. lipnja 1818. B. 2784 izdalo obrazac za školske svjedodžbe. Po tom obrascu napisana je niže navedena svjedodžba Vinka Kožića, učenika trećega razreda trivijalne škole u Cerni, kojom se ujedno dokazuje, da su još i u to doba imale trivijalne škole tri razreda. Treći je razred ukinut g. 1821.

Zeugniss.

Von Seiten dieser Schule wird hiermit bezeugt, dass Vinz Koxich, Schüler der 3ten Klasse, sich in den Sitten gut verhalten, und die für den Kours vorgeschriebenen Gegenstände folgendermassen erlernet habe.

Die Religionslehre .	gut
Das Schönschreiben	gut
Das Rechnen	gut
Die Orthographie	gut
Die deutsche Sprachlehre	gut
Das Diktandoschreiben	gut

Dieser Schüler verdient daher in die erste Klasse gesetzt zu werden.

Cerna, den 16ten November 1820.

Petter Schianich, Lehrer.

Primanje krajiških mladića u ljubljansku preparandiju. Reskriptom c. kr. dvorskoga vojnoga vijeća u Beču od 10. kolovoza 1820. br. 3740 oglasiše, da je njegovo Veličanstvo previšnjim riješenjem od 9. srpnja 1820. premilostivo dopustiti blagoizvoljelo, da se šalju po dva mladića iz Krajine u ljubljansku preparandiju, da se tamo osposobe za nadučitelje. Slalo ih je tamo na račun krajiških proventnih blagajnica. Tražilo se, da imaju najmanje 20 godina, da su svršili bar tri normalna razreda s dobrim uspjehom, pa da su i u ćudorednom pogledu na svom mjestu, a morali su se iskazati i svjedodžbom siromaštva.

Školsko je povjerenstvo sporazumno s pukovnijom sastavilo prijedlog o pitomcima, koji bi bili sposobni za preparandiju, pa bi se taj prijedlog podnio višemu mjestu. Ali da se previšnjoj namjeri valjano udovolji, reklo se, da se pri sastavljanju prijedloga mora paziti na odlične sposobnosti pitomaca, jer ako bi se zavela viša oblast neistinitom preporukom, onda bi krivac nosio sve troškove, što su tim načinom uzalud izdani. U podnesku sposobnosti za ljubljansku preparandiju spominje se naprije čast dotičnika, onda dan i godina, otkad tu čast

obnaša, zatim njegovo ime i prezime, godina rodjenja, vjera, rodno mjesto i domovina, službovne godine bilo ma u kojem zvanju i ma u kojoj državi, plaća, doplatak i ini pripaci. Govori se kod kandidata preparandije u Ljubljani i o vlastitom imutku i inoj pripomoći, onda, da li je oženjen, neoženjen ili je udovac, pa ako ima djece, koliko je ima. Spominje se zdravstveno stanje, tjelesni izgled, naravni talenti, vještina, znanje jezika i vladanje prema pretpostavljenima i podčinjenima, revnost i upotreba, ćudorednost i eventualne pogrješke. Na koncu, kad ga je lijepo opisalo i orisalo, onda se reklo, da zaslužuje, da bude primljen u ljubljansku preparandiju.

Reskriptom c. kr. dvorskoga vojnoga vijeća u Beču od 23. studenoga 1820. B. 5466 bude odredjeno, da se pošalju na ljubljansku preparandiju krajiški mladići Antun Matić iz Vinkovaca i Mijo Majanović iz gradiške pukovnije, pa da im se na račun pukovnijske proventne blagajnice dade adjutum po 20 for. na mjesec. Po višoj naredbi morali su skupa putovati pretpregom na račun erara. Matić je krenuo iz Vinkovaca 18. prosinca t. g., a Majanović ga je morao čekati u Novoj Gradiški, pa su se odatle vozili u Ljubljanu.

Iz molbenice, što ju je Matićev otac Franjo, užarski obrtnik u Vinkovcima, podastr'o pukovnijskomu zapovjedništvu dne 20. prosinca t. g., vidi se, da je Matić po odredbi c. kr. škol. povjerenstva u Vinkovcima suplirao gramatikalnoga učitelja u prva dva gramatikalna razreda, i to od 26. srpnja 1819. pa do uključivo 16. prosinca 1820.; bio je dakle dovoljno obrazovan čovjek, kad su mu mogli povjeriti taj posao. Dne 23. listopada 1822. piše pukovnijsko zapovjedništvo 9. satniji, da prema reskriptu c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 1. listopada t. g. B 4414 valja namjestiti Matića, koji je svršio preparandiju u Ljubljani, na nadškoli u svojstvu podučitelja ili pak pomoćnika s adjutumom od 15 for. na mjesec. Tu mu je plaću valjalo isplaćivati iz pukovnijske proventne blagajnice. Još je ovdje vrlo znamenito to, da su oblasti, koje su davale nekomu pripomoć, da sluša nauke za koje zvanje, nastojale, da pripomoć rodi dobrim plodom. Tako su Matiću sada naložili, da se usavršava i pripravlja tako, da se već prvom prilikom mogne s uspjehom podvrći ispitu za nadučitelja. Dne 13. siječnja 1824. javlja pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima slavonsko-srijemskomu glavnom zapovjedništvu, da je za Antuna Matića, koji je u svojstvu učitelja zastupao mjesto nadučitelja, koje je ostalo ispražnjeno iza smrti nadučitelja Kirina, iznajmilo jednu sobu za stanovanje za 2 for. 24 krajc. mjesečno, i to kod bačvara Rogića, jer on nije mogao stanovati u kući svoga oca, koji je imao osim njega još i dosta druge djece, nije se naime mogao tamo valjano pripravljati za svoje zvanje. Matić je službovao u Brodu kao nadučitelj od 9. studenoga 1825. do 21. veljače 1840., kadno umrije od vodene bolesti u dobi od 40 godina.

Otpisom svojim od 30. kolovoza 1825. Q. 1567 pozvalo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu brodsko pukovnijsko

zapovjedništvo, da podnese prijedlog o mladićima, koje bi valjalo poslati u ljubljansku preparandiju, da se tamo obrazuju za učiteljsko zvanje. No već otpisom od 17. listopada 1825. javilo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 8. listopada t. g. B. 3425 i 3450 izmedju predloženih kandidata izabralo Antuna Šianića, školskoga pomoćnika u Petrovaradinu, i nekoga Rauschena iz njemačko-banatske vojne Krajine. Na početku studenoga morali su biti u Ljubljani, a po višoj odredbi trebalo je, da se skupa voze pretpregom iz Petrovaradina do Ljubljane i da se tamo prijave ravnatelju normalne glavne škole. Od Kubina do Petrovaradina vozio se Rauschen takodjer pretpregom na državni trošak. Mjesečni adjutum od 15 for. kon. vr. primao je Šianić iz ljubljanske vojne blagajnice na račun opće krajiške imovne zaklade. Preporučili su mu, da marljivo uči, pa da se za svoje zvanje valjano spremi. Još je molio, da bude primljen u ljubljansku preparandiju neki Bogutovac, ali mu se molba nije mogla uslišati.

Antun Šianić, sin učitelja Petra Šianića, rodio se u Vinkovcima oko god. 1804., a umr'o je kao učitelj glavne škole u Novoj Gradiški 2. siječnja 1836. U listi, što ju je o njemu sastavio g. 1830. nadučitelj Josip Zindrich u Petrovaradinu, stoji, da je postao učitelj 1. siječnja 1829., da govori latinski, njemački, slavonski i kranjski (slovenski), da je svršio humaniora i pedagogiku, da ima dobro pamćenje i prosudjivanje, da poznaje Srijem, Slavoniju, Hrvatsku, Iliriju i djelomice Ugarsku, da je u službi vrlo marljiv, prema pretpostavljenima submis (ponizan, pokoran), a prema podredjenima dobar, da mu je vladanje veoma dobro, pa zaslužuje, da s vremenom bude unapredjen za nadučitelja.

Školski sposobnjaci, nabava školskih knjiga i pregledanje škola. Dne 11. kolovoza 1820. izdalo je slavonsko-srijemsko školsko ravnateljstvo s obzirom na naredbu c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 1. svibnja t. g. odredbu, da se u t. zv. „Übersicht-Tabelle“ na koncu školske godine navede broj školskih sposobnjaka po vjeri. Školskim sposobnjacima pripadala su sva muška i ženska, bogata i siromašna djeca od početka šeste pa do navršene 12. godine života svoga. — Istom su prilikom odredili, da se odsele nabavljaju sve školske knjige osim knjižice „Namenbüchlein“, koju je valjalo prevesti na slavonski jezik, iz c. kr. naklade školskih knjiga u Beču, i to ili izravno ili pak od vinkovačkoga trgovca Stanka Popovića, koji se bio obvezao, da će sve školske knjige prodavati uz istu cijenu, kao što se prodaju u Beču. Nadalje se javilo oblastima, da će školski ravnatelj Jodl vizitirati sve škole u generalatu, te da se prije vizitacije ne smiju učenici iz škole otpustiti. Kod

pregledanja, veli se u odredbi, treba da bude nazočan kateheta i školski nadziratelj. Do dana vizitacije treba da učitelji dogotove sve podneske i bilješke o svojim opažanjima, tužbama i prijedlozima, koje žele prigodom vizitacije uručiti ravnatelju.

Školske knjige. Opazilo se, da mnoga djeca u području naše pukovnije nijesu imala potrebnih školskih knjiga. Zato je slavonsko-srijemska školska komisija s pozivom na reskript c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 4. svibnja 1820. B. 1882 i objavu c. kr. glavnog zapovjedništva u Petrovaradinu od 18. svibnja 1820. Q. 1093 otpisom svojim od 10. siječnja 1821. odredila, da se propisane školske knjige nabave ili iz c. kr. naklade školskih knjiga u Beču, ili pak od vinkovačkoga trgovca Stanka Popovića. U tu je svrhu poslala školska komisija oblastima „Amts-Blatt zur Oesterr. Kaiserl. priv. Wiener-Zeitung" od 18. ožujka 1820., u kojem se nalazio popis knjiga za njemačke škole.

Za normalne i glavne škole bile su propisane ove knjige:

Für die I. Classe der untern Abtheilung: 1. Das ABC-Täfelchen. 2. Das Nahmenbüchlein für Stadtschulen. 3. Die gestochenen Vorschriften zum Schönschreiben (blattweise).

Für die I. Classe der obern Abtheilung: 1. Der kleine Katechismus. 2. Das Nahmenbüchlein (zur Uebung in verschiedenen Druckarten). 3. Die kleinen Erzählungen für Stadtschulen. 4. Die deutsche Sprachlehre. 5. Die gestochenen Vorschriften (blattweise).

Für die II. Classe: 1. Das grosse Lesebuch. 2. Zweiter Theil des Lesebuches für Städte. 3. Die deutsche Sprachlehre. 4. Das Sittenbüchlein für die Jugend in Städten. 5. Die gestochenen Vorschriften (blattweise). Zur eigenen Wiederhohlung des in der Schule Vorgetragenen ist solchen Schülern nützlich, die Anleitung zur Rechenkunst, I. Theil, und die Anleitung zum Schönschreiben.

Für die III. Klasse: 1. Das grosse Lesebuch. 2. Zweyter Theil des Lesebuches für Stadtschulen. 3. Die deutsche Sprachlehre. 4. Die biblische Geschichte und christliche Sittenlehre. 5. Die Evangelien. 6. Die gestochenen Vorschriften. 7. Die Vorbereitung zum Lateinieschen (doch nur denjenigen, welche lateinisch lernen sollen). Schülern dieser Classe ist zur eigenen Wiederhohlung nützlich, die Anleitung zur Rechenkunst I. Theil, die Anleitung zu schriftlichen Aufsätzen, und die Anleitung zum Schönschreiben.

Für die IV. Classe im 1. Jahrgange: 1. Grosses Lesebuch I. Theil. 2. Handbuch zum Katechismus oder grossen Lesebuche. 3. Die Messkunst. 4. Die Baukunst. 5. Rechenkunst II. Theil. 6. Erdbeschreibung des österr. Kaiserstaates I. Theil. 7. Deutsche Sprachlehre. 8. Anleitung zu schriftlichen Aufsätzen. 9. Die gestochenen Vorschriften sammt der Anleitung zum Schönschreiben.

Im 2. Jahrgang. Nebst den Lehrbüchern des 1. Jahrganges: 1. Die Mechanik. 2. Erdbeschreibung II. Theil. 3. Die Naturgeschichte. 4. Die Naturlehre.

U to doba nije bilo kod nas 4. razreda. Za trivijalne škole u gradovima bile su propisane ove knjige:

Für die I. Classe: 1. BBC-Täfelchen. 5. Das Nahmenbüchlein für Stadtschulen. 3. Die kleinen Erzählungen für Stadtschulen. 4. Der kleine Katechismus. 5. Die ersten Blätter der gestochenen Vorschriften zum Schönschreiben.

Für die II. Classe: 1. Das kleine Lesebuch. 2. Zweyter Theil des Lesebuches für Stadtschulen. 3. Die Evangelien. 4. Die gestochenen Vorschriften. Zum Nachlesen des in der Schule Vorgetragenen ist solchen Schülern auch. 5. Die Rechenkunst I. Theil. 6. Die Anweisung, die deutsche Sprache richtig zu lesen usw. 7. die Anleitung zu schriftlichen Aufsätzen. 8. die Anleitung zum Schönschreiben nützlich.

Za seoske trivijalne škole bile su propisane ove knjige:

Für die I. Klasse: 1. Das ABC-Täfelchen. 2. Das Nahmenbüchlein für Landschulen. 3. Die kleine Erzählungen für Landschulen. 4. Der kleine Katechismus. 5. Die gestochenen Vorschriften. Diejenigen Schüler, welche das Namenbüchlein fertig lesen, können die kleinen Erzählungen bekommen.

Für die II. Clase: 1. Kleines Lesebuch. Zweyter Theil des Lesebuches für Landschulen sammt dem Anhange. 3. Die Evangelien. 4. Die gestochenen Vorschriften zum Schönschreiben. Zur eigenen Wiederhohlung des in der Schule vorgetragenen ist solchen Schülern, 5. Die Rechenkunst I. Theil. 6 Die Anweisung zur deutschen Sprache. 7. Die Anleitung zu schriftlichen Aufsätzen. 8. Die Anleitung zum Schönschreiben nützlich.

Namještanje općinskih učitelja. Dne 17. ožujka 1821. oglasilo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu, da je neka podčinjena oblast stavila prijedlog, da sama izabere i namjesti učitelja u općinskoj školi bez obzira na to, da se u smislu propisa od 21. rujna 1819. Q. 1769 prije namještenja podvrgne ispitu pred školskim ravnateljstvom. Tim je povodom nanovo odredilo glavno zapovjedništvo, da u tom pogledu treba strogo paziti na navedeni propis.

Ispiti. Na upit oblasti u pogledu održavanja ispita u školama odgovorilo je slavonsko-srijemsko školsko ravnateljstvo 12. travnja 1822. br. 94, da prema postojećim previšnjim odredbama valja javno održavati polugodišnje ispite u njemačkim školama u pukovniji. Ujedno je odredilo, da se ispit za zimsko poljeće, ako nije već ovršen, bez odgadjanja preduzeti ima.

Dne 20. travnja 1822. javila je ceranska satnija, da je u trivijalnoj školi održan ispit za prvo poljeće t. g., te je ujedno u smislu naredbe od 15. travnja t. g. Q. 1706 podastrla pukovniji inventar školskih knjiga, pokusna pisma, diktando pismo i t. zv. „Schulvisitations-Tabelle.“ Škola je imala samo četiri knjige: Nationalkalender, Methodenbuch, Handbuch, Polit. Verfassung.

Drenovačka satnija javila je 23. travnja t. g., da je u normalnoj školi u mjestu održan polugodišnji ispit u nazočnosti župnika Vražića, natporučnika Čivića i zastavnika Šime Petričevića, provizornoga časnika od uprave.

Dne 27. travnja 1822. javila je IX. satnija pukovniji, da je održan ispit za prvo poljeće u trivijalnoj školi u Otoku, zatim u grčkoneujedinjenim školama u Mirkovcima i Vinkovcima. Tom je prilikom istaknula, da je narodni učitelj Gjuro Bogdanović nemaran, pa bi ga trebalo opomenuti, da bude marljiv, pa da po

propisu podjeljuje obuku. Bogdanović je bio učitelj u Vinkovcima, a u Mirkovcima je bio učitelj Vaso Papulić, koji je prilično odgovarao svojoj zadaći, o čem se je sam ravnatelj Jodl uvjerio, kad ga je još kao učitelja u Brodu inspicirao. I taj se učitelj morao podvrći propisanomu ispitu, jer bez učiteljske svjedodžbe nije mogao sklopiti ugovora s općinama.

Polaženje škole. Dne 22. srpnja 1822. javlja pukovnija brigadi, da je ravnatelj Jodl bez njezina znanja primio u mjesne škole tako mnogo djece, da se ne može za sve naći mjesta u školskim sobama. Dalje se ističe, da će to biti od pogibli nesamo za zdravlje učitelja i učenika, nego ni najsposobniji i najdarovitiji dječaci ne će moći napredovati, jer učitelj ne može toliku množinu obučavati, kako treba. Tako je uglavnom glasio taj izvještaj, kojim je ujedno zamoljena brigada, da odredi, da se prekobrojna djeca otpuste kući. Tu imamo lijep primjer, gdje su se oblasti više brinule za zdravlje učitelja, za zdravlje djece i za njihov napredak, negoli školski ravnatelj, koji je u prvom redu pozvan bio, da se brine za procvat školstva u svom području.

Ilirske škole. Mjeseca kolovoza god. 1822. bude odredjeno u pogledu tih škola u našem generalatu ovo: Učitelji treba da imadu svjedodžbu osposobljenja, koju mogu sebi pribaviti u učiteljskoj školi u Karlovcima ili kod tamošnjega konzistorija. Kod namještanja učitelja na tim školama treba s njima sklopiti ugovor ili doživotno, ili pak na više godina, a ugovor potvrdjuje glavno zapovjedništvo.

Sve škole te vrste nadzirao je c. kralj. krajiški školski ravnatelj. O dužnosti ravnatelja u pogledu tih škola bude odredjeno ovo: Derselbe ist berechtigt und verpflichtet auch von diesen Schulen die nöthigen Ausweise und Eingaben abzuverlangen, bey seinen Visitationsreisen den Prüfungen beyzuwohnen, oder solche in seiner Gegenwart anzuordnen, sich von der Art des Unterrichtes zu überzeugen, und vorzüglich, wenn er etwas nachtheiliges rücksichtlich der Bildung dieser Jugend in Beziehung auf den Staat wahrnehmen sollte, davon unverzüglich die Anzeige zu erstatten.

Prvi pedagoški tečaj u Vinkovcima. Dne 7. svibnja 1822. javila je slavonsko-srijemska školska komisija, da će se 1. lipnja t. g. otvoriti pedagoški tečaj u Vinkovcima. Otpis su potpisali generalmajor Stanisavljević i ravnatelj Jodl. Na tečaj su pozvali sve sposobne mladiće iz slavonsko-srijemske Krajine istaknuvši, da se odsele ne će predlagati za školske pomoćnike osobe, koje nemaju svjedodžbe, da su s dobrim uspjehom svršile pedagoški tečaj. Još se reklo i to, da mogu iza položena prijamnoga ispita moliti potporu oni mladići, koji se

od kuće izdržavati ne mogu. Na tečaj su službeno pozvali praktikanta Ivana Matasovića iz Vel. Kopanice kb. 70 i Stjepana Babića iz Vrhovine kb. 9, jer su valjda po mišljenju školskoga ravnatelja Jodla bili sposobni za polaženje tečaja. Roditelji ili rodjaci morali su na koncu svibnja dovesti mladiće u Vinkovce i predati ih ravnatelju Jodlu.

Ravnatelj Jodl oglasio je g. 1822., da će pregledati škole u gradiškoj pukovniji ovim redom: 15. svibnja t. g. pregledat će školu u Sibinju, 17. u Oriovcu, 18. u Novoj Gradiški, 20. u Jasenovcu, 21. u Novskoj i Lipovljanima, 23. u Staroj Gradiški, 24. u Petrovu selu, a 25. svibnja u Kobašu. Od ovih škola pripadale su u red privatnih škola dvije i to: u Staroj Gradiški i u Kobašu. Da je Jodl zbilja ovršio pregledanje tih škola, potvrdjuju riječi, koje je napisao 21. svibnja 1822. u Novskoj, a nalaze se u naredbeniku „Befehls-Protokoll" te škole. Evo ih:

„Gesehen bei Gelegenheit der für das Jahr 1822. abgehaltenen Schulvisitation mit dem Bemerken, dass für die Zukunft bloss die in Schulsachen ergangenen Verordnungen in dieses Protocoll aufzunehmen sind."

Da je i poslije održavan pedagoški tečaj u Vinkovcima, potvrdjuje to dopis gradiške pukovnije od 24. srpnja 1825., kojim javlja satnijskomu zapovjedništvu u Novskoj, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 1. srpnja t. g. B. 2389 imenovalo školskim pomoćnikom u tom mjestu Matu Miletića, praktikanta glavne škole u Novoj Gradiški, koji je pribavio sebi nužnu vještinu na pedagoškom tečaju u Vinkovcima, a uz to je bio dobra vladanja.

Reskriptom od 29. listopada 1826. B. 3882 odredilo je dvorsko vojno vijeće, da u g. 1827. valja održavati pedagoški tečaj. Tečaj su dužni bili polaziti svi oni, koji su voljni bili učiteljovati na erarskim ili na općinskim školama. Školskoj komisiji valjalo je odrediti, kad će se taj tečaj održavati, gdje će se održavati i kako dugo, te tko će obukom upravljati. Tko se nije mogao iskazati svjedodžbom, da je polazio pedagoški tečaj i da ga je svršio, kako treba, nije mogao biti učiteljem.

Josip Sekić, umirovljeni časnik u Brodu, koji je g. 1834. slušao pedag. tečaj u Vinkovcima, pripovijeda, da je g. 1829. održavan takav tečaj u Vinkovcima pod upravom privremenoga ravnatelja Matskássy-a. Veli, da je tečaj trajao pet mjeseci, a slušali su ga iz gradiške pukovnije i to: Mato Šljivarić iz Oriovca, Mijo Margetić iz Kobaša i Tomo Lovrić iz Batrine; svi su dobili svjedodžbu za školske pomoćnike.

U karlovačkoj Krajini održavao je g. 1821. prvi pedagoški tečaj ravnatelj Markussievich.

Nadučitelj Josip Rotter. Čuli smo, (str. 104.), kako je godine 1779. nadučitelj Rotter javio učiteljima naše pukovnije, da će generalmajor Wartensleben pregledati pukovniju. Tom prigodom je general pohodio i nekoje škole, pa je bio osobito zadovoljan s napretkom učenika u Sibinju, Podvinju, Vranovcima, Vrpolju, Babinoj Gredi, Županji i u Vinkovcima, gdje je mladež obučavao štopski učitelj. Kad je general ovršio svoje pregledanje, onda je Rotter 1. kolovoza 1779. javio to učiteljima „zu ihrer Ergötzlichkeit". I njemu je bila ta generalova pohvala ugodna, pa je pozvao i druge učitelje, da nastoje udovoljiti svojoj dužnosti, kao učitelji u navedenim školama, jer će se inače mjesto njih uzeti sposobni subjekti. Ovo je bila posljednja njegova ozbiljna opomena, koju je izdao kao nadučitelj brodske pukovnije. Po mišljenju njegova unuka Mije Simonovića rodio se Rotter valjda u Ugarskoj. On je oženio Katarinu Wigan iz Osijeka. Dne 15. rujna 1773. rodio mu se u Vrpolju sin Franjo Josip, a 5. ožujka 1777. sin Josip Friedrich. Djeci je bio kršteni kum kapetan Blaž Vinci'an. U Vinkovcima rodila mu se god. 1779. kći Ana, koja se 6. siječnja 1799. vjenčala s Mijom Simonovićem, učiteljem iz Karlovaca. Simonović se rodio 8. rujna 1772. u Gornjoj Garešnici u križevačkoj pukovniji, koja je pripadala varaždinskomu generalatu. Poslije nadučitelja Franje Gürtha postao je Simonović nadučiteljem u Novoj Gradiški.

Po objavi c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 16. travnja 1818. B. 1770 blagoizvoljelo je Njeg. Veličanstvo previšnjim rješenjem od 24. ožujka t. g. podijeliti nadučitelju Josipu Rotteru u Mitrovici srednju počasnu medalju s ušicama i vrpcom s obzirom na zasluge, koje si je stekao službovanjem u učiteljskom zvanju kroz četrdeset i sedam godina. Tako se to čitalo god. 1818., a god. 1822. bude Rotter umirovljen kao posve nesposoban za daljno službovanje. Starost je bila uzrokom njegovu umirovljenju. Osim one male neugodnosti, koju mu je pribavio ili prouzrokovao profesor Urbancsics, uvijek je bio cijenjen i štovan kao učitelj krajiške mladeži. Mirovinu nije dugo uživao, jer je već 14. rujna 1822. umr'o u Mitrovici u 76. godini dobi svoje.

God. 1822. umirovljen je u Titelju i nadučitelj Marko Galović, koji je nekoć služio i u našoj pukovniji. Za popunjenje tih nadučiteljskih mjesta, s kojima je bila skopčana plaća u iznosu od 300 for., održavan je natječajni ispit u Vinkovcima 18. travnja 1822.

Škole u brodskoj pukovniji i u gradu Brodu. Po Hietzingerovoj drugoj knjizi „Statistik der Militärgränze" od g. 1823. imala je naša pukovnija jednu nadškolu, jednu djevojačku školu, pet trivijalnih škola, dvije njemačke i tri ilirske škole. Nadškola i djevojačka škola bile su u Vinkovcima, trivijalne škole bile su u Garčinu, Velikoj Kopanici, Cerni, Otoku i Drenovcima. Nije navedeno, gdje su bile smještene njemačke i ilirske škole. Zna se pak iz starih spisa, da su njemačke škole bile u Babinoj Gredi i Bošnjacima, a ilirske u Lazama, Mirkovcima i Vinkovcima. U gradu Brodu bila je nadškola i ilirska škola, koju su

pohadjala djeca grčkoistočne vjeroispovijesti. Dvije njemačke škole, četiri ilirske škole i nadškolu u Brodu izdržavale su dotične općine.

Zadaća djevojačkih škola, koje su bile smještene u štopskim mjestima i komunitetima, bila je, da se u njima obrazuje ženska mladež za supruge časnika, činovnika i gradjana. Za žene prostih ljudi nijesu se brinuli, držali su, da tim ženama nije od potrebe čitanje i pisanje. Višim naucima mogli su se posvetiti katolički krajiški dječaci, ako su htjeli poći u svećenički stalež. Ako bi pak koji od tih mladića još za polaženja škole izgubio volju za svećeničko zvanje, morao se vratiti u svoju krajišku zadrugu, pa se onda mogao prema sposobnostima i znanju upotrijebiti za vojničku ili upravnu službu. Od grčkoistočne mladeži moglo se uzeti za daljne nauke samo onoliko dječaka, koliko je bilo od potrebe za popunjavanje svećeničkih mjesta.

Ivan Kirin, četvrti poznati nadučitelj u Vinkovcima. Kirin je službovao u gjurgjevačkoj pukovniji kao školski praktikant od 1. siječnja 1787. do konca studenoga 1790., kao preparand od 1. prosinca 1790. do konca ožujka 1797., kao vodnik kod vojništva od 1. travnja 1797. do 14. ožujka 1801., zatim u križevačkoj pukovniji opet kao preparand od 15. ožujka 1801. do 22. prosinca t. g. U otočkoj pukovniji službovao je najprije kao podučitelj od 23. prosinca 1801. do konca studenoga 1805., a onda kao nadučitelj u Otočcu od 1. prosinca 1805. do 28. studenoga 1809. Kad su Francuzi zauzeli taj kraj, onda je došao u brodsku pukovniju, te je najprije službovao u Brodu kao učitelj, a onda u Vinkovcima kao nadučitelj. Major Nović izdao mu je u Brodu ovaj certifikat: „Auf Anverlangen des Herrn Oberlehrers Johann Kirin vom aufgelösten Ottochaner dermahlen beim löbl. Brooder Gränz-Regimente eingetheilet wird anmit bestätigt, dass derselbe vom Jänner bis Ende May 1810. während der Zutheilung bey der Rechnungs-Rückstands-Kanzley vom obgedachten Regiment sich thätig, fleissig und moralisch betragen, auch während seiner Eintheilung zu Brod nach den vollendeten Schulstunden sich in der berührten Rechnungs-Kanzley gut verwendet habe.“ I iz Otočca je donio lijepu svjedodžbu, koju mu je izdao zapovjednik pukovnije Zeko istaknuvši, da je marljiv, pobožan i krjepostan čovjek. — Kao nadučitelj u Vinkovcima vjenčao se 4. studenoga 1819. s djevojkom Ankom Zagorsky, koja se rodila, kako to službeni spisi dokazuju, godine 1796. ili 1797. — Ni njega nije trpio ravnatelj Sabljak, a to se najbolje vidi odatle, što je valjda po želji Sabljakovoj bio predložen, da se iz Vinkovaca premjesti u Zemun, a vinkovački učitelj B u š i ć da se imenuje nadučiteljem u Vinkovcima. Unatoč tomu ostao je Kirin u Vinkovcima, a Bušić je postao nadučiteljem u Zemunu.

Kad Sabljaku nije pošlo za rukom, da se Kirin premjesti u Zemun, onda je predložio, da se taj nadučitelj, koji je bio nešto bolešljiv, umirovi. Tom je prigodom istaknuo, da je glavna škola do njegova došašća zanemarena bila, a tim je ciljao na Engelbrechta; on ju je pak nešto u red stavio, a sad opet nazaduje u ru-

kama Kirina. Lijepo mu je odgovorila visa oblast, da je on kriv, ako je zbilja tako, jer je njegova dužnost bila, da školu nadzire i da pazi, da bude sve u najboljem redu. Ima ih, koji su pozvani, da bdiju nad školama, ali zanemarujući svoju dužnost i nepritječući učitelju u pomoć, da se održi u školi pravi red, potpomažu, da se nered više širi i učitelj badava muči. A kad se jednom sjete škole, da je pregledaju, onda je učitelj kriv, ako je uspjeh loš. Ima ih i takvih, koji primoravaju, da se u školu prima svakakva čeljad, s kojom se ne može raditi, kako bi savjestan učitelj želio. Nema li u školi uspjeha, onda je opet učitelj kriv, što nije mogao u red dotjerati nemarne i razuzdane učenike, kojima je knjiga bila deveta ili nikakva briga.

Dne 6. prosinca 1823. prijavio je vinkovački podučitelj Filip Vukovac pukovniji, da je nadučitelj Ivan Kirin umr'o 6. prosinca t. g. odmah poslije ponoći. Pukovnija je sada odredila, da Vukovac kao najstariji podučitelj primi nadzor nad normalnom i djevojačkom školom, a krajiški mladić Antun Matić, koji je svršio ljubljansku preparandiju, da primi nadškolu, t. j. razred, u kojem je obučavao nadučitelj, kako smo to već čuli.

Ostavština nadučitelja Kirina sastojala se od jednoga odijela u vrijednosti od 13 for., zatim od knjiga u vrijednosti od 3 for., a dug za troškove prouzrokovane bolešću i pokopom iznosio je 40 for. beč. vr. — Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 26. veljače 1824. Br. 873 dopitana je udovi nadučitelja Kirina mirovina od 100 for. na godinu. Tim je morala izdržavati sebe i sina Emila, koji je iza oca ostao u dobi od jedne godine i 4 mjeseca.

Iza Kirinove smrti imenovalo je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 29. srpnja 1824. B. 3109 nadučiteljem u Vinkovcima brodskoga nadučitelja Antuna Kussa, kojega su oblasti osobito preporučile. Kao nadučitelj vojnoga komuniteta Broda dobivao je Kuss 240 for. na godinu, a navedenim reskriptom dopitali su mu počevši od 1. listopada t. g. 300 for. konv. vr. (Naredba c. kr. glavnog zapovjedništva u Petrovaradinu od 15. kolovoza 1824. B. 1650). Kussa je naslijedio u Brodu nadučitelj Vuković, koji je o svom unapredjenju obaviješten u Zagrebu, gdje je i zakletvu položio. Po tom sudeći bit će, da Vuković dotle nije pripadao našemu generalatu.

Izbor učenika za nadškolu (Oberschule). Dok je nadučitelj Engelbrecht upravljao našim školama, izabirao je on dječake za tu školu prigodom pregledanja drugih škola. Tu je zbilja imao najbolju priliku, da se kao stručnjak uvjeri, koji su dječaci najzreliji za tu školu, gdje se više učilo, nego u drugim školama, koje su bile kao trivijalne škole smještene po selima. Pri tom izboru bila je velika zapreka siromaštvo. Djeca siro-

mašnih roditelja, ma da su pripadala i medju najdarovitije učenike, nijesu mogla biti primljena u „Oberschule“, jer su roditelji morali svoju djecu u toj školi izdržavati o svom trošku. I tako je mnogi talenat ostao zakopan radi siromaštva roditelja. Kad je nadučiteljev prijedlog došao u ruke zapovjedništvu pukovnije, onda je ta oblast pozvala roditelje, da u odredjeno vrijeme dovedu svoju djecu u štop, pa da joj se pobrinu za stan i hranu ističući pri tom, da je dužnost roditelja, da se brinu za valjano odgajanje svoje djece, koja će im svršivši više nauke biti na diku. Oblast je radila oko toga, da skloni roditelje, da dadu svoju djecu u nadškolu, jer je školovana mladež bila na ponos i samoj pukovniji.

Treba da se ovdje navede, da je car Franjo I. odredio, da se osobito valja brinuti odgojem onih krajiških dječaka, kojima su oci pali u ratu ili su stajali u vojsci pred neprijateljem. Takve su dječake morali kućegazde slati u školu, pa ma da je ona bila i izvan rodnoga mjesta.

Prijedlog za upisivanje učenika u nadškolu stavljao je poslije, kako se to čita još i godine 1825., štopski nadučitelj, koji je prije toga dobio u ruke sve prijedloge od satnija u pukovnijskom području. Nadučiteljev prijedlog trebale su satnije da priopće roditeljima ili tutorima djece, da mogu, ako nijesu voljni bili dati djecu u nadškolu, navesti za potkrepu svoje molbe valjane i istinite razloge. Na temelju takvih razloga mogla je pukovnija prihvatiti molbu, da se djeca oslobode od pohadjanja nadškole, a satnija je onda dužna bila predložiti za tu školu druge dobro talentirane dječake. Satnije su dobile nalog, da upute roditelje, da rado šalju djecu u nadškolu, jer će takva djeca kod različnih namještanja uvijek imati prednost pred onom djecom, koja su svršila samo trivijalnu školu.

Na temelju toga javila je školska komisija 31. listopada 1825. pukovniji, da se mladići Marijan Miličić iz Štitara i Martin Vraničić iz Cerne ne mogu primiti za školske vježbenike, jer nijesu svršili nadškolu, a u učiteljsku se struku mogu primiti samo one osobe, koje su u toj školi polučile izvrstan uspjeh. Tko se u ono doba, pa i poslije htio posvetiti učiteljskomu zvanju, bio je siguran, da ga ne će uzeti u vojnike. Ali da su oblasti držale vojništvo za znatniji faktor, negoli učiteljsko zvanje, to se može donekle zaključiti iz riječi, koje su u navedenom otpisu uglavnom glasile, da radi školske službe ne valja oduzimati vojničkoj službi ljudstvo, koje je za nju sposobno. U učiteljsku službu

nijesu smjeli uzimati mladiće ni onda, ako bi to moglo biti na štetu krajiškoj kući.

I prijedloge za ispisivanje učenika iz trivijalnih i privatnih škola u Babinoj Gredi i Bošnjacima podastirao je nadučitelj pukovnijskoj oblasti, otkuda slijedi, da je nadučitelj bio prvi predpostavljenik učitelja u pukovniji i onda, kad je uprava školstva predana u ruke školskoga ravnatelja. Dne 18. listopada 1824. predložio je pukovnijskomu zapovjedništvu Filip Vukovac, učitelj II. razreda glavne škole u Vinkovcima i privremeni zamjenik nadučitelja, da se iz glavne škole i iz trivijalnih škola ispišu nekoji učenici.

I. Iz glavne škole u Vinkovcima: Tekmetarović Marko iz Vinkovaca, Celap Petar iz Mirkovaca kb. 48, Peaković Stjepan iz Privlake kb. 87, Tunić Adam iz Beravaca kb. 8, Mihić Blaž iz Gundinaca, Brkić Lovro iz Rokovaca kb. 41; Jemrić Marko kb. 3 i Begović Petar kb. 14 iz Šiškovaca; Rugašević Josip iz Komletinaca kb. 16; Buzagjić Andrija kb. 3, Strepački Stjepan kb. 37 i Bogutovac Ivan kb. 48 iz Rajeva sela; Vukašinović Marko iz Andrijevaca kb. 87.

II. Iz trivijalne škole u Garčinu: Županić Luka kb. 55, Kovačić Josip kb. 54, Markovac Ivan kb. 47 i Krajšić Ilija kb. 61 iz Andrijevaca; Galović Fabijan kb. 12, Galović Josip kb. 11 i Vidaković Andrija kb. 17 iz Zadubravlja; Beraković Mato iz Oprisavaca kb. 9, Ferić Mijo (Sapci), Odobašić Stanko iz Novoga Topolja kb. 13, Petrović Marko iz Staroga Topolja kb. 31, Pavić Petar iz Svilaja kb. 30, Vinarić Antun iz Stružana kb. 9 i Gjurić Mijo iz Gornje Bebrine kb. 28. Iz trivijalne škole u Velikoj Kopanici: Matasović Šimo kb. 2 i Stojšić Marijan kb. 35 iz Velike Kopanice; Švaganović Marko kb. 15 i Mikleušević Pavo kb. 8 iz Male Kopanice; Živković Jakob kb. 46 i Kladarić Ivan kb. 35 iz Beravaca; Vuksanović Gjuro kb. 19 i Radičević Nikola kb. 3 iz Kupine; Mikinac Žaverija kb. 12 iz Divoševaca. Iz trivijalne škole u Cerni: Ambrašić Karla iz Andrijaševaca kb. 18. Iz trivijalne škole u Otoku: Gjoić Antun kb. 115, Malešević Luka kb. 4, Carić Marijan kb. 86 i Vlaović Antun kb. 100 iz Komletinaca; Galović David kb. 78, Lombarović Marijan kb. 127, Lončarević Blaž kb. 112, Ozdanovac Ivan kb. 77 i Sokalić Pavo 87 iz Otoka; Iz trivijalne škole u Drenovcima: Ševarović Antun iz Drenovaca kb. 61, Doknjaš Stjepan iz Gunje kb. 11, Jurić Blaž iz Jurića kb. 12, Lucić Šima iz Podgajaca kb. 37, Margić Luka iz Račinovaca kb. 5 i Žderić Nikola iz Soljana kb. 17.

U opasci je navedeno, da žele polaziti nadškolu u Vinkovcima: Županić Luka, Kovačić Josip, Markovac Ivan i Krajšić Ilija iz Andrijevaca; Kladarić Ivan iz Beravaca i Doknjaš Stjepan iz Gunje. Ćelap Petar bio je sposoban za vojništvo. Nekoji su ispisani radi slabe sposobnosti, ili pak radi toga, što su htjeli stupiti u satnijske pisarnice; nekoji opet radi bolešljivosti, a drugi radi toga, što su naučili, što je bilo propisano.

Iz više popisa, što su ih učitelji poslali nadškoli radi prijedloga, da se učenici ispišu iz škole, može se razabrati, da je medju tim učenicima bio dobar broj takvih, koji su bili slabe darovitosti. Valjda su učitelji pri tom odveć oštri bili u svom sudu, ili su možda tu bili drugi razlozi, za koje se danas ne može pravo saznati, pa su tako svoje učenike opisali. Što neki učenici nijesu mogli valjano napredovati, mogla je biti donekle krivica i na samom učitelju, ako je možda učenika zanemario, čim je opazio, da teško uči. Ipak držim, da su se učitelji htjeli osloboditi slabih učenika samo s razloga toga, da s dobrim učenicima poluče što bolji uspjeh.

Da se vidi, kako su ti popisi sastavljani, uzet će se za primjer popis trivijalne škole u Velikoj Kopanici od g. 1826., koji ovako glasi:

Brooder Grenz-Regiment No. 7. **5. Sikirewzer Compagnie.**

Verzeichniss

derjenigen Schulknaben, welche mit Ende des Schuljahres 1826. aus der Schule entlassen sind, wird gehorsamst unterlegt.

Compagnien	Ortschaften	Haus Nro.	Nahmen	Altersja re	Haupt-Classe	Ursache der Entlassung
Skirewcer	Babina-greder Gundince	1	Vincens Kokanovich . .	15¾	2	Haben bereits das 16te Jahr erreicht, und das Nöthige erlernet
	Gross-Kopanica	85	Alojsi Illakovatz .	15¾	2	
		83	Lukas Philippovich .	15½	2	
	Berawce	24	Stephan Glavacsevich .	15¾	2	
	Gross-Kopanica	43	Joseph Vukowatz . . .	14	2	Der Wirtschaftwegen

Sig. Gross-Kopanica mit Ende des Schuljahres 1826.
Šajatovich, Oblt. Paul Jowanowacz, Lehrer. Widimus: Jemrich Fähnrich prov. Verwaltoffz. Appel, Hpt.

Ovdje je potpisan kapetan Appel. Josip Appel premješten je 16. veljače 1826. Brodjanima, te mu je dodijeljena V. satnija. Zna se, da je poslije službovao u Petrovaradinu, gdje mu je sin Josip pohadjao glavnu školu i bio odličan učenik. U Sikirevcima rodio mu se 11. studenoga 1826. sin Ivan. Za talijanskoga rata g. 1859. postao je major Ivan Appel barunom. Lijep niz godina bio je poglavar Bosne i Hercegovine. Otac njegov Josip, bivši kapetan sikirevačke satnije, umr'o je g. 1855. kao feldmaršallajtnant, a on je umr'o 7. rujna 1906. kao general kavalerije u miru.

Školski pomoćnik u Drenovcima Tomo Šumanović službovao je g. 1823. u svom rodnom mjestu, gdje mu je živio otac kao ispisani stražmeštar. On se nije slagao s ocem, pa ga je otac tužio nadučitelju poradi nepokornosti, razuzdanosti i raspuštenosti, te napokon i poradi toga, što se iselio iz očeve kuće i našao sebi u selu drugi stan. Nadučitelj Kirin bio je u to doba bolestan, pa ga je zastupao Filip Vukovac, najstariji podučitelj, koji je dopisom od 28. studenoga t. g. zamolio pukovnijsko zapovjedništvo, da satnija zajedno s tamošnjim trivijalnim učiteljem Pavom Tomaševićem u toj stvari povede istragu, pa da se nadučioni priopći rezultat istrage.

Dopisom od 18. prosinca t. g. javila je drenovačka satnija pukovnijskomu zapovjedništvu, da je u predmetu saslušala pomoćnikova oca Josu Šumanovića, zatim svjedoke, na koje se pozvao otac, da potvrde njegove navode. Svjedoci su iskazali, da je pomoćnik pošten i čestit mladić, a otac ga ne trpi samo poradi toga, što ga maćeha kao svoga pastorka ne trpi, pa da je maćeha kriva, što oni nesložno žive i što se pomoćnik morao iseliti iz očeve kuće, u koju se povratiti ne smije. Ujedno je satnija predložila, da se školski pomoćnik Šumanović baš poradi te nesloge premjesti na drugo mjesto.

Iza te tužbe službovao je on kao pomoćnik kratko vrijeme u Vinkovcima, a poslije toga u istom svojstvu na glavnoj školi u Petrovaradinu, otkud se mjeseca rujna 1825. povratio u Drenovce. Tu mu je 1. studenoga t. g. izdao svjedodžbu liječnik Josip Sajbelli, da boluje od sušice i da ne može s kreveta sići. Umr'o je u Drenovcima 6. studenoga 1825.

Kako se iz jednoga računa o berivima pomoćnika Šumanovića razabira, dobivali su petrovaradinski učitelji svoju plaću iz crkvene i školske zaklade, koja je osnovana iz dobara, što su ih uživali Isusovci do ukinuća svoga reda god. 1773.

Kad je pomoćnik Sumanović radi bolesti došao u Drenovce, ostavio je u Petrovaradinu svoj klavir. Taj klavir prisvojio je pomoćnik Bartol Sienčić i darovao ga svojoj svaji, sestri svoje žene. To je tako spomenuo otac pokojnikov, ispisani stražmeštar Šumanović, koji je u svojoj molbi upravljenoj na pukovniju 24. svibnja 1830. zahtijevao, da mu se povrati klavir, za koji je platio trivijalnomu učitelju Tomaševiću 50 for. Naša pukovnija nije htjela u toj stvari da posreduje.

Reverzi i zakletva. C. kr. dvorsko vojno vijeće oglasilo je reskriptom od 12. svibnja 1801., da je Njegovo Veličanstvo odrediti blagoizvoljelo, da svaki službenik, dakle i svaki učitelj mora da izda vlastoručno pisan reverz protiv tajnih zborova i bratimstva, jer nije htjelo trpjeti u svojim državama nikakvih zborova i bratimstva te vrste.

Po nalogu naše pukovnije od 1. rujna 1825. morali su izdati vlastoručno pisane reverze učitelji Racz u Babinoj Gredi i

Hilarij Blašković u Bošnjacima. Zakletvu su pak morali položiti, jer je dotle nijesu položili: Terezija Laurić, učiteljica u Vinkovcima, Josip Filipović, školski pomoćnik u V. Kopanici, Ivan Matasović, školski pomoćnik u Cerni, zatim pomoćnici Stjepan Babić i Bartol Sienčić, koji su službovali u IX. satniji. Satnije su poslale pukovniji reverze, a oni, koji su polagali zakletvu, morali su je položiti 10. rujna t. g. u 8 sati ujutru u Vinkovcima. Sa zakletvom bili su spojeni i reverzi. Te su isprave glasile ovako:

Revers.

Ich Endesgefertigter erkläre hiermit an Eides Statt, dass ich dermahl mit keiner geheimen Gesellschaft oder Verbrüderung weder in dem Innoch Auslande verflochten bin, oder wenn ich es wäre, mich sogleich davon losmachen, und mich ins Künftige in dergleichen geheime Verbindungen unter was immer für einem Vorwande nicht mehr einlassen werde. So wahr mir Gott helfe! Zur Urkunde dessen habe ich diesen eidlichen Revers eigenhändig geschrieben und unterschrieben.

Sig. Babinagreda den 9ten September 1825.

Ignacz Rácz, Gemeinde-Lehrer.

Eid.

Nachdem ich zur Mädchenlehrerin allergnädigst ernannt worden bin, so schwere ich zu Gott dem Allmächtigen einen feuerlichen Eid, dass ich Sr. Majestät dem allerdurchlauchtigsten Kaiser und König Franz dem Ersten, unsern allergnädigsten Landesfürsten, dann den mir vorgesetzten höchsten und hohen Stellen jederzeit treu und gehorsam seyn, den mir ertheilten Befehlen und Anordnungen, wie auch der erhaltenen Amtsvorschrift auf das genaueste nachleben, alle zu meiner Kenntniss kommenden gefährlichen Worte und Handlungen gegen seiner k. k. Majestät a. h. Person und Regierung der Ordnung nach, ohne Verzug und Hinterhalt anzeigen, in Amtsachen verschwiegen seyn, von den mir anvertrauten Lehrbüchern und Schulrequisiten keinen Missbrauch machen oder dulden, und ohne Vorwissen des H. Oberlehrers oder der löbl. Compagnie nicht das geringste entfernen, mich in meinem Amte mit allen Kräften und allem Eifer verwenden, die mir anvertraute Schuljugend nach der vorgeschriebenen Erziehungs- und Lehrmetode mit meinem besten Wissen und Gewissen leiten, bilden und unterrichten. Mir gegen die Schuljugend keine willkühr- und eigenhändige Handlung erlauben, mich in allen Dienstfällen vom Eigennutze allezeit enthalten und in meinem Dienste immer so handeln werde, dass ich mich vor Gott und den mir vorgesetzten Stellen als eine rechtliche Dienerin Sr. k. k. Majestät zu verantworten im Stande seyn kann. Ich erkläre zugleich unter der nähmlichen eidlichen Verpflichtung, dass ich auf keinerley Art mit irgend einer geheimen Gesellschaft oder Verbrüderung weder im In- noch im Auslande verflochten bin, oder wenn ich es wäre, mich alsogleich losmachen, auch mich fürs Künftige in dergleichen geheime Verbrüderungen nie mehr und unter keinerley denkbaren Vorwande einlassen werde. So wahr mir Gott helfe!

Winkovze den 10ten September 1825.

Theresia Lauritsch, Mädchenlehrerin.

Vorstehender Eid ist in unserer Gegenwart abgenommen. Sig. ut prius.

v. Grössing, Hauptmann-Auditor. Kraguliacz, Hptm. Gnedt, Vlt.

Stanovi za državne učitelje. Ako državni učitelj nije mogao dobiti stana u naravi, onda je bila dužnost više oblasti,

da mu pribavi stan i da sklopi ugovor s privatnim stanodavcem. Da se vidi, kako su se takvi ugovori sklapali, navest će se ovdje od riječi do riječi ugovor, što ga je oblast sklopila s kućevlasnicom Eleonorom Posavac u pogledu stana za školskoga ravnatelja Jodla. Ugovor glasi:

Contract.

Welcher von Seite des Brooder Gränz Regiments mit Intervenirung des löblichen Feld-Kriegskommissariats im Namen des Aerarii eines, dann der Hausinhaberin Frau Regiments Adjutantens Gattin Eleonora Possavacz anderentheiles, in Hinsicht der Bequartierung des Herrn Schul-Directors Jodl unter nachstehenden Bedingungen, und unter Vorbehalt der hohen Genehmigung abgeschlossen worden ist.

1. Verbindet sich Frau Regimentsadjutantens Gattin Possawatz dem höchsten Ärar, zur Unterbringung des Herrn Schul-Directors ihr in der deutschen Gasse sub No. 207. besitzendes Haus, bestehend in 3. Zimmer, 1. Dienstbothen Zimmer, 1. Speise Keller 1. Küche, Stall, Schupfe auf die Zeit vom 1ten November 1825. bis Ende Oktober 1826. um den bedungenen Zinns von Einhundert Gulden in der Conwentions Münze zu überlassen.

2. Sichert das Brooder Gränz Regiment im Namen des höchsten Aerars der Frau Quartier Vermietherin den bedungenen Zinns in der Art zu, dass solcher halbjährig mit Fünfzig Gulden Conwentions Münze aus der Proventen Casse erhöben könne.

3. Wird bedungen, dass wenn etwa mit dem Herrn Schul-Director unter der bemerkten Zeit eine andere Disposition getroffen werden sollte, eine Vierteljährige Aufkündigung des Quartiers vorausgehen müsse.

4. Soll der Schaden, welcher sich durch Elementar Zufälle am Gebäude ergeben sollte, von Hausinhaberin, jener aber, welcher sich durch Fahrlässigkeit des Quartiervermiethers zeigen würde, vom Letzteren getragen werden.

Urkund dessen sind 3. Exemplare dieses Contracts verfasst, und allseits gefertigt worden.

Sig. Winkowze den-ten September 1825.

Eleonora Possawaz, gebohrene Brunnschmid.

Im Namen des höchsten Aerars: Pichler, Oberst. Bongratz, Fkc.

Istom je prilikom iznajmila oblast stan za učitelja Filipa Vukovca i učitelja Tunića u Vinkovcima. Natporučnik Adam Lučić odstupio je eraru svoju kuću u Ervenici br. 138 u ime stana za Vukovca za godišnju stanarinu od 40 for. konv. vr., a učitelj Ivan Cvrković iz Otoka odstupio je svoju kuću u Bošnjačkoj ulici br. 146 u ime stana za Tunića takodjer za 40 for. na godinu. Ta se svota plaćala za dvije sobe, kuhinju, štalu i šupu. Stanovi nijesu bili skupi.

Osnivanje općinskih škola. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 13. svibnja 1825. B. 1705 bude odredjeno, da se naloži općinama, koje su podaleko od škola, koje već postoje, da osnivaju škole, pa da ih o svom trošku izdržavaju. Ta je naredba poslana preko c. kr. glavnog zapovjedništva c. kr. slavonsko-srijemskoj školskoj komisiji, koja je zatim otpisom svojim od 25. rujna t. g. pozvala pukovnijsko za-

povjedništvo u Vinkovcima, da radi o tom, da se škole osnivaju, pa da u što kraćem roku izvijesti komisiju o tom predmetu, da se mogne uzeti u raspravu prigodom sastavljanja glavnoga izvještaja o školstvu.

Otpisom svojim od 28. rujna t. g. pozvalo je pukovnijsko zapovjedništvo satnijska zapovjedništva, da općinama predoče korist škola za mladež, da im stave za uzor andrijaševačku općinu, koja se za otvorenje općinske škole izjavila, da bi se tako i sve druge općine dragovoljno odazvale visokomu pozivu. Ujedno su dobile satnije nalog, da za osam dana izvijeste pukovniju o uspjehu. Dne 10. studenoga t. g. javilo je pukovnijsko zapovjedništvo školskoj komisiji, da se unatoč izdanomu pozivu nijedna općina nije htjela skloniti na osnivanje škola iz vlastitih sredstava. Mudro se pri toj stvari držala općina Ivankovo. Ona je doduše bila za školu, ali nije imala novaca, da je osnuje. Da je u nje bilo prave volje za školu, bilo bi i novaca, jer je plaća učitelja bila vrlo neznatna.

Iz svega se vidi, da je narod slabo mario za prosvjetu svoje mladeži. U Podvinju, Vrpolju, Županji i Nijemcima bilo je g. 1825. ljudi u najboljoj snazi, koji su g. 1791. kao dječaci polazili škole u svom rodnom mjestu, pa se eto ni ti ljudi ne htjedoše zauzeti za osnivanje škola, kao da su bili zaboravili za korist, koju su od njih dobivali. I tako je propala ta lijepa namisao, ali samo za kratko vrijeme. Da je tom prilikom bilo više oštroće nego blagosti, imali bismo već g. 1825. lijep broj narodnih škola u našoj pukovniji.

Nekoje se općine nijesu dale skloniti na osnivanje narodnih škola i s razloga toga, što su imale u svojoj blizini ili državne ili druge vrste škola, koje su njihova djeca mogla polaziti. Takve su škole bile u našoj pukovniji i to: glavna škola u Brodu, glavna i djevojačka škola u Vinkovcima; trivijalne škole u Garčinu, Vel. Kopanici, Cerni, Otoku i Drenovcima; privatne ili općinske škole u Babinoj Gredi i Bošnjacima.

Da se po mogućnosti što točnije prikaže razvitak škola u našoj pukovniji, navest ćemo ovdje riječi, koje su pojedine satnije o tom predmetu napisale, pa kao izvještaj pukovniji podnijele. Za onoga, koji će se možda i poslije mnogo i mnogo godina od danas počevši baviti prosvjetom svoga rodnoga kraja, bit će te riječi od velike vrijednosti, zato ih valja sačuvati:

I. satnija odgovorila je pukovniji 13. listopada 1825.: „In Folge löblichen Regiments-Commando Befehls vom 28ten September a. c. Q. 2385 wird die gehorsamste Anzeige erstattet, dass die Gemeinden der diessei-

tigen Compagnie für ihre Knaben die Schulen zu Sibin, Brood und Garcsin in ihrer Nähe haben, und wegen bekannter Mittellosigkeit Gemeinde oder National-Schulen aus eigenen Mitteln zu errichten und den Lehrer zu bezahlen nicht im Stande sind.“ — II. satnija piše 13. listopada t. g. broj 726: „Wegen Erbauung der Gemeinde-Schulen hat man die Gränzer dieser Compagnie aufgefordert, ob sie sich herbeilassen wollten zum Vortheil ihrer Jugend auf eigene Kosten solche zu errichten; worauf sie einstimmig geäussert haben, wegen Unvermöglichkeit hiezu die Erklärung nicht geben können.“ III. satnija javlja dopisom od 4. studenoga t. g. broj 411: „Weil die Gemeinden dieser Compagnie theils in ihrer Nähe zu Garcsin placirte Aerarial-Schule besitzen, und theils wegen den Drang der Zeit Umstände verarmt sind, so haben solche den Wunsch nicht äussern können, in ihrer Mitte eine Nationalschule errichten zu wollen.“ — IV. satnija javlja 10. listopada t. g. br. 706: „Die Gemeinden dieser Compagnie sind für dermahl ausser Stande eine Schule zu errichten.“ — V. satnija javlja dopisom od 8. studenoga t. g. broj 820: „Es wird anmit die gehorsamste Anzeige erstattet, dass vermög löbl. Regiments-Commando Befehls vom 28ten v. die Gemeinden der diesseitigen Compagnie zur Errichtung einer National-Schule aufgefordert wurden, sich aber äusserten, dass sie keine bedürfen, indem die Compagnie mit einer Aerarial-Schule versehen ist.“ — VI. satnija piše 6. studenoga t. g. br. 809: „Die Compagnie erstattet in Erledigung Eines löbl. Regiments-Befehls dtto 28ten September l. J. Q. Nro. 2385 die gehorsamste Anzeige, dass die Gemeinde Gundinze die Gemeinde-Schule Babina Greda und die Aerarial-Schule zu Gross Kopanicza in ihrer Nähe hat, daher sich nicht herbeilassen will auf eigene Kosten auch in ihrer Gemeinde eine Schule zu errichten.“ — VII. satnija javlja 6. listopada t. g. br. 312: „In Folge löbl. Regiments Commando Befehls dtto 28ten September d. J. Q. 2385 berichtet man gehorsamst, dass die hiesigen Gemeinden, mit Ausnahme der Gemeinde Iwankowa zu keiner Errichtung was immer für eine Art Schule sich herbeilassen wollen, und auch die Gemeinde Iwankowa will sich die Errichtung einer Schule auf jene unbestimmte Zeit vorbehalten haben, wenn ihre Gemeindemittel deren Errichtung einst erlauben werden, dermalen fühlen sie sich zu schwach und zu arm diesen edlen Zweck erreichen zu können.“ — VIII. satnija u Cerni javlja 6. listopada t. g. br. 146: „Ausser der Andriashevzer und Rokovczer Gemeinde lassen sich die übrigen in Compagnie No. befindlichen ungeachtet der ihnen gemachten Vorstellungen nicht herbey Nationalschulen zu errichten, weil Gradishte und Prkovce nur eine Stunde, Shishkovcze aber eine halbe Stunde von Czerna, wo eine ärarische Schule bereits bestehet, entfernt sind, und denselben die zur Bildung des hiezu erforderlichen Fonde nöthige Mitteln mangeln.“ — IX. satnija javlja dopisom od 10. listopada t. g. br. 1634: „Dass sich keine Gemeinde zum Unterhalte eigener Schulen herbeigelassen habe, wird bezüglich auf den löbl. Befehl von 28ten v. M. Q. 2385 gehorsamst gemeldet.“ — X. satnija javlja 2. listopada t. g. br. 730: „In Befolg des löblichen Regiments-Commando Befehls vom 28ten September l. J. Q. 2385 hat man Compagnieseits alles aufgebothen, um nur eine oder die andere Gemeinde zur Errichtung einer Schule zu stimmen. Nachdem sich aber aus freyen Antriebe keine Gemeinde dazu herbeylassen will, und jede den diessfälligen Kostenaufwand zu sehr scheuet: so wird diess in Bezug des vorerwähnten löbl. Regiments-Commando-Befehls anmit gehorsamst einberichtet.“ — XI. satnija javlja 5. listopada t. g. br. 785: „Die Gemeinde Xuppanie und Stittar wollen sich zur Errichtung einer Nationalschule nicht herbeilassen, weil ohnehin sich zu Boshniake eine Gemeinde-Schule befindet.“ — XII. satnija kao posljednja po redu, javlja 8. listopada t. g. br. 258 ovo: „Sämtliche Gemeinden haben sich auf die von Seite der Compagnie gemachte Vorstellung geäussert, weder eine Gemeinde noch Nationalschule errichten zu wollen.“

Ovdje se spominju općinske škole „Gemeindeschulen“ i narodne „Nationalschulen.“ Držim, da su nekoji smatrali one škole kao općinske, u kojima se, kao što je to bilo u

Babinoj Gredi i Bošnjacima, učilo njemački i slavonski, a kao narodne škole smatrali su valjda one škole, u kojima bi se učilo samo slavonski, dotično hrvatski.

Polaženje škole. Dne 5. studenoga 1820. predložila je ceranska satnija pukovniji, da se iz škole ispiše učenik Mijo kb. 47 iz Cerne (prezime nije navedeno), koji je imao 18 god., onda Pavo kb. 44 iz Cerne, jer je bio bolešljiv i slabo darovit, zatim Šimo kb. 59 iz Cerne, koji je bio slabić, premda je imao 16 godina; upisao se u školu dragovoljno, a sad ga roditelji ne će da drže u školi. — Ujedno je zamolila satnija, da se odredi, neka i djeca iz ivankovačke satnije polaze ceransku školu kao divizionsku, da se tako popuni broj polažajnika.

Dne 3. studenoga 1825. javila je garčinska satnija pukovnijskomu zapovjedništvu, da je god. 1824./1825. polazilo trivijalnu školu u Garčinu 27 dječaka, od kojih se na koncu školske godine ispisalo 5, te pita, bi li se mjesto njih moglo uzeti 5 novaka, kako to sam učitelj Klaić zahtijeva. Na to je pukovnija odgovorila, da se novi učenici mogu primiti samo onda, ako na to dragovoljno pristanu roditelji, pa ako za to ima dovoljno prostora u školi. Vidimo, da je garčinsku školu polazilo malo učenika i da polaženje škole nije bilo prisilno. — Pozivajuć se na naredbu od god 1799. odredio je Sabljak, dok je bio školski ravnatelj u Vinkovcima, da se u školu ne smije primiti više od 20 učenika, pa je to valjda i poslije njega bio uzrok mjestimice, ali ne posvuda, da se umanjio broj polažajnika.

Dne 14. studenoga 1827. upravila je andrijevačka satnija dopis na garčinsku satniju, kojim javlja, da je mjesto Marijana Vukašinovića, koji se ispisao iz garčinske trivijalne škole, odredila Franju Kovačića kb. 54, da polazi školu u Garčinu. Što se pak tiče ostalih 8 dječaka, koji se traže za popunjenje stanja ili broja školskih sposobnjaka, to se javlja, da ih je zbilja toliko za polaženje škola upisano, ali roditelji ne će da šalju djecu u Garčin nego u Kopanicu, jer im je ona bliže, a i izdržavanje učenika u Kopanici nije s tolikim troškom skopčano kao u Garčinu. Tako je andrijevačka satnija izvijestila i pukovnijsko zapovjedništvo. Odatle bi se dalo zaključiti, da je i skupoća bila uzrokom, što je garčinska škola u to doba imala malo učenika.

Školske god. 1826./1827. polazio je kopaničku školu 71 učenik. Od tih učenika ispisalo ih se 11, pet ih je otišlo u Vinkovce, jedan je otišao u Cernu, a 6 učenika iz provincijala

posve je izostalo od škole. Prema tome ostalo je 48 učenika, koji su bili obvezani polaziti školu škol. godine 1827./28. Na početku te školske godine pridošlo je još 10 učenika, pa je tako bilo u kopaničkoj školi na početku školske godine 1827./28. 58 učenika, od kojih su bila 2 iz Vrpolja, jedan je bio iz Strizivojne, 3 su bila iz ivankovačke satnije, 10 ih je bilo iz Gundinaca, a ostali su učenici bili iz sikirevačke satnije. Tako je to izvijestila sikirevačka satnija 21. studenoga 1827. Medjutim učenicima bila su, kako se iz navedenih brojeva vidi, samo trojica iz andrijevačke satnije, a drugi, koji bi po dopisu andrijevačke satnije imali doći u kopaničku školu, valjda su ipak otišli u garčinsku divizionsku školu.

Dne 7. svibnja 1829. prijavio je nadučitelj Kuss pukovnijskomu zapovjedništvu, da se broj učenika u I. razredu glavne škole tako umnožao, da se ne može smjestiti u dojakošnje prostorije, jer samo prvi odio toga razreda ima preko 70 učenika. Da su se pak mogla primiti u školu sva djeca, koja su se prijavila, bilo bi i preko 80 učenika. On je radi toga zamolio pukovnijsko zapovjedništvo, da se dotična školska soba proširi. Na dopisu je potpisan i kapetan od uprave Stehr. Dne 22. svibnja t. g. odgovorilo je pukovnijsko zapovjedništvo, a otpis je potpisao pukovnik Pichler i kapetan Stehr, da se proširenje sobe ne može izvesti, nego će se poskrbiti, da se škola s vremenom premjesti na drugo mjesto. Ako se pak ne mogu smjestiti u školske prostorije sva djeca, tad neka se ispišu u prvom redu oni učenici, koji su rdjave ćudorednosti, zatim oni, koji nemaju potrebnih sposobnosti, a napokon učenici iz provincijala, jer krajiška djeca moraju imati prednost pred djecom iz provincijala.

Učiteljska škola u Gracu. Nekoji mladići iz naše pukovnije polazili su u Gracu uzornu glavnu školu „Grätzer Muster-Hauptschule“, da se tamo priprave i osposobe za privatne učitelje, jer je i u ono doba postojao propis, da i privatni učitelji moraju imati učiteljsko osposobljenje. Ti mladići učili su u ono vrijeme više škole u Gracu, pa da mognu lakše podmirivati svoje troškove, htjeli su se valjda baviti privatnim poučavanjem djece imućnijih roditelja, od kojih su dobivali izvjesnu nagradu za svoj posao. Sasvim je moguće, da je ta nauka donekle bila skopčana s njihovim budućim zvanjem, pa su mislili, da bi dobro bilo, ako bi i preparandiju svršili. O tim našim zemljacima nalaze se u spisima učiteljske škole u Gracu ovi podaci:

Zahl	Tauf- und Zunahme	Geburtsort	Alter	Charakter	Eintrittstag	Einleitung in die Lehrart — Die Grundsätze der Unterweisung	Die Religionslehre	Current Schrift	Latein Schrift	Kanzley Schrift	Die Rechtschreibung	Die Aussprache	Die deutsche Sprachlehre	Die Rechenkunst	Die Schreibart	Das Verfahren bey dem Buchstabenkennen	dem Lesen	dem Schönschreiben	der Rechtschreibung	dem Diktandoschreiben	der Rechenkunst	der Schreibart	dem Vortrage der Religionslehre	der deutschen Sprachlehre	Den Vorlesungen beygewohnt durch sechs Monate	Sitten	Empfehlung
			Jahre			gut	g	sg	sg	g	g	g	zg	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	zg	ziemlich fleissig	ganz wohl zu Privat-lehrer
2	Lombarovich Gabriel	Ottok in Slavonien	2	Physiker	9. I. 1827.																					—	
			Jahre	Jurist	4. I. 1833.	g	g	g	sg	g	sg	g	g	g	g	g	g	g	g	zg	zg	g	g	zg	g	fleissig	ganz wohl zu Haus- und Privat-lehrer
2	Chusisch Anton	Xupania in Slavonien	22																							—	

Iz reda gore navedenih predmeta ispuštena su dva: „Geographie“ i „Naturlehre“, jer kandidati iz njih nijesu klasificirani.

S Lombarovićem su stupili u taj zavod isti dan: Mijo Schneider iz Vinkovaca, 20 god., „Physiker“; Ivan Abramović iz Gradišta, 20 god. i Stjepan Tasch iz Vinkovaca, 20 god., „Jurist“. Schneider je marljivo polazio predavanja i dobio osposobljenje za učitelja. — Abramović i Tasch nijesu klasificirani, pa je kod Abramovića zabilježeno: „Ist ohne Meldung ausgeblieben.“

Lombarović i Cušić posvetili su se poslije svećeničkomu staležu, te su kao svećenici djelovali u Štajerskoj.

Kandidati, koji su se htjeli osposobiti za privatne učitelje ili za učitelje glavnih škola, polazili su preparandiju šest mjeseci, a tri mjeseca su je polazili oni, koji su se pripravljali za seoske učitelje. Medju kandidatima za glavne i seoske škole bilo ih je svake vrste, baš upravo kao i kod nas; bilo je i podčasnika.

Iz prvoga izvještaja c. kr. učiteljske škole u Gracu g. 1875., gdje je opisana proslava stogodišnjice te učiteljske škole, vidimo, da su štajerski učitelji u 18. stoljeću, dakle spočetka, kad su škole otvorane, loše stajali nesamo u pogledu obrazovanosti, nego i u pogledu dohodaka. Bilo ih je, koji nijesu bili dosta vješti glavnim predmetima pučke škole: čitanju, pisanju i računanju. Da mognu živjeti, svirali su neki u svatovima i na godišnjim sajmovima, ljeti i za vrijeme praznika vršili su poljske poslove i čuvali općinsku marvu i t. d. Nemojmo dakle sami sebe slabo cijeniti, kad eto vidimo, da je drugdje bilo kud i kamo gore, nego što je bilo kod nas spočetka, kad smo dobili prve škole u našem kraju, u našoj domovini.

God. 1780. učili su kandidati u Gracu samo katehetiku i pedagogiku; no već god. 1792. obučavalo se po ovoj razdiobi: a) Die Einleitung von der Lehrart überhaupt sa 8 predmeta; b) Das Verfahren sa 12 predmeta.

Školski nadziratelji i školska povjereništva. Otpisom od 8. ožujka 1827. odredilo je glavno zapovjedništvo za nadziratelje trivijalnih i općinskih škola one časnike, koji su stanovali u najbližoj blizini dotičnih škola, zatim časnika od uprave, koji je imao svoje sijelo u mjestu, gdje je bilo smješteno satnijsko zapovjedništvo. Ta je odredba vrijedila za tri slavonske pukovnije i za šajkaški batalijun, dok je za komunitetske škole bilo odredjeno, da tamo bude nadzirateljem gradski pisar „Stadtschreiber“, koji je kod magistrata upravljao ekonomsko-političkim poslovima.

Pukovnijsko školsko povjerenstvo sastojalo se po toj naredbi od jednoga štopskog časnika kao predsjednika, koga je pukovnik po svojoj volji za to odredio, zatim od kapetana od uprave, od mjesnoga župnika i nadučitelja. U to doba bio je predsjednik naše pukovnijske školske komisije potpukovnik, a članovi su bili: kapetan od uprave Stehr, štopski župnik Pavić i nadučitelj Antun Kuss. — Zemaljska školska komisija sastojala se od brigadira, vojnoga povjerenika i školskoga ravnatelja. Školska komisija u komunitetima sastojala se od mjesnoga

župnika, nadučitelja i od nekoliko članova gradskoga zastupstva. Zemaljsko školsko povjerenstvo upravljalo je cjelokupnim školstvom u generalatu u pogledu pedagoško-didaktičnom. Dužnost školskoga povjerenstva bila je ta, da pazi, kako se vrše postojeće naredbe i postojeći propisi, da opažene pogrješke nastoji odstraniti, da predlaže sredstva, kojima bi se unapredjivalo školstvo, napokon da podnosi izvještaj o zaprekama, koje su bile na putu unapredjivanju školstva.

Dužnosti školskih nadziratelja i kotarskoga školskoga povjerenstva bile su točno označene u knjizi: „Politische Schulverfassung der deutschen Volksschulen“. Osim toga ističe se još i napose u spomenutoj naredbi, da je dužnost školskoga nadziratelja, da marljivo pregleda školu, u koju treba da nenadano dodje, pa da se uvjeri o marljivosti, čistoći, redu i dobrom napretku učenika i o tom, kako se s njima postupa, da nemarne učitelje opomene, pa da kod pregledanja škola podnese opširan izvještaj školskomu povjerenstvu.

Grčkoistočna škola u Vinkovcima. Istom prilikom javlja glavno zapovjedništvo, da se uvjerilo iz podnesenih izvještaja, da su svi predmeti u školama temeljito preduzeti, samo je činila izuzetak grčkoistočna škola u Vinkovcima. Da se i to zlo ukloni, odredilo je, da općina uzme učitelja s pedagoškom svjedodžbom i da s njim sklopi ugovor, ako ne doživotno, a ono bar na više godina, te da se taj ugovor podnese glavnomu zapovjedništvu na potvrdu. Tim bi se, kako rekoše, učitelj riješio samovolje općinara, jer bi se općina morala držati uvjeta, koji su u ugovoru navedeni. Napokon se istaklo, ako se ta stvar ne bi mogla na taj način kraju privesti, neka škola dodje pod upravu školskoga nadziratelja, kotarskoga školskog povjerenstva i pretpostavljene oblasti.

Časna knjiga. C. kr. dvorsko vojno vijeće odredilo je reskriptom od 12. lipnja 1827. B. 2426, da svaka dječačka državna i komunitetska škola, ženske su škole isključili, nabavi časnu knjigu „Ehrenbuch“. Korice te knjige bile su izvana obično crvenom kožom prevučene, onda zlatom izvezene i zlatnim natpisom providjene. U knjigu su bilježili najodličnije i najbolje učenike pojedinih razreda dotične škole. Na prvo bi mjesto ubilježili one, koji su zaslužili nagradu, a onda po redu ostale, koji su se svojim napretkom u učevnim predmetima istakli tako, da su dobili prvi red s odlikom. Kad se ispit dovršio, prozivali su po redu učenike, koji su zaslužili nagradu, da je prime za svoj

odlični i izvanredni napredak, zatim su pročitali imena ostalih odlikaša i tako konačno završili ispit riječima, da se i drugi trse, da do godine dodju i njihova imena u „zlatnu knjigu“. Koliko je tu palo suza radosnica, kad su dobri i čestiti roditelji čuli ime svoga miljenika, kako se javno oglašuje u školskim prostorijama pred odličnim zborom.

Iz časne knjige „Ehrenbuch für die Kaiserliche Königliche Trivialschule zu Drenovcze“ od g. 1827. navesti će se ovdje oni učenici (ce), koji su prvi zapisani u časnu knjigu ovim riječima:

Nachbenannte Schüler haben ihres Fleisses und vorzüglich sittlichen Betragens wegen verdient in dieses Ehrenbuch angemerkt zu werden, und zwar: **Durch das Schuljahr 1827.**

I. Classe: Petricsewich Anton, Mathich Elias, Wukovacz Damjan, Kuder Anna, Langauer Anna, Jakobowacz Gaspar, Wucsicsevich Elias. — II. Classe: Jankowich Johann, Franjich Francz, Gergich Joseph.

Dne 11. kolovoza 1875. zapisaše posljednji puta u knjigu „proštimanja“ 20 učenika drenovačke škole. Tim danom presta slava „časne knjige“, koja je samo 4 godine upotrebljavana kod ispita, kod kojih su nazočni bili članovi mjesnoga školskog odbora. Kako prodjoše vremena sjajnih i svečanih ispita, koji su vršeni pod upravom štopskih i satnijskih časnika, tako prodje i vrijednost časne knjige. Danas te knjige pripadaju u muzej.

Zaključci stvoreni dne 6. srpnja 1827. u sjednici pukovnijske školske komisije u Vinkovcima.

Opetovna obuka, koja je držana od 1 do ½3 sata poslije podne, prenesena je na 9 do 11 sati prije podne s razloga, što je bila preteška i za učenike i učitelje, dok je držana poslije podne. 2. Budući da je bilo jako malo opetovnjaka, koji su imali potrebne školske knjige i potreban pisaći materijal, to je komisija zaključila, da se zamoli pukovnija, neka bi odredila, da roditelji, tutori i majstori nabave za početnike opetovnjake „Namenbüchlein“, a za one, koji već čitati znaju, da se nabavi drugi dio čitanke (II. Theil des Lesebuches), a za sve, koji dolaze u opetovnicu bez papira, da se papir nabavi. 3. Školske klupe u djevojačkoj školi bile su u vrlo lošem stanju; stoga je preporučeno, da se što prije poprave. 4. Budući da je usmeno računstvo za opći život vrlo korisno, a u mnogim trivijalnim i općinskim školama s jako malo marljivosti i s malim uspjehom se vježbalo, to je škol. komisija preporučila, da se učitelji i školski pomoćnici uopće opomenu, da taj predmet po 7. stupnju

od strane 143. do 159. „Methodenbucha“ nauče, pa da po tom naputku školsku djecu vježbaju. 5. Da se u grčkoneujedinjenoj narodnoj školi postigne što veća čistoća i što marljiviji polazak škole, od potrebe je, da se dade školskomu nadziratelju trgovcu Popoviću naputak za mjesne školske nadzirateljе, pa da mu se na srce stavi marljivo ispunjavanje njegovih dužnosti u tom pogledu. 6. Za unapredjivanje krasnopisa trebalo bi za nadškolu nabaviti preglednice od Payera na račun c. kr. proventne blagajnice. 7. Učenici su dotle donašali u školu sve, što im za pisanje treba, pa je radi toga bilo dosta nereda u školi, jer su neki prevrnuvši svoju tintarnicu zamrljali klupe, knjige, odijelo svoje, onda i sam papir, na kojem su pisali, drugi su donijeli u školu tintu, koja nije bila dobra za pisanje, nekoji opet kadšto zaborave donijeti u školu pisaće sprave, što je sve smetalo lijepu pisanju i čistoći kod pisanja. Da se tomu zlu doskoči, predložila je komisija, da se svrdlom izvrte rupe u klupama, u koje bi se postavile zemljane tintarnice za ulijevanje tinte za pisanje. Sav taj posao za 122 tintarnice iznosio je 6 for. 30 beč. vr. 8. Na temelju odredbe visokoga dvorskog vojnog vijeća morala se obuka u djevojačkoj školi držati dnevno 6 sati, pa je za to priredjena nova razdioba sati i podastrta pukovniji na odobrenje. 9. Zaključilo se, da se što prije izvedu nekoji popravci kod glavne škole. Valjalo je popraviti tri table, zatim okvire prozora i kapke na prozorima. 10. Budući da je nadučitelj trebao protokolu za prepisivanje naredaba, a paušal, što ga je dobivao, pripadao mu je kao učitelju; stoga je zaključeno, da se pukovnija zamoli, da se ta protokola nabavi na račun proventne blagajnice.

Izvještaji o školama. Prigodom sastavljanja pukovnijskoga izvještaja o stanju pukovnije za vrijeme od 1. studenoga 1826. do konca svibnja 1827. navelo je pukovnijsko zapovjedništvo, da u školama brodske pukovnije rade sposobni učitelji, da mladež dobro napreduje i dobro se vlada, a katehete i školski nadziratelji da vrše svoju dužnost, kako treba. Što se pak tiče andrijaševačko-rokovačke škole, reklo se, da još postoji, ali još nije stigao od satnije izvještaj u pogledu daljnoga opstanka škole. Opetovna obuka nije u pravom toku, jer mnoge osobe izostaju od te obuke, a naročito je nemarno polaze šegrti, jer ih majstori ostavljaju kod kuće radi vršenja domaćih poslova. Pukovnijsko je zapovjedništvo izdalo oštar nalog, da obrtničke zadruge ili cehovi ne smiju nijednoga šegrta oslobo-

diti, ako se ne iskaže, da je marljivo pohadjao nedjeljnu školu. Ujedno je odredilo, da se primjereno kazne oni majstori, koji svoje šegrte ne šalju u opetovnicu.

Dne 12. rujna 1827. izvijestila je drenovačka satnija, da je napredak u trivijalnoj školi u Drenovcima dobar. Da škola odgovara potpuno svomu odredjenju, najbolje to dokazuju pitomci, koje su iz nje istupili. Osim vjeronauka predavani su svi predmeti potpuno i temeljito. Vjeronauk uče učenici samo po knjizi, a ništa im se ne tumači; uče samo riječi, a ne uče smisao. Ovo nas podsjeća na riječi, što ih je god. 1779. izrekao Felbiger pred caricom Marijom Terezijom, koje glase: „Höchstens wird der Katechismus auswendig gelernt, aber wie man mir sagte, nicht verstanden.“ Nadalje je izvijestila satnija, da učenici marljivo polaze školu, da se dobro vladaju i čisto odijevaju. Školska je zgrada bila u dobrom stanju, a škola je imala sve nužne potrebоće. Izvještaj je potpisao poručnik od uprave Guthmannsthal.

Iz izvještaja, što ga je 15. rujna 1827. sastavila 9. satnija o trivijalnoj školi u Otoku i ilirskoj školi u Vinkovcima, razabira se, da je otočki učitelj Cvrković predavao sve predmete po propisanoj metodi, no pošto je bio bolešljiv, to je satnija preporučila, da mu se i nadalje ostavi u pripomoć školski pomoćnik. Učitelj nije dotle dobio nikakve nagrade, pa i sad ga nijesu mogli preporučiti, da mu se dade nagrada. Za obučne predmete i za njihovo predavanje u ilirskoj školi nije bilo propisane norme. Učitelj, koji je ujedno vršio i kantorsku službu, obučavao je djecu poglavito u crkvenom pojanju i u staro-srpskom ili crkvenom jeziku. Nadzor nad školom vršio je trgovac Stanko Popović, zatim i sam mjesni župnik i kateheta, a uz njih je pazio na red, čistoću i postupanje s učenicima i časnik od uprave. U satnijskom izvještaju stoji, da je općina izjavila, da će na početku iduće godine uzeti učitelja s pedagoškom svjedodžbom. Evo njihove izjave:

Gehorsamste Aeusserung!

Nachdem von hohen Orten der Auftrag bestehet, dass die Lehrersstellen in den Illirischen Nationalschulen nur mit geprüften Individuen besetzet, und mit solchen förmliche Contracte, wenn nicht auf Lebenszeit doch auf mehrere Jahre angestossen werden müssen, so äussern sich Endesgefertigte im Namen der hierortigen Gemeinde über die deshalb an selbe geschehene wiederholte Aufforderung gehorsamst, dass die Gemeinde an ein und anderen bloss dadurch bisher gehindert wurde, weil sie einen für das Lehrfach geprüften angemessenen Illirischen Lehrer bisher nicht auffinden konnte, und doch auch den Unterricht der Kinder vorzüglich in ihrem Ritus inzwischen nicht aufgeben wünschte.

Da nunmeher das Schuljahr vorüber, und selbe an den dermahligen ungeprüften Lehrer nicht länger gebunden ist, so wird sie befliessen sein, sich ein geprüftes Individuum für das nächste Schuljahr zu verschaffen, und mit selben den Contract bestmöglichst auch anzustossen, dann zur hohen Bestättigung zu unterlegen. Winkovcze am 15-t. Septem. 1827.

Georg Jankovich,
Ortsältester.

Johann Stanislaus Popovich,
Schulaufseher.

† Gavro Popovich,
Ortsältester.

† Glisho Shashlich,
Schulaufseher.

Učenici su marljivo polazili otočku školu, vladanje im je bilo dobro, a odijelo čisto. To se ticalo samo muške djece, jer gotovo nitko sa sela nije slao djevojčice u školu. Po izvještaju nijesu krajišnici uopće bili za školovanje djece, jer se zadruge nijesu htjele odlučiti, da se koje dijete iz zadruge šalje u školu, a prisilnoga upisivanja u školu nije bilo. Drvena školska zgrada u Otoku bila je stara, a zgrada za ilirsku školu u Vinkovcima bila je u dobrom stanju, samo je bila tijesna. Prigodom kanoničke vizite pohodio je otočku školu biskup Raffay, pa je bio zadovoljan s uspjehom u vjeronauku. Semestralnim ispitima prisustvovali su župnik i opat u Vinkovcima Pavić, onda grčkoistočni proto Popović. Satnijsko je zapovjedništvo izjavilo, da bi bilo dobro, kad bi se osnovale općinske škole, ali je ujedno istaklo, da se općine ne dadu na to skloniti, već se izgovaraju, da su siromašne i da već imaju jednu školu, a to je bila trivijalna škola u Otoku. Opetovna se obuka započela 22. travnja 1827., a u opetovnici su marljivo obučavali učitelj Cvrković, zatim školski pomoćnik i mjesni kapelan.

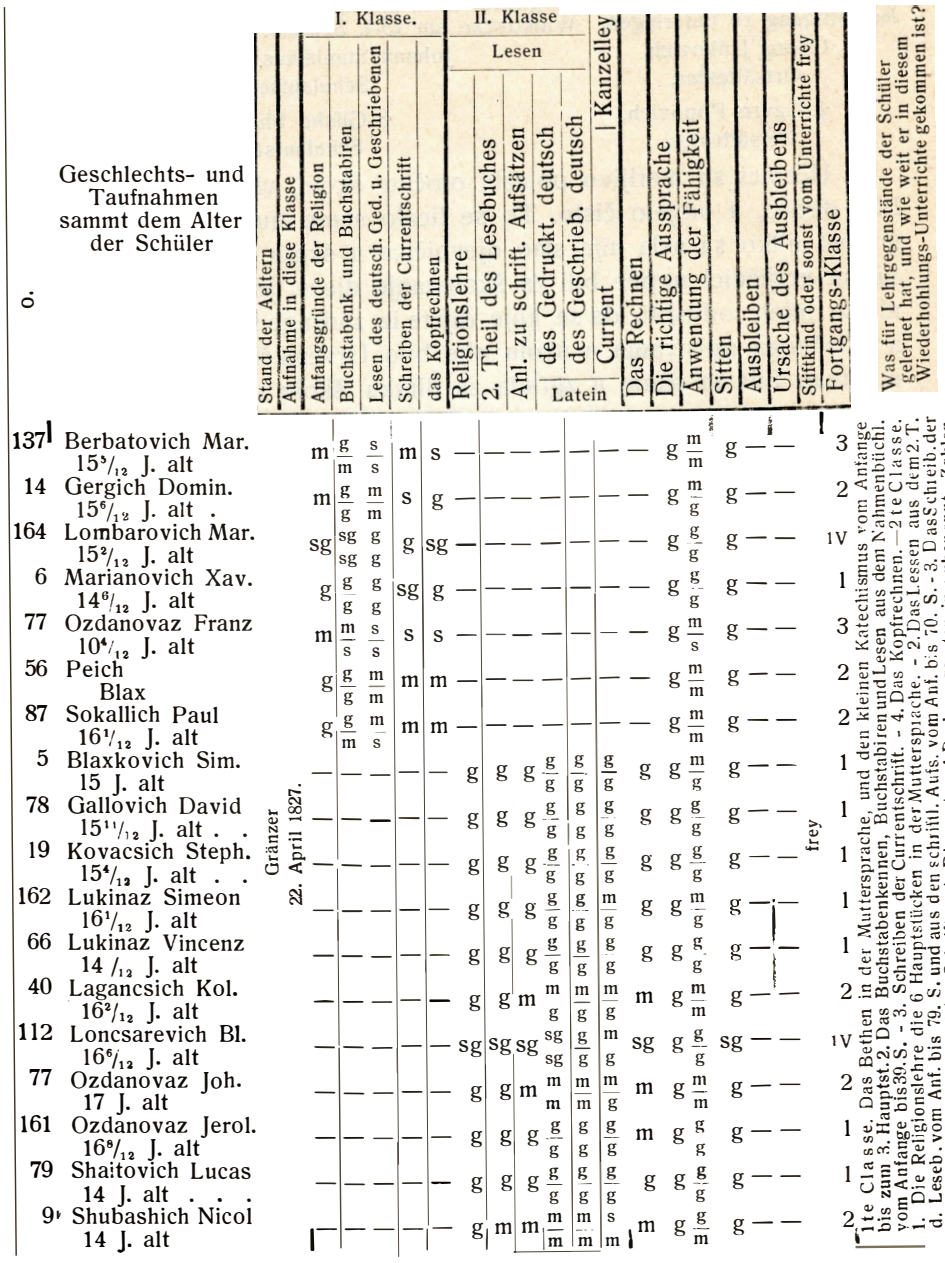
Opetovna obuka. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 27. siječnja 1827. B. 314 bude odredjeno, da se u smislu previšnjega rješenja od 16. rujna 1816., te dekreta dvorskoga povjerenstva za nauke od 27. rujna 1816. i u Krajini uvede opetovna obuka, koju je bila dužna polaziti muška i ženska mladež, koja je svršila elementarnu obuku. Polazak je u početku trajao tri godine, naime od početka 13. pa do navršene 15. godine. Nego bilo je više slučajeva, da je u svagdašnjoj školi i u opetovnici bilo i takvih učenika, koji su i 15. god. prevalili bili.

God. 1828. osobito su se odlikovali pri podjeljivanju opetovne obuke u našem generalatu nadučitelj Čivić u Mitrovici i Hadžić u Zemunu, zatim školski pomoćnik Babić u Vinkovcima. Nadučitelji su dobili pohvalu, a Babić je dobio nagradu od 20 for. konv. vr. (Reskript od 30. travnja 1829.).

Iz niže navedene tablice, koja se tiče škole u Otoku, vidi se, koji su učenici tu školu polazili, što se u školi učilo i kako se naučilo. Evo te tablice:

Extract

Über jene Knaben, welche den sonntägigen Wiederhohlungs-Unterricht die k. k. Trivialschule zu Ottok vom 22. Aprili 1827. besuchen.

Sig. Ottok am 12ten September 1827.

Anton Eichberger, GrverwOblt: Schull Aufseher. Cverkovich, Lehrer.

Škola u Garčinu. U općenoj relaciji, što ju je dne 14. svibnja 1827. podastrla treća satnija pukovnijskomu zapovjedništvu, ističe se, da je škola u Garčinu polučila najbolji napredak, jer je učitelj Klaić posve dorastao svomu zvanju. Taj je učitelj bio bolešljiv, pa je zato satnija molila, da mu se dodijeli pomoćnik. Ovdje će se istaknuti, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 15. svibnja 1821. odredilo, da se izreče pohvala učitelju Ferdinandu Klaiću za njegove zasluge u školskoj struci g. 1820., a ujedno je dobio pohvalu i kapetan Kraguljac.

Dne 26. rujna 1827. podastrla je satnija u Garčinu pukovniji izvještaj o garčinskoj trivijalnoj školi. U tom se izvještaju na prvom mjestu reklo, da je propisani broj učenika bio potpun, da je mladež bila preko zime dobro odjevena, svježa, zdrava i čista. U pogledu čistoće održavano je svake subote pregledavanje, pa bi se onda opomenuli stanodavci, da pronadjene nedostatke odstrane. Od proljeća pa do kasne jeseni poboljevala je mladež izmjenice od bolesti groznice, čemu je od česti kriv položaj školske zgrade s dvorištem, koje je izvrženo povodnji, a od česti domaća hrana, koja nije zgodna za jelo, zatim nezrelo voće. Za iduća vremena sačuvati će se mladež od prve navedene opasnosti tim, što će dobiti novu školsku zgradu s novim klupama i podnožnicama, s pisaćim stolom i ormarom za spremanje školskih knjiga i pisama.

Školsku je mladež ispovijedao njezin gospodin kateheta kapelan Josip Vranješević pet puta na godinu i to: o Svim Svetima, o Božiću, Uskrsu, Duhovima i o Maloj Gospi, što je vazda vršeno u nazočnosti gospodina školskog nadziratelja. Osim toga je kateheta za školskih dana rano čitao svetu misu i hvalevrijednim trudom i neumornom požrtvovnošću obučavao mladež u vjeronauku, pa je u tom postigao divan stupanj.

Školska se mladež vazda vladala smjerno i uljudno u školi i na ulici. Ona je u redu išla u crkvu, a tako je isto išla iz crkve u svoje stanove, pa bi svakoga pretpostavljenoga, kojega bi susrela, vojničkim poštivanjem pozdravila i dočekala. Na taj lijepi red priučio ju je učitelj Ferdinand Klaić, koji u svojoj učiteljskoj struci radi neumorno, marljivo, radi iz sviju sila, a osim toga je urešen svim potrebnim znanostima za to uzvišeno zvanje. S obzirom na njegove zasluge i na njegovo stanje, u kojem se kao udovac mora brinuti za troje malodobne djece, preponizno se preporučuje, da mu se za prošlu školsku godinu doznači nagrada. Da se vidi, što se tada učilo u trivijalnim školama, štampat će se ove isprave:

Beylage zur Aufnahms-Tabelle der k. k. Trivialschule zu Garcsin vom Jahre 1826.
Stunden-Eintheilung.

Vormittag.

Montag	Dinstag	Mittwoche	Donnerstag	Freytag	Samstag
Lesen beyde Klassen ½ St. die Kleinen, ½ St. die Grossen.	Religionslehre eigens für die Grösseren.	Wiederhohlung der Religionslehre und Lesen des Katechismus.	Religionslehre eigens für die Grösseren.	Wiederhohlung der Religionslehre und Lesen des Katechismus.	Erklärung der Evangelien und Episteln.
½ St. die Kleineren rechnen aus dem Kopfe, die Grösseren schreiben.	½ St. die Kleinen lesen, während die Grösseren ½ St. rechnen.	Die Grösseren schreiben, die Kleineren lesen.	½ St. Ausfragen der Grösseren aus dem Katechis. ½ St. lesen die Kleinen.	Die Grösseren schreiben, die Kleinen rechnen aus dem Kopfe.	Wiederhohlung der Relig.-Lehre mit den Kleineren ½ St. Ausfragen der Grösseren aus dem Katechis. ½ St.
Rechnen	Dictando-Schreiben mit Rücksicht auf die Rechtschreib.	Aufsätze und Lesen mit Rücksicht auf Rechtschreib.	Rechnen.	Aufsätze und Lesen zur Übung.	Rechnen.

Nachmittag.

Religionslehre eigens für die Kleineren	Wiederhohlung des Religionsunterrichtes der Klein. und Lesen ihres Katechis. Die Grösseren schreiben.	Ferial-	Lesen die Kleineren. Schreiben die Grösseren.	Religionslehre eigens für die Kleineren.	Unterricht der Schule entwachsener Jugend.
Lesen mit Rücksicht auf die Real-Begriffe.	Rechnen im Kopfe und mit Ziffern.	Tag.	Lesen mit Rücksicht auf die Real-Begriffe.	Rechnen im Kopfe, und mit Ziffern.	—

Klaich, Lehrer,

Prüfung-Extract im Winterkurse 1827. — I. Klasse. I. Abtheilung.

Geschlechts- und Taufnahmen der Schüler	Stand der Ältern	Aufnahme in diese Klasse	Untere Abtheilung: Buchstabenkennen und Buchstabieren mit Anwendung d. Regl.	Untere Abtheilung: Lesen des deutsch, Gedruckten mit Anwendung der Regeln	Untere Abtheilung: Schreiben der Currentschrift	Richtige Aussprache	Anwendung der Fähigkeit	Sitten	Ausbleiben	Ursache des Ausbleibens	Stiftkind oder sonst vom Unterrichtsgelde frey	Fortgangs-Klasse
Ananich Joh. gr. n. u. 8¼ J. alt	Gränzer	3. Nov. 1826.	g	—	—	g	g/g	sg	—	—	frey	1
Ballentovich Steph. 10⁶/₁₂ J. alt . .	„	11. Sp. 1826.	g	g	g	g	g/g	sg	—	—	—	1
Baricsich Medard. 10¹/₁₂ J. alt . . .	„	14. Nov. 1825.	g	—	—	g	m/g	sg	—	—	—	1
Djanishich Matheas 10⁴/₁₂ J. alt . .		11. Dec. 1826.	g	—		g	g/g	sg	—	—	—	1
Leovich Matheas 6⁴/₁₂ J. alt .	„	24. Nov. 1826.	m	—	—	g	m/m	g	—	—	—	1
Lukich Joseph 11⁴/₁₂ J. alt . .	„	14. Nov. 1826.	g	g	g	—	m/g	g	22 kr.	—		1
Ljuboevich And. g. n. u. 9¹/₁₂ J. alt .	„	„	g	m	m	g	g/m	g	18 kr.	—		1
Lokettich Georg 11²/₁₂ J. alt . .	„	13. Jän. 1827.	g	—	—	g	g/g	g	—	—	—	1
Mirkovich Steph. 7²/₁₂ J. alt	„	14. Nov. 1825.	g	—	—	g	s/m	g	—	—	—	1
Millovanovich Gabr. g. n. u. 7⁴/₁₂ J. alt	„	24. Nov. 1826.	m	—	—	g	s/m	g	—	—	—	1
Odobashich Math. 9⁴/₁₂ J. alt	„	14. Nov. 1825.	g	g	s	g	m/g	g	17 kr.	—		1
Ogjich Andreas gr. n. u. 11⁴/₁₂ J. alt . .	„	24. Nov. 1826.	m	—	—	g	m/m	g	—	—	—	1
Petrovich Joseph gr. n. u. 10¹/₁₂ J. alt	„	17. Febr. 1826.	g	g	g	g	g/g	g	25	—	—	1
Peich Marcus 8⁴/₁₂ J. alt		13. Nov. 1826.	sg	—	—	g	sg/sg	sg	—	—	—	
Ruxich Johann 8³/₁₂ J. alt .	„	20. Nov. 1826.	g	—	—	g	g/g	sg	—	—	—	1V
Stannich Math. 7⁴/₁₂ J. alt	„	24. Nov. 1826.	g	—	—	g	sg/g	sg	—	—	—	1
Vlashich Anton 8⁴/₁₂ J. alt . . .	Unter-Arzt	21. Nov. 1825.	g	m	—	g	m/g	g	—	—	—	
Vlashich Magdalena 6⁴/₁₂ J. alt . .	„	14. Nov. 1826.	m	—	—	g	m/g	g	24 kr.	—		
Vidakovich Steph. 8⁴/₁₂ J. alt	Gränzer	24. Nov. 1826.	g	—	—	g	g/g	sg	2 kr.	—		
Xivkovich Franz 9⁴/₁₂ J. alt	„	12. Nov. 1824.	g	g	m	g	m/g	g	15 kr.	—		
Xivkovich Elias 8⁴/₁₂ J. alt	„		g	—	—	g	s	g	25 kr.	—		1
Xivkovich Peter g. n. u. 6⁴/₁₂ J. alt	„	27. Nov. 1826.	s	—	—	g	s/m	g	15 kr.	—		2
Zvirotich Marin 8⁴/₁₂ J. alt	„	2. Dec. 1826.	s	—	—	g	s/m	g	20 kr.	—		2

I. Klasse. — II. Abtheilung.

Geschlechts- und Taufnahmen der der Schüler	Stan der Ältern	Aufnahme in diese Klase	Obere Abtheilung: Anfangsgründe der Relig.	Lesen des deutsch Gedruckten und Geschriebenen	Lesen des latein Gedruckten und Geschriebenen	Schreiben d. Currentschrift	Die ersten Redetheile der deutschen Sprache	Rechnen aus dem Kopfe	Richtige Aussprache	Anwendung der Fähigkei	Sitten	Ausbleiben	Ursache des Ausbleibens	Stiftkind oder sons vom terrichtsgelde frey	Fortg ngs-Klasse
Babich Andreas 8⁴/₁₂ J. alt	Gränzer	3. Nov. 1826.	g	g	g	g	g	m	g	m/g	sg	—	—	frey	1
Babich Marcus 9¹/₁₂ J. alt	„	„	g	g	g	m	m	m	g	m/g	sg	—	—	—	1
Boshnjakovich Mar. 10⁶/₁₂ J. alt	„	19. Nov. 1824.	g	g	g	g	g	m	g	g/g	m	14 kr.		—	1
Balicsevich Anton 10⁴/₁₂ J. alt	„	12. Nov. 1824.	g	g	g	g	g	g	g	g/g	g	6 kr.		—	1
Despotovich Peter g. n. u. 11⁴/₁₂ J. alt	„	„	g	g	m	m	m	m	g	s/m	g	—	—		2
Horvachanin Sofron g. n. w. 12₄/₁₂ J. alt	„	„	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	g/sg	sg	—	—	—	1
Klaich Franz Xav. 7³/₁₂ J. alt	Lehrer	11. Apr. 1825.	sg	sg	sg	g	sg	sg	g	sg/sg	sg	—	—	—	1
Lemeshich Math. 12⁴/₁₂ J. alt	Gränzer	14. Nov. 1825.	g	g	g	g	m	g	g	m/g	sg	—	—	—	1
Lukich Stephan 11⁴/₁₂ J. alt	„	„	g	m	m	g	m	g	g	m/g	sg	—	—	—	1
Mirkovich Vincenz 10⁴/₁₂ J. alt	Feldwäbl	„	sg	sg	sg	g	sg	sg	g	g/sg	sg	—	—	—	1v
Mirkovich Martin 8³/₁₂ J. alt	Gränzer		g	g	g	g	g	g	g	g/g	sg	—	—	—	
Pitlovich Georg 13⁴/₁₂ J. alt	„	12. Nov. 1824.	g	m	m	m	s	s	g	s/m	sg	7 kr.		—	2
Radovanovich Marian 12¹/₁₂ J. alt	„	„	g	g	g	g	g	g	g	g/g	g	—	—	—	1
Sudich Anton 9¹/₁₂ J. alt	„	14. Nov. 1823.	g	g	g	m	m	m	g	m/m	g	—	—	—	
Sabolich Catharina 11⁴/₁₂ J. alt	Fähnrich	14. Nov. 1826.	sg	g	g	g	g	g	g	g/g	sg	—	—	—	1
Vragolovich Marian 10⁴/₁₂ J. alt	Gränzer	12. Nov. 1824.	g	g	g	g	g	g	g	g/g	sg	—	—	—	1

II. Kla

Geschlechts- und Taufnahmen der Schüler	Stand der Altern	Aufnahme in diese Klasse	Erklärung des Evangeliums, Religionslehre	2ter Theil des Lesebuches	Das Lesen des deutsch u. lat. Gedruckten	Das Lesen des deutsch u. lat. Geschriebenen	Das Schönschreiben Current Latein	Deutsche Sprachlehre	Rechtschreibung	Dictando-Schreiben	Rechnen	Aussprache	Anleitung zu schrift. Aufsätzen	Anwendung der Fähigkeit	Sitten	Ausbleiben	Ursache des Ausbleibens	Sittkind oder sonst vom Unterrichts-gelde frey	Fortgangs-Klasse
Berakovich Thom. 13³/₁₂ J. alt	Gränzer	3. Nov. 1826.	g	g	g	g	g	g	g	g	m	g	m	m	g	sg	—	frey	1
Cselikovich Marcus 14⁴/₁₂ J. alt	„		g	g	g	g	m	m	m	s	m	g	m		g m	sg	—		2
Dumengj ichSimeon 9⁸/₁₂ J. alt	Corpr.		g	g	g	g	m	m	m	s	m	g	m		g m	sg	—		2
Draxich Paul gr. n. u. 13³/₁₂ J. alt .	Gränzer	3. Nov. 1825.	g	g	g	g	m	m	m	m	g	g	m		g m	g	8	kr.	2
Haidukovich Georg 14⁴/₁₂ J. alt		3. Nov. 1826.	g	g	g	g	m	m	m	m	g	g	m		g m	g	6	kr.	2
Jerkovich Johann 12⁴/₁₂ J. alt	Führer		g	g	g	g	m	m	m	m	g	g	g		g o	sg	—		2
Klaich Nicollaus 9⁴/₁₂ J. alt	Lehrer		g	g	g	g	m	g	g	m	g	g	m		g g	sg	—		1
Lovich Martin 14⁴/₁₂ J. alt	Gränzer	3. Nov. 1823.	g	g	g	g	m	g	g	g	g	g	g		g g	sg	5	kr.	1
Lacsich Michael 13⁴/₁₂ J. alt		3. Nov. 1825.	g	g	g	g	m	g	g	m	g	g	g		g g	sg	—	—	1
Miljevich Johann 12⁴/₁₂ J. alt	„		g	g	g	g	m	g	g	g	g	g	g		g g	sg	—	—	1
Miljevich Math. 9¹¹/₁₂ J. alt	„	3. Nov. 1826.	s	m	m	sg	s	s	s	s	s	g	m		m	sg	10	kr.	3
Petrovich Franz 13³/₁₂ J. alt	Fähnrich	3. Nov. 1824.	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	sg	sg		g sg	sg	—	—	IV
Polich Georg 13³,₁₂ J. alt	Gränzer	„	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	sg	g		g sg	sg	—	—	IV
Polich Vincenz 13³/₁₂ J. alt	„	3. Nov. 1826.	s	m	m	m	s	s	s	s	s	g	s		g m	g	—	—	3
Suricsevich Georg 10⁴/₁₂ J. alt	„		g	g	g	g	m	m	m	m	m	g	m		g m	g	—	—	2
Vukashinovich Marian 14⁴/₁₂ J. alt	„	„	g	g	g	g	g	g	g	m	g	g	g		g g	sg	—	—	1

Izvještaji o školstvu. Na koncu svake školske godine predlagani su najvišim oblastima izvještaji o stanju i napretku javne obuke u krajiškom području. Budući da u tom pogledu nije vladala jednoličnost, stoga je c. kr. dvorsko vojno vijeće u Beču 10. kolovoza 1826. izdalo štampani „Vorschrift, wie die jährlich zu erstattenden Berichte über den Fortgang des Unterrichtes in den Schulen der k. k. Militär-Gränze zu verfassen sind". Propis je potpisao: Friedrich Xaver Prinz zu Hohenzollern-Hehingen, general konjaništva i predsjednik dvorskoga vojnog vijeća, zatim Josip barun Stipsicz, general konjaništva i potpredsjednik dvorskoga vojnog vijeća.

Na temelju toga novog propisa sastavljen je izvještaj za školstvo naše pukovnije g. 1827., koji će se ovdje štampati od riječi do riječi, da se vidi stanje naših škola, i da se sačuva taj izvještaj, koji je napisan gotovo na prijelazu iz prve periode u drugu. U izvještaju se ističe i usmeno računstvo. U cijelom slavonsko-srijemskom generalatu, kako se to čita na jednom drugom mjestu, polučile su te godine u tom predmetu dobar uspjeh škole u Vinkovcima, Titelju, Šimanovcima, Staroj Pazovi i Zemunu, srednje ruke ili priličan u Vojci i Hrtkovcima, a slab u svim ostalim mjestima. Tako je o tom predmetu izvijestio glavno zapovjedništvo privremeni ravnatelj Matskàssy, koji je ujedno oštro zapovjedio učiteljima, da se marljivo brinu za taj predmet. Evo, kako je glasio školski izvještaj na koncu godine:

Schulbericht.

1mo Die Herrn Schulaufseher theils Offiziere der Verwaltung, und zum Theile auch des Feldstandes haben in diesem Jahre die Schulangelegenheiten mit grossem Eifer geleitet, und durch ihre Einsicht, Thätigkeit, Aufmerksamkeit und humane Strenge zur Aneiferung des Schulpersonals sowohl, als auch der Schuljugend das Möglichste beygetragen, welches mit Recht einer belobenden Erwähnung verdient. Doch wird die Umarbeitung der politischen Verfassung deutscher Schulen noch immer schwer vermisst, und man sieht dem Zeitpunkte mit Sehnsucht entgegen, wo diese erscheinen wird; indem sie eine vollkommene Gleichförmigkeit in der Leitung des Schulwesens herbeyführen, und manches Dunkle beleuchten wird.

2do Die Katecheten besuchten sehr fleissig die Schulen, und verdienen allerdings Belobung; indem sie durch ihren eifrigen Religionsunterricht zur Moralität der Schuljugend viel beygetragen haben. Die katholische Schuljugend beichtete 5 Mahl im Jahre, wohnte überall, wo das Schulhaus von der Kirche nicht entlegen ist, täglich der heiligen Messe, und alle Sonn- und Feyertage auch dem nachmittägigen Gottesdienste bey. Zu Vinkovze aber besuchte die Schuljugend noch überdiess alle Samstage um 4 Uhr, und vom Frohnleichnamsfeste angefangen durch die ganze Oktav, und eben so von Johannes von Nepomuk angefangen, ebenfalls durch die ganze Oktav um 6 Uhr den nachmittägigen Gottesdienst. Den öffentlichen Umgängen wohnt die Schuljugend mit grossem Anstande, und unter der Aufsicht der stets anwesenden Lehrpersonals bey, welcher auch der gefertigte Regiments-Commandant, die Herrn Staabs-Offiziere, die

Loco-Commandanten und Schulaufseher ihre Aufmerksamkeit zu widmen nicht unterliessen.

3tio Das Benehmen der Lehrer ist untadelhaft. Der Lehrer Cverkovich in Ottok, und der Lehrer Jovanovatz in Grosskopanitza brauchen ihrer Kränklichkeit, und ihres schon vorgerückten Alters wegen, noch immer Aushülfe im Amte. Die übrigen Lehrer entsprechen ihrer Bestimmung, ihre Methode ist vorschriftmässig, und ihr Unterricht fruchtbringend; indem er von den Schülern leicht aufgefasst und begriffen wird; besonders aber verdienen ihrer Tüchtigkeit, ihres Diensteifers, und des guten Erfolges wegen, der Oberlehrer Kuss, dessen angestrengte Thätigkeit eine ehrenwolle Erwähnung um so mehr verdient, als das Fortschreiten der Schulen im Staabsorte Winkowze der Erfolg seiner Bemühungen ist; der Unterlehrer Vukovatz, Thomashevich, Klaich und Jovanovatz, so wie die Mädchenlehrerin Lauritsch, weil ihre Schulen sich sowohl durch Moralität, als durch den guten Fortgang, der nur ihrem erspriesslichen Eifer, und ihren unermüdetem Fleisse zu verdanken ist, besonders auszeichnen, belobt zu werden. Man sieht sich demnach verpflichtet den verdienstvollen Lehrer Thomashevich von Drenovze zur Aufmunterung und Belohnung seiner vorzüglichen Verwendung zur Betheilung mit der Remuneration von 50 fr. C. M. gehorsamst in Vorschlag zu bringen.

4to Die Lehrgegenstände sind in diesem Schuljahre ganz und erschöpfend vorgetragen worden, selbst in der griechisch nicht unirter Nationalschule zu Vinkovze, die sich im vorigen Jahre noch in einem üblen Zustande befand, sind heuer keine Rückstände geblieben; denn diese Schule ist heuer durch den hiessigen Oberlehrer Kuss, und den Schulaufseher regulirt worden; sie theilten die Schüler in Classen, und führten den Zusammenunterricht ein, indem eher fast ein jeder einzelne Schüler seine besondere Lektion lernte; und auf diese Art der Lehrer mit grosser Mühe und Zeitverlust, sehr wenig ausrichten konnte.

5to Die Schüler haben sich im Allgemeinen durch die zweckmässige Leitung der Schulaufseher, und der Lehrer sehr gut verwendet; die meisten machten nach Massgabe ihrer Fähigkeiten gute Fortschritte. Die Schule wurde übrigens sehr fleissig besucht, nur die Mädchenschule, und die griechisch nicht unirte Nationalschule zu Vinkovze wurde von mehreren Mädchen besonders zur Winterszeit selten besucht. Die Ursache dieses Ausbleibens ist lediglich der Schwäche der weiblichen Jugend, der grössern Entfernung von dem Schulhause, der üblen Witterung den heuer besonders häufig geherrschten Fieber-Krankheiten, der Armuth, und den häuslichen Geschäften zuzuschreiben. Das Betragen der Schüler ist anständig, und ihr Anzug nach Möglichkeit der Vermögensumstände ihrer Ältern reinlich.

Folgendes ist das Verhältniss der schulgehenden Kinder zu den schulfähigen

Compagnie No.	Schulort	Schulgehende	Schulfähige
Staabsort	Vinkovze	1	1
3-te Garsciner	Garcsin	1	17
5-te Sikirevzer	Grosskopanitza	1	10
6-te Babinagreder	Babinagreda	1	13
8-te Cerner	Cerna	1	11
9-te Vinkovzer	Ottok	1	14
11-te Xupanjer	Boshnjake	1	2
12-te Drenovzer	Drenovze	1	14
	Im Ganzen		10

Die Gränzhäuser zeigen wenig Neingung, ihre Kinder zur Schule zu schicken, mehr Neigung dazu haben die einzelnen Väter der Kinder, die aber von den übrigen Mitgliedern der Haus-Communion verhindert, auf die Bildung ihrer Kinder Verzicht leisten müssen. Die Haus-Communion ist daher ein Hinderniss des Schulbesuchens, besonders da, wo die Schule nicht im Orte ist, und das Schulgehen mit mehr Kosten verbunden ist, welche die Communions-Glieder zu vermindern wünschen. Das häufigste

Hinderniss aber ist die Armuth, und man befürchtet mit Grund, dass die sehr mittelmässige Ernte dieses Jahres eine Verminderung der Schülerzahl nach sich ziehen wird; in dieser Rücksicht ist also eine zwangsweise Aufnahme der Schüler unthunlich.

6to Die Schulgebäude und Schulgeräthe sind im ziemlich guten Stande, nur die Trivialschule zu Cerna ist im schlechten Zustande. Die Mädchenschule zu Vinkovze hat einen zu kleinen Raum, und es wäre, wie es auch schon angetragen ist, die Ausmittelung eines angemessern Locals zu realisiren dringend nöthig; indem die Mädchen wegen ihres gedrängten Beysammensitzens nicht nur im Lernen gehindert werden, sondern auch ihre Gesundheit dabey leiden muss, wenn in einem so kleinen Raum 66 Menschen 6 Stunden des Tags eingezwängt sind.

7mo Die verschiedenen Protokolle werden bey jeder Schule ordnungsmässig geführt, und zum weiteren Gebrauche gehörig aufbewahrt. Aber die Schuldisciplin wird nicht nur von Seite der Lehrer, sondern auch von Seite der Schulaufseher mit gehöriger Strenge gewacht. Reinlichkeit und Anstand herrscht überall.

8mo Ausserordentliche oder ehrende Besuche von Seite der höhern Vorgesetzten haben in diesem Jahre ausser den, des Hrn. Diakovarer Diöcesan Bischofes von Raffay, welcher bei Gelegenheit der kanonischen Visitation die Ottoker Trivialschule besuchte, die Schüler aus der Religionslehre selbst examinirte, und über den guten Fortgang die Zufriedenheit äusserte, keine Statt gefunden. Herr General Brigadir Ritter von Benczek, der gefertigte Regimets-Commandant, die Hrn. Staabs-Offiziere, der Herr Abt. Pavich und der Hr. Feldkriegs-Commissair Bongratz wohnten nebst dem Herrn Verwaltungs-Hptmann den Semestral-Prüfungen an der Ober- und Mädchenschule zu Vinkovze bey, und es wurden bey den Regmts-Visitationen auch die übrigen Schulen besucht. Übrigens ist die hohe Verordnung vom 19. Juny 1827. Q. 1404 rücksichtlich der Prämien, Ehrenbücher, Ehrenbänke und Fleisssscheine, nach ihrem ganzen Inhalte schon in diesem Schuljahre in Ausübung gebracht worden. Ferner hat die Rgmts-Schulen-Commission zur Beförderung des Schreibens und Beseitigung mehrerer dabey Statt gehabten Unordnungen bey der Ober- und Mädchenschule zu Vinkovze irdene Schreibzeuge, welche in die Bänke eingesenkt werden zu Folge hoher Verordnung vom 4. August 1827. Q. 1487 eingeführt, und es wäre, des dadurch erzweckten Vortheiles wegen zu wünschen, dass dieses auch in den übrigen Trivial- und Gemeindeschulen eingeführt werden möchte, und wozu man sich die Erlaubniss gehorsamst erbittet. Auch ist von Seite der Rgmts-Schulen-Commission durch einen besondern Befehl das bessere Betreiben des Kopfrechnens nach dem im Methodenbuche vorgeschriebenen Stufengange allen Schulen, ausser dem Staabsorte nachdrücklich empfohlen worden. In dem Staabsorte aber, hat der Oberlehrer in der Mädchenschule sowohl, als auch in der griechisch nicht unirten Nationalschule zur Verbesserung des Kopfrechnens persönlich beygetragen. Übrigens sind in Beziehung auf die Schulen keine besondere Ereignisse eingetreten, auch keine Geschenke und Widmungen haben Statt gefunden.

9to In der Mädchenschule sind mehrere Mädchen durch die Armuth ihrer Ältern gehindert worden, in den Handarbeiten gute Fortschritte zu machen, indem es ihnen an dem hiezu erforderlichen Materiale fehlte; es wäre also zu wünschen, dass für solche Mädchen eine Unterstützung aus dem Proventen-Fonde, oder durch eine allgemeine Collecte ausgemittelt werden könnte, weil es äusserst traurig ist, dass Kinder, welche Lust und Fähigkeit zu allen weiblichen Arbeiten haben, bloss wegen ihrer Armuth selbst die unentbehrlichsten, als Spinnen, Nähen, Stricken zu lernen ausser Stande sind, weil ihre Ältern ihnen den zu verarbeitenden Stoff nicht anschaffen können. Die Sonntags-Schulen finden, wie man mit Missvergnügen gestehen muss, bey ihrer Einführung manchen Widerstand. Die Schüler selbst wünschen lieber diesen Tag der Zerstreuung zu widmen, und die Ältern und Lehrmeister halten sie nicht nur zum Schulenbesuch nicht an, sondern letztere halten sie vielmehr unter dem Vorwande davon ab, dass ihnen die Lehrjungen an Sonntagen zu häuslichen Verrichtungen, zur Versendung der

fertigen Arbeiten unentbehrlich sind. Die Energie des Regmts-Commando hat indessen diesen leeren Ausflüchten mit Ernst Gränzen gesetzt, und wenn Gewohnheit dieser wohlthätigen Anstalt derselben einmahl das Neue benommen hat, so ist nicht zu zweifeln, dass auch der Wille sich dazu bequemen wird.

Sig. Vinkovze am 29-ten September 1827.

Stehr, Haupt. Carolus Pavich, Abbas V. A. Diacon. ParStab. Herr Oberlehrer beurlaubt: Philipp Vukovatz, Lehrer.
v. Haas, Obrstlt.

Čisćenje i grijanje školskih soba. Otpisom od 28. listopada 1827. Q. 2045, što ga je potpisao zapovjedajući general bar. Siegenthal u Petrovaradinu, pozvalo je glavno zapovjedništvo pukovnije, da podnesu izvještaj, kako se dotle postupalo u pogledu čišćenja i loženja državnih i općinskih škola, da mogne o tom podastrijeti jednak prijedlog dvorskomu vojnom vijeću. Garčinska je satnija odgovorila 22. studenoga t. g. br. 359, da su dotle čistili i ložili državnu školu po redu jači učenici. Ali jer se tim načinom nije mogao postići željeni uspjeh, to je zamolila, da se namjesti pedel, poslužnik, koji bi se uzeo iz koje krajiške kućę i smatrao kao enroliran, a dotična kuća mogla bi se oprostiti od općinske rabote. Taj pedel ne bi se smio upotrebljavati za vršenje privatnih učiteljevih poslova. Sikirevačka je satnija odgovorila 21. studenoga t. g. br. 400, da su se za vršenje toga posla mogli uzimati dječaci iz drugoga razreda, dok su u školu upisivana djeca od 9 do 11 godina, ali se sada ne mogu za to uzimati, jer se po opstojećoj visokoj odredbi upisuju u školu djeca od 6 do 7 godina, pa su slaba, jer treba od vremena do vremena prati pod i prozore. Predlaže, da se za taj posao odredi po redu poslužnik iz sviju sela školskog kotara. Babogoredska je satnija odgovorila 22. studenoga t. g. br. 370, da su školu čistili i grijali po redu stariji učenici, pa je ujedno predložila, da to ubuduće čini ordonacija ili poslužnik, koji raznosi pisma u satniji, čisti i grije satnijske pisarnice, čim bi se školska djeca riješila posla, što ga vrše sluge. Ceranska je satnija odgovorila 23. studenoga t. g. br. 1472/453, da su čistili i grijali državnu školu u Cerni i općinsku u Andrijaševcima učenici tih škola. Budući da su djeca mlada i slaba, te ne mogu taj posao vršiti, teret taj nositi, neka se za to uzme poslužnik, koji bi se riješio državne i općinske rabote. Županjska je satnija odgovorila 23. studenoga t. g. br. 1181/520, da čišćenje i grijanje bošnjačke škole vrši učiteljev sluga, pa predlaže, da se u zimsko doba uzme za taj posao ordonacija na račun općinske rabote. Dre-

novačka je satnija odgovorila 24. studenoga t. g. br. 376, da učiteljev sluga loži školsku peć, a učenici da čiste škol. sobu. Ta je satnija predložila, da se za školu odredi svaki osmi dan drugi poslužnik na račun državnih poslova. Vinkovačka je satnija izvijestila 24. studenoga 1827. br. 2485, da čišćenje i grijanje ilirske narodne škole vrši učiteljeva obitelj, te mu je za taj posao obećano, da će dobivati od svakoga učenika po jedan groš na mjesec. Budući da to nije dobivao, odredila je općina, da te poslove vrši crkveni poslužnik uz primjereni doplatak. Nadučitelj Kuss u Vinkovcima izvijestio je 4. prosinca 1827., da te poslove na glavnoj i djevojačkoj školi vrši podvornik s gimnazije, kojemu su dodijeljena u pomoć dva poslužnika. Budući da je podvornik izjavio, da on to dragovoljno čini, da to nije njegova dužnost, stoga se taj posao nije vršio uredno, nije se vršio onako, kako bi trebalo. Zato je nadučitelj zamolio, da se podvorniku kaže, da je njegova dužnost i taj posao vršiti na glavnoj i djevojačkoj školi stim više, što ima dva pomoćnika. Ujedno je zamolio nadučitelj, da se odredi, otkuda će se nabavljati metle za čišćenje škola, jer su dotle sama djeca morala nabavljati te stvari za školu.

Na temelju tih izvještaja predložila je pukovnija glavnomu zapovjedništvu, da u Vinkovcima vrši te poslove na glavnoj i djevojačkoj školi podvornik latinske škole, da se metle za te škole nabavljaju na državni račun, a na školama po selima neka čišćenje i grijanje vrši poslužnik, koji raznosi pisma, ili pak t. zv. daničari, koji paze na općinske magazine, jer i za to imaju vremena, a osobito onda, ako im se naloži, da ne smiju vršiti učiteljeve privatne poslove. Pranje podova i prozora jedamput u godini mogu vršiti žene, koje satnija za to odredi.

Lijepo je ovdje pukovnija istakla, da se učenici ne mogu uzimati za te poslove, jer nemaju ni snage ni vještine, da sjekirom drva cijepaju i da peći lože. Dok su škole polazili stariji učenici, mogli su te poslove vršiti, a sad, gdje se moraju ispisati iz škole s 13. godinom, ne može se to od njih zahtijevati.

Napokon je uzela pukovnija i učitelja u obranu izjavivši, da se ni od njega ne može zahtijevati, da te poslove na svoj račun vrši, jer jedva bi se mogao naći jedan, koji bi mogao uz malenu plaću držati slugu. Oni pak, koji su u štopu, nemaju stana u školskoj zgradi, pa ako jedan ili drugi i ima služavku, ne može je skloniti, da izvan kuće ide drva cijepati, peći ložiti i školske sobe čistiti. Ako bi ipak to činila, onda ne

bi za gospodara ili službodavca ništa radila. Da se pak učitelj sam tim poslovima bavi, ne može se zahtijevati ni od onoga, koji živi na selu. Tako je to bilo predloženo višoj oblasti, no zna se, da su još nekoliko godina iza toga prijedloga stariji učenici zimi peći ložili, a sobe su čistili iza obuke poslije podne još nekoliko decenija nakon toga vremena. To je bio familijas, koji je vršio te poslove za školu i — za učiteljevu kuću. Tako je bar bio običaj u seoskim školama.

Elementarne škole. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 19. rujna 1829. B. 3555 javljeno je glavnomu zapovjedništvu u Petrovaradinu, da je Njegovo Veličanstvo previšnjim rješenjem od 10. rujna t. g. odobrilo neke ustanove o elementarnim školama. Priopćujem evo glavnije od tih ustanova:

Gdje općinske škole postoje, mora ih, ako to dopuštaju prostorije, polaziti sva za školu sposobna muška i ženska mladež, koja od škole nije udaljena više nego jedan sat hoda. — Da se mogne što više mladeži primiti u školu, treba škole prema potrebi proširiti, ili pak uvesti poludnevnu obuku tako, da jedan dio mladeži bez razlike spola pohadja školu tri sata prije podne, a drugi dio isto toliko poslije podne. Obuka se ograničuje na čitanje, pisanje, računstvo i vjeronauk u domaćem jeziku, pa traje kod cjelodnevnoga obučavanja dvije godine počevši od navršene sedme, pa do navršene devete, dotično desete godine. Iza svagdašnje obuke polazi mladež dvije godine opetovnicu, i to nedjeljom i blagdanom. Kod državnih škola, gdje nema u mjestu općinske škole, valja osnovati najniži ili početni razred za pučku obuku u domaćem jeziku. Taj su razred dužna polaziti sva za školu sposobna djeca, koja nijesu od mjesta, gdje je škola, udaljena više nego jedan sat hoda. Iz toga razreda mogu prijeći u viši razred, gdje će se obučavati u njemačkom jeziku i u predmetima državnih škola oni učenici, koji to žele i koji su daroviti.

Da se što više općinskih škola osnuje, a pri tom da se općine ne opterete, mogu se za učitelje uzeti svećenici, orguljaši i kantori uz umjerenu nagradu, koju bi davale općine ili roditelji djece, koja su za školu sposobna. Obuka se može držati za neko vrijeme samo zimi, i to u općinskoj kući, stražarnici, u župskoj kući ili kojoj privatnoj kući, dok se ne naredi vlastita školska zgrada od drveta ili nabijene zemlje.

Njemačke državne škole ostaju u istom stanju, kao što su

bile i dotle, samo valja uz njih, kako je spomenuto, osnovati elementarni razred, gdje nema općinske škole.

Ovom je prilikom istaknuto, da su već dotle postojale općinske škole gotovo u svim mjestima pukovnije petrovaradinske, njemačko-banatske, vlaško-ilirske i titeljskoga batalijuna, a od česti i u varaždinskom generalatu, pa je valjalo samo nastojati, da svi školski sposobnjaci školu polaze.

Oblasti su se nadale, da će osnivanjem elementarnih škola nestati kod krajišnika mržnje na odašiljanje djece u školu, jer ne će, kao što je dotle bio običaj, slati djecu u udaljena mjesta, da tamo uče, i da za školovanje djece mnogo troše. Pouzdano su se nadale, da će se tom pučkom obukom podići blagostanje naroda, pa da će narod pokročiti i u ćudorednom pogledu. Držale su oblasti, da će te škole biti za narod od velike vrijednosti poradi toga, što će ih polaziti ženska mladež, koja je dotle bila isključena od polaženja škola, pa će prema svome zvanju moćno djelovati na obrazovanje budućega naraštaja. — Zgodnim načinom trebalo je krajišniku predočiti svu korist, koja se dobiva od škole, da se dragovoljno odazove višemu pozivu, pa da osniva škole, jer je Njegovo Veličanstvo izrijekom odredilo, da se kod osnivanja škola pazi na to, da nepravednim teretom krajišniku ne omrzne škola.

Otpisom od 6. listopada 1829. Q. 2248 naložilo je glavno zapovjedništvo pukovnijama, da one odrede, koje će se općine uškolovati već postojećim erarskim ili općinskim školama, a koje će opet same za sebe osnivati nove elementarne škole. O tom je trebalo sastaviti tablicu, u kojoj je valjalo navesti broj pučanstva po vjeri i broj za školu sposobne djece u pojedinim mjestima. Tako sastavljene tablice valjalo je predati školskoj komisiji, a onda glavnomu zapovjedništvu radi odobrenja, dotično osnivanja škole. Napokon je glavno zapovjedništvo preporučilo školskomu ravnateljstvu, da se brine za obrazovanje vrsnih općinskih učitelja, da se elementarna obuka predaje u svim tim školama u domaćem jeziku na temelju jednolične osnove, da se škole opskrbe potrebnim knjigama, a učitelji da vrše svoje dužnosti tako, kako bi mogli steći povjerenje općine.

Dijecezanski su uredi bili obavješteni o osnivanju elementarnih škola i zamoljeni, da svećenici prime dragovoljno obučavanje djece u vjeronauku, a možda za neko vrijeme i u drugim predmetima, pa da nagovorom i poukom naroda pripomognu oblastima, da se škole osnivaju.

Drugi odsjek.

Doba od g. 1830. do konca rujna 1873.

Nove škole i vrste škola. U drugom odsjeku nastao je znatan preokret na školskom polju. Dok su prije uzimali u škole ponajviše samo biranu djecu, birane dječake, otvoriše se sada nove škole za svu mladež muškoga i ženskoga spola, koja je bila za pohadjanje škole sposobna. To su bile elementarne škole, koje su po previšnjem dopuštenju osnovane u našoj pukovniji u svim mjestima, koja su bila zgodna za osnivanje škola. Pri tom se nije toliko pazilo na broj za školu sposobne djece, koliko se pazilo na to, da luč prosvjete prodre i u mala sela dičnoga kraja naše pukovnije.

Kada danas čitamo, kako vrli rodoljubi idu za tim, da se umanji broj analfabeta u našoj domovini, koja još prilično oskudijeva na pučkim školama, kada vidimo, da ti rodoljubi idu za tim, da neuku čeljad nauče bar ono, što je za svaki ljudski stvor od prijeke potrebe, da neuka nauče čitati i pisati, onda nam se valja s poštovanjem sjećati naših poglavara u pukovniji od g. 1830. i 1831., koji su prije osamdeset ljeta radili iz sviju sila oko toga, da ne bude analfabeta u pukovniji. S razloga toga bila je pukovnijska uprava primorana, da za učitelje uzima, kako ćemo se uvjeriti, i takve ljude, koji ni sami nijesu više znali, nego samo čitati, pisati i računati. Uprava je pak držala, da će ti ljudi kao učitelji pod valjanim nadzorom moći priopćiti svoje znanje podmlatku naše pukovnije. Postupak naših poglavara u tom pravcu moramo odobriti, jer se tako radilo na početku osnivanja škola i u drugim krajevima naše domovine, a tako se radilo i u krajevima preko medje hrvatske domovine. Bolje je, da su naši poglavari i tako radili, nego da su čekali na bolja vremena, koja se skrštenih ruku ne mogu nikada dočekati. Ali nije krajiška uprava ostala pri tom, da zbilja gura u školu kao učitelje samo takve ljude, koji su svladali tek prve početke nauke, nego se odmah nastojalo, da se baš počevši od g. 1830. osnuje što više pedagoških tečaja, pa da se u njima prema duhu i potrebi vremena bar ponešto priprave ljudi, kojima je valjalo predati u ruke mladi naraštaj, da ga obrazuju i odgoje. S tih

razloga nastali su niži i viši pedagoški tečaji u krajiškom području, a iz naše su pukovnije rado išli mladići u te tečaje, da se što bolje priprave za učiteljsko zvanje. Nekoji su pohadjali tečaje o svom trošku. a nekoji su dobivali i nešto potpore, da ne budu posve kući na teret.

Elementarne škole izdržavale su same općine iz svojih sredstava, a to je bio opet povod, da su sela naše pukovnije osnovala sebi školske zaklade, da lakše mogu plaćati učitelje i izdržavati škole. Školske zaklade držane su kod satnijskih zapovjedništva, pa su tamo išli učitelji po svoju plaću, koja je bila mjestimice posve neznatna. Te nove škole imale su dva imena: narodne škole (Nationalschulen) i početne škole (Elementarschulen). Narodne škole nazivale su se radi toga, što ih je izdržavao narod, te što je u njima podjeljivana obuka u narodnom jeziku (Nationalsprache), materinskom jeziku (Muttersprache), domaćem jeziku (Landessprache) ili slavonskom jeziku (Slavonische Sprache). To su bili nekoć nazivi za naš hrvatski jezik u slavonskoj Krajini. Početne ili elementarne škole nazivale su se zbog toga, što su u njima učili učenici samo početnu obuku i to: čitanje, pisanje, računstvo i vjeronauk. Ako su općinari htjeli, mogli su s dopuštenjem više oblasti pretvoriti narodnu školu s dva godišta u školu s tri godišta. Poslije su odredili, da svi učenici polaze narodnu školu tri godine. Svi službeni podaci o tim školama pisani su njemački, pa su se zato i učitelji tih novih škola zvali i potpisivali: Nationallehrer i Elementarlehrer.

Druge nove škole bile su njemačke općinske škole, gdje se učilo najprije ono obučno gradivo, koje je bilo propisano za elementarne škole, a onda su dječaci nastavili obuku u hrvatskom i njemačkom jeziku, a djevojčice su iza dvogodišnjega, a poslije iza trogodišnjega polaženja škole ispisali, pa su prešle u opetovnicu. U tim školama učili su dakle učenici ono gradivo, što se učilo u elementarnim i trivijalnim školama. Kao što su mogli prijeći učenici iz trivijalne škole u najviši razred glavne škole, tako su isto u taj razred mogli prijeći i učenici, koji su vrlo dobro svršili njemačku općinsku školu. Polaženje njemačkih općinskih škola trajalo je pri koncu druge periode punih pet godina, a poslije toga prešli su učenici u opetovnicu, koju su polazili dvije godine. U nekim njemačkim općinskim školama bilo je višeput i učenica, koje su nastavile obuku u njemačkom jeziku. To su bile obično kćeri časnika i bogatijih obrtnika i trgovaca.

Prve njemačke općinske škole bile su, kako je već poznato, u Babinoj Gredi i Bošnjacima, a onda se k njima u drugoj periodi pridružila kao prva škola te vrste županjska škola. I učitelji tih škola dobivali su svoju plaću iz općinskih blagajnica, a ta je plaća bila obično nešto veća od plaće, koja je bila odredjena za elementarne učitelje.

Još i na početku druge periode bila je u području naše pukovnije samo vinkovačka djevojačka škola. God. 1836. osnovana je djevojačka škola u Brodu, a na koncu ove periode stadoše osnivati djevojačke škole i po selima, i to najprije u Bošnjacima i u Babinoj Gredi, a onda i u drugim većim mjestima.

Državnim školama pripadale su naše trivijalne škole po selima, zatim glavna i djevojačka škola u Vinkovcima. Osobito su rado nazivali trivijalne škole „carskim školama“, pa je srećan bio onaj učitelj, koji je primao svoju plaću iz „carskoga džepa“, jer mu je bila osigurana mirovina. Previšnjim rješenjem od 27. studenoga 1855. bude odredjeno, da se trorazredne krajiške nadškole u štopskim mjestima i vojnim komunitetima pretvore u četverorazredne glavne škole. Niži odio prvoga razreda postao je prvim, viši pak drugim razredom; drugi je razred postao trećim, a treći je postao četvrtim razredom. Trivijalne i općinske njemačke škole imale su takodjer tri razreda, samo je uz te razrede u njemačkim općinskim školama bio poseban odio, gdje su se propisani predmeti učili u materinskom jeziku.

Još treba ovdje istaknuti jednu vrstu novih škola, a to su realke, koje su se razvile od glavnih škola, dotično od 4. razreda glavne škole, koji je bio razdijeljen na dva godišta. Ta vrsta škole nije doduše osnovana u našoj pukovniji, ali je osnovana u području slavonsko-srijemske školske komisije, i to u Mitrovici, kamo su išli mladići iz našega kraja, da prošire svoje znanje uopće, ili da se priprave za učiteljsko zvanje u višem pedagoškom tečaju, koji je bio spojen s tom školom. I tu vrstu škola izdržavala je država.

Medju škole, koje nijesu bile odredjene za pučku naobrazbu i za obrazivanje učiteljskoga podmlatka, pripadala je gimnazija u Vinkovcima, zatim vojnički zavod u Vinkovcima, i to pukovnijska škola (Regimentsschule), koja je osnovana g. 1858., da obrazuje krajiške mladiće za vojničku službu u pukovniji. Ta vojnička škola imala je tri tečaja, a njom je upravljao kao zapovjednik jedan časnik, koji je s potrebnim brojem podčasnika (kadeta) vršio ujedno i službu učitelja. Te su škole

postojale u Krajini do ukinuća pukovnija. Nekoji su pitomci vinkovačke pukovnijske škole prvi put pošli na vojsku g. 1866., kad se vodio rat s Italijom.

Za valjano upravljanje školama izdavane su vazda naredbe od najviših pa do najnižih školskih oblasti. a osim toga su se oblasti pozivale na „Methodenbuch“, „Kern des Methodenbuches“ i „Politische Verfassung der deutschen Volksschulen.“ Prve dvije knjige bile su od velike znamenitosti u prvoj, a treća poglavito u drugoj periodi. Kad je pak na snagu stupio krajiški školski propis od g. 1871., onda su te knjige izgubile svoju vrijednost za Krajinu. Na temelju navedenoga krajiškog školskog propisa bude reskriptom od 11. lipnja 1871. presid. br. 1994 izrečeno, da država prestaje izdržavati škole, koje je do toga vremena izdržavala, a bile su to trivijalne, djevojačke škole i glavne škole u štopskim mjestima. Sve su te škole postale tim mahom općim pučkim školama. Država je odsele izdržavala novu vrstu škola, a to su bile gradjanske škole, koje su osnovane na temelju navedenoga propisa. Glavna škola u Brodu pretvorena je u gradjansku školu. Na početku školske godine 1871./2. otvoren je u Brodu 5. razred. Krajiške gradjanske škole imale su 8 razreda.

Održavanje ispita. Dne 17. kolovoza 1830. javilo je pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima, da će se po prijedlogu zemaljske školske komisije održavati ispit za drugo poljeće t. g. u području pukovnije ovim redom:

19. kolovoza t. g. prije podne u trivijalnoj školi u Otoku; 20. kolovoza prije podne u trivijalnoj školi u Cerni; 21. kolovoza u njemačkoj općinskoj školi u Bošnjacima, a 22. kolovoza u njemačkoj općinskoj školi u Babinoj Gredi; 30. kolovoza prije podne u trećem, a poslije podne u drugom razredu vinkovačke glavne škole; 31. kolovoza prije podne u nižem i višem odjelu prvoga razreda te škole, u poslije podne u djevojačkoj školi; 1. rujna prije podne u grčko-neujedinjenoj školi u Vinkovcima; 3. rujna u trivijalnoj školi u Drenovcima; 4. rujna u trivijalnoj školi u Kopanici, a 6. rujna u trivijalnoj školi u Garčinu. Reklo se, da će se ispiti po mogućnosti održavati u nazočnosti privremenoga školskog ravnatelja Matskássya.

Grad Brod imao je svoje škole, ali ovdje nijesu navedene, jer kao vojni komunitet nije pripadao pod pukovnijsku upravu. — To je bio posljednji ispit, koji se održavao prije osnutka novih narodnih škola, koje su dobile posve drugo učiteljsko osoblje.

Promjene u učiteljstvu. Dne 4. veljače 1830. umr'o je u Vinkovcima podučitelj glavne škole Ivan Tunić, koji je služio kao školski pomoćnik od 1. lipnja 1815. do 15. svibnja 1818., a kao podučitelj od 16. svibnja 1818. do 4. veljače 1830. -- Poslije njegove smrti ustanovilo se, da njegova imovina iznosi 29 for. 49 krajc., a dug 47 for. 46 krajc. Imovina se sastojala od namještaja za sobu (10 for. 56 krajc.) i kuhinju (3 for. 32 krajc.), od odijela (11 for. 22 krajc.), od rubenine (1 for.) i od pokućstva (2 for. 59 krajc.). Dugu su pripadali troškovi za kopanje grobnice (2 for.), za zvonjenje (6 for. 45 krajc.) za mrtvački sanduk (15 for.), za mrtvačka kola (2 for. 30 krajc.), za pokajnu robu (5 for. 6 krajc.), za štolu (5 for.) i za ljekarije (11 for. 25 krajc.). Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća doznačena je njegovoj ženi Evi, koja je ostala s troje neopskrbljene djece, mirovina od 60 for. konv. vr. na godinu. Djeca su se zvala: Dragutin, Vilhelmina i Katarina. Udovica Eva Tunić zamolila je c. kr. dvorsko vojno vijeće, da joj podijeli primjerenu potporu, da lakše mogne izdržavati sebe i djecu. Molba se nije mogla prihvatiti, jer na temelju postojećega propisa nije ona imala pravo na uzgojni prinos za djecu.

Poslije Tunićeve smrti došao je u Vinkovce učitelj Šajnović iz Adaševaca. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 26. travnja 1830. B. 1750 imenovan je sada učiteljem u Adaševcima školski pomoćnik u Brodu Andrija Balentović, a na Balentovićevo mjesto došao je kao školski pomoćnik Leopold Maričević. Kad je umr'o u Vinkovcima učitelj Šajnović, onda je reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 22. studenoga 1831. B. 3117 premješten u Vinkovce kao podučitelj Mijo Soljančević.

Molba za potporu. Pokorna Moljba!

Ja dollj podpisati molim Prisvitloga Gospodina Obristara i Vladioca slavne Brocske Regimente. Buducsi ja siroma i potribit slaba Vladanja, nisam vridan ovo moje Diete Ilia Lovrich koije od Plemenitog i Nemeshkog Stanja tako schulovati, pakse molim Prisvitlomu Gospodinu Obristaru i Oczu mojemu — ovomu mojemu Ditetu sa Vashim milostivnim Okom i brigom malu njemu od Visoki Mista shtogod plache Vashom brigom izvadit milostivno pobrinitj.

Sig. Ivankova na 11-tog Novembera 1830.

Sluga ponizni i podloxnik Kostantin Lovrich.

Pedagoški tečaj u Vinkovcima. Dne 8. veljače 1830. oglasio je privremeni ravnatelj pučkih škola slavonsko-srijemske Krajine Matskássy, da će s dopuštenjem c. kr. dvorskog vojnog vijeća održavati u Vinkovcima pedagoški tečaj za kandidate, koji žele postati trivijalni i općinski učitelji. Istaknuo je u svojoj okružnici, da će se tečaj započeti oko polovice ožujka te godine, pa da će trajati 5 do 6 mjeseci; on će predavati u tečaju metodiku, a nadučitelj Kuss ostale predmete.

Od kandidata se tražilo, da su s dobrim uspjehom svršili nadškolu, da imaju izvrsno ćudoredno vladanje, da su potpuno zdravi, da su jakih prsa, oštra vida, čista glasa i bespogrješnih organa za govor. Da je tečaj te godine održavan u Vinkovcima dokazuje ova isprava:

Prüfungs-Extract der Schul-

Der Schulcandidaten **Gegen-**

Nahmen	Altersj he	Religion	Geburtsort	Stand der Ältern	Studien	Die Grund ätze de nter-weisung	Die deutsche Currentschr	Die lateinische Schrift	Die Kanzelleyschrift	Die Rechtschrei u g
Bolthauser Augustin	18.		Gradecz	Lehrer todt.	Die 4-te Grm. Cl. u. den 1-ten Curs d. 1. Hum. Classe	sg	m	m	m	g
Cacsich Matthäus	13.		Oriovatz	Schneider	3-te Normal-Classe	sg	g	g	g	g
Csonkich Philipp	18.		Vinkovze	Waldaufseher	dtto.	m	sg	sg	sg	g
Gallich Paul	14.		Neu Slankamen	Gränzer	dtto.	sg	sg	sg	sg	sg
Gallovich Nicolaus	19.		Sikirevze	Gränzer	Die Logic u. d. Physic 1. Curs	g	g	g	g	g
Gjoich Anton	19.		Komletinze	Gränzer	3-te Normal-Classe	sg	sg	sg	sg	sg
Jirgens Sebastian	32.	k a t h o l i s c h	Pocerkavlje	Verwaltungs-Oberlieut. todt.	dtto.	m	g	g	g	g
Kesegich Peter	23.		Czerna	pensionierter Lieutenant	Logic	g	g	g	g	g
Lovrich Thomas	15.		Batrina	Gränzer	3-te Normal-Classe	sg	g	g	g	g
Marketich Michael	16.		Kobasch	Gränzer	dtto.	g	sg	sg	sg	g
Markovich Stephan	19.		Gunja	Gränzer	dtto.	sg	sg	sg	sg	sg
Mihailjinich Adam	17.		Neu-Gradiska	Glaser todt.	dtto.	sg	g	g	sg	sg
Millicsich Marian	18.		Stittar	Gränzer	dtto.	g	sg	sg	sg	g
Novoselatz Michael	19.		Mitrovitz	Lehrer todt.	dtto.	sg	sg	sg	sg	sg
Radavshich Johann	15.		Neu-Gradiska	Postmeister	dtto.	g	sg	sg	sg	g
Slivarich Matthias	17.		Oriovatz	Postmeister	dtto.	sg	sg	sg	sg	sg
Xupanich Lukas	21.		Unter Andrievze	Gränzer	d. 2-te Grm. Classe	g	sg	sg	sg	**sg**

Winkovze den 26. August 1830.

candidaten vom Jahre 1830.

ständе	Das Verfahren														
	Die Auss r che	Die deutsche Sprachle re	Die Rechnenkunst	Die Schreibart	Beym Buchstabenkennen	„ Buchstabieren	„ Lesen	„ Schönschreiben	Bey der Rechtschreibung	Beym Dictandoschreiben	Bei der deutschen Spr chlehre	Bey der Rechnenku st	„ „ Schreibart	Bei dem Vortra e der Religion	Anmerkung
	g	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	sg	sg	sg	sg	g	sg	Kann zum Elementar-Lehrer und zu seiner Zeit auch zum ärarischen Lehrer vorgeschlagen werden.
	sg	sg	g	g	sg	sg	sg	g	g	g	g	g	g	g	Kann als Elementar-Lehrer und seiner Zeit zum ärarischen Lehrer befördert werden.
	g	g	g	g	sg	sg	sg	sg	g	g	g	g	g	g	Kann als Elementar-Lehrer in Vorschlag gebracht werden.
	sg	sg	sg	g	sg	sg		sg	sg	sg	sg	sg	g	g	Kann als Stipendist, und seiner Zeit als Gehülfe vorgeschlagen werden.
	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	Kann als Elementar-Lehrer empfohlen werden.
	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	Kann als Elementar-Lehrer, und mit d. Zeit auch als Ärarial-Lehrer angestellt werden.
	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	Kann als Elementar-Lehrer angestellt werden.
	g	m	m	g	g	g	g	g	g	g	m	g	g	g	dtto.
	g	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	g	g	g	sg	g	g	Kann als ärarischer Schulgehülfe vorgeschlagen werden.
	g	g	sg	g	sg	sg	sg	sg	g	g	g	sg	g	g	dtto.
	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	Kann als ärarischer Schulgehülfe, und seiner Zeit als Ärarial-Lehrer vorgeschlagen werden.
	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	g	Kann als Elementar-Lehrer vorgeschlagen werden.
	g	sg	g	g	sg	sg	sg	sg	g	g	g	g	g	g	Anfänglich dtto.
	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	Kann als ärarischer Schulgehülfe vorgeschlagen werden.
	g	g	g	g	sg	sg	sg	sg	g	g	g	g	g	g	Kann als Elementar-Lehrer vorgeschlagen werden.
	sg	sg	sg	g	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	g	dtto. als ärarischer Gehülfe vorgeschlagen werden.
	g	sg	g	g	sg	sg	sg	g	g	g	g	g	g	g	Kann als Elementar-Lehrer vorgeschlagen werden.

Franz Matskassy,
Hum. Prof. und Lehrer der Methodik und hoher Arithmetik.

Anton Kuss,
Oberlehrer und Lehrer der Pädagogik und der übrigen pädagogischen Lehrgegenstände.

Svjedodžbe osposobnice. Kad su započeli osnivati narodne škole, dolazili su kandidati privremenomu ravnatelju Matskássy-u, da pred njim polažu ispit za učitelje narodnih škola. O tim ispitima sačuvale su se nekoje svjedodžbe, pa će se ovdje navesti, da se vidi, kako je on oblastima preporučivao kandidate za učiteljska mjesta. Evo ih:

Vorzeiger dessen, Anton Petricsevich, 18. Jahre alt, aus Mikanovcze, Broder Rgts-Bezirke gebürtig, ist von Seite der kais. Schulen Direktion aus allen, für die Elementar Schulen allerhöchst vorgeschriebenen Lehrgegenständen geprüft, und zu einem Elementar Lehrer in der Gränze vollkommen tauglich befunden worden.

Daher, und weil derselbe am königl. Gymnasium zu Essegh die IV. Grammt. Classe mit der ersten Fortgangs-Note absolvirt hat, nebst dem, eine gute, feste, männlich-schöne Handschrift besitzt: wird dieser Schulamts-Aspirant dem löbl. kais. kön. Compagnie-Commando in der Absicht vorzüglich anempfohlen: um bey der Wahl des künftigen Elementar-Lehrers für die Schule zu Mikanovcze, auf diesen Jüngling die erste, wohlverdiente Rücksicht nehmen zu wollen.

Sig. Vinkovcze den 14. Oktober 1830.

Franz. Matskássy, Hum. Prof. und prov. SchDirector.

Zeugniss.

Vorzeiger dessen, Joseph Edler von Wullyak, der in vorächerem Schuljahre die Philosophie des 2-ten Jahrganges in Agram mit guten Fortgangsclassen absolvirt, d. i. aus allen Lehrgegenständen die erste Classe davon getragen hat, und nun als Elementar-Lehrer in der Milit. Gränze angestellt zu werden wünschet — ist von dem Gefertigten aus allen, in unseren Elementar-Schulen vorzutragenden Gegenständen geprüft, und für eine derley Stelle vollkommen geeignet befunden worden. Daher kann derselbe (wenn sonst das Löbl. k. k. Rgts. Cdo nichts dagegen einzuwenden findet) als Gränz-Elementar Lehrer, und zwar in Retkovcze, welche Gemeinde gerade ihn zu haben wünschet — ohne Weiteres angestellt werden.

Sig. Winkovcze d. 4. Nov. 1830.

Franz Matskássy, Hum. Prof. und provisorischer SchulenDirector.

Zeugniss.

Vorzeiger dessen, Winczetich Marian, Schüler der IV. Grammt. Classe am k. k. Gymnasium zu Winkovcze, hat sich der Prüfung aus den, für die Gränz-Elementar-Schulen vorgeschriebenen Lehrgegenständen unterzogen, und dabey bewiesen, dass er dem Amte eines Elementar-Lehrers in der hierländigen Militar-Gränze vollkommen gewachsen sey — und deshalb, und in Hinsicht auf seine untadelhafte Moralität wird derselbe dem Löbl. k. k. Compagnie Commando bestens anempfohlen.

Vinkovcze den 30. März 1831.

Franz Matskássy, Hum. Prof. und prov. SchulenDirector.

Škole prve satnije. Na početku je bila satnija toga mišljenja, da se za cijelo satnijsko područje osnuju samo dvije škole, naime u Podvinju i Pocrkavlju, gdje su bile župe. Školi u

Pocrkavlju pripadala bi sela: Dubovik, Glogovica, Grabarje, Kindrovo, Matković Mala, Oriovac, Slatinik i Zdenci. Školi u Podvinju pripadala bi sela: Bukovlje, Crni potok, Gromačnik, Rastušje, Tomica i Varoš. To je bio prijedlog od 13. siječnja 1830. Poslije se odustalo od toga, pa je zaključeno, da se u području osnuju četiri nove škole, a te su bile u Glogovici, Pocrkavlju, Podvinju i Varošu.

Prvi učitelj u Podvinju bio je Filip Čonkić iz Vinkovaca. Kad je on obolio, onda je satnija 17. studenoga 1832. u sporazumljenju sa starješinama predložila pukovniji, da se Čonkić prema ugovoru riješi službe, pa da se za učitelja u Podvinju uzme Andrija Dripić, pisar kod mjesnoga zapovjedništva brodske tvrdjave. U Glogovici je bio učitelj Kasapović, a u Varošu Antun Gjurcsević.

Dne 12. siječnja 1830. navela je podvinjska satnija, da u području ima žitelja i to: muških 973, a ženskih 1080. Broj za školu sposobne djece iznosio je 82 i to: 62 dječaka i 20 djevojčica.

Škole druge satnije od god. 1833. U toj satniji službovao je te godine kao učitelj u Trnjanima ispisani stražmeštar Ivan Vinković, bilo mu je 36 god. Na godinu je dobivao 48 for. plaće, 12 mjerova kukuruza i 6 hvati drva. Školi u Trnjanima pripadala je rimokatolička mladež iz Ješevika, Klokočevika, Korduševaca, Šušnjevaca, Trnjana, Vranovaca, Dolj. Vrbe, Vrhovine i Zadubravlja. — U Dolj. Bebrini bio je učitelj ispisani kapral Stanko Zvirotić, bilo mu je 40 god. Na godinu je dobivao 36 for. plaće, 6 mjerova kukuruza i 3^0 drva. U Klakaru je učiteljovao svršeni učenik (Schulknabe) Mato Stanić, imao je 15 god. Na godinu je dobivao 24 for. plaće i 4^0 drva. U Gor. Bebrini bio je učitelj krojač Jakob Korparić, bilo mu je 25 god. Na godinu je dobivao 48 for. plaće, 6 mjerova kukuruza i 4^0 drva. — U Kutima bio je učitelj svršeni učenik Mato Leović, bilo mu je 15 god. Na godinu je dobivao 24 for. plaće i 4^0 drva. — U Gor. Vrbi bio je učitelj krajišnik Antun Balić, bilo mu je 25 god. Na godinu je dobivao 36 for. plaće, 6 mjerova kukuruza i 6^0 drva. Gornjoj Vrbi bilo je uškolovano mjesto Ruščica. — U Klokočeviku je bio učitelj kapral Pavo Prodić, imao je 41 god. Na godinu je dobivao 36 for. plaće, 12 mjerova kukuruza i 6^0 drva. Budući da su tu školu pohadjala samo djeca grčkoneujedinjene vjeroispovijesti, zato su toj školi pripadala djeca te vjeroispovijesti iz Ješevika, Klokočevika, Korduševaca, Šušnjevaca, Trnjana i Vrhovine. U toj je školi bilo 38 djece i to: 22 dječaka i 16 dje-

vojcica. Samo je jedno dijete te vjeroispovijesti polazilo školu u Trnjanima. — Ukupni broj školskih sposobnjaka i polažajnika iznosio je 314. Broj dječaka iznosio je 181, a djevojčica 133. Ovi su podaci sastavljeni na osnovi službenoga spisa, što ga je dne 19. srpnja 1833. priredilo satnijsko zapovjedništvo u Trnjanima.

Škole treće satnije. Dne 9. prosinca 1830. izvijestila je satnija pukovnijsko zapovjedništvo, da su osnovane u području tri škole i to: u Garčinu, Oprisavcima i Svilaju. U Garčinu su namjestili pisara Ivana Miljevića, jer radi prevelike nagrade, što ju je tražio učitelj Klaić za obučavanje mladeži u elementarnoj školi, nije se mogao sklopiti s njim ugovor. Škola je bila smještena u zgradi trivijalne škole, gdje su elementarni učenici obučavani od 11 sati prije podne do 1 sat poslije podne, onda opet poslije podne 2 sata iza obuke učenika trivijalne škole. U Oprisavcima držana je obuka u općinskoj stražarnici od 9 do 11 sati prije podne, onda od 2 do 4 sata poslije podne. Učitelj je bio krajišnik Martin Lović. Za učitelja u Svilaju uzela je općina ispisanoga stražmeštra Šimu Maričića, koji je obučavao djecu u krajiškoj kući br. 31. Obuka je držana prije i poslije podne kao u Oprisavcima.

Žitelji iz Novoga i Starog Topolja nijesu se mogli složiti radi vjeronauka, da osnuju jednu školu. Pukovnija je pak odredila, da se otvori zajednička škola, ili svako mjesto neka za sebe osnuje školu. Godine 1833. imalo je svako mjesto svoju školu. U Novom Topolju vršio je učiteljsku službu kramar Vaso Petrović iz Ivankova, a u Starom Topolju nije bilo učitelja, pa je zato držao obuku podčasnik od uprave, i to samo srijedom svake nedjelje.

Škole četvrte satnije. Dne 26. prosinca 1830. javila je četvrta satnija pukovniji, da se 1. prosinca 1830. započela obuka u elementarnim školama u Andrijevcima, Vrpolju i Strizivojni. Andrijevačka je općina iznajmila u školsku svrhu praznu kuću krojača Marijana Vukašinovića uz otplatu od 60 for. šajna na godinu. Za učitelja je uzela krajišnika Luku Županića, koji je baš god. 1830. svršio pedagoški tečaj u Vinkovcima. — Graničar Ivo Knežević, koga su bili stavili u prijedlog, da bude učitelj u Vrpolju, primio je službu poštanskoga sluge, a i vladanjem svojim pokazao je, da nema sposobnosti za učitelja. Sad je vrpoljačka općina izabrala za učitelja krajišnika Josipa Jozičića iz Čajkovaca, koji nije mogao da nastavi započete filozofske studije, jer je bio tjelesno slab. — U Strizivojni su uzeli za učitelja ispisanoga kaprala Gjuru Ivanetića i s njim sklopili ugovor. Obuka

se držala u prostranoj sobi seoske stražarnice. U Perkovcima i Čajkovcima nijesu mogli osnovati škole, jer za to nije bilo ni mjesta, ni novaca, ali je satnija obećala, da će se i u tim mjestima što prije otvoriti škole.

Dne 2. svibnja 1831. poslala je satnija pukovniji na potvrdu ugovore, što su ih sklopile četiri općine: Čajkovci, Divoševci, Perkovci i Strizivojna sa svojim učiteljima, pa je ujedno izvijestila, da elementarni učitelji u satniji ne trebaju ogrjevnih drva, jer stanuju u svojim krajiškim kućama. koje se brinu za grijanje njihovih soba, a ne traže za to drvarinu.

Dne 22. srpnja 1832. izvijestila je satnija pukovnijsko zapovjedništvo, da su Čajkovčani povisili plaću svomu učitelju Ilakovcu od 2 for. konv. vr. na tri forinta mjesečno, i to počevši od 1. lipnja t. g., pa moli, da se dotični ugovor potvrdi. Ilakovac je dobio povišicu za 1 for. na mjesec za to, što je mladež valjano učio. I ta mala povišica plaće dokazuje nam, kaku su ljudi znali cijeniti rad učitelja i odgojitelja mladeži.

Dne 4. studenoga 1831. javila je andrijevačka satnija pukovniji, da je učitelj Županić sa svojim ocem Lukom otišao u Županju bez znanja satnije, da tamo sklopi ugovor za postignuće učiteljskoga mjesta. Satnija je zamolila pukovniju, da Županiću naloži, da u Andrijevcima obučava mladež, dok općina ne nadje drugoga učitelja, ili bar da mjesto sebe nadje drugu sposobnu osobu. Pukovnija je odgovorila, da je županjska općina našla sebi drugoga učitelja, a ne Županića, koji se mora zadržati u Andrijevcima. Ako ne će više služiti, neka pismeno otkaže; no svakako mora ostati kao učitelj u mjestu do idućega poljeća ili bar tako dugo, dok se ne nadje osoba, koja bi mogla njega zamijeniti. Županjska je satnija dobila nalog, da odmah otpravi Županića u Andrijevce, a po potrebi i pod nadzorom, ako se tamo još nalazi.

Škole pete satnije. Dne 1. prosinca 1830. javila je sikirevačka satnija, da žitelji iz Vel. Kopanice, Beravaca i Kruševice nijesu našli učitelje, a nemaju baš ni volje za osnivanje narodnih škola. Jer su se škole osnovati morale, dala im je satnija rok od 14 dana, da nadju sebi učitelje. Istom je prilikom javila satnija, da se obučavanje djece u narodnoj školi u Sikirevcima započelo 23. studenoga t. g., a u ostalim školama, koje su osnovane, započet će se 2. prosinca t. g.

Škole šeste satnije. U Gundincima je postojala općinska kuća, u kojoj je bila smještena gostionica. Kad su tamo osnovali narodnu školu, onda je viša oblast odredila, da se ta

općinska kuća upotrijebi za školu. To nam svjedoči molbenica, koju je 2. studenoga 1830. upravio na pukovniju zakupnik Gjuro Popović iz Broda. On je molio, da mu se i nadalje ostavi općinska kuća za gostionicu, ili pak da se riješi zakupnine u iznosu od 80 for. konv. vr., jer nije mogao u mjestu naći drugu kuću, koja bi bila zgodna za gostionicu. Pukovnija mu je molbenicu odbila istaknuvši, da nije njezina dužnost, da traži zakupniku kuću, u kojoj bi se vino točilo.

Za životne prilike ovo je dosta zanimljiva stvar. Da su ljudi bili navikli hodati po gostionicama, oni bi se već i sami pobrinuli, da im grlu ne izmakne dobra kapljica. Ljudi su onda više marili za posao, negoli za zabave, a i kuće su im bile pune jela i pila, pa zato se nijesu mnogo osvrtali na gostionice. Dabome, da je moglo biti i u tom pogledu izuzetaka, ali su bili rijetki. Ljudi su se čuvali raspa i nijesu pohadjali gostionice tako, kao što se pohadjaju danas.

Pukovnija je odredila 22. veljače 1831., da općina Babina Greda uzme još i školskoga pomoćnika, pa da se tako bez velikoga troška spoji elementarna škola s njemačkom školom. Gundinčani su pak izjavili, da žele osnovati školu, u kojoj bi se djeca obučavala u materinskom i njemačkom jeziku, ali tek počevši od g. 1832., dok dotle prirede općinsku gostionicu za školsku zgradu. U početku su otvorili samo narodnu školu, a za učitelja su uzeli Petra Mihića, seljaka iz svoga sela, koji je bio dobro vješt čitanju i pisanju.

Škole sedme satnije. Dne 23. studenoga 1830. javila je ivankovačka satnija pukovniji, da je retkovački župnik o. Ivo Vuičić otkazao Retkovčanima uplaćivanje svote od 70 for. šajna, što je dragovoljno obećao davati općini. Ujedno je izvijestila, da se 22. studenoga t. g. započela obuka u elementarnoj školi u Retkovcima s 37 dječaka i 50 djevojčica, u St. Mikanovcima s 50 dječaka i 22 djevojčice, a u Ivankovu da će se započeti obuka idućega četvrtka.

Pukovnija je odgovorila, da se župnik ne može primorati, da obećanu svotu plaća, a ubuduće neka satnija dade takve ponude pismeno potvrditi, da se ne mogu opozvati.

Retkovčani su htjeli uzeti općinsku gostionicu za školsku zgradu. Pukovnija je odgovorila satniji, neka se za školu upotrijebi izabrana privatna kuća, ako je satnija uvjerena, da bi davanje gostionice u zakup bilo od prijeke potrebe za lakše izdržavanje učitelja. Pukovnija je izjavila, da ne će biti protiv toga, makar se u školu upisivalo samo po 30 djece, dok se valjana

školska zgrada ne sagradi. Lijepo je ovdje rekla pukovnija, da je bolje poskrbiti se za učiteljeve dohotke, negoli tražiti lijepo smještenje škole, jer i najbolje mjesto jest bez svrhe, ako učitelj nema od čega da živi. Tako su uglavnom glasile riječi pukovnijskoga zapovjedništva, koje su i danas od velike vrijednosti. Učitelj, koga ne tare briga za život, radi veselo, zdušno i savjesno, ako mu školska zgrada baš i nije onakva, kakva bi biti morala. Badava je i najljepša školska zgrada, ako po njoj tetura učitelj, koga mori briga za svagdašnji krušac. Učitelj je duša škole, a ne zgrada.

Retkovčani su izabrali za učitelja Josipa Vuljaka, rodom iz Hrvatske. Kad je on došao kao tudjinac u Retkovce, onda je poslije kratkoga vremena namjeravao oženiti krajišku djevojku Janju Solarević kb. 28. Satnija mu je to branila, a on se obrati s molbom na školsku komisiju, koja mu je molbu prihvatila istaknuvši, neka se on i ona brinu, kako će se izdržavati sa 6 for. plaće na mjesec, visokomu eraru na teret ne će pasti. Odatle se vidi, da narodnim učiteljima nijesu pravili poteškoća kod ženidbe s razloga toga, što se erar nije morao brinuti za izdržavanje narodnih učitelja, udovica i sirota članova učiteljstva. Taj je teret primila zemlja na sebe tek onda, kad je na osnovi krajiškoga školskog propisa od g. 1871. stupila na snagu mirovinska i opskrbna zaklada.

Mikanovčani su izabrali sebi za učitelja krajiškoga mladića Petričevića. Kad je satnija 17. studenoga 1830. podastrla njegov ugovor s općinom pukovniji na potvrdu, onda je ujedno zamolila pukovniju, da potvrdi i ugovor, što su ga Vodjinčani sklopili s kovačkim obrtnikom Mihokovićem, od kojega su kupili kućicu za 80 for. beč. vr. Ta je kućica bila odredjena za učiteljev stan.

Dne 13. siječnja 1831. poslala je satnija pukovniji na potvrdu ugovor, što su ga sklopili Vodjinčani s krajiškim mladićem Antunom Vukašinovićem iz Andrijevaca, koji je primio učiteljsko mjesto u Vodjincima. Vukašinović je svršio humanitetske nauke, a od početka studenoga 1830. slušao je filozofiju. Ispit za elementarnoga učitelja položio je pred ravnateljstvom u Vinkovcima. Iza posve kratkoga vremena ostavio je on učiteljsku službu i otišao u vojnike k pješačkoj pukovniji Marquis Lusignan, koja je bila u Mlecima, da tamo poluči svoju sreću.

Poslije Vukašinovića došao je u Vodjince retkovački učitelj Vuljak. Ugovor izmedju njega i Vodjinčana potvrdila je pukov-

nija 16. studenoga 1831. uz dodatak, da imade doprinijeti diplomu o svom plemstvu, krsni list i rodoslovlje, jer je postojala naredba, da se nitko kao plemić upisati ne može, dok se o tom vjerodostojno ne iskaže.

Mjesto Vuljaka došao je u Retkovce kao elementarni učitelj svršeni gramatikalni učenik Ivan Bogyo iz Ugarske. I on se podvrgao ispitu u Vinkovcima, ali mu je pukovnija potvrdila ugovor tek onda, kad je dobio otpust od ravnateljstva nadvojvodskih dobara Bellye, jer je on tamo kao podanik pripadao.

Škole osme satnije. Za Andrijaševce i Rokovce postojala je jedna škola, koja je, kako smo čuli, lijepo napredovala, ali se ipak morala ukinuti, jer općine nijesu htjele plaćati učitelja. Kad se stalo raditi o osnivanju novih narodnih škola, onda je 20. veljače 1830. izdala pukovnija nalog ceranskoj satniji, da se ta škola, koja je još imala sve školske potrebоće, nanovo otvori, pa da se za učitelja uzme ispisani podčasnik, crkveni otac ili koja druga osoba, koja bi se zadovoljila s manjom plaćom, nego što bi iznosila plaća pravoga učitelja. Tako se odredilo samo za to, da se općina ne optereti i da se ne protivi ponovnomu osnivanju škole. U školu je valjalo upisati samo onoliko djece, koliko je moglo u nju stati, da se ne bude morala držati poludnevna obuka. O tom je valjalo podnijeti izvještaj pukovnijskomu zapovjedništvu. Nadala se pukovnija, da će općine rado prihvatiti tu priliku, da tako odgoje svoju djecu na jeftin način.

Dne 3. ožujka 1830. br. 197 odgovorila je satnija, da je za školu priredila stan u Andrijaševcima i da bi se odmah mogla obuka započeti. Za učitelja je predložila ispisanoga kaprala Miju Dekanića iz Rokovaca i krajišnika Matu Gložića iz Andrijaševaca. Posljednjega je bolje preporučila, jer je bio mladji i spretniji i jer je tek prije tri godine svršio s dobrim uspjehom njemačku školu, a ujedno je izjavio, da se želi posvetiti učiteljskoj struci. Gložić je zahtijevao mjesečnu plaću od 5 for. konv. vr., naime od svake općine po 2 for. i 30 krajc., a od svakoga pak učenika osmak žita. U školu se moglo primiti 60 učenika. Po mišljenju satnije mogli su se ti izdaci pokriti sijanjem žita, proizvodom ogrjevnih drva i pečenjem cigle.

Tako je glasio prijedlog satnije, kojoj su na čelu bili kapetan Becker i poručnik od uprave Freyberger. Oni su bili tudjinci, ali su bili zauzeti za pučku prosvjetu našega naroda. Sve su udesili, da se škola otvori, ali se ipak otvorila nije,

jer su protiv nje ustali općinari, o čem je satnija izvijestila pukovnijsko zapovjedništvo.

Sad je stigao otpis od pukovnije, u kojem se ističe, da se u pogledu osnivanja narodnih škola mora izvršiti previšnja odredba, a u ovom slučaju stim više, što navedene dvije općine mogu izdržavati učitelja. Dalje se veli, da je samo nedostajanje dobre volje za boljinak djece moglo skloniti općine na pritužbu, koja se ne može uzeti u obzir.

U otpisu je bilo navedeno, da je prigodom predaje satnije i major Kobasica poučio općinske starješine, koji su prosvjedovali protiv škole, kako je blagotvorna previšnja naredba, koja se tiče osnivanja škola, pa da ih je na taj način umirio. I satnija je dobila nalog, da dobrom poukom predoči narodu korist škole za sadašnju mladež i za sav budući naraštaj. Tako se smjeralo predobiti općinare za školu, ali je i to bilo bez uspjeha, premda je pukovnija naredila, da se škola osno ati mora, jer će se inače o neposluhu izvijestiti samo dvorsko vojno vijeće, a na kazan će se predložiti oni, koji su krivi upornosti.

Iza dugoga natezanja došlo je ipak do toga, da su općinari ponajviše nastojanjem vinkovačkoga opata i župnika Pavića izjavili, da će osnovati školu. To se dade zaključiti iz ovih riječi, koje je pukovnija upravila na opata Pavića:

Dass die Rokovczer und Andriashevczer Gemeinde sich nun endlich zur Errichtung einer Elementar Schule herbeygelassen haben, glaubet man grösstentheils der gütigen Bemühung Euer Hochwürden zuschreiben zu müssen. Das Regiment fühlet sich hiedurch zum grossen Dank verpflichtet, und ist so frey ihn hiemit Euer Hochwürden im vollen Masse zu zollen.

Vinkovcze am 23-ten November 1830.

Seidel, Oberst.

Na preporuku opata Pavića izabrale su općine za učitelja vice-kaprala Mihaljkovića.

U Cerni je htio da bude općinskim učiteljem ispisani vodnik Matković, koji je bio osposobljen za učitelja. Općina pak nije bila za njega, nego za satnijskoga pisara Martina Vraničića, za kojega je bilo i satnijsko zapovjedništvo. Kad je Vraničić postao učiteljem, onda je pukovnija odredila, da se kao satnijski pisar ispiše, pa da se na njegovo mjesto postavi druga osoba.

Općina Gradište čekala je na učitelja, koga su joj bili obećali, pa kad ga nije mogla dočekati, onda je sklopila ugovor s mlinarom Leopoldom Brunbauerom, koji je tako bio prvi gradiški učitelj. Brunbauer se prevario i počeo učiteljovati misleći

valjda, da će mu u školi ići bolje, nego na vodenici, gdje je trebalo klepati teški kamen i nositi pune vreće. Kad se pak uvjerio, da kao učitelj nema ni brašna, ni novaca, pa kad mu se uz to i punica stala groziti, da će ga istjerati iz kuće, ako se nanovo ne lati zanata, onda je počeo moliti i zaklinjati oblast, da ga riješi učiteljske službe držeći valjda, da je bolje biti majstor u punoj kući, nego učitelj u praznoj kući. Iza njega je primio učiteljsku službu u Gradištu Marijan Vincetić iz Štitara.

Gradiška općina izjavila je želju, da joj se dade trivijalni učitelj. Pukovnijsko je zapovjedništvo odgovorilo, da će joj poslati školskoga pomoćnika, ako nadje stan za njega, jer inače ne će nijedan da napusti državnu službu, pa da primi službu općinskoga učitelja, koja je bila skopčana s malom plaćom.

Prvi elementarni učitelj u Prkovcima bio je seljak Petar Vučevac iz istoga mjesta. Uzeli su ga pod tim uvjetom, da se pred školskim ravnateljstvom podvrgne ispitu za narodnoga učitelja. Ispitu se podvrgao, ali ga nije napravio, pa mu je ravnateljstvo naložilo, da se poslije tri mjeseca nanovo podvrgne ispitu.

Kod prvoga i drugog semestralnog ispita g. 1831. uvjerio se retkovački župnik o. Ivo Vuičić, da Vučevac nije sposoban za vršenje učiteljske službe, pa je zamolio pukovniju, neka bi ga otpustila od službe, te namjestila kao učitelja u tom mjestu Andriju Čajkovca kb. 32. Vuičić je u svojoj molbi naveo, da je Vučevac kod svake pučke zabave bio uvijek prvi.

Kad je pukovnija na prijedlog satnije potvrdila ugovor izmedju općine i učitelja Čajkovca, onda je izdala nalog ceranskoj satniji, da se Vučevac ne smije više primiti u službu kao učitelj, jer ga je satnija kaznila i jer nema sposobnosti za učiteljsko zvanje. Istom je prilikom istaknulo pukovnijsko zapovjedništvo, da su nekoje satnije kaznile učitelje zatvorom i tjelesnom kazni, pa su stoga morali te učitelje od službe otpustiti, jer su izgubili ugled pred učenicima. Satnijama su oštro naložili, da se toga čuvaju, jer kažnjenje učitelja pripada u djelokrug pukovnijskoga zapovjedništva.

Odatle vidimo, da je i u prvoj polovici IX. stoljeća mnogo trpio učiteljski ugled zbog toga, što su nekoji časnici slabo cijenili učiteljsko zvanje.

Škole devete satnije. U Mirkovcima je postojala narodna škola još i prije, negoli je izdana bila naredba, da se po selima osnivaju elementarne škole; ali ta škola nije bila ure-

djena onako, kako su to zahtijevali propisi. Zato je pukovnija izdala nalog vinkovačkoj satniji 20. veljače 1830., da poradi oko toga, da školu polaze svi sposobnjaci, pa da o ovršenju toga naloga najdulje za tri dana podnese pukovniji izvještaj.

Na svakom dakle koraku vidimo, da je naša pukovnija svojski nastojala, da nam narod ne ostane bez prosvjete. Potvrdjene ugovore izmedju učitelja i općina povratila je pukovnija zapovjedništvu satnije dne 6. siječnja 1831. Općina Mirkovci izabrala je za učitelja Vasu Papulića, Jankovci Antuna Vunduka, Laze Todora Miloševića, Slakovci Ivana Gjukića, Otok Gjuru Stivičevića, koji je trebao da vrši učiteljsku službu pod nadzorom trivijalnoga učitelja Tomaševića, Privlaka je izabrala nuštarskoga učitelja Ivana Topolkovića, a općina Neudorf izabrala je sebi za učitelja Konrada Herzoga.

Vaso Papulić bio je poslije dosta nemaran u vršenju svojih učiteljskih dužnosti, pa je stoga oblast bila odlučila, da ga otpusti od službe. Papulić je sada molio, da ga ostave u službi. Molba je ta uslišana, ali uz primjetbu, da će biti odmah otpušten, dakle bez ikakva otkaza, ako se ne popravi. Zapovjednik satnije i časnik od uprave dobili su nalog, da ga češće i iznenada pohadjaju, pa da se tako uvjere, da li svoju službu valjano vrši ili ne, te da o tom izvijeste pukovniju.

Škole desete satnije. Na izvještaj te satnije odgovorila je pukovnija, da je ugovor izmedju općine u Nijemcima i učitelja Petra Tomaševića potvrdjen već 13. siječnja 1831., a isto tako i ugovor izmedju općine u Novom selu i učitelja Martina Krekmana, dok se ugovor izmedju općine u Podgradju i učitelja Lacka Antolovića ne može potvrditi, jer je sud u Tovarniku javio, da je Antolović rdjava ćudorednoga značaja. Općina se sada morala pobrinuti za drugoga učitelja, a to je bio Josip Maršić iz Bošnjaka, koji je dotle bio školski aspirant.

Ugovor izmedju općine u Gjeletovcima i učitelja Filipa Jerkovića potvrdila je pukovnija, koja je ujedno dopustila, da Banovčani mogu slati svojih 9 školskih sposobnjaka u školu u provincijalne Banovce. Pukovnija je dopustila, da magister Stanko Popović može obučavati učenike u Oroliku, ali samo pod nadzorom župnika. S dopuštenjem brigade uškolovana je općina Abševci općini u Lipovcu (petrovarad. pukovnija), a pukovnija je potvrdila ugovor izmedju učitelja Martina Tomaševića iz Lipovca i izmedju Abševaca. Još je potvrdjen ugovor izmedju vojnika Antuna Gjoića i izmedju općine u Komletincima.

Dne 14. siječnja 1830. navela je deseta satnija, kojoj su pripadala sela: Abševci, Banovci, Gjeletovci, Komletinci, Nijemci, Novo selo, Orolik i Podgradje, da u području ima 2456 muških, a 2379 ženskih glava. Broj žitelja rimokatoličke vjeroispovijesti iznosio ja 4292, a grčkoneujedinjene 543. Broj za školu sposobne djece iznosio je 478 i to: 246 dječaka i 232 djevojčice.

Škole jedanaeste satnije. Dne 9. prosinca 1830. poslala je ta satnija pukovniji na potvrdu ugovore i javila je, da su osnovane elementarne škole u Štitaru i Županji, da su opskrbljene potrebnim stvarima i da se obuka započela.

Škole dvanaeste satnije. U toj satniji postojala je do g. 1830. samo trivijalna škola u Drenovcima. Za nove škole u svim mjestima te satnije sastavljeni su ugovori izmedju učitelja i općina dne 20. siječnja 1831., a pukovnija ih je potvrdila 17. travnja 1831. Prvi učitelj u toj satniji, koji je dobio povišicu plaće za osobito odlikovanje u školskoj struci, bio je gunjanski učitelj Stjepan Marković. Dne 1. studenoga 1832. povišena mu je mjesečna plaća za 2 for. konv. vr. Dotle je dobivao 4 for. na mjesec, a od toga vremena počevši 6 for. konv. vr.

Narodni učitelji i njihovi ugovori. Kod osnivanja narodnih škola morale su općine sklapati ugovore s učiteljima. To se radilo po nalogu viših oblasti, koje su svakom prilikom isticale, da se ugovori sklapaju na više godina, da se tako odmah stane na put težnji za izmjenom učitelja. Ako je učitelj čestit i valjan, treba da ostane dulje vremena na jednom mjestu, gdje je zadovoljan i gdje želi da služi, jer je to samo na korist mladeži, koju obučava. Još za osnivanja narodnih škola bi izdana naredba, da se ne smije trpjeti, da se općinski učitelj iz službe istiskuje radi drugoga, koji bi se zadovoljio i s manjom plaćom, i da općina ne smije učitelja samovoljno otpustiti. Tako je valjalo stati na put povicima: „Ej ljudi, ajde da dignemo meštra, mi možemo dobiti boljega i jeftinijega, ovaj ne valja!“ U ugovoru su uglavnom istaknute učiteljeve dužnosti i njegova beriva, zatim dužnosti općina prema učitelju. Ugovori su sklapani s učiteljima općinskih škola do god. 1871., kadno proglasiše propis o uredjenju krajiških škola.

Na temelju sakupljenih ugovora navest će se ovdje imena nekojih prvih učitelja, onda što su oni bili prije učiteljovanja, mjesto učiteljovanja, godišnji dohodak u novcu i radnim silama za vršenje gospodarskih poslova, zatim dan, kad su ugovori sklopljeni. Evo tablice za to:

	Prezime i ime	Prije namještenja bio je	Mjesto učiteljovanja	Dohodak u novcu	Dohodak u radnim silama	Dan, kad je sklopljen ugovor
I.	Kasapović Josip	krajišnik (prosti seljak)	Glogovica	60 for. k. v.	40 poslenika	9. V. 1831.
	Čonkić Filip	učitelj. pripravnik	Podvinje	120 fr.	—	11. VIII. 1831.
III.	Maričić Šimo	ispis. stražmeštar	Svilaj	42 for.	—	4. XII. 1830.
	Miljević Ivan	pisar	Garčin	42 for.	—	7. XII. 1830.
	Lović Martin	krajišnik	Oprisavci	42 for.	12 poslenika	8. XII. 1830.
IV.	Ivanetić Gjuro	ispis. kapral	Strizivojna	24 for.	—	18. I. 1831.
	Ilakovac Pavo	krajiški mladić	Čajkovci	24 for.	—	2. V. 1831.
	Petričević Marijan	ispis. frajt	Divoševci	36 for.	12 kos.	2. V. 1831.
	Vragolović Marijan	krajiški mladić	Perkovci	24 for.	—	2. V. 1831.
	Županić Luka	krajišnik, koji je svršio ped. tečaj	Andrijevci	60 for.	—	12. XI. 1831.
V.	Perger Jakob	krajišnik	Jaruge	—	—	1. XII. 1830.
	Vuksanović Gjuro	krajišnik	Kupina		—	1. XII. 1830.
	Dakić Ivo	krajišnik	Novigrad		60 poslenika	1. XII. 1830.
	Ostojčić Antun	krajišnik	Prnjavor		70 poslenika	1. XII. 1830.
	Galović Nikola	učit. pripravnik	Sikirevci	48 for.		1. XII. 1830.
	Živković Mijo	krajišnik	Beravci	24 for.		1. I. 1831.
	Matijevac Žaverija	učit. sirota	Vel. Kopanica	36 for.		25. I. 1831.
	Vuksanović Josip	isp. stražmeštar	Kruševica	24 for.		1. I. 1831.
	Uzjak Ilija	kramar	Šamac	—		1. I. 1831.
VI.	Mihić Petar	krajišnik	Gundinci	72 for.		20. II. 1831.
VII.	Minjanović Josip		Ivankovo	120 fr.		28. X. 1830.
	pl. Vuljak Josip		Retkovci	72 for.		7. XI. 1830.
	Petričević Antun	kraj. mladić	S. Mikanovci	72 for.		14. XI. 1830.
	Vukašinović Antun		Vodjinci	72 for.		7. I. 1831.
	pl. Vuljak Josip	narod. učitelj	Vodjinci	72 for.		10. XI. 1831.
	Bogyjo Ivan	ispit. učitelj	Retkovci	72 for.		10. XI. 1831.
VIII.	Mihaljković Bartol	vice-kapral	Andrijaševci	72 for.	100 poslenika	7. XII. 1830.
	Jemrić Marko	krajišnik	Šiškovci	24 for.	22 poslenika	14. I. 1831.
	Vraničić Martin	satnijski pisar	Cerna	54 for.	—	15. I. 1831.
	Brunbauer Leopold	mlinar	Gradište	66 for.	—	15. I. 1831.

atnija	Prezime i ime	Prije namještenja bio je	Mjesto učiteljovanja	Dohodak u novcu	Dohodak u radnim silama	Dan, kad je sklopljen ugovor
VIII.	Vučevac Petar	krajišnik	Prkovci	96 for. bečke vrijed.	—	15. I. 1831.
	Čajkovac Andrija	krajišnik	Prkovci	60 for. bečke vrijed.	30 poslenika	4. V. 1832.
	Vincetić Marijan	kraj. mladić	Gradište	66 for. konv. vrijed.	—	9. VII. 1831.
IX.	Herzog Konrad	naseljenik	Neudorf	50 for. b. vr.	—	30. X. 1830.
	Milošević Todor	—	Laze	40 for. b. vr.	—	15. XI. 1830.
	Stivičević Gjuro	krajišnik	Otok	24 for. k. vr.	—	30. XI. 1830.
	Topolković Ivan	učitelj u Nuštru	Privlaka	180 fr. k. vr.	—	1. XII. 1830.
	Gjukić Ivan	ispis. stražmeštar	Slakovci	60 for.	—	2. XII. 1830.
	Vunduk Antun	ispis. stražmeštar	Jankovci	48 for.	—	3. XII. 1830.
	Papulić Vaso	kantor i učitelj	Mirkovci	60 for.	—	9. XII. 1830.
X.	Gjojić Antun	prosti vojnik	Komletinci	96 for.	—	26. I. 1831.
	Jerković Filip	provincijalac iz Tovarnika	Gjeletovci	60 for.	—	26. I. 1831.
	Popović Stanko	—	Orolik	10 for.	—	1. VI. 1831.
	Popović Stjepan	provincijalac	Banovci	10 for. b. vr.	—	1. VI. 1831.
	Maršić Josip	—	Podgradje	72 for. k. vr.	—	6. VII. 1831.
	Tomašević Marko	učitelj u Lipovcu	Lipovac	18 for.	—	6. VII. 1831.
XI.	Ćušić Gjuro	c. kr. sanitetski latov u miru	Županja	108 fr.	—	1. XII. 1830.
	Miličić Marijan	učit. pripravnik	Štitar	72 for.	—	1. XII. 1830.
	Nikolčić Josip	—	Županja	72 for.	—	18. XI. 1831.
XII.	Parmać Mato	ispisani frajt	Drenovci	48 for.	—	20. I. 1831.
	Marković Stjepan	učit. pripravnik	Gunja	48 for.	—	20. I. 1831.
	Golić Josip	isp. stražmeštar	Gjurići	48 for.	—	20. I. 1831.
	Filipović Gabro	krojač	Podgajci	48 for.	—	20. I. 1831.
	Vuičić Gjuro	ispis. frajt	Račinovci	48 for.	—	20. I. 1831.
	Božanović Stjepan	ispis. frajt	Rajevo selo	48 for.	—	20. I. 1831.
	Špoljar Ivan	ispis. kapral	Šoljani	48 for.	—	20. I. 1831.
	Begović Mato	ispis. kapral	Vrbanja	48 for.	—	20. I. 1831.
	Franjić Franjo	krajišnik	Gjurići	48 for.	—	1. XI. 1831.

Mjesto plaće u novcu dobivao je učitelj u Kupini od svakoga učenika po jedan osmak žita ili kukuruza, a učitelj Uzjak pol osmaka žita ili osmak kukuruza. Učitelj Perger dao je za školu sobu u svom dvorištu, a vršio je sam učiteljsku službu, pa je za sve to njegova zadruga bila riješena samo općinske i državne rabote. Tu su rabotu vršili drugi općinari iz njegova sela.

Učitelj u Oroliku dobivao je uz svoju godišnju plaću od 10 for. konv. vr. još i dvije kile suražice i 3 funte svijeća od loja; imao je i stan u naravi i 4° drva. Učitelj, koji je obučavao Banovačku djecu, dobivao je uz plaću od 10 for. šajna još dva mjerova suražice i jedan mjerov kukuruza, zatim 1 funtu svijeća i 1° drva.

Ilakovac, rodom iz Kopanice, i Vragolović, rodom iz Andrijevaca, dobivali su u svojim službovnim mjestima hranu i stan besplatno.

Otočki učitelj Stivičević dobivao je samo 24 for. plaće na godinu i 30 kraj. pisaćega paušala na mjesec, a trivijalni učitelj Tomašević, pod čijim je nadzorom vršio Stivičević službu narodnoga učitelja, dobivao je 24 for. nagrade na godinu. U ugovoru je istaknuto, da će dobivati i onu svotu, što je bila odredjena za Tomaševića, čim se pokaže, da može vršiti učiteljsku službu bez pripomoći. Kopanički učitelj Matijevac dobivao je uz svoju plaću još i 12 mjerova žita na godinu. Od općinske rabote bile su oproštene zadruge, iz kojih su potjecali učitelji XII. satnije, zatim zadruge Ivanetić, Vraničić, Živković i Župani ć.

Nekoji su učitelji dobivali ogrjevna drva za svoju osobu, a nekoji nijesu. Medju posljednje pripadali su obično oni učitelji, koji su stanovali u svojoj zadružnoj kući. Milošević je dobivao na godinu 32 kola drva.

Iz krajiške kuće mogao je koji zadrugar posvetiti se učiteljskomu zvanju samo onda, ako su na to pristali svi muški ukućani. To se može zaključiti na temelju pismenoga očitovanja, što su ga izdali ukućani učitelja Pave Ilakovca iz Kopanice, kojim su izjavili, da ga otpuštaju iz zadruge pod uvjetom, da nema nikakva prava na potporu iz zadruge, dok vrši učiteljsku službu. Očitovanje je sastavljeno pred satnijskim zapovjedništvom u Sikirevcima 20. lipnja 1831. U zadruzi su bili ovi članovi: Mato, Ivo, Joso, Šimo, Luka, Pavo i Antun Ilakovac kb. 93. Mato je bio kućegazda.

Gdje u selu nije bilo školske zgrade, ili zgodne stražarnice, ondje su iznajmili za školu koju seljačku kuću. Tako je 1. siječnja 1831. Joso pl. Bašlinović iz Sikirevaca kb. 53 odstupio u školsku svrhu veliku sobu, za koju je općina plaćala mjesečno 4 for. bečke vr. I takav ugovor morala je potvrditi pukovnija. Udovica Orka Ćušić iz Županje kb. 44 izjavila je 18. studenoga 1831., da će u školsku svrhu odstupiti veću sobu u svom stanu za 24 fr. srebra na godinu. Za čišćenje i grijanje sobe zahtijevala je od svakoga učenika (ce) po jedna kola drva.

Iz navedenih podataka može se svatko lako uvjeriti, kako su se razvijale narodne škole u našoj pukovniji, koje su osnovane pod upravom brigadira Nestora i pukovnika Seidela. Za neumorno nastojanje oko osnivanja narodnih škola dobili su pohvalu od više oblasti.

Contract.

Welcher zwischen der Neudorfer Gemeinde eines, und dem dasigen Ansiedler Conrad Herzog hinsichtlich des pro 1831 abzuhaltenden Schulunterrichtes und Kirche nachstehendermassen verabredet und abgeschlossen wurde.

1mo Machet sich Conrad Herzog verbindlich zu der Gemeinde Neudorf Kirche und Schule nach dem Religions-Gebrauche, nemlich von 1. 9mber 1830. bis ultimo 8ber 1831 dergestallt zu halten, dass der Gottes-Dienst jeden Sonn- und Feyertag abgehalten werde, dieSchule aber nur bis Ostern, nemlich die Wintermonathe zu bestehen habe.

2do In der Schule soll das Lesen und Schreiben, das Kopfrechnen und der Religions-Unterricht ganztägig gelehrt werden.

3tio Verpflichtet sich die Gemeinde ihme Conrad Herzog hiefür einen Betrag von Fünfzig Gulden in W. W. zu bezahlen, wovon er die Hälfte um Maria Lichtmes, die andere Hälfte um Ostern zu erhalten hat.

4tio Verbindet sich nemliche Gemeinde ihme 6. Klafter-Brennholz zur Schulbeheitzung beizustellen, und zwar aus ihren eigenen Vorräthen.

5to Wird die Gemeinde deshalb eine eigene Repartition unter sich treffen, somit denselben aus eigenen Beiträgen bezahlen.

Urkund dessen solcher Contract zu triplo verfasst, und eigenhändig gefertiget worden ist.

Neudorf, am 30. October 1830.
Im Nahmen der Gemeinde Konrad Herzog.
Ludwig Bader, Ortsältester.
Christoph Beyer, Ortsältester.

Coram nobis.
Br. Fronmüller, Hpt. Eichberger, Voblt.

Gegenwärtiger Contract wird mit der Bedingniss genehmigt, dass die Aufhebung desselben nur mit Rgtscomdo Bewilligung geschehen könne.

Winkovcze, am 6. Jäner 1831.
Seidel, Oberst. Stehr, Haupt.

Contract.

Am heutigen Tage ist zwischen der Gemeinde zu Stittar der 11ten Compagnie des löbl. kaiserlichen königlichen 7ten Brooder Gränz-Infanterie-Regiments an einem, und des geprüften Schul-Candidaten Marian Millicsich, felddiensttauglichen Gränzer aus Stittar Nro 83, am andern Theile folgender Contract abgeschlossen worden.

1mo Verbindet sich der geprüfte Schul-Candidat Marian Millicsich aus Stittar Nr. 83 die Schulfähige Jugend beyderley Geschlechts der obenannten Gemeinde in denjenigen Gegenständen und Stunden, welche in Elementar oder National-Schulen bereits vorgeschrieben sind, oder nachträglich vorgeschrieben werden, sowohl in der slavonischen, als deutschen Sprache nach seinen besten Kenntnissen und Kräften zu unterrichten.

2do Dagegen macht sich die Gemeinde anheischig bis zur Erbauung eines eigenes Schulhauses, das grössere Zimmer in dem Caplans-Gebäude zum Behufe des Unterrichts als Schulzimmer zu widmen.

3tio Verspricht die Gemeinde dem gewählten Lehrer, geprüften Schul-Candidaten Marian Millicsich einen jährlichen Gehalt von Siebenzig Zwey Gulden in Conventions Münze, welchen derselbe in monatlichen Rathen mit Sechs Gulden beheben kann, zu bezahlen.

4to Bewilliget die Gemeinde zur Heitzung des Schulzimmers jährlich acht Klafter eigenes Brennholz beyzustellen.

5to Erkläret sich selbe alle nöthigen Schulrequisitten aus eigenen Mitteln herzustellen und anzuschaffen.

6to Ist die Dauer dieses Vertrages, welcher vom Tage der erfolgten höheren Ratification an die verbindende Kraft erhält, auf Ein Jahr bestimmt worden.

7mo Muss ein halbes Jahr vor dem Ausgange dieses Contractes derselbe entweder aufgekündet, oder nach beyderseitiger Uebereinkunft verlängert werden.

Zum bleibenden Beweise, der wechselseitig übernommenen Verbindlichkeiten, haben beide Theile diesen in drey gleichlautenden Exemplarien verfassten Vertrag, welcher auch in der slavonischen Sprache vorgelesen

wurde, theils selbst unterschrieben, theils ihrer Nahmensfertigung das eigenhändige Kreuzzeichen beygesetzt.

Xuppanie, am 1en December 1830.

† Stipan Dominkovich
† Matho Mathuzovich
† Marco Millicsich
† Matho Xivkovich
† Marian Karlich
Gjuro Winzetich, Corp.
} Ausschussmänner

† Shimo Winzettich
† Matho Gashparovich
} Ortsvorstehrs-

† Anton Dominkovich
† Luka Benakovich
† Anton Xivkovich
† Illia Dominkowich
} Ausschussmänner

Marian Millicsich, geprüfter Schulcandidat und gewählter Elementarlehrer.
Simon Winzetich, Feldwebl.

Coram nobis

Kasimirsky, Gvlieut. A. Haas, Fhrich.
Freyh. Tkalcsevich, Oblt. Miklich, Hptmann. Bukaricza, Lieut.

Gegenwärtiger Contract wird von Seite des Rgts-Commando unter nachfolgenden Bedingnissen bestättigt:

a) dass von Seite der Geistlichkeit wegen der Widmung des Caplans-Zimmer kein Anstand gemacht werde;

b dass der 6te Punkt auf unbestimmte Zeit zu lauten habe, indem die Schule nicht auf Ein Jahr zu dauern hat, übrigens der 7te Punkt wegen Aufsagung den Lehrer und die Gemeinde sichert, welche jedoch der Ratification des Regiments bleibt.

Winkovcze, am 13. December 1830.

Seidel, Oberst. Stehr, Haupt.

Czerner Compagnie Nro 8.

Contract.

Welcher zwischen den v Corporalen Barthol Mihaljkovich Nr. 2. aus Andriashewze und der Gemeinde Andriashewcze und Rokowze am heutigen Tage folgendermassen verabredet und beschlossen wurde.

1tens v Corporal Barthol Mihaljkovich verpflichtet sich als Ellementar Lehrer in der errichteten National-Schule zu Andriashewze Vor und Nachmittag in den gemeiniglichen Schul-Stunden die Kinder in allen den was von einer National-Elementar-Schule gefordert werden kann, gegen die Bezahlung von jährlichen 72 fr. Conwentions-Münz, Sechs Klafter Brennholz, und Ein Hundert Arbeiter, in allen denen vorkommenden Gegenständen gehörig zu unterrichten.

2tens Die Gemeinde Andriashewze und Rokowze verpflichtet sich bei der Erfüllung seiner Zusage ihm v Corporall Barthol Mihaljkowich jährlich die abverlangte Bezahlung von Siebenzig Zwey Gulden Conwentions-Münz und übrige Leistung bestehend in Sechs Klafter Brennholz, und Ein Hundert Arbeiter demselben zu verabfolgen und zwar Monatlich mit Sechs Gulden Conwmünz, dann das Brennholz im Monathe November jährlich, die Arbeiter aber dann, wenn selbe von ihme gefordert werden.

3tens Erhält dieser Contract erst nach der Ratification Eines löbl. Regiments-Commando seine volle Kraft.

Hierauf wurde dieser Contract den Contrahenten in ihrer Muttersprache vorgetragen, und nachdem diese mit diesen Bedingnissen zufrieden sind, allseitig gefertigt.

Czerna, am 7ten Dezember 1830.

† Anton Gallovich
† Bartol Jemrich
Gyuro Gyebich
Karla Boxich
} Ortsälteste

Barthol Mihailjkovich, v Corporall
Emerik Wucsevac, Fldwbl. als Zeuge

Erbethener Namensfertiger: Michael Peicsich, Gftr. und Zeuge.

Coram nobis.

Becker, Hpt. Matz, Oberlt.

Jenseitiger Contract wird seinem vollem Inhalte nach von Seite des Regiments-Commando mit dem Bemerken bestättigt, dass, falls zwischen den Contrahenten eine Aufkündigung Statt finden sollte, selbe immer ein halbes Jahr im Voraus geschehen, und hierüber die Bewilligung des Rgts eingeholt werden müsse.

Winkovcze am 18. Jener 1831.

Seidel, Oberst. Stehr, Hptm.

Izvještaj potpukovnika Rajakovića o školama. Prigodom sastavljanja izvještaja o pregledanju pukovnijskoga područja naveo je potpukovnik Rajaković 4. srpnja 1831., da učitelji, katehete i školski nadziratelji u brodskoj pukovniji marljivo rade o školstvu, i da je napredak učenika i njihovo ćudoredno vladanje prema zahtjevima višega mjesta. Premda su nove elementarne škole stupile na snagu uz mržnju krajišnika, polučile su ipak dovoljan uspjeh, pa zato nema sumnje, da će ta očevidna korist potaknuti krajišnike, pa će po svojim silama raditi oko popravka i proširenja te struke. Kad pak veći dio stanovnika bude uživao školsku obuku, onda će se uvjeriti, da bez te obuke ne mogu biti ni njihova djeca. Pokazalo se kod pregledanja škola, da djevojčice bolje i brže napreduju u svim predmetima nego dječaci. Prostorije nijesu posvuda onakve, kakve bi trebale da budu prema svojoj svrsi, pa će se stoga poskrbiti, da se prema sredstvima manje pogrješke uklone, a po prilikama i vlastite prostorije sagrade. Tako je rekao potpukovnik. I odatle se može razabrati, da osnivanje elementarnih škola nije išlo onako glatko, kako je s obzirom na važnost škola za kulturni napredak naroda trebalo da ide.

Osnivanje školskih zaklada. S osnivanjem elementarnih škola u području naše pukovnije bilo je usko skopčano osnivanje školskih zaklada za izdržavanje novih škola, da ne bude neprilike kod isplaćivanja učiteljskih beriva i izdržavanja škola. U početku su nekoje općine sakupljale za to stanovitu svotu od broja duša u selu i od zemljišta, što su ga posjedovale pojedine krajiške zadruge.

Zna se, da su 8 siječnja 1830. izjavile starješine općina, koje su pripadale ivankovačkoj satniji, da se novac sakuplja od zemljišta, što ga posjeduju seljaci, dok bi drugi pripadnici njihove satnije plaćali na godinu 5 for. šajna od svakoga djeteta, što ga šalju u školu. Polovica svote, koja bi se plaćala od djece, koja nijesu pripadala seljačkim zadrugama, uzela bi se za učiteljsku plaću, a ostatak za nagradjivanje najizvrsnijih učenika. Dne 14. siječnja 1830. zaključili su Komletinčani, da se od svakoga jutra, što pripada seljačkim zadrugama, plaća na godinu 3 krajc. konv. vr., a majstori i nadničari neka plaćaju po 3 for. na godinu za izdržavanje škole. Nastojanjem časnika od uprave Daggera, koji je bio u Trnjanima, osnovana je već god. 1832. školska zaklada u drugoj satniji. Čita se, da je 31. ožujka 1832. imala školska zaklada u Klakaru 31 for. 6 krajc., u Gor. Bebrini 74 for. 53 krajc., u Dolj. Bebrini 52 for. 12 krajc., u Kutima,

47 for. 5 krajc.; ukupno 205 for. 16 krajc. konv. vr. U garčinskoj satniji sabirali su starješine novac za isplaćivanje učitelja. Tako se to radilo dvije godine. Kad se oblast uvjerila, da to biva samo na štetu učitelju, koji je radi nemarnosti krajišnika, a kadšto i radi nehaja samih starješina teško došao do kukavne svoje plaće, pa je tako izgubio i volju za rad u školi, onda se nastojanjem oblasti starješine i odbornici te satnije dragovoljno izjaviše 29. studenoga 1833., da će za osnutak vlastite školske zaklade davati od svakoga jutra po tri krajc. konv. vr. Novce je valjalo sabirati, kad se plaćao državni porez.

Na očitovanju, koje je sastavljeno u nazočnosti kapetana Lowette i poručnika od uprave Gottschliga, nalaze se ova imena: Čeliković Grga, Emanović Mijo, Ferić Ivan, Ferinčević Mijo, Galovac Ivan, Juretić Grga, Kolesarić Marko, Matijević Nikola, Pavić Stanko, Petković Stevan, Petrović David, Plaščević Ilija, Radovanović Adam, Utvić Antun, Vinarić Rok, Vinković Mijo i Živković Nikola, starješine; Beraković Ilija i Toma, Janedić Mato, Jurić Petar, Lacković Mato, Ljubojević Miloš, Petričević Blaž, Peštelić Lovro, Paunović Gabro i Žunić Ivo, odbornici.

God. 1835. čitalo se, da su se za drugom satnijom brodske pukovnije, koja je u pukovnijskom području prva osnovala školsku zakladu, povele i dvije satnije gradiške pukovnije, pa su i one osnovale zaklade za izdržavanje učitelja i škola.

U glavnom izvještaju o stanju školstva u slavonsko-srijemskoj Krajini za god. 1835 stoji, da zaklade, koje su utemeljene od osam satnija brodske pukovnije, iznose svotu od 3509 for. 44 krajc. Novac se sakupio dobrovoljnim prinosima, hranjenjem svilene bube i sijanjem općinskoga zemljišta.

Stanje školskih zaklada prikazuje se god. 1836. ovako:

I. satnija imala je 244 for. 16 2/8 krajc.
II. „ 1152 „ 15 „
III. „ 316 „ 33 6/8 „
IV. „ 230 „ 23 „
V. „ 698 „ 19 „
VI. „ „ 257 „ 52 „
VII. „ „ „ 847 „ 24 2/8 „
VIII. „ 42 „ 12 „
IX. „ „ „ 491 „ 54 4/8 „
X. „ „ „ 154 „ 1 4/8 „
XI. „ „ „ 796 „ 40 6/8 „
XII. „ „ „ 478 „ 15 3/8 „

Ukupno 5710 „ 7 3/8 „

Godine 1837. bilo je stanje školskih zaklada ovako:

I. satnija imala je 327 for. 8 6/8 krajc.
II. „ „ 1099 „ 2/8 „
III. „ „ 474 „ 49 6/8 „
IV. „ 842 „ 32 2/8 „
V. „ 1095 „ 10 6/8 „
VI. „ 109 „ 18 „
VII. „ „ 1876 „ 45 4/8 „
VIII. „ „
IX. „ 225 „
X. „ „ 520 „ 17 7/8 „
XI. „ „ 961 „ 30 2/8 „
XII. „ „ 910 „ 27 1/8 „

Ukupno 8442 „ 4/8 „

To su počeci školskih zaklada područja brodske pukovnije.

Rastava ravnateljstva pučkih škola od prefekture vinkovačke gimnazije. C. kr. glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu javilo je otpisom od 10. listopada 1832. Q. 2283 školskoj komisiji u Vinkovcima, da je Njegovo Veličanstvo na prijedlog c. kr. dvorskog vojnog vijeća previšnjim rješenjem od 21. kolovoza t. g. premilostivo dopustiti blagoizvoljelo, da se

služba ravnatelja krajiških pučkih škola u Slavoniji odijeli od prefekture vinkovačke gimnazije, pa da se raspiše natječaj za popunjenje ravnateljskoga mjesta, s kojim je bila skopčana plaća od 500 for. na godinu s pravom unapredjenja u 600, dotično 700 for., zatim besplatan stan i 12 hvati drva za ogrjev uz otplatu sječe i vozarine.

Pod upravu ravnatelja pučkih škola pripadale su sve pučke škole gradiške, brodske i petrovaradinske pukovnije, šajkaškoga batalijuna i vojnih komuniteta u Zemunu, Karlovcima, Petrovaradinu i Brodu.

Od natjecatelja se tražilo, da navedu dob života, tjelesno svojstvo, ćudoredno vladanje, svršene nauke, znanje jezika, a osobito znanje slavonskoga jezika, zatim koliko su godina služili kod školstva i koje su zasluge stekli na školskom polju. Tako potkrijepljene molbenice valjalo je predati školskoj komisiji u Vinkovcima, koja je o pojedinim natjecateljima podastrla svoje mišljenje višoj oblasti.

Odredjeno je, da 1. studenoga 1832. stupi na snagu rastava prefekture od ravnateljstva pučkih škola. Profesor Matskássy, koji je bio najstariji humaniteski profesor i privremeni ravnatelj pučkih škola, ostao je i nadalje prov. prefektom gimnazije, pa je kao takav dobivao 100 for. doplatka iz proventne blagajnice brodske pukovnije.

Natjecatelji za mjesto ravnatelja pučkih škola u slavonsko-srijemskoj Krajini bili su ovi nadučitelji: Franjo Begry iz Titelja, Antun Čivić iz Mitrovice, Franjo Götzer iz Nove Gradiške, Nikola Hadžić iz Zemuna i Antun Kuss iz Vinkovaca, zatim profesor Matskássy. Od ovih natjecatelja bude imenovan ravnateljem pučkih škola u slavonskom generalatu Nikola Hadžić, nadučitelj u Zemunu, i to reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća u Beču od 21. ožujka 1833. B. 985. On je dobivao svoju plaću od 500 for. na godinu iz proventne blagajnice brodske pukovnije.

Predaja spisa, koji su se ticali pučkoga školstva, započela se 13. svibnja 1833., pa je trajala sve do konca prosinca t. g. O toj predaji sastavljen je zapisnik, iz kojega se izmedju ostaloga razabira, da je Hadžić primio od Matskássy-a 15 protokola, u kojima su bile napisane naredbe i izvještaji školske komisije počevši od g. 1775. do g. 1833. U zapisniku je navedeno, da je Hadžić tek od 9. svibnja t. g. počevši pravi ravnatelj škola. Što je tako dugo trajala predaja, razlog je bio taj,

što je Hadžić, čim je došao u Vinkovce, počeo vršiti ravnateljske poslove u pogledu inspiciranja škola, i što je valjalo točno pregledati sve spise, da se mognu odijeliti spisi, koji su se ticali pučkoga školstva od drugih spisa, koji su se opet ticali gimnazije i bivše matematičke škole.

Školski ravnatelji za pučke škole poslije Matskássy-a. Ravnatelj Hadžić nadzirao je sve škole u slavonsko-srijemskoj Krajini do ukinuća glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu, a poslije toga pripale su mu u pogledu nadzora samo škole gradiške i brodske pukovnije s gradom Brodom. Reskriptom c. kr. vojnog ministarstva u Beču od 15. lipnja 1852. premješten je Hadžić kao izvjestitelj u školskim poslovima hrvatsko-slavonskomu zemaljskom vojnom zapovjedništvu u Zagrebu, gdje je uz taj novi posao vršio i ravnateljske poslove u pogledu školstva u varaždinskoj Krajini, kojoj su pripadale gjurgjevačka i križevačka pukovnija. Tim bijaše ukinuto sijelo školske komisije u Vinkovcima, a ujedno prestade i djelovanje bansko-varaždinske školske komisije.

Gradiška i brodska pukovnija s gradom Brodom pripadoše sada školskoj komisiji, koja je imala svoje sijelo u Petrinji, a zvala se sada bansko-slavonska krajiška školska komisija. Školski ravnatelj te nove školske komisije bio je Imbro Antolić, koji je g. 1853. pregledao škole naše pukovnije, dok ih je g. 1852., kad je Hadžić otišao u Zagreb, inspicirao vinkovački nadučitelj Antun Kuss. Rezultat svoga pregledanja saopćio je Antolić zapovjedništvu pukovnije u Vinkovcima, koje je na osnovi toga izdalo oštar nalog učiteljima, da se do idućega pregledanja školâ ukloni sve ono, što je bilo pogrješno i nepotpuno, da ravnatelj ne bude imao povoda, da opet stavlja prigovore, jer će inače biti pozvan pukovniji na odgovornost školski nadziratelj i učitelj one škole, u kojoj bi se pokazale kakve pogrješke.

Čovjek snuje, a Bog odredjuje. Tako je to bilo ovdje. Nadošlo je vrijeme god. 1854., da se škole pregledaju, ali ih ne pregleda Antolić, nego ravnatelj Filip Mikoević, koji je reskriptom vojnoga vrhovnog zapovjedništva od 20. ožujka 1854., sekcija III., odio 8. br. 1335 premješten iz Karlovca u Petrinju. On je ostao ravnateljem škola bansko-slavonske školske komisije do 1. lipnja 1857., kadno bude umirovljen. Vinkovački nadučitelj Petar Tomašević bude odredjen, da god. 1857. prisustvuje ispitima u školama naše pukovnije.

Reskriptom vojnoga vrhovnog zapovjedništva od 4. rujna 1857., odio 21. br. 3399 bude premješten iz Karlovca u Petrinju školski ravnatelj Stjepan Miholek, koji je sada bio ravnatelj bansko-slavonske krajiške školske komisije. Čim je Miholek stao djelovati kao ravnatelj te komisije, odmah se javio učiteljima okružnicom, u kojoj raspravlja o „zvanju učiteljskom“, i „koji učitelj odgovara svomu zvanju“. To mu je bio kao nastupni govor. O učiteljskom zvanju veli, da je veliko i uzvišeno, pa da ga samo duh naobraženoga drži za veliko i uzvišeno. Ovo su zlatne riječi, koje najbolje karakterišu one, koji slabo cijene učiteljsko zvanje. Nigda na svijetu nije bilo ljudi, koji su postali mudri i pametni preskočivši elementarnu obuku. Pod mudrom upravom elementarnoga učitelja razvijaju se naravni darovi djeteta. Koliko ih je još danas na svijetu, koji su prezreni i potišteni, u kojima su ugušeni naravni darovi, jer nije bilo zgodne prilike, da se poput nježnoga pupoljka razvijaju. Elementarni su učitelji pozvani, da taj nježni pupoljak odavijaju.

Do god. 1862. pohadjali su ravnatelji sa školskom komisijom škole, a od te godine počevši vršili su oni sami vizitaciju škola. To se odredilo radi toga, što su baš poradi ravnatelja, da i oni mognu s komisijom vršiti ispite u cijelom svom području, rano započinjali godišnji ispiti, pa se nije moglo vazda doći do pravoga pojma o napretku u školama.

Kad su reskriptom od 17. lipnja 1862., odio 10. br. 1932 umirovili ravnatelja karlovačke krajiške školske komisije Antuna Čivića, onda su odredili, da se ukine bansko-slavonska školska komisija i da se ravnatelj Miholek premjesti opet u Karlovac. Obje banske pukovnije s gradom Petrinjom potpadoše sada ravnatelju karlovačke Krajine, dotično novoj školskoj komisiji, koja se zvala karlovačko-banska krajiška školska komisija. Gradiška i brodska pukovnija s gradom Brodom potpadoše pod nadzor krajiškoga školskog ravnatelja u Bjelovaru. Ravnateljem nove varaždinsko-slavonske krajiške školske komisije sa sijelom u Bjelovaru bio je Ivan Januškovec. Ima otpisa od te komisije i za škole gradiške i brodske pukovnije, ali Januškovec, koliko je dosad poznato, nije te škole inspicirao, jer ga već g. 1863. zamijeni na ravnateljskoj stolici Ferdinand Stumpe, koji je zamolio višu oblast, da ga kao ravnatelja varaždinsko-slavonske školske komisije premjesti u Vinkovce. Njegovu molbu za premještenje u Vinkovce preporučila je brigada u

Bjelovaru, a preporučilo ju je i glavno zapovjedništvo u Zagrebu. Reskriptom c. kr. vojnog ministarstva u Beču od 19. rujna 1864., odio 10. br. 3455 bude odredjeno, da se sijelo varaždinsko-slavonske školske komisije prenese iz Bjelovara u Vinkovce i da u tom mjestu započne svoje djelovanje 1. studenoga t. g. Tako bijaše po drugi puta osnovano sijelo školske komisije u Vinkovcima, ali mu sada nije bilo duga života.

Vrijedno je ovdje navesti posljednje krajiške školske ravnatelje, koji su g. 1868. završili onu časnu zadaću, kojom su se mnogo godina ponosili krajiški učitelji. Ti su ravnatelji bili:

Stjepan Miholek u karlovačko-banskoj Krajini, Ferdinand Stumpe u varaždinsko-slavonskoj i Franjo Unterweger u banatskoj Krajini. Ovaj posljednji bio je u Pančevu. Od ravnatelja, koji su u Krajini službovali izmedju god. 1830. do 1868., jesu četvorica, koji nijesu imali posla sa školama u brodskoj pukovniji, a to su: Franjo Julio Fras; Franjo Begry; Franjo Unterweger i Antun Čivić.

Školska se komisija nazivala: Schulen-Commission, Normal-Schulen-Commission, Slavonische-Schulen-Commission, Slavonisch-syrmische Schulen-Commission, Landes-Haupt-Schulen-Commission, Landes-Schulen-Commission, Banal-slavonische Grenz-Schulen-Commission, Warasdiner-slavonische-Grenz-Schulen-Commission. Ravnatelji su se potpisivali: Schulen-Director, Landes-Schulen-Director, Grenz-Schulen-Director.

Školski savjetnici i nadučitelji kao nadziratelji škola u vojnoj Krajini. Reskriptom od 14. veljače 1868. bude obustavljeno djelovanje krajiških školskih ravnatelja, a za nadziratelje škola odrediše školske savjetnike i nadučitelje. Školskim savjetnikom za hrvatsko-slavonsku Krajinu osim petrovaradinske pukovnije, koja je s područnim gradovima pripadala banatskoj Krajini, bude imenovan školskim savjetnikom svećenik i ravnatelj senjske gimnazije Stjepan Sabljak s plaćom od 1800 for. On je bio dodijeljen glavnomu zapovjedništvu u Zagrebu. Za banatsku Krajinu imenovaše školskim savjetnikom dr. Baltazara Bogišića s plaćom od 1400 for. na godinu i dodijeliše ga glavnomu zapovjedništvu u Temišvaru.

Naredbom glavnoga zapovjedništva u Zagrebu od 20. veljače 1868. presid. br. 120 bude takodjer oglašeno u hrvatsko-slavonskoj Krajini, da se obustavlja djelovanje školskih ravnatelja, pa da škole u pogledu pedagoško-didaktičnom pripadaju školskomu savjetniku i krajiškim pukovnijskim nadučiteljima. Vidimo, kako opet postadoše nadučitelji glavari škola u pukovnijama baš onako, kako je to bilo u XVIII. stoljeću i na

početku XIX. stoljeća u našoj pukovniji. Ako je u kojoj pukovniji bila koja vojna općina (Communität) s glavnom školom, kao što je to bilo kod nas u Brodu, onda je nadučitelj te glavne škole inspicirao mjesne škole.

Čujmo sada, što nalažu nadučiteljima, kojima u dio pade časna zadaća, da inspiciraju škole u pukovniji, kojoj su i sami pripadali. Ovdje ćemo početi riječima glavnoga zapovjedništva od 20. travnja 1868., odio 7. broj 4264, koje glase: „In erster Linie steht für denselben als den erfahrendsten Lehrer und Erzieher des Regimentsbezirkes die Pflicht, bei den Volksschullehrern Berufseifer, geistigen Fortschritt und einen christlich-religiösen Sinn stets rege zu erhalten". Ove nam riječi kažu nesamo to, koja su svojstva morali gojiti nadučitelji kod pučkih učitelja, nego koja su svojstva oni sami morali imati. Tko hoće nekim da upravlja, mora biti zreo za tu upravu, mora biti duševno nad onim, kojim mu je upravljati. Zvanična revnost, duševni napredak i kršćansko-religijsko čuvstvo lijepo rese svakoga učitelja. — Glavna je dužnost nadučitelja bila, da mlade učitelje potiču na revnost, no pri tom su se morali kloniti svega, čime bi se mogla skršiti njihova dobra volja.

Lijepa je nadalje i ona, kojom istom prilikom odrediše, da škola mora obrazivati duh, oplemeniti srce, da valja u mladjoj generaciji uzbuditi narodno čuvstvo, da treba nastojati, da se u školi poluči temeljito znanje narodnoga jezika.

Prvu inspekciju preduzeo bi pukovnijski nadučitelj sam i bez objave, a drugu s ispitnim povjerenstvom. Kod prve inspekcije valjalo mu se uvjeriti o radu učiteljevu, a ako je trebalo što pokazati ili ispraviti, tad je to morao tako udesiti, da pri tom ne trpi učiteljev ugled. Nije smio reći učitelju pred djecom: „To vi ne znate, to valja ovako raditi." Po dovršenoj inspekciji dao bi zgodne naputke i učitelju i podučitelju. Podučitelju bi ih dao pred učiteljem, a učitelju na samu, da mu se ne krnji ugled pred mladjim. Kod druge vizitacije imao je dovoljno prilike, da se uvjeri, da li se pazilo na njegove savjete. Kod samoga ispita nije se žurilo, nego se išlo polako, da se što bolje stvar razvije i što sigurnija ocjena izrekne. I ovdje lijepo vele, kako se djeca na selima smetu, kad ugledaju strana i nepoznata lica, pa onda zbog te zabune ne pokažu onoga znanja, što ga zbilja imadu.

Relaciju o ispitu sastavio bi nadučitelj. Ako članovi komisije nijesu bili sporazumni s relacijom, onda su različna nji-

hova mišljenja podastirali glavnomu zapovjedništvu. Liste o vladanju udesio bi nadučitelj sporazumno s političkim referentom i sa zapovjednikom pukovnije, a u komunitetu s gradonačelnikom. Instrukcija izdana u Beču dne 28. veljače 1868. označuje djelokrug školskoga savjetnika. Po toj instrukciji pripadale su u njegov djelokrug sve stvari pedagoško-didaktične naravi. Dužnost mu je bila, da pregleda sve škole u svom generalatu, pa da se tako uvjeri, kako rade učitelji i s kakvim uspjehom. On je davao naputke učiteljima i predstojnicima zavoda, saslušao je njihove želje i njihova mišljenja. Osobito su mu na srce stavili učiteljske škole, gdje je morao biti nazočan kod održavanja ispita. Govori se u instrukciji i o učiteljskim skupštinama, pa su naložili savjetniku, da utječe na bolje učitelje i da sam bude nazočan kod održavanja skupština. O svom inspiciranju valjalo mu je podnijeti izvještaj zapovjedajućemu generalu, a od glavnoga zapovjedništva išli su izvještaji vojnomu ministarstvu. Ako bi možda u kojoj stvari nastupilo nesporazumljenje izmedju predstojnika odjela i savjetnika, onda je doduše mogao zapovjedajući general nešto i na svoju ruku, i po svom mišljenju odrediti, ali je smjesta morao podnijeti vojnomu ministarstvu obrazloženu prijavu. Školski savjetnik uredovao je kod sedmoga odjela glavnoga zapovjedništva.

Poglavari naših škola u pukovniji u pedagoško-didaktičnom pogledu bili su odsada savjetnik Stjepan Sabljak i nadučitelj Ivan Spudić. Škole grada Broda nadzirao je tamošnji nadučitelj Martin Kuček.

Pukovnijski nadučitelji imali su učitelje kao zamjenike, koji su mjesto njih radili u školi, a nadučitelji u komunitetima nijesu bili riješeni učiteljske škole.

Tako je bilo stručno nadziranje škola u Krajini do g. 1871.

Zemaljski školski nadzornik i kotarski školski nadzornik. Na temelju školskoga propisa za Krajinu bude imenovan 14. listopada 1871. zemaljskim školskim nadzornikom za sve srednje i pučke krajiške škole naš zemljak Živko Vukasović s plaćom od 2000 for., a kotarskim školskim nadzornikom za brodsku pukovniju i grad Brod bude imenovan 8. rujna 1871. nadučitelj Ivan Spudić s plaćom od 1000 for. Zemaljski školski nadzornik bio je dodijeljen glavnomu zapovjedništvu u Zagrebu, a kotarski školski nadzornik pukovnijskomu zapovjedništvu u Vinkovcima.

Dužnost kotarskih školskih nadzornika, koji su bili ime-

novani u isto vrijeme, kad je imenovan i Spudić, bila je, da nadziru škole u svom području, da održavaju ispite na školama i da daju savjete učiteljima u pedag.-didaktičnim stvarima. Ako bi gdjegod zatekli štogod zla i nevaljala, to je trebalo s mjesta usmenom uputom ukloniti. Dužnost im je bila, da priredjuju i učiteljske skupštine. Nadzornik se morao uvjeriti, da li mjesni školski nadzornik vrši svoje dužnosti, i da li se vrše zakonske ustanove kod ispisivanja i upisivanja učenika. Valjalo mu se nadalje brinuti za točno provodjenje nastavne osnove i za valjanu metodu. Pazio je na to, da li je škola opskrbljena potrebnim pomagalima, zadovoljava li unutrašnja uredba škole propisima, vlada li u školi čistoća, disciplina i red, kakav je napredak djece, jesu li učitelji valjani i marljivi, bave li se kakvim uzgrednim poslom, zadovoljavaju li privatne škole propisanim zahtjevima. Još su im preporučili naredbom od 10. rujna g. 1871. br. 1388, da učiteljima daju potrebne naputke, ali vazda tako, da im se ne krnji ugled.

Nadučitelji u Vinkovcima. Antun Kuss služio je u Vinkovcima kao nadučitelj do 25. rujna 1852. Njega je naslijedio Petar Tomašević, koji je vršio službu štopskoga nadučitelja do 1. kolovoza g. 1857. Iza Tomaševića postao je štopskim nadučiteljem u Vinkovcima Ivan Spudić, koji je naredbom glavnoga zapovjedništva u Zagrebu od 8. rujna 1871. br. 1240 imenovan kotarskim školskim nadzornikom za škole u pukovniji i u gradu Brodu. Posljedni nadučitelj u Vinkovcima bio je Franjo Kučera, koji je svoju službu nastupio 1. listopada 1871.; on je u tom svojstvu došao iz Otočca, gdje je dotle služio na glavnoj školi. Od god. 1868. počevši vršio je i on nadzor nad pučkim školama u otočkoj pukovniji.

Nadučitelji u Brodu. Poslije nadučitelja Matića služili su u Brodu kao nadučitelji i to: Antun Mikoević do g. 1846., Luka Vukičević do g. 1848., Jakob Kropač do g. 1850., Mijo Simonović do g. 1861., Antun Knežević do g. 1863., a napokon je služio kao posljednji nadučitelj u tom gradu Martin Kuček do god. 1871., kadno bijaše osnovana gradjanska škola.

Pedagoški tečaji. Kao osnivač pedagoških tečaja u slavonskoj Krajini bio je, kako smo čuli, ravnatelj Jodl. On je osnovao tečaj za obrazovanje učitelja i učiteljskih pomoćnika. Rad u tom smjeru nastavio je kod nas privremeni ravnatelj Schütz, a za njim privremeni ravnatelj Matskássy, koji je, kako znamo, održao posljednji takav tečaj g. 1830.

U tim tečajima niže vrste bilo je svakovrsnih kandidata, bilo ih je mladih i starih, bogatih i siromašnih, po gospodski, a i po seljački odjevenih, dotle bez ikakva zvanja i sa zvanjem, bio je to mali šareni batalijun, koji je rado slušao svoga gospodara, svoga učitelja. Učitelji su bili na početku sami školski ravnatelji, onda ravnatelji i nadučitelji, a konačno nadučitelji i bolji i spremniji učitelji s glavnih škola. U početku su održavani tečaji u sijelu školskoga ravnatelja, a poslije su održavani u mjestima, gdje je bila glavna škola, kojom je upravljao štopski nadučitelj, a po potrebi i u mjestima, gdje je bio nadučitelj komunitetske glavne škole. Glavna zadaća tih nižih pedagoških tečaja poslije g. 1830. bila je ta, da se dobije što više valjanih učitelja za narodne škole.

Na prijedlog ravnatelja Hadžića dopustilo je dvorsko vojno vijeće reskriptom od 27. veljače 1835. B. 198, da se u slavonskom generalatu održavaju tromjesečni pedagoški tečaji na nadškolama u Novoj Gradiški, Petrovaradinu i Zemunu s razloga, što se opazilo, da u generalatu nema dovoljno sposobnih i ispitanih učitelja. Ti su tečaji održani mjeseca svibnja, lipnja i srpnja pod upravom nadučitelja Götzera u Novoj Gradiški, Begry-a u Zemunu i Zindricha u Petrovaradinu. Kod kandidata se pazilo na kućne prilike, na ćudorednost, na predznanje, duševne sposobnosti i tjelesni razvoj.

Iste godine 30. siječnja dopustila je slavonsko-srijemska školska komisija u Vinkovcima na prijedlog pukovnijskoga zapovjedništva, da sirote Vilhelmina Tunić i Josipa Očevčić mogu besplatno prakticirati na vinkovačkoj školi, gdje bi temeljito nanaučile predmete djevojačke škole, ženske ručne radnje i propisanu obučnu metodu, pa da se onda mognu namjestiti kao školske pomoćnice. Nadučitelju Kussu i učiteljici Laurić povjerili su tu zadaću, da te sirote, koje su se morale kao pripravnice uzorno vladati, priprave za učiteljsko zvanje. Ravnatelj Hadžić trebao je da oštro pazi na to, da nadučitelj i učiteljica savjesno vrše svoju zadaću. To je slika ženske učiteljske škole u našoj pukovniji.

G. 1836. dopustilo je dvorsko vojno vijeće, da se drže tromjesečni tečaji za slavonsku Krajinu u Zemunu, Mitrovici i Vinkovcima, i to u mjesecu kolovozu, rujnu i listopadu. Kandidati su mogli odabrati jedno ili drugo mjesto, kako su komu dopuštale prilike. Obuku su rukovodili nadučitelji, a preporučilo im se, da nastoje, da pripravnici odmah i praktično upotrebe

onu teoriju, koju čuju od svojih učitelja, da dakle rade s učenicima dotične škole, koliko se moglo, jer su donekle tomu na putu bili praznici. To su bile prve vježbaonice. Vježbaonice dakle vuku svoju lozu od onoga doba, kadno su uvedeni kod nas pedagoški tečaji niže vrste. Na svršetku tečaja polagali su kandidati pismeni i usmeni ispit, pa su bili klasifikovani i dobili su svjedodžbe, u kojima je bilo istaknuto, za koju je vrstu učitelja dotičnik sposoban: za školskoga pomoćnika, za elementarnoga učitelja i t. d. G. 1837. spominje se blagotvorno djelovanje tih tečaja i ističe se, da će se neki narodni učitelji radi različnih pogrješaka maknuti od službe i zamijeniti ispitanim subjektima.

Dne 1. rujna 1850. čitalo se u pukovnijskom otpisu, što ga je potpisao pukovnik Mollinary, da se općinski učitelji u našoj pukovniji ne drže propisane metode, da obučavaju više mekanično nego intelektualno, da im obučavanje ne budi dječje sposobnosti, ne potiče djecu na razmišljanje i prosudjivanje, a još manje na obrazivanje njihovih duševnih sposobnosti. Da se postigne jednoličnost kod obučavanja djece i da se obuka podjeljuje po propisanoj metodi, odredila je pukovnija, da svi učitelji dodju u Vinkovce, gdje će s njima od 17. do 30. listopada t. g. ponoviti metodiku učitelj Franjo Klaić pod upravom ravnatelja Hadžića. Ovo nas sjeća na održavanje produžnih tečaja, što su ih nekoć držali s učiteljima prvi naši nadučitelji Rotter, Stöckel i Engelbrecht.

G. 1854. priopćila je bansko-slavonska školska komisija iz Petrinje reskript c. kr. vojnog vrhovnog zapovjedništva od 9. ožujka t. g., sekcija III., odio 8. br. 594, kojim se odobrava predložena osnova za održavanje tromjesečnoga tečaja kao provizorne pripomoći radi djelomičnoga obrazivanja općinskih učitelja i učiteljskih kandidata. Odredjeno je, da se tečaji drže u Vinkovcima, Novoj Gradiški i Glini. Tečaj su mogli polaziti i takvi mladići, koji su s odlikom svršili bar drugi razred trivijalne škole. Reklo se, da kandidati nauče samo najpotrebnija pravila iz nauke o uzgoju, a s obzirom na obučnu metodu valja se ograničiti samo na one nauke, koje se uče u narodnim školama. Osobito se preporučilo nadučiteljima, da kandidate upoznadu s nekojim pojmovima o pravopisu jugoslavenskoga jezika, da se mognu u toj struci dalje sami obrazivati. Kandidati su pravili ispit na koncu tečaja u nazočnosti pukovnijske školske komisije, a po mogućnosti i u nazočnosti školskoga ravnatelja. Učitelji, koji su svršili niži tečaj, ako su htjeli prijeći u državnu učiteljsku službu,

bili su dužni praviti t. zv. „Adjustirungsprüfung“ pred školskim ravnateljem, a to je bilo obično prigodom inspiciranja škola. Rezultat svoga ispitivanja i promatranja rada učiteljeva u školi uvrstio je zemaljski školski ravnatelj u svjedodžbu, koju je učitelj dobio još kao kandidat pedagoškoga tečaja. Obično se tu reklo, da se dotični učitelj može upotrijebiti kao trivijalni učitelj.

Već g. 1862. preporučuje viša oblast, da se i za narodne škole uzimaju učitelji, koji su svršili viši pedagoški tečaj. Sada vidimo, kakve su cijene bili tromjesečni tečaji, koji su u našoj pukovniji uvedeni poslije onoga tečaja, što ga je Matskássy održavao g. 1830.; vidimo, da su na izumrću i da im se primiče konac života. Posljednji takov tečaj održavan je u Vinkovcima g. 1863. Ravnatelj Stumpe bio je prvi, koji je ustao protiv tromjesečnih tečaja istaknuvši, da toga nije majka rodila, koji bi mogao za tri mjeseca učiniti koga učiteljem. Valja ovdje imati umu, da je taj ravnatelj rekao to još u ono doba, kad su u Krajini održavani samo dvogodišnji tečaji.

Viši pedagoški tečaj. Previšnjim rješenjem od 11. rujna 1837. bude dopušteno, da se radi pokušaja osnuje četvrti razred s dva godišta na glavnim školama u Mitrovici i Rakovcu, a previšnjim rješenjem od 14. lipnja 1842. bude dopušteno, da kod tih glavnih škola ostane i nadalje 4. razred s dva godišta, te da se takav četvrti razred osnuje i na glavnoj školi u Pančevu. Četvrti razred glavne škole s dva godišta u navedenim mjestima počeci su onih škola, koje su počeli poslije nazivati krajiškim realkama. Temelj realkama u Krajini udarili su krajiški pučki učitelji, koji su u njima službovali i koji su ih kao ravnatelji nadzirali. S tim glavnim školama u Mitrovici i Rakovcu bili su spojeni prvi viši pedagoški tečaji, koji su i poslije ostali spojeni s krajiškim realkama.

Glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu oglasilo je 27. travnja 1842., da će se u smislu reskripta c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 5. travnja 1842. B. 864 započeti viši pedagoški tečaj u Mitrovici na početku školske godine 1842. 3., te da će trajati najmanje šest mjeseci. Poslije se reklo, da se pod riječju „najmanje“ razumije, da može trajati i dulje, no nikako ne smije trajati više od devet mjeseci. Kandidati su se morali prijaviti mjesnomu ravnatelju glavne škole, koja je, kako je navedeno, imala i 4. razred s dva godišta. Ravnatelj je bio ovlašten, da kandidate prima u preparandiju. Siromašnim kandidatima moglo je glavno zapovjedništvo podijeliti potporu od 3 do 4 for. na mjesec. Spomenutim

reskriptom osnovan je viši pedagoški tečaj za hrvatsku Krajinu u Rakovcu.

G. 1843. izdalo je glavno zapovjedništvo naredbu, da se školskim pomoćnicima, koji polaze pedagoški tečaj, ostavi na uživanje njihova plaća. Oni pak školski pomoćnici, koji nijesu svršili 3. razred glavne škole, morali su se najprije podvrći ispitu za taj razred, pa onda tek stupiti u pedagoški tečaj. God. 1844. izašla je opet naredba, da se moraju podvrći prijamnomu ispitu svi kandidati, koji žele polaziti 6 mjesečni pedagoški tečaj. Tko je ispit položio, bio je primljen u zavod, a tko ga nije položio, taj se vratio kući, ili je pak otišao na svoje predjašnje mjesto. Trijebilo se i čistilo sve dotle, dok nijesu ostali u zavodu samo oni mladići i zreli ljudi, s kojima su učitelji mogli s veseljem raditi. Gdje se prima u zavod bez obzira na prijamni ispit, ondje nastaje kubura za učitelje zavoda, jer nevaljali mladići obično pokvare i one, koji bi mogli lijepo napredovati.

Poslije šestmjesečnoga tečaja otvoren je u Mitrovici jednogodišnji pedagoški tečaj, a g. 1852. 3. otvoren je dvogodišnji tečaj. Na jednogodišnjem tečaju mogli su se kandidati osposobiti za općinskoga učitelja, škol. pomoćnika, trivijalnoga učitelja, nadučitelja i učitelja niže realke. Kad su otvoreni prvi dvogodišnji tečaji, onda je prvi tečaj bio uopće teoretične, a drugi praktične naravi. Ti pedagoški tečaji nijesu bili samostalni, nego su bili, kako je spomenuto, spojeni s realkama, pa su kandidati, medju kojima je bilo starijih ljudi, učili s dječacima iz realke predmete, koji su bili propisani za realku, a onda poslije te obuke učili su predmete, koji su se ticali samo učiteljskoga zvanja.

Bansko-slavonska školska komisija u Petrinji javila je 17. siječnja 1858., da je na prijedlog zemaljskoga glavnog zapovjedništva u Temišvaru odredilo vojno vrhovno zapovjedništvo reskriptom od 23. prosinca 1857., odio 21. broj 4858, da se održavanje višega pedagoškog tečaja u Mitrovici ukine, pa da se odsele drži viši pedagoški tečaj samo u Pančevu, kao u središtu tamošnjega područja. Kad je u Pančevu osnovana viša realka, onda je g. 1863., prenesen dvogodišnji tečaj u Zemun, gdje je ostao do g. 1872. U Bjelovaru je otvoren viši pedagoški tečaj god. 1859., a ukinut je god. 1865. U Rakovcu je ukinut tečaj god. 1864. Dvogodišnji tečaj u Petrinji otvoren je 1. listopada 1862., pa je ostao u savezu sa realkom do god. 1868.

Jednogodišnji i dvogodišnji tečaji otvorani su prema potrebi

samo s dopuštenjem najviše krajiške oblasti u Beču. Tek kad je jedna skupina kandidata svršila dvogodišnji tečaj, onda su istom došli drugi kao novi kandidati. Tako je to bilo i u Petrinji upravo do g. 1869. Siromašni kandidati uživali su potporu, dok su pohadjali preparandiju. Reskriptom vojnoga vrhovnog zapovjedništva od 29. ožujka 1858., odio 21. broj 981 povišena je potpora od 5 na 8 for. na mjesec.

Na prijedlog glavnoga zapovjedništva u Zagrebu dopustilo je c. kr. vojno ministarstvo reskriptom od 19. svibnja 1868., odio 10. br. 2141, da se početkom školske godine 1868./1869. opet otvori dvogodišnji tečaj u Petrinji. To je bio prvi samostalni tečaj u Krajini, budući da su kandidati imali posebnu nastavnu osnovu, te nijesu morali skupa s realcima učiti nekoje predmete, kao što je dotle bio običaj. Zajednička je bila samo zgrada i zajednički su bili samo učitelji za kandidate i za realce.

Kandidati iz brodske pukovnije, koji su došli u Petrinju na početku školske god. 1868./9. dobivali su iz proventne pukovnijske blagajnice potporu od 10 for. na mjesec.

Kandidatima nijesu izdavane svjedodžbe god. 1868./9., već su samo na koncu te godine dobili „Certifikat“, kojim je uglavnom bilo izrečeno, da je kandidat sposoban za nastavljanje nauka. Na koncu druge godine dobili su „Frequentazions-Zeugnis“, kojim se dotičnik osposobljuje za prijelaz u treći tečaj; no taj nije na snagu stupio g. 1870., kako se mislilo, pa su zato morali kandidati praviti osposobljujući ispit u listopadu 1870. Treći je tečaj otvoren na temelju krajiškoga školskog propisa 1. listopada 1871. Kandidati su dobivali potporu od 20 for. na mjesec.

Budući da je bilo kandidata iz područja bivše brodske pukovnije u svim tim višim preparandijama, a najviše ih je polazilo preparandiju u Mitrovici i Petrinji, pa zato su ovdje o razvitku tih zavoda istaknute najznatnije stvari, koje će se podkrijepiti nekim službenim ispravama, a ujedno će se navesti i nekoji kandidati, za koje se zna, da su slušali niže i više pedagoške tečaje u Krajini.

Kandidati tromjesečnoga tečaja u Vinkovcima. Dne 28. listopada 1836. svršili su tečaj: Baboselac Mato iz Dolj. Bebrine, imao je 17 g., Bogdanović Ladislav iz Vinkovaca, 21 g., Bogdanović Adam iz Vrpolja, 17 g., Čeliković Ivan iz Garčina, 16 g., Čeliković Mijo iz Garčina, 16 g., Čiprianović Marin iz

Lužana u gradiš. pukovniji, 18 g., Damjanović Ilija iz Strizivojne, 20 g., Dumengjić Šimo iz Svilaja, 21 g., Dragić Andrija iz Laza, 34 g., Dripić Andrija iz Podvinja, 22 g., Jakobanović Toma iz Sibinja u gradiš. pukovniji, 18 g., Jovičić Ivan iz Svilaja, 16 g., Jozičić Josip iz Čajkovaca, 29 g., Igjaković Jakob iz Jaruga, 32 g., Karlić Ilija iz Cerne, 15 g., Knežević Antun iz Komarnica u gradiš. pukovniji, 17 g., Kirin Emil iz Vinkovaca, 14 g., Kereković Luka iz Živika u gradiš. pukovniji, 18 g., Kovačić Franjo iz Andrijevaca, 20 g., Kopić Bartol iz Vinkovaca, 16 g., Kiričić Mijo iz Iloka u županiji srijemskoj, 22 g., Lucić Marijan iz Požege, 20 g., Martinović Stanko iz Štitara, 17 g., Maršić Josip iz Bošnjaka, 26 g., Odobašić Luka iz Sibinja, 19 g., Panjičanin Josip iz Račinovaca, 27 g., Petković Nikola iz Selne, 16 g., Filipović Ivan iz Kopanice, 14 god., Parnica Petar iz Borovca u gradiš. pukovniji, 26 g., Pivac Karlo iz Andrijevaca u gradiš. pukovniji, 18 g., Radovanović Toma iz Kuta, 38 g., Sekulić Mato iz Požege, 18 g., Šajnović Pavo iz Adaševaca u petrov. pukovniji, 13 g., Schmidus Josip iz Batine u baranjskoj županiji, 35 g. Šunić Mato iz Kruševice, 16 g., Topalović Antun iz Zdenaca, 29 g., Trgovčević Luka iz Svilaja, 15 g., Vinković Ivan iz Garčina, 36 g., Vidaković Pavo iz Zadubravlja, 16 g., Vukovarac Alojsij iz Svilaja, 17 g., Vuksanović Mijo iz Petrova sela u gradiš. pukovniji, 22 g., Zdilarević Nikola iz Sibinja, 14 g. Istupili su iz tečaja: Klaić Nikola, Šebetić Franjo i Čaklović Tadijan.

Nekoji su kandidati osposobljeni za školske pomoćnike, a nekoji opet za narodne učitelje. Kandidate je obučavao naduč-itelj K u s s. Viša je oblast bila zadovoljna s uspjehom, pa mu je za taj rad dopitana reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 23. siječnja 1837. B. 355 nagrada od 30 for. konv. vr.

D n e 25. l i s t o p a d a 1839. svršili su tečaj: Beraković Joahim iz Oprisavaca, 15 god., Bogdanović Ladislav iz Vinkovaca, 24 g., Čeliković Stanko iz Garčina, 15 g., Čeliković Andro iz Garčina, 15 g.; Divić Petar, 15 g., Ergotić Josip, 17 g., Glavačević Mato, 15 g., Glavačević Josip 15 g. iz sikirevačke satnije; Ivankov Gjuro iz Cerne, 37 g., Ilakovac Pavo iz Kopanice, 22 g., Jemrić Mijo iz Šiškovaca, 18 g., Karlić Ilija iz Cerne, 19 g., Kopić Bartol iz Vinkovaca, 18 g., Neferanović Marko iz Privlake, 40 g., Perakić Antun iz Bošnjaka, $20^{5}/_{12}$ g., Rečić Stanko iz Sredanaca, 16 g., Vladić Ivan iz Oprisavaca, 17 g., Vlašić Vilko iz Petrovaradina, 20 g., Vidaković Filip iz Divoševaca, 17 g., Živković Grga iz Štitara, 16 g.

Tečaj su polazile i ove kandidatkinje: Herites Agneza iz Županje, 13 g., Holdhaus Magdalena iz Vukovara, 21 g. i Marija Magdalena Kuss iz Vinkovaca, 13 g. Prije polaženja pedagoškoga tečaja svršile su drugi razred djevojačke škole. One su osposobljene za školske pomoćnice.

Dne 30. listopada 1854. svršili su tečaj: Benaković Josip, školski kandidat, rodom iz Županje, 17 g.; Bošnjaković Franjo, školski pomoćnik, rod. iz Vinkovaca, 15 g.; Bošnjaković Marija, školska pomoćnica, rod. iz Vinkovaca, 16 g.; Ćurilović Apolonija, školska praktikantica, rod. iz Vinkovaca, 15 g.; Domac Ivan, školski kandidat, rod. iz Privlake, 13 g.; Franjković Marija, školska pomoćnica, rod. iz Vinkovaca, 16 g.; Ilakovac Ivan, elementarni učitelj, rod. iz Vel. Kopanice, 37 g.; Knežević Andrija, školski kandidat, rod. iz Babine Grede, 14 g.; Knežević Šimo, školski kandidat, rod. iz Babine Grede, 15 g.; Komesarović Mato, element. učitelj, rod. iz Kruševice, 29 g.; Lešić Mijo, elementarni učitelj, rod. iz Babine Grede, 26 g.; Lovretić Antun, elementarni učitelj, rod. iz Nijemaca, 16 g.; Matasović Šimo, školski kandidat, rod. iz Velike Kopanice, 15 g.; Matijašević Marko, elementarni učitelj, rod. iz Tovarnika, 34 g.; Morovičanin Josip, školski kandidat, rod. iz Komletinaca, 24 g.; Mudig Gjuro, učitelj u provincijalu, rod. iz Kerestura, 30 g.; Otovčević Antun, školski kandidat, rod. iz Garčina, 14½ g.; Piškurić Andrija, školski pomoćnik, rod. iz Broda, 16 g.; Poljak Petar, učitelj u provincijalu, rod. iz Kerustera, 25 g.; Radičević Lovro, elementarni učitelj, rod. iz Kupine, 19 g.; Scholl Gjuro, učitelj evangeličke njemačke škole, rod. iz Varšada u Ugarskoj, 20 g.; Valić Ivan, školski kandidat, rod. iz Topuskoga, 14 g.; Vargić Marko, elementarni učitelj, rod. iz Perkovaca, 22 g.; Verić Grga, školski kandidat, rod. iz Babine Grede, 14 g.; Vidaković Bartol, elementarni učitelj, rod. iz Divoševaca, 19 g.; Vinković Gjuro, elementarni učitelj, rod. iz Varoša, 27 g.; Vrbanjac Nikola, školski kandidat, rodom iz Nijemaca, 13 g.; Vučković Pero, elementarni učitelj, rod. iz Velike Kopanice, 16 g.; Vukovarac Luka, školski kandidat, rod. iz Svilaja, 15 g.; Vuksanović Božo, elementarni učitelj, rod. iz Starih Mikanovaca, 20 g. Istupio je iz tečaja Djaković Marko. Ispitni su izvještaj potpisali: potpukovnik Jasić, potporučnik Wiesler, nadučitelj Petar Tomašević i kateheta Pavo Andrić.

Dne 30. listopada 1858. svršili su tečaj; Alavanić Mato, element. učitelj, rod. iz Bebrine u gradiš. pukovniji, 21 g.; Babić Martin, krajiški mladić, rod. iz Babine Grede, 20 g.; Bartolović

Bartol, elementarni učitelj, rod. iz Ciglenika u gradiš. pukovniji, 19 g.; Bauer Ivan, krajiški mladić, rod. iz Nijemaca, 21 g.; Brašnić Antun, gimnazijalac, rod. iz Vinkovaca, 14 g.; Bušić Ivan, krajiški mladić, rod. iz Županje, $14^{3}/_{12}$ g.; Cvrković Franjka, školska kandidatkinja, rod. iz Vinkovaca, 13 g.; Ćosić Stjepan, učenik 4. razreda, rod. iz Vrbanje, 14 g.; Dugalić Matija, učenik 4. razreda, rod. iz Vukovara, 14 g.; Egešić Matija, krajiški mladić, rod. iz Oprisavaca, $15^{7}/_{12}$ g.; Ergotić Adam, školski kandidat, rod. iz Velike Kopanice, 16 g.; Ferković Ivan, rod. iz Nijemaca, 15 g.; Franjić Jakob, krajiški mladić, rod. iz Jaruga, $14^{1}/_{2}$ g.; Grgić Ilija, elementarni učitelj, rod. iz Cerne, 28 g.; Jergović Ivan, kapral, rod. iz Vodjinaca, 28 g.; Jozić Ivan, krajiški mladić, rod. iz Nijemaca, 18 g.; Jozičić Toma, učenik 4. razreda, rod. iz Čajkovaca, 17 g.; Katičić Stjepan, učenik 4. razreda, rod. iz Vrbanje, 17 g.; Kladarić Franjo, krajiški mladić, rod. iz Beravaca, 18 g.; Kladarić Martin, krajiški mladić, rod. iz Beravaca, 15 g.; Kolarević Antun, elementarni učitelj, rod. iz Vinkovaca, 33 g.; Kolarević Julka, sirota, rod. iz Vinkovaca, 13 g.; Kristić Dragutin, elementarni učitelj, rod. iz Živika u gradiš. pukovniji, 17 g.; Laib Stjepan, učenik 4. razreda, rod. iz Vinkovaca, $14^{3}/_{4}$ g.; Lovretić Antun, elementarni učitelj, iz Nijemaca, 20 g.; Marković Marija, školska kandidatkinja, rod. iz Vinkovaca, 14 g.; Maršić Ivan, njemački općinski učitelj, rod. iz Nijemaca, $17^{7}/_{12}$ g.; Maršić Roza, učit. sirota, rod. iz Nijemaca, 15 g.; Martinović Ivan, učenik 4. razreda, rod. iz Mikanovaca, 15 g.; Petrović Franjo, elementarni učitelj, rod. iz Novigrada, $17^{6}/_{12}$ g.; Pezerović Veronika, školska kandidatkinja, rod. iz Vrbe, $13^{7}/_{12}$ g.; Purić Antun, učenik 4. razreda, rod. iz Vrbanje, $16^{3}/_{12}$ g.; Šimunić Martin, elementarni učitelj rod. iz Varoša, 21 g.; Schneider Josip, krajiški mladić, rod. iz Gradišta, 14 g.; Šokčević Andrija, njemački općinski učitelj, rod. iz Otoka, 18 g.; Šundov Marta, krajiška djevojčica, rod. iz Vinkovaca, 13 g.; Staudt Petar, školski pomoćnik, rodno mjesto „Altko“, evang, vjere, 20 g.; Tonheiser Marija, školska kandidatkinja, rod. iz Nuštra, $15^{4}/..$ g.; Tomašević Marijan, krajiški mladić, rod. iz Sredanaca, $17^{2}/..$ g.; Terzić Antun, elementarni učitelj, rod. iz Novoga sela, 23 g.; Udovičić Antun, kovački sin, rod. iz Otoka, 14 g.; Wörtl Franjo, krajiški mladić, rod. iz Broda, 18 g.; Vidaković Franjo, kapral, rod. iz Divoševaca, 31 g.; Vuković Marijan, krajiški mladić, rod. iz Babine Grede, 17 g.; Živić Josip, školski kandidat, rod. iz Vinkovaca, 19 g.; Izvještaj su potpisali: Jasić, potpukovnik, Offner, major od uprave,

Miholek, školski ravnatelj, Ivan Spudić, nadučitelj, Stjepan Jugurčić, učitelj i Gjuro Filipović, kateheta.

Dne 30. listopada 1863. svršili su posljednji tromjesečni tečaj: Ambrinac Rok, kandidat, rod. iz Retkovaca, 17 g.; Antolković Katarina, kandidatkinja, rod. iz Saregrada, 14 g.; Atzinger Aurora, kandidatkinja, rod. iz Zagreba, 13 g.; Babić Gjuro, kandidat, rod. iz Otoka, 15 g.; Balić Mato, općinski učitelj, rod. iz Abševaca, 32 g.; Bathory Julio, kandidat, rod. iz Rokova dola, 16 g.; Cenić Ferdo, općinski učitelj, rod. iz Komletinaca, 21 g.; Jugurčić Ana, kandidatkinja, rodom iz Gundinaca, 13 g.; Knežević Martin, učitelj, rod. iz Glogovice 29 g.; Kovačević Luka, učitelj, rod. iz Kukojevaca, 20 g.; Marinović Mijo, učitelj, rod. iz Zdenaca, 38 g.; Markovac Mato, kandidat, rod. iz Andrijevaca, 31 g.; Martinović Ivan, iz St. Mikanovaca, učitelj, 20 g.; Mauer Ivan, podučitelj, evangel., rod. iz Sivca, 17 g.; Mikolčević Mato, učitelj, rod. iz Kuta, 18 g.; Nikoljačić Ilija, učitelj, rod. iz Vrbanje, 16 g.; Radičević Adam, kandidat, rod. iz Kupine, 14 g., Radovanović Antun, kandidat, rod. iz Zadubravlja, 16 g.; Risović Marko, kandidat, rod. iz Nijemaca, 14 g.; Petričević Nikola, učitelj, rod. iz Male Kopanice, 19 g.; Šokčević Antun, učitelj, rod. iz Kupine, 21 g.; Šokčević Josip, kandidat, rod. iz St. Mikanovaca, 17 g.; Tonković Mijo, kandidat, rod. iz Sinca, 16 g. i Verić Adam, kandidat, rod. iz Babine Grede, 16 g.

Ravnatelj Stumpe zadao je polažajnicima tečaja za pismeni ispit ova pitanja: 1. Kako je Bog stvorio pèrvoga čovjeka? 2. Wie wird die Methodik eingetheilt, und was wird unter jeder derselben verstanden? 3. Neka se jedna namèra načini. 4. Das praktische Verfahren bei der Beibringung der Zahl „8“ soll dargestellt werden. 5. Kako mora učitelj dèci ime „knjiga“ priobćiti? 6. Neka se glas „r“ praktično razloži. 7. Neka se štivo 22. metodički preduzme i neka se stavak: „Bog pomaže težaku, a ne ležaku“ u sva vrèmena uvèrsti. 8. Kako se može dovoljni broj divljakah u kalamištu pribaviti?

Kandidati su osposobljeni od veće česti za općinske učitelje, nekoliko od njih osposobljeno je samo za nuždu za općinske učitelje, a ženske su osposobljene za učiteljske kandidatkinje.

Ispitni izvještaj su potpisali: Dolovćak, potpukovnik; Offner, major od uprave; Stumpe, krajiški školski ravnatelj; Spudić, nadučitelj, Jugurčić, učitelj i Antun Pečenovsky, žup. administrator.

Kandidati višega pedagoškog tečaja u Mitro-

vici. G. 1843. svršili su tečaj: Blašković Franjo, imao je 16 god., rod. iz Bošnjaka; Filipović Ivan, 20 god., rod. iz Vel. Kopanice; Kirin Emil, 20 god., rod. iz Vinkovaca i Lazanin Marijan, 15 god., rod. iz Slakovaca. G. 1845. svršili su tečaj: Glavačević Josip, 20 god., rod. iz Beravaca; Katušić Ivan, 18 god., rod. iz Vinkovaca; Kitanić Mijo, 19 god., rod. iz Vinkovaca i Vidaković Pavo, 24 god., rod. iz Zadubravlja. G. 1846. svršili su tečaj: Jovanovac Josip, 24 god., rod. iz Vel. Kopanice i Kovačić Franjo, 28 god., rod. iz Pocrkavlja. God. 1847. svršili su tečaj; Jugurčić Stjepan, 30 god., rod. iz Vinkovaca; Perakić Antun, 27 god., rod. iz Bošnjaka; Filipović Pavo, 18 god., rod. iz Vel. Kopanice; Šumić Antun, 19 god., rod. iz Kruševice i Topolković Mijo, 18 god., rod. iz Vinkovaca. God. 1848. svršili su tečaj: Martinović Pero, 24 god., rod. iz Gjeletovaca; Vinković Franjo. 20 g., rod. iz Broda i Živković Grga, 25 god., rod. iz Štitara. God. 1851. svršio je jednogodišnji pedagoški tečaj Jovanovac Gjuro, 16 god., rod. iz Gradišta. God. 1853. i 1854. svršio je dvogodišnji pedagoški tečaj Peičić Franjo, rod. iz Cerne. Posljednji dvogodišnji pedagoški tečaj u Mitrovici svršili su god. 1857. i 1858.: Gjoić Filip stariji i Gjoić Filip mladji iz Komletinaca; Matasović Šimo, rod. iz Vel. Kopanice, polazio je tečaj kao školski pomoćnik, a Radičević Lovro, rod. iz Kupine, došao je na tečaj kao narodni učitelj iz Komletinaca.

Dvogodišnji pedagoški tečaj u Pančevu svršili su g. 1861.: Bošnjaković Franjo, rod. iz Vinkovaca, Ćosić Mato, rod. iz Vrbanje, Jozičić Tomo, rod. iz Čajkovaca, Knežević Andrija, rod. iz Babine Grede i Vrbanjac Nikola.

Viši pedagoški tečaj u Rakovcu svršili su: Otovčević Antun, rod. iz Garčina i Jarić Antun, rod. iz Glogovice. U Zemunu je svršio dvogodišnji tečaj god. 1866. Martinović Ivan, rodom iz Starih Mikanovaca.

God. 1846. svršio je viši pedagoški tečaj u Mitrovici Gjuro Barić, rodom iz Kaniže u gradiškoj pukovniji. U istom je mjestu god. 1845. svršio s odlikom drugi tečaj četvrtoga razreda c. kr. normalne glavne škole. Predmeti, iz kojih je klasificiran, jesu po redu ovi:

Die Religion mit Erklärung passender Stellen der heil. Schrift; das Schönschreiben; das Rechnen; die deutsche Sprachlere; das Recht-und Dictando-Schreiben; die schriftlichen Aufsätze; die Stereometrie; die Mechanik; die Baukunst; das Zeichnen; die Erdbeschreibung fremder Staaten; die Naturgeschichte; die Naturlehre; die richtige Aussprache; die Landwirthschaft.

Odatle se vidi, koliko se učilo u tim školama, iz kojih su se poslije razvile realke, Barić je služio u našoj pukovniji kao narodni učitelj i kao šumar (Förster).

Kandidati dvogodišnjega pedagoškog tečaja u Petrinji od g. 1862. do g. 1871.

Prezime i ime	Rodno mjesto	Godina rodjenja	Osposobljen(a) za
Azapović Josip	Račinovci	1820.	trivijalnoga učitelja s odl.
Ćurilović Apolonija	Vinkovci	1839.	trivijalnu učiteljicu s odl.
Divić Pavao	Beravci	1847.	glavnoga učitelja
Egešić Mato	Oprisavci	1843.	trivijalnoga učitelja s odl.
Katičić Stjepan	Vrbanja	1841.	podučitelja
Valić Matija	Tomica	1836.	glavnoga učitelja s odlik.
Živić Jakob	Sikirevci	1846.	podučitelja s odlikom
Jelić Dionis	Bošnjaci	9. 10. 1842.	trivijalnoga učitelja
Nikoljačić Ilija	Vrbanja	14. 11. 1847.	glavnoga učitelja
Ferković Ivan	Nijemci	1. tečaj svršili u Zemunu 1844.	trivijalnoga učitelja
Šokčević Josip	St. Mikanovci	1. tečaj svršili u Zemunu 5. 12. 1846.	podučitelja
Bušić Ivan	Županja	25. 8. 1844.	trivijalnoga učitelja
Kraljević Mara	Brod	26. 11. 1851.	učiteljicu s odlik.
Lukić Ivan	Vranovci	17. 9. 1846.	podučitelja
Lovretić Antun	Nijemci	17. 2. 1838.	podučitelja
Sekulić Julijana	Brod	12. 1. 1845.	podučiteljicu
Švagel Franjo	Brod	23. 11. 1849.	podučitelja
Komesarović Ivan	Drenovci	5. 12. 1851.	podučitelja
Markovac Gavro	Andrijevci	28. 11. 1850.	glavnoga učitelja
Martinović Ivan	Štitar	30. 1. 1848.	glavnoga učitelja
Palacković Gjuro	Rokovci	15. 3. 1845.	trivijalnoga učitelja
Zelinka Ivan	Šamac	24. 6. 1852.	trivijalnoga učitelja
Obtrkić Šimo	Jaruge	21. 10. 1847.	trivijalnoga učitelja
Šokčević Andrija	Otok	31. 8. 1841.	trivijalnoga učitelja
Trepšić Stjepan	Prnjavor	21. 6. 1847.	trivijalnoga učitelja
Verić Adam	Babina Greda	29. 8. 1851.	trivijalnoga učitelja
Vidaković Antun	Šušnjevci	4. 1. 1855.	podučitelja

1869./70.

S dopuštenjem c. kr. glavnog zapovjedništva od 2. lipnja 1869., odio 7. br. 6434 podvrgao se učiteljskomu ispitu u Petrinji Franjo Franjković iz Vinkovaca i dobio je osposobljenje za učitelja u pučkim školama s hrvatskim i njemačkim jezikom. K ispitu je došao iz Sarajeva, gdje je vršio službu učitelja u školi, koju je izdržavao konzulat austro-ugarski, francuzki i talijanski.

Od učitelja, koji su službovali u brodskoj pukovniji, a nijesu u njoj rodjeni, polazio je dvogodišnju učiteljsku školu u Petrinji Luka Kovačević, koji se rodio u Kukujevcima 7. listopada 1842. On je učiteljovao kod nas u Podvinju i Privlaci. Iz Privlake je otišao u Petrinju početkom školske godine 1866./7., pa kad je učiteljsku školu svršio g. 1868., dobio je osposobljenje za podučitelja u trivijalnim školama. Njegova žena Emilija, rodjena Marković, premda ne bijaše osposobljena za učiteljicu, suplirala ga je s dopuštenjem pukovnijskoga zapovjedništva, dok je on učio u Petrinji. Kovačević je umr'o kao podučitelj u Zemunu.

Dne 1. listopada 1871. otvoren je treći tečaj učiteljske škole u Petrinji. Od naših Brodjana stupiše u taj tečaj: Ivan Martinović, učitelj iz Gundinaca, zatim kandidati s učiteljskim osposobljenjem: Obtrkić Šimo, Šokčević Andrija, Trepšić Stjepan, Verić Adam i Vidaković Antun. Vidaković je iza nekoliko mjeseci dragovoljno ostavio učiteljsku školu, te pošto bijaše osposobljen za učitelja, stade učiteljovati u svom rodnom kraju, a ostala petorica svršiše treći tečaj i podvrgoše se koncem škol. godine 1871./2. ispitu za gradjanske škole pred c. kr. ispitnim povjerenstvom u Petrinji. To je bio prvi ispit te naravi nesamo u bivšoj Krajini, nego u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji.

Kandidatkinje ženske učiteljske škole kod milosrdnih sestara u Zagrebu. Tu su školu svršile: Vuinović Terezija iz Broda g. 1863., Simonović Anka iz Broda g. 1871., Andrić Eva iz Broda, Kovačević (Marković) Emilija iz Nijemaca i Zelinka Hermina iz Šamca g. 1873. — U Djakovu su svršile preparandiju Antonija i Roza Hlebec iz Šamca. Učitelji, koji su služili u našem kraju, a osposobljeni su za učiteljsko zvanje u djakovačkoj preparandiji do god. 1873., jesu: Barthory Julio, Juzbašić Marko, Rukavina Stjepan i Vuković Marijan.

Učitelji od nužde. Mnogi misle, da su svi učitelji iz Krajine, koji su iz podčasničke službe stupili u učiteljski stalež, bili samo učitelji od nevolje ili nužde (Nothlehrer). Nije tako.

Bilo ih je dosta, koji su kao podčasnici stupili u učiteljski stalež, pa su s vremenom dotjerali u tom staležu tako daleko, da su mogli uspješno raditi u njemačkim općinskim školama, u trivijalnim i glavnim školama, a nekoji su pače postali školski nadzornici i profesori srednjih škola. Dok su došli do tih časti, dosta su se namučili polazeći i u starijoj dobi pedagoške tečaje i praveći propisane ispite.

Kad bi se iznenada pokazala potreba, da bi trebalo u kojem mjestu namjestiti učitelja, onda bi se prijavio koji podčasnik, ili pak koja druga čitanju, pisanju i računanju vješta osoba, da pravi ispit za vršenje učiteljske službe. Takav se ispit mogao praviti u svako doba, a pravio se pred nadučiteljem, koji je bio ovlašten, da dotičniku izda svjedodžbu, u kojoj je bilo istaknuto, da se može upotrijebiti kao učitelj od nužde. Da se vidi, što se obično tražilo od takovih učitelja, uzet će se ovdje ovaj ispitni rad:

Prüfungsfragen

Welche von der gefertigten Commission dem Administrations-Corporalen Mihael Lešić Nro. 220 von Babinagreda auf Ansuchen der Babinagreder-Compagnie Nro. dtto. 22-ten October d. J. Nro. 2520 am 2-ten November 1854 um 9 Uhr vormittag zur Beantwortung vorgelegt wurden.

1. Wie kann der Lehrer den Schülern den Unterricht leicht und fasslich machen?

2. Što se razumie po uskrsnutju puti?

3. Hvat d'rva košta 9 for. 45 kr., kolikoće se dakle za 24 hvata platiti morat?

ad 1. Učitelj mora znati, daje početak nauka dici težak, tako morase dici s perva pomalo od Nauka nadavati, doklem dica njiovu pamet' k nauku saberu, poslim pako morese šnjima — kadase obsvidočilo bude, dasu oni želju k' nauku dobili — od laganog k' teškomu, od malog k' većemu — od jednostavnog k' dvostavnomu postupati.

ad 2. Razumiese, da će svi mertvi na sudnjemu danu ustati, i daće Isukerst sve ljude kako tko bude zaslužio suditi, pravičneće on k' sebi u kraljestvo nebesko odabrati, a grišnike u muke paklene nauvike odsuditi.

ad 3.

9 for. 45 kr.
24
234 for. — kr. 180
90
60 | 1080 | 18 for.
6
48
48

Vinkovce am 2 ten November 1853. Michael Lešić, Corporal.

Übernommen von der gefertigten Commission um 10 Uhr Vormittag.
Vinkovce am 2 ten November 1853.
Tomašević, Oberlehrer. Matković, Unterlehrer.

Zeugniss.

Vorzeiger dessen Administrations-Corporal Michael Lešić Nro. 220 aus Babinagreda hat bei der mit ihm am 2. November 1853 vorgenommenen Prüfung bewiesen, dass er erlernet hat:

Bilo ih je dosta, koji su kao podčasnici stupili u učiteljski stalež, pa su s vremenom dotjerali u tom staležu tako daleko, da su mogli uspješno raditi u njemačkim općinskim školama, u trivijalnim i glavnim školama, a nekoji su pače postali školski nadzornici i profesori srednjih škola. Dok su došli do tih časti, dosta su se namučili polazeći i u starijoj dobi pedagoške tečaje i praveći propisane ispite.

Kad bi se iznenada pokazala potreba, da bi trebalo u kojem mjestu namjestiti učitelja, onda bi se prijavio koji podčasnik, ili pak koja druga čitanju, pisanju i računanju vješta osoba, da pravi ispit za vršenje učiteljske službe. Takav se ispit mogao praviti u svako doba, a pravio se pred nadučiteljem, koji je bio ovlašten, da dotičniku izda svjedodžbu, u kojoj je bilo istaknuto, da se može upotrijebiti kao učitelj od nužde. Da se vidi, što se obično tražilo od takovih učitelja, uzet će se ovdje ovaj ispitni rad:

Prüfungsfragen

Welche von der gefertigten Commission dem Administrations-Corporalen Mihael Lešić Nro. 220 von Babinagreda auf Ansuchen der Babinagreder-Compagnie Nro. dtto. 22-ten October d. J. Nro. 2520 am 2-ten November 1854 um 9 Uhr vormittag zur Beantwortung vorgelegt wurden.

1. Wie kann der Lehrer den Schülern den Unterricht leicht und fasslich machen?

2. Što se razumie po uskrsnutju puti?

3. Hvat d'rva košta 9 for. 45 kr., kolikoće se dakle za 24 hvata platiti morat?

ad 1. Učitelj mora znati, daje početak nauka dici težak, tako morase dici s perva pomalo od Nauka nadavati, doklem dica njiovu pamet' k nauku saberu, poslim pako morese šnjima — kadase obsvidočilo bude, dasu oni želju k' nauku dobili — od laganog k' teškomu, od malog k' većemu — od jednostavnog k' dvostavnomu postupati.

ad 2. Razumiese, da će svi mertvi na sudnjemu danu ustati, i daće Isukerst sve ljude kako tko bude zaslužio suditi, pravičneće on k' sebi u kraljestvo nebesko odabrati, a grišnike u muke paklene nauvike odsuditi.

ad 3.

9 for. 45 kr.
24
234 for. — kr. 180
90
60 | 1080 | 18 for.
6
48
48

Vinkovce am 2 ten November 1853. Michael Lešić, Corporal.

Übernommen von der gefertigten Commission um 10 Uhr Vormittag.
Vinkovce am 2 ten November 1853.
Tomašević, Oberlehrer. Matković, Unterlehrer.

Zeugniss.

Vorzeiger dessen Administrations-Corporal Michael Lešić Nro. 220 aus Babinagreda hat bei der mit ihm am 2. November 1853 vorgenommenen Prüfung bewiesen, dass er erlernet hat:

Die Grundsätze der Unterweisung	gut
Die Religionslehre	sehr gut
Das Schönschreiben	sehr gut
Die Rechtschreibung	gut
Die Rechenkunst .	gut
Die Aussprache. .	rein

Das Verfahren

bei dem Buchstabenkennen	gut
„ Buchstabieren	gut
„ Lesen	gut
„ Schönschreiben	gut
„ Rechtschreiben	gut
„ Kopfrechnen .	gut
Zifferrechnen	gut
„ Vortrage der Religionslehre	gut

Derselbe hat daher mit Rücksicht auf die beigeschriebenen Noten einen guten Fortgang gemacht, und kann an slavonischen Elementarschulen als Nothlehrer verwendet werden. Vinkovce den 2 ten November 1853.

Tomašević, Oberlehrer.

Svjedodžbe učiteljskih pripravnika. Niže navedena svjedodžba Andrije Kneževića tiče se samo onih predmeta, koje je on kao kandidat slušao u realci.

Vorzeiger dessen Matasović Simeon römisch kathol. Religion von Gross Kopanica in Slavonien gebürtig, hat in der kaiserl. könig. Normal-Hauptschule dem höhern pädagogischen Unterrichte für Schul-Candidaten beigewohnt, und bei der Prüfung bewiesen, dass er erlernet hat:

die Grundsätze der Unterweisung	gut
die Religionslehre	sehr gut
die deutsche Kurrentschrift .	sehr gut
die lateinische Schrift	sehr gut
die Kanzelleischrift .	sehr gut
die Rechtschreibung	gut
die Aussprache	sehr gut
die deutsche Sprachlehre	gut
die Rechenkunst	sehr gut
die Geografie	sehr gut
die Schreibart .	gut
Das Verfahren	
bei dem Buchstabenkennen .	sehr gut
Buchstabieren	gut
Lesen	gut
Schönschreiben	sehr gut
Rechtschreiben .	gut
Dictando-Schreiben	gut
der deutschen Sprachlehre	gut
„ Rechenkunst	sehr gut
„ Geografie .	gut
„ Naturlehre .	gut
„ Schreibart .	gut
„ dem Vortrage der Religion	gut

Mit Rücksicht auf die beigeschriebenen Anmerkungen kann man denselben als Lehrer an Trivialschulen empfehlen.

Mitrovitz am 28. August 1858.

Železny m. p.	Anton Kovačić m. p.	Nikola Matković m. p.
Localschulen Direktor.	Katechet.	Technischer Lehrer.
Unterweger m. p.	Barišić m. p.	Blöser m. p.
Grenz-Schulen-Direktor.	Oberstlieutenant.	Klassenlehrer.

Schul-Zeugnis

der k. k. vollständigen Unter-Realschule zu Pančova.

Knežević Andreas, aus Babinagreda, slavonisch. Mltrgrz., Schüler der zweiten Klasse, erhält hiermit über das zweite Semester des Schuljahres 1861 ein Zeugnis der Ersten Klasse mit Vorzug.

Lokazion: Unter 38 Schülern der dritte.

Sittliches Betragen	. musterhaftes
Aufmerksamkeit	. gespannte
Fleiss	. angestrengter

Leistungen in den einzelnen Unterrichtsgegenständen:

Religionslehre	ausgezeichuet
Deutsche Sprache	ausgezeichnet
Serbische Sprache	
Geografie und Geschichte .	ausgezeichnet
Arithmetik	ausgezeichnet
Geometrie	ausgezeichnet
Naturgeschichte .	
Fisik	vorzüglich
Landwirtschaftslehre	ausgezeichnet
Freihandzeichnen .	ausgezeichnet
Schönschreiben	ausgezeichnet
Äussere Form der schriftlichen Arbeiten	sehr empfehlend.

Zahl der versäumten Lehrstunden: fünf entschuldigte.

Pančova, den 18. August 1861.

Der Klassenvorstand:

Karl Waas, Lok. Sch. Direcktor. Peter Grassl, Lehr. d. Geomtr.
Wilhelm Kruesz, Katechet. Josef Jevschenak, Lehr. d. Physik u. Landwirt.
Gustav Hauer, L. d. Arithm. Th. Gerladinović, Grammatikallehrer.
Josef Knirr, Lehr. d. Freihandzeichnens.

Frequentazions-Zeugnis

der k. k. Lehrerbildungsanstalt in Petrinja.

Herr Martinović Johann aus Štitar hat den Vorträgen im zweiten Jahrgange im Schuljahre 1870 beigewohnt und wurde in der Schlussprüfung zur Anhörung der Vorträge des dritten Jahrganges besonders reif befunden.

Sein sittliches Betragen war den Vorschriften vollkommen gemäss.

Petrinja, am 29. Juli 1870.

Neusiedler, k. k. Direktor.

Lehrbefähigungs-Zeugniss

der k. k. Volksschullehrer-Bildungsanstalt in Petrinia.

Herr Martinović Johann, aus Štitar. am 30. Jänner 1848 geboren, katholischer Religion, hat in den Jahren 1868|69 und 1869|70 dem Unterrichte sehr fleissig beigewohnt und in der Befähigungs-Prüfung folgendes Zeugnis erhalten:

Das sittliche Betragen war den Disziplinarvorschriften vollkommen gemäss.

	Klassifikazion über	
	die Kenntnis	das Verfahren
In der Religionslehre	vorzüglich	lobenswert
In der Erziehungs- u. Unterrichtslehre	lobenswert	
In der deutschen Sprache . .	vorzüglich	lobenswert
In der kroatischen Sprache . .	vorzüglich	lobenswert
Im Rechnen	lobenswert	lobenswert
Im Schön- und Fertigschreiben	befriedigend	lobenswert
Im Zeichnen	befriedigend	lobenswert
In der Geografie und Geschichte	vorzüglich	
In der Naturgeschichte . .	vorzüglich	
In der Naturlehre . . .	lobenswert	
In der Landwirtschaftslehre	vorzüglich	
In der Geometrie	lobenswert	
Im Turnen	genügend	
Im Gesange	befriedigend	
Im Violinspiel.	—	
Im Orgelspiele	befriedigend	
Im gr. or. Kirchengesange	—	
Die Aussprache	gut	
Der Vortrag	deutlich	
Die Gewandtheit beim Unterrichte	entsprechend	

Derselbe kann als Lehrer an Hauptschulen verwendet werden.

Petrinia, am 27. Oktober 1870.

Stephan Sabljak, Schulrat. J. Martinek. Leber. Pechan Ant.
Neusiedler, Direktor. Bŕiza. A. Lorenz.

Daljno obrazivanje učitelja. Obrazivanje učitelja u Krajini promicalo se i tim, što su morali svakoga školskog poljeća pismeno izradjivati zadatke pedagoško-didaktične naravi. Varaždinsko-slavonska školska komisija potakla je pitanje o tom radu, a c. kr. vojno ministarstvo usvojilo ga je, pa je reskriptom od 18. listopada 1864., odio 10. br. 3870 odredilo, da se u interesu boljega obrazivanja zadaju učiteljima u Krajini pitanja, koja se odnose na odgajanje i na školsku disciplinu, pak na praktično obradjivanje predmeta, koji su propisani za pučku školu. Pitanja su priredjivali školski ravnatelji, a učitelji su ih dobivali na izradbu mjeseca studenoga i ožujka. Elaborati su preko satnije dostavljeni nadučitelju ili lokalnomu ravnatelju realke, da ih pregleda i svoje mišljenje o njima kaže. Kad se to obavilo, onda je pukovnija poslala sve elaborate s polugodišnjim ispit-

nim podnescima ravnatelju na korekturu. Kad je ravnatelj ovršio taj posao, vratio je elaborate uz opaske pukovniji, a odatle su došli preko satnija učiteljima u ruke, da vide plod svoga truda. Propisan je bio i format za papir, na kojem je valjalo na pitanja odgovoriti. Pitanja su zadavana hrvatskim i njemačkim jezikom.

Kad je g. 1868. prestalo djelovanje krajiških škol. ravnatelja, a nadzor škola prešao u ruke zemaljskoga škol. savjetnika i nadučitelja, onda je glavno zapovjedništvo odredilo 27. travnja t. g., odio 7. br. 4368, da elaborate valja kao i prije uručivati najprije pukovnijskomu nadučitelju, koji je vršio nadzor nad školama, a onda preko pukovnije ili magistrata zemaljskoj oblasti. Nadučitelji su predlagali pitanja, a viša je oblast odredila, koja će se pitanja uzeti na izradbu.

Dne 5. studenoga 1864. zadao je školski ravnatelj varaždinsko-slavonske školske komisije Stumpe učiteljstvu na izradbu za zimsko poljeće, t. j. do konca veljače 1865. niže navedena pitanja:

I. Za učiteljsko osoblje glavnih, trivijalnih i djevojačkih škola:

1. Die praktische Behandlung eines geeigneten Lesestückes ist nach der vorgeschriebenen Lehrmethode praktisch darzustellen. 2. Warum seufzen so viele Lehrer, dass es nur schwer zu lehren sei, weil die „Sprachlehre“ fehlt, und fehlt diese wirklich? 3. Welche Übelstände kommen in unsern Volksschulen vor und wie können diese behoben werden?

II. Za državne podučitelje i podučiteljice:

1. Es soll die erste Übung im Schreibleseunterrichte nach der vorgeschriebenen Lehrmethode praktisch dargestellt werden. 2. Auf welche Weise wird der Volksschullehrer in jeder Klasse die Addizion und Subtrakzion gleichbenannter Zahlen praktisch vornehmen. Ist in Beispielen zu zeigen. 3. Wie viele Veredlungsarten gibt es, welche ist die zweckmässigste, und wie kann man sehr gesunde Unterlagen zum Veredeln erzielen, wozu ist daher die Schuljugend vom Lehrer anzuhalten? 4. Welche Aufgabe hat der Erzieher, um die Jugend zum Gehorsam zu gewöhnen?

III. Za slavonsko-hrvatske i srpske narodne učitelje:

1. Iz koliko dělah sastoji jezikoslovje (obuka u slovnici) i kako se imade isto u pogledu novoga obučavanja obdělavati? 2. Kako imade učitelj iz pèrve slovničke čitanke na štivu 64. „Bog je sve mudro uredio“ děci stvarnu i slovničku obuku predavati? 3. Što se imade učitelj u voćnjaku (učioni voćakah) od měseca listopada do svèrhe veljače sve pobrinuti (skèrbiti) i k čemu mladež upućivati? 4. Sta imade učitelj preko zime s pčelami činiti, i koje med davajuće sadovje i bilje nahodi se ili dolazi u okolici i u koje vrěme?

Po odredbi ravnateljevoj valjalo je navesti sve pomoćne knjige, koje su učitelji upotrebljavali pri izradjivanju pitanja.

Dne 9. listopada 1870. dobili su učitelji brodske pukovnije na izradbu za zimsko poljeće g. 1870./1. ova pitanja i teme:

1. Tko je moj bližnji (izkrnji)? Kratka uputa u slici kateheze na temelju bibliske povèsti za zreliju mladež. 2. Zašto je učenje na pamet dètci kadkad težko? Može li se olakšati? Kojimi sredstvi? 3. Wie muss der Briefstiel beschaffen sein? Woher kommt es, dass mancher Briefschreiber Ausdrücke von unbestimmter und unberechneter Tragweite gebraucht? 4. Es sind Beispiele von einfachen und zusammengesetzten elliptischen Sätzen aller Gattungen, je eines in der Mutter- und deutschen Sprache, so fern es der Geist der Sprache gestattet, vorzubringen. Praktični način za doprinesti dètetu pojam od broja. Ovo su bili posljednji zadaci za učitelje na temelju navedenih naredaba.

Natječajni ispit. Reskriptom od 31. listopada 1866., odio 10. br. 3870 bude odredjeno, da valja popunjavati mjesta na glavnim i trivijalnim školama natječajnim ispitom, kao što je nekoć bio običaj, kad je valjalo popuniti koje nadučiteljsko mjesto. Dan za natječajni ispit odredilo bi vojno ministarstvo, a to se oglasilo u svoj Krajini. Od ministarstva su dobivale pukovnije i titeljski batalijun zapečaćena pitanja. Na odredjeni dan sabrali bi se učitelji u štopskom mjestu svoje pukovnije, odnosno titeljskoga batalijuna, da prave ispit u nazočnosti komisije. Oštro je bilo zabranjeno svako dogovaranje, a oštro se branila i uporaba pomagala pri izradjivanju zadataka. Kad bi se skupili kandidati u urečeno doba u odredjenoj pisarnici, došla bi komisija, pa bi pred očima kandidata otpečatila pitanja. Ako u kojoj pukovniji nije bilo natjecatelja za ispražnjeno mjesto, onda su neotpečaćena pitanja vratili opet ministarstvu. Na elaboratu valjalo je označiti, koliko se dugo radio rad. Dovršene radnje slali su preko glavnoga zapovjedništva ministarstvu, koje se brinulo za valjanu ocjenu rada. U izvještaju je trebalo dotičnika ocrtati po zasluzi. Po dovršenoj ocjeni označilo bi ministarstvo najsposobnijega, a glavno bi ga zapovjedništvo imenovalo učiteljem, samo je imenovanje nadučitelja slijedilo od samoga vojnog ministarstva.

Reskriptom od 28. travnja 1867., odio 10. broj 1530 odrediše, da valja ubuduće praviti natječajni ispit nesamo iz njemačkoga, nego i iz hrvatskog ili srpskog jezika. Pitanja te vrste dolazila su iz Zagreba, a i elaborate te vrste slali su u Zagreb na ocjenu.

Na prijedlog glavnoga zapovjedništva odredilo je ministarstvo reskriptom od 27. ožujka 1868., odio 10. br. 1226, da se ne će održavati natječajni ispit za svako pojedino ispražnjeno mjesto, nego da će se ubuduće za sva takva mjesta održavati samo jednom u godini natječajni ispit, i to u mjesecu rujnu. Natječajni su ispiti održavani baš radi toga, da se izmedju natjecatelja nagradi najizvrsniji. Ako je bilo više izvrsnih, onda se gledalo na godine službovanja. Tko je dulje služio, na toga se uzimao obzir. Samo u izvanrednim dogadjajima, gdje je to tražio obzir vjerski ili jezični, odustati se moglo od toga načela, koje je bilo osnovano na pravednoj podlozi. Natječajni je ispit sada vrijedio tri godine. Tko za tri godine iza natječajnoga ispita nije polučio promaknuće, taj je morao praviti nanovo ispit, ali do toga nije došlo, jer je medjutim izašao krajiški školski propis. Dne 29. rujna 1868. održan je natječajni ispit za nadučiteljska i učiteljska mjesta u Krajini. Za nadučiteljska mjesta naredili su ispit od naših Brodjana: Gjoić Filip, Knežević Andrija, Otovčević Antun, Radičević Lovro i Valić Matija, a za mjesto učitelja na trivijalnim školama naredio je ispit Jozičić Tomo. Kad su u Krajini osnovane gradjanske škole, onda se reklo, da na tim školama mogu biti namješteni kao učitelji svi oni, koji imaju natječajni ispit za nadučitelja.

Bečki pedagogij. Bečka komuna otvorila je 12. listopada 1868. pedagogij s tri tečaja za više i daljno obrazivanje svojih učitelja. Zavod su mogle polaziti samo one osobe, koje su dotle svršile učiteljsku školu. Na čelo zavoda postaviše kao ravnatelja dra. Friedricha Dittesa, ljubitelja pučke škole i pučkoga učiteljstva. S dopuštenjem krajiške oblasti pohadjali su taj zavod i nekoji krajiški učitelji. Iz područja brodske pukovnije polazili su i svršili su pedagogij, pa se i podvrgli ispitu za gradjanske škole pred c. kr. ispitnom komisijom u Beču ovi učitelji: Andrija Knežević iz Babine Grede i Antun Otovčević iz Garčina; Stjepan Brčić iz Broda i Ivan Martinović iz Štitara. Još se zna, da su prije toga vremena polazili u Beču preparandiju: Petar Tomašević, Franjo Klaić i Ivan Maršić.

Polaženje škole. Dne 12. studenoga 1830. dala je satnija u Nijemcima popratno pismo krajišniku Živanu Mediću iz Banovaca kb. 12, da ide u Vinkovce, pa da zamoli pukovnijsko zapovjedništvo, da se iz škole u Otoku ispiše njegov sin, koji je navedenu školu polazio već četiri godine. Pukovnijsko je zapovjedništvo odbilo molbu toga seljaka s razloga,

što je kuća bila bogata, i što je držalo, da će dječak biti s vremenom vojnik, pa bi šteta bila, da kao svinjar, zašto ga je otac upotrijebiti htio, do uvojačenja zaboravi sve ono, što je u školi naučio, te da mu tako bude bez ikakve koristi vrijeme, što ga je u školi proveo. Tako je riješilo molbu pukovnijsko zapovjedništvo, komu je na čelu bio pukovnik Seidel.

Ako i jest ovdje u prvom redu istaknuto vojništvo, ipak se može razabrati, da su više oblasti nastojale, da se stečeno znanje u školi tako lako ne zaboravi. Išlo se za tim, da ga mladež zadrži do onoga vremena, gdje će ga moći u praktičnom životu upotrebljavati, da se nigda više ne izgubi. To je bila, a i treba da bude glavna svrha škola, pa prema tome načelu valjalo bi udesiti obuku, da bude škola od koristi za one, koji su je polazili. Valjano uredjene opetovnice mogu sačuvati i proširiti ono znanje, što su ga djeca svagdašnjim polaskom škole stekla.

U pukovnijskoj naredbi god. 1835. čita se, da malo učenika iz elementarnih škola prelazi u trivijalne i u njemačke općinske škole. Pukovnija je tim povodom izdala oštar nalog satnijama, neka paze, da učitelji elementarnih škola ne odredjuju sami, koja će se djeca poslati u trivijalnu ili njemačku školu, i koja će se djeca primiti u elementarnu školu, nego treba da satnijsko zastupništvo vodi brigu o toj stvari.

Kako je kod nas u to doba bilo malo trivijalnih škola, a još manje njemačkih općinskih škola, to se pri dosta velikom broju elementarnih škola lako moglo naći dovoljno učenika, koji bi sve te škole mogli napuniti, da je bilo više volje za te stvari. Glavno je pak ovdje to, da je pukovnijska oblast nastojala, da roditelji šalju djecu u škole, koje su bile osnovane za više obrazivanje mladeži. Tako se to moralo raditi, dok se narod nije sprijateljio sa školom.

Dne 9. svibnja 1836. priopćilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da se iz podnesaka za zimsko poljeće opazilo, da se učenici primaju u školu u svako doba godine, čim se otešćava obučavanje. Zato je odredila pukovnija, da upisivanje učenika u školu valja preduzeti na početku svakoga poljeća, a treba da se ovrši za 14 dana. Ispisivanje učenika iz škole treba preduzeti samo na koncu školske godine, i to samo s dopuštenjem pukovnijskoga zapovjedništva.

Sad su navedena mjesta, gdje je bio nemaran polazak škole. Ta mjesta jesu: Pocrkavlje, Ruščica, Klokočevik, Trnjani,

Garčin, Oprisavci, Novo Topolje, Vrpolje, Andrijevci, Babina Greda i Nijemci.

Pukovnija je izdala nalog, da za tri dana školski nadziratelji i zapovjednici satnije odgovore, zašto je u tim mjestima takav polazak škole.

U garčinskoj elementarnoj školi našlo se u ispitnom izvještaju više učenika, koji nijesu bili klasificirani. Zato je morao pukovniji odgovarati školski nadziratelj. U St. Mikanovcima i Vodjincima trebalo je uputiti učitelje, da odijeljeno obučavaju učenike I. i II. odjela, pa da redove ne pišu brojkama, nego samo slovima. U ilirskoj školi u Mirkovcima bilo je samo 12 učenika, pa je zbog toga zatražila pukovnija, da joj se predloži popis sviju školskih sposobnjaka. — Istim je otpisom odredilo pukovnijsko zapovjedništvo, da se redovito drži opetovna obuka za odraslu mladež, a vojnička obuka za učenike trivijalnih i njemačko-općinskih škola.

Dne 19. prosinca 1836. izdao je pukovnik Fröhlich oštar nalog satnijama, a naročito časnicima od uprave, koji su u prvom redu vršili nadzor nad školama, da paze na redovito polaženje škola, jer se u nekim mjestima opazilo, da je polaženje jako zanemareno i da su mnoga djeca zabilježena, da školu ne polaze, a to je bilo samo radi udobnosti učitelja. Dalje veli pukovnik, da bi odmah valjalo od službe otpustiti učitelje, kod kojih se takav nered opazio, pa da se takvi učitelji ne bi smjeli nigda više primiti za učitelje. Ako bi samo jedno dijete izostalo od škole, tad se ne smije nadziratelj zadovoljiti s učiteljevim navodom o izostatku djeteta, nego se mora osobno uvjeriti, što je na stvari, da se tako stane na put neredu. Prigodom pukovnijskoga pregledanja, kao i prigodom drugih pregledanja pazit će se na to, koliko je satnija i koliko su časnici od uprave išli za tim, da se škole redovito polaze. Krajiške su oblasti jako dobro znale, da se u školama može polučiti valjan uspjeh samo onda, ako učenici marljivo polaze škole. Pukovnijskim otpisom od 28. listopada 1839. bude odredjeno, da valja u školu upisati svu djecu, koja su za to sposobna, makar se uvela i poludnevna obuka. Otpisom od 17. studenoga t. g. odredilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da se učenici iz elementarnih škola, koji dodju u trivijalnu školu, odmah uvrste u viši odio prvoga razreda, jer su to darovita djeca iz krajiških kuća, pa će se s vremenom uzeti u vojnike. Napokon je rečeno, da

se iz svake trivijalne škole mogu uzeti u nadškolu po tri najvrsnija učenika, ako ih roditelji žele školovati.

Mjestimice su polazili školu i Cigani. Evo, što je o tom napisao Mijat Stojanović: „Medju mojim učenici u Županji biaše i devetero Cigančadi, koja se odlikovaše medju ostalom djecom kao što licem, tako i srdcem, i voljom i glavom i ćudi. Svako Ciganče crnih, žarkih očiuh kao oganj, rude, vrane kose, u svakog bieli zubi kao niz bisera, svako je oštroumno, svako lukavo i prepredeno, al za knjigu, za bogomolju i crkvu nijedno nemari mnogo, sve silom i nategom išlo je. Vuku reci: amen, a on će ti poreći: janje! Tako i Cigani ostaju Cigani".

I poslije Mijatova učiteljovanja u brodskoj pukovniji tjerali su kadšto Cigane u školu, ali se oni nikako ne htjedoše s njom sprijateljiti. Sjećam se, kako je jednom prilikom doveo Ciganin svoga sina, koga su htjeli upisati u školu, pred povjerenstvo i stao odmah moliti, da mu se dijete oprosti od pohadjanja škole, jer nema novaca za knjige, ni odijela za odijevanje djeteta. Kad mu iza toga jadikovanja predsjednik malo oštrije reče, da tu pomoći nema, da mu sin mora ići u školu, onda će Ciganin malo pokunjeno: „Kad mora ići u školu, pa neka ide". Izustivši te riječi skine brzo s djeteta neki otrcani ogrtač, okrene se i podje napolje, a dijete osta pred povjerenstvom golo golcato. Tomu je pomoglo. Dijete istjeraše iz škole, otišlo je i nije se više nikada u nju vratilo.

Bansko-slavonska krajiška školska komisija dopustila je otpisom od 5. rujna 1853., da učitelji trivijalnih škola mogu držati prijamni ispit s učenicima, koji žele prijeći iz elementarnih škola u trivijalku, samo da se dobiju što bolji učenici, koji bi bili na ponos školi. Ujedno je odredila, da se ne primaju u trivijalne škole krajiške djevojčice, koje bi pohadjale školu radi njemačkih predmeta, jer bi se one tim načinom udaljile od svoga odredjenja i postale s vremenom nezadovoljne.

Otpisom od 24. rujna 1864. izdala je pukovnija nalog satnijama, da se u narodnu školu upisuju samo ona djeca, koja su navršila 8. godinu.

Vojničke vježbe u krajiškim školama. Njihova je zadaća bila u prvom redu ta, da se krajiška mladež upozna s budućim svojim zvanjem, zatim da se olakša vježbanje u egzerciranju, kad mladići stupe u vojništvo, napokon da se iza oduljega sjedjenja preduzme valjano kretanje tijela i jačanje tjelesnih sila, čemu danas služi gimnastika. U Krajini je bila gjur-

gjevačka pukovnija prva, koja je vojničke vježbe uvela u svoje njemačke škole. Valjda je o tim vježbama stigao povoljan izvještaj c. kr. vojnom vijeću, pa je ono onda reskriptom od 3. listopada 1828. B. 3470 odredilo, da se vojničke vježbe uvedu i u ostale njemačke škole u Krajini izuzevši samo škole u vojnim komunitetima, gdje nije bila odredjena sva muška prirast, da mora u vojsci služiti. Samo onda, ako je u komunitetima bilo mnogo djece prostih krajišnika u školi, pa ako je bilo zgodne prilike za podjeljivanje te obuke, mogla se ova preduzeti i u tim školama.

Za vojničko vježbanje upotrebljavali su drvene puške, kojima su se vježbali veći i jači dječaci, koji su dulje vremena pohadjali školu, a to su bili najstariji učenici u školama. Po uzorcima pravili su satnijski tesari drvene puške, pa zato su ih učenici dobivali besplatno.

Oblasti su već unaprijed bile uvjerene, da će se bar veći dio mladeži rado baviti tom naukom, pa se stoga odredilo, da se nemarni i lakoumni dječaci pri toj obuci kazne za neko vrijeme isključenjem od tih vježbi. Ta je kazan mogla dobro djelovati na popravak neposlušne mladeži, a osobito u onom slučaju, gdje je učitelj te vježbe bio blag i ustrpljiv i gdje je bar u početku smatrao to vježbanje kao igru. Vješti i dobroćudni podčasnici vježbali su učenike pod nadzorom kojega satnijskoga časnika.

Obuka se preduzimala samo na školske dane poslije redovite obuke, i to po zimi u prostranoj školskoj sobi, a ljeti napolju po pol sata. Tako je to bilo propisano, no mnogi se nijesu propisa tako točno držali, pa su i dulje od pol sata vježbali učenike. Propisano je bilo, što valja s mladeži preduzeti, da se pripravlja za vojničku službu. Da pri tom ne trpi redovita školska obuka, vršile su se vojničke vježbe u sporazumljenju s učiteljem dotične škole.

Sikirevačka satnija javila je babogredskoj satniji, da će zapovjedajući general 26. lipnja 1830. stići u Kopanicu, pa će tom prilikom pohoditi i školu. Da ne bude satnija pozvana na odgovornost, zamolila je babogredsku satniju, da odredi, da učenici iz Gundinaca (kb. 22, 27 i 40), koji su valjda polazili kopaničku školu, dodju na taj dan odjeveni, kako je to odredjeno pukovnijskom zapovijedi od 6. lipnja t. g. To se odijelo sastojalo od lanenoga košuljca i pantalona (Pantalons).

Zapovjednik naše pukovnije preporučio je 11. ožujka 1835. satnijama, da nastoje, da krajiški dječaci, koji uče egzerciranje, imadu čiste lanene košuljce i pantalone vojničkoga kroja, kao što je to i

prije bio običaj. Nadao se pukovnik, da će se krajišnici rado odazvati tomu pozivu, jer su imali dosta lanenoga platna. Nadalje je preporučio, da se za dječake narede plave kapice, kao što su ih mnogi dotle već imali. Za priredjivanje kapica, rekao je, može se upotrijebiti sukno od starih neupotrebljivih hlača, a za obode na kapicama mogu se uzeti obodi (Schirm) od starih čaka (Csakos), koje se stvari nalaze gotovo u svakoj krajiškoj kući. Osobito je istaknuo, da se krajišnik na to ne smije primoravati, niti se smije od njega zahtijevati, da nabavlja nove kape. U nadi, da se vojnička obuka započela u svim školama, opomenuo je štopske časnike, da se prigodom vizitiranja uvjere o napretku te obuke, pa da o tom podnesu izvještaj. Napokon je naglasio, da će se i sam naskoro uvjeriti, koliko se svratila pažnja na njegovu odredbu.

Ovdje će se navesti nekoji izvještaji o vojničkim vježbama, da se vidi, kako se u tom pogledu vršio viši nalog.

Dne 10. rujna 1837. opširno je pukovniju izvijestila o vojničkoj obuci drenovačka satnija, gdje je bila u Drenovcima trivijalna škola, iz koje su uzeli 20 najstarijih učenika, koji su u tom predmetu obučavani s proljeća i ljeti od 6 do 7 sati ujutro i od 5 do 6 sati na večer, a zimi od 11 do 12 sati prije podne. Praktično se obučavalo s proljeća i ljeti, a teoretično zimi. Učenike je podučavao jedan podčasnik u nazočnosti zapovjednika satnije, a kad je taj bio službeno zapriječen, onda u nazočnosti drugoga časnika.

Dne 10. rujna 1837. izvijestila je ceranska satnija, da su vojničke vježbe preduzete s 35 učenika trivijalne škole svaki dan izuzevši nedjelju, blagdan i nedjeljni školski praznik, i to od 4 do 5 sati poslije podne. Učenici su učili:

Die Stellung und Wendung ohne Gewehr (u mjesecu svibnju). Das Marschieren und die Stellung und Wendung mit dem Gewehr (u mjesecu lipnju). Marsch mit dem Gewehr und die erste Abtheilung der Handgriffe (u mjesecu srpnju). Die zweite Abtheilung der Handgriffe und das früher Vorgenommene wiederholt (u mjesecu kolovozu).

Babogredska satnija izvijestila je 10. rujna 1837., da se vježbalo u egzerciranju 40 učenika iz babogredske škole, a 22 učenika iz gundinačke škole, a g. 1838. vježbalo se u tom 36 učenika iz Babine Grede i 20 iz Gundinaca. Vježbe su bile onakve, kao što su navedene kod trivijalne škole u Cerni.

Sikirevačka satnija izvijestila je 11. rujna 1837., da je vojničke vježbe u Kopanici preduzeo natporučnik Nikolić s 56 učenika, koji su učili:

Die Stellung und Wendung ohne Gewehr. Das Marschieren ohne Gewehr. Die Stellung und Wendung mit dem Gewehr. Die erste und zweite Abtheilung der Handgriffe. Chargiergriffe mit Zählen.

Dne 15. rujna 1837. izvijestila je županjska satnija, da se u vojničkoj obuci vježbalo s dobrim uspjehom u županjskoj općinskoj školi 38, u bošnjačkoj 26, a u štitarskoj elementarnoj školi 18 dječaka. Odatle vidimo, da su vojničke vježbe preduzimane takodjer i u elementarnim školama, no valjda samo u većim mjestima. — Nekoliko godina poslije toga ukinuta je ta obuka u školama.

Gimnastika. Vojničke vježbe mogle su u nekom pogledu dosta zgodno nadomjestiti i samu gimnastiku, koja je u Krajini uvedena kao obligatan predmet reskriptom c. kr. državnog vojnog ministarstva od 17. ožujka 1868., odio 10. br. 1077. U naredbi glavnoga zapovjedništva u Zagrebu, kojom je proglašena ta ministarska odluka, preporučili su vitezu Maraviću, pukovniku u Petrinji, neka nastoji, da se preparandi u Petrinji do konca drugoga polječa t. g. osposobe za predavanje obuke u gimnastici. Kako je u ono doba postojala tamo pukovnijska škola, lako je bilo pukovniku naći sposobnu osobu, koja je kandidate vježbala u „turnovanju“, jer se baš nije mnogo pazilo na to, da li će to biti zgodno za učenike pučkih škola ili ne. I kad su na početku školske g. 1868./9. došli novi kandidati u Petrinju, onda su i oni preko ljeta učili „turnovati“, a učio ih je jedan poručnik od pukovnije. Medju tim kandidatima bilo ih je nekoliko i iz naše pukovnije, kako je to već navedeno.

Kazan u školi. Nekoć se tjelesna kazan uvelike upotrebljavala u školama. Učitelji su se bili s njom sprijateljili tako, da su mislili, da bez šibe nema napretka u školi. Gotovo svaki dan mogli su čuti susjedi, kako se učenici deru i kako plaču pod šibom. Višeput su tu kazan upotrijebili baš i ondje, gdje se moglo malo oštrijim pogledom doći do reda i mira u školi. Nestašni su se učenici malo pomalo priučili bili na šibe, pa zato su one kod njih malo koristile.

U bivšoj Krajini kaznili su i ljude tjelesnom kazni, koja se vršila po nalogu više oblasti. Ako se to uzme u obzir, onda bi se moglo lako pomisliti, da su te oblasti ravnodušno gledale, kako učitelji postupaju s učenicima. Primjeri nam pak protivno dokazuju; iz njih crpemo, da su oblasti oštro pazile na to, da se učitelji pri podjeljivanju kazni drže propisa, koje su morali točno poznavati.

U Vinkovcima je nerazborito upotrebljavao tjelesnu kazan

nadučitelj, a za njim se bila povela donekle i tamošnja učiteljica, pa je poradi toga morala pukovnija otpisom svojim od 30. srpnja 1830. opomenuti njega i nju, da se pri podjeljivanju tjelesne kazni drže propisa. U dopisu se čita, da je nadučitelj kroz pol školskoga poljeća dao išibati više od pedeset učenika.

Još je rečeno, da se radi izostatka od škole, radi neznanja lekcije i radi kupanja ne može upotrijebiti kazan, koja se odredjuje za velike prekršaje, kao što su kradja, samoblud i t. d. Reklo se, da nadučitelj ne smije bez dopuštenja školske komisije upotrijebiti tjelesnu kazan, a učitelji i učiteljica moraju se, ako žele dijete tjelesno kazniti, obratiti na nadučitelja kao lokalnoga ravnatelja. I u ovom posljednjem slučaju morao je nadučitelj cijelu stvar prijaviti pukovnijskoj školskoj komisiji i od nje zatražiti dopuštenje, da se kazan ovrši.

Dne 11. srpnja 1835. odredila je sikirevačka satnija, da se u trivijalnoj školi u Kopanici i u elementarnim školama te satnije upotrebljavaju ove kazni:

Klečanje jedan sat; prepisivanje pretpisa i diktanda 2 do 5 puta uzastopce; zatvor preko podne i na dan praznika, a u svetac zatvor od pol dana; u trivijalnoj školi zatvor u gvoždju radi većih pogrješaka.

Radi kradje, ozlede nožem, svojevoljnoga izostajanja od škole valjalo je podnijeti prijavu satniji, da ona pogrješke istraži i kazan dosudi. Učitelj nije smio učenike tjelesno kazniti bez dopuštenja satnije.

Po toj odredbi, koju je izdao kapetan pl. Pafković s časnikom od uprave Skollom, nije smio učitelj upotrebljavati učenike za vršenje različnih poslova ni za ordonaciju, jer je to bilo zabranjeno i pukovnijskim naredbama.

God. 1843. odredila je ista satnija, da prigodom pukovnijske vizitacije treba izložiti kaznene zapisnike, u kojima su bili stupci za rodno mjesto i za broj kuće, za prezime i ime učenika, onda za razlog kazni i način kažnjenja. Zapisnik su potpisali učitelj i časnik od uprave, u čijoj je nazočnosti tjelesna kazan ovršena. Po odredbi školske komisije u Vinkovcima odredila je sikirevačka satnija dne 29. srpnja 1847., da se nikakva osjetljiva kazan učenikâ ne smije preduzeti bez dopuštenja školskoga nadziratelja i bez nazočnosti roditelja.

Ovom je prilikom odredila satnija, da dječaci i djevojčice ne smiju skupa sjediti u jednoj klupi, kao što su dotle sjedili u školi u Novigradu.

U otpisu slavonsko-srijemske školske komisije u Vinkovcima od 4. veljače 1848., što su ga potpisali generalmajor Luksetić i ravnatelj Hadžić, čita se uglavnom, da se kod pregledanja škola opazilo, da u njima ne vlada onakva disciplina, kako je propisi zahtijevaju, pa da je to najbitniji uzrok, što se sve više širi pokvarenost i što škole ne uspijevaju onako, kako bi uspijevati morale.

Zabranjeno je, veli se dalje, da učitelj sam kazni dijete, ako štogod ukrade ili kakvu drugu moralnu pogrješku učini, nego mora s dopuštenjem i u nazočnosti školskoga nadziratelja kazan vršiti, a to dobro znaju i roditelji i školska djeca. Kako su školski nadzirateljі radi svojih službenih poslova višeput zaprijećeni, da u školu dodju i da se u njihovoj nazočnosti dijete kazni, ostaju djeca nekažnjena i prave pogrješku za pogrješkom. Prazni su kazneni zapisnici, koji se na ispitu izlažu. Ako i treba željeti, da se tjelesna kazan iz škole odstrani, valja je ipak kod odgajanja mladeži u pravo vrijeme upotrijebiti, jer nije moguće bez takvih sredstava ukrotiti i držati množinu djece, od koje su mnoga posve zapuštena i zanemarena i kao divlja uzrasla, pa nemaju nikakva smisla za ono, što je dobro.

O tom mišljenju školske komisije bilo je obaviješteno i glavno zapovjedništvo, pa je ono na to odgovorilo, da za podjeljivanje tjelesne kazni postoje propisi, no učitelj treba po mogućnosti da kazni dijete odmah poslije učinjena zla djela. Da se propisi ne krše, premda se dopustilo, da bi mogao i sam učitelj tjelesno kazniti dijete, odredilo je glavno zapovjedništvo, da se za svaku školu imenuje mjesni školski nadziratelj. To su bili u prvom redu časnici, koji su stanovali po selima izvan sjedišta satnije, onda po rangu najstariji podčasnici u mjestu. Ako prvi mjesni nadziratelj nije bio kod kuće, onda ga je zastupao po rangu najbliži podčasnik, a gdje nije bilo podčasnika, ondje je zastupao nenazočnoga nadziratelja seoski starješina. To su tako odredili, da u mjestu bude uvijek nazočan jedan, koji bi se po potrebi pozvao u školu, da se ovrši kazan, što ju je zaslužio učenik. Sve je to bilo uredjeno samo s razloga toga, da učitelji izbjegnu prigovorima, da samovoljno postupaju pri odredjivanju tjelesne kazni.

Dne 26. veljače 1871. izdao je pukovnik Todorović naredbu, u kojoj je istaknuto, da učitelj smije učenika kazniti radi nemarnosti ukorom, klečanjem i zatvorom preko podne, a

sve druge kazni smije upotrijebiti samo komisionalno po mogućnosti u nazočnosti roditelja.

Pohvalnica. **Ehrenzettel.**

Baumann Carolina, Schülerin der ersten Classe unterer Abtheilung, hat sich während der Zeit in den Sitten sehr gut verhalten, und die Beweise ihres Fleisses mit 4 Vorzügen an Tag gelegt.

Sig. Brod, den letzten December 1831.

Matich, Oberlehrer. Maricsevich, Schulgehülfe.

Obuka u školama. Zemaljska školska komisija u Vinkovcima oglasila je 25. srpnja 1832., da joj je ugarsko glavno zapovjedništvo poslalo 12000 komada knjižice pod natpisom „Slavonisch-deutsches Namenbüchlein“, koja se u smislu reskripta od 8. veljače 1831. B. 368 morala upotrebljavati u prvom razredu naših škola. Knjižica je štampana u Budimu, a stajala je 10 krajcara konv. vr.

U otpisu se reklo, da nije svrha knjižice ta, da se mladež nauči slavonski jezik, nego da se isporedjivanjem riječi u materinskom jeziku lakše nauči njemački jezik. Učitelji su pak dobili nalog, da se navedenom knjižicom bez izuzetka služe svi učenici, kojima je slavonski jezik materinskim jezikom. Od njemačke djece mogla su se tom knjižicom služiti samo djeca onih roditelja, koji su željeli, da im se podmladak upozna s korisnim i raširenim slavonskim jezikom, dok su druga djeca mogla i nadalje upotrebljavati bečko izdanje s njemačkim tekstom.

Od navedenih 12000 komada, što je poslano u 20 sanduka iz Budima u Vukovar, a odatle u Vinkovce, valjalo je poslati 6 komada glavnomu zapovjedništvu, a 4 komada zadržati za školsku komisiju. Od ostalih 11990 komada dobila je gradiška pukovnija 3000 kd., brodska 4990 kd , petrovaradinska 2000 kd., šajkaški batalijun 500 kd., vojni komuniteti i to: Petrovaradin 500 kd., Karlovci 200 kd., Zemun 400 kd., Brod 400 kd. I odatle se vidi, da je školstvo bilo najbolje razvijeno u našoj pukovniji.

God. 1833. pregledao je slavonsku Krajinu zapovjedajući general Radošević, pa je zgodno upotrijebio tu priliku, da pregleda i nekoje narodne škole, pa da se uvjeri, da li se u njima obučava mladež prema reskriptu od 19. rujna g. 1829. B. 3555. Opazio je u školama. koje je tom prigodom pohodio, da se mladež ne obučava prema izdanom propisu, pa je stoga izdao 11. prosinca 1833. naredbu, u kojoj je navedeno, što moraju djeca da se uče u narodnim školama. Na prvom se mjestu veli, da valja djecu obučavati i to: „Im Lesen und Schreiben in

der Landessprache, welche hier die Slavonische ist, die mit lateinischen Lettern sowohl gedruckt als geschrieben wird".

Po toj naredbi bilo je potrebno, da djeca grčkoneujedinjene vjeroispovijesti nauče ćirilicu, da mogu lakše naučiti svoj katekizam i upotrebljavati molitvenike svoje vjeroispovijesti.

Kao što su u slavonskoj Krajini obučavali djecu u elementarnim školama „slavonskim" jezikom, tako su u hrvatskoj Krajini obučavali djecu hrvatskim jezikom. Evo, što o tom veli bansko-varaždinska školska komisija u Bjelovaru 8. svibnja 1831.:

Vermöge hoher General-Commando Verordnung von 24. April l. J. Q. 1201 wird der in den Elementarschulen eingeführte bloss serbische Unterricht nicht genehmigt. Der wörtliche Sinn dieser hohen Verordnung lautet: „Nach den mit dem hohen Hofkriegsräthlichen Reskripte vom 16. Oktober 1830. B. 3969 vorgezeichneten Grundsätzen soll der Unterricht in den Gemeindeschulen und Elementarklassen in der Landessprache, welche die Kroatische nicht die Serbische ist, ertheilt werden".

Kad je u god. 1853. pregledao škole brodske pukovnije ravnatelj Antolić, onda je istaknuo s obzirom na škole andrijevačke satnije, koja je imala u svom području škole i to: u Andrijevcima, Perkovcima, Divoševcima, Čajkovcima, Vrpolju i Strizivojni, da nije bilo kaznenoga zapisnika u Andrijevcima, Perkovcima, Divoševcima, Vrpolju i Strizivojni. Slabo su pak polazili učenici opetovnu obuku u Vrpolju, Čajkovcima, Divoševcima, Perkovcima i Andrijevcima, gdje je bilo baš sijelo satnije. U primjedbi se istaknulo, da u Andrijevcima nije bilo u dovoljnom broju ni pisaćih sprava.

U pogledu obučnih predmeta, koji su bili propisani za narodne škole, koje su još u to doba imale samo dva godišta, izdao je Antolić 2. listopada 1853. ovo:

U prvom godištu slavonskih općinskih škola uči se vjeronauk, čitanje, usmeno računstvo i krasnopis. U drugom godištu uči se vjeronauk, čitanje, usmeno i pismeno računstvo, krasnopis i diktando.

Po Antolićevoj naredbi nije se učio u prvom godištu katekizam, nego se učila nauka o Bogu, o stvaranju svijeta i čovjeka i da čovjek ima tijelo i dušu. Još je valjalo djetetu pridonijeti predodžbu o tom, što znači riječ stvoriti. Oštro je zabranio upotrebljavanje maloga katekizma, a naročito diecezanskoga katekizma.

Dobro se sjećam, kako su stariji učenici obučavali učenika prvoga godišta u nauku vjere. Tu obuku su djeca obično nazivala naukom o Boga. Evo nekoliko pitanja i odgovora: Koliko ima Bogova? Jedan. Koliko ima kipova (osoba)? Tri. Kako se

zovu? Bog Otac. Bog Sin i Bog Duh Sveti. Tko te stvorio? Bog Otac. Tko te otkupio? Bog Sin. Tko te posvetio? Bog Duh Sveti.

Takvo obučavanje preduzimali su stariji učenici s mladjima ljeti na školskom dvorištu. Gdje je bilo u školi više početnika, ondje je bilo i više skupina, koje su stariji učenici obučavali, a učitelj bi samo kadšto došao, da vidi, kako se to uči, kako stariji učenici obučavaju svoje mladje drugove. I tu su nekoji suze prosipali, ako su bili tupe glave.

Čitanje. U prvom godištu morali su učenici naučiti čitati Abecedar, zatim svaku riječ sricati i navesti razlog, zašto se koja riječ ovako ili onako dijeli. Svojim riječima morali su učenici pripovijedati ono, što su čitali, jer se čitanje uči samo radi toga, da se zna, što se čitalo, a nipošto se nije smjelo tjerati učenike, da uče Abecedar napamet.

Računstvo se učilo po propisanoj Močnikovoj računici do trećega odsjeka, strana 56.

Krasnopis. Učenici su učili u prvom godištu pisati mala i velika slova svako za se, a onda spajanjem u riječi, a zatim pisanje brojeva ili cifri.

U drugom godištu učili su učenici vjeronauk iz slavonskoga katekizma, a ne iz diecezanskoga, koji je bio prevelik za elementarne škole.

Napokon se preporučilo, da se za učenike drugoga godišta nabavi „slavonsko“ evangjelje, koje je valjalo prije ili uoči nedjelje i blagdana čitati i tumačiti. To je bilo vrlo potrebno za učenike u Slavoniji, gdje je bilo mnogo filijala, pa djeca nijesu mogla slušati evangjelje u crkvi.

Čitanje. Tu se reklo, da učenici čitaju „Male pripovèsti“, što su izdane Prettnerovom nakladom u Karlovcu, dok se za njih priredi čitanka. Valjalo je učenike priučiti na to, da svojim riječima pripovijedaju ono, što su čitali, a valjalo ih je takodjer vježbati, da mognu sami prosuditi, da li je ono, što su čitali, dostojno ili ružno, da li je vrijedno, da se poprimi ili pak zabaci. Tako je odredio, da se kod čitanja pravi primjena na život djece.

Računstvo. U pogledu usmenoga računstva odredio je Antolić, da se obradjuje po Močnikovoj računici do četvrtoga odsjeka, str. 69., a pismeno neka se uči po novoj računici „Übungsbuch beim Rechnungsunterrichte“ (g. 1853.) do str. 67. Marljivi će učitelji, rekao je, preduzeti i računanje s četiri vrste višeimenovanih brojeva, pa će i u tom djecu vježbati.

Diktando. Pisanje diktanda treba vježbati na tabli i na papiru, jer će krasnopis biti djeci samo onda od koristi, ako mogu pravo napisati nesamo ono, što im se kaže, nego i ono, što sama zamisle.

Znamenitost ove naredbe leži poglavito u tom, što je ravnatelj odredjivao gradivo i knjige za vjeronauk u narodnim školama.

Djevojačka škola u Brodu. C. kr. glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu javilo je mjeseca travnja 1834., da je reskriptom c. kr. dvorskoga vojnog vijeća od 5. travnja t. g. B. 1098 dopušteno, da se osnuje u Brodu djevojačka škola i da se imenuje učiteljica. S tim mjestom bila je skopčana plaća od 150 for. i stanarina od 20 for. na godinu, zatim 6 hvati drva za ogrjev. Za to mjesto bio je raspisan natječaj do 15. lipnja, a škola se imala otvoriti 1. studenoga t. g.

Dne 12. rujna 1834. Q. 2283 javilo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu, da je vojno ministarstvo reskriptom od 22. kolovoza t. g. B. 2983 imenovalo učiteljicom u Brodu školsku pomoćnicu u Mitrovici Tereziju Peck. Plaću je dobivala iz proventne blagajnice komuniteta Broda, a službu je nastupila 1. studenoga položivši prije toga zakletvu u Mitrovici i izdavši još t. zv. Verbrüderungs-Revers.

Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 22. ožujka 1837. B. 1182 bude dopušteno, da se na djevojačkoj školi u Brodu namjesti školska pomoćnica s plaćom od 5 for. konv. vr. na mjesec na račun komunitetske proventne blagajnice.

Njemačka općinska škola u Županji. Dne 11. svibnja 1836. javilo je pukovnijsko zapovjedništvo županjskoj satniji, da je c. kr. dvorsko vojno vijeće reskriptom od 18. travnja 1836. B. 1706 dopustilo, da se otvori u Županji njemačka općinska škola, u koju će se primati muška i ženska mladež, koja je za polaženje škole sposobna. Prvi učitelj te škole bio je Ivan Topolković.

Njemačke općinske škole vršile su, kako smo čuli, zadaću elementarnih ili početnih škola, u kojima su djeca učila čitati, pisati, računati i kršćanski nauk materinskim jezikom, zatim su vršile zadaću njemačkih škola, gdje su djeca učila propisane predmete njemačkim jezikom. Djeca, koja su bila odredjena samo za elementarnu obuku njemačke općinske škole u Županji, ispisala su se iz škole iza dvije godine. Osobito se istaknulo, da se to odnosi na djevojčice, dok su dječaci iz jačih, valjda i bogatijih kuća, ako su bili izvanredno talentirani, prešli nakon

toga vremena u prvi razred, gdje se njemački obučavalo. Tako su se pripravljali učenici za višu učionu, a nekoji su se ispisali iz škole, kad su svršili njemačke razrede, te su onda polazili opetovnicu, ili su pak išli za pisare u satnijsku pisarnicu.

Molba Gundinčana, da se učitelj Mihić otpusti, pa da im se dade drugi učitelj.

Na Slavnu Cesarowu Kraljew. Broodsku Regimets. Commandu

Priponizna Moljba

Owa Obshtina od Gundinaz, kojaje josht u proshastoj Godine sa owom Moljbom pristupljiwala: Da njiow seoski Meshtar Petar Mihich odpustit, a jedan hasnowitiji i bolji na njegovo Misto metnit bude, tako josht nije milostiwno ota Moljba uslishana; zaoto buduch da nije wech skulsko Wrime daleko, a briga Obshtinska sa jednim dobrim seoskim Meshtrom za njega nachi shnjimesi nacsiniti i na Misto postawiti jest xurna, i usilowanaje poleg gore recsene priponizne Moljbe sa owima dolle slidechima Ricsma ponowity.

Za odpushtenje owoga seoskog Meshtra Petra Mihich imade Obshtina slideche Uzroke pokazati.

1wo Ovaj Petar Mihich jest u njegowoj militärskoj Sluxbi kashtigowan i Degradirat bio, i kod postawljenja owiu Seoski Skulla neimawshi drugog nikog boljeg za Meshtra postawljen bude.

2go Owaj Meshtar jest josht perwo njegowe Nesreche kojuje on kroz Schwerzung dobio, sa wishje razlicsitim Dugom osto, kroz kojeje on u welikima Prozesi[1] sa njegowima Selljani i kroz oto njiowu Diczu werlo ne nawidi.

3che Owaj Petar Mihich iz owoga Sella jest rodom i imade swoj Grunt kogaje on sa swojima Kuchanma potajno podilio. Koga on sam obradjuje; i zaoto on misto da u Skulli Diczu ucsi, wishje u Polju radechi onse widi, kroz koje Wrime on shtobi u Skulle moro bitti jedno nerazumno Dite na swoje Misto postawi.

4to Derxi owaj Meshtar kako i drugi Granicsar mlogo goweczke Marve, brez da mu tko drugi osim njegowe Xene za otu Marvu sluxiti ima, zaoto jest on i tode usillowan kroz Diczu se posluxiti koja njegowu Marwu Pasti u Pashu i iz Pashe tirati moraju, i zaoto od Nauka nikakowe hasne imati nemogu.

5to Od Napridowanja Dicsjeg Nauka u Skulli swake Godine jest swe manji, tako daje Gospodin Schul-Director sam ocsito kazo: dase Dicza neznaju Bogu moliti a josht manje shtogod pisat illi racsunit znadu.

6to Mi jesmo priponizno dolle podpisati poleg proshaste Godine Uputjenja od Slawne Compagnie Commande owe Godine kod proshaste skullske Wisitatie sa jednom moljbom pristupili, da bi nama Gospodin Schul-Director jednog boljeg Meshtra dalli, gdise on na oto sam nama obecho, da Petar Mihich nizakakwog Meshtra nije, i da mi zaoto Slawnu Regiments Comandu za njegowo odpushtenje molimo, na koje on nama brez falinke jednog dobrog Meshtra datti i odrediti hoche, skojim mih takodjer nashu priponiznu moljbu Slavnoj Regiments Commande pridajemo.

Gundincze am 4-ten September 1837.

† Adam Ulxarewich, † Gjuro Mihich, † Adam Kadich, † Jacob Kadich, Ortsälteste. Erbetener Namensfertiger Gjuro Mihich, Corpral.

Prije toga, i to 3. rujna 1837. javila je babogredska satnija pukovnijskom zapovjedništvu u Vinkovcima, da su starješine iz Gundinaca kod prošloga ispita u ime cijele općine zamolile, da se njihov učitelj Petar Mihić službe riješi, pa da im se dade učitelj, koji bi mogao kao u Babinoj Gredi obučavati djecu nesamo u narodnom jeziku, nego i u njemačkom, a oni će mu davati u ime plaće 12 for. konv. vr. na mjesec, zatim besplatan stan i 10 hvati drva. Tu svoju želju izjaviše starješine pred školskim ravnateljem Hadžićem prigodom ispita, pa ju je on odobrio i pribilježio; no općina je ranovo zamolila satniju za potrebnu pripomoć u toj stvari.

[1] Treba čitati „procesi.“

Na to je pukovnija odgovorila 7. rujna t. g., da će se kod visokoga mjesta zauzeti, da se želja Gundinčana ispuni, samo moraju sastaviti zapisnik i obvezati se, da će učitelju davati plaću, kao što je imaju i drugi učitelji takvih škola, da će mu dati stan i da će proširiti školske prostorije. S njemačkom školom, reklo se, mora biti spojena i elementarna škola. Kad se općinari na to obvežu, neka se onda učitelju Petru Mihiću otkaže ugovor.

Škola u Privlaci. Dne 19. studenoga 1837. potužili su se gorčkoneujedinjeni žitelji privlačke općine pukovniji, da njihova djeca moraju da polaze mjesnu njemačku općinsku školu, a oni da moraju pridonositi svoj dio za izdržavanje učitelja onako, kao što to čine katolički žitelji. Da se pak mognu njihova djeca podučavati u vjeronauku njihova obreda, pa da se nauče čitati i pisati ćirilicu, zamolili su, da im pukovnijsko zapovjedništvo dopusti, da smiju slati svoju djecu u Mirkovce u školu, gdje je njihova župa.

Te godine bilo je u Privlaci 12 kuća žitelja toga obreda. Na molbi, koju su otpravili pukovniji, nalaze se ova imena: Gjuro Drobnjak, Janko Topalović, Vićentija Borovac, Petar Božić, Marko Ljubić, Stevan Dragosavljević, Marko Negović, Pane Negović, Božo Krstanović i Nikola Popović.

Dne 21. studenoga 1837. odgovorilo je pukovnijsko zapovjedništvo vinkovačkoj satniji, kojoj je pripadalo selo Privlaka, da je svrha elementarnih škola ta, da se u njima obučavaju djeca u domaćem jeziku, koji je ovdje slavonski; zato ih mogu pohadjati djeca različnih vjeroispovijesti stim više, što katehizaciju preduzimaju svećenici dotičnih vjeroispovijesti odijeljeno. Nadalje je rečeno u pukovnijskom otpisu, da župnik može slobodno obučavati djecu u čitanju i pisanju ćirilice, da lakše nauče katekizam. Još je istaknulo pukovnijsko zapovjedništvo, da svakoj krajiškoj obitelji mora biti milo, što može svoju djecu bez troška pošiljati u mjesnu školu.

Nadziratelji škola i školski ispiti. U otpisu od 13. ožujka 1835. istaklo je pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima, da je slavonsko-srijemska školska komisija pregledajući školske iskaze i izvatke opazila, da školska mladež nije prema postojećim propisima točno popisana. Zato se odredilo, da školske sposobnjake i polažajnike treba nanovo popisati i o tom podnijeti izvještaj do 25. ožujka t. g.

Budući da časnici od uprave nijesu mogli prema potrebi nadzirati škole izvan sjedišta satnije, stoga bude sada odredjeno, da se taj nadzor donekle povjeri najbližim mjesnim zapovjednicima, a to su bili u velikom broju podčasnici, naime frajti,

kaprali, vodnici i stražmeštri, koji su svaki dan dolazili u školu, da se uvjere,kako mladež polazi školu. O polaženju škole dostavljane su prijave satnijskom zapovjedništvu, koje je roditelje kaznilo, ako djeca nijesu polazila školu.

Taj je postupak odobrila školska komisija, pa je samo nadodala, da se ti mjesni zapovjednici, koji su ujedno pazili i na vladanje učitelja i točno držanje obuke, ne smiju smatrati kao predpostavljenici učiteljskoga osoblja, jer su oni postavljeni samo kao pomoćnici za unapredjenje školske obuke, a pravi školski nadziratelji jesu časnici od uprave, koji su bili dužni, da po mogućnosti sa zapovjednikom satnije bar dvaput mjesečno pregledaju sve škole u satnijskom području.

Dužnost je bila nadziratelja, koji je bio časnik od uprave, da se prigodom pregledanja škola uvjeri o vladanju i o upotrebi učitelja, o katehizaciji, o polaženju škole, o napretku učenika i t. d., pa da na temelju tog mogne u ime satnije savjesno narediti izvještaj o školi. Gdje se izvještaj savjesno sastavlja, ondje mora biti svaki učitelj zadovoljan sa svojom ocjenom.

Istom prilikom bude odredjeno, da se u elementarnim školama uzme osobit obzir na usavršavanje pisma, i da svaku obuku valja ograničiti samo na obučavanje u materinskom jeziku. Učiteljima trivijalnih škola preporučili su, da više mara posvete obuci u pisanju.

Dne 12. prosinca 1851. izašla je pukovnijska zapovijed, u kojoj se ističe, da se školstvo u našoj pukovniji nalazi u žalosnom stanju, a to se pokazalo prigodom održavanja glavnoga ispita. Po mišljenju pukovnika Mollinary-a bili su tomu krivi sami zapovjednici mjesta i časnici od uprave, jer nijesu po više mjeseci nadzirali škole u svom području.

Da se školstvo podigne, odredio je pukovnik Mollinary, da se u državnim i općinskim školama drže ispiti svakoga mjeseca izmedju 23. i 27. u nazočnosti zapovjednika satnije i časnika od uprave. Gdje je bilo u satniji više škola, tamo su održavani ispiti i u nazočnosti zapovjednika mjesta. O ispitima je valjalo podnijeti izvještaj samoj pukovniji i navesti, kad i s kakvim je uspjehom ispit održavan. Još je valjalo u izvještaju navesti, koliko je puta u mjesecu pohodio školu zapovjednik satnije ili koji drugi časnik. Sve je to morao kapetan vlastoručno napisati i pukovniji poslati. U ime pukovnije budu zamoljeni svećenici, da bar dvaput nedjeljno preduzmu katehizaciju.

Nagrade.

Totales Prämien-Verzeichniss

des k. k. Broder Grenz-Regiments am Schlusse des Schuljahres 1836.

Compagnie No. und Schulort	Schul Classe	Zahl der Schüller	Zahl der Prämianten	Prämi npauschale	Nomina der Prämianten	Des Prämiums Gegenstand	Geldbetrag im CMünze fl.	kr.
Stabsor Vin ovcze	III	70	4	7	Karlich Elias	Mein Kind	1	33
					Xivanović Theodor	Bethe ohne Unterlass	1	14
					Miklich Ludvig	Fellner Andachtsbüchel	1	14
					Tessely Anton	„ „	1	14
	II.	44	3	4	Galleta Joseph	Mein Kind	1	33
					Milanovich Constantin	Bethe ohne Unterlass	1	14
					Miacsevich Milosh	Andachtsbüchel	1	02
	I. unter Abtheilung	61	3	6	Hacxich Georg	Fellner Andachtsbuch	1	—
					Krutsay Alexander	Bethe ohne Unterlass	1	—
					Shishich Jakob	Andachtsbüchel halbfrz.	—	52
	I. ober Abtheilung		3		Csordashich Andria	Fellner Andachtsbüchel	1	14
					Kozarac Alois	Andachtsbüchel	1	02
					Zaluxacz Georg	dtto. halbfrz. eingeb.	—	52
3-te Garcsi	II.	10	1	1	Akshamovich Lucas	Bethe ohne Unterlass	1	—
					Markovich Vincens	Mein Kind gib mir dein Herz	1	33
					Recsich Stanislaus	Tägliches Andachtsbüchlein	1	02
	I.	71	5	7	Tergovcsevich Ferdinand	Fellner Andachtsbüchlein	1	14
					Markovacz Michael	Tägliches Andachtsbüchl. halbfr.	1	—
					Kostadinovich Thomas	dtto.	—	52
5-te Gross Kopanicza	II.	46	3	4	Ergottich Joseph	Tägliches Andachtsbuch	1	02
					Jozicsich Adam	Bethe ohne Unterlass	1	14
					Philippovich Francz	dtto.	1	—
	I.	41	3	4	Vidakovich Philipp	Fellner Andachtsbuch	1	—
					Jovanovacz Mathias	Tägliches Andachtsbuch halbfr.	—	52
					Xderić Anton	Fellner Andachtsbuch	1	—
8-te Czerna	II.	28	2	2	Rendulich Mathias	Tägliches Andachtsbüchlein	1	02
					Warnicza Emerich	dtto.	—	52
	I.	23	1	2	Petkovich Anton	Andachtsbuch v. Fellner	1	14
9-te Ottok	II.	55	3	5	Shainovich Paul	Andachtsbüchel	1	02
					Balich Johann	Fellner Andachtsbüchel	1	—
					Szabolich Theresia	Bethe ohne Unterlass	1	—
		20	2	2	Ozdanovich Paul	Andachtsbüchel	—	52
					Tuczakovich Paul	dtto.	—	52
12-te Drenov.	II.	23	2	2	Komessarovich Thomas	Fellner Andachtsbuch	1	14
					Janich Anton	Tägliches Andachtsbüchel	—	52
		28	2	2	Pandurovich Georg	dtto.	1	—
					Babich Anton	Fellner Andachtsbüchel	1	—

Winkovze mit Ende des Schuljahres 1836.

Eichberger, V. Hpt. | Br. Fronmüller, Major. | Joh. Lausch, Probst u Pfar. | Anton Kuss, Oberlehrer.

Čitalo se god. 1837., da se nagradne knjige u državnim školama nijesu svagdje dijelile prigodom glavnoga ispita, nego na koncu školske godine. Da se ravnatelj uvjeriti mogne, da se za nagradu nabavljene knjige doista dijele medju najvrednije učenike, bude odredjeno, da se te knjige dijele samo prigodom glavnoga ispita, budući da se tim načinom uzvisuje i sama ispitna svečanost, a i naravi djeteta protivi se, ako se obećanjima vara.

Pukovnijskim otpisom u Vinkovcima od 1. listopada 1840. bude oglašeno, da je glavno zapovjedništvo naredbom od 21. srpnja t. g. Q. 2235 dopustilo na prijedlog školske komisije, da prokušani pedagozi mogu prevoditi zgodne njemačke nagradne knjige na slavonski, srpski i slovački jezik, budući da se nije moglo dobiti takvih knjiga, koje su cenzuru prošle, ni u Zagrebu ni u Budimu, ni na drugom kojem mjestu. Prijevodi su se morali prije štampanja podastrti višoj oblasti na pregledanje i od nje se dobila imprimatura.

To rješenje valjalo je po nalogu školske komisije u Vinkovcima priopćiti učiteljskomu osoblju naše pukovnije. Mijat Stojanović bio je prvi od učitelja iz brodske pukovnije, koji je valjda ponukan tom odredbom stao pisati knjige za mladež.

Dne 28. srpnja 1851. javilo je pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima, da je za svaku satniju nabavilo po 10 nagradnih knjiga, da se prigodom glavnoga ispita razdijele medju najbolje i najmarljivije učenike dobra vladanja, koji pohadjaju općinske škole. Svaka je knjiga stajala 24 krajc. srebra; dakle ukupno 4 for. srebra stajale su sve te nagradne knjige, koje su bile odredjene za jednu satniju. Svotu je valjalo podmiriti iz općinske blagajnice.

Spomenuta je godina bila posljednja, u kojoj je školski ravnatelj Hadžić sa štopskim časnikom i jednim časnikom od uprave vršio glavne ispite u našoj pukovniji i dijelio posljednji puta nagrade medju dobru našu mladež. Nastojanjem toga prijatelja mladeži uvedeno je dijeljene nagrada i medju učenike općinskih škola našega kraja.

Reskriptom c. kr. državnog vojnog ministarstva od travnja 1868., odio 10. br. 1652 obustavljeno je dijeljenje nagradnih knjiga medju školsku mladež u svim pokrajinama, koje su pripadale pod upravu toga ministarstva. Ne smije se zaboraviti, da je ovdje bilo prihvaćeno mišljenje praktičnih školnika bečkoga učiteljskog društva „Volksschule“, koji su baš s pedagoških razloga bili protiv dijeljenja nagradnih knjiga u javnim i privatnim školama.

Obučavanje gluhonijeme djece. G. 1835. izdan je spomen-spis, u kojem se govori o sredstvima za obrazivanje cjelokupne gluhonijeme mladeži u austrijskoj državi. Po želji Njeg. Veličanstva bude odredjeno, da se pozovu sve oblasti, dakle i one u Krajini, da u kratkom roku o tom predmetu izjave svoje temeljito mišljenje, o kojem je onda valjalo podnijeti izvještaj Njeg. Veličanstvu.

U spomen-spisu, iz kojega će se ovdje navesti samo nešto, opisuje se na prvom mjestu tužno stanje tih najnesrećnijih sta-

novnika na zemlji, opisuje se žalost, što je trpe roditelji gledajući nesrećnu svoju djecu. Ta žalost biva još veća, čim roditelji vide, da im i nakon višegodišnjega moljakanja ne može poći za rukom, da im se dijete primi u zavod, gdje se gluhonijema mladež odgaja i obrazuje, da ne ostane do groba svoga u životinjskom stanju. Dužnost je države, da se ta mladež izbavi iz toga stanja i privede cilju ljudskoga odredjenja. Duševno obrazovanje preinači i na novi život preporodi gluhonijemu djecu. Bez duševnoga obrazovanja jest i ostaje gluhonijemi isključen od sviju vjerskih utjeha, ma da je po svetom krštenju primljen u krilo kršćanske crkve. Stoga se preporučuje u prvom redu svećenstvu sviju vjeroispovijesti, a onda učiteljstvu, da se bavi obukom gluhonijeme djece. Reklo se, da se uspjehu može nadati svaki, koji će pri tom poslu upotrebljavati knjigu, što ju je pod natpisom „Versinnlichte Denk- und Sprachlehre mit Anwendung auf die Religions- und Sittenlehre und das Leben“ izdao F. H. Czech, vjeroučitelj u c. kr. gluhonijemom zavodu u Beču.

U našoj su pukovniji obučavali gluhonijemu djecu, koliko je dosad poznato, njemački općinski učitelji Ivan Topolković i Mijat Riesel u Županji, zatim Mijat Stojanović, učitelj u Babinoj Gredi, a držali su se pri obučavanju Czechove metode.

Reskriptom od 21. veljače 1837. B. 746 dostaviše preko glavnoga zapovjedništva našoj pukovniji dotle izašle sveske Czehove knjige, da ih uz potvrdu uruči kojemu učitelju ili dušobrižniku, koji bi se htio baviti tom obukom. Poslije uručiše cijelo djelo Topolkoviću, koji je obučavao gluhonijemoga učenika Vinka Vučičevića iz Županje kb. 110. Obuka se započela 1. lipnja 1837., te je o njoj već 15. rujna t. g. podnesen izvještaj višoj oblasti. Kapetan županjske satnije Grammont i poručnik od uprave Kasimirsky osobito su pohvalili učitelja Topolkovića, što je uspješno obučavao Vučičevića. G. 1839. stavila ga je oblast medju najodličnije učitelje, što potvrdjuju ove riječi:

„Der deutsche Gemeinde-Lehrer Johann Topolković zu Xupanje, dessen rastloses mit glänzendem Erfolge gekrönten Bemühen im Unterrichte des taubstummen Knaben Vinko Vucsicsevich die ehrende Belobung verdient.“ (Naredba glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu od 19. siječnja 1839. Q. 138).

U pukovnijskom otpisu od 14. travnja 1841. čita se, da je učitelj Riesel, koji je iza Topolkovića došao u Županju, nastavio obuku s Vučičevićem, pa mu se preporučilo, da radi, kao što je radio i Topolković.

U svom rukopisu „Sgode i nesgode moga života“ g. 1866. napisao je Mijat Stojanović ovo:

„Godine 1847. obučavao sam po učbi od Franje H. Cecha, profesora bečkog učilišta za gluhonieme, učenika gluhoniema Žaveriu Knežević (Gjurasina) iz Babine Grede kroz godinu i 9 mjeseci s' prilično dobrim uspjehom. Mnogo sam se namučio, dok sam dječaka ukrotio. Sad je moj bivši gluho-niemi učenik oženjen muž, i već otac. Ipak mu je od pomoći, što zna malo pisati, čitati i računati, i što pojmi Boga i dušu.“

Ti marni učitelji prodičiše svojim radom ime naše pukovnije; oni su bili medju prvim učiteljima u vojnoj Krajini, koji se rado odazvaše višemu pozivu, da bijednicima „otvore oči razuma“, kako to lijepo reče Mijat Stojanović.

Ovdje ćemo uzeti i prvu službenu ispravu, koja se tiče obučavanja gluhonijemoga učenika Vučičevića, a sastavljena je po odredjenom propisu. Evo, kako je glasila:

Broder Gränz Regiment Nro. 7.

Verzeich-

Der in dieser Compagnie

Name der Provinz **Slavonien**

Name des Regiments und der Compagnie **Broder Gränz Regiment Nro. 7,**

Name des Bezirks und der Grundobrigkeit	Broder Gränz Regiment Nro. 7.
Name des Wohnortes des Taubstummen	Xupanje
Name der Diöces, und der Pfarre	Diakovarer Diöces, Xupanjer Pfarre
Entfernung des Wohnortes von dem Pfarr- und Schulorte	Im Orte
Name des Taubstummen	Vincens Vucsicsevich
Dessen Alter	9 Jahre
Körperliche Beschaffenheit: Hat ausser der Taubstummheit noch ein anderes körperliches Gebrechen oder nicht	Gut, ohne körperlichen Gebrechen
Geistige Anlagen: Zahlsinn, Lebhaftigkeit, Mittheilung- und Nachahmungstrieb oder Blödsinn	Ziemlich gute Geistesanlagen, lebhaft mit Nachahmungstriebe
Ist Taubstumm von Geburt, oder hat das Gehör später verloren, in welchem Alter? oder unbekannt	Von Geburt

Anmerkung. Derselbe ist im Unterrichte bis heute so weit vorgeschritten, Handzeichen vollkommen und mit Geberden zum Theile vorgezeigte Gegenstände durch Geberden ausdrückend zu ben, sowohl nach einer Vorschrift, als auch ohne derselben

X u p a n j e, mit Ende

Franz Peterka, Pfarrer et Catechet.

Kasimirsky, GVlt.

niss.

befindlichen Taubstummen.

11. Compagnie

Erhält seit 1. Juni d. J. in der deutschen Gemeindeschule den Unterricht	Hat Unterricht erhalten (wo?) oder nicht
Im Gränzhause seiner Vetter, noch nicht erwachsen	Wo lebt er? Womit beschäftigt er sich? (Der erwachsene Taubstumme).
Römisch katholisch	Römisch katholisch
	Armenisch katholisch
	Griechisch nicht unirt
	Confession: Augsburg. Evangelisch
	Confession: Helvet.
	Unitarier
	Israelit
Der Vater ist tod, die Mutter in Stitar verheurathet	Hat Ältern am Leben oder nicht
Vater Adam, Mutter Martha	Name der Ältern
Der Vater ein Gränzer gewesen, die Vetter eben Gränzer	Stand, Charakter, Handthierung der Ältern
Mittelmässig	Vermögensbestand der Ältern

Gehört zu Folge seiner Abstammung zur Religion

dass er die Buchstaben aller National-Schriftarten erkennen und durch darstellen kann. Eben so die Zahlen von 1 bis 10. Auch ist er im Stande benennen. Er kann auch diese Buchstaben und Zahlen geläufig niederschreibloss nach Aufforderung durch Zeichen und Geberden.

des Schuljahres 837.

Johann Topolkovich Lehrer

Izvještaj o školstvu g. 1837. Naša je pukovnija imala te godine 78 škola, koje su se dijelile na državne (7), njemačke (4), slavonske (63) i ilirske (4) škole. Državne su škole bile u Vinkovcima (glavna dječačka škola i djevojačka škola), zatim u Garčinu, Vel. Kopanici, Cerni, Otoku i Drenovcima (trivijalne škole). Njemačke su škole bile u Babinoj Gredi, Bošnjacima, Neudorfu i Županji.

Satnije su imale školskih	sposobnjaka	polažajnika:
I. satnija	291	258
II. satnija	337	292
III. satnija	293	223
IV. satnija	340	244
V. satnija	508	469
VI. satnija	434	210
VII. satnija	175	175
VIII. satnija	545	255
IX. satnija	843	548
X. satnija	279	279
XI. satnija	299	218
XII. satnija	542	388
Ukupno	4886	3559
U predjašnjoj g. bilo je .	4614	3700
Prema tome bilo je g. 1837 .	+ 272	— 141

Polažajnika je bilo zbog toga manje, nego godine 1836., jer nekoje školske sobe nijesu bile dosta prostrane, pa se nije moglo primiti dosta djece u školu. Roditelji su s malim izuzetkom rado slali svoju djecu u narodne škole, a teže su se odlučili, da šalju djecu u trivijalke i u glavnu školu, jer su se bojali troškova, koji su bili skopčani s izdržavanjem djeteta u tudjem mjestu.

Državne školske zgrade u Garčinu, Velikoj Kopanici, Cerni i Drenovcima bile su u dobrom stanju, dok je ona u Otoku bila tako trošna, da se na njoj nijesu mogli preduzeti ni popravci, pa se stoga preporučilo, da se sagradi nova školska zgrada. U dobrom stanju bile su takodjer školske zgrade u Vinkovcima, gdje je bila glavna, djevojačka i grčkoistočna škola, samo je bilo malo prostora za smještenje prvoga i drugoga odjela I. razreda glavne škole.

Državni učitelji u Vinkovcima nijesu imali zgodnih stanova za stanovanje. Nekoji su morali s cijelom obitelji stanovati u jednoj sobi, ili su pak morali od svoje mjesečne plaće, koja je iznosila 15 for., na sistemizovanu stanarinu još nadoplaćivati.

Školska zgrada u Babinoj Gredi bila je u dobrom stanju, samo je bila školska soba malena za mladež te velike općine. I učitelj je imao svoj stan u školskoj zgradi. U Županji je bila nova zgrada, u kojoj je i učitelj imao stan za sebe i svoju obitelj. U Bošnjacima je bila zgrada stara i trošna; zato su preporučili, da treba graditi novu školsku zgradu.

God. 1836. bilo je u pukovniji 46 općinskih škol. zgrada, a g. 1837. bilo ih je 69, prema tome sagradile su se g. 1837. 23 škol. zgrade. — Medju školskim zgradama bilo je valjda i takvih, koje nijesu bile vrijedne toga imena.

Oblast se pobrinula, da škole ne oskudijevaju na potrebnim učilima i drugim školskim potrebocama. Sve su škole imale propisane zapisnike, u svim je školama vladala čistoća, vladao je red i stega. Zapovjednici satnija i nadziratelji škola pazili su, da učitelji točno vrše svoje dužnosti i da se drže razdiobe sati.

Prigodom putovanja po pukovniji zalazili su i u škole general i brigadir Ungerhoffer, pukovnik i zapovjednik pukovnije Fröhlich i viši štopski časnici.

Kod polugodišnjih ispita, koji su održavani u vinkovačkim školama, bili su uz zapovjednika pukovnije vazda nazočni štopski časnici, prepošt i štopski župnik Lauš.

Prigodom kanoničke vizite pohodio je škole u Nijemcima, Komletincima, Otoku i Ivankovu biskup Kuković i nadario je učenike molitvenicima.

God. 1836. održavan je u Vinkovcima tromjesečni pedagoški tečaj, pa su tako dobile nekoje škole sposobne učitelje. Ali budući da je bilo još dosta nesposobnih učitelja, stoga je pukovnijska školska komisija izjavila, da bi dobro bilo, kad bi se pedagoški tečaj opet držao u Vinkovcima.

U pogledu osnutka elementarne škole za vinkovačku katoličku mladež vladale su još neprestance zapreke, koje su se bile pojavile predjašnjih godina. Bit će, da je bila glavna zapreka ta, što se nije dala općina skloniti, da tu školu osnuje o svom trošku.

Vojnička je obuka podjeljivana u državnim i njemačkim općinskim školama, a vježbalo se u njoj 297 dječaka, koji su rado i veselo učili taj predmet.

Opetovnu je obuku polazilo 936 dječaka i 849 djevojčica; dakle ukupno 1785 djece. God. 1836. polazilo je opetovnicu 849 dječaka i 762 djevojčice; ukupno 1611 djece.

Opetovna se obuka držala nedjeljom i blagdanom. Vještiji dječaci, koji su istupili iz državnih škola, vježbali su se u ope-

tovnici u čitanju, pisanju i pravopisu, u usmenom i pismenom računstvu. Učenici, koji su se ispisali iz elementarne škole, obučavani su u opetovnici u čitanju i pisanju, zatim u 4 vrste računstva. Učiteljstvo se uopće pohvalno ponašalo podjeljujući obuku u materinskom jeziku.

Nadučitelj je obučavao svoje učenike u voćarstvu, a i učenici elementarnih škola vježbali su se u tom predmetu u onim mjestima, gdje su bili zato uredjeni vrtovi.

U Županji se bavio učitelj Ivan Topolković obučavanjem gluhonijemoga dječaka s osobitom marljivošću. Vlastitom vještinom polučio je dobar uspjeh, pa su zato predložili, da se nagradi.

U izvještaju je istaknuo pukovnik Fröhlich, da je nadučitelj Kuss stekao zasluge tim, što je marno radio oko školstva uopće, a napose što je mladeži podjeljivao korisnu obuku u voćarstvu.

U mjestima, gdje je bila župa, vodili su svaki dan školsku mladež k svetoj misi. Samo ako je bila jaka studen, ili ako je bilo odveć zločesto vrijeme, a uz to je bila crkva nešto udaljena od škole, onda manji i slabiji učenici nijesu išli u crkvu.

Iz filijalnih mjesta bila je školska mladež kod sv. mise nedjeljom i blagdanom, i to ili u župnoj crkvi, ili pak u vlastitom mjestu, ako je u crkvi čitana sv. misa.

Katolička mladež u Vinkovcima išla je u pratnji učitelja k popoldašnjoj pobožnosti svake subote i uoči svakoga sveca, zatim u oktavi pukovnijskoga i crkvenoga patrona i Brašančeva. Katolička se mladež ispovijedala pet puta na godinu i učestvovala je u svim javnim ophodima pod nadzorom učitelja.

Mladež grčkoistočne vjeroispovijesti u Vinkovcima išla je svaki dan u crkvu k vršenju jutarnje pobožnosti. Učenike iz državne škole vodio je k pobožnosti jedan od najstarijih učenika, a one iz ilirske škole sam učitelj. Učenici grčkoistočne vjeroispovijesti na selima išli su k misi samo nedjeljom i blagdanom. Na ispovijed i pričest išli su učenici četiri puta na godinu.

U Neudorfu zahvalio je na službi Samuel Godra, koji je vršio službu pastora i učitelja. Sad su općinari morali izdaleka dobavljati svećenika, ako su htjeli slušati službu Božju, što je radi nesnosnih troškova moglo da bude samo od vremena do vremena.

Ističe se, da su školski nadziratelji brižno nastojali oko unapredjenja školstva. U tom su smislu osobito radili: Pafković, kapetan u Sikirevcima, barun Tkalčević, kapetan u Vinkov-

cima, onda kapetan u Podvinju, zatim časnici od uprave: Obradović u Ivankovu, Kratzlmayer u Vinkovcima, Gottschlig u Cerni i Kasimirsky u Županji.

Vjeroučitelji su se takodjer trsili, da vjeronauk predaju onako, kako treba da bude prema shvaćanju mladeži, pa su tako korisno djelovali na oplemenjivanje srca i na utemeljenje pobožnosti kod škol. djece. Osobito su se u tom radu odlikovali:

Matija Lukačić, župnik u Oprisavcima, Oliva u Andrijevcima, Petraš u Vrpolju, Bartolović u Kopanici, Petrović u Gundincima, Ivanić u Ivankovu, Šöjtery u Privlaci, Kokanović u Bošnjacima, zatim kapelani: Adalbert Knežević u Babinoj Gredi, Stjepan Španić u Županji, Antun Vladisavljević u Drenovcima i kapelani u Vinkovcima i Sikirevcima.

Marljivošću i naporom svojim odlikovali su se ovi elementarni učitelji:

Andrija Dripić u Podvinju, Mato Baboselac u Trnjanima, Mijo Čeliković u Klokočeviku, Šimo Dumengjić u Sredancima, Luka Županić u Andrijevcima, Grga Bradaš u Perkovcima, Adam Bogdanović u Vrpolju, Ilija Damjanović u Strizivojni, Nikola Galović u Sikirevcima, Josip Minjanović u Ivankovu, Marijan Rotter u Retkovcima, Mijo Riesel u Nijemcima, Antun Kolarić u Komletincima, Stjepan Marković u Gunji i Stanko Purić u Vrbanji.

Slabi su bili učitelji i to: u Varošu, Pocrkavlju, Gornjoj Bebrini, Svilaju, Novom Topolju, Šamcu, Kupini, Beravcima, Maloj Kopanici, Prnjavoru, Novigradu, Jarugama, Mikanovcima, Slakovcima i Oroliku.

Od službe su otpustili radi nesposobnosti privremenoga učitelja u Oprisavcima Vjekoslava Vukovarca, onda gundinačkoga učitelja Petra Mihića. Opomenuti su na bolju marljivost pod prijetnjom otpusta: Ilija Karlić, učitelj u Šiškovcima, Vaso Petrović u Lazama i Ignac Blašković u Abševcima.

Učitelji u njemačkim općinskim školama u Babinoj Gredi, Bošnjacima i Županji potpuno su zadovoljili svomu odredjenju.

Od trivijalnih učitelja ističe se u izvještaju ceranski učitelj Hilarij Blašković, koji dotle nije dobio nikakve nagrade, pa su ga s obzirom na njegovo marljivo djelovanje predložili, da dobije propisanu nagradu od 50 for. konv. v.

U pukovniji su bila 4 pomoćnika i to: Ivan Matasović

u Vinkovcima, Marijan Šuvić u Garčinu, Mijat Stojanović u Vel. Kopanici i Franjo Klaić u Otoku. Stojanović je suplirao bolesnoga učitelja Jovanovca, pa su predložili, da mu se dade nagrada. Matasović je postao te godine državnim učiteljem u Novoj Gradiški, a Stojanović je 1. studenoga 1837. premješten na glavnu školu u Brodu.

Nadalje je bio u Vinkovcima kao škol. vježbenik sa stipendijom Josip Bogdanović, a kao vježbenik bez plaće služio je u Vinkovcima Pavo Vidaković. Obojicu su pohvalili. U Vinkovačkoj djevojačkoj školi bila je namještena jedna učiteljica, onda školska pomoćnica Josipa Očevčić i praktikantica bez plaće Vilhelmina Tunić, koja se odlikovala osobitom marljivošću. To je uglavnom sadržaj izvještaja o školstvu brodske pukovnije od god. 1837.

U popisu škola naše pukovnije za god. 1837. nalaze se osim već poznatih elementarnih škola još i ove škole: u Zdencima, Ruščici, Sredancima, Maloj Kopanici i Abševcima. Škola u Ruščici osnovana je mjesto škole u Gor. Vrbi.

Podgajčani tuže svoga učitelja Josipa Koševića. Dne 9. rujna 1837. podastrla je drenovačka satnija pukovnijskomu zapovjedništvu tužbu općine u Podgajcima protiv učitelja Koševića radi nekih moralnih pogrješaka. Te mu se pogrješke nijesu mogle dokazati, kad je ravnatelj Hadžić iza ovršene inspekcije poveo istragu o toj stvari.

Pred Hadžićem je Košević izjavio, da želi ostati u Podgajcima samo do konca školske godine 1837. Poslije pak odlučio je, da ne će mjesta mijenjati, nego da će općinu tužiti radi objede.

Satnija je u svom dopisu na pukovniju zamolila, da se Košević premjesti na koju drugu elementarnu školu, jer je bila uvjerena, da će razdor izmedju općine i učitelja biti samo na štetu nježnoj školskoj mladeži.

Otpisom svojim od 15. rujna 1837. odredilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da Košević potraži drugu službu, a satnija i općina neka nastoje, da za iduću školsku godinu nadju ispitanoga učitelja za podgajačku školu.

U ime cijele općine podnijeli su 8. rujna 1837. tužbu satnijskomu zapovjedništvu u Drenovcima: Bernardin Lucić i Ivan Matić, starješine; Toma Masničić i Ivan Lucić, odbornici.

Sposobnik (Qualifikations-Tabelle). Kad je koji član iz učiteljskoga staleža molio, da mu se podijeli koje ispražnjeno mjesto državnoga učitelja, onda je u prvom redu morala satnija sastaviti o njemu propisani sposobnik i poslati ga s molbom dotičnoga molitelja službenim putem višoj oblasti, zemaljskoj školskoj komisiji, koja je bila pozvana, da za popunjenje ispražnjenoga mjesta sastavi prijedlog na temelju prispjelih molbenica, pa da sve to onda podastre najvišoj oblasti radi imenovanja. Ovdje ćemo uzeti dvije takve isprave, koje se tiču županjskoga učitelja Mije Riesela i kopaničkoga školskog pomoćnika Mijata Stojanovića.

Qualifikations Tabelle.

Uiber nachbenanntes Lehr-Individuum.

Gemeinde Lehrer	Charge	
1-ten Oktober 1832.	Datum des Ranges	
Michael Riesel	Vor und Zunamen	
30	Jahre alt	
katholisch	Religion	
Jarmina in Slavonien	Geburtsort	
Nie	Dient durch Jahre: Bei anderen Branchen	
Acht Jahre ein Monath	Dient durch Jahre: Bei gegenwärtigen	
Acht Jahre ein Monath	Dient durch Jahre: In allen	
Einhundert Sechzig Acht fl. C. M. 6 Klafter Brennholz und freies Quartier	Gehalt, Zulage und Emolumenten	
Keines	Eigenes Vermögen	
Ledig	Verheurathet, ledig, Wittwer, ob und wie viele Kinder	
Blind auf dem linken Aug, sonst gesund	Gesundheitsumstände und körperliches Ansehen	
Sehr viele	Natürliche Talente	
Deutsch, slavonisch, lateinisch, griechisch sehr gut	Im Schön- und Rechtschreiben	Geschicklichkeit un Kenntnisse
Deutsch, slavonisch, lateinisch, griechisch, französisch, italienisch gut	Sprachen	Geschicklichkeit un Kenntnisse
Hat Philosophie absolvirt	Wissenschaften	Geschicklichkeit un Kenntnisse
Slavonien und einen Theil von Ungarn	Länderkenntnisse	Geschicklichkeit un Kenntnisse
Im Lehrfach und der Musik vorzüglich	In welchem Fach vorzüglich brauchbar	Geschicklichkeit un Kenntnisse
Musterhaft	Betragen im Dienste gegen Vorgesetzten	
Keine	Fehler und welche	
Nein	Ist wegen selbe gewarnet worden	
Zum Aerarial Lehrer	Verdient Beförderung und welche	
—	Anmerkung	

X u p a n j e am 27-ten Jänner 1

Herr Hauptmann beim Stab. Haas, Lieut. M in Imayer, V. Oblt.

Sikire er Comp nie Nr. 5.

Qualifika ions-Tabelle.

Uiber nachstehendes um eine aerarial Unterlehrersstelle aspirirendes Leh Individ m.

Schulgehilf	Charge						
1. November 1835.	Datum des Ranges						
Michael Stojanowich	Vor und Zuname						
28*	Geburtsjahr						
katholischen	Religion						
Babinagreda in Slavonien	Geburtsort und Land						
Gemeinde-Lehrer	i e n t	Bei anderen Branchen	durc	Jahre			
5			J.	M.	T.		
—							
—		Bei der gegenwärtigen					
als Trivial Schulgehilf							
5							
2							
—							
Zehn Jahre 2 Monat	In allem						
Nie	Bei anderen Mächten						
bezieht jährlichen 60 fl. an Gehalt und 3 Klaft. Brennholz	Gehalt, Zulage und Emolumenten						
keine	Geleistete Dienst-Caution wann, womit						
keines	Eigenes Vermögen oder sonstige Beihilfe						
Verheurathet, Vater von einem weiblichem Kinde	Verheurathet, ledig, Wittwer ob und wie viele Kinder						
gute	Gesundheitsumstände und körperliches Ansehen						
viele	Natürliche Tallente						
sehr gut	Im Schön uud Rechtschreiben	Geschicklichkeit und Kenntnisse					
deutsch und slavonisch gut	Sprachen						
im Lehrfache gut	Wissenschaften						
von Slavonien	Länder Kenntnisse						
in seiner Anstellung	In welchem Fache vorzüglich brauchbar						
geg. Vorgesetzte bescheiden und mit Untergebenen ernsthaft	Betragen im Dienste gegen Vorgesetzte u. Untergeb.	etragen und Aufführung					
viel Eifer und aus diesem gähzornig	Eifer und Verwendung						
liebt Ordnung und ist verlässlich	Ordnung u. Verlässlichkeit im Geschäft u. Verrichtungen						
hat keine Gelegenheit hiezu gehabt	Ist zum Verrechnungsdienst fähig und vertraut						
gute	Sitten						
keine	Fehler und welche						
Nein	Ist wegen denselben gewarnet worden						
zum Trivial Unterlehrer	Verdient Beförderung und welche						
—	Anmerkung						

S k r e w c e, am 27. Jäner 1 1.

B u k v c O erlt. K r u m p h o z, Gr. Lieut.

* Ovo je rebao da bude broj godin nje ova života, ali je pogrješno naveden, jer se on rodio god. 818.

A sad ćemo čuti, što je Stojanović napisao god. 1849. o takvim službenim ispravama. Evo, što on o tom piše:[1]

Tegobe su za učitelje mnoge, koje proizticu iz birekratičkog načina upravljanja državnog, koje još vlada u krajini. Počamši od upravitelja školah u krajini do najposliednjeg selskog učitelja sve je podvergnuto vlasti militarske birekracie, i sve mora onako igrati, kako gospodar svira, inače dodje u cernu knjigu, pak onda laku noć srećo! laka noć uzvišenje na kakvu veću čast il' na bolji stepen! Od Conduit-Liste zavisi život i smert u krajini, a ove proklete Liste prave često ljudi, koji ni pojma neimaju o važnom učitelj. zvanju, i o pravoj moralnoj vriednosti onog, kog su po sliepom slučaju predstavnici postali. Koliko putah diktira strast birokrata ovu Listu i zavek podkopa sreću čovieku, koi neima drugog grieha, nego neviruje, da je Bog stvorio jedne ljude za drugo, a druge za drugo opredieljenje.

Ni to nije mala tegoba, što učitelji zavise od samovolje pojedinih državnih častnikah, kako se to opažuje osobito pri podieljivanju višjih stepenah ili drugih za osobite zasluge ustanovljenih odlikovanjah i nagradah, gdie više važe protekcia, priateljstvo i podkupljenje, nego li prava zasluga sastojeća se u dobrom vladanju, u sposobnosti, u pomnji i revnosti, u točnom izpunjavanju dužnostih i t. d." Držim, da je Stojanović ovdje bio preoštar u svom sudu.

Školski zakoni. S dopuštenjem c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 30. kolovoza 1845. priredjen je za naše škole prijevod školskih zakona iz njemačkoga na domaći jezik s običajnim načinom pisanja. Prijevod je udešen po njemačkom tekstu, koji je štampan u knjižici: „Schulgesetze für die Volksschulen in den kaiserl. königl. deutschen Erbstaaten." Wien 1827.

Učitelji su dobili nalog, da prijevod zakona prepišu, da ga drže u čistoći, da ga čuvaju i višeput preko godine učenicima pročitaju. Zanimljivo je čuti, da je sikirevačka satnija dopisom od 20. prosinca 1845. javila učiteljima, da će dan za „svečano proglašenje" toga zakona u školama javiti naknadno. Ovako su od riječi do riječi glasili ti zakoni ili disciplinarni propisi za narodne škole:

Shkolski Zakoni

za narodne shkole u ces. kralj. austrianskima derxavama.

I. Kako se ucsenici prie shkole vladati moraju.

1. Dico! derxite vashe shkolske stvari svagda u redu i u pripravnosti, nekvarite ih i derxite ih csiste.

2. Od ovih stvarih nenosite u shkolu vishe, nego shto je svaki put za nauk potrebno.

3. Prie nego od kuche pojdete, promotrite, jeli vam odicha csista. Lice i ruke moraju oprane, nokti obrezani, kose ocseshljane biti. I svaki je duxan prie nego od kuche pojde, svoju naravnu nuxdu svershiti.

4. Ako bi se dogodilo, dabi koji ucsenik radi bolesti ili drugog vaxnog uzroka u shkolu dojti nemogao, duxan je jednog od svojih drugovah ili koga iz kuche zamoliti, da se to u shkoli javi.

5. Polazite u vrime od kuche i nezaderxavajte se putom, dabi na vrime u shkolu dospili. Svakom je ucseniku oshtro zabranjeno ondi se baviti, gdi se mlogi ljudi kupe.

[1] Škola, list za učiteljstvo i prijatelje škole. God. 1909. str. 62.

6. Idite mirno i uljudno u shkolu. Pozdravljajte jedan drugog, kad se na putu sastanete. Akolibi preko polja ichi morali, a vi se sdruxite mushki s mushkima, a xenski s xenskima.

7. Kada k shkoli dojdete, ostruxite blato ili snig s nogu, otresite snig ili kishu sa sheshira i odiche.

8. Pozdravite one, koje u shkoli najdete.

9. Stupite, nezaderxavajuchi se na dvoru, taki u shkolu.

10. Ako bi se koji zadocnio. mora ucsitelju pravi uzrok kazati. Teshko onom, koji slaxe! Svakase lax mora oshtro pokarati.

II. Kako se ucsenici u shkoli vladati moraju.

1. Kada u shkolu stupite, poklonite se ucsitelju ili ucsiteljici pristojno. Ako im imate shto god javiti, a vi javite. Pozdravite zatim i ucsenike, koje tu zastanete.

2. Vashe kabanice, sheshire, kape i ostala ostavite na odredjeno misto, tako da ih opet taki uzeti moxete.

3. Neidite u zimi taki k pechi, u ljetu taki k bunaru ili na prozor nego svagda taki na odredjeno misto.

4. Nezavidite onima, koji na pervom mistu side, oni bo su ovo pomljom dobrim vladanjem zasluxili, nego nastojte, da i vi pervo misto zasluxite.

5. Stvari vashe postavite, dok se nauk nepocsme u doljni sprat klupe.

6. Ocsekujte u miru pocsetak nauka. Pripravljajte se k tomu. Mislite medjutim n. pr. shta che vas ucsitelj pitati, ili shtijte mucsech u vashima knjigama.

7. Kod molitve prie nauka ustanite, sklopite ruke i molite poboxno za onim, koji naprid moli.

8. Posli molitve uzmite od shkolski stvarih samo one, koje su vam svaki put od potribe.

9. Sidite kod nauka svagda ispravljeni, i derxite ruke, ako se racsunom ili pisanjem nezanimate, svagda prid sobom na terpezi.

10. Vashe ocsi i ushi upravljajte na ucsitelja. Csinite svagda ono, shto vam se zapovidi dragovoljno i podpuno. Pokornost je neodloxna duxnost svakoga ucsenika.

11. Oni, koji se prozovu, da shtiju ili shtogod odgovore, moraju ustati, i stojechi pristojno shtiti ili odgovarati.

12. Oni, koji bi shtiti ili odgovarati radi, mogu ruku dignuti, i stim zlamenje dati, da xele pitanje bolje odgovoriti.

13. Onaj, koise k terpezi ili k tabli pozove, mora iz stola izichi, da druge neuznemiruje, a tako se i natrag povratiti. Oni, koji pokraj njega side, moraju mu dragovoljno mista ustupiti.

14. U opchinu je ucsenikom zabranjeno, jedan drugog uznemirivati, jedan drugom odichu, knjige, pisma i ostala kvariti.

15. Vi se nesmiete razgovarati, jedan drugom dokazivati, nesmietese shaliti s nogama shushkati, preko klupah prelaziti, brez dopushtenja s mista ustati, sad stajati, sad sjediti, klupe i mista u klupama minjati.

16. Nesmiete u vrime, kad se nauk pridaje, jisti, niti jistvine pokazivati, ili dopushtenje iskati, da pijete. Oni, kojima je daleko u pol dana kuchi ichi, moraju jistvine, koje od kuche ponesu, kako u shkolu dojdu, na misto od ucsitelja odredjeno ostaviti.

17. Vi nesmiete brez velike nuxde na zahod ichi, niti ucsitelja za oto moliti, dok onaj, koji je prije k tomu dopushtenje izmolio, natrag nedojde.

18. Koji dopushtenje dobije na zahod ichi, nesmie ga opoganiti, niti izgrebati. Ako ga pogana zastane, mora odma javiti. U zahodu nesmie ucsenik dulje ostati, nego stoje od potribe, niti muje dopushteno izvan zahoda na kojem drugom mistu nuxdu svoju svershiti.

19. Vi nesmiete jedan od drugog ni najmanju stvar ukrasti, niti brez dopushtenja jedan drugom shtogod uzajmiti, pokloniti, prodati ili promjeniti.

20. One knjige, pisma, racsunske table i ostale stvari, koje bi se vami od shkole na poslugu dali, nesmiete vi brez dopushtenja kuchi nositi, niti ih brez nuxde kvariti, to bi bila velika nezahvalnost.

21. Nekvarite i nemerljajte nikakvim nacsinom klupe, terpeze, stolove, prozore, vrata, duvareve i ostala.

22. Nepravite brez nuxde gjubre u shkoli, bacajuchi papir, nevaijala pera i ost: pod klupe.

23. Xivite jedan s drugim u miru i jedinstvu, slaxite se, pomaxite jedan drugom. Csuvajte se od svako ʒ grubog i nepristojnog vladanja. Neusudjujte se rugati onima, koji drugu a ne katholicsansku viru ispovidaju.

24. Kada bi shkolah Upravitelj (Director), Parok ili Kapelan, Oficier ili drugi koji ugledan csovik u skholu doshao, moraju ucsenici ustati, stareshini ili gostu se pokloniti, i pristojno dotle stajati, dok im se sisti nedopusti.

25. Posli svershenog nauka opet skupite vashe stvari, i postavite ih na trpezu pridase.

26. Kad se imena prozivaju, mora svaki pristojno rechi: evo me.

27. Kod molitve na polazku iz shkole vladajte se onako kao i pri pocsetku nauka.

28. Posli svershene molitve uzmite vashe shkolske stvari, izlazite redom, kako vam se svaki put rekne, uzmite vashe ostavljene kabanice, sheshire, kape i ostala, stanite po naredbi vasheg ucsitelja u red, poklonite mu se na polazku, i dajte se uredno i mirno pred shkolu izvesti.

29. Ako bi priko skalinah ichi morali, idite polagano, i motrite, da nebi kakogod pali.

30. Ako li bi koji od vas ucsitelju shtogod javiti, tuxiti, ili drugo shto kazati imao, valja da mu na polazku kaxe.

III. Kako se ucsenici u cerkvi vladati moraju.

1. Ondi, gdi je obicsaj, da ucsenici prie shkole u cerkvu idu, moraju oni njiove stvari u shkoli ostaviti, a gdi se posli shkole u cerkvu ide, nosi svaki ucsenik svoje stvari sa sobom.

2. Ucsenici moraju u redu sve po dvojica, i gdi su mushki i xenski smishani, mushki naprid, a xenski za njima u cerkvu mirno i pristojno ichi, u cerkvi na odredjena mista stati, pod misom ili vecsernjom stajati ili klecsati, kako im se zapovidi, poboxno i skrusheno moliti ili pivati, a na sverih bogoljubnosti opet u recsenom redu iz cerkve izlaziti.

3. Skupljajte se u nediljne i svecsane dneve na vrime u cerkvi na odredjenom mistu. Na svaki nauk pazite brixijivo, a pod sluxbom boxjom budite poboxni i skrusheni.

4. Kod opchinskih pisamah i molitvah nevicsete, u proshencia pazite na red, i molite ili pivajte po naredbi misnika.

5. Tako se vladajte i kada k pricsesti ili na ukop idete.

6. Oni, koji nediljom na kérstjenski nauk hoditi moraju, neka se gdi je god moguche u shkoli skupljaju, iz shkole u cerkvu uljudno idu i na odredjenom mistu pomljivo slushaju.

7. Tako se moraju i oni, koji u odredjene dane k ispovidi ili k svetoj pricsesti ichi imaju, gdi je moguche u shkoli skupiti, iz shkole uredno u crkvu ichi, tamo se poboxno vladati, a zatim mirno i pristojno kuchi se vratiti.

8. Pokazujtese u cerkvi i na svakom bogoshtovanju posvetjenom mistu blagopristojni i poboxni. Neobzirite se lakoumno, neminjajte mista, nenosite cvitja niti drugog kakvog granja sa sobom. Pribavite si bogomolnu knixicu. Uklanjajte se svakoj tishmi, i nastojte, gdi je god moguche, da posli svershene sluxbe boxje prie odrastjeni iz cerkve izaidete.

IV. Kako se ucsenici izvan cèrkve i shkole vladati moraju.

1. Kada u nediljne i svecsane dneve od kuche u cerkvu idete, vladajte se uljudno i pristojno, a tako i kuchi idite.

2. Nebavite se prid cerkvom, ako ste bash i porano doshli. Josh manje vam je dopushteno prid cerkvom se igrati. Nepenjite se brez dopushtenja na toran, nepuxvajte se po cerkvenom platnu, neparajte duvareva, nepishite i nederljajte po njima.

3. Iz cerkve i iz shkole idite mirno i u redu sve dva a dva, dokle je god moguche. Ucsenicima nije dopushteno prid shkolom se baviti, niti igdi na ulici nuxdu svershivati, putem do kuche tercsati ili vikati, nego mirno i pristojno kuchi ichi.

4. Nerugajtese putem jedan drugom zbog primljene opomene ili kashtige niti pripovidajte drugima, shto se je kojemu u shkoli dogodilo. Neizdivajte jedan drugom sramnih i neuljudni imenah, niti se rugajte jedan drugom zbog slabieg napridka u nauku ili poradi tilesnog kojeg pomanjkanja, n. pr. shto je tko hrom, chorav ili gerbav i t. d,

5. Nebudite na ulicah i drumovi nikom na dosadi, neparajte nigdi duvarevah, nekvarite kuchah, kolibah, ogradah, rasadah, dervljah, livadah, njivah i ost:

6. Nekradite tugjeg vocha, niti ishta drugog.

7. Pozdravljajte svakog, koga skobite, a gospodi svima, koji su u kakvom dostojanstvu, poklonitese pristojno.

8. Ucsite i izradjujte kod kuche vashe zadatke, shtijte, pishite, racsunajte i ponavljajte csesto sve ono, shto ste naucsili. Ali i svershujte dragovoljno i podpuno poslove, koje vam roditelji naláxu.

9. Kad vam se igrati dopusti, izaberite k tomu takova mista, gdi nikom na dosadi biti nechete. Igrajte se obashka, mushki s mushkima, a xenski s xenskima. Igrajte se brez kavge i vike, neigrajte se nishta, shto bi zdravlju shkodljivo, shto bi poshtenju ili blagopristojnosti protivno bilo. O tom zapitajte vashe roditelje i ucsitelje.

10. Nesklizajte se na ledu, gdi je pogibeljno, niti ukraj kuchah ili na putu; nekupajte se u dubokoj vodi i nigda goli.

11. Nevishajte se ostragu za kola i saone, i necsinite nishta, što vam stareshine i poglavari zabranjuju.

12. Kada vech shkolu ostavite, javite se lipo i zahvalite svima onima, koji su se svami trudili. Smatrajte ucsitelje kao vashe najveche dobrocsinitelje, kojima ste do smerti zahvalni biti duxni. Vi chete im prie svega vashu zahvalnost stim ukazati mochi, ako pomljivo dohodechi nediljom u shkolu nastojali budete, da ono, shto ste u shkoli naucsili, nezaboravite, nego na korist vashu upotribite.

Slidite sve ove naredbe dragovoljno i podpuno. Oni, koji se protivili budu, imaju oscekivati skrovite i ocsite opomene i pritnje, izgubiti che pismene svidocsbe njiove pomlje i dobrog vladanja, biti che s pervih mistah i ostali izverstnostih sbacseni, morache siditi izvan druxtva obashka, biti che izbrisani iz knjige proshtimanja, upisani u cernu knjigu ili che najposli biti bijeni shibom ili shtapichem i povuchiche stim na se zlocsesto ime. Oni, koji se i stim nebudu popraviti dali, biti che iz shkole iztirani.

Priznanje i pohvala. Kad učitelju kaže njegova savjest, da je vršio svoju učiteljsku dužnost iz ljubavi prema svome uzvišenom zvanju i prema zakletvi, kojoj se pravi kršćanin i valjan službenik ne će i ne smije iznevjeriti nikomu za volju, kad mu kaže savjest, da je svoj kruh zaslužio samo svojim radom i marom, onda mu je srce veselo, a duša mirna, kad se iz škole vraća kući, da se odmara. Koji ljudi vrše tako svoju dužnost, zaslužuju priznanje i pohvalu za njihovo nastojanje oko pučke prosvjete.

Vrijedni učitelji zaslužuju, da im se sačuva spomen u onom kraju, gdje su nekoć služili. Zato će se ovdje navesti imena onih naših učitelja, za koje se iz spisa zna, da ih je viša oblast odlikovala priznanjem ili pohvalom i da je bila zadovoljna s njihovim radom u školi. Bilo je u našoj pukovniji dosta učitelja, koji su kroz cijelo vrijeme svoga službovanja dobivali pohvale, a bilo ih je, ali samo jako malo, koji su poslije pohvale dobili

opomenu. Radi lakšega pregleda navest će se imena tih učitelja tako, da se odmah vidi, kad je i u kojem je svojstvu dotični učitelj prvi put zaslužio priznanje ili pohvalu u ovoj periodi. Ti su učitelji bili po redu:

Vinković, podučitelj u Brodu (god. 1830.); Babić Stjepan u Drenovcima, Soljančević Mijo u Vinkovcima, podučitelji; Filipović Vinko, njemački općinski učitelj u Babinoj Gredi (god. 1832.); Kuss Antun, nadučitelj u Vinkovcima; Matasović Ivan, školski pomoćnik u Vinkovcima; Klaić Ferdinand u Garčinu i Tomašević Pavo u Otoku podučitelji; Šuvić Marijan, školski pomoćnik; Filipović Josip, njemački općinski učitelj u Bošnjacima; Gjoić Antun, Mihić Petar, Minjanović Josip, Riesel Mijo u Nijemcima, Topolković Ivan, Vincetić Marijan i Vuljak Josip, narodni učitelji (god. 1833.); Jerković, Marković, Matijevac, Mihaljković, Prodić i Vinković, narodni učitelji (god. 1835.); Godra Samuel, koji je kao propovjednik vršio ujedno i službu njemačkoga općinskog učitelja u Neudorfu; Bradaš Grga u Perkovcima, Gjurčević Antun u Varošu, Kasapović Josip u Glogovici, Purić Stanko u Vrbanji, narodni učitelji (god. 1836.); Blašković Hilarij, podučitelj u Cerni; Topolković Ivan, njemački općinski učitelj u Županji, koji se bavio obučavanjem gluhonijemoga dječaka Vinka Vučićevića; Baboselac u Trnjanima, Bogdanović u Vrpolju, Damjanović u Strizivojni, Dripić u Podvinju, Dumengjić u Sredancima, Galović u Sikirevcima, Jozičić Josip u Vodjincima, Kolarić u Komletincima, Rotter Marijan u Retkovcima i Županić Luka u Andrijevcima (god. 1837.). (Vidi str. 359.).

Ovom je prilikom navedeno, da je nadučitelj Kuss obučavao u voćarstvu 27 učenika, a lijep su uspjeh polučili u usmenom računstvu ovi učitelji: Dripić u Podvinju, Jerković u Gjeletovcima, Jozičić u Vodjincima i Minjanović u Ivankovu.

Mikoević Antun, podučitelj u Vinkovcima; Očevčić Josipa, školska pomoćnica u Vinkovcima; Topalović Antun u Zdencima, Supčić Ivan u Sikirevcima, Tabaković Pavo u Vrbanji, narodni učitelji (god. 1838.). I ovdje je napose istaknuto, da je nadučitelj Kuss obučavao u voćarstvu 55 učenika, da je županjski učitelj Topolković polučio sjajan uspjeh u obučavanju gluhonijemoga dječaka Vučičevića, i da su se učenici Marijana Rottera u Retkovcima i Josipa Minjanovića u Ivankovu odlikovali u svim predmetima, a osobito pak u usmenom računstvu.

Radovanović u Kutima, Dretvić u Gradištu, Gjukić u Slakovcima i Maršić u Rajevu selu, narodni učitelji (god. 1839.). I

ovom je prilikom istaknuto, da se županjski učitelj Topolković bavi uspješno obučavanjem gluhonijemoga učenika Vućičevića, a nadučitelj Kuss obučavao je učenike teoretično i praktično u voćarstvu.

Stivić u I. satniji, Brkić i Vinković u II., Beraković i Vinković u III., Šokčević u IV. satniji, zatim Pavleković u Gundincima, narodni učitelji (god. 1840.); Riesel Mijo, njemački općinski učitelj u Županji; Zvirotić u Dolj. Bebrini, Benić u Perkovcima, Košević u Soljanima, Martinović Petar u Podgradju, Maršić u Nijemcima, Mihić u Podgajcima, narodni učitelji; Jelisava Tomašević, školska pomoćnica (god. 1841.). God. 1841. obučavali su učenike u svilogojstvu i voćarstvu učitelji prve satnije: Gjurčević, Topalović i Stivić. — Božanović u Rajevu selu, Čajkovac Andrija u Prkovcima, Jemrić Mijo u Šiškovcima, Polić Antun u Vrbanji, Rugašević Stjepan u Gjeletovcima, Šemperović Imbro u Abševcima, Trgovčević Ferdinand u Svilaju, narodni učitelji (god. 1842.). — Petar Tomašević, školski pomoćnik u Vinkovcima, koji je obučavao učenike u glazbi i pjevanju (g. 1843.). Stojanović Mijat, njemački općinski učitelj u Babinoj Gredi; Bičanić Ivan, školski pomoćnik u Brodu (god. 1845.). Pavleković Ivan, podučitelj u Drenovcima (god. 1846.). Klaić Franjo, državni učitelj, Marković Adam u Županji i Alojsij Lucarić u Nov. Jankovcima, općinski učitelji (god. 1850.). Jurković, državni učitelj, Ergotić, Glavačević Josip, Šunić, narodni učitelji (god. 1851.). Katušić u Babinoj Gredi, Knežević u Šiškovcima, Kolarić u Privlaci, Kolarević u Andrijevcima, općinski učitelji (god. 1852.). Mihaljević u St. Mikanovcima i Gregorović u Babinoj Gredi, narodni učitelji (god. 1853.). Tomašević Petar, nadučitelj u Vinkovcima; Matković Nikola i Šuvić Marijan, podučitelji u Vinkovcima; Ergotić Josp u Vrbanji, Gjoić Antun u Privlaci, Jugurčić Stjepan u Gundincima, Živković Grga u Štitaru, njemački općinski učitelji; Vlašić, Mirković i Leović, narodni učitelji (god. 1854.). Jovanovac Josip, školski pomoćnik, Azapović Josip u Račinovcima, Ivanetić, narodni učitelji (god. 1855.). Glavačević Josip (drugi), Kovačević Petar, Mirković Martin, Tunuković Gjuro, Scholl Gjuro, općinski učitelji (god. 1856.). Marković Adam, državni učitelj u Cerni; Vidaković Bartol, Žderić Antun, općinski učitelji (god. 1857.). Spudić Ivan, nadučitelj u Vinkovcima; Jugurčić Stjepan, Kovacic Franjo i Vidaković Pavo, trivijalni učitelji; Alasić, Batory, Lovretić Antun, Matijašević Josip, Stanić, općinski učitelji (god. 1858.). Lešić Mijo u Babinoj Gredi, Radičević,

Malović Karlo u Bošnjacima, Valić Mato, općinski učitelji (god. 1860.). Jorgović Pavo u Oroliku i Novoselović Mato u Čajkovcima, općinski učitelji (god. 1862.). Knežević, kapral, kao suplenta u Gundincima (god. 1863.).

Leurs pl. Marija, učiteljica u Vinkovcima; Knežević Andrija i Vrbanjac Nikola, podučitelji u Vinkovcima; Grgić Ilija u Cerni, Jovanovac Gjuro u Gradištu, Jugurčić Josip u Jankovcima, Kladarić Franjo u Sikirevcima, Knežević Franjo u Gundincima, Knežević M. u Glogovici, Kovačević Luka u Podvinju, Lončarević Mato u Dolj. Vrbi, Marinović Mijo u Podcrkavlju, Mirković Gjuro u Ruščici, Sudić Josip u St. Topolju, Vučković Lovro u Vrpolju, općinski učitelji. Pohvalno priznanje dobili su ti učitelji od pukovnika Schvarzenbrunnera god. 1864.

Na temelju izvještaja o ispitima, koje je god. 1865. održao u našim školama potpukovnik Grubišić, dobili su pohvalu od pukovnijskoga zapovjedništva, komu je na čelu bio pukovnik Jovanović, ovi učitelji:

Spudić Ivan, nadučitelj; pl. Leurs Marija, učiteljica; Alasić Stanko, Beraković Josip, Glavačević Josip, Jozić Ivan, Knežević Franjo, Leović Franjo, Marinović Mijo, Markovac Mato, Matijašević Marko, Matijevac Franjo, Mirković Martin, Novoselović Mato, Vilić Luka, Vuković Marijan i Žderić Antun, općinski učitelji. Matijašević se bavio pčelarstvom, a Žderić se u Beravcima bavio pamučarstvom. (Vinkovci, 23. ožujka 1866.).

Soltoković, trivijalni učitelj; Barušić Mato i Valić Mato, podučitelji; Matijević Marko i Vučičević Anton, opć. učitelji (god. 1866.).

Godine 1868. održavala je ispite u pukovniji nova školska komisija. Članovi komisije bili su: Spudić Ivan, nadučitelj; Bolthauser, Čičerić i Hass, majori; Šišić, kapetan. Te godine odlikovali su se svojim školskim radom: Purić Stanko, Knežević Andrija i Valić Mato, državni učitelji; Baćani Vinko, Lešić Mijo, Nikoljačić Ilija i Vuković Marijan, njemački općinski učitelji i narodni učitelj Ivan Jozić. — Ergotić Adam, Batory Julio i Šokčević Andrija, narodni učitelji (god. 1868./9.). Čaklović Gabro, narodni učitelj i Malović Ljubica, narodna općinska učiteljica (god. 1869./70.). Bošnjaci su prvo selo u bivšoj brodskoj pukovniji, koje je osnovalo djevojačku školu, a Malovićeva je prva učiteljica, koja je počela služiti u Bošnjacima god. 1869. Bušić Ivan u Gunji i Šljivarić Andrija u Račinovcima, pučki učitelji (god. 1870./71.).

Radi marljivosti tečajem školske god. 1872./3. pohvaljeni

su: Kučera Franjo, nadučitelj; Jugurčić Stjepan, Glavačević Josip, i Vrbanjac Nikola, učitelji u Vinkovcima; Purić Stanko i Jozić Ivan, učitelji u Nijemcima; Marković Adam, učitelj u Cerni; Jovanovac Gjuro, učitelj u Gradištu; Lešić Mijo i Martinović Ivan, učitelji u Babinoj Gredi; Grgić Ilija, učitelj u Prkovcima; Bušić Ivan, učitelj u Gunji; Kladarić Franjo, učitelj u Sikirevcima; Baćani Vinko, učitelj u Županji; Žderić Antun, učitelj u Beravcima; Čaklović Gabro, učitelj u Vrpolju; Bogdanović Ladislav, učitelj u Soljanima; Batory Julio, učitelj u Ivankovu; Ergotić Adam, učitelj u Trnjanima; Dumić Karlo, učitelj u Vel. Kopanici; Kalajdžić Jakob, učitelj u Garčinu; Malović Ljubica u Bošnjacima i Prizrić Evelina u Drenovcima, učiteljice.

To učiteljsko osoblje dobilo je za svoj rad pohvalu u posljednjoj godini pukovnijske uprave.

Nagrada učiteljima državnih škola. Na temelju previšnje odredbe, koja je oglašena reskriptom od 27. studenoga 1817., dobili su u ovoj periodi, koliko se dosad iz starih spisa pribirati moglo, nagradu u iznosu od 50 for. ovi učitelji državnih škola brodske pukovnije:

Jovanovac Pavo, učitelj trivijalne škole u Kopanici, za god. 1831.; Klaić Ferdo, učitelj trivijalne škole u Garčinu, za god. 1833.; Blašković Hilarij, učitelj trivijalne škole u Cerni, za god. 1837.; Soljančević Mijo, učitelj glavne škole u Vinkovcima, za god. 1841.; Pavleković Ivan, učitelj trivijalne škole u Drenovcima, za god. 1850.; Filipović Josip, učitelj trivijalne škole u Vel. Kopanici, za god. 1852.; Purić Stanko, učitelj trivijalne škole u Nijemcima, za god. 1853.; Šuvić Marijan, učitelj glavne škole u Vinkovcima, za god. 1854.; Marković Adam, učitelj trivijalne škole u Cerni, za god. 1857.; Jugurčić Stjepan, učitelj glavne škole u Vinkovcima, za god. 1858.; Vidaković Pavo, učitelj trivijalne škole u Garčinu, 52 for. 50. krajc. za god. 1860.; Knežević Andrija, učitelj trivijalne škole u Garčinu, za god. 1866.; Valić Mato, učitelj trivijalne škole u Garčinu, za god. 1869./70. Nekoji od navedenih učitelja, dok su službovali, dobili su višeput takvu nagradu.

Reskriptom državnoga vojnog ministarstva od 29. prosinca 1871., odio 10. br. 5720 dopitana je Adamu Markoviću, trivijalnomu učitelju u Cerni, nagrada u iznosu od 52 for. 50 nč. za njegov odlični rad u školskoj god. 1870./71. On je tu nagradu podigao iz poreznoga ureda, a dotle su je učitelji dobivali iz pukovnijske proventne blagajnice. To je bila posljednja nagrada,

koju je erarski učitelj dobio na osnovi previsnje odluke od god. 1817. — Prvi državni učitelj, koji je takvu nagradu dobio u našoj pukovniji, bio je, kako je to već spomenuto, Filip Vukovac, učitelj glavne škole u Vinkovcima, a rodom iz Vel. Kopanice.

Reskriptom od 5. veljače 1829. B. 569 rečeno je, da nadučitelji nemaju prava na nagradu od 50 for., nego samo podučitelji, jer su nadučitelji dobivali na godinu 300 for. plaće, a podučitelji dugo vremena samo 180 for. Ako nije bilo u pukovnijskom području vrsna podučitelja, onda je mogao dobiti nagradu nadučitelj.

Izvanredne nagrade. Reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 7. ožujka 1839. B. 911 dopitana je nagrada od 20 for. konv. vr. Ivanu Topolkoviću, njemačkomu općinskom učitelju u Županji, koji je god. 1838. marljivo i uspješno obučavao školsku mladež. — Reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 20. siječnja 1848. B. 359 dopitana je nagrada od 20 for. konv. vr. Franji Ž. Matijevcu, elementarnomu učitelju u Vel. Kopanici, koji je bio opisan kao vrlo marljiv učitelj. — Za marljivo i uspješno djelovanje u opetovnici dobili su na temelju naredbe najviše oblasti nagradu od 20 for. kon. vr.: Jovanovac Josip, školski pomoćnik u Vinkovcima, god. 1855. i Kirin Emil, podučitelj u Brodu, god 1857.

Gospodarstvo. Dne 16. veljače 1836. odaslan je otpis glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu zemaljskoj školskoj komisiji u Vinkovcima na izvještaj o školstvu u brodskoj pukovniji za godinu 1835. U otpisu je izjavilo glavno zapovjedništvo svoje zadovoljstvo nadučitelju Kussu u Vinkovcima, koji je god. 1835. obučavao učenike u voćarstvu. Kuss se i nadalje bavio obukom u voćarstvu na potpuno zadovoljstvo pretpostavljene oblasti. Po mom mišljenju on je prvi učitelj u našoj pukovniji, koji je u drugoj periodi razvitka našega školstva počeo obučavati učenike u toj grani gospodarstva.

God. 1839. izdao je pukovnik Fröhlich naredbu, da učitelji elementarnih škola obučavaju učenike u kalamljenju voćaka u onim mjestima, gdje su za to bili uredjeni školski vrtovi (Plantagegarten). Časnicima od uprave preporučio je, da na to paze i da o tom svake godine podnesu izvještaj pukovnijskomu zapovjedništvu. Još je istaknuo, da se za škole mogu nabaviti košnice s pčelama u onim mjestima, gdje bi se učitelji htjeli baviti pčelarstvom.

Na prijedlog nekojih školskih ravnateljstva, medju kojima

je bilo i ravnateljstvo naših škola, da se u opetovnice uvede obuka u voćarstvu, pčelarstvu i svilogojstvu, gdje je mladež starija i zrelija, odgovorila je viša oblast god. 1853., da bi se to moglo provesti samo u onim mjestima, gdje mladež marljivo polazi opetovnice, a u svagdašnjoj školi može se mladež u tim predmetima obučavati poslije redovitoga školskog vremena.

Iz izvještaja o voćarstvu i pčelarstvu, koji su god. 1858. podastrti pukovniji, može se razabrati, da se voćarstvo najbolje gajilo u vinkovačkoj i županjskoj satniji. Ivankovačka je satnija izvijestila, da u svom području nema ni državnih, ni njemačkih općinskih škola, a u narodnim školama da su dječaci slabi, pa radi toga nijesu obučavani u voćarstvu. Tako je izvijestila tu oblast i andrijevačka satnija. U Babinoj Gredi obučavao je mladež u voćarstvu teoretično i praktično učitelj Mijo Lešić, a pri kalamljenju voćaka pomagao mu je i sam poručnik od uprave Benaković. U Nijemcima, gdje je u to doba služio kao trivijalni učitelj Stanko Purić, obučavani su u voćarstvu ovi učenici:

Bošnjaković Marko i Martin, Gjurašević Marko, Krnić Ivan, Lovretić Franjo, Matošević Marijan, Žderić Stanko i Živković Grga iz Nijemaca; Meseljević Josip i Vrabac Andrija iz Abševaca; Stipanović Antun iz Gjeletovaca; Cenić Ivan iz Komletinaca; Terzić Martin iz Novoga sela; Baišev Gligorija i Janković Nikola iz Adaševaca; Gavrić Uroš, Gjurić Uroš i Sidjanin Savo iz Ilinaca; Bubalović Marko iz Račinovaca i Paunović Vaso iz Šarengrada. Odatle vidimo, da su trivijalnu školu u Nijemcima pohadjali i nekoji učenici iz mjesta, koja u to doba nijesu pripadala našoj pukovniji, a ta mjesta jesu: Adaševci, Ilinci i Šarengrad.

Trivijalna škola u Garčinu nije imala svoga voćnjaka, pa je zato morao učitelj Vidaković voditi učenike u tudje voćnjake, gdje ih je obučavao u voćarstvu. Još je naveo učitelj, da nije mogao obučavati učenike u pčelarstvu, jer nije bilo u mjestu ni državnih, ni općinskih, ni privatnih košnica s pčelama. Ljudi su dakle slabo marili za pčele i za med.

Reskriptom od 17. ožujka 1868., odio 10. br. 1077 obligatno je uvedeno gospodarstvo u krajiške škole. Kako se u to doba obradjivao taj predmet u školama naše pukovnije, najbolje ćemo se uvjeriti, ako ovdje navedemo ona školska mjesta, koja te godine nijesu imala školskih vrtova, u kojima bi se učenici obučavali u voćarstvu. Ta mjesta jesu: Abševci, Andrijaševci, Andrijevci, Babina Greda, Banovci, Beravci, Bošnjaci,

Čajkovci, Glogovica, Gradište, Gunja, Gjurići, Jankovci, Jaruge, Ivankovo, Komletinci, Kruševica, Kupina, Laze, Novi Mikanovci, Mirkovci, Novo selo, Oprisavci, Orolik, Perkovci, Podcrkavlje, Podgajci, Podgradje, Privlaka, Prkovci, Prnjavor, Račinovci, Rajevo selo, Retkovci, Slakovci, Sikirevci, Sredanci, Soljani, Svilaj, Šamac, Štitar, Novo Topolje, Varoš, Vodjinci, Zadubravlje, Županja. Sva ta mjesta bila su bez školskih vrtova i god. 1870., kad su navedena još i ova mjesta, koja nijesu imala školskih vrtova: Doljna Bebrina, Gjeletovci, Klakar, Neudorf, Novigrad, Otok, Podvinje, Ruščica, Strizivojna, Staro Topolje i Vrpolje.

U izvještaju o školstvu brodske pukovnije za god. 1869. navedeno je, da su u vlastitom svom vrtu obučavali učenike u voćarstvu učitelji i to: u Babinoj Gredi, Beravcima, Bošnjacima, Glogovici, Jarugama, Jankovcima, Kupini, Mirkovcima, Podcrkavlju, Retkovcima, Sikirevcima, Soljanima i Štitaru.

Nijednoga pčelca nijesu imala god. 1869. ova školska mjesta: Abševci, Andrijaševci, Andrijevci, Beravci, Gunja, Gjeletovci, Gjurići, Ivankovo, Klokočevik, Komletinci, Kruševica, Kuti, Laze, Novi Mikanovci, Mirkovci, Novigrad, Novo selo, Podgajci, Podgradje, Privlaka, Prkovci, Račinovci, Rajevo selo, Sredanci, Strizivojna, Svilaj, Šamac, Šiškovci, Novo Topolje, Trnjani, Varoš, Vrhovina, Vrpolje, Zdenci i Županja.

U izvještaju za god. 1869. zabilježeno je, da se s dobrim uspjehom bavio pamučarstvom Antun Žderić, učitelj u Beravcima, o čem se uvjerila i ispitna komisija prigodom održavanja godišnjega ispita. Taj je dakle učitelj gajio u Beravcima pamučiku i dobivao od nje pamuk.

Pčelarstvom su se bavili god. 1870. učitelji u ovim školskim mjestima: u Babinoj Gredi, Dolj. i Gor. Bebrini, Beravcima, Bošnjacima, Cerni, Čajkovcima, Drenovcima, Garčinu, Glogovici, Gradištu, Jarugama, Klakaru, Kupini, Kutima, Nijemcima, Neudorfu, Oprisavcima, Perkovcima, Privlaci, Ruščici, Sikirevcima, Slakovcima, Štitaru, Topolju, Vrhovini i Vrpolju.

Pučki učitelj i pripravnik gospodarske škole u Križevcima Franjo Peičić, rodom iz Cerne, dobio je od vojnoga ministarstva otpisom od 11. kolovoza 1871., odio 10. br. 4120 dopuštenje, da putuje po Krajini i da proučava narodne običaje u pogledu gospodarstva. Najviše ga je zanimalo obradjivanje polja, oplemenjivanje voćaka, zatim stočarstvo i pčelarstvo. O svom putovanju napisao je u Križevcima 27. prosinca 1871. izvještaj za

glavno zapovjedništvo. Iz toga izvještaja uzet ćemo ono, što se tiče našega kraja. Evo njegovih riječi:

„Dne 28. kolovoza t. g. uputio sam se parobrodom do Šamca, došav u šestu satniju Babinugredu brodske pukovnije, imao sam priliku narod propitati, kakva mu je ljetina ove godine izašla, kako se u gospodarstvu napreduje; nu dobio sam za odgovor, da su već 2 godine danah od mnogih kišah polja i livade poplavljene tako, da im ljetina zločesto stoji i da će veliku oskudicu u hrani patiti. U istom mjestu razgledao sam voćnjak općinski, koji ni najmanje svojoj svrhi neodgovara. Uputio sam se u istom mjestu tamošnjemu pučkomu učitelju g. Lešiću, koji mi je pokazao krasno uredjeni pčelinjak, držeći se načelah „Dzierzonovih.“ Isti je pčelinjak postavljen u školskom vrtu, gděno sam i mladi voćnjak vidio, koji je, kako mi je isti učitelj kazivao, odgojen od školske mladeži.

Uputio sam se u osmu satniju iste pukovnije u Cernu, tamo mi je narod kazivao, da mu je ljetina zločesto izpala od mnoge kiše, koja jim je sve njive i t. d. poplavila i da isto obstojeće drvetje (voćke) obamrlo. Zemljišta iste satnije imaju visoki položaj i mogla bi od poplavljenja premnogih kišah oslobodjena biti, ako bi se struge izkopale, kojimi bi se kišnica odvodila u potok, koji se u blizini nalazi. Cerna je od samih vodah obkoljena, dakle tu, kako rekoh, mogle bi njive i t. d. od poplavljenja oslobodjene biti. Narod bi dragovoljno struge (Graben) kopao, kad bi mu se naznačilo, kojim pravcem da to čini.

U Cerni sam polazio tamošnjega c. kr. učitelja, g. Adama Markovića, koji zaslužuje pohvalu poradi gojitbe pčelah. Isti imade svoj pčelinjak za učionom, u kojoj okolici nasadio je različita cvetja, takodjer u blizini 3 hvata udaljeno nalazi se voćnjak s niskim voćkami, koje služe za rojenje pčelah, da dalje neotidju. Rečeni učitelj posjeduje ove godine 20 prisjedah (staracah pčelacah) i dobi od ovih 65 pčelacah. Svega skupa posjeduje 85 košnicah. Isti učitelj odgaja pčele po vlastitom izkustvu racionalno, što mu i dobar uspěh zasvědočiva. Stan, ili obično zvani uliščar pčelah, je košnica izpletena od šibah i biele loze, spolja mazom izmazana i od dasakah načinjena, koja je po načinu Dzierzonovom sastavljena, t. j. isto onako okvirići (Rähmchen), na kojih pčele sati (Waben) prave, providjeno skupa s prozorići i vratima, koja se otvoriti i svi okviri skupa s pčelami povaditi mogu. Kod tih okvirah nam je moguće sav puk (pčele) i njihovo djelo dobro razgledati i njihov sadržaj i imetak

podpuno razmatrati, ter u slučaju, ako bi pčelac na čem oskudicu imao, lasno je nadoměstiti, što u košnicah prostih nije moguće. Kako mi je isti učitelj kazivao, je ove godine dva pčelca, koji su slučajno svoju maticu (Königin) izgubili, spasio. Vidivši to, otvori vratašca i povadi napokon sve okviriće, ter razgledavši vidi, da jim matica fali. Da mu pčele nepoginu ili se nerazpu, podreže dva matičnjaka i metne svakom po jednog, za 14—18 danah izlegu pčele maticu, umire se i odmah započmu živahno i veselo svoj rad obavljati.

Kako navedoh, uvidit će svaki, da se uljišta Dzierzonova preporučiti mogu iz uzroka toga, što se svaki osvědočiti može, imade li pčelinjak potrebit imetak, a to si svaki praktični pčelar napraviti može jednostavno. Uzme 4 daske i sastavi skupa, ter unutra isto tako okviriće naniže kao u Dzierzonovoj košnici, to je jednostavni i najjeftiniji način. Da u tako napravljenih košnicah samo jedan pčelac metnuti se može, razumije se samo po sebi. Tu sam zaista imao priliku viditi racionalno gospodarstvo u pčelarstvu. U istom sam mjestu prigledao občinski sadiljnjak (Plantage), nu malo sam u istom oplemenjenih voćakah našao. No nije se ni najmanje čuditi, da takovi sadiljnaci neodgovaraju svojoj zadaći, jer nema vještih ljudih u voćarstvu.

U 11. satniji Županji iste pukovnije imao sam priliku prigledati gospodarsko društvo i tu sam vidio, da pod nadzorom g. liečnika Kezmana dobro napreduje. Isto društvo, kako je poznato slavnomu c. kr. vojnomu zapovjedničtvu, ustrojeno je prije tri godine danah i s vremenom moći će se očekivati dobar napredak. U istom družtvu vidio sam mnoge graničare kao članove upisane, a tom im pruža priliku, da će isti s vremenom uviditi, koju će korist od svoga gospodarstva uživati moći. Od prěke nužde bilo bi, da bi se takvo gospodarsko društvo u svakom kotaru ustrojilo i pokušalište uvelo te upravljalo po izučenom rataru na ovděšnjem nižjem odjelu, koji je teoretično i praktično izvěžban, da bi narod imao priliku praktično postupanje kod oplemenjivanja voćakah i t. d. viditi.

Takodjer u Štitaru sam vidio iste satnije kod g. Živkovića, tamošnjega učitelja, lepo uredjeni pčelinjak, ustrojen po Dzierzonovih načelih. Kod rečenoga učitelja vidio sam na njegovih zemljištih „živi plot“, koji pruža priliku narodu pokazati, od koje je važnosti ovakva ograda, jer takova veoma dugo uz valjanu gojitbu trajati može, pa klaštrenjem može se kolje za vinograd dobiti. Isti mi je g. učitelj takodjer kazivao, da je

narod prinukao na čitanje „Sloge“, izlazećega lista u Trstu, koji se zanima najviše poukom u gospodarstvu, i da 13 predbrojnikah u istom mjestu imade. Znamo, da je svaki početak težak; nu dobrom voljom i uztrajnostju moći ćemo i mi do žudjena cilja dojti, ako samo budemo prosvetiteljah i uputiteljah naroda imali.

Tako sam imao priliku po brodskoj pukovniji putovati i uvidio sam, da bi uz dobar naputak i pouku kod našega naroda u gospodarskoj struci mnogo se postići dalo.

U Brodu na Savi vidio sam lěpo uredjeni sadiljnak (Plantage), koj je prije 2 godine nasadjen pod nadzorom tamošnjega nadučitelja g. Kučeka, i u kojem imade do 500 mladih voćakah. Vriedno je preporučiti, da isti sadiljnak i nadalje u dobrom stanju ostane, kao je do sada.“

Ratarnicu u Križevcu svršili su do god. 1870. ovi naši Brodjani: Franić Jakob iz Jaruga (1861. do 1864.), Bušić Rok iz Županje (1864. do 1867.), Benić Mato iz Podcrkavlja (1866. do 1869.) i Božić Marko iz Podvinja (1867. do 1870.).[1]

Učitelji u našem kraju slabo su se bavili svilogojstvom. Za taj su se posao više brinule žene u našem kraju. Tako se čita, da je g. 1864., kadno je u Zagrebu održavana prva dalmatinsko-hrvatsko-slavonska izložba, poslala na izložbu pokrivalo iz sirove svile Marija Štević iz Podvinja. Vlastiti proizvod čahurica i predenja, a otkano na običnom stanu (stative). Jela Radovanović iz Podvinja poslala je platno iz sirove svile. I tuj se veli: „Vlastiti proizvod čahuricah i dalnje priredjivanje.“ To su dakle bile izvrsne svilogojke, koje su znale i svilu s čahurica odmatati, presti i tkati na običnim stativama.

O svilogojstvu napisao je Peičić ovo: „Svilarstvo, koje je u vojnoj Krajini razšireno bilo, današnji dan obamrlo je. Dudinjaci su stari obamrli, a za mladi narastaj malo se tko brine.“

Na temelju reskripta vojnoga ministarstva od 9. ožujka 1871. i naredbe glavnoga zapovjedništva od 17. ožujka t. g. pozvao je pukovnik Todorović 22. ožujka t. g. satnijska zapovjedništva, da odmah pozovu učitelje i lugare, da se bave gajenjem hrastova svilca „Yama Maj.“ U Strizivojni se bavio tim gajenjem lugar Stjepan Vukašinović, rodom iz Andrijevaca. Lijepo su se bile razvile gusjenice na mladim hrastićima, ali je uspjeh bio slab, jer su grabežljive ptice utamanile veći dio tih gusjenica, koje su se hranile hrastovim lišćem.

[1] Spomenica o petdesetgodišnjem postojanju kr. višeg gospodarskog učilišta i ratarnice u Križevcu. God. 1910.

Školske zgrade i školske potreboće. U otpisu c. kr. glavnog zapovjedništva u Petrovaradinu od 22. srpnja 1844. Q. 1927, kojim se odgovorilo na izvještaj o školstvu u brodskoj pukovniji za god. 1843., navedena su mjesta, koja nijesu imala valjanih školskih zgrada, pa se zato morala držati obuka u općinskim stražarnicima ili pak u mrtvačnicama. Stražarnice su bile tamne i od veće česti trošne, a mrtvačnice su stajale obično osamljene, i to izvan sela. To su bile male i oniske drvene zgrade s jednom prostorijom ili sobicom. Mrtvačnice nijesu vazda upotrebljavali za smještanje mrtvaca do ukopa, pa su ih onda mogli za nuždu uzeti za učionice.

Mjesta, gdje se u takvim prostorijama obučavala mladež, bila su ova: Abševci, Banovci, Glogovica, Gunja, Gjeletovci, Gjurići, Mala Kopanica, Kupina, Novi i Stari Mikanovci, Novigrad, Novo selo, Oprisavci, Orolik, Podgajci, Prnjavor, Račinovci, Rajevo selo, Soljani, Sredanci, Šamac, Šiškovci, Novo i Staro Topolje i Vrbanja.

Iza toga su navedena mjesta, koja su doduše imala vlastite školske zgrade, ali te zgrade nijesu bile udešene prema svrsi. Nekoje su bile trošne i tamne, a nekoje opet nijesu bile udešene prostorom prema broju školskih polažajnika. Mjestimice su bili i zahodi trošni i nijesu bili odijeljeni, pa je tako muška i ženska mladež imala zajednički zahod. Tako uredjene školske zgrade imala su ova mjesta: Babina Greda, Čajkovci, Gradište, Gundinci, Ivankovo, Komletinci, Nijemci, Otok, Strizivojna i Vodjinci. U Gundincima nije mogla stati u školu ni trećina učenika.

Oblast je preporučila, da se sagrade što prije nove školske zgrade iz solidna materijala i da u svakoj zgradi bude i stan za učitelja. Što je oblast odredila, da se u školskoj zgradi sagradi i stan za učitelja, bio je povod taj, što su učitelji dotle stanovali u svojim krajiškim zadrugama, kojima su morali dati svoju plaćicu, što su je kao učitelji dobivali. S tim nijesu bili zadovoljni zadrugari, nego su napadali učitelja, što s njima nije radio zadružne poslove. S početka je bila sama oblast za to, da učitelji stanuju u zadruzi, da lakše mogu živjeti. Kad su pak učitelji prijavili oblasti, kako u zadruzi žive, onda im je dopustila, da stanuju izvan zadruge.

Školski namještaj nije bio posvuda valjano uredjen, a osobito su klupe bile loše napravljene, jer su ih pravili sami krajišnici. Loš školski namještaj imale su škole u ovim mjestima: u Gornjoj Bebrini, Cerni, Klakaru, Komletincima, Maloj Kopanici, Kruševici, Kupini, Lazama, Oprisavcima, Oroliku, Perkovcima, Prnjavoru, Retkovcima, Soljanima, Svilaju, Šušnjevcima, St. i Novom Topolju. U Bošnjacima je bilo malo klupa.

Nijedna elementarna škola u pukovniji nije imala ormara za spremanje protokola, knjiga i pisaćega materijala i t. d. Ormare je valjalo nabaviti, a kod malih općina mogla je satnija odrediti, da se mjesto ormara priredi ladica pisaćega stola tako, da se može zaključati, jer su se kod nekih škola izgubili zapisnici s razloga toga, što se nijesu mogli spremiti na sigurno mjesto. Protokola za prijepise naredaba, za različne podneske za popis i klasifikaciju učenika nijesu imale škole i to: u Glogovici, Novim Mikanovcima, Podcrkavlju, Podvinju, Račinovcima, Svilaju, Sredancima i Zdencima.

U otpisu glavnoga zapovjedništva od 28. prosinca 1847. čita se, da valja sagraditi posve nove školske zgrade i to: u Abševcima, Čajkovcima, Gradištu, Gunji, Gjurićima, Maloj Kopanici, Kupini, Novigradu, Prnjavoru,

Račinovcima, Rajevu selu, Strizivojni, Šamcu, Novom Topolju i Vodjincima, jer je u tim mjestima držana obuka u stražarnicama ili pak u mrtvačnicama. Školske prostorije trebalo je proširiti i to: u Bošnjacima, Drenovcima, Gundincima, Komletincima, Novom selu, Perkovcima, Štitaru, Trnjanima, Vrpolju i Županji.

Dne 27. ožujka 1857. izjavilo je glavno zapovjedništvo u Zagrebu svoje zadovoljstvo općini u Glogovici, što je sagradila novu školsku zgradu, a 8. ožujka 1858. pohvalilo je općinu u Šamcu, što je takodjer sagradila novu školsku zgradu.

Tako su općine započele graditi školske zgrade, a to se osobito istaklo u izvještaju o školstvu god. 1861. No ipak je bilo i do konca krajiške uprave mjesta, gdje nije bilo zgodnih školskih zgrada, dok su državne škole bile u dobrom stanju prije razvojačenja Krajine. Kad je Krajina ukinuta, pripale su općinama sve državne školske zgrade, da se i nadalje upotrebljavaju u školske svrhe.

Na prijedlog pukovnika Todorovića od 17. srpnja 1873. ustupljen je nastojanjem zapovjedajućega generala Mollinary-a lijep broj časničkih stanova općinama za priredjivanje škola i učiteljskih stanova. Tako se iz izvještaja zna, da su ustupljeni časnički stanovi općinama u ovim mjestima: u Andrijevcima, Babinoj Gredi, Cerni, Duboviku, Gradištu, Gundincima, Gjeletovcima, Ivankovu, Komletincima, Vel. Kopanici, Kruševici, Mirkovcima, Oroliku, Otoku, Podvinju, Retkovcima (časničko dvorište), Sikirevcima, Strizivojni, Šušnjevcima, St. i Nov. Topolju, Trnjanima, Vinkovcima, (stan drugoga majora) i Vranovcima. Medju tim stanovima bilo je više kapetanskih stanova, a bilo je više i takovih stanova, koji su imali i prostrano dvorište i velik vrt. Kapetanski stan u Sikirevcima imao je dvorište od 695□°, a vrt je iznosio 1 jutro i 411□°. Taj je stan upotrebljen za dječačku školu i za učiteljev stan.

Obuka u grčkoistočnim školama. U otpisu glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu od 28. prosinca 1847. čita se, da se po izvještaju školske komisije učenici tih škola nauče u prvoj školskoj godini samo poznavati slova i Očenaš; u drugom godištu nauče sricanje i mole Očenaš i Vjerovanje; u trećem godištu čitaju „Nahmenbüchlein“ i počnu pisati, a u četvrtom godištu čitaju „Časlovac“ i počnu računati. S takvim napretkom nije bilo zadovoljno glavno zapovjedništvo.

Zadaća pučke škole. Znamo, da su prve naše škole imale uglavnom tu zadaću, da priprave dovoljan broj pismenih mladića za vojničku službu, a u drugom redu se istaklo i to, da mladež pripravljaju i za svagdašnji život u krajiškim zadrugama.

Tako je to bilo na početku, a poslije bila je zadaća naših škola, da se u njima uzgaja uopće čestit i valjan narod. To se može najlakše razabrati iz naredbe hrvatsko-slavonskoga zemaljskog vojnog zapovjedništva u Zagrebu god. 1853., u kojoj se ističe, da školske oblasti kod pregledanja škola moraju na-

stojati, da se uvjere i o tom, kakav duh vlada u djeci u pogledu štovanja Boga, oblasti i roditelja, kako se učenici vladaju u crkvi, u školi i kod kuće, da li slušaju svoje roditelje, kad im zapovijedaju, da nešto rade, ili se pak lijene kao neposlušna djeca. Školska obuka ne smije otklanjati djecu od posla, koji je skopčan s njihovim budućim zvanjem, nego treba da ih što više na to upućuje, jer je upravo to svrha, koja se želi postići školskom obukom; u njoj leži ona sakrivena korist, koja je jedina sposobna, da u narodu odstrani mržnju i strah prema školi.

Kad roditelji vide, da se djeca, koja školu polaze, uvelike razlikuju od djece, koja škole ne polaze, u pogledu bogobojazna vladanja, poslušnosti i štovanja, onda će rado slati svoju djecu u školu i rado će sa svoje strane raditi oko toga, da školska obuka uspijeva.

Napokon je istaknuto u navedenoj naredbi, koja je čitana i u našoj pukovniji, da se može s potpunom sigurnosti očekivati, da će napredovati školstvo, a po njemu i kultura krajiškoga naroda, ako budu osobe, kojima je povjeren nadzor nad školama i uprava krajiškoga školstva, prijateljskim razgovorom podsjećale učitelje na točno i savjesno vršenje njihovih znamenitih dužnosti, da potiču djecu na marljivost, ćudorednost, bogobojažljivost i poslušnost, pa ako budu susretale i župno svećenstvo kao katehete sa štovanjem i pristojnošću.

Putna osnova za održanje ispita. Više od 70 godina postojala je u Vinkovcima školska komisija, koja je odredjivala dane za održavanje ispita u školama brodske pukovnije. Prva putna osnova za održavanje ispita, što ju je sastavila poslije slavonske školske komisije bansko-slavonska školska komisija sa sijelom u Petrinji, izdana je 27. travnja 1853. Po toj osnovi uzeta su za održavanje ispita školska mjesta ovim redom:

17. svibnja prije podne Varoš, Podvinje i Podcrkavlje, a poslije podne Glogovica i Zdenci.

18. svibnja prije podne Trnjani, Kuti i Dolj. Bebrina, a poslije podne Klakar i Gor. Bebrina.

19. svibnja prije podne Ruščica i Dolj. Vrba, a poslije podne Šušnjevci i Vrhovina.

20. svibnja prije podne Klokočevik i Garčin (trivijalna škola), a poslije podne Garčin i Novo Topolje.

21. svibnja prije podne Staro Topolje i Oprisavci, a poslije podne Svilaj i Sredanci.

23. svibnja prije podne Andrijevci i Perkovci, a poslije podne Divoševcl i Čajkovci.

24. svibnja prije podne Vrpolje i Strizivojna, a poslije podne Stari i Novi Mikanovci.

25. svibnja prije podne Vodjinci i Retkovci, a poslije podne Ivankovo.

27., 28. i 29. svibnja Vinkovci, gdje je postojala glavna škola s tri razreda, zatim djevojačka i grčkoneujedinjena škola. U tim je školama držan ispit 27. i 28. svibnja, a 29. poslije večernje držan je ispit sa šegrtima i opetovnjacima.

30. svibnja prije podne Neudorf i Mirkovci, a poslije podne Jankovci i Laze.

31. svibnja prije podne Slakovci i Privlaka, a poslije podne Otok Komletinci.

1. lipnja prije podne Orolik i Banovci, a poslije podne Gjeletovci Abševci.

3. lipnja prije podne Nijemci, gdje je bila trivijalna i elementarna škola, a poslije podne Podgradje i Novo selo.

4. lipnja prije podne Vrbanja i Soljani, a poslije podne Drenovci, gdje je bila trivijalna i elementarna škola.

6. lipnja Gjurići, Račinovci i Gunja, a poslije podne Rajevo selo Podgajci.

7. lipnja prije podne Bošnjaci i Županja, a poslje podne Štitar Gradište.

8. lipnja prije podne Cerna, gdje je bila trivijalna i elementarna škola, poslije podne Andrijaševci i Prkovci.

10. lipnja prije podne Šiškovci i Gundinci, a poslije podne Babina Greda, gdje je bila njemačka i elementarna škola.

11. lipnja prije podne Šamac i Sikirevci, a poslije podne Beravci i Kupina.

13. lipnja prije podne Prnjavor i Novigrad, a poslije podne Jaruge i Kruševica.

14. lipnja prije podne Velika Kopanica, gdje je bila trivijalna i elementarna škola, a poslije podne Mala Kopanica. — Iz Male Kopanice otišao je ravnatelj preko Garčina u Brod.

Brodske škole nijesu ovdje navedene, jer Brod kao vojni komunitet nije pripadao pod upravu pukovnijskoga zapovjedništva.

Na dan ispita u općim i trivijalnim školama morali su u školu doći i opetovnjaci, pa su i oni bili pitani iz predmeta, koje su učili u školama u odredjene dane, a osobito nedjeljom.

Iza ovršenoga ispita morali su učenici i nadalje polaziti školu, i to do 15. kolovoza, kad je nastupilo vrijeme velikih praznika.

Antolić preporučuje povišicu plaće. Bansko-slavonsko školsko povjerenstvo u Petrinji 2. listopada 1853. piše, da je plaća od 5 for. na mjesec premalena za sadašnje vrijeme za općinskoga učitelja, ma da ima i malo djece u školi. Ističe, da je u križevačkoj i gjurgjevačkoj pukovniji odredjena godišnja plaća za sve općinske učitelje u iznosu od 120 for. na godinu. Antolić je bio ravnatelj.

Vjeroučna obuka za odraslu neškolovanu mladež. C. kr. dvorsko vojno vijeće odredilo je reskriptom od 19. veljače 1838. B. 608, da se sva muška i ženska mladež, koja ne polazi škole, poučava u vjeronauku. Obuka se podjeljivala u župnim dvorima.

Da se u početku ta naredba savjesno vršila, dokazivale su to same žene, koje nijesu nikad škole polazile, pa su ipak znale cijeli kršćanski nauk, nekoje pače napamet od riječi do riječi. Dabome, da im je to bilo teško naučiti, ali su ipak naučile, jer je ta obuka bila uvelike skopčana s njihovom udajom. Reklo se, tko ne nauči kršćanski nauk, ne će se moći ženiti ni udavati, a to je bilo dosta za mladež onoga vremena. Oko g. 1855. govorilo se, da se ta naredba ne vrši onako, kako bi se vršiti morala.

Znatniji podaci o školstvu god. 1854. i 1855. U području naše pukovnije održavali su ispite god. 1854. i 1855. školski ravnatelj Filip Mikoević i potpukovnik Jasić u pratnji jednoga časnika od uprave, a u gradu Brodu ravnatelj i gradski načelnik. Kad su svršili ispite u školama našega područja, onda su potpisali zapisnik i predali ga ravnatelju, koji je otišao u drugu pukovniju, da tamo nastavi pregledanje škola.

Prema niže navedenoj tablici, koja je sastavljena na temelju ispitnih izvještaja, imali smo u području naše pukovnije i grada Broda dvije glavne trorazredne i dvije dvorazredne djevojačke škole, pet dvorazrednih trivijalnih škola, devet njemačkih općinskih škola i šezdeset i osam narodnih škola; ukupno 86 škola.

Škole, učitelji(ce) i mjesni nadziratelji škola.

Mjesto škole	Škola je: glavna trivijalna	Škola je: njem. opć.	Škola je: narodna	Škola je: djevojačka	Učitelja(ice): prezime i ime	Učitelja(ice): službeno svojstvo	Mjesnoga škol. nadziratelja: prezime i ime	Mjesnoga škol. nadziratelja: čin	Godišnja beriva učit lja for.
Brod	1	—	—	—	Jakobanović Tomo	školski pomoćnik	Filipović Petar	trgovac	100
					Kirin Emil	podučitelj			200
					Simonović Mijo	nadučitelj			300
					Vuinović Magdalena	pomoćnica			100
	—	—	—	1	Heinrich Ivana	učiteljica			200
Podvinje	—	—	1	—	Tomčani Stjepan	privr. narod. učitelj	Nolden Hugo	natporučnik od uprave	84
Varoš	—	—	1	—	Vinković Gjuro	narod. učitelj	Radošević Mijo	kapral	100
Podcrkavlje	—	—	1	—	Mirosavljević Ivan	„ „	Rogoja Bartol	kapral	100
Glogovica	—	—	1	—	Stivić Josip	„ „	Kasapović Ilija	isp. kapral	100
Zdenci	—	—	1	—	Topalović Antun	„ „	Abramović Ivan	kapral	60
Trnjani	—	—	1	—	Vrbljančević Marijan	„ „	V. Perkov	natporučnik	60
Šušnjevci	—	—	1	—	Vidaković Stjepan	privr. učitelj	Brkić Šimo	starješina	60
Ruščica	—	—	1	—	Brkić Luka	učitelj	Mirković Grga	„	60
Vrhovina		—	1	—	Baličević Antun	privr. učitelj	Despotović Petar	stražmeštar	60
Klokočevik	—	—	1	—	Krunić Sofronija	kapelan i učitelj	Despotović Petar	„	42
Dolj. Vrba	—	—	1	—	Odobašić Mato	učitelj	Odobašić Mato	„	60
Dolj. Bebrina	—	—	1	—	Stanić Ivan	narod. učitelj	Galić Šimo	stražmeštar	72
Gor. Bebrina	—	—	1	—	Mirković Martin	učitelj	Baričić Medardo	vodnik	60
Klakar	—	—	1	—	Leović Franjo	„	Pitlović Martin	kapral	48
Kuti	—	—	1	—	Mikolčević Marin	privr. učitelj	Mikolčević Franjo	„	48
Garčin					Bošnjaković Franjo	školski pomoćnik	Mikšić Nikola	natporučnik od uprave	100
	—	1	—	—	Vidaković Pavo	podučitelj			200
	—		1	—	Kovačević Gjuro	narod. učitelj			72
Staro Topolje	—	—	1	—	Sudić Josip	učitelj	Matošić Grga	kapral	60
Novo Topolje	—	—	1	—	Klaić Aleks.	privr. učitelj	Sudić Ivan	frajt	60

Mjesto škole	Škola je					Učitelja(ice)		Mjesnoga škol. nadziratelja		Godišnja beriva učitelja
	a na	trivijalna	njem. opć.	narodna	djevojačka	prezime i ime	službeno svojstvo	prezime i ime	čin	for.
Sredanci	—	—	—	1	—	Vinarić Marijan	privr. učitelj	Sretić Grga	vodnik	60
Svilaj	—	—	—	1	—	Trgovčević Ferdo	učitelj	Trgovčević Luka	stražmeštar	60
Oprisavci	—	—	—	1	—	Alasić Stanko	privr. učitelj	Beraković Toma	kapral	72
Andrijevci	—	—	—	1	—	Djaković Marko	„ „	Rosanić Nat.	poručnik	72
Perkovci	—	—	—	1	—	Vargić Marko	„ „	Bošnjaković Ivan	kapral	72
Cajkovci	—	—	—	1	—	Jakobović Antun	učitelj	Novoselović Mato	„	72
Vrpolje	—	—	—	1	—	Begić Nikola	privr. učitelj	Ančić Adam	„	72
Strizivojna	—	—	—	1	—	Ivanetić Stanko	„ „	Nikolić Mijo	vodnik	72
Divoševci	—	—	—	1	—	Vidaković Bartol	„ „	Vidaković Luka	stražmeštar	60
Vel. Kopanica	—	1	—	—	—	Piškorić Andro	pomoćnik	Luić Toma	natporučnik od uprave	100
						Filipović Josip	podučitelj			240
				1	—	Matijevac Franjo	učitelj			150
Mala Kopanica	—	—	—	1	—	Vučković Petar	privr. učitelj			60
Sikirevci	—	—	1	—	—	Kolarević Antun	njemački opć. učitelj			180
Beravci	—	—	—	1	—	Žderić Antun	učitelj	Divić Ivan	kapral	84
Šamac	—	—		1	—	Komesarović Mato	privr. učitelj			80
Kruševica	—	—	—	1	—	Ivanetić Andro	„ „			80
Jaruge	—	—	—	1	—	Glavačevlć Josip	„			66
Novigrad	—	—	—	1	—	Filipović Adam	„ „	Luić Toma	natporučnik od uprave	60
Prnjavor	—	—	—	1	—	Ilakovac Ivan	„ „			60
Kupina	—	—	—	1	—	Radičević Lovro	učitelj			48
Babina Greda	—	—	1	—	—	Katušić Ivan	njemački opć. učitelj	Benaković Ivan	častnik od uprave	260
	—	—	—	1	—	Lešić Mijo	učitelj			84
Gundinci	—	—	1		—	Jugurčić Stjepan	njem. opć. učitelj			180
Ivankovo	—	—	—	1	—	Batory Josip	učitelj i orguljaš	Ivanković Andrija	natporučnik od uprave	200
Vodjinci	—	—	—	1	—	Jozičić Josip	učitelj			100

Mjesto škole	Škola je: glavna	trivijalna	njem. opć.	narodna	djevojačka	Učitelja(ice): prezime i ime	službeno svojstvo	Mjesnoga škol. nadziratelja: prezime i ime	čin	Godišnja beriva učitelja: for.
St. Mikanovci	—	—	—	1	—	Mihaljević Antun	učitelj	Ivanković Andrija	natporučnik od uprave	100
Novi Mikanovci	—	—	—	1	—	Vuksanović Božo	privr. učitelj			60
Retkovci	—	—	—	1	—	Gregorović Mato	učitelj	Matić Damjan	vodnik	96
Cerna	—	1	—	—	—	Blašković Hilarij	podučitelj	Esseyva Franjo	natporučnik od uprave	200
						Malović Karlo	pomoćnik			100
	—	—	—	1	—	Kesegić Andro	privr. učitelj			66
Andrijaševci	—	—	—	1	—	Mihaljković Bartol	narod. učitelj			100
Gradište	—	—	—	1	—	Karalić Franjo	privr. učitelj			76
Šiškovci	—	—	—	1	—	Jemrić Mato	”	Jemrić Simo	frajt	36
Prkovci	—	—	—	1	—	Nedeljković Josip	” ”	Lesić Antun	poručnik	80
Vinkovci	1	—	—	—	—	Baboselac Mato	pomoćnik	Wiesler Franjo	natporučnik od uprave	100
						Matković Nikola	podučitelj			200
						Šuvić Marijan	”			200
						Tomašević Petar	nadučitelj			300
						Bošnjaković Marija	pomoćnica			100
	—	—	—	—	1	Leurs Marija	učiteljica			200
	—	—	—	1	—	Bošnjaković Mladen	opć. učitelj i kateheta			200
Neudorf	—	—	—	1	—	Scholl Gjuro	”			150
Otok	—	—	1	—	—	Jerković Filip	” ”			240
Privlaka	—	—	1	—	—	Gjoić Antun	”	Bogdanović Adam	poručnik od uprave	120
Mirkovci	—	—	—	1	—	Salmažić Stevan	” ”			96
Slakovci	—	—	—	1	—	Matijašević Marko	privr. učitelj			96
Laze	—	—	—	1	—	Gjurić Trivun	” ”			60
Novi Jankovci	—	—	—	1	—	Radosavljević Stjepan	” ”			60
Nijemci	—	1	—	—	—	Purić Stanko	podučitelj	Živković Antun	poručnik od uprave	200
	—	—	—	1	—	Lovretić Antun	narod. učitelj			72

Mjesto škole	Škola je: glavna	trivijalna	njem. opć.	narodna	djevojačka	Učitelja(ice): prezime i ime	službeno svojstvo	Mjesnoga škol. nadzornika: prezime i ime	čin	Godišnja beriva učitelja for.
Komletinci	—	—	—	1	—	Cenić Vjekoslav	privr. učitelj			96
Orolik				1	—	Zavišić Zaharija				72
Gjeletovci				1	—	Janković Martin				60
Novo selo				1	—	Božanović Gjuro	”	Živković Antun	poručnik od uprave	60
Abševci				1	—	Vrabac Jakob				60
Banovci				1	—	Janković Gabro	”			60
Podgradje				1	—	Kolarić Luka	” ”			60
Županja			1	—	—	Marković Adam	opć. učitelj			300
Bošnjaci			1	—	—	Martinović Petar	” ”	Janković Ivan	poručnik od uprave	200
Štitar			1	—	—	Živković Grga	” ”			180
Drenovci	—	1	—	—		Pavleković Ivan	podučitelj			200
	—	—	—	1	—	Vlašić Vilko	narod. učitelj	Novaković Todor	natporučnik od uprave	—
Soljani	—	—	—	1	—	Bogdanović Ladislav	” ”			—
Vrbanja	—	—	1	—	—	Ergotić Josip	opć. učitelj			—
Podgajci	—	—	—	1	—	Glavačević Josip	narod. učitelj	Abramović Leopold	kapral	60
Rajevo selo	—	—	—	1	—	Šijaković Martin	privr. učitelj			72
Gunja				1	—	Šokčević Adam	narod. učitelj	Novaković Todor	natporučnik od uprave	72
Gjurići				1	—	Franić Franjo	” ”			
Račinovci				1	—	Azapović Josip	” ”			—

Osim plaće u novcu dobivali su god. 1855.: Vidaković Stjepan u Sušnjevcima 3 mjerova žita i 3 mjerova kukuruza; Leović Franjo u Klakaru 6 mjerova kukuruza; Mikolčević u Kutima 8 mjerova kukuruza; Ilakovac Josip u Prnjavoru 8 mjerova žita; Gjurić Trivun u Lazama 10½ mjerova žita; Scholl Gjuro u Neudorfu 30 mjerova žita; Mirković Martin u Gor. Bebrini 6 mjerova kukuruza.

Godine 1854./5. zbile su se ove promjene u našem školstvu: Marković, Adam, učitelj u Županji, postao je podučiteljem u Cerni, gdje je dotle služio podučitelj Hilarij Blašković. Vlašić Vilko, narodni učitelj u Drenovcima, postao je učiteljem u Županji, Bošnjaković Franjo, školski pomoćnik u Garčinu, premješten je u Nijemce. Glavačević Josip, narodni učitelj u Podgajcima, postao je učiteljem u Sikirevcima, a njegovo mjesto u Podgajcima primio je Abramović Mijo. Lešić Mijo, narodni učitelj u Babinoj Gredi, postao je njemačkim učiteljem u istom mjestu, a na njegovo mjesto došao je kao narodni učitelj Gregorović Josip. Radičević Lovro, narodni učitelj u Kupini, premješten je u Komletince, a Vukovarac Luka postao je učiteljem u Kupini. Mjesto Antuna Jakobovića postao je u Čajkovcima narodnim učiteljem Adam Jozičić. Mjesto Martina Jankovića postao je narodnim učiteljem u Gjeletovcima Benaković Josip. Vuksanović Božo premješten je iz Nov. Mikanovaca u Privlaku, a učiteljem u Mikanovcima postao je Verić Grga. Mjesto Marka Djakovića došao je u Andrijevce kao narodni učitelj Kovačević Petar. U Vrpolju je postao narodnim učiteljem Tunuković Gjuro mjesto Nikole Begića. U Nov. Topolju imenovan je narodnim učiteljem Danijel Ćurćić mjesto Alekse Klaića. U Dolj. Vrbu došao je kao narodni učitelj Vukovarac Alojsij mjesto Mate Odobašića. Mjesto Marina Mikolčevića imenovan je učiteljem u Kutima Mikolčević Franjo. U Novo selo došao je kao narodni učitelj Morovićanin Josip mjesto Božanovića Gjure. Mjesto Zaharije Zavišića došao je u Orolik Janković Gabro. Kao narodni učitelj došao je u Cernu Čolakovac Marko mjesto Andrije Kesegića. Jemrić Mijo postao je učiteljem u Šiškovcima, gdje je dotle služio Jemrić Mato.

U školi u Otoku bilo je god. 1855. jako mnogo učenika, za jednoga učitelja upravo odveć (151). Zato se obuka nije mogla zgodno vršiti, pa su ipak rekli, da je učitelj Jerković vrijedan hvale. Tako su sudili o učitelju iskusni krajiški školski poglavari, koji su bili svojski zauzeti za čast i ugled marnih učitelja. Prije nego što su izrekli svoj sud o učitelju, uzeli su na um sve razloge, koji su bili na putu uspješnomu radu u školi.

Pohvalnica.

Ehrenzettel.

Mato Ćošić Schüler der 3-ten Klasse verdient seines Fleisses und seiner guten Aufführung wegen öffentlich belobt zu werden.

Vinkovce den 19. Mai 1855.

Wiesler, Oblt. Petar Tomašević, Oberlehrer.

Naredba pukovnika Fehlmayera. Dne 17. travnja 1855. izdao je taj pukovnik naredbu, kojom je oštro zabranio svaku gozbu prigodom održavanja školskih ispita. Ni učitelji, ni druge osobe u službi nijesu smjele tom prilikom prirediti nikakovu čast, koja bi bila namijenjena članovima ispitne komisije.

Dne 23. lipnja 1856. oglasio je u pukovnijskoj zapovijedi, da su štopski časnici kod pregledanja općina opazili, da školske prostorije nijesu posvuda čiste. Zato je pukovnik odredio, da na čistoću škola paze mjesni zapovjednici. Ujedno je odredio, da se narodni učitelji upute, da kod pregledanja škola uruče štopskomu časniku t. zv. raport, u kojem je moralo biti navedeno, koliko učenika polazi školu, koliko ih je u školi, a koliko ih je na dan pregledanja izostalo od škole i zašto. Raport je morao predati učitelj višemu časniku, čim je dotičnik stupio u školu.

Tablica o vrsti škola i o broju učenika (ca) za pojedine škole na početku školske godine 1855./6.

Štopsko mjesto	Školsko mjesto	Škola je	Broj dječaka	Broj djevojčica	Broj sviju učenika (ca)	Broj učenika (ca), koji su polazili razred ili godište i to I.	II.	III.	Opetovnicu je polazilo dječaka	djevoj.	ukupno
	Vinkovci	glavna	260	—	260	130	60	70	70	—	70
		djevoj.	—	104	104	83	21	—	—	—	—
		srpska	18	10	28	20	8	—	15	—	15
III.	Garčin . .	trivijalna	59		60	32	28	—	17	—	17
V.	Vel. Kopanica		61		61	39	22	—	23	—	23
VIII.	Cerna		38	2	40	30	10	—	15	—	15
X.	Nijemci		70	3	73	41	32	—	24	—	24
XII.	Drenovci		56	3	59	42	17	—	5	—	5
V.	Sikirevci	njemačka općinska	47	18	65	51	14	—	23	6	29
VI.	Babina Greda		80	5	85	64	21	—	30	4	34
VIII.	Gundinci		52	33	85	26	59	—	22	24	46
IX.	Gradište		14		14	14	—	—	—	—	—
XI.	Otok . .		78	43	121	100	21	—	44	30	74
	Privlaka .		62	40	102	98	4	—	12	21	33
XI.	Bošnjaci		56	2	58	40	18	—	11	—	11
	Štitar . .		33	—	33	19	14	—	16	—	16
	Županja .		41	7	48	27	21	—	6	—	6
XII.	Vrbanja .		56	40	96	61	35	—	11	21	32
	Podvinje	elementarna općinska	23	21	44	32	12	—	13	7	20
I.	Varoš		27	22	49	41	8	—	21	20	41
	Podcrkavlje		18	16	34	33	1	—	10	20	30
	Glogovica		13	14	27	27	—	—	8	17	25
	Zdenci		14	14	28	24	4	—	20	19	39
	Trnjani		21	10	31	10	21	—	8	8	16
	Kuti		10	16	26	9	17	—	11	9	20
	Dolj. Bebrina		17	28	45	7	38	—	10	18	28
	Klakar		10	9	19	3	16	—	7	5	12
II.	Gor. Bebrina .		19	21	40	10	30	—	10	7	17
	Ruščica .		16	12	28	11	17	—	1	10	11
	Dolj. Vrba .		11	11	22	6	16	—	—	7	7
	Šušnjevci		14	13	27	3	24	—	2	6	8
	Vrhovina		9	5	14	2	12	—	2	4	6
	Klokočevik		25	17	42	24	18	—	—	8	8
	Garčin . .		12	20	32	13	19	—	4	28	32
	Staro Topolje		8	5	13	8	5	—	2	9	11
III.	Novo Topolje		2	10	12	4	8	—	6	1	7
	Sredanci		15	18	33	10	23	—	11	16	27
	Svilaj .		7	7	14	1	13	—	5	4	9
	Oprisavci		18	19	37	16	21	—	18	27	45
	Andrijevci .		23	39	62	27	35		11	19	30
	Perkovci .		19	21	40	33	7	—	8	7	15
IV.	Divoševci		6	10	16	8	8	—	5	12	17
	Čajkovci		15	9	24	15	9	—	7	11	18
	Vrpolje		23	25	48	38	10	—	2	18	20
	Strizivojna .		25	21	46	36	10	—	19	18	37

atnija	Školsko mjesto	Škola e	Broj učenika			Broj učenika (ca), koji su polazili razred ili godište i to			Opetovnicu je polazilo		
			dječaka	djevojčica	sviju učenika (ca)	I.	II.	III.	dječaka	djevoj.	ukupno
	Beravci . . .		21	23	44	21	23	—	4	10	14
	Vel. Kopanica		30	29	59	29	30	—	8	10	18
	Mala Kopanica		9	5	14	9	5	—	5	5	10
	Kupina		6	7	13	4	9	—	4	6	10
V.	Prnjavor		3	9	12	2	10	—	6	5	11
	Novigrad		12	4	16	2	14	—	5	6	11
	Jaruge		11	7	18	5	13	—	5	2	7
	Šamac		14	10	24	10	14	—	4	6	10
	Kruševica		17	9	26	10	16	—	18	20	38
VI.	Babina Greda		30	55	85	50	35	—	9	40	49
	Ivankovo		46	30	76	33	43	—	16	21	
	Retkovci		16	22	38	16	22	—	9	18	27
VII.	Vodjince		16	22	38	24	14	—	9	8	17
	Novi Mikanovci .		7	8	15	7	8	—	2	8	10
	St. Mikanovci		23	26	49	18	31	—	7	10	17
	Gradište		22	35	57	24	33	—	34	57	91
	Cerna		30	21	51	24	27	—	5	18	23
VIII.	Andrijaševci i Rokovci		35	36	71	34	37	—	15	21	36
	Šiškovci		8	10	18	12	6	—	4	3	7
	Prkovci .		16	15	31	12	19	—	3	12	15
	Mirkovci		24	22	46	12	34	—	2	4	6
	Jankovci		16	14	30	7	23	—	9	2	11
IX.	Laze		30	14	44	13	31	—	5	4	9
	Slakovci .		16	20	36	36	—	—	13	16	29
	Neudorf .		44	39	83	70	13	—	15	9	24
	Nijemci		28	44	72	22	50	—	4	18	22
	Abševci .		5	5	10	4	6	—	2	4	6
	Podgradje		10	5	15	5	10	—	6	12	18
X.	Novo selo .		12	16	28	25	3	—	3	11	14
	Komletinci .		34	49	83	52	31	—	15	31	46
	Orolik		10	17	27	8	19	—	8	11	19
	Gjeletovci		9	10	19	9	10	—	6	8	14
	Županja .		23	35	58	26	32	—	3	16	19
XI.	Bošnjaci .		29	56	85	68	17	—	6	6	12
	Štitar .		22	31	53	25	28	—	4	8	12
	Drenovci		44	47	91	76	15	—	10	18	28
	Gunja		15	24	29	14	15	—	6	12	18
	Gjurići		5	7	12	3	9	—	2	4	6
XII.	Račinovci		14	20	34	11	23	—	3	12	15
	Soljani		31	24	55	27	28	—	15	20	35
	Podgajci		14	22	36	14	22	—	14	17	31
	Rajevo selo		19	22	41	23	18	—	10	15	25

elementa na i o činska

Njemačka općinska škola u Gradištu osnovana je na početku školske god. 1855. 6., a u školu su uzeli, kako je navedeno, 14 učenika. Podaci za gornju tablicu sastavljeni su na temelju pukovnijskoga spisa od 7. studenoga 1855.

Na temelju previšnjega rješenja od 27. studenoga 1855. i

naredbe vojnoga vrhovnog zapovjedništva od 8. prosinca 1855., sekcija III., odio 8. br. 7159 javio je pukovnik Fehlmayer 7. siječnja 1856., da se trorazredna nadškola u Vinkovcima imade pretvoriti u četvororazrednu glavnu školu. To se izvelo na temelju propisa, što ga je izdalo ministarstvo za bogoštovlje i nastavu dne 23. ožujka 1853. Sad su pretvorene u škole s tri razreda i sve naše trivijalne i njemačke općinske škole (str. 386.); no to je zapravo stupilo na snagu tek na početku školske godine 1856./7.

Učiteljske plaće. S obzirom na učiteljske plaće navest ćemo ovdje riječi Mijata Stojanovića, što ih je napisao god. 1849., a štampane su u časopisu: „Škola, list za učiteljstvo i prijatelje škole“ (god. 1909., str. 61.). Evo riječi, koje se odnose na tegobe učitelja u pogledu njihova materijalnoga stanja:

1. Perva i najveća tegoba ove versti jest u obće jako slaba učiteljska platja, koja je za iste trifialne učitelje krajiške na 180 fr. srbr. godišnjih dohodakah ustanovljena; učitelji pako ostalih narodnih školah još su lošie platjeni, buduć da oni po-najviše 100 fr., drugi po 60 fr., drugi po 48 fr. po 24 fr. a najposli imade i takvih u Slavonii učiteljah, koji samo po 12 fr. srbr. godišnje platje uživaju.

Kod takovih slabih dohodakah nije moguće nit pomisliti, da bi učitelj mogo sve svoje duševne i tielesne sile posvetiti jedino svomu važnomu zvanju, kako bi to valjalo, i kako važnost posla iziskuje.

2. I to je tegoba, što kod tako slabe platje mnogi učitelji neimaju prilična verta za povertalje, ili ako ga imaju, slabo se tko stara, da se u ogradi derži. Obćine, koje ide ova briga, a tako i poglavarstvo sve kao niekom silom čini, štogod spada škole i jadne učitelje.

Tako su eto bile uredjene plaće općinskih učitelja. Sad ćemo vidjeti, kako su bile uredjene plaće državnih učitelja. — Nadučitelj u Vinkovcima imao je 300 for. plaće na godinu, a onaj u Brodu imao još i god. 1840. samo 240 for. na godinu. Podučitelji, koji su služili u tom svojstvu na glavnoj školi u Vinkovcima i svi oni, koji su upravljali trivialnim školama u našoj pukovniji, imali su samo 180 for. plaće na godinu, a učiteljice djevojačkih škola u Vinkovcima i u Brodu dobivale su 150 for. na godinu. Za školske pomoćnike i za školske pomoćnice bila je odredjena godišnja plaća od 60 for. na godinu. God.

1821. povisena je nadučitelju u Vinkovcima godišnja plaća od 240 for. na 300 for.

Školski ravnatelj Hadžić imao je najprije 500 for., onda 600 for., a napokon 700 for. godišnje plaće.

Previšnjom odlukom od 4. srpnja 1852. povišena je plaća podučitelja na 200 for., odnosno iza 30-godišnje službe na 240 for. Školski pomoćnici dobili su plaću u iznosu od 100 for. Sve je to valjalo za učiteljice i školske pomoćnice, kao i za podučitelje i školske pomoćnike u vojnim komunitetima ili gradovima. Nadučiteljima su mogli dopitati samo osobni doplatak, i to onima, koji nijesu imali izgleda na promaknuće.

Uživanje beriva stupilo je na snagu 1. kolovoza 1852. Podučitelji, koji su dotle bili navršili 30 godina službovanja, dobili su odmah 240 for. plaće, ako je to službovanje bilo uspješno. I one godine, koje su državni učitelji proveli uspješno u službi općinskih učitelja, uzete su u obzir kod promaknuća u viši plaćevni stepen, dotično kod umirovljenja.

Godine 1858. uredjene su plaće i dnevnični razredi državnoga učiteljskog osoblja ovako:

Školski ravnatelji prelaze iz 11. dnevničnoga razreda u 9., a plaća im je 900 for. Kad službeno putuju, pripada im pretprega ili podvoz, a u ime troška jedan for. konv. vr. na dan.

Lokalni (mjesni) školski ravnatelji, koji upravljaju glavnom školom i s njom spojenom nižom realkom, prelaze iz 12. dnevničnoga razreda takodjer u deveti, a plaća im godišnja iznosi 700 for.

Tehnički učitelji i učitelji risanja, zatim svi nadučitelji normalnih i glavnih škola uvršćuju se iz 12. dnevničnoga razreda u deseti, a dobivaju na godinu plaće 500 for. s pravom promaknuća u 600 for. poslije desetogodišnje uspješne službe u istom svojstvu.

Podučitelji, dotično učitelji trivijalnih škola prelaze iz 12. u 11. razred, a plaća im je 350 for.; poslije 25-godišnje službe dobivaju 400 for.

Školski pomoćnici, koje odsele treba zvati p o d u č i t e l j i, dobivaju na godinu 200 for. plaće.

Učiteljice u djevojačkim školama i podučiteljice dobivaju plaću kao i trivijalni učitelji i podučitelji.

Promaknuće u viši plaćevni razred iza deset, dotično dvadeset i pet godina službe biva na prijedlog zemaljskog glavnog zapovjedništva, a s odobrenjem vojnoga vrhovnog zapovjedništva (Armee-Ober-Commando).

To učiteljsko osoblje ima pravo na stan ili stanarinu, na pisaći paušal, ali nema odsele prava na ogrjev.

To je tako uredjeno previšnjom odlukom Njegova c. kr. apoštolskoga Veličanstva od 11. lipnja 1858., a c. kr. zemaljsko glavno zapovjedništvo u Zagrebu oglasilo je tu odredbu, koja je preko vojnoga vrhovnog zapovjedništva ovamo stigla, 21. lipnja 1858., sekcija I., odio 6. br. 5431.

Ovdje valja osobito istaknuti, da su podučitelji, koji su dotle tako nazivani u službenim spisima, i koji su dotle upravljali trivijalnim školama ili jednim razredom glavne škole, dobili sad ime c. kr. „trivijalni učitelji". Što je dakle dotle bio podučitelj, to je odsad učitelj, a što je dotle bio školski pomoćnik, to je odsad podučitelj.

Kad je na snagu stupio krajiški školski propis od god. 1871., kad je nestalo tih raznovrsnih škola i učitelja, kad su sve škole podijeljene bile na opće i na više pučke škole, a učitelji postali pučki ili gradjanski učitelji, onda su plaće bile uredjene ovako:

Minimalna plaća učitelja u pučkim školama iznosila je 300 for. na godinu, a ona podučitelja 200 for., a osim toga imao je svaki pravo na stan ili stanarinu u iznosu od 100 for. i na ogrjev. Na selu je imao učitelj pravo na vrt i staju. Podučitelji su pripadali u dvanaesti, a učitelji u jedanaesti dnevnični razred. Gdje su u školi bila više nego dva učiteljska lica, tamo je ravnajući učitelj brao u ime funkcijonalnoga doplatka 100 for.

Gradjanski su učitelji pripadali u deseti dnevnični razred, plaća im je bila 600 for., a stanarina 150 for. Oni nijesu imali pravo na ogrjev. Ravnatelj je gradjanske škole dobivao 200 for. funkcijonalnog doplatka. Definitivni učitelji u pučkim školama dobivali su iza neprekidnoga uspješnog službovanja kroz pet godina petogodišnji doplatak u iznosu od 10% one plaće, što su je uživali koncem te petogodišnje službe. I gradjanski su učitelji dobivali petogodišnji doplatak u iznosu od 10% od svoje plaće. Na takav doplatak imali su pravo i svi podučitelji s učiteljskim osposobljenjem, ako su u tom svojstvu morali služiti jedino radi pomanjkanja učiteljskih mjesta.

S potpunom plaćom mogao je učitelj ići u mir tek nakon četrdesetogodišnje službe. Za službovanje od druge do navršene pete godine davali su kao otpravninu jednogodišnju plaću; od šeste do navršene desete godine pôdrugogodišnju plaću. Dalje su računali mirovinu sve od pet do pet godina. Od početka jedanaeste do navršene petnaeste godine iznosila je mirovina trećinu

od plaće, po dovršenoj 15. godini $^3/_8$, poslije 20. godine $^4/_8$, poslije 25. godine $^5/_8$, poslije 30. godine $^6/_8$ poslije 35. godine $^7/_8$. S navršenom četrdesetom godinom dobio je učitelj cijelu plaću, koju je dotle dobivao uračunavši i doplatke. Pravo na doplatke trajalo je do navršene 30. službovne godine.

Udovice i sirote imale su pravo na opskrbu samo onda, ako je suprug, dotično otac imao pravo na mirovinu.

Predjašnji državni učitelji (ce), koje je školski propis zatekao u službi, ostali su s prvašnjim svojim berivama, a svim osobama, koje su dotle neprekidno služile u pučkom školstvu, priznate su službovne godine, ako su te osobe imale svjedodžbe s pedagoškoga tečaja, ma da je taj tečaj bio i tromjesečni pedagoški tečaj.

Prve opće hrvatske učiteljske skupštine. U povijesti hrvatskoga školstva uvijek će se na prvom mjestu spominjati osmi decenij prošloga stoljeća, jer su u njemu održane tri opće hrvatske učiteljske skupštine, u kojima se prvi put iza osnutka škola u hrvatskim krajevima sastadoše razdvojena braća, učitelji gradjanske Hrvatske i oni bivše Krajine, da se ozbiljno porazgovore o boljinku svom i o školstvu svoga hrvatskog naroda. Bilo je tu i stranih gosti, koji su došli iz dalekih krajeva, da veličaju našu slavu svojom nazočnošću i svojim govorom. To su bili lijepi sastanci, s kojima se po broju učesnika ne mogu ni izdaleka mjeriti današnje učiteljske skupštine.

Prva je skupština održana u Zagrebu 23., 24. i 25. kolovoza 1871., druga 25., 26. i 27. kolovoza 1878. u Petrinji (krajiško područje), a treća i posljednja u Osijeku 4., 5. i 6. rujna 1878. U tim je skupštinama hrvatsko učiteljstvo odlikovala najvišom čašću dva sina brodske pukovnije: Ivana Filipovića i Mijata Stojanovića; prvi bude izabran za predsjednika, a drugi za prvoga potpredsjednika.

Što je u skupštinama raspravljano, lijepo je prikazano u tri omašne knjige, da se tako sačuva skupštinski rad mladjemu našem učiteljstvu za pouku.[1] Čitaj ga, mladi učitelju, pa ćeš vidjeti, kako su se tvoji predšasnici natjecali u radu za slavu svoga staleža!

Ne mogu ovdje mimoići, da ne spomenem „Proslov“, što ga je prigodom svečanoga koncerta u slavu prve hrvatske učiteljske skupštine dne 25. kolovoza 1871. napisao, govorio i istoj skupštini posvetio Josip Freudenreich, redatelj narodnoga zemaljskog kazališta u Zagrebu. Evo riječi toga „Proslova“:

---

[1] Iz tih knjiga uzeti su nekoji podaci i za ovaj članak.

Što to hiti našem glavnom gradu?
Kakvu vrvu Zagreb naš doživi?
Zar se radi tam' o kakvom čudu?
Il' se tamo svetkuje i časti? —
Duh se časti, kriepkom umnom riečju;
Prosvjeta tam' svetkuje si slavu;
Prosvjeta tam' skùpi sa svih stranâ
Muževe si najdičnijeg zvanja,
Toli dičnog kô u djelu težkog. —
Gojitelji naše mlade krvi,
Pazitelji našeg naraštaja
Skupiše se u hrvatskom gradu,
Da u vieću s duševnom si braćom
Krče puta napriedku i znanju.
„Dobro došli u hrvatskoj zemlji!“ —
„Dobro došli kliču **Vam** na pozdrav!“
Srdca svega hrvatskoga roda.

A u Vašem težkom umnom djelu,
Nek **Vas** kriepi duh onoga muža,
Koji većem prije dviesta ljetâ
Borio se baš na istom polju;
Koji svojim sjajnim veleumom,
I sa svojim zlata vriednim perom,
Bistrim' crtam' nacrtao stazu,
Kojom sad Vam udariti valja,
„Duh Komenskog neka Vas oblići e!!!“
O da može gledat s drugog svieta,
Ovaj vienac vrlih učenjakâ,
Koj se sastô najkriepčijom voljom,
Da nastavi teško njegvo djelo;
Uvjeren je bi tad za cielo bio;
Da u njegvih neumrlih spisih,
Plodom rodi još i ona knjiga:
„Janua linguarum reserrata.“
Jest: Jezikom otvorena vrata. —
A previšnji gori na nebesih,
Nek' obilan blagoslov Vam dade,
Da i Vaše djelo tako plodi,
Da potomstvo kasno još govori,
Što Vaš danas um hrvatski stvori.
Skupštini toj slava uviek cvala,
Kô ju sebi ona stvorit znala! —

Da se krajiško učiteljstvo moglo odazvati u lijepom broju pozivu svoje braće iz provincijala, da sudjeluje na prvoj općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini u Zagrebu, treba zahvaliti c. kr. državnomu vojnom ministarstvu, koje je reskriptom od 13. svibnja 1871., odio 10. broj 1681 dopustilo, da se na državni trošak na skupštinu pošalju po dva erarska učitelja iz svake krajiške pukovnije, a po jedan od svakoga vojnog komuniteta i svake srednje škole. Ujedno su bile pozvane i imućnije općine, da o svom trošku pošalju svoje učitelje na tu skupštinu.

Iz brodske pukovnije došli su na skupštinu: Dragović Ljuboslava, učiteljica u Babinoj Gredi; Egešić Mato, podučitelj u Strizivojni; Jelić Dionis, učitelj u Otoku; Jovanovac Gjuro, učitelj u Gradištu; Jugurčić Stjepan, učitelj u Vinkovcima; Kladarić Franjo, učitelj u Sikirevcima; Knežević Andrija, učitelj u Vinkovcima; Kuček

Martin, nadučitelj u Brodu; Leurs pl. Marija, učiteljica u Vinkovcima; Lovretić Antun, učitelj u Privlaci; Marković Adam, učitelj u Cerni; Markovac Gabro, učitelj u Andrijevcima; Martinović Ivan, učitelj u Gundincima; Petračić, ravnatelj gimnazije u Vinkovcima; Purić Stanko, učitelj u Nijemcima; Radičević Lovro, učitelj u Brodu; Spudić Ivan, nadučitelj u Vinkovcima; Valentović Adela, učiteljica u Brodu; Vrbanjac Nikola, učitelj u Vinkovcima i Živković Grga, učitelj u Štitaru.

S održavanjem skupštine bila je spojena i izložba učila. U ime prve hrvatske učiteljske skupštine izdane su priznanice izložiteljima i promicateljima izložbe. Od naših učitelja dobili su priznanice: Lešić Mijo iz Babine Grede i Živković Grga iz Štitara. I brodska je pukovnija dobila priznanicu.

Hrvatski pedagoško-književni zbor osnovan je god. 1871. Naš Ivan Filipović, učitelj u Zagrebu, uz sudjelovanje prvaka hrvatskoga učiteljstva, medju kojima bijaše i naš Mijat Stojanović, c. kr. nadučitelj u Zemunu, udario je temelj tomu književnom zboru.

Kr. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, potvrdila je pravila otpisom od 30. rujna 1871. br. 7049./2331., u kojima je istaknuta svrha ovim riječima: „Hrvatski pedagogijsko-književni sbor družtvo je, komu je svrha širiti strukovnu i obću obrazovanost medju hrvatskim pučkim učiteljstvom i promicati interese hrvatske pučke škole bez razlike vjere“.

Podmladak krajišnika bivše brodske pukovnije moći će se vazda ponositi tim, što se već u početku shvatila ta svrha u našem kraju puno bolje, negoli u drugim krajevima naše hrvatske domovine. To najbolje potvrdjuje broj škola, koje su postale utemeljiteljnim članovima „Hrv. pedag.-književnog zbora“.

Ovdje će se po redu navesti školska mjesta s naznakom vremena, kad je dotična škola postala članom „Zbora“ i uplatila iznos od 25 for. (50 K). Evo tih mjesta:

Abševci, 29. kolovoza 1887.; Andrijaševci, 19. siječnja 1881.; Andrijevci, 10. rujna 1879.; Babina Greda, 20. veljače 1873; Banovci 10. studenoga 1883. Dolj. Bebrina, 10. siječnja 1881.; Gor. Bebrina, 29. kolovoza 1887.; Beravci, 29. listopada 1882.; Bošnjaci, 20. ožujka 1881.; Brod, djevojačka škola, 19. studenoga 1881.; Brod, gradjanska škola, 7. listopada 1886.; Cerna, 10. rujna 1879.; Čajkovci, 29. listopada 1882.; Drenovci, 10. rujna 1879.; Dubovik 29. kolovoza 1887.; Garčin, 8. veljače 1879.; Glogovica, 29. kolovoza 1887.; Gradište, 10. rujna 1879.; Gundinci, 10. siječnja 1877.; Gunja, 9. listopada 1882.; Gjeletovci, 29. listopada 1892.; Gjurići, 29. kolovoza 1887.; Ivankovo 20. lipnja 1889.; Jaruge, 29. kolovoza 1887.; Klakar, 29. kolovoza 1887.; Klokočevik, 29. kolovoza 1887.; Komletinci, 10. rujna 1889.; Vel. Kopanica 8. studenoga 1878.; Kruševica, 29. listopada 1882.; Kupina, 19. siječnja 1881.; Kuti, 29. kolovoza 1887.; St. Mikanovci, 19. siječnja 1881.; Novi Mikanovci, 29. kolovoza 1887.; Mirkovci, srpska škola, 1906.; Nijemci 28. kolovoza 1878.; Novigrad, 29. rujna 1887.; Novo selo, 29. listopada 1882.; Oprisavce, 19. listopada 1887.; Orolik, 19. siječnja 1881.; Otok, 6. ožujka 1879.; Perkovci, 7. rujna 1895.; Podcrkavlje, 19. siječnja 1881.; Podgajci, 29. listopada 1882.; Podgradje, 19. siječnja 1881.; Podvinje, 8. veljače

1879.; Privlaka, 6. srpnja 1889.; Prkovci, 29. kolovoza 1887.; Račinovci 10. rujna 1879.; Rajevo selo, 19. siječnja 1881.; Retkovci, 20. lipnja 1889.; Ruščica, 29. kolovoza 1887.; Sikirevci, 19. siječnja 1881.; Slakovci, 19. siječnja 1881.; Soljani, 9. listopada 1882.; Sredanci, 19. listopada 1882.; Strizivojna, 20. listopada 1882.; Svilaj, 19. siječnja 1881.; Šamac, 19. siječnja 1881.; Šiškovci, 29. kolovoza 1887.; Štitar, 10. kolovoza 1882.; Šušnjevci, 19. listopada 1882.; St. Topolje, 19. listopada 1882.; Trnjani, 8. veljače 1879.; Varoš, 29. listopada 1882.; Vinkovci, dječačka škola, 1. veljače 1903.; Vodjinci, 20. lipnja 1886.; Vranovci, 19. listopada 1882.; Dolj. Vrba, 29. kolovoza 1887.; Vrbanja, 10. veljače 1881.; Vrpolje, 12. ožujka 1873.; Zadubravlje, 29. kolovoza 1887.; Zdenci, 29. kolovoza 1887.; Županja, 10. rujna 1879. Knjižnica učiteljâ brodskoga okružja, 10. travnja 1877. Učiteljsko društvo za grad Brod i kotar, 3. travnja 1892; Brlićeva knjižnica u Brodu, 4. srpnja 1889.

Školstvo poslije školskoga propisa god. 1871. Iz različnih zapisnika i spisa o školstvu u području bivše brodske pukovnije možemo se lako uvjeriti, kako su mnoge naše općine složno sa školskim vijećima nastojale oko toga, da se osnuju nove škole, a naročito djevojačke škole, da se sve škole opskrbe potrebnim učilima, da se namjesti dovoljan broj učitelja, da se škole marljivo pregledaju, da se nemarni učitelji opominju na vršenje svojih dužnosti, a marljivi i čestiti da se uzimaju u zaštitu. Ako k tomu dodamo, da je broj školskih sposobnjaka bio prilično velik, da su sva ta djeca pripadala našemu rodu, onda nas doista mora veseliti napredak u našem školstvu.

Tako je to negda bilo. Da je ostalo pri tom, mi bismo danas bili još veseliji, jer bi po svim svojim krajevima gledali samo potomstvo svojih pradjedova, koji su nastojali, da za svoj podmladak sačuvaju onu grudu zemlje, koju su natopili svojom krvi braneći je od neprijatelja. Onda se plodilo i rodilo, onda se djedovina čuvala za podmladak, za unučad i praunučad, a danas pada taj posjed u velikoj mjeri u tudje ruke, jer nema omladine, nema od srca poroda. Opameti se, narode, i popravi svoju pogrješku; ta valjda ne ćeš i tu grudu zemlje, gdje počivaju kosti tvojih pradjedova, predati tudjincu u ruke.

Polaženje opće pučke škole. Na temelju školskoga propisa od god. 1871. bila su djeca obojega spola obvezana na polaženje škole, i to na selima sedam, a u gradovima osam godina. Sedma godina na selima bila je namijenjena opetovnici. Školska sposobnost započela se s nastalom šestom godinom, a obvezanost na polaženje škola s navršenom šestom, dotično s navršenom sedmom godinom života. Obučni predmeti, iz kojih su učenike(ce) klasificirali, bili su ovi: nauk vjere; slovnica hrvatskoga jezika; usmeni i pismeni izraz hrvatskoga jezika; zemljopis; povijest; prirodopis; prirodoslovlje; računstvo; mjerstveno likoslovje i risanje; pisanje; pjevanje; jačanje; njemački jezik; kućanstvo; žensko ručno djelo i gospodarstvo. Ti su predmeti navedeni u svjedodžbi odlaznici.

Tablica o školama sastavljena na temelju pukovnijskoga izvještaja od 24. siječnja 1872., što su ga potpisali pukovnik Todorović i kotarski školski nadzornik Spudić.

Ime školskoga kotara i mjesta, gdje je škola	Ime mjesta, koja su pripadala škol. kotaru	Br škola	Škola je bila: erarska	općinska	dječačka	djevojačka	mješovita	1-razredna	2-razredna	3-razredna	4-razredna	Opaska
Podvinje	Bukovlje, Tomica, Rastušje	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Zdenci	Slatinik, Matk. Mala Crni potok	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Podcrkavlje	Kindrovo Grabarje	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Glogovica	Dubovik, Oriovac	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Varoš	Gromačnik	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Trnjani	Vranovci	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Šušnjevci	Ješevik, Korduševci	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Ruščica	Gor. Vrba	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Vrhovina	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Klokočevik	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Dolj. Vrba	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Gor. Bebrina	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Klakar	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Dolj. Bebrina	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Kuti	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Zadubravlje	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Garčin	Sapci, Bicko selo	2	1	—	1	—	—	1	—	—	—	
Sredanci	Stružani	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	
Svilaj	Zoljani	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Oprisavci	Poljanci	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
St. Topolje	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Nov. Topolje	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Andrijevci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Perkovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Divoševci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Čajkovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Vrpolje	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Strizivojna	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Vel. Kopanica	Mal. Kopan.	2	1	—	1	—	—	1	—	—	—	
Kupina	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	
Prnjavor	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Novigrad	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Jaruge	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Sikirevci	—	1	—		—	—	1	1	—	—	—	
Beravci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Kruševica	—	1		1			1	1				
	Iznos .	38	2	36	2	2	34	38	—	—	—	

Bukovlje je udaljeno od Podvinja 1 sat, a Vranovci od Trnjana takodjer jedan sat. Bukovlje od Vranovaca, ili Vranovci od Bukovlja udaljeni su jedva 1/4 sata. Ta su dva mjesta zajednički sagradila školsku zgradu; zato će se radi otvorenja škole u Bukovlju naskoro podnijeti prijedlog.

Ime školskoga kotara i mjesta, gdje je škola	Ime mjestâ, koje su pripadale škol. kotaru	Broj škola	Škola je bila: erarska	općinska	dječačka	djevojačka	mješovita	1-razredna	2-razredna	3-razredna	4-razredna	Op ska
	Prijenos	38	2	36	2	2	34	38	—	—	—	
Šamac	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Babina Greda	—	2	—	1	1	—	—	1	—	—	—	
				1	—	1	—	1	—	—	—	
Gundinci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
St. Mikanovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Vodjinci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Ivankovo	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Retkovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Cerna	Mala Crna	2	—	1	—	1	—	1	—	—	—	
			1	—	1	—	—	1	—	—	—	
Šiškovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Prkovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Andrijaševci	Rokovci	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Gradište	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Vinkovci	—	3	2	—	1	1	—	—	1	—	1	
			—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Neudorf	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Privlaka	—	1		1	—	—	1	1	—	—	—	
Otok	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Mirkovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Laze	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Nov. Jankovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Slakovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Orolik	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Nijemci	—	2	1	—	1	—	—	—	1	—	—	
			—	1	—	1	—	1	—	—	—	
Gjeletovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Novi Banovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Abševci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Podgradje	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Novo selo	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Komletinci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Bošnjaci	—	2	—	2	1	1	—	2	—	—	—	
Županja	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Štitar	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Drenovci	—	2	1	—	1	—	—	—	1	—	—	
				1	—	1	—	1	—	—		
Vrbanja	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Soljani	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Račinovci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Gunja	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Rajevo selo	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Gjurići	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
Podgajci	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	
	Ukupno	84	7	77	8	8	68	80	3	—	—	

Na djevojačkim školama u Babinoj Gredi, Bošnjacima i Drenovcima bile su namještene učiteljice, u Vinkovcima učiteljica i podučiteljica, a u Garčinu, Vel. Kopanici, Cerni i Nijemcima vršili su tu službu učitelji.

Tablica o školama sastavljena na temelju pukovnijskoga iskaza od 12. listopada 1872., što su ga potpisali pukovnik Todorović i kotarski školski nadzornik Spudić.

Kotar	Politička opć.	Sjedište mjesnoga školskog vijeća	Mjesto, gdje je škola	Škola je: dječačka	djevojačka	mješovita	s brojem razr., dotično škol. soba	Uškolovana ili neuškolovana mjesta	Udaljenost od škol. mjesta	Broj školskih sposobnjaka i to: dječaka	djevojčica	ukupno
Garčin	Po vinje	Podvinje	Podvinje	—	—	1	1	Tomica	1/4 sata	5	45	90
								Rastušje	1/4 „			
			Zdenci	—	—	1	1	Gor. Slatinik	1/4 „	31	40	71
								Dol. Slatinik	1/4 „			
								Matković Mala nije uškol.	1 1/4 sata			
			Podcrkavlje	—	—	1	1	Crni potok	1 1/4 „	45	37	82
								Kindrovo	1 1/4 „			
								Grabarje	1/4 sata			
			Glogovica	—	—	1	1	Dubovik	1 1/4 „	36	38	74
								Oriovac	1 1/4 „			
			Varoš	—	—	1	1	Gromačnik	1/4 „	58	50	108
			Bukovlje	—	—	1	1	Vranovci	1/4 „	26	22	48
	Trnjani	Trnjani	Trnjani	—	—	1	1	—	—	17	22	39
			Šušnjevci	—	—	1	1	Ješevik	1 sat	26	30	56
								Korduševci	1/2 sata			
			Vrhovina	—	—	1	1	—	—	24	21	45
			Klokočevik	—	—	1	1	—	—	27	20	47
			Ruščica	—	—	1	1	Gornja Vrba	1/2 sata	14	5	19
			Dolj. Vrba	—	—	1	1	—	—	27	13	40
			Gor. Bebrina	—	—	1	1	—	—	35	42	77
			Klakar	—	—	1	1	—	—	15	20	35
			Dolj. Bebrina	—	—	1	1	—	—	48	58	106
			Kuti	—	—	1	1	—	—	28	25	53
			Zadubravlje	—	—	1	1	—	—	35	32	67
	Ga čin	Garčin	Garčin	1	1	—	2	Selna	1/2 sata	68	70	138
								Sapci	1/2 „			
								Bicko selo	3/4 „			
			Sredanci	—	—	1	1	Stružani	3/4 „	29	34	63
			Svilaj	—	—	1	1	Zoljani	1 sat	16	18	34
			Oprisavci	—	—	1	1	Poljanci	1/2 sata	42	67	109
			St. Topolje	—	—	1	1	—	—	21	32	53
			Nov. Topolje	—	—	1	1	—	—	10	15	25
	Vrpolje	V polje	Andrijevci			1	1	—	—	75	78	153
			Perkovci	—	—	1	1	—	—	52	68	120
			Čajkovci	—	—	1	1	—	—	29	46	75
			Vrpolje	—	—	1	1	—	—	68	51	119
			Strizivojna	—	—	1	1	—	—	69	54	123
		Iznos		1	1	27	29	—	—	1016	1053	2069

Kotar	Politička opć.	Sjedište mjesnoga školskog vijeća	Mjesto, gdje je škola	Škola je				Uškolovana ili neuškolovana mjesta	Udaljenost od škol. mjesta	Broj skolskih sposobnjaka i to		
				dječačka	djevojačka	mješovita	s br. razr., dotično škol. soba			dječaka	djevojčica	ukupno
			Prijenos	1	1	27	29	—	—	1016	1053	2069
Garčin	Vel. Kopanica	Vel. Kopanica	Divoševci	—	—	1	1		—	24	22	46
			V. Kopanica	1	1	—	2	M. Kopanica	½ sata	101	72	173
			Kupina	—	—	1	1	—	—	17	17	34
			Prnjavor	—	—	1	1		—	17	20	37
			Novigrad	—	—	1	1			15	19	34
			Beravci	—	—	1	1		—	44	50	94
	Sikirevci	Sikirevci	Sikirevci	—	—	1				45	39	84
			Jaruge	—	—	1				18	14	32
			Kruševica	—	—	1				31	26	57
			Šamac	—	—	1				20	23	43
	Ivankovo	Ivankovo	S. Mikanovci	—	—	1				52	53	105
			Vodjinci	—	—	1		N. Mikanov.	½ sata	35	41	76
			Ivankovo	—	—	1				73	88	161
			Retkovci	—	—	1				27	40	67
			Neudorf	—	—	1				64	55	119
			Cerna	1	1	—	2	Mala Cerna	¼ sata	67	70	137
			Šiškovci			1	1			16	11	27
			Prkovci	—	—	1	1			32	36	68
			Andrijaševci	—	—	1	1	Rokovci	¼ sata	34	46	80
	v.	Vinkovci	Vinkovci	1	1	1	7		—	138	108	246
Vinkovci	Laze		Mirkovci	—	—	1	1			49	33	82
			Laze	—	—	1	1			39	35	74
			N. Jankovci	—	—	1	1			22	26	48
			Slakovci	—	—	1	1			44	29	73
	Ot. Pr.	Privlaka	Privlaka	—	—	1	1		—	108	116	224
		Otok	Otok	—	—	1	1		—	175	170	345
	Nijemci	Nijemci	Orolik	—	—	1	1			19	23	42
			Gjeletovci	—	—	1	1			10	10	20
			Banovci	—	—	1	1			7	7	14
			Nijemci	1	1	—	2			92	54	146
			Abševci	—	—	1	1			20	18	38
			Podgradje	—	—	1	1			36	29	65
			Novo selo	—	—	1	1			25	23	48
			Komletinci	—	—	1	1			64	65	129
			Iznos .	5	5	58	72			2596	2547	5137

Kotar	Političk opć.	Sjedište mjesnoga školskog vijeća	Mjesto, gdje je škola	Škola je dječačka	Škola je djevojačka	Škola je mješovita	Škola je s br. razr., dotično škol. soba	Uškolovana ili neuškolovana mjesta	Udaljenost od škol. mjesta	Broj školskih sposobnjaka i to dječaka	Broj školskih sposobnjaka i to djevojčica	Broj školskih sposobnjaka i to ukupno
			Prijenos .	5	5	58	72	—	—	2596	2541	5137
Zanja	B. Greda	Bab. Greda	Bab. Greda	1	1	—	2	—	—	95	85	180
	Gundinci	Gundinci	Gundinci	—	—	1	1	—	—	42	40	82
	Gradište	Gradište	Gradište	—	—	1	1	—	—	79	94	173
	Štitar	Štitar	Štitar	—	—	1	1	—	—	94	87	181
	Županja	Županja	Županja	—	—	1	1	—	—	163	143	306
	Bošnjaci	Bošnjaci	Bošnjaci	1	1	—	2	—	—	162	180	342
	Drenovci	Drenovci	Drenovci	1	1	—	2	—	—	82	76	158
			Podgajci			1	1	—	—	46	39	85
			Rajevo selo			1	1	—	—	40	29	69
	Vrbanja	Vrbanja	Vrbanja	—	—	1	1	—	—	104	91	195
			Soljani	—	—	1	1	—	—	77	50	127
	Račinovci	Račinovci	Račinovci	—	—	1	1	—	—	70	87	157
			Gjurići	—	—	1	1	—	—	20	16	36
			Gunja	—	—	1	1	—	—	40	35	75
			Ukupno	8	8	69	89	—	—	3710	3593	7303

Školska mjesta sa selima, koja su im pripadala, prikazana su šematično na priloženoj karti na kraju knjige.

Tako je eto bilo stanje našega školstva god. 1872. Iz ove se tablice može razabrati i politička razdioba naše pukovnije.

Reskriptom od 17. siječnja 1870., odio 10. br. 183 izjavilo je državno vojno ministarstvo svoje zadovoljstvo nad polučenim uspjehom u krajiškim školama u školskoj godini 1868./9.

Tom je prilikom istaklo glavno zapovjedništvo uglavnom, da se mladež obučava u gospodarstvu nesamo teoretično, nego po mogućnosti i praktično, da se djevojčice u školama uz čitanje, pisanje i računanje uče takodjer i ručni rad i kućanstvo, da se u većim općinama osnivaju djevojačke škole, kojih je dotle bilo na selima jako malo.

Škola u Maloj Kopanici. Dne 25. travnja 1869. V. 2050 odredilo je pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima, da se 1. svibnja t. g. ukine škola u Maloj Kopanice, koju je polazilo samo 10 djece, i koja nije imala učitelja s pedagoškim obrazovanjem, pa da se od 1. svibnja t. g. spoji s elementarnom školom u Velikoj Kopanici. To je bilo odredjeno na temelju sporazumljenja izmedju zastupstva jednoga i drugog sela i učitelja iz Vel. Kopanice Franje Matijevca.

Općina Mala Kopanica obvezala se, da će davati za školu u Vel. Kopanici 3 hvata drva, a učitelju Matijevcu na plaću, koju je dobivao iz školske blagajnice velikopaničke, davat će iz svoje školske blagajnice 36 for. na godinu, t. j. po 3 for. a. v. na mjesec, zatim da će prema broju svoje školske djece nositi i troškove za popravljanje školske zgrade. Tu je odluku potpisao pukovnik Jovanović.

Djevojačke škole u brodskoj pukovniji poslije školskoga propisa od godine 1871. U svim mjestima područja bivše brodske pukovnije, gdje su do godine 1871. postojale trivijalne škole, uvedene su počevši od god. 1830. i elementarne škole, koje je muška i ženska mladež zajedno polazila. Kad su pak na temelju navedenoga propisa ukinute sve vrste osnovnih škola, koje su dotle postojale, a mjesto njih uvedena opća pučka škola, onda je morala sva mladež tih mjesta, gdje su dotle bile trivijalne škole, polaziti samo jednu mjesnu školu, koja se zvala, kako je navedeno, opća pučka škola.

Da ne bude u jednoj sobi previše školske djece, koja bi pala učitelju na teret, odredila je naša pukovnija, da muška mladež iz bivših elementarnih škola prijedje u bivšu trivijalnu školu, a ženska mladež da ostane sama za se u školi, koja je sada nazvana „djevojačka škola“. Tako je to bilo u Velikoj Kopanici, Garčinu, Cerni i Nijemcima od početka školske godine 1871./2. To su dakle bile prve djevojačke škole na selu, koje su osnovane poslije školskoga propisa. Ali te djevojačke škole izuzevši onu u Drenovcima nijesu bile u rukama učiteljica, nego u rukama učitelja. U Vel. Kopanici bio je prvi učitelj djevojačke škole bivši elementarni učitelj Matijevac, a u Garčinu Beraković.

U pukovnijskom otpisu, što ga je 8. ožujka 1873. potpisao pukovnik Todorović, lijepo se ističe, da će u školi valjano obrazovano žensko dijete kao buduća supruga, kućedomaćica i majka obitelji biti od velike koristi po cijeli naraštaj. Stoga je pukovnijsko zapovjedništvo usvojivši prijedloge mjesnih školskih vijeća u Garčinu i Velikoj Kopanici, kao takodjer i kotarskoga školskog vijeća u Vinkovcima i uzevši u obzir ženski ručni rad, vrtlarstvo i kućanstvo zamolilo glavno zapovjedništvo, da se u tim novim djevojačkim školama namjeste učiteljice, i to već od početka školske godine 1873./4., a učitelji Matijevac i Beraković da se premjeste na dječačke škole, gdje učiteljuju učitelji od nužde.

Tom je prilikom preporučilo pukovnijsko zapovjedništvo glavnomu zapovjedništvu molbu mjesnoga školskog vijeća u Vel. Kopanici, da se za djevojačku školu ustupi časnički stan. Dotle je ta škola bila smještena u općinskoj stražarnici, gdje je bila priredjena jedna soba u blizini zahoda, pa je trebalo školu odatle premjestiti iz pedagoških i zdravstvenih razloga. Dne 22. ožujka 1873. br. 615 odgovorilo je glavno zapovjedništvo, da se ne može općini besplatno ustupiti časnički stan u školsku svrhu, budući da je općina dobila besplatno bivšu zgradu trivijalne škole.

Naredbom c. kr. glavnoga zapovjedništva u Zagrebu, nastavni odio, od 28. rujna 1873. br. 2194 bude dopušteno, da se namjeste učiteljice i na djevojačkim školama u Garčinu, Vel. Kopanici, Cerni i Nijemcima. Na Drenovce se nije odnosila ta naredba, jer je tamo služila kao učiteljica Eva Prizrić. Ona je bila prva učiteljica djevojačke škole u Drenovcima. Na koncu školske godine 1873./4. otišla je kao učiteljica u Sibinj. To je mjesto pripadalo gradiškomu okružju. Tako je to bilo s osnivanjem djevojačkih škola u onim mjestima, gdje su kod nas postojale trivijalne škole prije školskoga propisa od god. 1871.

Čuli smo, da je prva djevojačka škola na selu otvorena u Bošnjacima, gdje je kao prva učiteljica služila Ljubica Malović, kći bošnjačkoga učitelja. Druga djevojačka škola na selu osnovana je u Babinoj Gredi 1. listopada 1870. Kako mi je javio tamošnji ravnajući učitelj Franjo Kutuzović, prva učiteljica u tom mjestu bila je Julijana Quirini (Kvirini). U popisu članova I. opće hrvatske učiteljske skupštine, koja je držana, kako smo čuli, u Zagrebu god. 1871., nalazi se i učiteljica iz Babine Grede Ljuboslava Dragovićeva. Pukovnijskom naredbom od 15. lipnja 1871. imenovana je učiteljicom u tom mjestu. Zna se, da je babogredska učiteljica Julijana Dragović imenovana učiteljicom u Bjelovaru, a to je oglašeno 20. travnja 1873. Prva učiteljica u Županji bila je Antonija Hlebec; počela je u tom mjestu služiti 1. siječnja 1873. U Štitaru je počela služiti kao učiteljica Roza Hlebec, i to počevši od 1. travnja 1873. Ona je prva učiteljica u tom mjestu, pa služi tamo i danas. Što se tako dugo održala u istom mjestu, služi na čast i njoj i općini.

Ako sada uzmemo u obzir i one četiri djevojačke škole, u kojima su u početku služili učitelji, onda znamo, da je devet seoskih djevojačkih škola osnovano na koncu pukovnijske uprave.

Namještanje učiteljskoga osoblja na pučkim školama. O tom veli § 6. propisa o uredjenju pravnih odnošajah učiteljstva na pučkih učionah vojne Krajine ovo: Ako je učiteljsko mjesto izpražnjeno na kojoj javnoj obćoj pučkoj učioni, tada pripada zapovjedništvu pukovnije (magistratu) pravo, da saslušav kotarsko školsko vieće učitelja naimenuje. Oblasti su bile vezane na trojni prijedlog školskoga vijeća, no nipošto na red, kojim su dotična trojica predložena (§ 8.).

O imenovanju učitelja ili učiteljica moralo se obavijestiti glavno zapovjedništvo. Ovako su glasile službene isprave:

Nro. 3095. Broder Stadtmagistrat.

Decret.

Der Magistrat hat sich über Vortrag des hierortigen Bezirksschulrathes veranlasst gefunden, Sie in Berücksichtigung Ihrer bisherigen eifrigen und belobten Verwendung zur Mädchenlehrerin an der hierortigen Volksschule mit dem Range vom ersten Dezember 1.872. und mit den damit verbundenen Gebühren, dann dem Anspruche auf die gesezliche Versorgung zu ernennen.

Hievon werden Sie zur angenehmen Wissenschaft und Legitimation in die Kenntniss gesezt.

Aus der Rathssitzung des Stadtmagistrats.

Brod, am 22ten November 1.872.

D. N. Dimić m. p. Stadt-Rath. Jacob D'Elia m. p. Bürgermeister. Stf. Maurović m. p. Stadt-Rath.

Für die Mädchenlehrerin Maria Kraljević, Allhier.

Unt. Abt. 365. ex 1873.

Dekret.

Das Regiment als politische Verwaltungs-Behörde findet Sie auf Grundlage der nachgewiesenen Lehrbefähigung über Vorschlag des Orts- und Bezirksschulrathes zum Volksschullehrer zu Šušnjevce mit dem jährlichen Gehalte von Dreihundert (300) Gulden Ö. W. nebst den dieser Charge anklebenden Emolumenten mit 1. Juli 1873. definitiv zu ernennen.

Weshatb Ihnen dieses Dekret zur Legitimation hiemit ausgestellt wird.

Vinkovce am 7. Juni 1873.

Vom k. k. Broder 7. Gr. Regimente als politische Verwaltungsbehörde.

S. S. Thodorovich m. p. Oberst.

An

den Lehramtskandidaten und provisorischen Lehrer Herrn Anton Vidaković zu Šušnjevce.

Revers ili obveznica. Oni mladići iz krajiškoga područja, koji su se htjeli posvetiti učiteljskomu zvanju, morali su, ako su htjeli tražiti potporu, ili ako su je dobili, da mogu pohadjati učiteljsku školu u Petrinji, izdati obveznicu, da će poslije svršenih nauka vršiti učiteljsku službu u krajiškom području do izvjesnoga broja godina. Isto su tako morale izdati obveznicu i one djevojke, koje su se htjele obrazovati za krajiške učiteljice u manastiru milosrdnih sestara u Zagrebu. Potpora je iznosila za kandidate i kandidatkinje dvije stotine (200) forinti na godinu, dotično na deset mjeseci.

Revers.

Der Gefertigte erkläret hiermit, dass er infolge der ihm während seiner pädagogischen Studien an der k. k. Lehrerbildungsanstalt in Petrinja verliehenen Subvention monatlicher zwanzig Gulden öst. W. sich verpflichtet, nach Erwerbung des Lehrbefähigungszeugnisses in der k. k. Militärgrenze duch sechs Jahre ununterbrochen im Lehrfache Dienste zu leisten und sich durch keinerlei Beweggrund aus demselben zu entfernen.

Doljna Bebrina am 23. August 1872.

Johann Leović, Lehramts-Kandidat des I. J.

Revers.

Mittelst welchem die Endesunterzeichnete sich verpflichtet, im Falle sie in die weibliche Präparandie in Agram aufgenommen und ihr das Stipendium à jährlich 200 fl. verliehen werden sollte, nach Absolvirung der Präparandie durch sechs Jahre beim Lehramte in der Militär-Grenze zu dienen.

Sikirevce, den 10. August 1872. Sofija Jarić.

Učiteljske plaće. Na temelju školskoga propisa od 8. lipnja 1871. dobivali su definitivni pučki učitelji 300 for. plaće na godinu, a podučitelji 200 for. Za opskrbnu zakladu plaćali su učitelji od prve za mirovinu uračunljive plaće 25%, a tako i od svakoga povišenja plaće i od petogodišnjega ili službovnoga doplatka. Kad se uplatilo 25%, onda se svake godine ustezalo po 2% od godišnjih za mirovinu uračunljivih beriva.

Dne 4. kolovoza 1872. javila je pukovnija glavnomu zapovjedništvu, da je učiteljima doznačena plaća od 300 for. na godinu od 1. travnja 1872. Prvi učitelj, koji nije dobio tu novu plaću, bio je Andrija Šljivarić, učitelj u Račinovcima. Umr'o je baš u doba, kad se radilo o tom, kojima će se učiteljima dati godišnja plaća od 300 for.

Dne 11. travnja 1873. javilo je glavno zapovjedništvo pukovniji, da su 25% prinos uplatili, pa treba da plaćaju samo 2% prinos od 1. travnja 1873. ovi učitelji: Balić Mato, Batory Julio, Grgić Ilija, Jelić Dionis, Jozić Ivan, Jozičić Josip, Jorgović Pavo, Jurčević Živko, Kladarić Franjo, Komesarović Mato, Kovačević Petar, Lovretić Antun, Milinović Milan, Palacković Gjuro, Šokčević Antun, Šokčević Josip i Scholl Gjuro.

Dok nije na snagu stupio navedeni propis, dobivali su učitelji, kako smo vidjeli, različnu plaću, za koju su upotrebljavane u prvom redu kamate od mjesnih školskih zaklada. God. 1871. iznosile su zaklade 134206 for.

U pogledu troška za pučke škole vrijedio je § 74. propisa o nastavi u pučkih učionah vojne Krajine, koji glasi:

Za namirivanje učiteljske plaće i stvarnih izdatakah na javnih pučkih učionah raspisat će se po pukovnijah, dok se porez ne uredi, prirez od 10 postotaka ordinarija izravnoga poreza, te će se ujedno pobirati sa porezom.

Gdje ta svota nije dotjecala za podmirenje izdataka, tu se uzeo prihod od školskih zaklada. Ako i to nije bilo dosta, onda se morao manjak pokriti iz krajiškoga zemaljskog budgeta.

Po pukovnijskom iskazu od 22. lipnja 1872. o prirezu skupa s drugim prinosima za školske potrebоće god. 1872. iznosio je kod nas 10% prirez 21.895 for. 66 10 nov., onda prihod od

8 for. 40 nov. iz pukovnijske školske zaklade, zatim prihod od 6332 for. $15^{5}/_{10}$ nov. iz općinskih škol. zaklada. Potreba za učiteljske plaće iznosila je 25155 for., za funkcionalni doplatak 100 for., za stanarinu 660 for., a za stvarne izdatke 840 for.

Ordinarij izravnoga poreza iznosio je za političku općinu u Vinkovcima 11275 for. $84^{5}/_{10}$ nov., za babogredsku 10682 for. 57 nov., za bošnjačku općinu 7734 for. 39 nov., za ivankovačku 7611 for. 95 nov. Najviše prihoda iz općinske školske zaklade dobivali su Bošnjačani, naime 601 for. 65 nov.

Pregledanje škola, Dne 29. svibnja 1872. podastr'o je Živko Vukasović, krajiški zemaljski školski nadzornik za srednje i pučke škole, glavnomu zapovjedništvu izvještaj o pregledanju škola u pođručju petrovaradinske, brodske, gradiške i druge banske pukovnije. Iz izvještaja uzet ćemo najznatnije stvari, koje se tiču naše pukovnije.

S obzirom na vinkovačku gimnaziju istakao je u izvještaju, da bi se morali obvezati učitelji i to: Berger, Brunner, Pakosta, Pečar, Selić i Vinković, da će najdulje za dvije godine naučiti toliko hrvatski, da mogu u tom jeziku držati predavanja u školi. Nekoji od njih nijesu znali ništa hrvatski, a nekoji su opet govorili hrvatski vrlo loše.

S uspjehom u gradjanskoj školi u Brodu bio je zadovoljan. U svim predmetima izuzevši povijest i prirodopis bio je uspjeh dobar, a u povijesti i prirodopisu dovoljan. Prvi učitelji gradjanske škole u Brodu bili su: Radičević Lovro, ravnatelj; Gjoić Filip, gradjanski učitelj; Vrbančić Mato, pučki učitelj i Azapović Josip, podučitelj. Učitelji su imali dobru metodu, samo se činilo nadzorniku, da Azapović ne može da drži disciplinu u školi. Učenici su morali po nedjeljama i blagdanima ići u crkvu na prodiku i na veliku misu. Nadzornik je rekao ravnatelju, da se obrati na ordinarijat, da se dopusti, da učenici idu na ranu misu u franjevačku crkvu. Još je navedeno u izvještaju, da će zavod zamoliti zapovjedništvo tvrdjave, da učenike obučava u gimnastici jedan podčasnik uz nagradu, koju bi mu davao magistrat, pa da još i dopusti zapovjedništvo, da učenici mogu upotrebljavati sprave za gimnastiku, koje su bile u tvrdjavi. Školski je vrt bio u dobrom stanju, a učila nije bilo baš puno.

U pukovnijskom području pohodio je nadzornik pučke škole i to: u Nijemcima, Gjeletovcima, Slakovcima, Komletincima, Otoku, Privlaci, Vinkovcima, St. Mikanov-

cima, Strizivojni, Vrpolju, Čajkovcima, Andrijevcima, Garčinu, Trnjanima i Varošu.

U Nijemcima je učitelj Purić obučavao djecu praktično u svilogojstvu i pčelarstvu. U školi je bilo 70 učenika. U Slakovcima je stari i bolešljivi učitelj Matijašević sam plaćao zamjenika, a taj je bio bivši učitelj Katušić. Školu je polazilo 40 učenika i 29 učenica. Starješine i školski nadziratelj obećali su nadzorniku, da će se zauzeti kod općine, da se seoski magazin priredi za školu.

U Komletincima nije bio nadzornik zadovoljan. Školska je zgrada bila stara; nije bila ni slična zgradi za školu. U Otoku je bio učitelj Jelić na dopustu, pa zato nije mogao nadzornik s njim govoriti. Školske prostorije bile su premalene za 140 djece. Općina je izjavila, da želi imati djevojačku školu. U Privlaci je bio učitelj Antun Lovretić, koji je učenike i učenice obučavao u šest odjela. U prvom je odjelo bilo 17 dječaka i 39 djevojčica; u drugom 18 dječaka i 10 djevojčica; u trećem 12 dječaka i 9 djevojčica; u četvrtom 8 dječaka i 7 djevojčica; u petom 9 dječaka i 1 djevojčica, a u šestom su bila 3 dječaka. Nadzornik e zatekao učenike i učenice trećega i četvrtog odjela u školi, pa ih je i sam ispitivao iz pojedinih predmeta i bio je s uspjehom zadovoljan. Zadaćnice za pismeni rad i risanke bile su u redu i čiste. Veselilo je nadzornika, kad je opazio, da se i na realije uzeo obzir, koliko im pripada. Školskoga vrta nije škola imala, pa je po nadzornikovu mišljenju bio takav vrt potreban, jer mu se činilo, da je učitelj maran.

U Vinkovcima su radili u četvororazrednoj školi nadučitelj Kučera, učitelji Jugurčić i Vrbanjac i podučitelj Nikoljačić. U prvom razredu bilo je 58 učenika, u drugom 40, u trećem su bila 42 učenika i jedna učenica, a u četvrtom 44 učenika i dvije učenice. Uspjeh u predmetima, iz kojih su bili pitani učenici, bio je dobar. I ovdje se uzeo obzir na realije. Pismene radnje i risanke učenika bile su lijepe i čiste. U grčkoistočnoj školi bio je učitelj Stojadinović. U prvom je odjelu bilo 18 dječaka i 14 djevojčica, a u drugom su bile dvije djevojčice. Uspjeh je bio dovoljan. Po nadzornikovu mišljenju mogla bi se ta škola spojiti s navedenom četvororazrednom školom. U Neudorfu su obučavana djeca u tri odjela. Učenika je bilo 58, a djevojčica 47. Uspjeh je bio dovoljan. U Ivankovu su obučavana djeca u pet odjela. Učenika je bilo 48, a djevojčica 60. Učenici su učili gimnastiku i pjevanje, školu su polazili dosta nemarno; škol-

skoga vrta nije bilo. U Vodjincima je bio učitelj Jozičić, koji je dotle služio 42 godine. Djeca su obučavana u tri odjela. Učitelj se još držao metode sricanja. Učenici su učili samo crkvene pjesme. U školi je bilo 66 djece (32 dječaka i 34 djevojčice). U Strizivojni, gdje je bio učitelj Egešić, polazilo je školu 92 djece (53 dječaka i 39 djevojčica). Učiteljeva supruga obučavala je djevojčice u ručnom radu. U Garčinu je bio učitelj Mikaević Andrija. Obučavao je učenike u četiri odjela. Pisanke, risanke i pismene zadaćnice bile su u redu i čiste. Vjeroučitelj i školski nadziratelj nije dolazio u školu. Vukasović ga je zamolio, da ubuduće vrši marljivije svoju dužnost. U Trnjanima je bio učitelj Ergotić. U mjestu je bio župnik, pa ipak nije dolazio u školu. U Varošu je bio učitelj Šimunić; njegova je supruga besplatno obučavala djevojčice u ručnom radu. S mjesnim školskim nadzornikom nije mogao govoriti, jer je taj stanovao u Gromačniku. Stara školska zgrada bila je u lošem stanju.

Još nešto iz izvještaja. God. 1872. postojala je u Krajini osim petrinjske preparandije još jedna preparandija, koja je bila spojena s realkom. Preparandiju su polazili kandidati i kandidatkinje. Na koncu školske godine trebalo ih je po starom propisu aprobirati za vršenje učiteljske službe. Kako su te osobe bile spremljene za učiteljsko zvanje, dokazuju nam ove nadzornikove riječi:

„Nach meiner tiefster Überzeugung ist es unmöglich diese zu Lehrern und Lehrerinnen zu approbiren, und ich würde, aufrichtig gesagt, jede Schule bedauern, die sie mit einer solchen Vorbereitung, wie die von ihnen an Tag gelegte, zu Lehrern bekäme."

Vukasović je predložio glavnomu zapovjedništvu, da se tim polažajnicima dade sistemizirana potpora, da idu pripravnici u Petrinju, a pripravnice u Zagreb, pa da se nakon prijamnoga ispita odluči, u koji bi se razred imali primiti, da se priprave za učiteljsku službu. Iz toga vidimo, da je Vukasović kao pravi prijatelj pučkoga školstva i pučke prosvjete išao za tim, da kandidati budu dobro spremljeni za svoje zvanje.

Ako su na zavodu dobri učitelji, pa ako se oštro pazi na to, da i učitelji i pravnici u svakom pogledu valjano vrše svoju dužnost, onda će se tek polučiti ono, što narod zahtijeva od škole i učitelja. Uzalud je učiteljev trud, ako se učenici u školi ne drže reda, ako se ne vladaju onako, kako to zahtijevaju školski propisi.

Usavršivanje učitelja. U propisu o obrazovanju učitelja i učiteljica za pučke učione u vojnoj Krajini od 8. lipnja 1871. glasi § 26. ovako:

Tečaji za usavršivanje učiteljah obdržavaju se na učiteljskih obrazovalištih obično u vrieme jesenskih praznikah. — Učitelji su obvezani, da na poziv oblastih učestvuju kod tečaja za usavršivanje.

Na temelju toga § odredilo je glavno zapovjedništvo u Zagrebu 7. srpnja 1872., da se svake godine o praznicima održava tečaj za usavršivanje učitelja na učiteljištu u Petrinji, pa da ima trajati najmanje četiri nedjelje. Ravnateljstvo učiteljišta moralo je prije konca školske godine obavijestiti političke upravne oblasti i gradska poglavarstva, kad će se

tečaj započeti. U naredbi se istaklo, da će se obuka protezati na sve predmete, koji se uče u učiteljskoj školi, a prvih godina naročito na realne predmete, koji se uče u pučkim školama.

Kotarski školski nadzornici dobili su nalog, da svake godine do konca prvoga polječa sastave popis sviju učitelja, koji bi trebali da polaze tečaj, a takodjer i onih učitelja, koji bi se za to dragovoljno prijavili. Popis je valjalo poslati glavnomu zapovjedništvu, pa je ono onda odredilo učitelje, koji su bili dužni polaziti taj tečaj. Redoviti polažajnici tečaja mogli su dobiti stanovitu nagradu na račun kotarske školske blagajnice. Učitelji, koji su podjeljivali obuku na tečaju za usavršivanje učitelja, dobivali su nagradu iz zemaljskoga budgeta.

Dne 12. srpnja 1872. držao je učiteljski zbor petrinjske učiteljske škole sjednicu u pogledu održavanja tečaja, pa je zaključeno, da se drži od 19. kolovoza do 14. rujna 1872. U sjednici su bili nazočni: Josip Velko, ravnatelj, Josip Glaser, Antun Lorenz i Antun Pechan, učitelji. Prema osnovi koju je sastavio učiteljski zbor, predavani su na tečaju ovi predmeti: hrvatski jezik na nedjelju 2 sata; zemljopis 2 sata; povijest 2 sata; prirodopis 3 sata; prirodoslovlje 3 sata; računstvo 6 sati; gojidba 3 sata.

Pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima predložilo je 22. srpnja 1872., da taj novi tečaj u Petrinji polaze ovi učitelji brodske pukovnije: Balić Gjuro iz Podvinja; Knežević Martin iz Podcrkavlja; Šimunić Martin iz Varoša; Vidaković Stjepan iz Šušnjevaca, Galović Ivan iz Vrhovine; Lukić Ivan iz Vrpolja; Novoselović Mato iz Čajkovaca; Živić Adam iz Divoševaca; Šokčević Antun iz Jaruga; Komesarović Mato iz Kruševice; Kovačević Petar iz Retkovaca; Matijašević Marko iz Slakovaca; Jurčević Živko iz Komletinaca; Vilić Luka iz Gjurića; Živić Jakob iz Rajeva sela; Katičić Stjepan iz Podgajaca; Balić Mato iz Abševaca; Radovanović Antun iz Zadubravlja; Milinović Milan, srpski učitelj iz Mirkovaca; J rgović Pavo, srpski učitelj iz Orolika; Pitlović Ferdo, provizorni učitelj iz Klakara; Tvrdojević Ferdo, prov. učitelj iz Kuta; Petričević Ivan, prov. učitelj iz Novoga sela; Cenić Franjo, prov. učitelj iz Gjeletovaca; Kadić Jakob, prov. učitelj iz Gundinaca; Topalović Antun iz Zdenaca: Matijevac Franjo iz Vel. Kopanice; Jozičić Josip iz Vodjinaca; Markovac Mato iz Glogovice; Ergotić Adam iz Trnjana; Leović Franjo iz Dolj. Bebrine; Malović Karlo iz Bošnjaka; Bogdanović Ladislav iz Soljana; Lešić Mijo iz Babine Grede; Beraković Josip iz Garčina; Žderić Antun iz Beravaca; Ergotić Josip iz Vrbanje; Grgić Ilija iz Cerne; Čaklović Gabro iz Perkovaca; Jozić Ivan iz Nijemaca; Kladarić Franjo iz Sikirevaca; Scholl Gjuro iz Neudorfa i Alasić Stanko iz Oprisavaca.

Iz dopisa, što ga je pukovnija poslala glavnomu zapovjedništvu, razabira se, da je medju navedenim učiteljima bilo dosta i takvih učitelja, koji su svoje učiteljske dužnosti valjano vršili. Iz toga slijedi, da je pukovnijsko zapovjedništvo mislilo, da bi tečaj za usavršivanje učitelja mogao biti od velike koristi i dobrim i vrijednim učiteljima.

Izmedju navedenih učitelja odredilo je glavno zapovjedništvo 4. kolovoza 1872., da se polaze tečaj i to:

Balić Gjuro iz Podvinja; Knežević Martin iz Podcrkavlja; Šimunić Martin iz Varoša; Galović Ivan iz Vrhovine; Novoselović Mate iz Čajkovaca; Živić Adam iz Divoševaca; Šokčević Antun iz Jaruga; Komesarović Mato iz Kruševice, Matijašević Marko iz Slakovaca i Jurčević Živko iz Komletinaca.

Učiteljski zbor petrinjske učiteljske škole zamolio je 12. srpnja 1872. glavno zapovjedništvo, da bi predavanja na tom nastavnom tečaju držali kotarski školski nadzornici, koji najbolje poznaju svoje učitelje i znaju, što im treba, da valjano rade u školi. Glavno zapovjedništvo odgovorilo je na njihovu molbu, da će ubuduće držati predavanja u tim tečajima vrsni pučki i gradjanski učitelji, ravnatelji gradjanskih škola i kot. školski nadzornici. Zato vidimo već god. 1873., da se tečaj za usavršivanje učitelja ne drži samo u Petrinji, nego i na nekim gradjanskim školama.

Brodska pukovnija predložila je god. 1873., da slušaju nastavni tečaj u Novoj Gradiški ovi učitelji iz pukovnijskoga područja: Balić Gjuro iz

Podvinja; Knežević Martin iz Podcrkavlja; Šimunić Martin iz Varoša; Živić Adam iz Divoševaca; Šokčević Antun iz Jaruga; Komesarović Mato iz Krušević; Jurčević Živko iz Komletinaca; Galović Ivan iz Vrhovine; Kovačević Petar iz Retkovaca; Vilić Luka iz Gjurića; Balić Mato iz Abševaca; Radovanović Antun iz Zadubravlja; Mirković Gjuro iz Ruščice; Ergotić Adam iz Trnjana; Leović Franjo (tamo stoji Martin) iz Dolj. Bebrine; Beraković Josip iz Garčina; Grgić Ilija iz Prkovaca; Čaklović Gabro iz Vrpolja; Jozić Ivan iz Nijemaca; Alasić Stanko iz Oprisavaca; Jorgović Pavo iz Orolika i Milinović Milan iz Mirkovaca.

Naredbom glavnoga zapovjedništva od 14. lipnja 1873. odredjeni su izmedju navedenih učitelja za polaženje tečaja u Novoj Gradiški ovi učitelji: Balić Gjuro, Knežević Martin, Šimunić Martin, Živić Adam, Šokčević Antun, Komesarović Mato, Jurčević Živko, Galović Ivan, Kovačević Petar, Vilić Luka, Balić Mato, Radovanović Antun, Mirković Gjuro, Ergotić Adam, Leović Franjo, Grgić Ilija, Čaklović Gabro, Jozić Ivan, Alasić Stanko, Jorgović Pavo i Milinović Milan. S važnih razloga moglo je glavno zapovjedništvo nekoje učitelje, premda su bili odredjeni, da tečaj polaze, riješiti toga polaženja. Tako su bili riješeni polaženja tečaja u Novoj Gradiški: Milan Milinović, jer mu je bila žena bolesna; Pavo Jorgović, jer je bio sam bolešljiv; Jurčević Živko, jer je prošle godine o svom trošku polazio tečaj u Petrinji.

Srpske škole. Dne 23. srpnja 1872. javila je brodska pukovnija glavnomu zapovjedništvu, da u području pukovnije postoje srpske škole i to: u Klokoćeviku, Nov. Topolju, Vinkovcima, Mirkovcima, Lazama, Oroliku i Banovcima. Sve te škole bile su mješovite škole s jednim učiteljem. Nijedna od njih nije bila državna škola, nego su to bile do godine 1872. općinske škole; općine su same gradile zgrade, nabavljale učila i izdržavale učitelje.Kad je izvještaj podnesen glavnomu zapovjedništvu, onda su služili provizorni učitelji u Klokoćeviku, Nov. Topolju, Lazama i Banovcima, i to svaki s plaćom od 180 for. na godinu. Učitelji u Vinkovcima, Mirkovcima i u Oroliku bili su definitivno namješteni i dobivali su plaću od 300 for. na godinu.

Brodski je magistrat izvijestio 30. lipnja 1872., da u Brodu postoji zgrada za srpsku školu, pa da ima i jednu sobu za obučavanje djece potpuno uredjenu, a druge su prostorije u zgradi pripadale učitelju za stanovanje. Srpski je učitelj za plaću od 150 do 200 for. na godinu vršio samo kantorsku službu u crkvi i izvan crkve, a nikada nije bio stalno namješten, pa ga je općina mogla otpustiti, kad je htjela. Uopće ti učitelji nijesu bili stručno obrazovani ljudi, pa su zato rijetko kada i vršili službu učitelja. S razloga toga slali su roditelji svoju djecu u bivšu glavnu i djevojačku školu. God. 1872. nije srpska škola imala nijednoga učenika, nego su djeca polazila gradjansku i djevojačku školu. Gradjansku je školu polazilo te godine 11 dječaka, a u djevojačkoj školi bilo je 6 djevojčica grčkoistočne vjere.

Ovdje ćemo odmah navesti, da je gradsko poglavarstvo u Brodu javilo glavnomu zapovjedništvu 28. siječnja 1878., da se ne može točno znati, kad je ta škola u Brodu otvorena i kojim dopuštenjem, budući da po izvještaju grčkoistočne crkvene općine postoji škola „od pamtivieka, odnosno tako dugo, odkako i grčkoistočna župna crkva, koja je po prilici god. 1640. podignuta".

Ako je taj izvještaj osnovan na temelju pismenih dokaza, a ne na pripovijedanju, onda je ta škola pripadala u red najstarijih škola u bivšem krajiškom području. To je moje mišljenje.

Učiteljske skupštine. § 25. školskoga propisa o obrazovanju učiteljah i učiteljicah za pučke učione u vojnoj Krajini glasi ovako:

U svakom školskom kotaru ima se najmanje jedan put na godinu pod upravom kotarskoga školskoga nadzornika obdržavati učiteljska skupština.

Ovoj je skupštini zadaća, da se porazgovori i posavjetuje o predmetih, što se tiču školstva, najpače o učevnih strukah pučke učione, o metodah obuke, o učevnih pomagalih, o uvedenju novih učevnih knjigah i čitankah, o školskom zaptu i t. d.

Svi učitelji pučkih učionah i učiteljskih obrazovalištah obvezani su učestvovati kod kotarske učiteljske skupštine. Učiteljem privatnih zavodah prosto stoji, hoće li kod ove skupštine učestvovati.

Na temelju toga držana je kod nas prva učiteljska skupština mjeseca kolovoza 1872., kad je još postajala pukovnija pod upravom pukovnika Nikole Todorovića. Skupštinski zapisnici podastirani su glavnomu zapovjedništvu, koje je prema potrebi izdavalo naredbe s obzirom na pojedine zaključke, koji su stvoreni u skupštini.

Ovdje ćemo uzeti nekoje stvari, koje se odnose na te naše skupštine, da se vidi, kako se radilo oko unapredjenja školstva.

Zapisnik

kotarske učiteljske skupštine brodske krajiške pukovnije držane 21., 22. i 23. kolovoza 1872.

Dan: 21. kolovoza do podne.

U smislu § 15. zemaljske naredbe predlaže g. predsjednik odmah u početku sjednice, da se ponajprije dva perovodje biraju.

Jednoglasno su za perovodje izabrani gg.: učitelj Nikola Vrbanjac i podučitelj Ilija Nikoljačić.

Većina glasovah predlaže, da se dva odbora biraju, koji bi riešili one članke, što ih visoko zemaljsko zapovjedničtvo nalaže, te da se radnje istih odborah u sjednici posavjetuju.

Jednoglasno zaključeno, da u prvom odboru i to radi riešenja članakah pod a, b, e, h, i sledeća gospoda kano članovi sudjeluju, kako: G. Radičević, Purić, Dumić, Vrbančić, Lešić, Jovanovac, Nikoljačić, Marković, Živković, Stojadinović, Ergotić Adam i gosp, Ljubica Malović.

U drugom odboru radi članakah pod c, d, f, g pako: G. Kučera, Gjoić, Jugurčić, Vrbanjac, Mikaević, Ergotić Josip, Kladarić, Lovretić, Jelić Baćany, Markovac Gabriel i pl. Leurs.

Kako se ima kod obuke pisanja sricanjem postupati? Predloži g. Lešić.

Zaključi se, da se sricanje imade istom onda preduzeti, kada djeca nauče čitati.

Isti dan po podne.

Jeli bi pravo bilo, da se dugoslužećim, bivšim trivijalnim učiteljem petgodišnji doplatci za prošle služeće godine već sada k plaći priračunaju, buduć da njihovi mladji sudrugovi takove poslie svake pete godine svoga službovanja zakonito očekivati imadu? Predložio g. Kučera.

Višeglasno zaključeno, da se molba radi petgodišnje doplate na cielo prošlo vrieme službovanja tja do 40. služeće godine, ne samo za bivše rivijalne, nego za sve učitelje zemaljskoj vladi na odobrenje podnese.

t

Neka se broj učenikah na javnih pučkih učionah za pojedinog učitelja od 80 na 60 umanji. Predložio takodjer g. Kučera.

Zaključi se, da je dovoljan broj 60 na pojedinog učitelja, a gdě je veliki broj učenikah, da se uvedu ženske učione. Gdě pako nije velik broj učenikah, mogla bi se supruga dotičnog učitelja za ručno dielo upotriebiti, ako je tomu sposobna, i to sa primjerenom nagradom.

22. kolovoza do podne.

Predložiti opazke glede osnove i u svakom razredu opredeljene svrhe nauka, kao razdeljenje školskih godinah u odiele i razrede, zatim razdeljenje školskih časovah pretresti i u smislu toga shodne promjene.

Zaključeno je: 1. da je slovnica na pojedine razrede posve dobro razdeljena; 2. da se razdeljenje školskih godinah u odiele i razrede, kako takodjer i pretres školskih časovah odgodi do dojduće skupštine, gdě će se o tom izkusnije govoriti moći.

Posavjetovati se glede shodnosti upotriebljenja ženskih učiteljicah na dječačkih pučkih učionah.

Zaključi se, da se može samo kod manjkanja učiteljskih mužkih silah učiteljica upotriebiti na dječačke t. j. mješovite učione.

Jeli bi možebit probitačno bilo, obuku njemačkoga jezika na temelju njemačke početnice, već u trećoj školskoj godini t. j. u drugom razredu započeti. Predložio g. Purić.

Ovaj predlog nije primljen, nego je jednoglasno zaključeno, da se njemački jezik poleg uredjene osnove ili u svakoj učioni, ili ni u jednoj predaje, dočim svi učitelji jednaku plaću primaju.

Pretresti uredjenje u porabi stojećih čitankih i školskih knjigah, kano i ostalih učilah i inih podupirajućih sredstvah, te mnenja u smislu uvrstenja novih učilah za učenje i pouku radi uvoda predložiti.

Zaključi se, da nije od potriebe početnicu preradjivati, nego samo da bi se u njoj, kako tiskane, tako i pisane vježbe razgovjetnije i većimi pismeni tiskale.

Prva i druga čitanka imade se preraditi, i to tako, da se ona štiva, koja u prirodopis i naravoslovje zasjecaju, prema godišnjih dobah poredaju. Zemljopis i povjest neka se protežu na trojedinu kraljevinu. Gospodarstvena, zdravstvoslovna i moralna štiva mogla bi se bez promjene ostaviti. K ovim već obstojećim štivom ćirilice, njekoja pisanimi i tiskanimi slovi neka još uvrste u prvu čitanku, a u drugoj neka se svako treće, četvrto štivo ćirilicom tiska. Dodatak od slovnice bio bi u svakoj čitanci dovoljan.

U čitanci za 4. razred imalo bi se uvrstiti mesto manje važnijih štivah onakova, koja zasjecaju u gospodarstvenu obuku. Zemljopis ima se iz čitanke izostaviti, te se sistematično po Mariku predavati, povjest pako stranom iz čitanke, stranom iz Marikova zemljopisa preduzeti. Slovnica propisana za 4. razred ima se rabiti. Za svaki razred ima se nabaviti toliko učilah, koliko je za razjasnjenje štivah potriebno. Knjige se imadu novim pravopisom tiskati.

Razjasniti onaj način obučavanja, koji bi se od teoretične i praktične strane, kano shodan smatrati mogao, te se izraziti preko ustanovljenja istog i preko osnovnih temeljah zapta.

Svaki način naučavanja, koji k cilju vodi, shodan je. Zorna obuka imade se preduzeti od najnižeg do najvišeg razreda, i to sa svimi načini

obučavanja, ono što je se zorno obučavalo, imalo bi se pismeno usmeno vježbati. Tjelesne kazne imaju se posve iz učionah izbaciti.

Isti dan po podne.

Obertnim učionam dječačkim kao i učiteljskim knjižnicam, pokusnim vrtom, tjelovježbi, kao i svim ostalim uredbam, koje se na njegovanje zdravlja školske mladeži protežu, osobitu pozornost obratiti.

Dječačke knjižnice imadu se kod svih učionah uvesti. Sadašnja kotarska učiteljska knjižnica imade se na tri kotara razdieliti, te da se tako u svakom kotaru uvede knjižnica za učitelje, te bi kod svake jedan učitelj imao račun voditi. Za sve buduće knjižnice izabran je odbor iz trih članah, kako: g. nadzornik Spudić, g. nadučitelj Kučera i g. učitelj Vrbanjac. Glede pokusnih vrtovah imala bi se vladi prošnja podnieti, da se svakoj školi potriebiti vrt odmjeri i ujedno ogradi. Glede tjelovježbe imale bi se sve občine pritegnuti, da nabave sve potriebite sprave i k tomu spadajući naputak u materinjem jeziku. Glede zdravlja imadu se načela, nahodeća se u gojitbi, strogo u obzir uzeti. Radi obrtnih učionah bi zaključeno, da bi shodno bilo, da se takove u gradovih i većih mjestah podignu.

Zaprieke, koje razvoju javne obuke u školskom kotaru prieče, uvažiti i predloge za njihovo odstranjenje učiniti.

Zaprieke napredka u nauku jesu: 1. Nedostatak učiteljah, školskih zgradah i učilah; 2. obterešenje učitelja sa premnogo učenikah; 3. u pojedinih slučajevih siromaštvo učenikah. Pomoć proti rečenomu imala bi biti, da učiteljsko odgojište svake godine, što se više može, usposobljenih učiteljskih pripravnikah izašilja, da vlada svoje učionam prikladne zgrade občinam prikaže, da se učitelju preko 60 učenikah nenatovari. Siromaštvu učenikah imalo bi se iz občinske blagajne pripomoći.

Dogovoriti se vrhu sredstva, koja bi se mogla upotrëbiti, da se postigne moguće sporazumljenje medju kućnim i školskim odgojom, kao takodjer i marljivo pohadjanje učione.

Sredstvo, po kom se školstvo i kućno odgojivanje što većma slaže, bilo bi ovo, da se roditeljem one djece, kod kojih bi u tom obziru na boljak imalo ići, svakog mjeseca pismeno objavi, kako im se djeca ponašaju i kako se uče, a oni roditelji, koji čitati neznadu, da se pred mjestno školsko vieće pozovu i njima naputak dade o boljem uzgoju njihove dece. Dakako učitelj neka se pobrini, da prijatnim načinom roditelje na pravac uzgoja dovede. Što se školskog polazka tiče, to je u zakonu školskom već dobro uredjeno.

23. kolovoza do podne.

Posavjetovati se radi sredstvah za razsirenje škplah i školstva u kotaru, osobito radi uvodjenja od nastavnih tečajevah i nižjih strukovnih školah sa obzirom na potrieboće kotara.

Glede razširenja učionah zaključeno je, da su već dosta razširene, te imale bi se neodvlačno poleg obstojećeg broja učenikah učiteljske sile namjestiti. Glede nastavnih tečajevah, da se obdržavaju u onom mjestu, gde je bližja gradjanska učiona, ako se nebi dovoljan broj pučkih učiteljah u Petrinju primiti mogao, te da učitelji iste učione usled primjerene nagrade predavanja drže. Pučkim učiteljem ili slišaocem imao bi se podvoz kano i prilična podpora dati. Nastavni tečaj neka traje mjesec danah i to u glavnih praznikah.

Pretresti sredstva za nastavno obrazovanje učiteljah u njihovom zvanju, poimence shodno uredjenje i rukovodstvo kotarske učiteljske knjižnice.

Najglavnija sredstva glede nastavnog obrazovanja učiteljah jesu knjižnice, iz kojih da se one knjige, koje jedan ili drugi učitelj pismeno od odbora, koji knjižnicom upravlja, želi, službenim putem pošiljaju na dotične učitelje, a ovi potlam 14 danah imaju takove službenim putem opet natrag u knjižnicu vratiti, i da se za svaku učionu najmanje jedan školski časopis i gospodarstveni list iz občinske blagajne nabavi, koji se časopisi zatim u dječačkoj knjižnici sačuvati imadu.

Jesu li Greinerove pisanke za naše učione shodne? Sastavio Malović

Nisu shodne, nego krasopis imao bi se po Peyeru predavati.

Nebi li bilo shodno, da se za seoske ženske učione načini druga učevna osnova, nego za gradske, te da se u njoj uzme obzir više na gospodarstveni, kućevni i zdravstvoslovni nauk, nego što se je do sele uzimalo, jer su ovi predmeti za seosku mladež neobhodno potriebiti? Predloži gspdč. Ljubica Malović.

U ženskih seoskih učionah nije potriebito, da se zemljopis, povjest, prirodopis i naravoslovje tako obširno predaje, kao na gradskih ženskih učionah, nego da se većma obzir uzme na gospodarstvo, zdravstvoslovje i kućni nauk (Haushaltungskunde).

G. Dumić predloži svoje dielce: Pokus praktičnog postupanja kod mjerstvenog likoslovja na prosudu i zatim na porabu.

Jednoglasno bi odlučeno, da se ovaj predloženi pokus ovdašnjem centralnom odboru na pretres dade.

Jesu li vježbaonici zanatnički dužni kroz cjelo vrěme njihovog vježbanja ili samo dve godine opetovnicu pohadjati? Predložio g. Vlašić.

Vježbaonici zanatnički i tèrgovački dužni su cjelo svoje vrěme vježbanja opetovnicu ili nastavnu učionu pohadjati.

Da li nebi bilo bolje, da kod obdržavanja godišnjih ispitah na pučkih učionah strukovnjaci, t. j. učitelji kano glavni članovi sudjeluju? Stavio g. Radičević.

Neobhodno je potriebito, da se takovi iz svakog kotara, i to svake godine drugi od učiteljah onog kotara izabere i pukovniji na potvrdjenje pođnese.

Po § 18. zemaljske naredbe br. 1267 imadu se tri člana za zemaljsku učiteljsku skupštinu izabrati. Predloži g. predsjednik.

Izabrani su gg.: Matija Vrbančić, učitelj iz Broda, sa 38, Vinko Bačani, učitelj u Županji, sa 22 i Ilija Nikoljačić, podučitelj u Vinkovcih, sa 22 glasa.

Po § 17. iste zemaljske naredbe imali bi se članovi za centralni odbor radi riešenja predmetah za buduću skupštinu birati. Predloži takodjer g. predsjednik.

Izabrani su jednoglasno: g. nadzornik kano predsjednik, zatim učiteljsko osoblje vinkovačke dječačke, ženske i srbske učione, i takodjer g. učiteij iz Neudorfa.

U Vinkovcih dne 23. kolovoza 1872.

N. Vrbanjac, učitelj i pèrovodja.

Ilija Nikoljačić, podučitelj i perovodja.

Spudić, Bezirksschulen-Inspektor.

Niže navedenim njemačkim otpisom od 9. rujna t. g. podastrlo je pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima glavnomu zapovjedništvu skupštinski zapisnik.

Unt. Abth. Nro. 423. Broder Grenz Regiment Nro. 7.

An

das kaiser konigl. General Commando als Grenz Landes Verwaltungs Behörde

in Agram.

Gemäss Verordnung vom 7ten Juli d. J. G. V. Cultus und Unt. Innere Abth. Nro. 1267 wird nebenan das Beratungs Protocoll der am 21—23 v. Mts. hier abgehaltenen Bezirks-Lehrer Conferenz zur weiteren Verfügung vorgelegt, und beigefügt, dass die einzelnen Beschlüsse, wenngleich solche nicht durchgehends auf der Höhe des heutigen pädagogisch-didaktischen Fortschrittes stehen, mögen immerhin ein ziemlich getreues Bild des intellektuellen Aufschwunges des diesseitigen Lehrpersonals bieten und ein löbliches Streben nach dem so notwendigen Ausgleiche zwischen den geistigen und materiellen Anforderugen der Gegenwart und den bestehenden, diesem Zwecke mehrenteils hinderlichen Verhältnissen bekunden; wesshalb man dieselben der geneigten Würdigung und tunlichsten Berücksichtigung empfehlen zu sollen erachtet.

Die im 4. Punkte gestellte Bitte betrifft die Bestimmungen der §§ 13 und 60 der Vorschrift über die Regelung der Rechtsverhältnisse des Lehrerstandes an den Volksschulen der Militaergrenze und hat zum Zwecke einerseits die Ausdehnung der in diesen Bestimmungen zugestandenen Wolthat des Anspruches auf Quinquenal Zulagen auf die bisherige an einer öffentlichen Schule zugebrachte Dienstzeit der nunmehrigen Volksschullehrer anderseits die Fortdauer dieses Anspruches bis zum vollendeten 40-ten Dienstjahre zu sichern.

So klar es ist, dass der Inhalt dieser Bitte den eben zitirten Uibergangs Bestimmungen widerspricht, kann das Regiment nicht umhin, die Motivirung des Antragstellers, Herrn Oberlehrers Kučera dem weiteren Ermessen des k. k. General Commando und zwar um so mehr nahe zu legen, als speziell die wolverdienten, eine beträchtliche Dienstzeit zälenden früheren Triviallehrer durch den im § 60 der bezogenen Vorschrift normirten Zeitpunkt der Erwerbung des Anspruches auf Quinquenal-Zulagen eine ungeahnte Entlohnung ihrer Verdienste und nahe zu eine Zurücksezung gegenüber den jungen Lehrkräften, welche erst in Folge dieses Gesezes in den Stand von Volksschullehrern getreten sind, erblicken; welche vermeinte Kränkung geeigneit sein könnte, den langbewährten beispielvollen Eifer manches bisherigen Triviallehrers zum Nachteile der Volksbildung zu schwächen, während eben das neue Gesez die möglichste Förderung des Volksschullebens in eben so erleuchteter, als hochherziger Weise anstrebt.

Da es überdies den dieseitigen Mitgliedern des Lehrstandes nicht unbekannt ist, dass gerade bezüglich der beiden Bittgegenstände bei den Volksschulen Wiens ein billger Ausgleich zu Stande gebracht wurde, fühlt sich das Regiment im Interesse des Grenzvolksschulwesens verpflichet, die geneigte Aufmerksamkeit des k. k. General Commando dem angeregten Gesuche nochmals zu erbitten.

Vinkovci am 9 September 1872.

In Vertrettung: Csicsericz, Major.

Zapisnik

sjednicah okružne učiteljske skupštine držanih dne 22., 23. i 24. rujna 1873. godine u Vinkovcih.

1. U smislu § 15. zakona o obdržavanju okružnih učiteljskih skupštinah predloži predsjednik g. okružni školski nadzornik, da se izaberu dva perovodje.

U tu svrhu budu izabrani učitelji gg.: Mijat Lešić sa 30, Vinko Baćani sa 23 glasa.

2. Po nalogu vojnog zapovjedničtva od 5. kolovoza kr. upr. odjel nast. br. 1974 imade se izabrati odbor za pretresivanje priposlane učevne osnove za 1 razredne pučke učione.

Okružni nadzornik g. Spudić kao predsjednik predlaže sliedeću gospodu u taj odbor: učitelje Baćania, Lešića, Kalajdžića, Egešića, Batoria, Ergotića, Markovca, Markovića, Jovanovca, Martinovića i gospodične Antoniju i Rozaliju Hlebec.

3. Predlog g. nadučitelja Kučere: „Obćenita učevna osnova za pučke učione, kakvu sada imademo, neodgovara posvuda boljemu napredku", uzima se u pretres.

Jednoglasno odlučeno, da se taj predlog predade odboru za pretresivanje priposlane učevne osnove izabranomu na uvaženje.

4. Neka gg. učitelji predlažu, da se materijalno stanje pučkih učitelja poboljša. Učitelj Baćani predlaže, da se — buduć se u ovom složiti nemožemo — izabere odbor, te njemu izradba elaborata u tom predmetu

U taj odbor budu izabrani gg.: nadučitelj Kučera, gr. uč. Gjoić i Kuten, uč.: Vlašić, Vrbanjac, Šol, Purić, Glavačević, Kladarić, Berakoviċ, Bogdanić, Šokčević, Stojadinović, Grgić i Čaklović.

5. Učitelj Kalajdžić raspravlja sliedeće točke:

I. Zašto pored obstojećega naprednoga školskoga zakona ugled pučkih učiteljâ mnogo trpi, te kako bi se tomu doskočiti dalo?

II. Što se sve imade učiniti, da mjestna školska vieća kao takova svoju zadaću valjano riešiti uzmognu?

I. a) Buduć je radinost dužnost svakoga čověka, tako se i nemože učitelju zamëriti, ako on kod svoga gospodarstva u korist poboljšanja svoga materijalnoga stanja takove poslove obavlja, koji neoskvrnjuju čast njegova zvanja. Akoli bi pako koji učitelj takovimi poslovi zanimao se, koji protuslove dostojanstvu učiteljskoga zvanja, imalo bi se dotičnim mjestnim školskim viećem naložiti, takvog učitelja na odgovor pozvati, i ako se takov u buduće ovakovog zanimanja kanio nebi, strogo ukoriti i većoj vlasti prijaviti.

b) Što se tiče cielogodišnjih izpitâ, bude zaključeno, da se isti iz uzroka, jer im je svaka svetčanost i s njom prava valjalost oduzeta, sasvim ukinu i mjesto njih shodne školske svetčanosti prirede, kako to već većim dielom u ostalih krunovinâ naše carevine biva.

c) Neka se materijalno stanje pučkih učiteljah poboljša.

II. a) Svi škole tičući se spisi imadu se neposredno od kotarske oblasti mjestnomu školskomu vieću na riešenje poslati.

b) Za službovne dopise neka se kod svakoga mjestnoga školskoga veća nabavi pečat s nadpisom: „Mjestno školsko vieće u N.“

c) Za nabavljanje pisaćih stvarih potrebitih za mjestna školska vieća neka se dotičnomu perovodji početkom svake godine uruči iznos od dva forinta iz občinske blagajne.

6. Odbor za izradbu elaborata glede poboljšanja materijalnoga stanja učiteljstva podastire svoj predlog, koji tamo glasi: Dočim odmjerena plaća godišnjih 300 fl za podmirenje svakdanjih potrebštinâ nedotječe, valja svakomu pučkomu učitelju namah povisiti plaću na 400 fr. i k tomu petgodišnje doplatke svim stalno namještenim učiteljem na cielo dosadanje službovanje dati. Iznemoglim drugovom, udovicam i sirotčadi odpadajuće mirovine odmah opredieliti.

Da moguće bude ove zahtjeve odmah izvesti, izjavljuje se većina još cielu godinu od sadanje plaće 25% u mirovinsku zakladu uplatiti, a što u tu svrhu manjkalo bude, neka bi visoka krajiška zemaljska vlada iz dohodakâ zemaljskih u tu zakladu premilostivo priložila.

Prima se većinom glasovâ.

7. Odbor za pretres učevne osnove priposlane uvodno napomenutom visokom naredbom podastire svoj predlog.

Prima se većinom glasovâ.

8. Učitelj Vlašić predlaže, da se vrieme službovanja učitelja potrebito za prelaz u stanje mira smanji na 30 godinâ iz razloga:

a) što svaki učitelj svoje definitivno službovanje nastupljuje u 23.—24. i t. d. godini svoje starosti;

b) što su tražbine na učiteljstvo u sadanje vrieme takove, da učitelj mnogo ranije smalaksa negoli do

Prima se jednoglasno.

9. Učitelj Ergotić predlaže, da se pučkim učiteljem u slučaju izvanrednoga službovanja dnevnice i podvoz dade.

Prima se većinom glasovâ.

10. Učitelj Martinović razpravlja način, kako bi se zemljopis na temelju zorne obuke u I. i II. razredu pučke učione predavati imao.

Uzeto na znanje.

11. Učitelj Lešić opisa u kratko bečku svjetsku izložbu, u koliko se ista na učitelje proteže.

Uzeto na znanje.

U Vinkovcih dne 24. rujna 1873.

Spudić, Bezirksschulen-Inspektor.

Taj je zapisnik podastrla c. kr. okružna oblast 2. listopada 1873. c. kr. glavnom zapovjedničtvu i toplo preporučila točku 6. glede povišice plaće od 300 for. na 400 for., glede podjeljenja doplataka i odmjerenja otpadajuće mirovine iznemoglim drugovima i t. d., jer bi se tim posvetilo učiteljskomu zvanju više mladih sila. Isto je tako toplo preporučila 8. točku glede službovanja veleći, ako se ono ne može smanjiti na 30 godina, neka se bar obali na 35 godina.

Odbor, koji je uzeo u pretres nastavnu osnovu za jednorazredne pučke škole, izjavio se valjda protiv njemačkoga jezika. To nije mogla oblast prihvatiti ni zagovarati, jer se valjda mislilo, da nema napretka bez njemačkoga jezika, kojim je i sama oblast uredovala.

Kotarsko školsko vijeće brodske pukovnije sa sijelom u Vinkovcima. Djelovanje toga vijeća bilo je osnovano na propisu o nadzoru pučkih škola u vojnoj Krajini od g. 1871. Da mognemo što lakše i jasnije predočiti sebi rad vijeća, uzet ćemo ovdje nekoje znatnije predmete, o kojima se u sjednicama raspravljalo.

Ne može se propustiti, da se ne oi odmah istaklo, kako je to vijeće marljivo radilo oko unapredjenja školstva, a dostojno je stajalo i na braniku časti vrijednoga svog učiteljstva.

Znamo, da su učitelji izvrženi možda više nego itko drugi različnim napadajima, pa ako ih ne uzmu u zaštitu oni, koji su u prvom redu pozvani, da brane čestite i vrijedne učitelje i učiteljice, kojima pred očima lebdi samo procvat škole, u kojoj rade zdušno i savjesno, u kojoj troše svoju snagu, onda se gubi ljubav za rad, onda se prosvjetno polje ne može obradjivati onako, kako bi ga valjalo obradjivati, da domovini nosi dobar plod. Nema danas čovjeka na svijetu, koji ne bi očekivao pravedno priznanje svoga mukotrpnoga rada; nema čovjeka na svijetu, koji bi mogao mirne duše gledati, gdje mu se krnji ugled, ta najveća svetinja za svakoga čovjeka, koji se smatra kao stvor Božji.

Od velike su znamenitosti vijećanja od g. 1873., kad je prestalo djelovanje pukovnijskoga zapovjedništva i prešlo u ruke okružne oblasti.

U sjednici, koja je držana 2. siječnja 1873., uzeti su u pretres ovi znatniji školski predmeti:

Kotarski ured u Županji predložio je molbu mjesnih školskih vijeća, da im se visoke naredbe dostavljaju u narodnom jeziku. Taj je prijedlog radosno prihvatilo kotarsko školsko vijeće i umolilo je c. kr. pukovnijsko zapovjedništvo, da se na nadležnom mjestu svojski zauzme, da se prijedlog odobri.

Za popunjenje učiteljskoga mjesta u Garčinu predložila je c. kr. kotarska oblast u Garčinu učitelja Jakoba Kalajdžića, Ivana Martinovića, rodom iz St. Mikanovaca, i Ivana Zelinku. Vijeće je zaključilo, da se pukovniji predloži na potvrdu učitelj Jakob Kalajdžić.

C. kr. kotarski ured u Županji predložio je molbu mjesnoga školskoga vijeća u Gundincima, da se radi množine učenike uvede poludnevna obuka. Prijedlog bude prihvaćen s dodatkom, da se gundinačkoj općini naloži, da se pobrine za ustrojenje ženske škole, koja bi se imala otvoriti iduće godine.

Kotarski ured u Županji javio je, da općina Gradiške želi ustrojiti žensku školu. Kotarsko školsko vijeće želi, da se općini dade u tu svrhu državni stan.

U Bošnjacima se pokazala potreba, da se škola „razgradi“, pa da

se na jednoj i drugoj, na muškoj i ženskoj učioni namjesti još po jedna učiteljska osoba. Ovaj se prijedlog nije mogao prihvatiti, nego se zaključilo, da se zasad ostane pri starom u pogledu učiteljskih osoba i prostorija.

U istoj je sjednici uzet na znanje zapisnik mjesnoga školskog vijeća u Ivankovu, kao i zaključak, da se povećaju školske prostorije, da se magazin pretvori u školu, da se prirede posebni zahodi, da se osnuju gospodarska pokušališta, gdje ih u mjestu nema, da se za risanje nabave potrebna sredstva i da se za učionu nabave dva zemljopisa.

U sjednici od 23. siječnja 1873., koja je držana pod predsjedanjem kapetana Šišića, a u nazočnosti nadučitelja Spudića, župnika Molnara i Stenzela, učitelja Jugurčića i Vrbanjca, zatim vijećnika Kurjakovića, Horgovana i Tucakovića, uzeti su u pretres ovi znatniji predmeti:

Na prijedlog kotarske oblasti u Garčinu u pogledu namještenja učiteljica na djevojačkim školama u Garčinu i Vel. Kopanici bude zaključeno, da se zatraži mišljenje dotičnih mjesnih školskih vijeća, pa da se upozori školsko vijeće u Kopanici, da zamoli višu oblast, da se tamošnji časnički stan prepusti u školsku svrhu.

Kotarsko školsko vijeće odobrilo je prijedlog mjesnoga školskog vijeća u Babinoj Gredi, da se učiteljem u tom mjestu imenuje podučitelj Ivan Martinović, rodom iz St. Mikanovaca. Prijedlog je podnesen pukovnijskomu zapovjedništvu na odobrenje. Dne 1. ožujka o. g. primio je Martinović učiteljsku službu u Babinoj Gredi.

Kotarski ured u Županji javio je, da je ženska učiona u Štitaru dogotovljena i da bi se obuka mogla započeti 1. veljače t. g. U četvrtoj sjednici, koja je držana 6. ožujka t. g., zaključilo je kotarsko školsko vijeće na prijedlog mjesnoga školskog vijeća u Štitaru, da se od 1. travnja t. g. imenuje definitivnom učiteljicom u Štitaru Roza Hlebec.

Ugovor izmedju županjske općine i zadruge Balentović u pogledu smještenja ženske škole bude uzet na znanje.

U trećoj sjednici, koja je držana 6. veljače t. g., zaključilo je kotar. školsko vijeće, da učitelj Marković u Cerni ostane do jeseni kao učitelj dječačke i djevojačke škole, jer je mjesno školsko vijeće u Cerni predložilo, da se raspis natječaja za popunjenje mjesta učiteljice odgodi do jeseni.

Mjesno školsko vijeće u Županji izjavilo je, da želi još jednoga učitelja namjestiti na dječačkoj školi. Kotarsko školsko vijeće uzelo je to na znanje, ali je ujedno predložilo, da se županjska općina upozori, da bi se kod gradnje nove školske zgrade „osvrnula na pravu potriebu prostorijah tako, da se može i drugi učitelj namjestiti.“

Bošnjačka je općina zaključila, da se učiteljski stanovi pretvore u školu, a kotarsko je školsko vijeće zaključilo, da se ta stvar predloži glavnomu zapovjedništvu na rješenje.

Radilo se o tom, da se srpska škola u Vinkovcima spoji s dječačkom pučkom školom. U pogledu toga spojenja bude zaključeno, da se predmet podastre glavnomu zapovjedništvu na rješenje. Što se pak tiče imenovanja učitelja Stojadinovića stalnim pučkim učiteljem, to je bilo kotarsko školsko vijeće sporazumno s onim faktorima, koji su taj prijedlog izradili. U sjednici, koja je držana 3. travnja t. g., uzeto je na znanje spojenje srpske škole s dječačkom školom i imenovanje učitelja Stojadinovića stalnim učiteljem u paralelnom razredu vinkovačke dječačke škole.

U pogledu uškolovanja djece iz brodsklh vinograda bude zaključeno, da im se za to uskrati dozvola do konca školske godine.

U sjednici se povela riječ i o tom, da se u školske svrhe ustupe časnički stanovi u Cerni, Andrijaševcima i Prkovcima.

Primljena je na znanje naredba glavnoga zapovjedništva, kojom se dopušta, da se mogu učitelji nagradjivati iz pukovnijskih školskih zaklada.

U sjednici, koja je držana 6. ožujka 1873., nije se mogla prihvatiti molba kopaničkoga mjesnog školskog vijeća, da se u Maloj Kopanici otvori škola, budući da je u M. Kopanici bilo malo djece za polaženje škole, a nije bilo ni zgodne zgrade za školu.

U pogledu kotarske učiteljske knjižnice zaključilo je vijeće, da ta knjižnica i nadalje ostane u Vinkovcima.

U sjednici kotarskoga školskog vijeća, koja je držana 3. travnja 1873., predložilo je pukovnijsko zapovjedništvo kotarskomu vijeću na uvid pokusne krasopisne i pravopisne izratke sviju vojnih podčasnika u pukovnijskom području. Poslije pregledanja izjavilo je kotarsko školsko vijeće, da su vrlo dobri rukopisi onih podčasnika, koji su pohadjali škole u Kopanici, Cerni, Garčinu, Nijemcima i Vinkovcima, a dobri onih, koji su pohadjali škole u Babinoj Gredi, Bošnjacima, Vrbanji, Sikirevcima, Drenovcima, Gradištu, Ivankovu, Strizivojni, Županji, Štitaru, Privlaci i Otoku; ostali rukopisi bili su slabi.

Ovo je bio posljednji čin pukovnika Todorovića, na temelju kojega se htio uvjeriti, da li i nove krajiške škole gaje obuku u krasnopisu onako i u onom smjeru, kako su to prije činile stare krajiške škole.

U sjednici, koja je držana 1. svibnja 1873., dopustilo je kotarsko školsko vijeće, da se u Gradištu u ljetno doba drži školska obuka od 7 do 10 prije podne, a poslije podne od 3 do 5 sati, „budući da je tamo samo jedna školska soba, koja je žestokoj ljetnoj vrućini izvrgnuta, a u njoj ima 258 učenikah i učenicah."

Mjesno školsko vijeće u Vrpolju predložilo je, da se § 30. o uredbi obćih pučkih učionah udovolji. Prva al. toga § glasi: Broj učiteljskih silah na pučkih učionah ravna se po broju učenikah. Ako ovih kroz tri, jedne za drugom sliedeće godine poprječno ima 80, valja se bezuvjetno pobrinuti za drugu, ima li jih 160, za treću učiteljsku silu, te se ove imaju po tom razmjeru dalje umnažati.

Kotarsko školsko vijeće priznalo je potrebu, da se namjesti i druga učiteljska sila na školama u Andrijevcima, Vrpolju, Strizivojni i Perkovcima, samo su se općine morale pobrinuti za prostorije. U Čajkovcima pak nije bilo toliko učenika, da bi se morala namjestiti još jedna učiteljska sila.

Molba ivankovačke političke općine u pogledu osnutka nove škole u Novim Mikanovcima nije se mogla prihvatiti, jer nije bila dovoljno obrazložena.

To je lijep dokaz za našu narodnu prosvjetu i za naš narodni ponos, kad eto vidimo, kako su se i mala sela otimala za škole. Dok su prije narodni učitelji dobivali po 2, 3 ili 4 for. na mjesec, nije bilo čudo, što su i ta sela imala svoje škole, ali sad je upravo čudo, kad vidimo, kako se jagme za škole.

U sjednici od 6. veljače 1873. zaključeno je na prijedlog učitelja Jugurčića, da se 10% prirez pobira s ostalim porezom i da učitelji primaju

plaću iz poreznoga ureda. U sjednici od 1. svibnja t. g. priopćen je dopis c. kr. glavnog zapovjedništva, kojim je taj prijedlog odbijen.

U sjednici je zaključeno, da učiteljicu Leurs, koja je bila bolesna, zastupa gospojica Pezerović, pa da joj se dade u ime nagrade 60% od učiteljske plaće.

Oglašena je u sjednici naredba glavnoga zapovjedništva, da se vjerodostojni prijepisi sjedničkih zapisnika od početka god. 1873. odmah pošalju glavnomu zapovjedništvu, a ubuduće da se imaju slati poslije svake sjednice.

Pročitan je otpis glavnoga zapovjedništva, kojim je doznačen kotarskoj školskoj blagajnici iznos od 3600 for. iz poreznoga ureda za podmirenje školskih potreboća. Taj se iznos morao povratiti poreznomu uredu najkašnje do konca studenoga t. g.

U sjednici, koja je držana 5. lipnja 1873., primljeno je na znanje, da je školski gospodarski pokusni vrt u Ivankovu ogradjen, a u St. Mikanovcima da će se ograditi tek pod jesen.

Kotarski ured u Garčinu predložio je izvadak iz zapisnika mjesnoga školskog vijeća u Vrpolju, da se radi „osamljenja i siromaštva“ ispiše učenik Vinko Jakobović iz Čajkovaca kb. 66. Vijeće je jednoglasno zaključilo, da učenik i nadalje školu polaziti ima.

Isti je ured predložio izvadak iz zapisnika mjesnoga školskog vijeća u Trnjanima, da se kazne roditelji one djece, koja školu ne polaze. Vijeće je jednoglasno zaključilo, da se roditelji kazne globom od 50 nov.

Mjesno školsko vijeće u Trnjanima zaključilo je na molbu učitelja Radovanovića iz Zadubravlja, da se stalno namještenim učiteljima izdadu dekreti. Izvadak iz zapisnika predložila je kotarska oblast u Garčinu kotarskomu školskom vijeću, koje je jednoglasno zaključilo, da se ta molba predloži glavnomu zapovjedništvu na rješenje.

Kotarski ured u Županji predložio je izvadak iz zapisnika mjesnoga školskog vijeća u Babinoj Gredi, u kojem je bilo govora i o upotrebljavanju školske mladeži kod sprovoda, pa je kotarsko školsko vijeće zaključilo, da valja mjesno školsko vijeće u Babinoj Gredi uputiti na postojeće stare propise, i da se ne smije nikakva plaća za to zahtijevati.

Kotarski ured u Garčinu predložio je trojni prijedlog mjesnoga školskog vijeća u Trnjanima u pogledu popunjenja učiteljskoga mjesta u Šušnjevcima, pa je kotarsko školsko vijeće zaključilo, da se stalno potvrdi od 1. srpnja za učitelja u Šušnjevcima Antun Vidaković, pripravnik i privremeni učitelj, koji je u prijedlogu bio prvi.

Kotarski ured u Županji predložio je kotarskomu školskom vijecu trojni prijedlog u pogledu popunjenja učiteljskoga mjesta u Bošnjacima. Budući da je većina članova mjesnoga školskog vijeća u Bošnjacima bila za učitelja Gjuru Miletića iz Svinjara, sela gradiške pukovnije, to je taj prijedlog prihvatilo i kotarsko školsko vijeće, a u pogledu molbe Marka Juzbašića, koji je takodjer molio za to mjesto, bude zaključeno, da se ta molba preko kotarske oblasti pošalje školskomu vijeću u Vrbanji, gdje je takodjer bilo ispražnjeno učiteljsko mjesto.

U sjednici od 7. kolovoza t. g. bude jednoglasno zaključeno, da se Juzbašić namjesti kao stalan učitelj u Vrbanji od 1. rujna t. g.

Na molbu kotarskoga ureda u Garčinu, da se učitelj Balić ukorom

kazni, što s učenicima zlo postupa, bude zaključeno, da mu se podijeli pismeni ukor.

Iz sjednice držane 3. srpnja 1873. Na molbu učitelja Ivana Bušića, da se učiona i stan rasprostrani, pa da mu općina ustupi bivši dudinjak za pokušalište, zaključilo je kotarsko školsko vijeće ovo:

Što se tiče prigradjivanja stražare u školsku sobu. morao bi se nacrt i proračun troševine vrhu svega prije sastaviti, onda gradjenje preduzeti, dok selo Gunja po zaključku općinska vieća pod točkom 23. od 31. svibnja nuždne novčane troškove pribavi; medjutim bilo bi bolje, da nastoje polag prvašnjih zaključakah posve novu zgradu sazidati.

U pogledu dudinjaka zaključilo je vijeće, da mu ga općina predade, a on je dužan u pokušalištu mladež podučavati.

Na prijavu učitelja Stanka Purića iz Nijemaca, da se sjednice mjesnoga školskog vijeća nemarno drže, bude zaključeno ovo:

Imalo bi se kotarskom uredu nalog dati, da se općinski ured u Niemcih, dotično načelnik Živković na odgovornost pozove, zašto se kroz tako dugo vrieme mjestno školsko vieće nije obdržavalo, koje opravdanje bi se posebnim izvješćem pukovnijskom zapovjedničtvu radi daljnjeg uredovanja priposlati imalo; medjutim imalo bi se načelniku čvrsto naložiti, da redovito mjesečne sjednice mjestna školska vieća obdržaje.

Kotarski ured u Garčinu priposlao je trojni prijedlog mjesnoga školskog vijeća u Vrpolju radí popunjenja učiteljskoga mjesta u Čajkovcima, koje je predložilo za to mjesto Karla Kovačića iz Andrijevaca, Miju Damjanovića iz Strizivojne i Franju Vidakovića iz Divoševaca. Kotarsko je školsko vijeće zaključilo, da se počevši od 1. rujna t. g. podijeli to mjesto Franji Vidakoviću, koji je svršio tromjesečni pedagoški tečaj. To je imenovanje bilo privremeno.

Molba štitarske općine, da se učitelj Grga Živković premjesti na drugo mjesto, bude odbijena, dok se ne riješi predmet, radi kojega je bio tužen.

Načelnik Mijo Trepšić, koji je bio predsjednik mjesnoga školskog vijeća i nadzornik škola u Kopanici, zamolio je, da se nadzorništvo povjeri kojemu drugom članu mjesnoga školskog vijeća, „buduć je za njega premnogo tri časti u jednoj osobi obnašati“. Molba toga čovjeka, koji eto nije lebdio za različnim častima, bude prihvaćena, a kotarski ured pozvan, da na temelju § 11. o nadzoru učiona imenuje drugoga člana za nadzornika.

Mjesno školsko vijeće u Gradištu zaključilo je, da se škola upiše kao utemeljiteljni član „Hrv. pedag.-književ. zbora“ u Zagrebu, i da se pretplati na pet komada „Smilja“. Kotarsko školsko vijeće odobrilo je taj prijedlog.

Na temelju naredbe c. kr. glavnog zapovjedništva u Zagrebu od 5. veljače 1872., nastavni odio br. 191, te na prijedlog mjesnih školskih vijeća bude zaključeno, da se cjelogodišnji ispiti održavaju 11., 12., 13. i 14. kolovoza t. g. i to tako, da se 12. i 13. kolovoza drže ispiti u onim političkim općinama, koje imaju samo jednu ili dvije škole, a 11., 12., 13. i 14. kolovoza u onim općinama, koje imaju više škola.

Iz sjednice od 7. kolovoza 1873. S obzirom na naredbu glavnoga

zapovjedništva u Zagrebu u pogledu utjerivanja novčanih globa zaključilo je kotarsko školsko vijeće ovo:

Prima se do znanja s tim dodatkom, da se od sada roditelji djece od škole ostajuće od dotičnih mjestnih školskih nadzornikah po § 54. o nastavi svaki mjesec dva putah kod kotarskog ureda objave, koji takov izvjestnik odmah složiti, u njem novčanu globu označiti i bez okljevanja okružnoj oblasti radi potvrdjenja dostaviti ima.

Na zaključak mjesnoga školskog vijeća u Niemcima odgovorilo je kotarsko školsko vijeće ovako:

Pristaje se, da si već obstojeće mjestno školsko vijeće u Niemcih izmedju svojih zakonito odabranih sučlanovah samo perovodju izabere i to, koji je za taj posao sposoban, te da svoje djelovanje neodvlačno nastaviti imade.

Nadalje je zabilježeno i ovo:

Glede predloga mjestnog školskog vieća u Mirkovcih zaključuje se jednoglasno, da bi se od pedagogičkog pogleda za nuždu namješćeni učitelj Arkadija Dragojlović te službe lešio (lišio) i natječaj za popunjenje toga mjesta razpisati imao.

Kotarski ured u Vinkovcima predložio je radi kazni imenik roditelja one djece, koja su zanemarila polaženje škole, a kotarsko je školsko vijeće u tom pogledu stvorilo zaključak, koji glasi:

Buduć da ova djeca do sada radi izostajanja iz škole nikad prijavita bila nisu, tako se zaključuje jednoglasno, da se roditelji one djece, koja u školu ciele godine dolazila nisu, sa 1 for., a ostala, koja su često putah izostajala, sa 50 nov. kazne, a starešinstva, koja su prepustila tu objavu u pravo vrieme amo dostavljati, na njihovu dužnost strogo opomenu. — Valja priznati, da je to bila preblaga kazan.

Učitelj Alasić u Oprisavcima došao je u sukob s mjesnim školskim nadzornikom Berakovićem radi razdjeljenja knjiga za siromašne učenike. Kad je konačno kotarski ured u Garčinu predložio 3 iskaza o razdjeljenju tih knjiga medju siromašnu školsku mladeš za god. 1871., 1872. i 1873. i zamolio, da se mjesni školski nadzornik od službe otpusti, onda je kotarsko školsko vijeće zaključilo ovo:

S pogledom, da je učitelj Alasić kroz priposlata 3 izkaza vrhu razdeljenja sirotinskih knjigah poleg izvješća mjestnog školskog vieća u Garčinu sasvim opravdan, zaključuje se na temelju prvo pomenutog izvješća i izjava kotarskog ureda u Garčinu, da se mjestni školski nadzornik radi njegova zagrednog postupanja ote službe l i e š i (liši), a učitelj radi njemu na njegovoj česti od tog mjestnog školskog nadzornika proizvedene uvriede na dotični sud uputi.

Na prijedlog kotarskoga škol. nadzornika radi održavanja učiteljske skupštine bude jednoglasno zaključeno, da se ovogodišnja učiteljska skupština drži 15., 16. i 17. rujna t. g., „ako nebi samo toj skupštini pojavljajuća kakva pošastna bolest na put stala“.

Zapisnik su potpisali: Lombarović kapetan, Spudić nadzornik, Stenzel župnik, Jugurčić učitelj, zatim vijećnici: Gjukić, Kurjaković, Kuzma Peić i Tucaković.

Tako su radili članovi kotarskoga školskog vijeća brodske pukovnije, a sad ćemo čuti nešto i o djelovanju gradskoga kotarskog školskog vieća u B r o d u.

Što je bilo kotarsko školsko vijeće za pukovniju, a poslije okružno školsko vijeće za okružje u krajiškom području, to je bilo gradsko kotarsko vijeće za škole dotičnoga grada.

Učiteljstvo u gradovima pripadalo je samo u pogledu stručnoga nadzora pod upravu kotarskoga (okružnog) školskog nadzornika i bilo je dužno dolaziti na učiteljske skupštine, koje su održavane pod predsjedanjem kotarskoga školskog nadzornika. U svakom drugom pogledu bilo je nezavisno od uprave okružne oblasti, kojoj je bio podredjen i sam kotarski ili okružni školski nadzornik.

Zapisnik

pèrve sědnice městnog, odnosno kotarskog věća, obdèržavane dne 6. svibnja 1872.

I. Ustanova za dèrva koja pripadaju zakonito pučkim učiteljem.

Jednoglosno je zaključeno, da se svakom pučkom učitelju i podučitelju, isto tako učiteljici i podučiteljici u ime 6 hvatih dèrvah 50 for. (petdeset forintih) u mèsečnih rokovih izplati.

II. Buduć da su pisaći troškovi na ovoměstnoj děvojačkoj učioni na dèržavni račun ukinuti; kako da budu ti troškovi naknadjeni?

Zaključuje se, da svaka samostalna učiteljica za cèlu godinu 6 for. i to u měsečnih rokovih dobiva.

III. Na pitanje visokog vojnog zapovjedničstva, da li bi se imao zavesti latinski i gèrčki jezik na ovoměstnoj gradjanskoj učioni, kao neobligatni predmet.

Jednoglasno je zaključeno, da je molba obćine glede toga vrèdna uvaženja, te da se ima glede toga Visoka vlada umoliti, da se ta dva predmeta uvedu početkom dojduće školske godine kao neobligatni predmeti; ujedno da se Visoka vlada umoli za remuneraciju učiteljem tih predmetah, u opazki pod m označenoj.

IV. Glede ustanove putnih troškovah i potrošarine članovom okružnog školskog věća.

Zaključeno je, da se članovom ovog kotarskog školskog vèća uz poputnicu još tri forinta dnevnice podèle.

V. U školsko věće imao bi se jedan član izraelskog vèroizpovědanja uzeti.

Školsko je věće zaključilo, da bi gradsko zapovèdničstvo u sporazumljenju njihovog predsědnika jedan član imenovalo i školskom věću obznanilo.

VI. O izboru školskog městnog nadzornika.

Gospodar Stefan Leović bijaše većinom glasovah izabran i gradskom zapovědničstvu na potvèrdu priloženo.

VII. Molbenica učiteljske pripravnice, Julke Sekulić, za podporu iz zaklade pokojnog paroka Olive bijaše pročitana i zaključeno je:

Da joj se dati ima četèrdeset forintih i to po 5 for. na měsec. Ako li bi se trefilo, da bi rečena gospodična tečajem ove godine naimenovana bila, tako prestaje pravo na daljni dobitak.

VIII. Molbenica gosp. dr. Kostjala za podporu njegovog sina Vojtèha; molbenica gospodara Steve Bogdanovića za podporu njegovog sina Dušana; molbenica gospodara Joze Muravića za podporu njegovog unuka Joze Radinovića; molbenica gospodara Brandstettera za podporu njegovog sina Joze bijaše pročitana i zaključeno:

Buduć da su se učenici dotičnih, molbu prenešenih roditeljah, stranom izvèrstno, a stranom i dovoljno svědočbami izkazali, za shodno je nadjeno, da se uz biljegom providjene namire iz zaklade pokojnog paroka Olive dade: Gosp. dr. Kostajlu 50 for., gospodaru St. Bogdanoviću 40 for., gospodaru Jozi Muraviću 20 for., gospodaru H. Brandstetteru 20 for. Ujedno bijaše zaključeno, da se potroši za razne školske potrèbe svih razredah 20 for.

Iza toga vijećanja bude zaključeno pod istom točkom, koliko će se od kamata uzeti za nabavu školskih knjiga siromašnoj djeci s obzirom na pojedine razrede za školsku god. 1872./3., kadno bijaše otvoren u Brodu

VI. razred gradjanske škole. Zapisnik su potpisali: D. N. Dimović, Stefan Leović, Bogdanović, veliki bilježnik, Radičević, ravnatelj, Ilija Perišić, vjeroučitelj i Filip Gjoić, perovodja.

Iz sjednice od 15. listopada 1872. Na molbu podučiteljice Mare Kraljević, da se imenuje učiteljicom, zaključeno je ovo:

Ovomjestno, odnosno kotarsko školsko vieće uvažilo je njezinu molbenicu iz sledećih razlogah:

1. što su njezine svjedočbe svake hvale vriedne;
2. što ona već 5 godinah na obće zadovoljstvo u ovoj občini služi;
3. što su već nesamo njezine drugarice, dapače i mnoge njezine učenice učiteljicam postale.

U sjednici brodskoga kotarskog škol. vijeća, koja je održana 19. srpnja 1873. u nazočnosti predsjednika Bogdanovića, svećenika Markovića i Perišića, gradjanina Dimovića, ravnatelja Radičevića i gradj. učitelja i perovođe Gjoića, bude predloženo, da se potpora iz gradske zaklade u iznosu od 12 for. podijeli Antunu Matiću, učeniku 6. razreda gradj. škole, „buduć se isti, kako svojim ćudorednim ponašanjem, tako isto i svojom marljivošću i napredkom u cielom zavodu odlikuje.“

Zatim se predložilo, da od kamata u iznosu od 10 for. iz zaklade Lize Marinović dobiju po pet forinti: Tomo Unčanin, učenik petoga razreda i Ivan Mličević, učenik 3 razreda, „u pogledu toga, što su rečeni učenici siromašnijih roditeljâ, a uzto u napredku prvi red s odlikom postigli.“

Napokon bude predloženo, da od kamata zaklade pokojnoga paroka Olive u iznosu od 189 fr. i 24 nov. s obzirom na ćudoredno ponašanje, na napredak i okolnosti roditelja dotičnih učenikâ dobiju i to:

Ivan Jančiković, učenik 3. gim. razreda, 30 fr.; Augustin Radinić, učenik 4. gim. razreda 15 fr.; Josip Brandsteter, učenik 4 gim. razreda, 15 fr.; Roza Rudolf, učenica 6 razreda gradj. škole, 8 fr.; Albina Vojnička, učenica 6 razreda gradj. škole, 8 fr.; Stjepan Piškorić, učenik 6 razr. gradj. škole, 5 fr.; Ana Kramarić, učenica 5 razreda, 8 fr.; Jula Markotić, učenica 5 razreda, 8 fr.; Stjepan Leović, učenik 5 razreda, 5 fr.; Ivan Ibler, učenik 4 razreda, 4 fr.; Mijo Rudolf, učenik 3 razreda, 4 fr.; Ivan Leskovac, učenik 3 razreda, 4 fr.; Karlo Rehman, učenik 2 razreda, 4 fr.; Matija Ferić, učenik 1 razreda, 4 fr.; Fana Deanović, učenica petoga godišta djev. učione, 4 fr.; Kata Deanović, učenica petog godišta, 4 fr.; Kata Deanović, učenica četvrtoga godišta, 4 fr.; Paulina Lukić, učenica trećega godišta, 4 fr.; Marica Sekulić, učenica trećega godišta, 4 fr.; Ana Korparić, učenica drugoga godišta, 4 fr. i Marija Andrić, učenica prvoga godišta, 4 fr.

Dalje je zaključeno, da će se ostatak u iznosu od 39 fr. i 24 nov. upotrijebiti za nabavu knjiga, koje će se na početku školske godine podijeliti siromašnijoj djeci u nazočnosti školskoga vijeća.

O zakladi župnika Olive nalazi se u „Napretku“ od god. 1863. na str. 140. i 141. dopis iz Broda od 15. siječnja t. g., koji ovako glasi:

Dužnost je čovječanska, da se svako blagotvorno, ma kako maleno djelo na vidjelo iznese. I meni se ovakova sladka dužnost nametje, koju tim radostnije izvršujem, što kosti plemenitoga dobročinitelja od njekoliko jurve godinah u hladnom grobu počivaju. Ime tomu dobrotvornomu mužu bijaše Lovro Oliva, koji je tečajem mnogo godinah obnašao župničku čast u u doljnih Andrievcih, župi sl. biskupije djakovačke. Pod svoje stare dane povuče se on u častno zasluženi mir, te se nastani u slav. Brodu, gdje je posliednje svoje dane sproveo. Na čas svoje smrti ostavi on u oporuci do 2800 forintih sadanjega novca na školu brodsku pod tim uvjetom, da se godišnje kamate medju dobro se učeću ali siromašnu školsku djecu podiele. Glavnica je istom ove godine u Brod od višje oblasti prispjela, te će se od ove godine počam namienjene po pokojniku nagrade dieliti. Ovo stavljamo do obćega znanja tom željom, da se, komu je Bog podielio

blaga, u ovaj liepi primjer ugleda te isto to učini. Dok se takove blagotvorne zaklade čine, radostono opazujemo, kako su oni, koji dati mogu, uvjereni o velikom uplivu narodne prosvjete. Kamo sreće za naše pučko školarstvo, kada bi se više takovih dobrih dušah u nas našlo.

Na ovo je nadovezao pisac još i ove riječi: Što se naših školah tiče, to se u njih, budući njemačkih, vrlo slabo naš narodni jezik njeguje. Kako zlo s njim stoji dokazuje to, što je občinsko zastupničtvo već prisiljeno bilo onomad se na višju oblast tom molbom obratiti, da se propisne daščice s azbukom hrvatskom za škole nabave, kojim do sada ni traga nebjaše.

Župnik Oliva osnovao je zakladu u iznosu od 630 for. i u tu svrhu, da se svake godine prihod podijeli medju najbolje učenike škola u Andrijevcima i Perkovcima. Još je osnovao zakladu od 52 for. i 50 nov., da se prihod podijeli medju najbolje učenike škole u Otoku.

Ispisivanje učenika i učenica iz škole. Dne 12. siječnja 1873. zamolila je brodska pukovnija glavno zapovjedništvo za uputu u pogledu ispisivanja učenika (ca) pučkih škola, koji su po predjašnjem načinu uzeti u školu u osmoj ili devetoj godini dobi svoje, pa bi radi toga morali pohadjati školu do 14. ili 15. godine. S obzirom na fizički razvitak mladeži u Slavoniji, kao i s obzirom na ćudorednost i gospodarsku privredu, mislilo se je, da mladež u tim godinama nije za školu.

Glavno je zapovjedništvo odgovorilo 26. siječnja 1873. br. 159, da se i takva mladež mora pridržati u školi, dok ne nauči bar najpotrebniju nauku. Da se o tom uvjeriti mognu, valjalo je s njom preduzeti ispit pred povjerenstvom, koje se sastojalo od predsjednika mjesnoga školskog vijeća, školskog nadziratelja, katehete i učitelja. Ako bi se kod ispita pokazalo, da mladež nije dosta naučila, valjalo ju je pridržati u školi još jednu godinu.

Latinski jezik u gradjanskim školama. Da učenici mogu prijeći iz gradjanske škole u gimnaziju, uveden je latinski jezik u peti i šesti razred godine 1873. Obuka u latinskom jeziku podjeljivana je u dva odjela; ona nije bila obligatna. No tko je na početku školske godine počeo latinski učiti, morao je taj predmet učiti do konca školske godine. Latinski se poučavalo u gradjanskim školama samo nekoliko godina.

Obučna osnova za latinski jezik na gradjanskim školama, koja je izdana godine 1873., glasila je po originalu ovako:

Lehrplan

für die lateinische Sprache als freien Lehrgegenstand an den Bürgerschulen der kroatisch-slavonischen Militärgrenze.

I. Lehrabtheilung, wöchentlick 6 Stunden. Formenlehre der wichtigsten regelmässigen Flexionen, eingeübt in beiderseitigen Uebersetzungen.

Der Lehrstoff besteht also in der Einübung der regelmässigen Declinationen, der Genus-Regeln, der Adjectiven, der wichtigsten Pronomina, der Cardinal-und Ordinalzahlwörter, der vier regelmässigen Conjugationen, einiger wichtiger Präpositionen und Conjuctionen, des Gebrauchs des Infinitivs nach einigen besonders wichtigen Verbis und adjectivischen Prä-

dicats-Ansdrücken, und des Gebrauchs des Conjunctivs nach einigen Conjunctionen des Grundes, der Absicht, Folge und Bedingung.

II. Lehrabtheilung, wöchentlich 6 Stunden.

Formenlehre der selteneren und unregelmässigen Flexionen, eingeübt in beiderseitigen Uebersetzungen.

Der Lehrstoff ist darnach folgender:

Die Ergänzung der regelmässigen Formenlehre durch Hinzufügung der in der ersten Lehrabtheilung noch übergangenen Partien der Pronomina und Numeralia, und der Adverbia; Unregelmässigkeiten in Declination, Genus und Conjugation, der Acusativus cum infinitivo und die Ablativi absoluti.

U brodskoj gradjanskoj školi poučavali su dječake u latinskom jeziku Franjevci iz tamošnjega manastira uz godišnju nagradu od 200 forinti.

Dar krajiškoj učiteljskoj mirovinskoj zakladi. Kad je dne 15. rujna 1873. održavao časnički zbor brodske pukovnije br. 7. svoju skupštini, onda je zaključio, da se dade u učiteljsku mirovinsku zakladu 200 for. Rodoljubivi časnički zbor ovjekovječio je tim slavno ime naše pukovnije i pokazao je, da visoko cijeni onaj stalež, koji je na prvom mjestu pozvan, da u narodu krči put k prosvjeti. Još se vidi, da je uvijek bilo medju krajiškim časnicima ljudi, koji su bili zauzeti za prosvjetu svoga naroda. Evo, kako se to javilo glavnomu zapovjedništvu:

K. K. Brooder Grenz Regiment Nro 7.

Kaiserlich-königliches General Commando in Agram.

Das Offiziers-Corps des Regiments hat in seiner am 15. September l. J. zu Vinkovce stattgefundenen Versammlung anlässlich der Auflösung der Grenz Regimenter für den Grenzlehrer-Pensionsfond einen Geldbetrag pr 200 fr. Sage Zwei Hundert Gulden bestimmt.

Ich beehre mich diesen Geldbetrag zur weitern hochgeneigten Verfügung anliegend zu unterbreiten.

Vinkovce am 20. September 1873. Thodorovich, Oberst.

Otpisom svojim od 1. listopada 1873. potvrdilo je glavno zapovjedništvo primitak navedene svote, pa je ujedno za taj humani čin izreklo svoju zahvalu spomenutomu časničkom zboru.

Zaklada časničkoga zbora brodske pukovnije. U istoj je sjednici osnovao časnički zbor zakladu u iznosu od 8500 for. Od kamata te zaklade uživaju stipendij dva učenika, koji polaze srednje škole. Pravo podjeljenja stipendija vršio je do svoje smrti bivši pukovnik Todorović, a poslije njegove smrti pripalo je to pravo kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi. Pravo natjecanja za stipendije imali su u prvom redu sinovi časnika vojne, upravne i računovodne struke, auditorâ i diplomiranih liječnika, koji su služili u pukovniji. U pomanjkanju takvih natjecatelja imaju pravo na stipendije učenici, koji potječu iz krajiških zadruga bivše brodske pukovnije. Osnutak te zaklade uzdržat će našem hrvatskom podmlatku trajnu spomen na bivšu brodsku pukovniju i rodoljubivi časnički zbor od god. 1873.

Popis učitelja(ica) njihovih plaća na početku god. 1873.

Školsko mjesto	Prezime i ime učitelja(ce)	Plaća for.	Školsko mjesto	Prezime i ime učitelja(ca)	Plaća for.
Podvinje	Balić Gjuro	300	**Cerna**	Marković Adum	420
Bukovlje	Risović Marko	300	Andrijaševci	Palacković Gjuro	300
Glogovica	Markovac Mato	300	Prkovci	Grgić Ilija	300
Podcrkavlje	Knežević Martin	300	Šiškovci	Dugalić Mato	300
Varoš	Šimunić Martin	300	**Vinkovci**	Kučera Franjo	630
Zdenci	Topalović Antun	300			100
Trnjani	Ergotić Adam	300	Vinkovci	Glavačević Josip	420
Dolj. Bebrina	Leović Franjo	300	Vinkovci	Jugurčić Stjepan	420
Gor. Bebrina	Gjamić Tomo	180	Vinkovci	Vrbanjac Nikola	367·50
Klakar	Pitlović Ferdo	180	Vinkovci	Leurs pl. Marija	420
Klokočevik	Radić Dimitrija	180	Vinkovci	Antolović Kata	210
Kuti	Tvrdojević Ferdo	180	**Laze**	Dragojlović Arkad.	180
Ruščica	Mirković Gjuro	300	Nov. Jankovci	Iveković Ilija	180
Šušnjevci	Vidaković Stjepan	300	Mirkovci	Milinović Milan	300
Dolj. Vrba	Lončarević Mato	180	Slakovci	Katušić Ivan	180
Vrhovina	Galović Ivan	300	**Otok**	Jelić Dionis	300
Zadubravlje	Radovanović Antun	300	**Privlaka**	Lovretić Antun	300
Garčin	Beraković Josip	300	**Nijemci**	Purić Stanko	420
Oprisavci	Alasić Stanko	300	Nijemci	Jozić Ivan	300
Sredanci	Dorić Antun	180	Abševci	Balić Mato	300
Svilaj	Trgovčević Joso	180	Banovci	Medić Ranko	180
Novo Topolje	Ananić Tomo	180	Gjeletovci	Cenić Franjo	180
Staro Topolje	Ilijašić Alojsij	180	Komletinci	Jurčević Živko	300
Vrpolje	Šimić Ferdo	180	Novo selo	Petričević Ivan	180
Andrijevci	Rukavina Stjepan	180	Orolik	Jorgović Pavo	300
Čajkovci	Novoselović Mato	300	Podgradje	Vrgoč Petar	180
Perkovci	Čaklović Gabro	300	**Babina Greda**	Lešić Mijo	300
Strizivojna	Egešić Mato	300	Babina Greda	Dragović Julijana	300
Vel. Kopanica	Dumić Karlo	300	**Bošnjaci**	Malović Karlo	315
Vel. Kopanica	Matijevac Franjo	300	Bošnjaci	Malović Ljubica	300
Beravci	Žderić Antun	300	**Drenovci**	Vlašić Vilim	420
Divoševci	Živić Adam	300	Drenovci	Prizrić Eva	300
Kupina	Radičević Marko	180	Podgajci	Katičić Stjepan	300
Novigrad	Filipović Adam	180	Rajevo selo	Živić Jakob	300
Prnjavor	Trepšić Mijo	180	**Gradište**	Jovanovac Gjuro	300
Sikirevci	Kladarić Franjo	300	**Gundinci**	Lukić Ivan	300
Jaruge	Šokčević Antun	300	**Račinovci**	Azapović Josip	300
Kruševica	Komesarović Mato	300	Gunja	Bušić Ivan	300
Šamac	Komesarović Ivan	300	Gjurići	Vilić Luka	300
Ivankovo	Batory Julio	300	**Štitar**	Živković Grga	300
St. Mikanovci	Šokčević Josip	300	**Vrbanja**	Ergotić Josip	300
Neudorf	Scholl Gjuro	300	**Soljani**	Bogdanović Ladis.	300
Retkovci	Kovačević Petar	300	**Županja**	Baćani Vinko	315
Vodjinci	Jozičić Josip	300	Županja	Hlebec Antonija	300

Poslije su imenovani definitivno s plaćom od 300 for.: Kalajdžić Jakob, Martinović Ivan, Hlebec Roza, Stojadinović Atanasija i Vidaković Antun.

Nadučitelj Kučera dobivao je na godinu 630 for. plaće i 100 for. funkcionalnoga doplatka; trivijalni učitelji dobivali su 367 for. 50 nov. i 420 for. Učiteljica Leurs dobivala je takodjer 420 for. a podučiteljica Antolović 210 for. Pučki učitelji dobivali su 300 for., a samo učitelji Malović i Baćani dobivali su prema predjašnjoj plaći 315 for. Privremeni učitelji, dobivali su 60% plaće onoga učiteljskog mjesta, što su ga suplirali, a to je iznosilo 180 for.

Vladari. Čuli smo, da su za vladanja blagopokojne carice Marije Terezije osnovne prve škole u našoj pukovniji. Aleks. pl. Helfert rekao je na jednom mjestu, da još nijedna okrunjena glava nije učinila toliko za škole, koliko je učinila ta slavna carica i kraljica. Ako se uzme u obzir, da je u ono doba bilo mnogo ljudi svake vrste, koji nijesu mogli ni pomisliti, da bi trebalo i prostomu narodu oči otvoriti i riješiti ga duševne tmine, onda moramo priznati, da je Marija Terezija izvela veliko djelo tim, što je započela u svojoj državi osnivati škole i za prosti narod. Tim je činom pokazala, da prosti narod zaslužuje, da bude prema svome zvanju i duševno obrazovan. Njezina želja nije se mogla najednom ispuniti, nego je trebalo još dosta dugo čekati, da traci pučke prosvjete prodru i u zabitne krajeve naše domovine.

Car Franjo I., koji je vladao od god. 1792. do 1835., učinio je pri kraju svoga vladanja znamenito djelo u pogledu pučke prosvjete tim, što je odredio, da se podignu prave narodne škole za prosti puk, da se podignu škole za svu mušku i žensku mladež, koja je za polaženje škole sposobna. Iz tih škola počeli su traci prosvjete prodirati i u zabitne krajeve naše pukovnije.

Kad je dne 2. ožujka god. 1835. umr'o car Franjo I., onda je došao na prijestolje car Ferdinand, koji je vladao do 2. prosinca 1848. Dne 2. prosinca 1848. stupio je na prijestolje austrijske države današnji naš premilostivi vladar Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo Franjo Josip I.

Bilo je ljudi u našem kraju, koji su prema svojim silama nastojali i perom u ruci usaditi u srce naše mladeži, u srce naroda našega vruću ljubav prema uzvišenim vladarima i slavnomu Njihovu domu. O tom ćemo se odmah uvjeriti.

God. 1839. izreklo je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu svoje priznanje štopskomu pisaru Aćimoviću, što je darovao školskoj mladeži 875 komada knjižice, u kojoj su bile štampane pjesmice, što ih je njegov otac Stefan Aćimović, učitelj, god. 1830. spjevao u Vinkovcima u slavu rodjendana cara Franje I. Knjižica ima ovaj kraći natpis: „Vinci za priradosni Porodjenja dan Njiovog' posvetjenog' Cesaro-Kraljevskog Velicsánstva **Franca I.,** pleteni". Pjesmice su se mogle pjevati kao pjesma: „Sjajan misec iza gore nam se ukazuje", „Putuj, putuj, knjigo moja, kud te šilje ljubav moja" i t. d. Uzet ćemo odatle ovu pjesmicu:

Austriiska zracsna Luno
Stolitstvuj nam ti podpuno,
Stadam tvojim tako svitlish,
I k'o jàrkim suncem grijesh,
Svitlost lune, iti Sunca,
Nebeskog su dári Otca,
Al' Tvoja nam svitlost s'jaje,
Danju, notju uvik traje,
Nauka nam je milija
Sunca lune josht svitlija,
Nauka je od sveg shira,
Od shirokih sviu moráh,
U Tebe je kljucs mudrosti,
Od kud' mora izvirati,
Govorimo da si bio,
Na Parnasu gor sidio,
Sa Apollom besedio,
I sa s'njime s'jltovao,
Dvor mudrost tit otvorio,
I na Prestol posadio,
Parnas Tebi ostavio,
I kljucseve od njeg dao,
Verh Parnasa da s njim vladash,
Otud' mudrost da prosipash,
Sve okolne Kraljevine,
Tvoje pune sad' mudrine,
Na Tebe se svi zgledashe,
U ordnung se tak' stavishe,
Tvoja mudrost ordnung daje,
Po Europi svud se csuje
Jer Ti imash boxje dáre,
Zidash Cerkve, i Oltare;
Uzeh Parnas na seb brime,
Prosipash nam kad je vrime,
Svetoj Cerkvi na tverdini,
Na nebesnoj toj visini,
Ko u pol-dne sunce jarko,
Ti nam blistash tako xarko;
Obazri se oko sebe,
Danas narod slavi Tebe,
Prostri na nas sládki pozor,
Ogledalo sunca ozor,
Ukaxi nam obraz zracsni,
Maglu, i dim odbi mracsni,
Ah! pogledaj Tvoje stàdo,
Gdi Te slavi staro, mlado,
Na Pristolju Aposhtolskom,
Postavljen si miru svitskom
Isusu si jemac za nas,
Tvojim krilom brani Ti nas,
Datjesh stada Ti paziti,
I Isusu racsun dati,
Zatoti je vicsna slava,
Kod Isusa vech gotova,
Shto si stàdo umloxio,
I u ordnung sve stavio,
A stàdo ti virno biti,
Za pastira kêrv proliti,
Kêrv proliti, i umreti,
Vicsni vinac stim dobiti,
Napisano svaki ima,
Da se vlada svak' po njima,
Svaki s'voja dila ima,
Pak' nek slidi bash za njima,
Redovnici, i Vojnici
I ostali rabotnici,
Svakome je to poznato,
Redovnika slidit tako,
I vojnicskog poglavara
Poshthivati gospodara,
Rukodilci zato znadu,
Da pokorni starjim budu,
A ostali rabotnici,
Svi sinovi, i vojnici,
Napisano svi imadu
Da pokorni starjim budu,
Uredno je sve stavljeno,
Svakom pravo ucsinjeno,
Kako ditca odrastjuju,
Starje svoje zapituju,
Ah! tko mudro táko stavih,
I xiviti nas upravih,
Al' duxni smo vicsnu hvalu,
Za takovu nashu slavu,
Nashem dobrom Otcu Francu,
Shto nastavih svoju ditcu,
Veseli se ti Granico!
I po njojzi mila ditco,
Radujte se skupa samnom,
Sa radostnim Otca danom,
Ruke gore podignite,
Svi radostno zapliskajte,
Jednim glasom govorite,
Na Isusa pomislite,
Boxe vicsnji! ti se smiluj,
Zdravlje, xivot Caru daruj,
Mlogo godin da zdravstvuje,
I podpunno stolitstvuje,
I s' Njim Majka Karolina,
Po xivi ju sto godinah,
Luno zracsna mlogolitstvuj,
Mlogolitstvuj, i stolitstvuj;
Tako pivat pristadosmo,
Opet malo pocsinusmo,
Kad se malo odmorismo,
Onda i tretju pocsesmo.

Iz Hadžićeve pjesme „Plač Matere Slavonie“ uzet ćemo ove riječi:

Gdje ste sinci i kćeri medene, Da čujete novine ledene, Koje jurve iz Beča stigoše, I tužne nam glase donesoše, Da je gorka umorila smrtca Našeg dobrog otca, Kralja Franca, Dana drugog mjeseca ožujka, Ovog ljeta, žalostna nam majka. Umri otac zemaljski najbolji Po nebeskog Boga

otca volji. Umri dika i obrana naša, Obori ga gorka smrtna čaša. Od goleme i teške žalosti Izreći je nije moć' zadosti!

Pjesma se svršava ovako: Hod'mo da se poklonimo Caru Ferdinandu našem milom kralju, Koji primi u svog otca ime Na se teško kraljevanja breme, Da mu vjernost, posluh i pokornost, Ljubav pravu i junačku hrabrost Pred prestoljem carskim obrečemo U milost se njemu utečemo, Moleći ga, da vam ne uzkrati Sinovi se njegovi nazvati, Koji svagda krv svoju proliti Neće štedit, život izgubiti Za Cesara i otačbinu Za presladku svoju domovinu: „Zdrav nam bud' Care od Austrie Novi kralju mile Slavonie, Ferdinandu prvi po imenu Glasoviti po Carskom plemenu! Čestito Ti kraljevanje bilo, Srećno skončo svako Tvoje djelo. Ljubav, vjernost svud nek Te spravodi Tvog naroda na suvu i vodi. Nestorova poživio ljeta Svuda slava neka Te susreta Pod Tvojom će upravom i rukom Sreća cvasti i napredak pukom, Svietli med nam kao dragi kamen Diko carstva od sad uvjek Amen.

Te su riječi uzete iz pjesme, što ju je Hadžić prepisao, dok je bio u mirovini. Ovdje je upotrijebio noviji pravopis, no sigurno je, da je pjesma, kad je spjevana, bila štampana starim pravopisom, kojim se pisalo god. 1835.

Dne 9. svibnja 1835. poslala je naša pukovnija državnim i narodnim školama po jedan egzemplar njemačkim i hrvatskim jezikom spjevane pučke himne. Evo, kako je glasio hrvatski tekst:

Pripivanje

Czaru i Kralju nashemu Ferdinandu.

Bog poxivi Ferdinanda,
Czara i Kralja sada.
Boxe Otcse, nek on vlada
S' jakom Rukom sva Stada,
Kano drugi dobri Otacz
Svi Derxava Vladavacz.
Bog poxivi Ferdinanda,
Czara i Kralja sada.

Daj da Vitcse njegovo sviti
S' Mudrostjom i Praviczom,
Nek Skljucsenje Vikovicsnost kitti
S Boxjim u Nebu Liczom,
Kad Kraljestva ravna mirna
Puka svog sebi virna.
Bog poxivi Ferdinanda,
Czara i Kralja sada.

Dajmu Mirnost, millo Dillom
Nepriatelj kad Sillom
Svetoredna razoriti
Hotiobi shkoditi,
Njega, Vojsku i Barjake
Kripi, csini prijake.
Bog poxivi Ferdinanda,
Czara i Kralja sada.

Dobra nasha vrimenita
U Promini su Svita,
Samo Virnost u Ljubavi
Sa Stalnostjom nas slavi.
Ovu Virnost nashu staru,
Czar! Kralj! primi u Daru.
Bog poxivi Ferdinanda,
Koji Czar Kralj je sada.

Dne 18. ožujka 1855. poslala je naša pukovnija državnim i narodnim školama njemački i hrvatski tekst pučke himne po Haydnovu napjevu. Hrvatski tekst glasi ovako:

Bože, živi, čuvaj Bože,
Cara našeg i naš dom!
Silan vierom da nas može
Mudrom vladat desnicom!
Štitimo Mu carstvo davno
Od navale svačije:
S habsburskom je kućom slavno
Kob spojena Austrije.

Što gradjanin s mukom steče,
Tomu vojnik budi štit;
Ume ine nek preteče
Um naš duhom ponosit!
Sreća, slava nek izviru
Svud po zemljah našije':
Sunce božje nek u miru
Sja vèrh srećne Austrije!

Sviestno, vierno i pošteno
Pravdu, dužnost branimo,
A kad treba, tad hrabreno
Na oružje skočimo!
Znajuć kako slava stara
Vojsku kiti lovorom
Blago, život, sve za Cara,
Sve za Cara i za Dom!

Sile naše nek se slože;
Svemogućan jer je sklad;
I najteži lasno može
Navladat se slogom rad.
K jednoj svèrsi pogodljivi
Svi nastojmo bratski it;
Car da živi, dom da živi:
Austrija će viečna bit!

Dodatak s obzirom na vjenčanje Nj. c. kr. apostolskoga Veličanstva.

Uz našega vlada Cara
Kervju, sèrcem rodica,
Viekovitog puna čara
Mila naša Carica.

Svaku sreću, svaku slavu
Izlij, Bože, ti nad Njom:
Fran-Josipa, Jelisavu,
Vas habsburski živi dom!

Životopisi muževa, koji su vršili nadzor nad školama brodske pukovnije.

Hadžić Nikola rodio se 4. prosinca 1791. u Mitrovici. Kad je svršio 3. razreda normalne škole, bio je pisarom u brigadnoj, pukovnijskoj i sudskoj pisarnici. To mu je pripomoglo, da je imao izvanredno krasan rukopis. Kad je poslije napravio ispit za učitelja, bude naredbom slavonske krajiške školske komisije od 31. siečnja 1813. imenovan njemačkim učiteljem u Vojci, selu petrovaradinske pukovnije. Tu je ostao do konca travnja 1817., kadno bude premješten u Martince, gdje je bila osnovana nova njemačka škola. U Martincima je bio u ono doba grčkoistočni parok Zikić, koji je imao u svojoj knjižnici i njemačkih knjiga, pa ih je davao Hadžiću za čitanje i daljno obrazovanje. Dne 1. listopada 1818. otišao je kao učitelj u Hrtkovce, gdje se otvorila nova njemačka škola. Tu je marljivo radio, pa je s njegovim radom bio potpuno zadovoljan školski ravnatelj Jodl, koji mu je poslije bio dobročinitelj i savjetnik. Reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 31. kolovoza 1820. B. 4131 bude imenovan učiteljem glavne škole u Novoj Gradiški, gdje je primio 1. i 2. razred. Ravnatelj Jodl nagovorio ga je, da se pripravlja za nadučiteljski ispit. Za taj ispit pripravljali su ga profesori gradiške matematičke škole Sator i Gašy, onda

duhovni pomoćnik Babić, koji ga je poučavao u pocecima latinskoga jezika. Nakon položenoga ispita iz predmeta za realne škole bude dekretom od 2. listopada 1823. imenovan nadučiteljem u Bijeloj Crkvi. Tu je našao školu u žalosnom stanju, pa je morao upotrijebiti sve svoje sile, da se školska obuka po mogućnosti popravi. Iz Bijele Crkve bude god. 1825. premješten u istom svojstvu u Zemun, gdje je takodjer imao dosta posla, dok je i tu školu valjano uredio. Kao zemunski nadučitelj predložio je višoj oblasti, da bi trebalo zasijati pusta općinska zemljišta, pa prihod od toga upotrijebiti za izdržavanje narodnih škola i učitelja. To je bio povod, da su osnovane školske zaklade u slavonsko-srijemskoj Krajini, koje su od veće česti rasle samo prihodom od zasijanoga zemljišta.

Kad je Hadžić postao ravnateljem slavonsko-srijemske školske komisije (str. 310.), uvjerio se kod pregledanja škola, da bi trebalo izdati knjižicu, kojom bi se učitelji uputili, kako valja u školi obradjivati usmeno računstvo. Ovdje valja istaknuti, da je Hadžić sam o sebi napisao, da je on bio prvi učitelj u slavonsko-srijemskoj Krajini, koji je uveo u školu usmeno računstvo kao obligatan predmet. S obzirom na mnogogodišnji i uspješni rad odlikovan je previšnjim rješenjem od 22. rujna 1851. zlatnim krstom za zasluge. U svom spisu: „Meine Dienstgeschichte“, što ga je napisao u Vinkovcima god. 1864., veli u pogledu toga odlikovanja: „Eine Auszeichnung, welche mir unter dem Lehrpersonale in der Militärgrenze zuerst zu Theil wurde“.

Godine 1852. (str. 311.) bude premješten u Zagreb. Kad je god. 1854. opazio, da mu snaga pada, zamolio je za umirovljenje. Previšnjim rješenjem od 8. siječnja 1855. i dekretom od 17. siječnja 1855. umirovljen je, pa mu je od 1. veljače 1855. doznačena na uživanje mirovina od 700 for. (posljednja godišnja plaća) i 100 for. osobnoga doplatka. Hadžić je kao ravnatelj dobivao plaću od 500 for. od 1. svibnja 1833. do 1. svibnja 1846., zatim je dobio 600 for., a napokon od 1. siječnja 1850. dobio je 700 for. plaće na godinu. U svom je spisu naveo, da je do god. 1849. morao svake godine upotrijebiti tri mjeseca za pregledanje škola, i to sve o svom trošku.

Da se vidi, kako su krajiške vrhovne oblasti znale cijeniti učitelje, koji su stekli sebi lijep glas neumornim radom u učiteljskom zvanju, i kako su pazile te oblasti, da se ne krnji ugled takvih učitelja poradi momentanoga neuspjeha u školi, dokazuju riječi, što ih je glavno zapovjedništvo u Petrovaradinu 27. veljače 1829. izreklo o zemunskom nadučitelju Hadžiću. Evo tih riječi: „Durch besondern Fleiss hat sich der Oberlehrer Hacxich ausgezeichnet, ungeachtet die Schüler desselben bey der mit ihnen vorgenommenen Prüfung gar nicht entsprechende Resultate lieferten“.

Hadžić se bavio i književnim radom. On je prvi od krajiških školskih ravnatelja, koji je u većoj mjeri radio na književnom polju. Dne 5. ožujka 1827. pozvao je svoje zemljake na pretplatu knjižice: „Cvitje Istine, za oplemeniti Razum i popraviti Sêrce Mladexich“. Otpisom glavnoga zapovjedništva u Petrovaradinu javljeno je 27. lipnja 1829. Q. 1444 školskoj komisiji u Vinkovcima, da je Hadžić poklonio slavonskoj mladeži 400 komada od te knjižice, a od toga je dobila brodska pukovnija 70 komada. God. 1831. izdao je „Pripovědčice“, onda je iza ovršene prve inspekcije škola izdao „Uputnu knjižicu za usmeno računstvo“. Povodom smrti Njegova Veličanstva cara Franje I. (2. ožujka 1835.) spjevao je pjesmicu:

„Plač Matere Slavonie po smrti premilostivog i nigda nezaboravljenog našeg zemaljskog Otca, Cesara i Kralja Franca I., na veću slavu i vječnu uspomenu Imena njegovog izdan“. God. 1847. sastavio je „Abecedar za potrebu narodnih učionicah u Hèrvatskoj i Slavonii, napose za vojničku Krajinu“; god. 1848. „Slovoznanje“; god. 1851. u korist Jelačićeve zaklade brošuricu: „Rěč u zgodan čas mojim zemljacima“. Kao stručnjak bio je pozvan god. 1850. na konferenciju, koja je držana u Petrinji, a god. 1852. u Zagreb, gdje se uglavnom raspravljalo, kako bi valjalo sastaviti školske knjige. God. 1854. sastavio je Početnicu i Bukvar.

Kad je dne 2. ožujka 1861. došao u Vinkovce preuzvišeni gosp. biskup Strossmayer i poklonio 1000 for. vinkovačkoj gimnaziji za potporu siromašnih učenika, onda mu je mladež uveče pjevala pjesmu uz pratnju muzike. Pjesma, koju je sastavio Hadžić, glasila je:

I.

Naša mlada srdca gore
Od presladke radosti,
Ni izreći itko može
Istu radost zadosti.
Došao nam je pastir blagi
Prosvjetitelj stada svog,
Angjel, kog nam naš predragi
Milosrdni posla Bog.

II.

Potecimo, braćo mila,
Da ga lično vidimo,
Da mu iz svih naših silah
Svako dobro želimo:
Bog nam dugo poživio
Našeg Jurja Biskupa,
Srećan bio, kud hodio!
Uskliknimo svi skupa:
Živio!!!

O Hadžiću je napisao Mijat Stojanović ove riječi: „Gospodin Nikola Hadžić, ravnatelj pučkih i njemačkih škola u slavonsko-sriemskoj Krajini, biaše mi velikodušni i ljubezni zaštitnik moj od g. 1833. do 1850. Od njega sam mnogo naučio. On je bio izvrstan učitelj i pedagog i uman i valjan ravnatelj školah, zauzet svom rodoljubivom dušom i svim svojim poštenim srdcem za učionice, za učitelje i za obću pučku naobraženost i prosvjetu. Učitelje je ljubio otčinskom ljubavi; bio svakom učitelju učitelj, savjetnik, zaštitnik, pokrovitelj i prijatelj. Vještak je bio u učbi, od njega je mogo svaki učitelj pri godišnjem ispitu mnogo naučiti.“

Nikola Hadžić umr'o je 25. prosinca 1871. u Zagrebu.

Poslije Hadžića bio je ravnateljem naših škola u pukovniji Imbro Antolić (strana 311). On se rodio god. 1801. u Nevincu kod Bjelovara. Služio je kao praktikant u Bjelovaru, kao školski pomoćnik i učitelj u Otočcu, onda kao nadučitelj, a poslije kao prvi razredni učitelj i lokalni ravnatelj u Rakovcu, kad je otvoren četvrti razred sa dva godišta. Poslije ravnatelja Frasa postao je ravnateljem škola u karlovačkoj Krajini, no već g. 1851. bude premješten u Petrinju kao ravnatelj bansko-varaždinske školske komisije. Kad je god. 1852. ukinuta ta školska komisija, bude imenovan ravnateljem bansko-slavonske školske komisije, pa je u tom svojstvu pregledao naše škole god. 1853. Radio je uspješno i na književnom polju. Učiteljstvo ga je voljelo, jer je bio prijazan i gostoljubiv, a marljiv u izvršivanju svoje zvanične dužnosti. Vele, da je poimence poznavao svakoga učitelja pušača i nepušača u karlovačkoj Krajini, kojoj su pripadale prve četiri krajiške pukovnije. Umr'o je od suhe bolesti u Petrinji 25 studenoga 1853. a zakopan je 27. studenoga t. g. kod sv. Benedikta.

Mikoević Filip rodio se 27. travnja 1798. u Tisovcu, selu gradiške pukovnije. Zna se, da je kao nadučitelj služio najprije u Titelju, onda u Novoj Gradiški, a napokon u Petrinji. Dekretom od 22. prosinca 1849. B. 3201 bude imenovan poslije smrti ravnatelja Schütza ravnateljem bansko-varaždinske školske komisije sa sijelom u Petrinji, a s rangom od 1. siječnja 1850. Budući da je Antolić morao biti premješten u Petrinju, premjestili su Mikoevića u Karlovac, ali se opet poslije Antolićeve smrti vratio u Petrinju (str. 311.), pa je onda kao ravnatelj bansko-slavonske školske komisije pregledao škole naše pukovnije.

Kad je god. 1849. bio raspisan natječaj za popunjenje ravnateljskoga mjesta u Petrinji, javilo se za to mjesto 12 kompetenata. Izmedju tih natjecatelja predložilo je zemaljsko vojno zapovjedništvo trojicu. U prijedlogu bio je na prvom mjestu Stjepan Miholek, razredni učitelj u Mitrovici, koji je dotle služio 19 godina; na drugom je mjestu bio Mijo Soljančević, nadučitelj, dotično razredni učitelj u Mitrovici, koji je dotle služio 21 godinu; na trećem mjestu bio je u prijedlogu Filip Mikoević, nadučitelj u Petrinji, koji je dotle služio 35 godina. Istaklo se, da sva trojica imaju jednaku višu obrazovanost, da su poradi svoga školskog rada višeput pohvaljeni i da su veoma dobro kvalificirani. No jer je Mikoević kao nadučitelj služio 16 godina, pa jer je uopće najdulje služio, a neko vrijeme vršio je i ravnateljsku službu, zato su njega imenovali ravnateljem, samo su mu preporučili, da u vjerskom pogledu bude u slozi s drugima, a i s podredjenima.

Sad su bila sva ravnateljska mjesta popunjena, pa se moglo prijeći na uredjenje plaća prema reskriptu od 27. rujna 1832. i 30. svibnja 1846. Hadžić, kao najstariji ravnatelj dobio je 700 for., Begry u Pančevu imao je otprije 600 for., Antolić u Karlovcu dobio je sada 600 for., a Mikoević je imenovan s plaćom od 500 for. Reskriptom vojnoga vrhovnog zapovjedništva od 19. svibnja 1857., odio 21. br. 1217 umirovljen je Mikoević, a u ime mirovine dobio je cijelu svoju predjašnju plaću od 700 for. Umr'o je 12. studenoga 1877. u Novoj Gradiški.

Miholek Stjepan rodio se god. 1799. u Gjurgjevcu. Kao školski praktikant s plaćom počeo je služiti 1. veljače 1814., onda je služio kao školski pomoćnik u Bjelovaru i kao općinski učitelj u Gjurgjevcu. Kad je g. 1837. svršio viši pedagoški tečaj, služio je neko vrijeme u Bjelovaru na glavnoj školi i na vojničkom zavodu. Kao državni učitelj služio je u križevačkoj pukovniji do 16. prosinca 1838., kadno bude imenovan najprije razrednim učiteljem četvrtoga razreda glavne škole u Mitrovici, a od 1. siječnja 1849. do 7. lipnja 1855. bio je mjesni ravnatelj u Mitrovici. Iste godine bude imenovan krajiškim školskim ravnateljem u karlovačkoj Krajini. Iza Mikoevićeva umirovljenja bude premješten iz Karlovca u Petrinju, pa je kao ravnatelj bansko-slavonske školske komisije nadgledao i škole u brodskoj pukovniji do osnutka varaždinsko-slavonske školske komisije (str. 312.), kadno se opet vrati u Karlovac, gdje je ostao u službi do ukinuća krajiških školskih ravnateljstva. U „Napretku“ od god. 1865. na str. 112. zabilježeno je, da je Nj. c. kr. apostolsko Veličanstvo podijelilo ravnatelju krajiških škola Stjepanu Miholeku za zaslužno njegovo mnogogodišnje promicanje školstva zlatni krst za zasluge s krunom.

O Miholeku saopćio mi je g. nadzornik Lisac ovo: „Miholek je kao

učitelj bio je izvrstan strukovnjak, a kao ravnatelj zasvjedočio je to svojom uputom, svojim ponašanjem i svojim radom. Svakomu je učitelju bio prijateljem i blagim savjetnikom, pa skroz i skroz pravedan.“ Kao umirovljenik živio je Miholek u Mitrovici. U posljednje doba bio je posve oslijepio. Umr'o je u tom mjestu 28. listopada 1877.

Januškovec Ivan rodio se 17. kolovoza 1797. u Brženici u Češkoj. God. 1811., 1812. i 1813. polazio je gimnaziju u Plznju, a godine 1818. učiteljsku školu u Pragu, gdje je osposobljen za učitelja glavnih škola. U Pragu je bio 4½ god. privatnim učiteljem. Kad su god. 1822. ostala ispražnjena nadučiteljska mjesta u Mitrovici i Titelju, gdje su kao nadučitelji služili Rotter i Galović, koji su prije toga služili u brodskoj pukovniji, onda je Januškovec položio natječajni ispit za ta dva mjesta, ali nije bio imenovan nadučiteljem ni u Mitrovici, ni u Titelju, nego u Otočcu s plaćom od 300 for. na godinu. Već odlukom od 23. prosinca 1823. bude premješten u Petrinju, pa je tu iza umirovljenja školskoga ravnatelja Andrije Posavca (reskript od 19. kolovoza 1824.) vršio ravnateljsku službu, dok se nije osnovala bansko-varaždinska školska komisija na koncu god. 1825. God. 1839. bude imenovan razrednim učiteljem u Mitrovici, pa je tamo kao učitelj i lokalni ravnatelj radio oko usavršivanja mladića iz brodske pukovnije, koji su polazili četvrti razred i pedagoški tečaj, koji je bio spojen s normalnom školom. Njegov sin Mijo bio je god. 1846. skolski pomoćnik u Garčinu. Januškovec je i kao nadučitelj i kao razredni učitelj bio višeput pohvaljen. God. 1849. podvrgao se ispitu iz hrvatskoga jezika pred profesorom Babukićem. Evo o tom ispitu isprave na temelju prijepisa:

Zeugniss.

Endesgefertigter bezeuge hiermit, dass der Herr Johann Januškovec, Classenlehrer der 4ten Classe aus Mitrovitz, dermalen mit Urlaub in Petrinja, der kroatisch-slavonischen oder ilirischen Sprache mächtig ist, wesshalb ich ihm diess Zeugniss auf sein Verlangen der Wahrheit gemäss gern ausstelle und wünsche, dass es ihm frommen möge.

Agram den 2ten August 1849.

(Pečat) Aloys (Vĕkoslav) Babukić, könig. Professor kroatisch-slavonischer Sprache u. Literatur an der Akademie.

Iz Mitrovice bude premješten u Rakovac za razrednoga učitelja. Kad je Mikoević premješten iz Karlovca u Petrinju, onda je reskriptom vojnoga vrhovnog zapovjedništva od 20. ožujka 1854., sekcija III., odio 8. br. 1355 imenovan Januškovec krajiškim školskim ravnateljem za karlovačku Krajinu s plaćom od 500 for. konv. vr. Poslije umirovljenja Hadžićeva premješten je reskriptom od 14. veljače 1855. u Zagreb, pa je i on odatle vodio nadzor nad školama u varaždinskoj Krajini do početka studenoga 1858., kadno bude premješten u Bjelovar, gdje je nanovo bilo osnovano varaždinsko školsko ravnateljstvo, koje je do god. 1862. (str. 312.) potrajalo. Te je godine osnovano varaždinsko-slavonsko školsko ravnateljstvo, a prvi je ravnatelj bio Januškovec. Godine 1863. otišao je u mir, a 18. prosinca 1865. umr'o je u Bjelovaru.

Nekoje od ovih crtica uzeo sam iz spisa, koje sam dobio prije više godina od Januškovčeva sina, a nekoje sam uzeo iz bilježaka, što sam ih sam ispisao iz protokola o naredbama.

Gosp. nadzornik Lisac veli o Januškovcu ovo: „Januškovec bijaše veoma praktičan i naobražen strukovnjak. On bijaše strukovnjak novijega nakon g. 1850. zavladalog duha u školstvu i malo sam ih ja poznavao, koji bi ga onako shvatili bili, kao što ga je on shvatio.“

Drugi ravnatelj varaždinsko-slavonske školske komisije Stampe Ferdinand rodio se god. 1820. u Karanšebešu. Kao školski pomoćnik služio je kod rumunjsko-banatske pukovnije od 9. lipnja 1840. do 24. rujna 1848., a kao podučitelj od 25. rujna 1848. do konca ožujka 1850. Kod magistrata u Pančevu bio je podučitelj od 1. travnja 1850. do 9. siječnja 1852., a kao tehnički učitelj od 10. siječnja 1852. do konca veljače 1854. Kod petrovaradinske pukovnije služio je kao tehnički učitelj od 1. ožujka do konca rujna 1854., kadno bude premješten slunjskoj pukovniji, gdje je u Rakovcu vršio službu tehničkoga učitelja od 1. listopada 1854. do konca rujna 1858. Kao lokalni ravnatelj služio je u Bjelovaru od 1. listopada 1858. do konca travnja 1863. Kao školski ravnatelj varaždinsko-slavonske školske komisije služio je kod varaždinsko-križevačke pukovnije od 1. svibnja 1863. do onoga dana, kadno bijaše preneseno sijelo školskoga ravnateljstva iz Bjelovara u Vinkovce (str. 313.), gdje je ostao u službi do konca veljače 1868. Reskriptom od 14. veljače 1868. stavljen je u disponiblitet, raspoloživost. Umirovljen je sa 724 for. 50 nov. na godinu. Kao starac od 92 godine živi danas u Brodu na Savi.

Meni je pripovijedao, dok je stanovao u Zagrebu, da se rodio u Orlatu, u bivšoj sedmogradskoj Krajini. Bio je i u Beču na višim naucima. U njegovim relacijama o školstvu varaždinsko-slavonske Krajine ima zgodnih uputa za učitelje, koje su još i danas od velike vrijednosti.

To su ravnatelji, koji su u pedagoško-didaktičnom pogledu upravljali školama u brodskoj Krajini do ukinuća te institucije. No ovdje ćemo uzeti još jednoga ravnatelja, koji nije upravljao našim školama, ali je bio naše gore list. To je Antun Čivić.

Čivić Antun rodio se u Vinkovcima 11. siječnja 1797. Kao nadučitelj služio je u Brodu i u Mitrovici. Kad je osnovan četvrti razred s dva godišta u Pančevu, postao je tamo razredni učitelj. Kad je ravnatelj Miholek premješten iz Karlovca u Petrinju god. 1857., postao je ravnateljem karlovačke školske komisije prvi razredni učitelj i lokalni ravnatelj u Pančevu Antun Čivić. Reskriptom od 17. lipnja 1862., odio 10. br. 1932 umirovljen je s mirovinom od 945 for. na godinu. Umr'o je u Kubinu 16. rujna 1880.

Sabljak Stjepan rodio se 18. kolovoza 1816. u Rakovici, selu ogulinske pukovnije. Pučku je školu polazio u Rakovici i u Rakovcu, a gimnaziju u Senju. Kad je svršio teologiju, postao je suplentom na senjskoj gimnaziji. Revno radeći položio je i učiteljski ispit. God. 1850. povjeriše mu upravu senjske gimnazije, a god. 1855. učiniše ga pravim ravnateljem te gimnazije. Za stečene zasluge odlikovan bi viteškim krstom reda Franje Josipa I. i imenovan počasnim kanonikom. Njega je pozvao predstojnik krajiškoga odjela u ministarstvu general Gedeon Zastavniković, da ministarstvu predloži, kako bi valjalo urediti krajiško školstvo. On je svoje mišljenje podnio toj najvišoj krajiškoj oblasti, pa su poslije toga ukinuta krajiška školska ravnateljstva. Nadzor škola prešao je sada u prvom redu u ruke nadučitelja, kao što je to bio običaj u slavonskoj Krajini do god. 1810., kadno je postao ravnateljem škola u slavonsko-

srijemskoj Krajini Ivan Sabljak (str. 178.). Stjepan Sabljak imenovan je 10. siječnja 1868. c. kr. školskim savjetnikom u području hrvatsko-slavonske vojne Krajine za pučke i srednje škole. S predstojnikom krajiške uprave i krajiškoga školstva kod glavnoga zapovjedništva u Zagrebu Ivanom Trnskim puno je radio u korist naše škole. Njima treba zahvaliti, da je petrinjska učiteljska škola postala bar donekle samostalnim zavodom. Kad bi Sabljak došao u petrinjsku učiteljsku školu, zaredao bi od jednoga do drugoga kandidata, da čuje, koji mu je rodni kraj, kakve su mu rodbinske i obiteljske prilike. Takvom bi zgodom čuo i po koju jadikovku, no tomu se ne treba čuditi, ako se uzme na um, da je onda bilo kandidata u petrinjskoj učiteljskoj školi, koji su veliku svoju obitelj, ženu i djecu, ostavili na brizi drugima. Ali on je kao brižni otac znao takve jadnike i marnike lijepom i utješljivom riječi osokoliti. Prvi i posljednji hrvatsko-slavonski krajiški školski savjetnik Sabljak umirovljen je g. 1871., a zamijeni ovaj svijet boljim 17. studenoga 1896.

Spudić Ivan rodio se 23. prosinca 1818. u Švarči, selu slunjske pukovnije. Svršio je god. 1833. pedagoški tečaj. Kao praktikant služio je od 1. studenoga 1834. do konca prosinca 1836., kao školski pomoćnik od 1. siječnja 1837. do konca listopada 1844., a kao učitelj od 1. studenoga 1844. do konca prosinca 1857. u Bjelovaru, kadno bude imenovan nadučiteljem u Vinkovcima, gdje je do konca veljače 1868. vršio službu u 4. razredu glavne škole, a onda je kao nadučitelj nadzirao državne i elementarne škole u pukovniji. Na temelju krajiškoga školskog propisa od 8. lipnja 1871. bude 8. rujna 1871. imenovan kotarskim školskim nadzornikom za brodsku pukovniju i za grad Brod. U uživanje propisane nadzorničke plaće od 1000 for. na godinu stupio je 1. siječnja 1872. Kad su god. 1873. ukinute krajiške pukovnije u Hrvatskoj i Slavoniji, kojih je bilo u to doba devet, i kad su od tih pukovnija naredili okružja, onda su 1. studenoga 1873. stavili Spudića u disponiblitet, a koncem prosinca god. 1874. bude trajno umirovljen s mirovinom od 875 for., jer mu nijesu za postignuće mirovine uračunali godine, što ih je proveo u službi kao školski praktikant. Višeput je molio, a najposlije i god. 1879., da mu se i te godine priznadu i da mu se dade mirovina u iznosu od 1000 for., ali to mu nije pošlo za rukom. U molbi je svojoj naveo sve naredbe od god. 1840., pa do god. 1860., kojima mu je izrečeno priznanje za njegov rad, što ga je u službi proveo kao učitelj mladeži i kao učitelj učiteljskih pripravnika. Takvih je pohvala bilo do 20. Spudić je umr'o god. 1885.

Kad je Spudić imenovan nadzornikom za kotar brodske pukovnije i za grad Brod, onda su imenovani nadzornicima još i ovi školnici: Teofilo Dimić, ravnatelj srpskih narodnih škola, za petrovaradinsku pukovniju i za Karlovce, Petrovaradin i Zemun sa sijelom u Mitrovici; Franjo Viktorin, nadučitelj u Novoj Gradiški, za gradišku pukovniju, a jer je on bio dodijeljen glavnomu zapovjedništvu na službovanje, postaviše na njegovo mjesto u Novoj Gradiški vinkovačkoga učitelja Andriju Kneževića; Franjo Dürr, nadučitelj u Mitrovici, za drugu bansku pukovniju i za gradove Petrinju i Kostajnicu sa sijelom u Petrinji; Gjuro Bobinac, nadučitelj u Glini, za prvu bansku pukovniju sa sijelom u Glini; Mijat Stojanović, nadučitelj u Zemunu, za slunjsku pukovniju sa sijelom u Karlovcu; Antun Lisac, učitelj bjelovarske glavne škole, za ogulinsku

pukovniju sa sijelom u Ogulinu; Jakob Bobinac, nadučitelj u Senju, za otočku pukovniju sa sijelom u Otočcu i Antun Otovčević, učitelj brodske glavne škole, za ličku pukovniju sa sijelom u Gospiću. — Od tih nadzornika živi danas samo Antun Lisac. Dne 18. veljače 1912. umr'o je u Karlovcima Teofilo Dimić u 91. godini života svoga.

Vukasović Živko rodio se 23. listopada 1829. u Beravcima; sin je seljački. Svršivši trivijalnu školu polazio je gimnaziju u Vinkovcima, a zatim kroz tri godine polazio je upravni tečaj (Verwaltungscurs) u Gracu. Kad je svršio taj tečaj, bude imenovan vježbenikom kod uprave varaždinsko-križevačke pukovnije, gdje je ostao u službi od 7. rujna 1851. do konca veljače 1852. Reskriptom od 21. siječnja 1852. B. 355 imenovan je suplentom u vinkovačkoj gimnaziji, pa je u tom svojstvu služio od 1. ožujka 1852. do 1. travnja 1854., kadno bude imenovan pravim učiteljem u tom zavodu, gdje je ostao do 14. rujna 1855. U Beču je položio s dobrim uspjehom ispit iz matematike i fizike. Od 14. rujna 1855. do 10. listopada 1860. vršio je službu učitelja u gimnaziji u Osijeku. Kao pravi učitelj prirodnih znanosti učiteljovao je na ratarskom i šumarskom zavodu u Križevcima od 10. listopada 1860. do 27. listopada 1862., a onda kao pravi gimnazijski učitelj vršio je službu u gimnaziji na Rijeci do 28. ožujka 1863. Od toga vremena pa do 5. svibnja 1865. bio je privremenim ravnateljem gimnazije u Osijeku, a od 5. svibnja do 7. studenoga 1865. služio je kao koncepista kod kralj. hrv.-slav.-dalm. dvorske kancelarije u Beču zatim kao pravi ravnatelj gimnazije u Osijeku do 14. listopada 1871., kadno bude imenovan c. k. zemaljskim školskim nadzornikom za srednje i pučke škole u Krajini. Vukasović je bio pravim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Kao učitelj bavio se najviše prirodopisnom znanosti, pa je o toj struci pisao i prevodio knjige za školu. Znanstvene radnje priopćivao je u „Književniku“ i u „Radu“.

Ponosio se svojim zavičajem kao malo tko. Kad bi se stalo govoriti o kojem izrazu ili u kojoj riječi, onda bi on znao reći: „Tako se govori u Beravcima“. Ima ljudi, koji se stide svoga roda i kraja, kad dodju do koje časti, a on se ponosio svojim rodnim mjestom. Nego nije on ljubio samo svoj rodni kraj, ta ljubio je on svom dušom svojom cio hrvatski narod, cijelu domovinu hrvatsku. O njemu pišu, da je bio pravi „graničar“ u najplemenitijem smislu: točan, miran, ustrajan, razborit, smatrajući svoj rad za svetu dužnost, ne otimajući se za slavom, ali čovjek, koji nije ni pred kim u zemlju gledao, nikomu se klanjao, čovjek trijezan, koji je sve iskreno iznio na vidik, što mu je na srcu bilo. On je smatrao, zaslugom biti rodoljubom, a takovim se nije isticao vikom, već revnovao činom.

Na prvoj strani „Vijenca“ od 14. kolovoza 1874. čitamo još ovo:

„Hrvatski narod plače opet nad grobom vrla zatočnika, umna radnika, čovjeka čista kao zlato i jaka kao čelik. Živko Vukasović, pisac hrvatski, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, školski nadzornik vojne Krajine hrvatsko-slavonske, rodjen u Beravcih u Slavoniji, prestavi se iznenada 10. kolovoza 1874.“ Dne 9. kolovoza uveče zabavljao se u društvu svojih prijatelja, a ujutru, 10. kolovoza nadjoše ga mrtva u krevetu; tušća mu je zagušila srce.

Knežević Andrija rodio se 20. studenoga 1840. u Babinoj Gredi. U mjestu svoga rodjenja polazio je početne škole, a učitelji su mu bili:

Stojanović Mijat, Katušić Ivan i Gregorović Mato. Dne 29. srpnja 1852. izdana mu je svjedodžba, kojom se potvrdjuje, da je s odlikom svršio treći razred glavne škole u Vinkovcima. God. 1854. svršio je tromjesečni pedagoški tečaj u Vinkovcima. Dok je polazio tromjesečni tečaj u Vinkovcima, polazio je takodjer i obuku u crkvenom pjevanju i orguljanju. U svjedodžbi se veli, da je temeljne pojmove u tim strukama posve dobro shvatio, pa bi mogao u kratko vrijeme steći toliko vještine u orguljanju, da bi mogao biti organista na ladanju. Kao školski pomoćnik glavne škole u Vinkovcima počeo je služiti 1. prosinca 1856., dotle je bio neko vrijeme pisarom u babogredskoj satnijskoj pisarnici. To njegovo boravljenje u satnijskoj pisarnici bilo je doista razlogom njegovoj težnji za vojničkom odorom. Možda mu se sviknuo život mladih podčasnika kod satnije, jer je to bio život pun radosti i veselja. Ta sama pomisao, da čovjek može biti danas sjutra oficir, da može biti prvi u selu, u satniji, pa možda prvi u samoj pukovniji, jeste nešto, što se opisati ne može. Ne trebamo se dakle čuditi, što se god. 1859. prijavio u vojnike. Nijesu ga primili, a zašto, to se ne zna.

Iz Vinkovaca je otišao u Pančevo, da tamo svrši dvogodišnji pedagoški tečaj. U Pančevu je ostao od 1. listopada 1859. do 18. kolovoza 1862. Tu je svršio dva razreda realke i dobio osposobljenje za učitelja (str. 331.). Kad mu nije pošlo za rukom, da bude vojnik, pregnuo je, da bude medju učiteljima prvi. Na njegovu molbu dopustio mu je zapovjednik Krajine feldmaršallajtnant Šokčević, da može u vinkovačkoj gimnaziji položiti ispit iz hrvatskoga jezika. Kao dobar prilog k povijesti hrvatskoga školstva može poslužiti svjedodžba, koju je nakon ovršenoga ispita dobio; stoga neka bude ovdje od riječi do riječi navedena: Zeugniss. Die Gefertigten bezeugen hiemit, dass der Vinkovcer Herr Unterlehrer Andreas Knežević, aus Babinagreda gebürtig, 21. Jahre alt, in Folge der hohen Landes General-Com. Verordnung v. 31. Mai d. J. Abth. 8. Nro. 4633 am unten gesetzten Tage vor ihnen die Prüfung aus der südslavischen Sprache sowohl schriftlich als auch mündlich mit sehr gutem Erfolge abgelegt und zugleich bewiesen habe, dass er eine lobenswerte Kenntniss der südslavischen Literaturgeschichte besitze. K. k. Obergymn. zu Vinkovce den 2. August 1862. Jos. Brunner, Präs. — Gabriel Babić, lehrte die südslavische Sprache u. Literatur am Obergymn.

Željan nauke molio je god. 1862., da mu se dopusti, da može polaziti politehniku u Beču, ali mu molba ne bijaše prihvaćena.

Dne 1. travnja 1865. bude imenovan trivijalnim učiteljem u Garčinu s plaćom od 367 for. 50 nov., a dne 1. travnja 1868. bude u istom svojstvu premješten u Vinkovce, kad je učitelj Spudić primio nadzor nad školama u pukovnijskom području. — Kad je bečki pedagogij otvoren, onda je prvi od krajiških učitelja otišao u Beč Andrija Knežević 1. listopada 1868. Kad je svršio nauke na pedagogiju i položio ispit za gradjanske škole, onda je 4 mjeseca putovao u naučne svrhe po Njemačkoj i Švajcarskoj. U Beču je slušao kod profesora Segena predavanja iz dijetetike i školske higijene i pribivao je gospodarskom tečaju, koji je držan od 16. kolovoza do 24. rujna 1870.

Kad se vratio iz Beča kući, onda je najprije bio zamjenik kotarskoga školskog nadzornika u Novoj Gradiški, pa je tek poslije definitivno imenovan nadzornikom s plaćom od 1000 for. Kad su god. 1873. uki-

nute krajiške pukovnije, onda je Knežević bio imenovan nadzornikom za ličko-otočko okružje sa sijelom u Gospiću i s plaćom od 1200 for. No on nije otišao u Gospić, nego je bio pridijeljen na službovanje c. kr. glavnomu zapovjedništvu za vršenje poslova zemaljskoga školskog nadzornika. Dne 1. siječnja 1875. bude imenovan zemaljskim školskim nadzornikom za pučke škole s plaćom od 1500 for. na godinu. Po svom službovnom činu pripadao je u VIII. dnevnični razred. Na putovanju uživao je dnevnicu od 3 for. Kao stručnjak sudjelovao je pri izradjivanju školskoga zakona god. 1874., pa je za revno sudjelovanje primio pismenu zahvalu od bana Mažuranića. God. 1874. bio je član stručne komisije za izradjivanje čitanaka. Te je godine kao vladin povjerenik bio u Petrinji kod učiteljske skupštine.

God. 1881. dobio je iz presidija ovu ugodnu obavijest:

Seine k. und k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchsten Entschliessung vom 15. Juli d. J. in Anerkennung erspriesslichen und gemeinnützigen Wirkens Euer Hochwolgeboren den Ausdruck der Allerhöchsten Anerkennung auszusprechen geruht.

Es gereicht mir zur besonderen Befriedigung, Euer Hochwolgeboren hiemit von diesem Allerhöchsten Gnadenakte in Kenntniss zu setzen. — Agram, am 31. Juli 1881. Der commandirende General: Philippovich.

Dekretom od 14. kolovoza 1883. br. 8930 bude Knežević na vlastitu molbu stavljen u mir s mirovinom od 937 for. 50 nov., pa mu je tim povodom izrečeno priznanje za njegov rad.

Pokojni Knežević dolazio je u društvo, ali nije bio ljubitelj zdravica u društvu. On je bio uvjeren o tom, da se takvom prilikom najviše neistine govori, a on laži trpio nije. Odurni su mu bili ljudi, koji su htjeli štogod mitom polučiti, odurni su mu bili i podmitljivci, kao i svi oni, koji bi te dvije vrste ljudi branili. Znao je višeput reći, da takvi ljudi ne mogu biti pravedni, pa ih je zato mrzio.

Prvi zemaljski školski nadzornici, koji su bili imenovani na temelju krajiškoga školskog propisa od god. 1871., bili su sinovi brodske pukovnije. To služi na čast našemu kraju.

Lisac Antun rodio se 8. srpnja 1832. u Vukmaniću, selu slunjske pukovnije. Svršio je nižu gimnaziju u Karlovcu, a pedagoški tečaj u Rakovcu. G. 1850. počeo je služiti kao školski pomoćnik u Ogulinu, gdje je g. 1856. postao učitelj glavne škole. Kao državni učitelj služio je poslije u Novoj Gradiški, Vojniću i Bjelovaru. Da je bio kao učitelj valjan, dokazuje najbolje to, što je bio odredjen, da obučava kandidate tromjesečnoga pedagoškog tečaja u Ogulinu god. 1854., 1856., 1858. i 1860., a u Novoj Gradiški god. 1863. God. 1871. postao je nadzornikom u Ogulinu, pa je onda odatle došao u Vinkovce, kad je god. 1873. stavljen u raspoloživost nadzornik Spudić. Kao okružni školski nadzornik u Vinkovcima radio je neumorno oko unapredjenja školstva u okružju. Njegova je želja bila, da školstvo brodskoga okružja bude prvo u domovini. Uživao je u radu dobrih i valjanih učitelja. Za učitelje se brinuo, kao otac za svoju djecu. God. 1883. bude premješten u Mitrovicu, a god. 1886. u Osijek, gdje je ostao do god. 1889., kadno bude stavljen u mir. Danas živi u Vinkovcima.

Dubravčić Franjo rodio se 24. ožujka 1839. u Sincu, selu bivše otočke pukovnije. Narodnu i trivijalnu školu svršio je u svom rodnom mjestu, a tromjesečni pedagoški tečaj svršio je god. 1854. u Ogulinu. Nižu realku i

dvogodišnji pedagoški tečaj svršio je god. 1864. u Rakovcu kod Karlovca. Od 1. listopada 1871. do 1. listopada 1874. polazio je pedagogij u Beču, gdje je već mjeseca travnja 1874. položio ispit za učitelja gradjanske škole.

Otpočeo je služiti 1. srpnja 1855. kao školski pomoćnik u Dolj. Lapcu, gdje je ostao do 1. siječnja 1858., kadno je nastavio službovanje kao podučitelj u Gospiću, Smiljanu, Karlobagu i na Udbini. Od 1. listopada 1866. do 1. listopada 1871. služio je kao učitelj glavne škole u Gospiću. Po svršetku studija u Beču služio je kao gradjanski učitelj u Brodu od 1. listopada 1874. do 1. listopada 1875., onda kao ravnatelj gradjanske škole u Petrovaradinu od 1. listopada 1875. do 1. listopada 1877., kadno je postao okružni školski nadzornik u Mitrovici, gdje je ostao do 1. siječnja 1883. Iz Mitrovice je došao u Vinkovce, gdje je ostao do god. 1886.

Kad je ukinuta okružna oblast u Vinkovcima, bude dodijeljen županijskoj oblasti u Vukovaru, gdje je ostao do 1. ožujka 1889., kadno bude imenovan županijskim školskim nadzornikom za požešku županiju. Iz Požege bude premješten županijskoj oblasti u Ogulinu, pa je tu služio od 1. ožujka 1891. do 1. ožujka 1896., kadno bude umirovljen. — Bio je kao nadzornik prožet pravdoljubljem. Danas živi u Kraljevici.

Naši pokojnici. O. Ivan Vučić rodio se god. 1774. u Imotskom u Dalmaciji. Iz knjižice: „Duhovni mirisi iz različitih ss. ustah sabrani, i za duhovno mirišanje svoj bogoljubnoj, a osobito župe retkovačke mladeži ... za novu godinu 1853. ljubezno prikazani“, uzet ćemo samo ove riječi, što ih je napisao u Retkovcima 30. listopada 1852: „Mila mladeži! Ja biah, kao i vi, nikoč mlad, pa evo po velikoj milosti Božjoj dočekah skoro osamdesetu godinu starosti moje. Pitaš me kako? služeći virno Bogu, i Iskrnjemu, pak obderžavajući bogoljubno one svete nauke i opomene, kojeno sam u mojoj mladosti od mojih bogoljubnih Roditeljah, Učiteljah i Božjih Misnikah usasnuo. Ja uživah i na ovom svitu liepe, i mlogoverstne blagosove Božje; postavšibo Misnik, imadoh sreću kano vojni duševni pastir kod slavne Brodske Regimente oko 16 godinah biti, ter virno Bogu i Caru služiti, i slavan si kèrst na persa zadobiti. Imadoh sreću Župnik najprie u Oprisavci, pak zatim i u Retkovci, (skupno s' gornjom službom priko četerdeset i nekoliko godinah) biti, pa bogoljubnom puku momu po milosti Božjoj Rič Božju navistjivati“. O. Vuičić sastavio je za naše vojnike „Prediku“ (str. 57.) i „Čestitku“ (str. 69.). Umr'o je 23. prosinca 1852. u Retkovcima. Njegov kapelan u tom mjestu bio je Marijan Rotter, koji je ujedno bio i učitelj, i to dobar učitelj.

Dne 12. siječnja 1808. čitalo se na zapovijedi u Babinoj Gredi ovo: „Po visokoj Uredbi jest Raevosello, Schumegje i Oprisavczi za prave Parokie podignute, jest Johan Vujcsich u Oprisavczi, Pater Eustakius u Schumegje i Pater Anton Rosmann u Raevosello za prave Paroke postaviti, što se na znanje daje.“ — Rosmann je umr'o 10. prosinca 1810. u Rajevu selu u dobi od 59 godina.

Plavšić Mato rodio se oko g. 1783. u Soljanima. U Vinkovcima je svršio nadškolu. Dne 1. siječnja 1801. otpočeo je služiti kao državni učitelj, pa je dugo vremena služio u Petrovaradinu, gdje je u službi umr'o 24. studenoga 1842.

Vukovac Filip rodio se god. 1792. u Vel. Kopanici. Služio je u brodskoj pukovniji kao školski pomoćnik od 12. listopada 1806. do konca ožujka 1815. U Lipovljanima, selu gradiške pukovnije, služio je kao podučitelj

od 1. travnja 1815. do 15. ožujka 1818., kadno bude u istom svojstvu premješten u Vinkovce. U Vinkovcima je sastavio školsku knjigu „Namenbüchlein“, pa je taj njegov rad prije štampanja ocijenio god. 1828. profesor Šafařik iz Novoga Sada. Reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća u Beču od 30. ožujka 1837. B. 1236 imenovan je Vukovac nadučiteljem u Titelju, štopskom mjestu šajkaškoga batalijuna, a umirovljen je reskriptom c. kr. vojnog ministarstva od 11. studenoga 1849. B. 2728. Umr'o je 9. lipnja 1870. u Vinkovcima.

Klaić Ferdinand rodio se 16. srpnja 1794. u Maloj, selu gradiške pukovnije. Služio je kao školski pomoćnik u Novoj Gradiški, onda je na temelju brigadne naredbe od 11. listopada 1814. otpočeo služiti kao privatni ili općinski učitelj u Kobašu, zatim je imenovan državnim podučiteljem u Garčinu, gdje je nastupio službu 1. svibnja 1819. Dne 18. siječnja 1848. javila je školska komisija u Vinkovcima, da je Klaić umr'o, pa je ujedno raspisala natječaj za popunjenje mjesta. Ferdinandov sin Franjo, koji je u to doba služio kao državni podučitelj u Staroj Pazovi, selu petrovaradinske pukovnije, došao je odatle kao podučitelj u Garčin.

Balentović Andrija rodio se god. 1800. u Garčinu. Kao školski pomoćnik služio je u brodskoj pukovniji od 1. lipnja 1815. do konca travnja 1820., a od 1. svibnja 1820., pa do konca svibnja 1830. vršio je službu školskoga pomoćnika u gradu Brodu. Balentović je bio prvi školski pomoćnik novoga komuniteta u Brodu. Iz Broda je otišao kao podučitelj u petrovaradinsku pukovniju (str. 289.). U toj je pukovniji služio do konca kolovoza 1859., kadno bude umirovljen s mirovinom od 420 for. Umr'o je 13. svibnja 1873. u Moroviću. Njegova udovica dobila je mirovinu od 105 for. na godinu.

Franjković Zaharija rodio se god. 1802. u Vinkovcima. Kao školski pomoćnik služio je u brodskoj pukovniji 1 god. 6 mjeseci i 15 dana. God. 1819. bude premješten u istom svojstvu u Zemun, gdje je ostao do mjeseca lipnja 1834. Iz Zemuna je otišao u Golubince kao njemački općinski učitelj. Ugovor izmedju općine i njega potvrdilo je glavno zapovjedništvo naredbom od 10. svibnja 1834. Q. 1077. Kao učitelj u Golubincima služio je 6 god. i 5 mjeseci, onda je postao c. kr. podučitelj u Titelju, otkuda se vratio god. 1845. u Zemun, a na njegovo mjesto u Titelj došao je učitelj Ivan Matasović iz Drenovaca. U Zemunu je služio od 1. studenoga 1845. do god. 1860., kadno bude umirovljen. Umr'o je u Zemunu g. 1876.

Filipović Josip rodio se 12. veljače 1802. u Vel. Kopanici. Služio je kao školski pomoćnik u Vel. Kopanici, kao njemački općinski učitelj u Bošnjacima, a poslije, kad je umirovljen u Kopanici podučitelj Jovanovac, bude reskriptom od 13. rujna 1837. B. 3948 imenovan podučiteljem c. kr. trivijalne škole u Vel. Kopanici, gdje je služio do 1. svibnja 1864., kadno bude umirovljen i odlikovan srebrnim krstom za zasluge. Umr'o je 29. veljače 1892. Josip Filipović otac je Ivana Filipovića, hrvatskoga pedagoga i književnika.

Sienčić Bartol rodio se 11. siječnja 1804. u Vinkovcima, gdje je god. 1812. polazio prvi normalni razred, pa je po redu svršio sve razrede nadškole, a poslije i pedagoški tečaj. Dne 16. svibnja 1818. postao je školski pomoćnik s plaćom od 60 for. na godinu, pa je služio i u Otoku, gdje je bila trivijalna škola. Kad je umr'o školski pomoćnik Šumanović, bude premješten u Petrovaradin. Iz Petrovaradina je otišao u Golubince, gdje je vrsio službu općinskoga učitelja i dobio god. 1829. za odlični rad pohvalu. God. 1830. postao je podučiteljem u Zemunu, pa je i u tom mjestu bio

odličan učitelj. Umr'o je u Zemunu god. 1845. Na njegovo mjesto došao je Zaharija Franjković.

Mikoević Antun rodio se u Tisovcu, selu gradiške pukovnije. G. 1833. slušao je u Beču pedagoške nauke kao školski pomoćnik, a to znamo odatle, što je već god. 1825. (str. 240.) postao pomoćnikom u Petrovu selu. God. 1835. imenovan je podučiteljem u zemunskom predgradju Franjindolu, otkud je 1837. na vlastitu molbu premješten u Vinkovce, kad je Vukovac postao nadučiteljem u Titelju. Poslije smrti nadučitelja Matića, postao je nadučiteljem u Brodu, gdje je ostao do god. 1846., kadno bude premješten u Novu Gradišku. U Novoj Gradiški držao je višeput tromjesečni tečaj za kandidate, pa je za taj posao dobio jednom izvanrednu nagradu od 50 for. Umirovljen je god. 1866., a umr'o je 6. listopada 1870. u Požegi.

Simonović Mijo rodio se 6. travnja 1805. u Novoj Gradiški od oca Mije, c. kr. nadučitelja i majke Ane, kćerke nadučitelja Rottera (str. 252.). U mjestu svoga rodjenja svršio je tri normalna razreda i matematičku školu, a kao školski pomoćnik položio je ispit pred profesorom i privremenim ravnateljem Schützom (str. 241.). S dopuštenjem c. kr. vojnog vijeća otišao je u Beč, pa je tamo s veoma dobrim uspjehom svršio god. 1837. viši pedagoški tečaj kod sv. Ane. U Beču je položio s odlikom ispit iz predmeta, koji su bili propisani za prvi tečaj četvrtoga razreda normalne glavne škole, slušao je predavanja, koja se tiču fizičkoga uzgoja čovjeka, pa je iz toga predmeta dobio na pismenom i usmenom ispitu prvi red s odlikom. Dne 23. lipnja 1837. proglašen je sposobnim za obučavanje gluhonijeme djece. Na svjedodžbi je uz druge potpisan i sam profesor Czeh, koji je, kako smo čuli, izdao i djelo, u kojem je bila prikazana metoda za obučavanje gluhonijeme djece. Odatle vidimo, da su krajiški učitelji, koji su htjeli postići bolje mjesto u učiteljskoj službi, nastojali, da se za takvo mjesto valjano priprave.

Simonović je otpočeo služiti kao školski pomoćnik u Novoj Gradiški 1. srpnja 1820. Otuda je otišao na početku studenoga 1826. kao pomoćnik u Šimanovce, selo petrovaradinske pukovnije, iz Šimanovaca u Stari Slankamen, gdje mu je služio otac god. 1803., iz St. Slankamena u Karlovce, a iz Karlovaca u Petrovaradin. Kad je Sienčić postao podučiteljem u Zemunu, onda je Simonović postao općinskim učiteljem u Golubincima. Vrijedno je čuti, kako je zemaljska školska komisija u Vinkovcima nastojala, da se valjani učitelji i učiteljska djeca dostojno nagrade. Kad je Simonović molio, da bude imenovan općinskim učiteljem u Golubincima, onda je školska komisija 11. lipnja 1830. poslala dopis na petrovaradinsku pukovniju, u kojem se nalaze i ove riječi: „dass es der Landes-Schulen-Commision sehr lieb seyn würde, wenn durch Vermittelung der betreffenden Local-Behörde die Wahl der Golub. Gemeinde diesen emsigen und sehr geschickten Schulgehülfen, den Sohn eines im Schuldienste ergrauten verdienstvollen Schulmannes zu Neu-Gradiska treffen könnte". — Općinske je učitelje birala sama općina, a glavno je zapovjedništvo potvrdjivalo ugovore izmedju općina i učitelja. — U Golubincima je ostao do 11. lipnja 1834., onda je otišao u Staru Gradišku kao njemački općinski učitelj. Na njegovo mjesto u Golubince došao je Z. Franjković. Kad je bošnjački učitelj Filipović postao podučiteljem u Vel. Kopanici, onda je Simonović postao podučiteljem u Karlovcima, gdje je ostao do konca listopada 1846.,

kadno bude premješten u Brod, gdje pod upravom nadučitelja Luke Vukičevića i Jakoba Kropača ugodno služio.

Reskriptom c. kr. vojnog ministarstva od 22. ožujka 1850. B. 1127 bude imenovan nadučiteljem u Brodu, jer je bio najstariji podučitelj i pokazao se kao izvrsno sposoban za vršenje učiteljske službe, što je mogao potkrijepiti mnogobrojnim svjedožbama. Kao nadučitelj u Brodu služio je od 11. travnja 1850. do konca travnja 1861., kadno bude na vlastitu molbu umirovljen sa 630 for. na godinu. Umr'o je 15. veljače 1879. u Brodu. Njegov otac Mijo umirovljen je u Novoj Gradiški, a umr'o je tamo 5. siječnja 1849.

Kropač Jakob bio je stražmeštar i učitelj u vojničkom odgojilištu. God. 1832. imenovan je podučiteljem u St. Pazovi. Kao nadučitelj došao je u Brod poslije Vukičevića, pa je ostao u Brodu do god. 1850., kadno bude reskriptom vojnoga ministarstva od 22. ožujka 1850. B. 1127 premješten u Karlovce. Bio je odlikovan zlatnim krstom za zasluge, a umr'o je u Karlovcima god. 1868. u 74. godini života svoga. Glavnoj školi u Karlovcima ostavio je 150 komada knjiga. Luka Vukičević služio je u Brodu od god. 1846. do 1848.

Topolković Ivan rodio se 1806. u Vinkovcima. Služio je najprije u Nuštru, a onda u Privlaci, zatim kao njemački općinski učitelj u Županji od 26. kolovoza 1836. do konca školske godine 1840. God. 1837. dobio je u Županji 180 for. plaće na godinu i 20 hvati hrastovih drva. Reskriptom od 9. rujna 1840. B. 4053 bude imenovan podučiteljem trivijalne škole u Otoku s plaćom od 180 for. na godinu. On je tamo zamijenio podučitelja Pavu Tomaševića, koji je iz Otoka bio premješten u Vinkovce. Topolković je imao zapravo veći dohodak u Županji nego u Otoku, pa ga je samo ta okolnost prinukala, da traži mjesto državnoga učitelja, što je kao državni učitelj imao pravo na mirovinu. Kad je trivijalna škola iz Otoka premještena u Nijemce, onda je i Topolković otišao u Nijemce, gdje je umr'o 20. travnja 1851. On je, kako smo čuli, bio prvi učitelj u našoj pukovniji, koji se bavio podučavanjem gluhonijemoga djeteta.

Dne 1. rujna 1835. poslalo je pukovnijsko zapovjedništvo barunu Tkalčeviću, kapetanu u Babinoj Gredi, dopis, u kojem je istaknulo, da je nesloga zavladala izmedju privlačkoga učitelja Topolkovića i općine, pa da ne bi dobro bilo, da on i dalje ostane u tom mjestu. Dalje se reklo, da je Topolković marljiv i vješt učitelj, da je vješt orguljanju i da je vrlo dobra vladanja, pa da viša oblast poradi toga želi, da on ostane u pukovniji. Privlački učitelj imao je u ono vrijeme 15 for. konv. vr. plaće na mjesec. Zato je mislila pukovnija, da će se lako naći učitelj, koji bi svoje mjesto napustio i primio učiteljsko mjesto u Privlaci. Tim se povodom obratila na kapetana, da pita svoje učitelje, Filipovića u Babinoj Gredi i Mihića u Gundincima, bi li koji od njih htio ustupiti svoje mjesto Topolkoviću, te poći u Privlaku. Kapetan je izvijestio pukovnijsku oblast, da ni Filipović, ni Mihić ne žele ići za učitelja u Privlaku. Ovo je navedeno poradi toga, da se vidi, kako su krajiške oblasti nastojale, da valjane učitelje pridrže u učiteljskoj službi i da im pribave mjesto, gdje će se moći bez smetanja baviti poučavanjem mladeži.

Riesel Mijo rodio se god. 1810. u Jarmini. Svršio je filozofiju (str. 361.). Otpočeo je služiti 1. listopada 1832. kao elementarni učitelj u

Nijemcima poslije Petra Tomaševića, koji je te godine otišao u Beč na pedagoški tečaj. Iz Nijemaca otišao je u Županju, kad je Topolković postao državnim podučiteljem u Otoku. G. 1844. postao je podučiteljem u Novoj Gradiški i sudjelovao je g. 1850. kod učiteljske konferencije u Petrinji. G. 1852. došao je normalni učitelj Mijo Riesel kao suplenta u vinkovačku gimnaziju, a kad je god. 1854. položio ispit u Beču za gimnazijskoga učitelja iz latinskoga jezika i slavenske filologije, bude imenovan dekretom od 26. lipnja 1854., sekcija III., odio 8. broj 3338 pravim učiteljem u vinkovačkoj gimnaziji. G. 1854./5. predavao je u petom razredu gimnazije latinski, grčki i njemački jezik, a u petom i osmom hrvatski i srpski jezik, a osim toga obučavao je besplatno 40 učenika u francuskom jeziku. Dne 26. listopada 1854. dobio je od c. kr. ministarstva za bogoštovlje i nastavu 260 for. nagrade za hrvatski prijevod njemačke računice za II. i III. razred pučkih škola. U izvještaju vinkovačke gimnazije za god. 1854./5. štampana je njegova rasprava: „Nešto o naravi slavjanskoga glagolja i prispodoba vrěmenah slavjanskoga sa vrěmeni latinskoga a gdješto i gèrčkoga glagolja". U izvještaju za god. 1860./1. štampana je rasprava: „Pogled na staro-rimsko vriemenoslovje". Uopće se može reći na temelju starijih podataka, da se bavio književnim radom. God. 1868. stupio je u mir, a 19. srpnja 1883. umr'o je u Vinkovcima. Iz njegova života crpemo, da je medju našim krajiškim učiteljima elementarnih, trivijalnih i glavnih škola bilo i takvih ljudi, koji su zbilja bili staležu pučkoga školstva na čast.

Knežević Antun rodio se g. 1820. u Komarnici, selu gradiške pukovnije. G. 1848. svršio je viši pedagoški tečaj u Mitrovici. Otpočeo je služiti kao elementarni učitelj 1. studenoga 1835., a kao školski pomoćnik 19. srpnja 1844., zatim kao učitelj trivijalne škole 24. veljače 1853. Na koncu svibnja god. 1861. bude imenovan nadučiteljem u Brodu, gdje je ostao do konca srpnja 1863., kadno bude premješten u Gospić, pa je tu službn vršio do konca siječnja 1872., a onda je pošao u mir s mirovinom od 546 for. na godinu. Umr'o je u Novoj Gradiški.

Kuček Martin rodio se g. 1811. u St. Ploščici, selu križevačke pukovnije. Od 30. lipnja 1830. do 12. kolovoza 1851. služio je kao općinski učitelj. Kad je god. 1850. držana konferencija u Petrinji pod predsjedanjem generala Kneževića, onda je na tu učiteljsku konferenciju bio pozvan i Kuček, općinski učitelj u gjurgjevačkoj pukovniji. Od 13. kolovoza 1858. služio je kao državni učitelj, a zatim kao nadučitelj s Bjelovaru do konca srpnja 1863., kadno bude premješten u Brod. gdje je umirovljen na koncu prosinca 1871. Previšnjim rješenjem od 10. veljače 1872. odlikovan je zlatnim krstom za zasluge s krunom. Prvi nadučitelj u Brodu bio je, kako smo čuli, Čivić Antun, a posljednji Kuček Martin. Umr'o je 7. kolovoza 1878. u Vrabču.

Šunić Antun rodio se 3. siječnja 1827. s Kruševici. Svršio je početne škole, onda tromjesečni tečaj, a zatim s potporom od 4 for. na mjesec svršio je god. 1847. viši pedagoški tečaj u Mitrovici. Služio je najprije kao elementarni učitelj u Šamcu od 1. lipnja 1843., a kad je svršio viši pedagoški tečaj, onda je služio u Perkovcima od 1. studenoga 1847. do god. 1850., kadno bude na prijedlog školske komisije u Vinkovcima imenovan školskim pomoćnikom u Garčinu, što je oglašeno naredbom hrvatsko-slavonskoga zemaljskog vojnoga zapovjedništva u Zagrebu od

16. veljače 1850. Q. 1210; on je primio tu novu službu na početku drugoga poljeća t. g. Kad je vinkovački školski pomoćnik Kirin Emil postao i podučiteljem u Brodu, onda je bio odredjen Šunić naredbom školske komisije od 15. travnja 1850., da ide u Vinkovce, pa da tamo obučava djecu do imenovanja novoga školskog pomoćnika. Vojno zapovjedništvo u Zagrebu potvrdilo je otpisom od 21. prosinca 1850. ugovor izmedju sikirevačke općine i garčinskoga školskog pomoćnika Šunića, pa je tako Šunić postao općinskim učiteljem u Sikirevcima dne 1. siječnja 1851., gdje je ostao do konca rujna 1853. Iz Sikirevaca otišao je u Djakovo, pa je tamo bio učitelj glavne škole, a poslije i ravnatelj te škole.

God. 1865. postao je učiteljem kr. preparandije u Djakovu, a bio je neko vrijeme i ravnateljem preparandije. Nije se slagao s dijecezanskim kotarskim školskim nadzornikom. pa je valjda radi toga sam zamolio, da ga riješe ravnateljskih dužnosti. Kad je 19. studenoga 1867. riješen ravnateljske službe, postao je privremenim ravnateljem preparandije Stjepan Srkulj, koji je god. 1869. postao župnikom i dekanom u Gundincima, a umr'o je kao župnik god. 1896. u Županji. God. 1871. umirovljen je Šunić privremeno, a god. 1873. trajno s mirovinom od 441 for. Umr'o je 24. siječnja 1900. u Osijeku. Kao učitelj radio je i na književnom polju i pisao je članke pedagoško-didaktičnoga sadržaja.

Tomašević Petar rodio se u Otoku u krajiškoj zadruzi, kojoj je pripadao njegov otac Pavao, premda je bio u učiteljskoj službi. Petar je počeo službovati kao elementarni učitelj u Nijemcima s plaćom od 14 for. na mjesec. God. 1832. zamolio je pukovnijsko zapovjedništvo, da se njegov ugovor s općinom razriješi, jer je namjeravao poći u Beč, da tamo svrši pedagoške nauke. Na dopis satnijskoga zapovjedništva u Nijemcima od 5. lipnja 1832. odgovorilo je pukovnijsko zapovjedništvo, neka se najprije izvijesti, kako će se on izdržavati u Beču, „denn so geradezu in die Residenz zu reisen, kann nicht gestattet werden.“ Kad je njegov otac poslao pukovniji očitovanje, da će ga on o svom trošku izdržavati u Beču, onda je pukovnija dopustila, da se ugovor s općinom razriješi, jer nije htjela da bude na putu njegovoj sreći, a ujedno je pozvala privremenoga ravnatelja Matskássya, da predloži za Nijemce učitelja, koji je i orguljanju vješt. Ravnatelj je predložio za to mjesto Miju Riesela.

Reskriptom od 10. siječnja 1835. imenovan je školski kandidat Petar Tomašević školskim pomoćnikom u Mitrovici s plaćom od 60 for. na godinu. God. 1844. postao je podučiteljem u Vinkovcima, gdje je već bio u službi njegov otac Pavao, koji je došao iz Otoka god. 1840., kad je Antun Mikoević postao nadučiteljem u Brodu. Pavao Tomašević bio je i u Drenovcima u službi kao podučitelj. — Kad je dne 25. rujna 1852. umr'o u Vinkovcima nadučitelj Antun Kuss, o kom je Stojanović na jednom mjestu napisao, da je bio blaga i poštena duša, onda je postao nadučiteljem u Vinkovcima Petar Tomašević. Petar je umr'o 1. kolovoza 1857. u Vinkovcima u dobi od 45 godina, a njegov otac Pavao umr'o je u istom mjestu 26. lipnja 1852. u 64. godini života svoga.

Šuvić Marijan rodio se god. 1808. u Vinkovcima. Počeo je služiti kao školski pomoćnik 1. siječnja 1830. God. 1835. bude premješten iz Vel. Kopanice u Garčin, a god. 1838. iz Garčina u Vinkovce. God. 1844. postao je podučitelj u Oriovcu, god. 1853. premješten je iz Oriovca u Vin-

kovce, gdje je ostao do god. 1858., kadno bude imenovan nadučiteljem u Glini, gdje je služio do 1. kolovoza 1870., kadno podje u mir i dobi zlatni krst za zasluge. Umr'o je 18. siječnja 1880. u Vinkovcima.

Pavleković Ivan rodio se u Zagrebu god. 1806. Svršio je filozofiju. Kao općinski učitelj služio je u provincijalu 12 godina, onda u našoj pukovniji u Gundincima, a zatim bude imenovan reskriptom c. kr. dvorskog vojnog vijeća od 3. rujna 1845. B. 4028 podučiteljem u Drenovcima, gdje je prije njega služio podučitelj Ivan Matasović, koga je oblast premjestila u Titelj. Kao umirovljeni trivijalni učitelj umr'o je Pavleković 31. siječnja 1872. u Drenovcima.

Malešević Bernardin rodio se u Bošnjacima. Kao njemački općinski učitelj u Martincima, selu petrovaradinske pukovnije, dobio je god. 1831. pohvalu za svoj školski rad. God. 1832. bude imenovan podučiteljem u Josefsdorfu, selu šajkaškoga batalijuna. Kad je g. 1848. nastupilo ratno vrijeme, ostavio je to svoje mjesto, pa je najprije služio u Vinkovcima, a onda u Garčinu, gdje je umr'o 23. prosinca 1853. u dobi od 56 godina.

Vidaković Pavo. Pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima javilo je 30. studenoga 1835., da je krajiški dječak Pavo Vidaković, rodom iz Zadubravlja, svršio nadškolu, pa da ima rdjav rukopis i svjedodžbu bez izvrsnih redova. Budući da je dječak imao volju i sklonost k učiteljskomu zvanju, dopustilo mu je pukovnijsko zapovjedništvo, da se može pod nadzorom učitelja Ferdinanda Klaića upotrijebiti za školu. Najprije je služio kao praktikant bez plaće, a onda god. 1838. bude imenovan praktikantom s plaćom od 4 for. na mjesec i služio je u Vinkovcima. Kad je god. 1841. novoimenovani školski pomoćnik Teodor Spies u Zemunu primio mjesto zidarskoga polira u Ogulinu, bude Vidaković imenovan školskim pomoćnikom u Zemunu. God. 1844. premješten je u Mitrovicu, a god. 1846. u Vinkovce. Umr'o je kao trivijalni učitelj u Garčinu 29. prosinca 1864.

Gjoić Antun rodio se god. 1811. u Komletincima. Najprije je služio kao prosti vojnik 1 god. i 2 mjeseca, zatim kao općinski učitelj u našoj pukovniji više od 20 godina. Dne 1. rujna 1856. počeo je služiti u Zemunu kao državni učitelj, a 1. kolovoza 1872. bude umirovljen s 420 for. Umr'o je god. 1876. u Zemunu.

Bogdanović Josip rodio se 3. srpnja 1817. u Vinkovcima. Dne 10. ožujka 1835. dopustila je zemaljska školska komisija u Vinkovcima, da se može upotrijebiti kao praktikant bez plaće u vinkovačkoj nadškoli Josip Bogdanović, gramatikalni učenik i sirota gradjevnog pisara. G. 1837, dobio je stipendij od 48 for. na godinu, a god. 1838 imenovan je školskim pomoćnikom u Sibinju. Poslije toga služio je kao narodni učitelj, a onda kao državni učitelj. God. 1872. postao je od državnoga učitelja u Novskoj pučki učitelj, pa je u tom mjestu ostao do god. 1884., kadno bude umirovljen i previšnjim rješenjem od 11. listopada t. g. odlikovan srebrnim krstom za zasluge s krunom. Umr'o je 30. studenoga 1902. u Novoj Gradiški.

Stojanović Mijat rodio se 26. rujna 1818. u krajiškoj kući u Babinoj Gredi. U 10. godini života svoga stupio je u njemačku općinsku školu u mjestu svoga rodjenja, gdje su mu bili učitelji Ignac Racz i Vinko Filipović. Dne 31. listopada 1831. odredilo je pukovnijsko zapovjedništvo, da iz babogredske škole prijedju u vinkovačku nadškolu ovi dječaci: Gregorović Mato kb. 279, Gregorović Marko kb. 231, Kedačić Franjo kb. 16.

Knežević Antun kb. 175, Verić Marijan kb. 173 i Stojanović Mijat. Mijatov otac u dogovoru s maćehom i ukućanima odluči, da Mijat ostane kod kuće, pa da bude seljak. No poslije ga posla u mjesnu satnijsku pisarnicu, da se pripravlja za vojničku službu. Samo je kratko vrijeme polazio pisarnicu, a onda ga uzme učitelj Filipović za praktikanta. Kao praktikant ostao je u Babinoj Gredi do 17. veljače 1832., kadno bude na preporuku učitelja Filipovića izabran za elementarnoga učitelja u Šamcu, gdje je dobivao na godinu 30 for. srebra, ili kako sam veli, 90 srebrnih dvadesetaka, 32 mjerova kukuruza u klipovima i 4 hvata hrastovih drva za ogrjev. Treće godine dobio je u gotovom 60 for. plaće i drva. Stojanović je bio po redu drugi elementarni učitelj u Šamcu. Imao je učenika i učenica svega 28.

U „Napretku“ od god. 1879. na str. 36. veli: „Rado sam učiteljevao i učio djecu; ali sam niesam mnogo znao, do čitati, pisati i računati. Sve je to bilo kukavština, veća dobra volja, nego sposobnost. Nu učeć djecu i sam sebe sam svaki dan učio, a to je jako unapredjivalo moju naobraženost. Čitao sam dan i noć svaku knjigu, koja bi mi došla u ruke, i kad štogod niesam razumievao, pitao sam g. kapelana, mjestnoga trgovca, umirovljenje častnike i latove“.

Kad je Mijat bio učitelj u Šamcu, onda je bio u Babinoj Gredi kapelan Adalbert Knežević, koji je poslije bio župnik u Štitaru. Kao kapelan dolazio je na katehizaciju u Šamac, gdje je Mijat učiteljovao. Po pripovijedanju Kneževićevu bio je Mijat dosta vesele ćudi i rado se zabavljao s mladeži. Gdje je bio malo veći skup momaka i djevojaka, tamo je dolazio i mladi meštar Mijat, da s njima kolo zaigra. Kad se vukla vodenica, ili kad su vukli klade vodeničke, onda je i Mijat bio tu, jer je tamo bilo i šale i veselja. Višeput je zasukanih gaća uza Savu gazio i sa mladjarijom vodenicu ili kladu vukao. Kapelan ga je upućivao na pravi školnički život i nagonio na čitanje i davao mu knjige, da ih čita, a Mijat je to primio objeručke. Tako se po uputi starijega prijatelja kapelana već u Šamcu ostavio druženja s nedrugovima i ozbiljno se prihvatio knjige. U Šamcu je počeo marljivo skupljati narodne pripovijetke i narodne običaje. Mijat je za života svoga rado dolazio u kuću svoga prvog prijatelja Kneževića i rado je priznavao, da je on položio temelj njegovoj sreći i budućnosti.

God. 1834. položio je Mijat ispit za narodnoga učitelja. Članovi ispitne komisije u Vinkovcima bili su: ravnatelj Hadžić, nadučitelj Kuss i učitelji Vukovac i Soljančević. Kad je god. 1835. održavan pedagoški tečaj u Vinkovcima, što ga je Hadžić sam po svojoj volji otvorio, onda je i Stojanović bio kandidat toga tečaja. Hadžić je predavao metodiku, njemački i hrvatski jezik, a nadučitelj Kuss računstvo i krasnopis. Iz zemljopisa je učio nadučitelj kandidate ono, što je bilo najglavnije, a rado im je pripovijedao i crtice iz bibličke i opće svjetske povijesti. Hadžić je predavao hrvatski i njemački jezik na temelju Brlićeve gramatike. God. 1839. položio je s vrlo dobrim uspjehom ispit za učitelja trivijalnih škola, a god. 1851. stekao je osposobljenje za nadučitelja. To je bilo Mijatovo školovanje. On veli: „I samouk može revnujuć i neumorno radeć naučit se i postići nešto“. U posljednjem službenom spisu, koji se tiče Stojanovića, zabilježeno je, da govori hrvatski, njemački, slovenski, prilično češki, dobro ruski, zatim staroslovenski i da čita i piše glagolsko pismo.

Stojanović je služio u Šamcu kao neispitani narodni učitelj od 17. veljače 1832. do 23. listopada 1834., a kao ispitani do 15. srpnja 1836., premda je već god. 1835. bio dodijeljen trivijalnoj školi u Vel. Kopanici. Kao državni podučitelj služio je u Kopanici, Brodu, Otoku i Županji do konca listopada 1844. U Županji je vršio službu učitelja njemačke općinske škole. Iz Županje došao je u Babinu Gredu za učitelja njemačke škole i orguljaša. Svi su ga rado dočekali i išli mu na ruku, samo se župnik Bartol Smilošević u početka pokazao oporim, osornim i neprijateljskim, jer je općina sve dotle bila nesrećna pri izboru novoga učitelja. Po riječima, što ih je napisao sam Stojanović, rekao mu je župnik: „Tako i sad nevjerujem nikakvoj rieči, nikakvu obećanju, niti uvjeravanju, nikakvim svjedočbama, nego tražim djela. Učitelj treba da mi cielim svojim životom pokaže i zasvjedoči, da je valjan, čestit i vrijedan svoga uzvišenoga zvanja.“ Kao učitelj u Babinoj Gredi dobivao je 18 for. plaće na mjesec, 12 hvati drva na godinu, zatim je imao stan u naravi i vrt. Mijat Stojanović je prvi krajiški učitelj, o kom se zna, da je god. 1848. bio na hrvatskom saboru zastupnik brodske pukovnije. Bio je kod instalacije bana Jelačića.

U mjestu svoga rodjenja ostao je kao učitelj do 28. travnja 1850., onda je otišao za državnoga podučitelja u Karlovce, gdje je ostao do konca travnja 1858., a zatim je služio kao nadučitelj u Zemunu do 30. rujna 1871. Kad se god. 1850. u jesenskim praznicima držala krajiška učiteljska skupština u Petrinji, na koju su bili pozvani samo nekoji učitelji iz hrvatsko-slavonske Krajine, onda je medju njima bio i Stojanović, a to je najbolji dokaz, da je već u ono doba bio učitelj na glasu.

O njemu, kao školskom pomoćniku u Vel. Kopanici, napisalo je satnijsko zapovjedništvo u Sikirevcima dne 11. rujna 1837. u izvještaju za kopaničku trivijalnu školu ovo: „Der Schulgehilf Michael Stojanović entspricht durch Fleiss und eine einfache Lehr-Methode, dann guten Vortrag seiner Bestimmung, indem der von ihm ertheilte Unterricht von der Schuljugend mit einer Leichtigkeit begriffen wurde“.

Na temelju krajiškoga školskog propisa od god. 1871. bude imenovan kotarskim školskim nadzornikom za slunjsku pukovniju s plaćom od 1000 for. Kao kotarski školski nadzornik vršio je službu od 1. listopada 1871. do listopada 1873., kadno bude imenovan okružnim školskim nadzornikom za ogulinsko-slunjsko okružje sa sijelom u Ogulinu i s plaćom od 1200 for. Dne 1. listopada 1874. bude premješten u Gospić za nadzornika ličko-otočkoga okružja. U Gospiću, gdje je ostao do konca svibnja 1877., nije bio baš osobito zadovoljan, jer su mu neki mladi učitelji zadavali dosta brige. Povodom njegova premještenja u Gospić napisao mu je upravitelj krajiškoga odjela za bogoštovlje i nastavu ovo pismo:

Agram 13./9. 1874.

Euer Hochwohlgeboren!

Die Versetzung musste durchgeführt werden, weil in anderer Weise den unliebsamen Differenzen in Gospić nicht Einhalt verschafft werden konnte.

Der Aufenthalt in Gospić wird Euer Hochwohlgeboren zur Förderung des Schulwesens, sowie für Ihre Arbeiten auf dem Felde der Literatur von weittragenden Nutzen sein und glaube mich deshalb auch der Hoffnung hingeben zu können, dass sie daselbst recht zufrieden sein werden.

Sollten Euer Hochwohlgeboren bei der Ubersiedlung grössere, das Normalmass übersteigende Auslagen haben, so bin ich in der angenehmen Lage Ihnen mitzutheilen, dass Se Excellenz der kommandirende General Herr Feldzeugmeister Baron v. Mollinary in diesem Falle zu gestatten befunden haben, über spezielles Einschreiten die gehabten Mehrauslagen zu vergüten.

Mit dem Ausdrucke der besondern Hochachtung zeichnet sich Ihr Freund Spillauer, Major.

Na te riječi veli Stojanović: „Učinjena mi je očevidna nepravda, to uvidjaju i na mjerodavnom mjestu u Zagrebu; ali kad tu žrtvu zahtjeva od mene napredak puč. školstva, neka bude na slavu božju.“[1]

Povodom njegova umirovljenja donio je „Napredak“ (god. 1877., str. 285.) ove riječi: Nj. c. i kr. apostol. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 2. lipnja o. g. nadzorniku pučkih učiona u lička-otočkom okružju Mijatu Stojanoviću prigodom njegova umirovljenja, priznajuć njegovo dugotrajno i zaslužno službovanje najmilostivije podieliti zlatni krst za zasluge s krunom. — Objelodanjujuć ovu radostnu viest kličemo vriednomu starini i neumornomu radniku na školskom i književnom polju: Naužio se zdrav i zadovoljan zaslužena mira, — kao što se naradio u školi i na hrvatskoj knjizi, kojoj se, kako smo duboko uvjereni, ni sad iznevjeriti ne će, jer kako da takva pčelica živi bez rada. — Živio nam veteran na hrvatskom školskom polju Mijat!

Kad je umirovljen, došao je u Zagreb, pa je tu neumorno radio oko unapredjenja „Hrv. pedag.-književ. zbora“, komu je bio i predsjednikom.

Dne 3. travnja 1881. zamolio je c. kr. glavno zapovjedništvo kao krajišku upravnu oblast, da službenim putem dostavi školama, gdje je on nekoć služio, 40 komada knjiga i to: 10 komada „Slike iz života hrvatskoga naroda po Slavoniji i Srijemu“, 29 kd. „Narodne pripoviedke“ i 1 kd. „Putne uspomene“. Naveo je, koliko će se od tih knjiga dati svakoj školi, a naveo je školska mjesta ovim redom: Babina Greda, Šamac, Vel. Kopanica, Brod, Otok, Županja, Karlovci i Zemun. U ime nadarenih škola dobio je 11. travnja 1881. najtopliju zahvalu od c. kr. glavnog zapovjedništva.

O životu i književnom radu Stojanovićevu mogla bi se danas napisati omašna knjiga, koja bi učiteljskomu podmlatku pokazala, što može postići čovjek, koji brižljivo pazi na sebe i na svoj stalež, koji na svakom svom koraku motri, što se zbiva u njegovoj okolini. Na početku njegova učiteljovanja bilo je njegovo znanje dosta skučeno, kako smo se mogli uvjeriti iz navedenih podataka; no on ga je neumornom marljivošću proširio tako, da je pripadao kolu prvih krajiških učitelja i da je bio u svoje doba prvi pučki pisac. Evo, što o njemu kao piscu piše dr. Andrija Jagatić u „Katoličkom listu“ (god. 1881. br. 3.) preporučujući svojim čitačima Mijatovu knjigu: „Slike iz života hrvatskoga naroda po Slavoniji i Srijemu.“

„Vriednoga i svim već poznatoga pisca liepa je vodila misao, ka[d] nam je ovo djelce priredjivao: da nam za budući naraštaj nepogine, je naše od starine. S te ga strane ide svaka hvala, a kako je njegovo dugim pisanjem prokušano, mi držimo da ne trebamo duljiti, da tek njegov čitateljem preporučimo. Knjiga se ugodno i s korišću prebire.

[1] Stojanović: Sgode i nesgode moga života.

„Vienac“ od 16. travnja 1881. donio je o toj knjizi ove riječi: „Ovu knjižicu nestora naših pedagoga svatko će zaista rado pozdraviti. Starina Stojanović živio je upravo na srdcu naroda, te je za taj narod živo osjećao i posvećivao mu pomnju, kad je kod nas sve još prilično maglovito bilo. Već siromašni „Grenzlehrer“ sa 4 for. mjesečne plaće promatrao je i proučavao dušu hrvatskoga naroda u raznih krajevih. Zato ima u njegovih slikah vrlo liepa materijala i za kulturnu poviest naroda a dakako i za jezik. Vriedno bi zaista bilo, da se i drugi mladji književnici povedu za primjerom vriednoga starine, ter da bilježi svaki u svom kraju narodne običaje, kojih sve to više nestaje od navale tudjinstva.“

Od njegovih štampanih djela navest ćemo samo ova: Uprave za dobro i krëpostno vladanje, Cvjetići s polja pobožnoga promatranja, Narodne pripoviedke, Spisi za puk (Ćudoredba, Zdravoslovje), Sbirka narodnih poslovica i izraza, Sedmoglava aždaja i sedam bojnih koplja proti njoj, Pijanac, Zablude uzgoja, Slike iz života hrvatskoga naroda po Slavoniji i Sriemu, Voćarstvo. — U njegovoj ostavini našlo se još mnogo djela, koja nijesu štampana. Pisao je i u različne časopise, a osobito je mnogo lijepih i poučnih članaka napisao u „Napretku“.

Njegove „Pedagóške iskrice“ u Napretku od god. 1863. od velike su vrijednosti i danas. Evo samo nešto odatle:

Dok god nebude pučkomu učitelju tako obezbiedjen njegov život i osigurano živovanje, da može sve svoje tjelesne i duševne sile izključivo posvetjivati svomu velevažnomu zvanju, dotle neće postati pučka učionica najjačom polugom pučke sveobće prosvjete. — Iz uredjenja i napredovanja pučke učionice u kojem mjestu najbolje se poznaje, na kakvu stepenu prosvjete i naobraženosti nalaze se žitelji, stanovnici.

Stojanović je umr'o 18. rujna 1881. u Zagrebu i sahranjen je na Mirogoju. Na nadgrobnom spomeniku nalaze se po vlastitoj njegovoj odredbi ove znamenite riječi: „Ovdje počivaju umrli ostanci Mijata Stojanovića, školnika i pučkoga pisca.“ — Imenom školnik ponosio se Mijat cijeloga svog života.

Nezaboravnomu ćaki Mijatu Stojanoviću spjevao je posinak mu Ljuboje Dlustuš ovu pjesmu:

Vajmeh ćako! Težka li nam jada!
Ej baš nije l' prazna slutnja bila,
Oko srdca što mi se je vila,
Gledeć lišće gdje žuti i pada?
Zar i Tebi past u jesenj-dane
Bje s narodnje grane?

S čeg Ti žića omrzoše miene?
Ta još zlati sunašce nam gore,
I ljeskuta sa zraka mu more;
Jošte šûme rieke srebropjene,
Veličajuć krasote Ti domu,
Milovanju Tvomu!

Još si dragost rod u pjesme sklada,
Još mu cvieće samorodo niče,
Poslovice, zagonetke, priče!
Za siela jih čeljad sprema mlada,
A nut ćako Tebe nema više,
Da nam sve popiše . . .!

A po Bosni dragoj posestrimi,
Tuj da gledneš cvieća mirisava,
Kojim rodu duša odisava!
Ta brati ga, doć ćeš, reko si mi
I nut cvieće ovo na Tebeka
Zar zaludu čeka?

Već u šali neš zar učit sbilju,
Nit sbilju nam šalom začinjati?
Dječicu nam učit, zabavljati?
Svih zanosit u sbora si milju?
Ej Mijate ćako zlatousti,
Svih nas zar napusti?

Budioče rodu na osvitku,
Gojitelju roda svemu znani,
Pregaoče žarki postojani,
Uzorniče učiteljskom žitku:
Zar alemom ne sjaš već na čelu
Učiteljskom tielu?

Plemenita grud Ti, gdjeno plama
Rodoljublja sveti žar bukćaše,
Gdje grijasmo i mi grudi naše,
Sad je častna ruševina hrama . . .
Gdje bi priestol, žrtvenik prosvjeti,
Sad je pepel sveti . . .!

Al ta Ti nas ostavio niesi!
Suza samo zamagli nam oko,
Ne dade mu zirnuti visoko,
Gdje na nebu zviezda se zakriesi,
Ti nam ondje zviezdom sinu ćako,
Vidniji ovako.

Mjesto prazno za Tobom ostaje.
Tko još ko Ti u dubljinu zadje
Duši roda, da biserje nadje,
Nek mu njime domovina sjaje?
Uz to roda uzorna podoba
Bio si do groba!

Tvoje će nam obasjavat zrake
Put poštenja, rodoljublja živa,
I dobrinje, rada pregnutljiva,
Te priegora i krieposti svake;
U Te će se u stisci i sjeti
Oko nam uprieti.

Nije Tebe smrt nam ugrabila,
Već Ti živiš svima nam u grudi
I učiš nas i svjetuješ tudi;
A rodu Ti spomen bit će mila,
Doklegod će cieniti si znati
Pregalce Hrvati![1]

Klaić Franjo rodio se 13. studenoga 1819. u Garčinu. Dne 14. travnja 1825. počeo je polaziti prvi razred trivijalne škole u mjestu svoga rodjenja, gdje mu je otac bio državni podučitelj. Tu je pod nadzorom svoga oca počeo i učiteljovati 1. studenoga 1833. Dne 18. lipnja 1836. imenovan je školskim pomoćnikom u Otoku, gdje je u ono doba bio podučitelj Pavao Tomašević. U školskom izvještaju o stanju trivijalne škole u Otoku za god. 1837. napisalo je vinkovačko satnijsko zapovjedništvo o Klaiću ove riječi: „Der bei der bedeutenden Schülerzahl zur Aushilfe beigegebene Gehilfe Franz Klaić entspricht vollkommen seiner vor. J. angetrettenen Bestimmung und bildet sich zum tüchtigen Lehrer aus.“ Izvještaj su potpisali kapetan bar. Tkalčević i natporučnik od uprave Kratzlmayer. — Kao narodni učitelj u gradiškoj pukovniji otišao je u Beč, da se tamo na pedagoškom zavodu kod sv. Ane što bolje usavrši za učiteljsko zvanje. U Beču je stekao osposobljenje i za obučavanje gluhonijeme i slijepe djece. Kad se vratio iz Beča, postao je podučiteljem trivijalne škole u Staroj Pazovi. Dne 28. rujna 1848. javilo je glavno zapovjedništvo, da je podučitelj Franjo Klaić premješten na prijedlog školske komisije iz Stare Pazove u Garčin, gdje je započeo služiti 1. listopada 1848. Iz Garčina bude poslije premješten u Vinkovce, pa je tu kao vrstan učitelj bio pozvan, da s učiteljima ponovi metodiku (str. 318.). A zna se još i to, da je u vinkovačkom vojnom zavodu predavao povijest i krasnopis, što potvrdjuje njegov bivši učenik Josip Lešić, rodom iz Bošnjaka, koji danas živi u Zagrebu kao umirovljeni kr. porezni protustavnik. Upravitelj te škole, koju su polazili pisari i mladji podčasnici, bio je kapetan Schulzer.

God. 1850. zamoliše učitelji Mijat Stojanović i Franjo Klaić, da im se dade mjesto uredskoga pisara kod nove slavonske glavne carinare. Budući da su bili učitelji na glasu, žalila je za njima školska komisija, pa je to javila i c. kr. vojnom ministarstvu, koje je odgovorilo 16. ožujka 1850., da će se osobiti obzir uzeti na jednoga i drugoga, kad se prilika pruži. Vratili su im molbe u nadi, da će svoju odluku promijeniti, kad čuju, kako o njima sude najviše oblasti. Tako je cijenila najviša oblast rad valjanih

[1] Napredak. 1881. br. 32.

učitelja, pa se doista nije prevarila u tim ljudima, jer znamo, da su puno radili na polju školstva.

S dopuštenjem c. kr. vojnog ministarstva primio je Klaić god. 1852. mjesto učitelja na višoj elementarnoj školi u Varaždinu, ali je tim povodom ministarstvo odredilo, da ubuduće imadu svi krajiški učitelji, koji žele slušati viši pedagoški tečaj u Beču i za tehničke se učitelje kvalificirati na račun krajiške imovne zaklade, izdati revers, da će poslije dovršenih nauka služiti 10 godina kao učitelji u Krajini, ili prema omjeru godina, ako bi prije ostavili tu službu, povratiti svotu, koju su kao adjutum upotrebljavali za svoje obrazovanje. Ujedno je zamoljeno ministarstvo za nastavu, da uputi oblasti u hrvatsko-slavonskom provincijalu, da se bez znanja vojnoga ministarstva ne smiju osobe iz Krajine namještati u provincijalu. U Varaždinu je bio Klaić ravnateljem prve male realke u provincijalu. Iz Varaždina je došao god. 1860. u Zagreb, gdje je vršio službu ravnatelja pučkih škola i učiteljske škole, pa je marljivo radio i oko toga, da se u Zagrebu osnuje djevojačka škola. Umirovljen je god. 1875. Kao umirovljenik bude pridijeljen kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu. God. 1886. podijelilo mu je Njeg. Veličanstvo naslov i značaj zemaljskoga školskog nadzornika.

Klaić je napisao mnogo knjiga za školu. Njegov „Mali ratar“ i „Mali stočar“ upotrebljavani su i u krajiškim gradjanskim školama. Bio je u početku i suradnik „Napretka“, a god. 1868. počeo je izdavati „Školski prijatelj“. U 12. broju toga lista pozvao je svoje prijatelje: M. St. u Z. (Mijata Stojanovića) i A. Š. u D., da pišu u njegov list veleći: „Ili su Vam šajke potonule, ili Vam je tinta presahnula, da ste na nas posve zaboravili.“ Gdje se radilo o reformama školstva, tuj se vazda nalazio i Klaić. Prigodom umirovljenja odlikovan je zlatnim krstom za zasluge, a god. 1869. dobio je od Njezina Veličanstva carice i kraljice Jelisave zlatnu iglu poprsnicu s dijamantima za svoju knjigu: „Praktisch-theoretischer Lehrgang der kroatischen Sprache.“ Klaić je bio začasnim gradjaninom slobodnoga i kr. grada Varaždina. Umr'o je 16. svibnja 1887. Povodom njegove smrti spjevao je Ljudevit Varjačić ovu pjesmu-tužaljku:

Franji Klaiću.

Kao pčela Ti bje maran vazda,
Pravi mrav na školstva našeg polju,
Radeć uv'jek za budućnost bolju,
Djelima si trajnu spomen sazda!

Djela Tvoja Tvog' su srca odraz,
Misli Tvoje zrcalo su duše,
Pred njima se sve tegobe ruše
Djela krase svjetao Ti obraz!

Ti si bio — t'jela nema više,
Nema, nema vrla učitelja;
Ali misô, Tvoja misô velja,
Medju nama živa v'jek bitiše!

Misô živi, sve nas obasjava,
U djelima Tvoga mara živa,
Iz njih ona željno proviriva,
I na dičan râd nas obodrava!

Pokoj Tebi! Rajski će Ti vratar
Smjestit duh u nebne dvore bajne,
A Hrvati hvale klicat trajne,
Jer si rodu radio u hatar!

[1] Varjačić: Milim pokojnicima hrvatskim pedagozima i učiteljima. 1898.

Filipović Ivan rodio se 23. lipnja 1823. u Vel. Kopanici. Svršio je gimnaziju, tromjesečni i viši pedagoški tečaj. Kao praktikant služio je u Vinkovcima, a kao školski pomoćnik u Novoj Gradiški. God. 1848. otišao je kao dobrovoljac na vojsku, pa je bio neko vrijeme zarobljen u Ugarskoj. Već oko god. 1850. nalazi se u Zagrebu, gdje je bio neko vrijeme učiteljem Zoričićeve privatne škole. Od god. 1854. do god. 1863. vršio je službu glavnoga učitelja u Požegi, a onda u Zagrebu, gdje je god. 1875. postao županijskim školskim nadzornikom za zagrebačku županiju.

Filipović je bio u Zagrebu vodj cjelokupnoga čestitog i vrijednog hrvatskog učiteljstva, koje se oko njega sakupljalo kao pčele oko matice. Njegovim nastojanjem osnovana je bivša „Učiteljska zadruga“, održane su tri opće hrvatske učiteljske skupštine, osnovan je „Hrv. pedag.-književ. zbor“, „Savez hrvatskih učiteljskih društava“, sagradjen je „Hrvatski učiteljski dom“, izradjena je osnova za „Pedagogijsku enciklopediju“, koju izdaje „Hrv. pedag.-književ. zbor“ od god. 1895. Ta njegova djela pribavila su hrvatskomu učiteljstvu lijep glas, koji se raširio daleko preko medja mile naše otadžbine. Obilan je njegov književni rad. On je sastavljao domoljubne pjesme, pisao je pripovijetke, pedagoške članke, sastavljao je školske i druge knjige, izdavao je „Bosiljak“ i „Prosvjetu“; uredjivao je „Književnu smotru“.

O Filipoviću napisao je Mijat Stojanović ove znamenite riječi: U Kopanici sprijateljio sam se sa gimnazialnim onda učenikom, a sad učiteljem i piscem našim u Zagrebu g. Ivanom Filipovićem. I sad traje naše pobratimstvo i vierno prijateljstvo. Ivan je moj pobratim, plemenita duša, iskren rodoljub i domorodac, plemenito srce, bistra glava, pun značaja, prijatelj je svega, što je lijepo, plemenito, uzvišeno, obće polezno; zauzet vatreno svom dušom za rod i dom, za narod i domovinu, radin je i valjan poslenik na školskom, pedagoškom i književnom polju.“ Te Mijatove riječi najbolje nam kažu, što je bio Filipović, dok je živio.

Još valja ovdje istaknuti, da je bio jako zauzet za slogu izmedju Hrvata i Srba kao jednokrvne braće. Srpsko učeno društvo u Biogradu imenovalo ga je svojim dopisnim članom. I Mijat Stojanović bio je ljubitelj sloge izmedju Hrvata i Srba, a to nam svjedoče njegove riječi, koje je napisao u svojim bilješkama veleći, da sloga naroda hrvatsko-srpskoga nije još procvjetala cvijetom napretka i uspjeha. Napisao je te riječi sjećajući se hrvatskoga parobroda, imenom „Sloga“, koji je g. 1845. potonuo u Savi spram atara sela Bošnjaka. To je bio prvi hrvatski parobrod na rijeci Savi.

Kao županijski školski nadzornik u Zagrebu napisao je Filipović 21. listopada 1876. c. kr. glavnom zapovjedništvu kao krajiškoj zemaljskoj upravnoj oblasti ovo pismo:

Smierno podpisani želio bi, da štogod — ako i malo doprinese za napredak pučke prosvjete u svom rodnom mjestu Velikoj Kopanici, u brodskom okružju. Ta ga želja prinukala, te evo daje nješto knjiga za knjižnicu tamošnje dječačke obće pučke škole, kojimi bi se kako učitelj dječačke i učiteljka djevojačke pučke škole, tako i školska mladež za svoj umni napredak okoristiti mogla.

Popis tih knjiga, njih 83 na broju izručuje podpisani u privitku ·/· skupa s knjigami visokomu tomu vladinomu odjelu s tom smiernom mol-

bom, da ih blagohotno napomenutoj školi dostaviti izvoli. A ako bi se slučilo, da bi tim ista knjižnica imala koj duplikat, to moli, neka bi se isti duplikat dao drugoj kojoj školi kopaničke općine, koja u svom području još škola ima.

U nadi, da će ta visoka oblast blagohotno primiti ovaj njegov neznatni prinesak za obće dobro, obriče ujedno, da će i u buduće na umu imati istu knjižnicu.

Dne 18. prosinca t. g. dobio je Filipović zahvalu od glavnoga zapovjedništva, koje je knjige poslalo okružnomu upraviteljstvu u Vinkovcima, da ih dostavi kopaničkoj školi.

Na poticaj Antuna Cuvaja, ravnatelja gradjanske škole u Sisku, a današnjega kralj. savjetnika i zemaljskoga školskog nadzornika, osnovana je 14. rujna 1886. Filipovićeva zaklada od 1000 for., da se od kamata nagradjuju pučki učitelji, koji pišu u duhu slobodoumnoga pedagoškog napretka.

Kao umirovljeni županijski školski n dzornik umr'o je Filipović naglom smrću 28. listopada 1895. u Zagrebu. Zahvalno hrvatsko učiteljstvo podiglo mu je spomenik, koji se nalazi u čitaonici u „Učiteljskom domu". God. 1903. postavilo mu je spomenploču na kući bivše kopaničke trivijalne škole. Svečano otkriće spomenploče ovršilo se 5. srpnja 1903. u nazočnosti velikoga broja svijeta iz mjesta i okoline, mnogobrojnoga učiteljstva i zastupnika „Hrv. pedag. književ. zbora" i „Saveza hrv. učit. društava". God. 1897. izdao je „Hrvatski pedag.-knjiž. zbor knjigu: „Život i rad Ivana Filipovića." To je djelo napisao Davorin Trstenjak.

U spomen Filipovićevu donijela je „Škola", što ju je izdavao Marijan Vuković, 1. veljače 1896. ovu pjesmu:

Nad grobom Ivana Filipovića.

I Ti ode, slavo, naših dana,
Nova rano, rano nam zadana,
Domovina na grobu Ti plače,
A mi nijemi — tuga nas rastače.

Pa kud ode, kako, kamo, dokle,
Reci de nam, javi nam se otle!
Ko da neke tajne strune bruje,
Duh nam njegov ovo poručuje:
„Idem, braćo, tamo, kud se mora —
Nastavite vi sad moja djela,
A ja ću vas pratit od ozgora".

Svjetla zvijezdo prosvjetnog nam doba
Ti izčeznu ko munjevna strijela,
Al Tvoj spomen siže preko groba.

Crnko.

Tri najvrednija i najzaslužnija školnika za školu i za općenu pučku prosvjetu u cijeloj Hrvatskoj bili su u svoje doba sinovi bivše brodske pukovnije: Mijat Stojanović, Franjo Klaić i Ivan Filipović. Tebi, mili moj rode, koji živiš danas na grudi svojih pradjedova koji su se nekoć ponosili imenom slavne brodske pukovnije; tebi, mladi učitelju i moj mili zemljače, prikazah u kratkim crtama život ovih velikana na školskom polju, da se njima dičiš i ponosiš.

Filipović je već kao gimnazijalac bio oduševljen za hrvatski jezik i hrvatsku knjigu. Kad je pak god. 1841. postao praktikantom na vinkovačkoj glavnoj školi, onda ga je poticao na čitanje hrvatske knjige kapelan Mato Topalović, pa se tako u njemu razvijalo pravo i istinito domoljubno čuvstvo.

Topalović Mato rodio se god. 1812. u Zdencima, selu brodske pukovnije. Filozofiju je svršio u Djakovu, a teologiju u Beču god. 1837. Zna se, da je bio duhovni pomoćnik u Vinkovcima, a od god. 1844. do god. 1856. bio je profesor djakovačkoga sjemeništa. God. 1849. prekinuo je tu službu, kad je dragovoljno postao vojnički duhovnik kod 53. pukovnije, s kojom je otišao u Italiju, gdje je ostao više od godine dana. God. 1856. postao je župnikom u Gradištu, selu ceranske satnije, pa je tu umr'o od sušice 26. travnja 1862., a sahranio ga je njegov predšasnik Andrija Šumanovac, koji je god. 1856. otišao iz Gradišta u Bošnjake. O Topaloviću se pripovijeda, da je bio vesele ćudi, da je svojim ljupkim i mekim govorom i svojom šalom znao ugodno zabavljati svoje prijatelje. — Od njegovih književnih proizvoda spomenut ćemo ovdje samo knjigu, koja se upotrebljavala u pučkim školama, a to je: „Biblička povèstnica, ili Dogadjaji iz svetoga Pisma, staroga i novoga zakona za pučke učione (prevod).“ Beč 1857.

U spomen Mati Topaloviću spjevao je Petar Preradović ovu pjesmicu:

Domoljube pravi, istiniti!
Za žića ti na tom svietu bielom
Naš si bio i dušom i tielom,
Naš si bio i uviek ćeš biti.

Naš ćeš biti ostavinom cielom.
Što ju steče duh ti plemeniti
Revnujući dom si proslaviti
Slovom, perom i svetim razpelom.

Domovina zahvalnica svakom,
Koji polju na njezinom radi,
U srce si tvoje ime sadi.

A u kamen, spomenik nad rakom,
Napis reže crven, biel, plavi:
„Tu počiva moj svećenik pravi“.

U svojim bilješkama naveo je Mijat Stojanović, kako smo već čuli, da je ravnatelj Hadžić god. 1835. upotrebljavao na pedagoškom tečaju u Vinkovcima Brlićevu gramatiku. Natpis te gramatike, koja je tiskana u Budimu god. 1833., glasi:

Grammatik der Illyrischen Sprache, wie solche in Bossnien, Dalmazien, Slawonien, Serbien, Ragusa &c. dann von den Illyriern in Banat und Ungarn gesprochen wird, für Teutsche verfasst und herausgegeben von Ignatz Al. Berlich, bürgerl. Handelsmanne, und Magistratsrathe der k. k. freien militär Kommunität Brod in Slawonien. Eigenthum des Verfassers.

Brlić Ignjat Vjekoslav bio je neko vrijeme i nadziratelj škola u Brodu. U tom je svojstvu marljivo radio oko unapredjenja gradskih škola, pa ga je zato pohvalilo glavno zapovjedništvo otpisom od 6. prosinca 1846. Q. 2959. Umr'o je kod svoje kćeri Marije Amruševe u Novoj Gradiški i pokopan je u kripti franjevačkoga manastira u Cerniku, gdje mu se u crkvi nalazi spomenik s ovim natpisom: „Ignjatu Vjekoslavu Brliću, Brodjaninu. Rodj. 29. srpnja 1795. umro 27. ož. 1855., revnom rodoljubu, književniku narodnom, zlatnom ces. kolajnom za znanosti odlikovanom, članu družtva srbske slovesnosti, gradjaninu i činovniku obćine brodske, stavljaju spomen zahvalna dieca: Marija, Andrija, Ana i Ignjat.[1]

Dr. Ignjat Brlić ml. darovao je god. 1876. gradjanskoj školi u Brodu knjižnicu s 1965 različnih djela u 4205 svezaka. Knjižnica nosi naslov: „Brlićeva knjižnica“.

[1] Uspomene na stari Brod. III., 1885., str. 30.

Otovčević Antun rodio se 17. svibnja 1840. u Garčinu. Svršio je trivijalnu školu, tromjesečni i viši pedagoški tečaj, a onda pedagogij u Beču. Služio je kao praktikant u Garčinu, a kao školski pomoćnik u Garčinu i Vinkovcima. Pomoćnikom je imenovan naredbom glavnoga zapovjedništva od 21. travnja 1856. Kao podučitelj i učitelj služio je u Brodu. Od 1. listopada 1871. do 1. listopada 1872. bio je kotarski školski nadzornik u Gospiću, a od 1. listopada 1872. do godine 1874. vršio je službu učitelja na c. kr. učiteljskoj školi u Petrinji. Kao okružni školski nadzornik služio je u Mitrovici i u Novoj Gradiški do ukinuća krajiških okružja (god. 1886.), a onda bude pridijeljen županijskoj oblasti u Požegi, gdje je umirovljen god. 1889. Kao krajiški školski nadzornik bio je tri godine članom zemaljskoga školskog vijeća, a članom ispitnoga povjerenstva za učiteljske ispite na pučkim i gradjanskim školama bio je nekoliko godina. Kao umirovljeni školski nadzornik živio je u Zagrebu i pisao je po novinama različne članke o školstvu. Za pučke škole priredio je računaljku. Umr'o je 19. veljače 1911. u Zagrebu.

Vuković Marijan rodio se 10. listopada 1840. u Babinoj Gredi. Kad je u mjestu svoga rodjenja svršio njemačku općinsku pučku školu, bio je neko vrijeme pisar u satnijskoj pisarnici. Svršio je tromjesečni pedagoški tečaj, naredio je u Djakovu god. 1869. ispit za glavnoga učitelja, a god. 1874. u Budimpešti za učitelja gradjanske škole. Tu je pravio ispit u njemačkom jeziku. Služio je u Babinoj Gredi, Gundincima i u Vukovaru do god. 1875., kadno bude imenovan županijskim školskim nadzornikom u Bjelovaru, pa je u tom svojstvu služio poslije i u Osijeku i Gospiću. Umr'o je kao umirovljenik 4. veljače 1896. u Vukovaru. Pisao je članke za „Napredak", „Školski prijatelj" „Hrvatski učitelj" i omladinski list „Bršljan". Napisao je i nekoliko knjiga za učitelje. God. 1890. osnovan je njegov list „Škola"; danas mu je vlasnik i urednik Stjepan Širola, učitelj u Zagrebu. — Babina Greda dala je hrvatskomu učiteljstvu tri nadzornika, a to su bili: Mijat Stojanović, Andrija Knežević i Marijan Vuković.

Povodom Vukovićeve smrti spjevao je Ljudevit Varjačić ovu pjesmu

Marijanu Vukoviću.

Marijane, râda sliko,
Vaj! i Tebe nema više
Grobni crv Ti t'jelo siše,
Prah ćeš postat, s kog' si nikô!

Ali narod, koj je vikô
Štovat djela svog' radiše,
On će Tebe da upiše
U svom' srcu, naša dikô!

Što si rodu privr'jedio
Ti u dičnoj svojoj „Školi",
I nas diže, druže, toli!

Ti ćeš ostat, što si bio:
Svuda štovan milim rodom,
Od nas čašćen svakom zgodom![1]

Brčić Stjepan rodio se 27. listopada 1845. u gradu Brodu. Svršio je dvogodišnji pedagoški tečaj i pedagogij. Od 1. siječnja 1865. do 14. ožujka 1868. služio je kao podučitelj, a onda kao trivijalni učitelj. Od 1. listopada 1871. do 1. listopada 1872. služio je u Titelju kao privremeni gradjanski učitelj. Na petrinjskoj vježbaonici služio je god. 1872./3., a onda je otišao na bečki pedagogij. Kad je u Beču svršio nauke, bude imenovan

[1] Varjačić: Milim pokojnicima, hrvatskim pedagozima i učiteljima. 1898.

gradjanskim učiteljem, pa je u tom svojstvu služio u Slunju. Kad je god. 1883. umirovljen zemaljski školski nadzornik Andrija Knežević, onda je kr. zemaljska vlada pridijelila na službovanje odjelu za bogoštovlje i nastavu okružnoga školskog nadzornika u Gospiću Josipa Stipetića, a okružnoj oblasti u Gospiću privremenoga ravnatelja gradjanske škole u Karlobagu Stjepana Brčića, koji već god. 1884. bude premješten kr. okružnoj oblasti u Ogulinu, gdje je postao okružni školski nadzornik. Umr'o je 29. srpnja 1885. u Ogulinu.

Valić Mato rodio se 13. veljače 1836. u Tomici kod Podvinja. Služio je kao pisar, prosti vojnik, frajt i kapral od 1. listopada 1852. do 1. listopada 1856. Svršio je tromjesečni pedagoški tečaj u Novoj Gradiški (god. 1857.), a dvogodišnji u Petrinji. God. 1879. naredio je ispit za učitelja gradjanske škole. Od 1. listopada 1856. do 1. listopada 1862. služio je u brodskoj pukovniji kao narodni učitelj. Počeo je služiti kao podučitelj u II. banskoj pukovniji, a onda je u istom svojstvu služio u našoj pukovniji od 1. veljače 1865. do 13. travnja 1868., kadno bude imenovan c. kr. trivijalnim učiteljem u Garčinu, gdje je ostao do 1. listopada 1871. Kao gradjanski učitelj služio je u Glini od 1. listopada 1871. do 1. listopada 1872., a onda kao ravnatelj gradjanske škole u Kostajnici do 1. listopada 1886., kadno bude pridijeljen na službovanje kr. županijskoj oblasti u Zagrebu. Dne 1. travnja 1889. počeo je vršiti službu županijskoga školskog nadzornika u Bjelovaru, gdje je g. 1902. umirovljen. Umr'o je u Bjelovaru 23. siječnja 1912. „Godišnje izvještje cesarsko-kraljevske gradjanske učione u Kostajnici na koncu školske godine 1873./4." ima od Valića dva štampana članka: „Svrha i potreba gradjanskih školah" i „Povjestnička crtica grada Kostajnice". — Po mom mišljenju mogao bi to biti jedan od najstarijih izvještaja krajiških gradjanskih škola, koje su osnovane tek na početku školske g. 1871./2.

Posljednji državni učitelji u području bivše brodske pukovnije. — Kučera Franjo rodio se 19. rujna 1819. u Glini. Svršio je u Bjelovaru niži, a u Rakovcu viši pedagoški tečaj. Od god. 1834. do god. 1849. služio je kao školski pomoćnik u Gorama, onda kao podučitelj u Petrinji, gdje je višeput zamjenjivao nadučitelja i ravnatelja školske komisije, pa je zato dobio pohvalu od brigade banskih pukovnija. God. 1858. bude imenovan nadučiteljem u Otočcu, otkuda je došao 1. listopada 1871. u Vinkovce, gdje je neko vrijeme upravljao dječačkom i djevojačkom školom, a onda samo dječačkom i obrtnom školom. Kad je u službi proveo 53 godine, stupio je u mir, ali mirovao nije, nego je i dalje kao suplenta vršio službu učitelja u Jarmini do jeseni 1891. Umro je 24. veljače 1892. u Vinkovcima.

Purić Stanko rodio se god. 1810. u Vrbanji. God. 1826. svršio je trivijalnu školu u Drenovcima, a god. 1835. pedagoški tečaj u Vinkovcima. Kao carski vojnik služio je od 5. svibnja 1831. do 1. studenoga 1832., kadno primi po oštrom nalogu kapetana u Drenovcima službu narodnoga učitelja u Vrbanji. Kao narodni učitelj služio je do 1. ožujka 1838., kadno bude imenovan školskim pomoćnikom u Garčinu, otkuda je na vlastitu molbu premješten naredbom glavnoga zapovjedništva od 19. ožujka 1845. Q. 785 u Nijemce, gdje je 5. kolovoza 1851. postao podučitelj trivijalne škole. Topolković je bio u Nijemcima prvi, a Purić drugi i posljednji učitelj trivijalne škole. Kad su krajiške trivijalne škole ukinute, postao je u istom mjestu pučki učitelj, pa je kao takav služio do 1. prosinca 1875., kadno

bude umirovljen s 420 for. na godinu. Našao sam u spisima, da su općinari zahtijevali, da se Purić umirovi, jer je po njihovu mišljenju bio nesposoban za daljno vršenje učiteljske službe. Ovdje lijepo pristaju ove riječi, koje se nalaze u „Napretku“ od god. 1865. na str. 279.:

„Kao kora od limuna,
Kad se iz nje sok izciedi,
Kao lišena glasa struna
Odbaca se radnik siedi“.

Jugurčić Stjepan rodio se 28. srpnja 1817. u Vinkovcima. Svršio je humanističke nauke i I. razred filozofije, zatim viši pedagoški tečaj. Kao narodni učitelj brodske pukovnije služio je od 1. studenoga 1840. do 1. prosinca 1855., kadno bude imenovan učiteljem trivijalne škole, pa je u tomu svojstvu služio u slunjskoj pukovniji do 1. svibnja 1857., a u brodskoj pukovniji na glavnoj školi u Vinkovcima od 1. svibnja 1857. do konca prosinca 1872. Kao pučki učitelj služio je u Vinkovcima od 1. siječnja 1873. do god. 1882. kadno bude umirovljen. Umr'o je u Vinkovcima.

Vlašić Vilim rodio se 8. svibnja 1818. u Petrovaradinu od oca Jakoba, c. kr. pukovnijskoga liječnika i majke Ane, rodjene Hertlička, kćeri pukovnikove. U Petrovaradinu svršio je normalnu školu, a u Vinkovcima šest razreda gimnazije. Počeo je služiti kao općinski učitelj 1. listopada 1837. u Gjeletovcima, zatim je služio u Otoku, Drenovcima i Županji. Dok je služio u Županji kao njemački općinski učitelj, naredio je ispit za učitelja trivijalne škole. Kao trivijalni učitelj počeo je služiti 1. studenoga 1859. u Kostajnici, onda je u istom svojstvu služio u Dubici i Drenovcima do 1. siječnja 1873., a zatim je nastavio službovanje kao pučki učitelj. Umirovljen je u Drenovcima naredbom glavnoga zapovjedništva od 28. svibnja 1875. Umr'o je 16. ožujka 1894. u Slatiniku (kotar djakovački).

Marković Adam rodio se 1819. u Sikirevcima. U Novoj Gradiški svršio je pedagoški tečaj god. 1837. Dne 1. studenoga 1836. počeo je služiti kao narodni učitelj s plaćom od 24 for. na godinu. God. 1839. postao je školski pomoćnik, pa je služio u Nijemcima. Dne 1. listopada 1844. postao je njemački općinski učitelj, pa je služio i u Županji do 3. listopada 1854., kadno se preseli u Cernu kao učitelj trivijalne škole. Od 1. siječnja 1873. služio je u Cerni kao pučki učitelj. Umirovljen je god. 1880., a umr'o je 19. studenoga 1885. u Osijeku.

Glavačević Josip rodio se 4. siječnja 1825. u Beravcima. Svršio je niži i viši pedagoški tečaj. Kao narodni (općinski) učitelj počeo je služiti 1. studenoga 1839. U Sikirevcima je vršio službu njemačkoga općinskog učitelja do 19. travnja 1859., kadno bude imenovan učiteljem glavne škole u Petrinji, gdje je god. 1871./2. vršio službu učitelja vježbaonice. Iz Petrinje došao je u Vinkovce 1. listopada 1872. I on je pripadao kolu onih rijetkih državnih učitelja, koji su to ime zamijenili imenom pučkoga učitelja, ali su pridržali svoja predjašnja beriva, od kojih su dobivali i petogodišnje doplatke na temelju propisa od god. 1871. Glavačević je umr'o u službi 13. siječnja 1882. u Vinkovcima.

Radl Vilim rodio se 13. veljače 1845. u Mitrovici. Svršio je g. 1861. dvogodišnji pedagoški tečaj u Pančevu. Kao narodni učitelj počeo je služiti god. 1861. u Banovcima, a onda u Bukovici. God. 1866. postao je podučitelj u Mitrovici, a god. 1867. trivijalni učitelj u Vukovju, otkud je došao

u Vel. Kopanicu god. 1870. Iz Vel. Kopanice otišao je 1. listopada 1871. u Petrinju, pa je tu kao izvanredni slušatelj polazio učiteljsku školu i pripravljao se za ispit učitelja gradjanske škole. Kad je na koncu školske god. 1871./2. naredio taj ispit, bude imenovan gradjanskim učiteljem u Petrovaradinu, gdje je god. 1901. umirovljen. Umr'o je 22. prosinca 1906. u Zagrebu.

Azapović Josip rodio se god. 1820. u Račinovcima. Kao narodni učitelj služio je u brodskoj pukovniji od 1. studenoga 1842. do 16. ožujka 1860., onda kao c. kr. podučitelj u I. banskoj pukovniji i u gradu Brodu do 24. lipnja 1872., a zatim kao pučki učitelj u Račinovcima, gdje je već jednoć bio u službi. Umr'o je 15. prosinca 1873. u Račinovcima. Njegova udovica Barbara, rodom iz Bošnjaka, dobivala je proviziju od 20 novč. na dan, i to s obzirom na njegovo službovanje u državnoj službi, jer se krajiška opskrbna zaklada za pučke učitelje nije smjela načeti prije 1. listopada 1881.

Egešić Mato rodio se 2. travnja 1843. u Oprisavcima. Svršio je tromjesečni i dvogodišnji pedagoški tečaj. Služio je kao narodni učitelj u pukovniji od 1. svibnja 1860. do 9. svibnja 1865. Od 10. svibnja 1865. do konca ožujka služio je kao podučitelj u ogulinskoj pukovniji, a onda do konca prosinca 1871. u gradiškoj pukovniji, zatim je došao opet u našu pukovniju, gdje je u svojstvu podučitelja vršio službu općinskoga učitelja u Strizivojni do godine 1872., kadno bude imenovan pučkim učiteljem. Iz Strizivojne bude premješten u Garčin, gdje je umr'o 14. veljače 1884.

Nikoljačić Ilija rodio se 14. studenoga 1847. u Vrbanji. Kao općinski učitelj služio je u Račinovcima od 1. listopada 1866. do 1. travnja 1868., onda u Ivankovu do 15. ožujka 1871., zatim kao podučitelj u Vinkovcima do 1. listopada 1872., kadno bude na temelju položenoga ispita za učitelja gradjanske škole imenovan gradjanskim učiteljem u Petrovaradinu. Iz Petrovaradina bude premješten na vlastitu molbu u Novu Gradišku, gdje je umr'o 17. veljače 1875.

Još ćemo ovdje uzeti dva naša zemljaka, koji su za razvojačenja Krajine služili u državnoj službi izvan područja brodske pukovnije, a to su: Franjo Ž. Franjković i Ivan Martinović.

Franjković Franjo rodio se 3. prosinca 1840. u Vinkovcima. U Vinkovcima je polazio gimnaziju, pa je onda otišao u Djakovo, da se posveti svećeničkomu zvanju. U sjemeništu je ostao 3½ godine, a onda je istupio iz zavoda i vratio se kući god. 1865. — Na poziv fra Grge Martića otišao je u Sarajevo, pa je tamo bio učiteljem konzulatske škole. God. 1869. došao je iz Sarajeva u Petrinju i napravio je ispit za učitelja pučkih škola. Poslije toga ispita služio je naprije u Županji, a onda kao podučitelj u Zemunu, zatim kao pučki učitelj u Vinkovcima, Gradištu i u Ruščici, gdje je umirovljen god. 1884. Umr'o je 25. prosinca 1888. u Vinkovcima.

God. 1869. izdao je u Sarajevu knjižicu pod natpisom: „Kratka zemljopisna početnica s dodatkom o Bosni za nižje učione.“ To svoje djelce posvetio je Osman Šerif paši, valiji vilajeta bosanskoga, ovim riječima:

Preuzvišeni i Čestiti Gospodaru!

VAŠEGA PREUZVIŠENOGA GOSPODSTVA dobroti najviše moramo blagodariti, da smo od NJIOVOG VELIČANSTVA sjajnog cara ABDUL AZIZ

KAHNA pomoć dobili, da možemo podignuti i otvoriti učionu za rimokatoličku mladež u Sarajevu. Ovu našu blagodarnost živo želili bi nezaboravim znakom VAŠOJ PREUZVIŠENOSTI posvedočiti, zato se ja u ime mladeži ovaj mali darak, koj je njezinoj nauci namjenjen, spomeni Vaše Preuzvišenosti najpokornije posvetiti, i pod pokroviteljstvo VAŠEGA GOSPODSTVA podnieti usudjujem.

U najdubljoj odanosti

Sarajevo dne 3. Prosinca 1868.

VAŠEGA PREUZVIŠENOGA GOSPODSTVA

najponizniji sluga

Franjo Ž. Franjković.

Martinović Ivan rodio se 23. lipnja 1844. u Starim Mikanovcima. Svršio je tromjesečni i dvogodišnji pedagoški tečaj. U brodskoj pukovniji služio je kao narodni učitelj od 1. listopada 1859. do 5. lipnja 1869., a onda bude imenovan podučiteljem u šajkaškom batalijunu, gdje je služio najprije u Josefsdorfu, a zatim kao učitelj u Čurugu. Dne 1. ožujka 1873. vratio se opet u brodsku pukovniju i učiteljovao je u Babinoj Gredi do 31. prosinca 1891., kadno bude umirovljen. Umr'o je 22. rujna 1894. u mjestu svoga rodjenja.

Posljednje državne učiteljice. — Leurs Marija de Treuenringen rodila se 13. prosinca 1816. u Beču. Kao školska pomoćnica u Vinkovcima služila je od 4. rujna 1842. do 15. travnja 1843., a onda kao državna učiteljica djevojačke škole od 16. travnja 1843. do konca prosinca 1872., a zatim kao pučka učiteljica do 1. prosinca 1873., kadno bude umirovljena s 357 for. na godinu. Umrla je 17. studenoga 1889.

Valentović pl. Adela rodila se 30. prosinca 1846. u Jasenovcu. Svršila je glavnu školu i dvogodišnji tečaj. Služila je kao podučiteljica od 29. siječnja 1865. do 25. veljače 1869., a onda kao državna učiteljica do konca prosinca 1872., kadno postade pučkom učiteljicom, a poslije i upraviteljicom djevojačke škole u Brodu. Umirovljena je 1. siječnja 1893. Umrla je 4. ožujka 1902. u Brodu.

Antolović Katarina rodila se 2. ožujka 1850. u Šarengradu. Kao podučiteljica počela je služiti u Vinkovcima 10. travnja 1869. Imenovana je pravom učiteljicom 1874., onda je privremeno umirovljena, jer je bila bolešljiva. Umrla je 23. prosinca 1875.

Vinkovačka gimnazija. God. 1833. stalo se govoriti, da će se ukinuti vinkovačka gimnazija, jer je bilo malo učenika, koji su je pohadjali. To je bio razlog, da su vinkovački zastupnici Jurasek i Rogić molili, da gimnazija i nadalje ostane, pa da se opet otvori i matematička škola. Kao osobit razlog, što malo učenika polazi gimnaziju, naveli su zastupnici, kako je to istaknulo glavno zapovjedništvo u svom otpisu na ravnateljstvo gimnazije, da profesori ne znaju slavonski govoriti, poradi čega mnogi učenici iz provincijala, jer nijesu dovoljno upućeni u njemački jezik, prelaze u druge gimnazije u Slavoniji i u Ugarskoj, da mogu bolje napredovati. Tko je htio da bude primljen u

vinkovačku gimnaziju, morao je znati njemački, jer je reskriptom dvorskoga vojnog vijeća od 7. srpnja 1826. izrijekom rečeno:

„Da der Unterricht in der deutschen Sprache gegeben wird, so können Jünglinge, die derselben nicht kundig sind, in das Gymnasium nicht aufgenommen werden".

Ravnateljstvo je na zahtjev glavnoga zapovjedništva odgovorilo, da bi bilo dobro, da profesori gramatikalnih razreda znadu potpuno slavonski jezik, pa bi se onda mogli teži predmeti učenicima slavonski rastumačiti. Od profesora, koji su u to doba služili na vinkovačkoj gimnaziji, nijesu znali nijedan slavenski jezik profesori Enk i Heinz. Profesor Brunner znao je češki, Maniak moravski, Matskássy slovački i nešto slavonski za svakidašnju potrebu. Profesor Bolthauser i kateheta Sebastianović znali su potpuno hrvatski, dotično slavonski jezik, jer su bili rodjeni Hrvati.

General Ungerhofer, koji je bio direktor gimnazije, naveo je u svom izvještaju, da su učenici vinkovačke gimnazije zaostali u latinskom jeziku, te radi toga mnogi roditelji ne će da šalju svoju djecu u vinkovačku gimnaziju. Sam se general uvjerio o tom, da nekoji njemački učitelji, premda su potpuno vješti latinskomu jeziku, ne unapredjuju vježbanje u tom jeziku, a i sam njihov latinski izgovor jest nešto neobičan za ovu zemlju.

General je predložio, da zavod i nadalje ostane, jer zemlja ne može da bude bez njega. Ako se već poradi broja učenika mora preduzeti kakvo reduciranje, neka se ne umanje razredi, nego broj profesora tako, da se jednomu predadu i po dva razreda, a profesori Enk i Heinz neka se premjeste na koju gimnaziju u nasljednim zemljama. Vinkovački gradjani izjavili su tom prilikom, ako bi se gimnazija reducirala na 3 do 4 profesora, da im se dade gradjanska matematička škola, u koju bi se primali takodjer i sinovi obrtnika i trgovaca, koji ne žele stupiti pod pušku.

Odatle vidimo, da su vinkovački stanovnici odavna išli za tim, da podmladak trgovačkoga i obrtničkoga staleža valjano priprave za buduće njihovo zvanje. I doista su bili Vinkovčani prvi u našem kraju, koji su za odgajanje valjana podmlatka trgovačkoga i obrtničkog staleža osnovali obrtnu školu god. 1874.

Mislilo se, da se broj učenika umanjio možda poradi oštrine profesora pri klasifikaciji, ili pak poradi pretjeranih zahtjeva u pogledu hrane i stana za učenike. Što se tiče hrane i

stana, izjavilo je ravnateljstvo, da cijene nijesu prevelike, ako se porede s cijenama u drugim gradovima. Učenici su plaćali za stan i hranu na mjesec po 10 for., po 8 ili 7 for., a najviše ih je plaćalo po 6 ili 5 for., a takodjer i po 4 for. konv. vr. Koji su plaćali 10 for., dobivali su kavu ujutru. Krajišnici su obično podmirivali sve te troškove prirodnim proizvodima. Tako se plaćalo još i godine 1861. za stan i hranu na godinu: 3 kile žita, svinjče od cente, 10 funti svijeća i toliko soli, zatim nešto graha i kupusa 50 do 100 glavica.

Vinkovačka gimnazija imala je šest razreda do konca školske god. 1850., a onda bude stegnuta na četiri razreda. Previšnjom odlukom od 5. studenoga 1851. bude odredjeno, „da se vinkovačka mala gimnazija postepeno na veliku povisi, a tim nastali troškovi iz krajiške naukovne zaklade podmire.“[1] Prvi ispit zrelosti održan je na koncu školske god. 1855. Predsjednik ispitnoga povjerenstva bio je generalmajor i brigadir Bauer, a prisjednik dr. Jarc, školski savjetnik i gimnazijalni nadzornik za Hrvatsku i Slavoniju.

Previšnjim rješenjem od 16. veljače 1868. proglasilo je Njegovo Veličanstvo ravnopravnost hrvatskoga jezika s njemačkim u krajiškim školama. Već na početku iduće školske godine počelo se u prvom razredu gimnazije predavati hrvatski, a god. 1876. predavalo se u svim razredima hrvatskim jezikom. Na koncu školske god. 1876. održan je prvi put ispit zrelosti u hrvatskom jeziku. Kao ravnatelji vinkovačke gimnazije bili su od god. 1822. mjesni generali i brigadiri, a god. 1866. postao je ravnateljem gimnazije član učiteljskoga zbora Franjo Vaniček. Prvih dana mjeseca ožujka 1863. proslavila je mladež vinkovačke gimnazije uspomenu narodnoga pjesnika M. A. Relkovića, kojom je prigodom jedan osmoškolac govorio svečani govor. U „Napretku“ od god. 1863. na str. 175. dodalo je uredništvo tim riječima ovo: „Blago domovini, koja takvu mladež uzgaja u krilu svome.“

Predstojnik zdravstvenoga odjela dr. Josip Dietrich, vrhovni štopski liječnik, pregledavao je god. 1876. školske zgrade po Krajini, pa je tom prilikom došao i u brodsko okružje, te je o zgradi vinkovačke gimnazije u svom izvještaju napisao uglavnom, da su sobe preniske i s lošom ventilacijom, da su zahodi preblizu i da rasprostranjuju smrad po školi. I sam zapovijedajući general FZM. Franjo barun Filipović uvjerio se

[1] Brašnić: Ces. kralj. velika gimnazija u Vinkovcih. 1879., str. 16.

god. 1877., da zgrada ne zadovoljava svojoj svrsi, pa je odredio, da se na zemaljski trošak sagradi nova zgrada. Mjeseca lipnja 1878. započela se gradnja, a dovršila se mjeseca rujna 1879.

Na ulazu zgrade na desnoj strani nalazi se spomenploča s ovim riječima: — Za vladanja cara i kralja Franje Josipa I. i za upravljanja hrvatsko-slavonske vojne krajine po generalu topničtva Franji bar. Philippovich-u Philippsberzkomu 1879.

U slavu otvorenja nove zgrade dne 4. listopada god. 1879. spjevao je pjesnik Ivan Trnski ovu pjesmu:

Otvoriše se novoj sgradi vrata,
Unidjosmo joj u dvorane zračne
I koji ćemo po svih spratovih joj
Razredati se na četice male,
Na okupu nas eto, da slavimo
Početak novog vieka joj i slavja!

Ali nije zid to samo i krov novi
Golema hrpa opeka i criepa
Naslagalište samo mrtve gradje;
Već duša ima u tih bielih dvora,
Uznosilica vanjske im ljepote,
Dà, duša voljna umlju i mudroći,
Čovječjoj svakoj vrstnosti, vrlini,
Umieću liepom prijaznica prava,
Povodilica napredku nam svakom!

I ko što novi dvori sve nam kuće
Nadvisuju, — i duša dvôrâ tako
Nadkriljuje nam duše inih kuća,
Nadkriljuje im težnju, volju jakost!
I ko što novi naši dvori zračni
Prostraniji su od sgrade nam stare,
I duše tako prostranost, vedrina
Razširila se po tom novom stanu
Te nema, nema na tom kraju doma
Toliko koj bi milio se svima,
Nezavidice komu svatko toli
Poželio bi napredka i slave!

Milogledice motre nam prvaci
I narod liepi ovih nam kotara
Na dvore nove, cakleće se sjajem
Gdje mili će im hraniti se sinci
Božanstva duhom, znanjem i vještinom,
Osviestit gdje će narodnom se sviešću
I ponos duše poput Fenič-ptice
Uzkrilit im se iz luga starine,
I ruševina Cibalisa drevnog!
Gdje naraštaj će mladji, duhom jaci
Dokopati se poviesti na putu —
Vrednoće mudre, bratinske nam sloge,
Razturit snagom materinskog glasa
Sunčane u puk prosvete nam zrake,
Razodjet zlato Relkovića dičnog
Mudroukoj mu doskočici pjesmi!

A liepa sgrada, novi naši dvori,
Svjedočit će nam, dok je svieta, vieka,
Dobrotu, milost premiloga svima
Vladara, komu danas imen dan je,
I komu danas najodličnijemu
Svečaru u čast otvara se dom taj;
Jer carski dar je, kojim sagradi nam
Poglavar zemlje liepe nove dvore!

Svjedočit će nam sgrada tvrdu vjeru,
Zahvalnost živu previšnjem vladaru,
Izà nas jerbo drugovi će mladji
Zavapit često u tih liepih dvorih,
Što vapijemo i mi iz sveg grla;
Očuvao nam Gospod na životu
Svečara mila, Cara nam i kralja,
Doživio nam čestit, slavan, blažen
Vrednoću našu, kada ostarimo,
Probitak velji krajine si vierne
Poliežuć svoga od carskoga dara!

Ponosit će se liepa ova sgrada,
Što sveta ruka hrvatskog Mecene
Obdariv davno velikim nas darom,
Posvetila je danas nove dvore,
Posvetila ih dobru čovječanstva,
Uzgojilištu velikih sinova,
Velikan kakov on je domovini.

Dozvolite mi jošte živu želju,
A ta mi želja do Boga se čula,
Odzivala se u bratskoj vam grudi:
Porasli ovi ljepi dvori znanja
I cvali vazda naraštaja marom
I ljubavju nam vriednih učitelja,
A kadšto u njih hrvatska nam vila
Osvojila si pobratima mila!

Od bivših državnih učitelja iz posljednjega vremena krajiške uprave, koji još žive, uzet ćemo nekoje crtice iz života našega zemljaka Šime Matasovića. Njegova učiteljska svjedodžba štampana je na str. 330. Matasović Šimo rodio se 27. listopada 1839. u Vel. Kopanici. U mjestu svoga rodjenja svršio je trivijalnu školu, a u Vinkovcima glavnu školu i tromjesečni pedagoški tečaj; dvogodišnji pedagoški tečaj i nižu realku svršio je u Mitrovici. Položivši 21. srpnja 1855. propisanu zakletvu služio je kao školski pomoćnik u Vel. Kopanici, pa je u tom svojstvu zamjenjivao i oboljele učitelje, ili je na kojem ispražnjenom mjestu vršio učiteljsku službu, kao n. pr. u Sibinju, Vinkovcima, Cerni i Garčinu. Mjeseca travnja 1866. bude premješten kao podučitelj u Drenovce, a mjeseca listopada t. g. bude imenovan c. kr. učiteljem trivijalne škole u Okučanima, a koncem travnja 1868. bude premješten na glavnu školu u Novoj Gradiški. Tu je dobio vratobolju, pa su mu liječnici savjetovali, da ostavi učiteljsku službu. Na koncu god. 1869. postao je kr. poreznim oficijalom u Zagrebu. Služio je kod kr. financijalnog i kr. katastralnog ravnateljstva do 30. kolovoza 1882., a onda je postao računarskim savjetnikom kod gradskoga poglavarstva u Zagrebu. U svakoj je službi dobio pohvalno priznanje za svoj rad. Kao umirovljenik živi danas u Zagrebu.

Umrli god. 1873. — Komesarović Ivan rodio se 5. prosinca 1851. u Drenovcima, počeo je služiti 1. prosinca 1870. u Šamcu, a umr'o je u tom mjestu 3. veljače 1873. — Markovac Mato rodio se god. 1831. u Andrijevcima, počeo je služiti 1. listopada 1864., a umr'o je 8. veljače 1873. kao učitelj u Glogovici. — Ergotić Josip rodio se god. 1822. u Vel. Kopanici, počeo je služiti kao narodni učitelj 25. listopada 1838., a umr'o je kao pučki učitelj u Vrbanji mjeseca ožujka 1873. — Malović Dragutin rodio se 17. lipnja 1826. u Novskoj, selu bivše gradiške pukovnije, počeo je služiti 1. studenoga 1845., a umr'o je kao pučki učitelj 18. travnja 1873. u Bošnjacima. — Novoselović Mato rodio se 23. veljače 1824. u Čajkovcima, služio je kod vojništva 18 godina, a kod učiteljstva od god. 1861. do 27. travnja 1873., kadno umrije u Čajkovcima. — Radovanović Antun rodio se g. 1846. u Zadubravlju, počeo je služiti kao narodni učitelj god. 1864., a umr'o je 18. lipnja 1873. u Zadubravlju. — Vidaković Stjepan rodio se 18. kolovoza 1818. u Šušnjevcima, služio je kod vojništva 8 godina, a kao narodni učitelj počeo je služiti 1. travnja 1853. U službenim spisima stoji, da je umirovljen kao učitelj u Šušnjevcima 1. travnja 1873., ali on nije dobio mirovinu, jer se mirovinska zaklada nije smjela načeti do 1. listopada 1881. Umr'o je 11. listopada 1873. u mjestu svoga rodjenja. — Jorgović Pavao rodio se u Baji (Ugarska) 16. ožujka 1818., počeo je služiti u brodskoj pukovniji 1836., a umr'o je mjeseca prosinca 1873. u Oroliku.

Gradjanska škola u Brodu. Reskriptom c. kr. državnog vojnog ministarstva od 11. lipnja 1871. pres. br. 1944 bude odredjeno, da se dotle od države izdržavane glavne, trivijalne i djevojačke škole imadu posve napustiti i urediti kao opće pučke škole. Ime „trivijalna ili carska škola“, koje je u našem kraju postojalo gotovo punih sto godina, prestalo se sada spominjati.

Vinkovačka glavna škola i brodska glavna škola bile su na glasu. Učenici, koji su s dobrim uspjehom svršili 4. razred tih glavnih škola, mogli su bez zapreke prijeći u prvi razred srednjih škola, koje su postojale u području kraljevinâ Hrvatske i Slavonije. (Otpis glavnoga zapovjedništva od 23. rujna 1858.).

Da učenici iz krajiških škola mogu polaziti gimnazije u provincijalu, odredilo je glavno zapovjedništvo god. 1860., da se u trivijalnim školama posveti više pažnje hrvatsko-slavonskomu književnom jeziku. Prije nijesu mogli, kako smo čuli, polaziti učenici vinkovačku gimnaziju, ako nijesu bili vješti njemačkomu jeziku, a sad je opet trebalo da učenici iz Krajine uče hrvatski jezik, ako su htjeli polaziti koju gimnaziju u provincijalu.

Spomenutim reskriptom bude ujedno odredjeno, da se na koncu školske god. 1873. ukinu pukovnijske škole, koje su osnovane god. 1858., da se krajiški mladići u njima pripravljaju za vojničku službu. Mjesto pukovnijskih škola osnovane su gradjanske škole sa osam razreda, i to na trošak krajiškoga zemaljskog budgeta.

Propis o nastavi u pučkim školama vojne Krajine u pogledu uredbe tih novih škola veli: „U svakom školskom kotaru ima se ustrojiti bar jedna gradjanska učiona (§ 36.). Gradjanskoj je učioni zadaća, da onim, koji nepolaze srednjih učionah, pribavi obrazovanje, koje nadilazi učevnu svrhu obće pučke učione, ili da ih pripravi za srednje učione“ (§ 37.).

Budući da je u Vinkovcima postojala gimnazija, to je viša oblast odredila, da se u Brodu na Savi osnuje osmorazredna gradjanska škola, koju bi mogli polaziti i dječaci iz susjedne Bosne, pa bi se tako širila kultura i u toj zemlji, koja je dotle bila na jako niskom stepenu u pogledu pučke obrazovanosti. Tako je brodska glavna škola pretvorena u gradjansku školu, pa je već na početku školske god. 1871./2. otvoren V. razred, a VIII. je otvoren na početku školske god. 1874./5. Na temelju školskoga zakona od god. 1888. nazvali su bivše krajiške gradjanske škole višim pučkim školama.

Dne 3. rujna 1872. zamolilo je gradsko zastupstvo u Brodu zapovjedajućega generala bar. Mollinary-a, da se mjesto viših razreda gradjanske škole osnuje u Brodu realna gimnazija s četiri, i gospodarska škola s dva razreda. Predstavku, koja je opširno napisana njemačkim jezikom, potpisali su: Mladen A. Mihajlović, Stefan Bogdanović, gradski vijećnik, Jakob D' Elia, gradski načelnik. Ta se molba nije mogla prihvatiti, jer su

učenici iz gradjanske škole mogli prijeći u realku, gimnaziju i u višu gospodarsku školu. Tako je bila uredjena obučna osnova za gradjanske škole.

U Krajini nije bilo viših djevojačkih škola, pa je zato dopustilo glavno zapovjedništvo, da više razrede gradjanske škole mogu pohadjati i djevojčice skupa s dječacima. Uz izvjesnu nagradu obučavala je djevojčice u ručnom radu i kućanstvu jedna učiteljica s brodske djevojačke škole. Velik broj učenika i učenica brodske gradjanske škole posvetio se učiteljskomu zvanju.

Kad je ukinuta pukovnijska škola u Vinkovcima, onda je brodska gradjanska škola dobila mnogo knjiga i učila, što ih je imala pukovnijska škola.

God. 1876. poklonila je udovica kapetana Koprcanovića 85 komada knjiga brodskoj gradjanskoj školi. Otpisom svojim od 13. lipnja 1876. javilo je to gradsko poglavarstvo glavnomu zapovjedništvu, a od glavnoga zapovjedništva poslan je otpis od 18. lipnja t. g. poglavarstvu, koji glasi:

„Uzimajuć na znanje tamošnji izvještaj od 13. o. mj. br. 1742, glasom kojega je gospodja udova satnika Koprcanovića knjižnici ondješnje gradjanske učione darovala 85 svezakah knjiga, nalaže se tomu poglavarstvu, da gospodji darovateljici za ovaj liepi dar zahvalu ovoga vojnoga zapovjedništva izrazi i da uredništvo u Vinkovcih izlazećega tjednika „Narodnjak“ zamoli, da izkaz tih knjiga, koji se u prigibu vraća, tamošnjim listom objavi. Da se ove knjige imaju namah uvrstiti u imovnik gradjanske škole, razumieva se samo sobom.“

Zgrada gradjanske škole u Brodu sagradjena je o zemaljskom trošku god. 1875. Čim se stupi u zgradu, odmah se opazi na lijevoj strani spomenploča, na kojoj se nalaze ove riječi:

Za vladanja cara i kralja Franje Josipa I. i za upravljanja hrvatsko-slavonske vojne krajine po generalu topničtva Antunu bar. Mollinary-u Monte Pastelskom 1875.

Dok nije bila sagradjena školska zgrada za c. kr. gradjansku školu u Brodu, morali su prema osnivanju viših razreda uzimati u najam prikladne prostorije za školske sobe u manastirskoj zgradi.

Predstojnik zdravstvenoga odjela dr. Josip Dietrich, koji je pregledavao god. 1876. tu zgradu, rekao je, da gradjanska škola u Brodu ima vrlo lijepu novu i prikladno uredjenu zgradu, ali su u njoj zidovi prizemnih prostorija vlažni, uzduh zaudara po plijesni, jer u podrumu leži voda. I zahodima je prigovorio, jer je opazio, da smrad iz bačava prodire u zgradu, pa je stoga preporučio, da se naprave otvori, kroz koje bi nečisti uzduh prodirao u dvorište, a ne u zgradu.

Prvi ravnatelj gradjanske škole u Brodu bio je Radičević Lovro. On se rodio 10. kolovoza 1835. u Kupini. Svršio je elementarnu školu u mjestu svoga rodjenja, a trivijalnu u Vel. Kopanici. God. 1849. stupio je kao pisar u satnijsku pisarnicu u Sikirevcima. God. 1850. odredilo je satnijsko zapovjedništvo, da primi učiteljsko mjesto u Kupini, jer je škola ostala bez učitelja. Zamolio je satniju, kad već mora da bude učitelj, neka mu dade popratnicu, da ide u Vinkovce, pa da položi učiteljski ispit. Dobivši popratno pismo otidje pukovniku, a pukovnik ga pošalje ravnatelju Hadžiću, da pred njim položi ispit za učitelja. Ispit

je položio s dobrim uspjehom, pa je onda na temelju svjedodžbe napravio s općinom ugovor. U Kupini je služio 4 godine s plaćom od 5 for. na mjesec. God. 1854. svršio je u Vinkovcima tromjesečni pedagoški tečaj, pa je onda postao učiteljem u Komletincima s plaćom od 8 for. na mjesec. God. 1856. otišao je na viši pedagoški tečaj, koji je održan u Mitrovici, a kad ga je god. 1858. svršio, onda je poslije nekoliko mjeseci postao njemačkim općinskim učiteljem u Privlaci s 10 for. plaće na mjesec. U tom je mjestu ostao do 1. svibnja 1861., kadno bude imenovan trivijalnim učiteljem u Brodu, pa je tu na temelju svjedodžbe za nadučitelja imenovan god. 1871. učiteljem i ravnateljem gradjanske škole. Iz Broda je premješten god. 1875. u Glinu, a god. 1883. stupio je u mir. Danas živi u Brodu.

Drugi ravnatelj brodske gradjanske škole bio je Mućan Stjepan. On se rodio 15. kolovoza 1830. u Vukašincu, selu bivše varaždinsko-križevačke pukovnije. U Rakovcu je svršio nižu realku i dvogodišnji pedagoški tečaj. Počeo je služiti 12. rujna 1848. kao praktikant na glavnoj školi varaždinsko-križevačke pukovnije, a od god. 1849. do 4. svibnja 1856. služio je kao školski pomoćnik, zatim kao trivijalni učitelj do konca rujna 1871., kadno bude na temelju nadučiteljskoga ispita imenovan ravnateljem gradjanske škole u Glini, gdje je god. 1873. vršio privremeno službu kotarskoga školskog nadzornika. Iz Gline bude premješten god. 1875. u Brod, gdje je umr'o 3. ožujka 1882.

Od krajiških učitelja, koji su svršili bečki pedagogij, služili su na brodskoj gradjanskoj školi: Bosiljević Josip, koji je umr'o g. 1898. kao učitelj u Graboštanima; Dubravčić Josip, sada umir. županijski školski nadzornik; Dumić Dragutin, sada umir. gradjanski učitelj; Martinović Ivan, sada umir. profesor učiteljske škole; Štangel Ivan, sada umir. žup. školski nadzornik; Tadić Dragutin, sada umir. ravnatelj više pučke škole; Schierer Dragutin, sada umir. profesor učiteljske škole.

Od starijih gradjanskih učitelja, koji su počeli služiti u Brodu prije god. 1886., postao je profesorom učiteljske škole u Petrinji Kuten Mavro, gdje je umr'o 4. studenoga 1902.; Kaurić Nikola postao je ravnateljem više pučke škole u Krapini, a danas živi u Zagrebu u miru. Oni su više godina služili u Brodu.

Pukovnijska škola. Previšnjim rješenjem od 5. prosinca 1858. osnovane su u štopskim mjestima pukovnijske škole s tri tečaja za obrazivanje krajiških podčasnika. U te škole, nad kojima su vodili nadzor pukovnici i brigadiri, primali su učenike, koji su svršili normalne škole (str. 287.). Kad su na koncu pukovnijske uprave stali ukidati te škole, onda su za posljednje tečaje ostavili pukovnijsku školu u Vinkovcima za pitomce iz brodske, gradiške, prve i druge banske pukovnije. Prvi zapovjednik pukovnijske škole u Vinkovcima bio je poručnik Vitzthum, koga je zamijenio poručnik Jakob Vojvodić, a kao učitelji bili su uz Vojvodića kadeti Valentin Kovačević, Adam Kopčić i stražmeštar Andrija Lešić. Posljednji zapovjednik kombinovane pukovnijske škole bio je natporučnik Abramović iz banske Krajine.

Od prvih učitelja pukovnijske škole u Vinkovcima živi danas u Zagrebu u miru c. i kr. major Valentin Kovačević. Kovačević Valentin rodio se 13. veljače 1841. u Velikoj Kopanici. Kad je u mjestu svoga rodjenja svršio trivijalnu školu, onda je otišao u vojničku školu, koja je bila u

Klosterneuburgu. Kod prijamnoga ispita čudili su se učitelji vojničke škole, kad su vidjeli, da je učenik Kovačević napisao diktando bez pogrješke. Tako se eto radilo u kopaničkoj trivijalnoj školi, kojom je upravljao trivijalni učitelj Josip Filipović, a jamačno se tako radilo i u drugim krajiškim trivijalnim školama. Poslije toga polazio je Kovačević „Obererziehungshaus“ u Petrinji, a zatim „Grenzschul-Compagnie“ u Bjelovaru, otkuda je izašao 1. svibnja 1859. kao kadet.

Kovačević je bio tri puta učiteljem vinkovačke pukovnijske škole. On je bio i posljednji zapovjednik pripravne škole (Vorbereitungsschule) u Kamenici god. 1875./6., u Turnu god. 1876./7. u Bjelovaru god. 1877./8. Te su škole pod njegovom upravom ukinute. Kao kapetan bio je učitelj kadetske škole u Sibinju (Hermannstadt) od god. 1880. do g. 1884. — Kad je kao kadet služio kod 21. lovačkog batalijuna, onda mu je 23. siječnja 1865. u Veroni izdao sposobnik kapetan Rudolf vitez Fries, pa je izmedju ostaloga napisao ove riječi: „Nur billige Gerechtigkeit wäre es, diesen ausgezeichneten Kadeten mit Vorzug zum Oberoffizier zu befördern.“

Skrb poglavara za red i napredak u školama. Pregledajuć juče nekoliko učionah ove satnije, uvidio sam, da se niti učitelji niti občinske starešine za školske prepise i vladanja, koliko je od potrebe, brinu. — Ako svaki, koji je u općini k službi pozvan, svoju dužnost podpuno izvèršuje, sigurno nikakva nedostatka i pomanjkanja imati neće. — Jučer u 3 sata poslè podne došao sam u vèrpoljačku učionu, a učitelja u njoj zastao nisam. Učiona bila je nečista, na stolu puno piska i praha, a zapisnik (matica) nije ispunit bio; to je dokaz, da g. učitelj taj dan još u školu ni ulazio nije. Istom kad sam ja u školu došao, je učitelj k nauku stupio. U školi su stène sasvim nečiste i poderane, a ote pogreške padaju ne samo na učitelja, već i na občinske starešine.

U Strizivojni nije zapisnik već od mlogo vremena izpunit; ista pogreška učinjena je i u andrijevačkoj učioni, nu samo s tom razlikom, što to samo jedan dan učinjeno nije. U nekoliko učionah našao sam na stolu po jednu šibu. Kako sam već češće ustmeno činio, tako opominjem sada gospodu učitelje s pismenim pozivom, da se oni i dušom i tělom svomu zvanju posvete i da město šibe, rěčmi i dobrim izgledom na mladu ćud školske děce děluju; osobito da svakom učeniku pravu ljubav k istini, a obratno, mrzost k laži, dobro i shvatljivo učinu, sami pako u tom napreduju, i volju k dobru usade; i najposlè obsvědočiti će se svaki učitelj sam, koji nenadani duh i napredak pokazati se hoće u krugu gojenčadi njegove, ako svaki dan kratko vrěme poseb za naobraženje mladeži upotrebljivao bude.

Što se tiče čistenja škole, loženja školske peći i popravljanja nužnih stvarih u učioni, to je dužnost starešinah, da se za takove potrěbštine pobrinu, te svako manjkanje uklone.

Takodjer zahtěvam, da oni svu svoju pazljivost na seosku školu obrate i to u svemu; kako za čistoću tako i za podpuno odredjenje i stavljanje selskog ordinacije, koji će svaki dan školu čistiti, furune ložiti i sobu prozračiti.

U onima školama, gdè kako popravljanje od potrebe jest, ima se odmah ili što prije moguće svršiti. Ova zapoved ima se u školi u zapisnik uvesti, zatim kroz starešine podpisati i najposlam satniji natrag poslati.

Andrijevci 1. veljače 1871. Babal m. p. satnik.

---

[1] Zbirka naredaba andrijevačke škole.

Završetak.

Previšnjim rješenjem od 15. lipnja 1873. blagoizvoljelo je Njegovo Veličanstvo premilostivo odrediti, da se za bogoštovnu i nastavnu upravu kod c. kr. glavnog zapovjedništva u Zagrebu osnuje poseban odio, u kome će biti namješteni: 1 odjelni savjetnik s plaćom od 2400 for. i stanarinom od 250 for. na godinu, 2 zemaljska školska nadzornika (jedan za srednje škole s plaćom kao i odjelni savjetnik, a jedan za pučke škole s plaćom od 1500 for. i stanarinom od 150 for. na godinu), 2 tajnika i 2 perovodje.

Odsječnim savjetnikom imenovan je major Stjepan Spillauer, (rodio se 1824. u Petrovaradinu, † 17. kolovoza 1881. u Zagrebu), a zemaljskim školskim nadzornikom za srednje škole bude imenovan Živko Vukasović, koji je prije bio i zemaljski školski nadzornik za pučke škole. Kako smo čuli, pridijeljen je sada odjelu za bogoštovlje i nastavu za vršenje poslova zemaljskoga školskog nadzornika za pučke škole naš zemljak Andrija Knežević (str. 439.).

Okružne oblasti. Na temelju previšnje odluke narediše sada od devet krajiških pukovnija šest okružja i to: lička-otočko okružje od prve ličke i druge otočke pukovnije; ogulinsko-slunjsko od ogulinske i slunjske pukovnije; bansko od dviju banskih pukovnija; gradiško od gradiške, brodsko od brodske i petrovaradinsko od petrovaradinske pukovnije. — Tako su mjesto pukovnijskih zapovjedništva postale c. kr. okružne oblasti, koje su poslije pretvorene u c. kr. okružna upraviteljstva, a god. 1881., kad se Krajina sjedinila s materom zemljom, u „kr. okružna upraviteljstva.“ Sjedišta okružnih oblasti bila su u Gospiću, Ogulinu, Petrinji, Novoj Gradiški, Vinkovcima i Petrovaradinu. Krajiški gradovi ostali su i nadalje kod svoga predjašnjega uredjenja. Okružja su se dijelila na kotare, koji su osnovani već god. 1872., a kotari na općine.

Upravitelji brodskoga okružja od god. 1873. bili su po redu: major Teodor Novaković, Arsenija pl. Bugarin i Ivan Bily. Prvi upravitelji c. kr. kotarskih ureda navedeni su na str. 76. ove knjige. Oni su uzeti iz časničkoga kruga.

Okružni školski nadzornici. Kod svake okružne oblasti namjestiše kao izvjestitelja za školske poslove po jednoga okružnog školskog nadzornika. Od devet kotarskih školskih nadzornika uzeše šestoricu za okružne školske nadzornike. Trojici od njih dadoše plaću po 1200 for. na godinu; trojici ostade plaća kao i dotle, a ta je iznosila za svakoga 1000 for. na godinu. — Okružni školski nadzornik kod okružne oblasti u Vinkovcima bio je poslije Spudića Antun Lisac (str. 439.).

Djevojačke škole i prve učiteljice tih škola. Rad oko osnivanja seoskih djevojačkih škola započela je naša pukovnija na koncu svoje uprave, a nastavila ga je c. kr. okružna oblast držeći se načela, da će dobre učiteljice odgojiti dobre majke i valjane kućanice. No i sam je naš narod bio zauzet za osnivanje škola, kao da je znao, koliko vrijede riječi:

Dižite škole,
Djeca vas mole!
Jer ima l' goreg srama i stida
Neg svomu čedu ne dati vida!
Jer evo svjetlost svietu se sprema,
A vaš da porod očiju nema!

Zmaj-Jovanović.

Dekretima okružne oblasti u Vinkovcima imenovane su god. 1873. učiteljicama djevojačkih škola i to: Andrić Eva, rodom iz Broda, u Vel. Kopanici od 1. studenoga t. g.; Kovačević Emilija, rodom iz Nijemaca, u Cerni od 1. listopada t. g.; Kovačić Terezija, rodom iz Djakova, u Garčinu od 1. prosinca t. g., a na početku školske god. 1876./7. premještena je na novoosnovanu djevojačku školu u Starim Mikanovcima; Malešević Pavka, rodom iz Djakova, u Otoku (nova djevojačka škola) od 1. siječnja 1874., a na početku školske god. 1874./5. premještena je na novu djevojačku školu u Varošu.

God. 1874. imenovane su na novim djevojačkim školama i to: Darebni Marija, rodom iz Kolina (Češka), u Privlaci; Duralia Marija rodom iz Oštrca, u Andrijevcima; Ferić Hermina, rodom iz Karlovca, u Ivankovu; Lopašić Vlasta, rodom iz Zagreba, u Gundincima; Popović Josipa, rodom iz Zagreba, u Komletincima; Simonović Anka, rodom iz Broda, u Podvinju; Šestak Franjka, rodom iz Djakova, u Sikirevcima; Vučičević Kata, rodom iz Petrinje, u Gradištu od 1. veljače t. g.; Živković Emilija, rodom iz Karlovca, u Šamcu, otkuda je god. 1877. premještena na novu djevojačku školu u Rajevu selu. Na prije osnovanoj djevojačkoj školi u Nijemcima imenovana je učiteljicom Kolarić Terezija, a kad se ona poslije nekoliko mjeseci odrekla te službe, onda je imenovana učiteljicom u Nijemcima Gerlach Jelisava, rodom iz Milana

(Italija.) Od 1. svibnja 1874. imenovane su učiteljicama u Vinkovcima učiteljske pripravnice: Blašković Karolina i Lisac Sofija.

Otpisom glavnoga zapovjedništva od 12. studenoga 1873. bude dopušteno, da se kapetanski stan u Babinoj Gredi uzme u najam za djevojačku školu, a otpisom od 26. veljače 1874. br. 341 dopustilo je glavno zapovjedništvo, da se na djevojačkoj školi u Babinoj Gredi namjesti i druga učiteljica. To je prvo selo u našem kraju, koje je imalo dvije učiteljice na djevojačkoj školi.

G. 1875. imenovane su učiteljicama novih djevojačkih škola: Christ Dragojla, rodom iz Gospića, u Strizivojni od 1. veljače t. g.; Dukarić Adela, rodom iz Kamenice u Hrvatskoj, u Soljanima; Vranić Kristina, rodom iz Bjelovara, u Andrijaševcima od 1. studenoga 1875.; Farkaš Franjka, rodom iz Djakova, na mješovitoj pučkoj školi u Svilaju.

Školska zgrada u Andrijaševcima, koja se upotrebljavala za mješovitu školu, bila je dosta trošna. Prema želji mjesnoga školskog vijeća, da se u mjestu otvori djevojačka škola, zaključilo je općinsko zastupstvo, da se seoski magazin prenapravi za dječačku i djevojačku školu. Budući da općina nije imala dosta novaca, da se adaptacija izvede po nacrtu i troškovniku, to je okružna oblast preporučila molbu općine, da joj se u tu plemenitu svrhu podijeli novčana potpora iz zemaljskih sredstava. Molba se ta nije mogla prihvatiti, jer je općina bila po mišljenju više oblasti imućna, što se vidi iz riječi, koje su na molbi olovkom napisane, a glase: „Eine wohlhabende Gemeinde, wäre Schade um's Geld."

U sjednici mjesnoga školskog vijeća u Vrpolju, koja je držana 26. lipnja 1877. pod predsjedanjem načelnika Novoselovića, a u nazočnosti učitelja Katičića i Čaklovića, duhovnoga pomoćnika Miokovića i vijećnika Andrića i Plavšića, zaključeno je, da se ustroji djevojačka učiona u Vrpolju, gdje je bilo 130 školskih sposobnjaka, a od tih je polazilo školu 120 djece. Općina je plaćala u ime 10% prireza 330 for., a od školske zaklade, koja je iznosila 3513 for., te je uglavničena bila po 5%, 7% i 8%, dobivalo se 255 for. kamata. Otpisom od 28. listopada 1877. br. 4004 dopustilo je glavno zapovjedništvo, da se još iste godine otvori u Vrpolju djevojačka škola. Učiteljicom te nove škole imenovana je odmah Maksić Olga, rodom iz Vukovja. God. 1879. otvorena je djevojačka škola u Vrbanji, a prva učiteljica te škole bila je Matijević Marija, rodom iz Petrinje. God. 1883. namještena je na dvorazrednoj obospolnoj školi u Račinovcima Miolić Jelisava; umrla je kao učiteljica 14. veljače 1888. u Privlaci. Bilo je predloženo već god. 1874., da se osnuju djevojačke škole i u drugim mjestima našega kraja, tako n. pr. u Dolj. Bebrini, Neudorfu, Oprisavcima, Perkovcima i Podgajcima, no to se nije moglo izvesti.

Nabava kolovrata za djevojačke škole. C. kr. okružna oblast pozvala je okružno školsko vijeće, „da nazore svoje izrazi glede uvedjenja predenja na kolovratu". U sjednici, koja je držana 2. lipnja 1874., zaključilo se ovo: „Dočim je ovo vieće osvjedočeno o ubitačnom običaju predenja na preslicu i vretenom, to ono prihvaća velepohvalnu namjeru radi nabave kolovrata za sve djevojačke učione i umoljava c. kr. okružnu oblast, da bi shodnu naredbu izdala, da se na občinski ili pak na trošak mj. škol. blagajne, i to radi izostajanja školske mladeži pobranih novacah za svaku

rečenu učionu po 3—5 kolovrata nabavi, te da se djevojčice u školi u tom predmetu po učiteljicam podučavaju".

U istoj je sjednici prijavio nadzornik Lisac, da škole nemaju zemljovida o brodskom okružju. Vijeće je zaključilo, da se za svaku školu nabavi zemljovid o okružju na trošak, kao što je gore navedeno.

Zapisnik su potpisali: Lombarović, satnik; Stenzel, župnik; Lisac, škol. nadzornik; Jugurčić, učitelj, onda vijećnici: Gjukić, Kurjaković, Peić Kuzman i Tucaković.

Spajanje jednorazrednih dječačkih i djevojačkih škola u dvorazredne mješovite škole zaključeno je u sjednici učiteljskoga društva brodskoga okružja, koja je držana u Babinoj Gredi dne 30. rujna 1876. pod predsjedanjem nadzornika Lisca. S dopuštenjem glavnoga zapovjedništva spajane su poslije djevojačke škole s dječačkim školama, a to je bilo od koristi i učiteljima, jer su tim načinom mnogi postali ravnajući učitelji s doplatkom.

Gospodarsko društvo u Županji prestalo je djelovati mjeseca siječnja 1874. Gotovina od 148 for. i 50 nov. podijeljena je školama u Županji, Bošnjacima, Cerni, Gradištu i Štitaru, jer su žitelji iz tih mjesta bili članovi toga društva.

Školski podvornici. Major Novaković kao upravitelj okružne oblasti predložio je 10. travnja 1874., da se kod škola namjeste školski podvornici za grijanje i čišćenje školskih soba i da se plaćaju iz školskih zaklada. Otpisom svojim od 1. svibnja 1874. odgovorilo je glavno zapovjedništvo, da se podvornici mogu namjestiti, ali ne na račun školskih zaklada, nego na račun općinskih prihoda, jer dohodak od školskih zaklada valja u prvom redu upotrijebiti za pokriće učiteljskih plaća, a ostatak za poboljšanje plaća i za nabavu školskih potreboća.

Učiteljska društva. Kad je godine 1874. mjeseca kolovoza održana II. opća hrvatska učiteljska skupština u gradu Petrinji, povela se riječ i o osnivanju učiteljskih društava u cijeloj našoj domovini, koja je još i u to doba bila razdvojena. Jedan su dio sačinjavale kraljevine Hrvatska i Slavonija, kojima je upravljao hrvatski ban Ivan Mažuranić, a drugi dio sačinjavalo je krajiško područje, kojim je upravljao zapovjedajući general FZM. barun Mollinary.

Kod drugoga pitanja, koje je glasilo: „Kako da se daljnje obrazovanje pučkih učitelja promiče i unapredjuje?" stvorena je na prijedlog izvjestitelja Sebalda Cihlaŕa, učitelja u Kraljevici, izmedju ostaloga rezolucija ovoga sadržaja: „Imala bi se osnovati u pojedinih kotarih ili predjelih učiteljska družtva, koja bi u periodičkih svojih sastancih priredjivala predavanja, a osobito raspravljala o pitanjih, koja se tiču ili uzgoja i obuke, ili škole i učiteljstva s obzirom na vanjske odnošaje".

Na temelju te glavne rezolucije o osnivanju i djelovanju učiteljskih društava stali su krajiški učitelji osnivati društva svoja u pojedinim okružjima, kojima su pripadali po političkom razdjeljenju. I učitelji našega brodskog okružja, premda su prema školskomu propisu od god. 1871. imali svoje redovite skupštine, osnovali su društvo, komu dadoše ime: „Učiteljsko družtvo brodskog okružja u Vinkovcih".

Evo u cijelosti pravila toga prvog učiteljskog društva u području bivše brodske pukovnije i brodskoga okružja:

I. Svrha.

§. 1.

Zadaća je ovomu družtvu širenje obrazovanosti obće i strukovne medju svojimi članovi, promicanje interesa škole i učiteljstva u okružju brodskomu, pomaganje centralnomu odboru u Zagrebu u priredjivanju obćih hrvatskih učiteljskih skupštinah i u izvadjanju njihovih zaključakah, te napokon širenje boljih uzgojnih načelah u puk.

II. Sredstva.

§. 2.

Za promicanje družtvene svrhe držat će se redoviti sastanci svih družtvenih članova (§. 15.) Uz to će se u sjedištu družtva u Vinkovcih osnovati pedagogijska knjižnica i čitaonica, u kojih će se po mogućnosti držati ponajprije pedagogijski a zatim i ostali znameniti časopisi izlazeći na slavenskom jugu. Izim toga podnosit će se poglavarstvom obrazloženi predlozi na boljak školstva smjerajući; pružat će se po mogućnosti redovitim članovom u izvanrednih slučajih i materijalne podpore; priredjivat će se u korist ovoga društva zabave, i upotrebljavat će se u obće sva zakonom dozvoljena sredstva.

III. Članovi.

§. 3.

Družtvo se sastoji iz članovah redovitih, podpomagajućih, utemeljiteljnih i začastnih.

Redovitim članom može postati svaki u okružju brodskomu nalazeći se profesor, učitelj, podučitelj, učiteljica, podučiteljica budi u službi ili u miru.

Podpomagajućim članom može postati svaki rodoljub, kojega školstvo ili u obće bolji uzgoj naroda zanima.

Utemeljiteljnim članom može postati, koji u §. 4. naznačenu utemeljiteljnu svotu položi.

Začastnim članom može postati svatko, tko si za ovo družtvo ili za školstvo u obće kojim god načinom izvanrednih zaslugah steče.

IV. Dužnosti i prava.

§. 4.

Svaki redoviti član, kada u društvo stupi, plati upisnine 1 for., a na dalje svake godine po 1 for., koji u polugodišnjih rokovih unapred plaća, i to u prvoj polovini siečnja i srpnja.

Podpomagajući članovi, kada u družtvo stupe, plate upisnine 2 for., a nadalje svake godine barem po 1 for. takodjer u polugodišnjih obrocih kano i redoviti članovi.

Utemeljiteljni članovi plate jedanput za svagda 15 for. ili na jednoć, ili na tri polugodišnja roka po 5 for.

§. 5.

Začastni članovi biraju se samo u glavnoj skupštini na pismeni predlog kojega člana. Ostali članovi mogu se na ustmenu prijavu kojega člana primiti u svako doba.

§. 6.

Svi članovi bez razlike imaju savjetujući odlučujući glas u svih družtvenih sastancih i skupštinah.

§. 7.

Materijalnih podpora može družtvo pružati samo redovitim članovom, njihovoj svojti i u školsku kakovu svrhu.

§. 8.

Članom družtva prestaje biti, tko godinu dana neplati svoga prineska, te ga zatim na pismenu opomenu odbora na pol godine naknadno nenamiri, a iz družtva se može izključiti onaj, komu se dokaže, da je s družtvenim imetkom nesolidno baratao. Takovo izključenje na predlog odbora izriče konačno glavna skupština, a protiva njemu neima priziva.

V. Upravljajući odbor.

§. 9.

Družtvom upravlja u Vinkovcima nalazeći se glavni upravljajući odbor. On se sastoji iz sedam članova, od kojih četvorica pripadati imaju učiteljskomu stališu, a od njih barem trojica stanovati u središtu odbora.

§. 10.

Na čelu cieloga družtva stoji pokrovitelj, koj se bude na molbu družtva toj časti odazvati hotio; a na čelu upravljajućega odbora stoji predsjednik, tajnik, blagajnik i ina tri odbornika.

§. 11.

Pokrovitelja bira glavna skupština doživotno, a ostale odbornike svake godine. Izabrani odbornici izabiru izmedju sebe predsjednika i podpredsjednika, a na predlog izabranog predsjednika izabere se tajnik i blagajnik.

§. 12.

Predsjednik, a u njegovu odsuću podpredsjednik rukovodi sve družtvene poslove, zastupa družtvo kod oblasti i trećih osobah, sazivlje i predsjeda sjednicam odborskim, sastankom i skupštinam družtvenim, podpisuje s tajnikom sve spise i odgovoran je glavnoj skupštini za cielu upravu.

§. 13.

Tajnik obavlja sve pisarske poslove, vodi zapisnike, sastavlja sva potrebna izvješća i ima na skrbi družtvenu knjižnicu i čitaonicu; blagajnik pako rukovodi sve novčane poslove i izdaje novce uz podpis predsjednikov. Jednomu i drugomu može glavna skupština po okolnostih za to dopitati kakovu nagradu.

§. 14.

Upravljajući odbor drži svoje sjednice prema potrebi, a zaključci mu valjaju, ako je u sjednici barem pet članovah prisutnih.

Odlučuje se absolutnom većinom glasovah, a ako se glasovi podjednako razdvoje, odlučuje predsjednik.

VI. Sastanci i glavna skupština.

§. 15.

Svake godine držat će se u sjedištu družtva barem dva sastanka svih družtvenih članova, i to jedan zimi i jedan ljeti; a po okolnostih i potrebi može se više takovih sastanaka držati. U tih sastancih držat će se razprave i čitati predavanja tičuća se uzgoja, obuke, škole i učiteljstva.

§. 16.

Osim toga drži se svake godine u jesen glavna skupština družtva, a može se držati i u kojem drugom od glavne skupštine unapried odabranom mjestu i izvan sjedišta družtvenog; za valjanost zaključka, kako u sastancih, tako i u glavnih skupštinah, treba da je barem još jedan put onoliko članovah u skupštini, koliko ih ima upravljajući odbor, i da absolutna većina svih nazočnih za predlog glasuje. Za slučaj potrebe može se sazvati i izvanredna glavna skupština, ako to barem deset članova pismeno od predsjednika zahtieva.

§. 17.

U glavnih skupštinah osim razpravah i predavanjah podnaša se izvješće o djelovanju i o no,čanom stanju družtva, obavljaju se razni upravni poslovi, razpravljaju se razni predlozi pojedinih članovah, odredjuje se nagrade i podpore, obnavlja se odbor i imenuju začastni članovi.

VII. Razpolaganje s družtvenim imetkom.

§. 18.

Upisnina redovitih i podpomagajućih članovah, zatim utemeljiteljne svote članovah utemeljiteljnih sačinjavaju družtvenu glavnicu, koja se nesmije trošiti i u sigurnih papirih uložena biti mora.

§. 19.

Jedna četvrtina kamata družtvene glavnice mora se uvijek glavnici pridodavati, ostale tri četvrtine kamatah družtvene glavnice, zatim polovica prinesaka počam od druge godine oživotvorenja družtva, redovitih i podpomagajućih članova, darovi i ini (prinesci) bud kakvi dohodci jesu razpoloživ družtveni novac i troši se na razne družtvene potrebe.

§. 20.

Kako će se razpoloživi družtveni novac upotrebljavati, to svaki put odredjuje glavna skupština, a proti tim odredbam neima priziva.

Nu i razpoloživi novac netreba da dugo mrtav leži.

VIII. Obće ustanove.

§. 21.

Družtvo ima svoj pečat, naime „božicu prosvjete Minervu“ urezatu napisom „Učiteljsko družtvo brodskog okružja u Vinkovcih.“

§. 22.

Pravila ova mogu se promieniti samo u onoj glavnoj skupštini, u kojoj je polovica članova, i ako za promjenu glasuju dvie trećine nazočnih članova. Nijedna promjena neima valjanosti, dok ju neodobri c. kr. glavno zapovj. kano upravna zemaljska oblast.

§. 23.

Ako bi se družtvo razpalo ili dokinulo, to pripadaju njegove glavnice učiteljskoj mirovinskoj zakladi za krajiško učiteljstvo u Zagrebu.

U Vinkovcih dne 20. lipnja 1875.

Kučera, ravnatelj; Franjo Žav. Franjković, učitelj;
Stojadinović, učitelj; Glavačević, učitelj; Jugurčić, učitelj;
Sofija Lisac, učiteljica; Karolina Blaškvić, učiteljica;
Ljubica Malović, predstojnica.

Grenz Verwaltung
Abtheilung Inneres. **Nro. 7831.**

Vorstehende Statuten werden hiemit bestätigt.

Von k. k. General Kommando als Grenz Landes Verwaltungsbehörde in Agram am 20. Juli 1875.

Der kommandirende General
Mollinary, FZM.

In Vertretung des Abtheilungs Vorstandes der Sectionsrath
Dautović.

Poslije ukinuća krajiških okružja, koja su postojala do 1. rujna 1886., dakle punih pet godina preko onoga vremena, kadno pade bivše krajiško područje pod bansku upravu, bijaše brodsko okružje razdijeljeno medju tri županije: srijemsku, virovitičku i požešku.

Jedinstvo, koje je dotle postojalo medju učiteljstvom područja brodske pukovnije, dotično brodskoga okružja, i koje je uvelike baš na temelju periodičkih učiteljskih skupština ojačalo, bude sada razvrgnuto. To je bio glavni povod, da su sad osnivana nova učiteljska društva u području bivše brodske pukovnije, dotično brodskoga okružja.

Učiteljstvo grada Broda i brodskoga kotara osnovalo je novo društvo pod imenom: „Učiteljsko družtvo za grad Brod i brodski kotar“. Pravila toga društva sastavljena su u Brodu na Savi 26. listopada 1888., a potvrdila ih je kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dne 23. studenoga 1888. br. 42017.

Članovi odbora bili su: Ivan Štangel, predsjednik; Ferdo Stojšić, potpredsjednik; Stjepan Cicoković, tajnik; Ivan Martinović, blagajnik; Josip Dubravčić, odbornik i Adela pl. Valentović, odbornica.

Učiteljstvo županjskoga kotara osnovalo je novo društvo pod imenom: „Učiteljsko društvo upravnoga kotara županjskoga“.

Pravila su sastavljena u Županji 23. siječnja 1889., a potvrdila ih je kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dne 15. ožujka 1889. br. 9870. Članovi privremenoga odbora bili su: Marko Juzbašić, rav. učitelj, predsjednik; Fran Dolovčak, učitelj, tajnik i blagajnik; Gjuro Knežević, učitelj; Katica Dolovčak, učiteljica; Stjepan Rukavina, rav. učitelj. — I u Vel. Kopanici postajalo je učiteljsko društvo, koje je nosilo ime „Ivan Filipović.“

Obrtna škola u Vinkovcima za obrtničke i trgovačke naučnike osnovana je god. 1874. s dopuštenjem c. i kr. glavnoga zapovjedništva kao krajiške upravne oblasti otpisom od 20. rujna 1874. br. 2485. Prema odredbi glavnoga zapovjedništva morala se škola zvati „obrtnička produžna učiona“. Dne 24. srpnja 1874. sastavljen je za naučnike disciplinarni propis, a potpisali su ga: Kučera, upravitelj; Stjepan Jugurčić, učitelj; Franjo Ž. Franjković, učitelj; Josip Glavačević, učitelj; zatim članovi odbora: Eduard Bethge, Fehr, Petar Fischer, Stjepan Henn, Josip Poosch, Drag. Verderber i Alex. Wesselinović.

Otpisom od 24. travnja 1878. br. 1227 odredilo je glavno zapovjedništvo, da naučnici moraju polaziti školu cijelo vrijeme svoga šegrtovanja, „dakle sve do onda, dok za pomoćnike oslobodjeni ne budu“. Dotle su je nekoji pohadjali samo dvije godine, pa su dobili svjedodžbu, ali se

ipak nijesu oslobodili za pomoćnike, nego su i dalje još jednu ili dvije godine ostali šegrti. — Mjeseca rujna 1879. zamolilo je više od 20 obrtnika glavno zapovjedništvo, da se obuka u toj školi podjeljuje samo nedjeljom i blagdanom. Molba je napisana njemačkim jezikom. Glavno je zapovjedništvo molbu odbilo.

O stanju te škole podastrlo je okružno upraviteljstvo u Vinkovcima 13. listopada 1879. c. kr. glavnom zapovjedništvu ovaj izvještaj:

„Obrtnička ova učiona razdieljena je u dva odjela. Prvi je odjel prošle školske godine polazilo 46 naučnika, a drugi takodjer 46, dakle ih je ukupno 92. Predavanja su se držala svakim četvrtkom i svakom nedjeljom po podne po 3 sata.

Ravnajući je učitelj Kučera predavao računstvo svake druge nedjelje u svakom odjelu po 3 sata, isto tako pučki učitelj Jugurčić hrvatski jezik i slog. Njemački je predavao istim redom pučki učitelj Glavačević, a učitelj Franjković zemljopis, poviest i risanje.

Okružni školski nadzornik pregledao je rečenu školu četiri puta i držao u njoj izpit svršetkom školske godine u prisustvu obrtničkog odbora. Uzpjeh je obuke bio dovoljan; nu mora se pri tom ipak iztaknuti ta okolnost, da bi isti mogao još bolji biti, da neima još uvjek dosta takovih naučnika, koji polaze tu školu, nedonesav sobom baš nikakova znanja iz pučkih škola, te su usljed toga prisiljeni učitelji takove tek čitati i pisati naučati. Opazilo se je pri tom i to, da su takovi naučnici najvećim dielom iz provinciala, dočim je takovih iz krajine veoma neznatan broj i to jedva 2—3. Ove godine se je broj prvoga odjela s' drugim naprednijim jedva izjednačio.

Revnost je mladića znatna i vidi se, da isti imaju mara za obukom, pak se je pram prošlim godinam i napredak pokazao mnogo bolji. Polazak je bio dosta povoljan, pak se je pokazala kazna dotičnih obrtnika od prijašnjih godina probitačna i u tom pogledu, što je ista ove godine bila vrlo riedka, usljed česa se sada može reći, da uvidjavnost glede potrebe obuke naučnika raste znatno kod obrtnika.“

Nove mješovite škole. Dne 1. listopada 1874. otvorena je škola u Duboviku, gdje je nekoć župnik Relković priredjivao knjige za pučke škole. Prvi učitelj, dotično pomoćni učitelj, s plaćom od 180 for. na godinu bio je Benić Mato, koji je svršio ratarnicu u Križevcima. God. 1875. nanovo je otvorena škola u Novim Mikanovcima, pa je okružna oblast u Vinkovcima javila 21. rujna 1875. br. 848 glavnomu zapovjedništvu, da je imenovala učiteljem te škole Miju Ljubića. Na poticaj gradskoga školskog vijeća u Brodu od 23. listopada 1877. obratilo se gradsko poglavarstvo u Brodu na glavno zapovjedništvo s predstavkom, da se na državni trošak otvori škola na podnožju „Brodskoga brda“ za djecu vincilira, koji stanuju u brodskim vinogradima. Otpisom svojim od 12. studenoga 1877. odgovorilo je glavno zapovjedništvo, da se prijedlog ne može usvojiti s razloga, „što je u Krajini gradjenje školâ na mnogo drugih mjesta potrebitije i zato, što već sad u Krajini do stotine učiteljskih mjesta ima popunjenih pomoćnimi učitelji, a nikako probitačno nije, broj ovakvih učitelja još množiti. Za sada dakle nije druge, nego da djeca sposobna za školu, a stanujuća po brodskih vinogradih obližnje škole u Varošu, Pod-

vinju i Brodu polaze, a kad povoljnije okolnosti nastanu, možebit, da će se sad neizvedivi predlog radi gradnje nove škole ostvariti dati".

Mirovinska zaklada. K izvorima za osnutak mirovinske zaklade za pučko učiteljstvo u Krajini pripadala je aversualna svota, koju je na temelju školskoga propisa od god. 1871. imala da plati svaka općina kao utemeljiteljni prinos jednom za svagda. Na poziv c. kr. glavnog zapovjedništva, odjela za nastavu, od 1. listopada 1874. br. 2762 odazvale su se dragovoljno višemu pozivu ove naše općine: Cerna s 5 for., Drenovci s 20 for., Garčin s 20 for., Gradište s 10 for., Vel. Kopanica s 30 for., Nijemci s 10 for., Račinovci s 15 for., Trnjani s 50 for. i Vinkovci s 50 for.

Ostala općinska vijeća našega okružja nijesu se mogla odazvati višemu pozivu s različnih razloga. Tako n. pr. općinsko vijeće u Županji nije moglo „votirati nikakove aversualne svote za zaklade mirovine učitelja" s razloga, što je općina odlučila graditi školsku zgradu u vrijednosti preko 17.000 for. — Školska zgrada u Županji dogotovljena je god. 1876. C. kr. kotarski predstojnik Tropper u Županji javio je to 16. listopada 1876. c. kr. glavnom zapovjedništvu ovim riječima: „Am 11. laufenden Monats wurde das von der Gemeinde Županja nun erbaute Volksschulgebäude feierlichst eingeweiht und die Ertheilung des Unterrichtes in demselben begonnen. Wovon dem k. k. General-Commando die Anzeige erstattet wird".

Najoštriji zaključak u tom pogledu stvorilo je općinsko vijeće u Podvinju 17. studenoga 1874. Evo, što je ono izjavilo:

„O toj naredbi visoke General-Comande nemožemo se na nikoji način sklonit s razloga, što općina već dosta za školsko osoblje učinila je sa plaćanjem školskoga poreza; ako školsko osoblje osigurano biti hoće, može se od svoje platje svakog mjeseca u tu svrhu onoliko odlučiti, koliko je potrebno, buduć pomenuto školsko osoblje kod njihovog malog posla i druge zasluge imade, a osim toga dobru platju i obilno veliku i dobru bašču posiduje, što prvašnji(h) godina imalo nije".

Uredovanje nastavnoga odjela c. kr. brodskog okružja u pogledu imenovanja učiteljâ doznake petogodišnjega doplatka prikazuje ova isprava:

Unt. Abt. 934. K. k. Broder Distriktsbehörde.

Dekret.

Die Distriktsbehörde findet Sie auf Grund nachgewiesener Lehrbefähigung zum provisorischen Lehrer an der Volksschule zu Rajevoselo unter Einreihung in die XI. Diätenklasse mit dem jährlichen Gehalt von 300 fl. nebst dem Genusse der sistemisirten Emolumente mit 1. October d. J. zu ernennen.

Hievon werden Sie zu Ihrer Legitimation in Kenntniss gesezt.

Vinkovce am 10-en October 1874.

Pečat Der Distriktsleiter.
Novaković m. p. Major.

Unt. Abth. Nro. 10 ad

Wurde zufolge Erlasses vom 24. März 1877. Unterrichts-Abtheilung Nro. 10 zum definitiven Volksschullehrer ernannt.

Vinkovci, den 24. März 1877.

Pečat Der Distriktsleiter:
Bugarin m. p.

Unterrichts-Abtheilung Nro. 584.

Mit Erlass der k. k. Distriktsleitung vom 9. Oktober 1879 U. A. Nro. 584 wurde dem jenseit genannten Volksschullehrer die erste Quinquenalzulage mit 10% des Jahresgehaltes im Betrage von Dreissig Gulden (30 fl.) jährlich zuerkannt und mit 1. Oktober 1879. angewiesen.

Vinkovci, den 9. Oktober 1879.

Pečat

Der k. k. Distriktsleiter:
Bily m. p.

An den Lehramtskandidaten Herrn Andreas Strossmayer in Esseg.

S više razloga uzet će se ova svjedodžba Andrije Strossmayera.

Učiteljska svědočba.

72 kr.

Gospodin Štrossmayer Andrija, Šlavonac iz virovitičke županije, u Osieku rodjen, rimokat. věrozakona, zasad učitelj u pučkoj školi u Rajevuselu, školskom županjskom kotaru, dne 19., 20., 21., 22. i 23. srpnja prigodom pismenog i ustmenog izpita glede njegove učiteljske věštine preduzetog dokazao je svoju uobće veoma dobru sposobnost za samostalnu učiteljsku službu u četverorazrednih glavnih školah sa hrvatskim naučnim jezikom, i radi toga može se kao učitelj za takove škole predložiti.

Dano na kraljevskom učiteljištu u Djakovu dne 24. srpnja 1.875.

Pečat

Diecezanski učiona nadziratelj: Dr. Franjo Šagovac s. r. kanonik. Kotarski učiona nadziratelj: Gjuro Streit s. r. podarcidjakon. Pr. ravnatelj učiteljišta: Vilim Korajac s. r. Vilim Korajac s. r. redoviti učitelj za vjeronauk i pomoćni za gojitbu i opću učbu. Gjuro M. Balog s. r. prepar. učitelj za hrvatsko i njemačko jezikoslovje, uporabu čitanka, računstvo i gospodarstvo. Ivan Jergović s. r. pomoćni učitelj za mjerstvo i risanje. Antun Lebanović s. r. pom. učitelj za krasopis i hitropis. Antun Jobst s. r. učitelj glasbe.

Brodska imovna općina. Sva sela bivše brodske pukovnije i brodskoga okružja, premda su sada podijeljena na tri županije, spaja ipak po milosti Njegova Veličanstva cara i kralja Franje Josipa I. u jednu cjelinu ime, koje u nama čuva ugodnu uspomenu na prošlost miloga našeg kraja i na zadružni život, koji se dugo vremena održao pod bojnom zastavom brodske pukovnije. To je ime: „Brodska imovna općina.“ Dao Bog, da se tim imenom uvijek ponose potomci onih ljudi, koji su kao „Brodjani“ vjerno čuvali i branili prijestolje svojih uzvišenih vladara!

Dar imovne općine u školske svrhe. Brodska je imovna općina od osnutka svoga pa dosad izdašno podupirala svoje pravoužitnike i u pogledu stjecanja obrazovanosti. Ona unapredjuje s najvećom pripravnošću pučko školstvo u svom području. Zastupstvo brodske imovne općine jednoglasno je zaključilo u svojoj je sjednici od 27. kolovoza 1875., da se za gradnju škola pokloni općinama 100.000 for. Na poziv glavnoga zapovjedništva od 3. veljače 1876. u pogledu razdiobe i upravljanja te

svote zaključilo je okružno školsko vijeće u izvanrednoj sjednici od 23. veljače 1876., da se taj novac po broju duša podijeli na pojedine političke općine, pa da njim upravljaju školska vijeća sporazumno s političkim zastupstvom. Nekoje općine, koje nijesu odmah upotrijebile novac za gradnju školskih zgrada, uložile su ga u štedionice. Evo, kako se novac razdijelio medju političke općine:

Nast. odjel 278 ad. **C. kr. brodsko okružno upraviteljstvo u Vinkovcih.**

Djelitelj

vrhu 100.000 for. a. vr., koji su od brodske imovne općine u svrhu gradnje učionâ političkim općinam pokloniti.

Kotar	Politička općina	Od 80.000 for. odpada bez razlike: na broj dušah	for.	nč.	Od 20.000 for. odpada na ona sela, koja od države zgrade za školske svrhe dobila nisu.: na broj dušah	for.	nč.	Ukupno: for	nč.	Od ovih novaca: potrošeno: for	nč.	uloženo: for.	nč.	Na temelju občinskih i mjestnih školskih vieća uloženi kod:
garčin ki	Podvinj	3.480	3.862	80	2.180	1.177	20	5.040	—	2.772	99	2.267	01	Št. i pr. dr. ov.
	Trnjani	5.250	5.827	50	4.300	2.322	—	8.149	50	8.149	50	—	—	—
	Garčin	3.490	3.873	90	1.960	1.058	40	4.932	30	2.875	05	2.057	25	Št. i pr. dr. ov.
	Vrpolje	2.700	2.997	—	1.540	831	60	3.828	60	3.828	60	—	—	—
	Andrievci	2.160	2.397	60	850	459	—	2.856	60	2.376	60	480	—	Št. i prip. dr. ovdje
	V. Kopanica	3.210	3.563	10	1.600	864	—	4.427	10	2.795	72	1.631	38	
	Ukupno	20.290	22.521	90	12.430	6.712	20	29.234	10	—	—	—	—	—
vinkovački	Vinkovci	3.300	3.663	—	—	—	—	3.663	—	—	—	3.663	—	štedion. ovdje
	Neudorf	710	788	10	—	—	—	788	10	788	10			
	Ivankovo	3.970	4.406	70	1.920	1.036	80	5.443	50	5.443	50			
	St. Mikanovci	1.100	1.221	—	1.100	594	—	1.815	—	1.815	—			
	Andrijaševci	1.040	1.154	40	1.040	561	60	1.716	—	—	—	1.822	43	štedioničkoga i pripomoćnoga družtva ovdje
	Cerna	2.350	2.608	50	990	534	60	3.143	10	2.643	10	500		
	Privlaka	1.560	1.731	60	1.560	842	40	2.574	—	—	—	2.733	62	
	Otok	3.050	3.385	50	—	—	—	3.385	50	1.900	18	1.485	32	
	Mirkovci	2.830	3.141	30	2.010	1.085	40	4.226	70	3.526	70	700		
	Nemci	3.070	3.407	70	1.270	685	80	4.093	50	1.265	50	2.828		
	Komletinci	1.820	2.020	20	—	—	—	2.020	20	2.020	20			
	Ukupno	24.800	27.528	—	9.890	5.340	60	32.868	60	—	—	—	—	—
županjski	Sikirevci	1.810	2.009	10	300	162	—	2.171	10	299	08	1.872	02	štedioničkoga i pripomoćnoga družtva ovdje
	Šamac	1.040	1.154	40	440	237	60	1.392	—			1.472	02	
	Gundinci	2.040	2.264	40	—	—	—	2.264	40			2.468	43	
	Babinagreda	3.830	4.251	30	—	—	—	4.251	30			4.400	—	
	Gradište	2.800	3.108	—	—	—	—	3.108	—	3.108	—	—	—	—
	Štitar	1.720	1.909	20	1.720	928	80	2.838	—	2.838	—			
	Županja	2.440	2.708	40	2.440	1.317	60	4.026	—	4.026	—			
	Bošnjaci	3.690	4.095	90	3.690	1.992	60	6.088	50	—	—	6.465	90	št. i pr. dr. ov.
	Rajevoselo	1.560	1.731	60	1.560	842	40	2.574	—	2.574	—	—	—	
	Vrbanja	1.490	1.653	90	1.490	804	60	2.458	50	2.458	50	—	—	
	Drenovci	2.450	2.719	50	980	529	20	3.248	70	—	—	1.328	70	štedion. ovdje
	Račinovci	1.840	2.042	40	1.840	993	60	3.036	—	826	—	1.920	—	št. i pr. dr. ov.
												2.210	—	dtto.
	Ukupno	26.710	29.648	10	14.460	7.808	40	37.456	50	—	—	—	—	—

S obzirom na potrošenu i uloženu svotu novaca potpisao se ovdje ispod ukupne svote upravitelj Bugarin, i to 29. travnja 1878.

Opetovanje.

Kotar	Od 80.000 for. odpada bez razlike			Od 20.000 for. odpada na ona sela, koja od države zgrade za školske svrhe dobila nisu			Ukupno	
	na broj dušah	for.	nč.	na broj dušah	for.	nč.	for.	nč.
I. Garčinski kotar	20.290	22.521	90	12.430	6.712	20	29.234	10
II. Vinkovački kotar .	24.800	27.528	—	9.890	5.340	60	32.868	60
III. Županjski kotar .	26.710	29.648	10	14.460	7.808	40	37.456	50
Ukupno	71.800	79.698	—	36.780	19.861	20	99.559	20
K tomu zaostatak od ulomaka (Bruchtheile) po duši 30.200 / 71.800 i 13.880 / 36.780 =							440	80
dakle ukupno gore naznačena svota od							100.000	

U Vinkovcih dne 21. Ožujka 1876.

Arsenia Bugarin pl. Sokolplanina m. p. okružni upravitelj.

Na temelju naredbe c. kr. glavnog zapovjedništva od 20. travnja 1878. br. 1286, a povodom gradnje škole u Soljanima podnesen je „Djelitelj“ c. kr. glavnom zapovjedništvu.

Imovna je općina zaključila, da se svake godine razdijeli medju najvrsnije učitelje u okružju 400 for. U sjednici učiteljskoga društva brodskoga okružja, koja je držana 30. rujna 1876. u Babinoj Gredi, zaključilo se jednoglasno, „da se ta svota za podupiranje iznemoglih definitivnih pučkih učiteljâ, njihovih udova i sirotčadi sve dotle upotrebljuje, dok se mirovinska zakladna blagajna ne načme, može-bitni ostatak pak uloži na kamate“.

Kako mi je poznato iz moga službovanja u brodskom okružju, dijelila se ta svota poslije toga zaključka po prijedlogu okružnoga školskog vijeća medju učitelje.

Izvještaji okružnoga upravitelja Bugarina o gradnji školskih zgrada. „Da se gradnje učiona dielom osiguraju, dielom pako izvedu, odputio sam se usljed naredbe c. k. glavnoga zapovjedničtva od 3. veljače t. g. odj. nut. br. 1267. u njeke općine povjerenoga mi okružja, pak se smatram dužnim, o uspjehu spomenutog putovanja izvjestiti sledećim.

Svrhu mojega putovanja pred očima imajuć i obziruć se na potrebštine učiona, sazvao sam na ustanovljen dan općinska zastupstva i mjestna školska vieća u sjednicu. Da dobijem zastupstva na svoju ruku, upotriebit sam morao svoje nagovarajuće sile tim više, što kod njih još uvjek vlada to mnenje, da je za smeštenje učione zadostna malena, neugodna i zdravlju mladića neodgovarajuća zgradica; a tog istog mnenja su bila zastupstva glede stanova učiteljskih. Upotriebljavajuć — kako rekoh — nagovor, pouku pak i isti zakon, podje mi za rukom, obziruć se na razpoložive novčane svote darovane u tu svrhu od imovne općine, pak ina sredstva dotičnih školskih općina ustanoviti, da se još tečajem ove godine

na novo grade učione u Pocrkavju, Klokočeviku, Doljnoj Bebrini, Oprisavcih, Vrpolju, Kupini i Retkovcih, pak da se obavi pregradnja žitnica i učionah u Starom Topolju, Andrijevcih, Starih Mikanovcih, Ivankovu i Gradištu. Za sve ove gradnje je već dielom obavljena jeftimba, dielom je proglašena.

Za dojduću godinu 1877. ustanovljena je gradnja novih učiona u Varošu, Šamcu, Šiškovcih i Jarugah, pak onda dogradjivanje jedne učionske sobe u Gundincih i Prkovcih.

U koliko će se moći ine gradnje još ove godine izvesti, nije još ustanovljeno, jer to zavisi od mojega daljnjega putovanja, pak od okolnosti, hoće li se za nje naći moći poduzetnici, nu pri tom imam to primjetiti, da sam za ovu godinu svoje oko bacio najvećma na garčinski, a djelomice na vinkovački kotar, koji kotari imaju najlošije školske zgrade.

S razloga, što ima u ovom okružju malenih sela, koja posjeduju svoje učione i koja se mogu bez zaprieke polazka i bez uštrba napredka uškolovati u obližnja sela; s razloga, što će biti s vriemenom takovim malim školskim občinam vrlo težko uzdržavati učione i učitelje, predložio i polučio sam prigodom ovoga mojega putovanja spojenje njekoih učiona.

O tom spojenju podnieti ću poseban predlog, nu za sada izvješćujem o njemu c. k. glavno zapovjedničtvo samo predbježno. (5. svibnja 1876.).

Pozivajuć se na moje izviešće od 5. svibnja t. g. nast. odjel br. 81. imam sad ckr. glavnom zapovjedničtvu prijaviti, da se je gradnja novih učionskih zgrada u Pocrkavju, Klokočeviku, Dolnjoj Bebrini, Oprisavcih, Kupini, Vrpolju i Retkovcih dielom započela, dielom će se naskoro započeti. To isto biva pregradjivanjem učiona u Starom Topolju, Andrievcih, Mikanovcih, Ivankovu, Komletincih, Gradištu i Štitaru.

Da se te gradnje što bolje po nacrtu i svrsi shodnije izvedu, smatram si za dužnost, umoliti ckr. glavno zapovjedničtvo, da bi blagonaklono narediti izvoljelo, da se po koji strukovnjak ovdašnjeg ckr. gradjevnog ureda na državni trošak izašalje od vriemena do vriemena radi pregledanja i nadziranja dotičnih radnjâ. (3. lipnja 1876.).

Pozivom na naredbu ckr. glavnoga zapovjedničtva od 3. veljače t. g. odjel za nutarnje poslove br. 1267. obavio sam daljnje moje putovanje radi gradnje školah, koje bi se imale dojduće godine 1877. preduzeti.

Dočim se pozivljem na moje izvješće u tom smieru podnešeno pod 5. svibnjem t. g. nast. odj. br. 81. smatram si dužnosti završiti ga sliedećim. U Privlaki neima zgrade za smeštenje djevojačke učione, te je zaključeno po občinskom zastupstvu, da se što prije sagradi. Otok ima doduše dobre školske zgrade. Pošto pako ova občina nema zgrade za smeštenje občinskog ureda, to je zaključak stvoren, da se tečajem tekuće godine sagradi škola nova, u koju će se smiestiti obadvie učione, t. j. dječačka i djevojačka.

Nadalje je zaključeno, da se nove školske zgrade prave u Vrbanji i Gunji, a prenaprave u Rajvoselu, Jurićih i Soljanih.

Način gradnje i ostala za nju potrebita su takodjer ustanovljena tako, da će se još ove zime moći držati jeftimba. (3. studena 1876.).“

U k i d a n j e š k o l a. Radi malenoga broja školskih polažajnika morale su se nekoje škole ukinuti, a djeca su morala iz tih mjesta polaziti školu u prvom i najbližem susjednom mjestu. Na početku školske god. 1875./6. ukinuta je škola u Novim Banovcima, a učitelj Ranko Medić riješen je službe. Djeca iz Novih Banovaca morala su sada polaziti školu u provincijalnim Banovcima. Dne 14. rujna 1876. predložilo je okružno upraviteljstvo glavnomu zapovjedništvu, da se nanovo otvori škola u Novim Banovcima i da se kao učitelj namjesti opet Ranko Medić. Naredbom glavnoga zapovjedništva 26. listopada 1876. bude odredjeno, da se novobanovačka škola počevši od 1. studenoga napusti, a djeca da idu u školu u Gjeletovce. U gjeletovačku školu bilo je sada upisano samo 9 djece. Ta su djeca jako neuredno polazila školu mjeseca studenoga, a to se vidi

odatle, što su roditelje kaznili globom od 22 fr. i 50 nov. Banovčani nijesu bili zadovoljni, što im djeca polaze školu u Gjeletovcima, pa je pravoslavni parohijalni ured tovarničko-banovački 1. rujna 1877. zamolio „c. k. zemaljsku vladu“, koja je molbu poslala glavnomu zapovjedništvu, da se dopusti, da mogu Banovčani imati svoga vlastitoga učitelja s 15 for. plaće na mjesec. Molbu su potpisali crkveni odbornici i paroh. Iz molbe će se uzeti samo ovo:

„Sad je dakle ovom uredbom po nas najveća nemogućnost i to naročito u zimno doba nastupila, što se pohadjanja škola tiče. To je mjesto prvo od nas dosta udaljeno, tu Vam je gusta medja, zimi zverad i baruštine, da nije moguće ni ljudima, a kamoli djeci tuda putovati. Šta je dakle prošaste godine 1877. iz toga bilo? Ništa, ljudi naravno po zakonu školskom bili su novčanom globom kaštigovati, i to: 5, 10, 15 i do 20 f. No i ovo su pre pregorili, nego li milu dječicu svoju javnoj i očiglednoj pogibiji i opasnosti života predati. Ljudi su dakle oglobljeni, a opet pritom mladež školska nemogući Dželetovačku učionu pohadjati, ostala je kroz celo božije vrĕme na žalost brez svake obuke i nastave. Vidi se dakle Gospodo! krajnja nemogućnost, i veoma nemila pojava, kojoj se naskoro leka pronaći mora, buduć da danas u svakoj a naročito u našoj miloj domovini i carevini, takva se stvar zaboravi predati nesmije. Vele, da u gornjoj Austriji, Nemačkoj i Švajcarskoj u malim selima iz nužde iznimka postoji, postoje privremeni učitelji (Nothschulen und Nothlehrer).“

Otpisom c. kr. glavnog zapovjedništva od 25. rujna 1877. br. 3221 nije bilo dopušteno, da se prema želji parohijalnoga ureda otvori nanovo škola u Banovcima, koja bi se izdržavala troškom okružne školske blagajnice, jer za školu nije bilo dosta sposobne djece. Glavno je zapovjedništvo izjavilo, da se može otvoriti privatna škola, ali ta mora odgovarati školskim propisima.

U službenim spisima često se zamjenjuju imena Stari i Novi Banovci. Banovci u brodskom okružju zovu se jedamput „Stari Banovci“, a drugi put „Novi Banovci.“

Okružno upraviteljstvo u Vinkovcima predložilo je 16. svibnja 1879., da se napusti škola u Vrhovini, jer je imala samo 18 učenika, a i zgrada je bila loša. Reklo se, da djeca polaze školu u Klokočeviku, gdje je bila sagradjena nova školska zgrada. Glavno je zapovjedništvo otpisom od 27. lipnja 1879. prihvatilo taj prijedlog, koji je stupio na snagu 1. listopada 1879.

Na prijedlog mjesnoga školskog vijeća u Garčinu, što ga je prihvatilo okružno školsko vijeće u Vinkovcima, kao i na temelju izvještaja okružnoga upraviteljstva od 10. rujna 1880. odredilo je glavno zapovjedništvo 30. rujna 1880. br. 3049, da se 1. listopada 1880. napusti škola u Novom Topolju radi malenoga broja školskih sposobnjaka i školskih polažajnika, a djeca iz toga mjesta da pohadjaju školu u St. Topolju.

Crkvena općina u Novom Topolju zamolila je 18. veljače 1881. glavno zapovjedništvo, da se opet otvori škola u mjestu, ali je molba ostala bezuspješna. (Naredba c. kr. glavnoga zapovjedništva od 14. ožujka 1881. br. 825). Škola u Novom Topolju nanovo je otvorena na početku školske godine 1886./7.

Dulje vremena radilo se o tom, da se škole u Divoševcima, Kupini, i Prnjavoru spoje u jednu školu. Konačno bude odredjeno 29. lipnja 1881.,

da se škola u Divoševcima napusti, pa da djeca polaze školu u Kupini. To je bio povod, da su u ime Divoševčana zamolili 25. kolovoza 1881. žitelji Ivan Mikinčić i Grga Vukovac bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kao kraljevskoga povjerenika, da i nadalje ostane škola u Divoševcima, ali ta se molba nije mogla prihvatiti. Iz sviju tih podataka opet vidimo, kako su naša mala sela bila zauzeta za škole i za duševni razvitak svoje djece, a to im služi na čast.

Viša djevojačka škola u Vinkovcima. God. 1876. stalo se živo raditi oko toga, da se u Vinkovcima otvori viša djevojačka škola. Za otvorenje te škole bilo je zauzeto općinsko zastupstvo, okružno školsko vijeće i okružno upraviteljstvo. U pogledu otvorenja više djevojačke škole u Vinkovcima držana je sjednica okružnoga školskog vijeća 13. srpnja 1876., u kojoj su bili nazočni gg.: Cuvaj, c. kr. pristav i predsjednik; Lisac, c. kr. okružni školski nadzornik; dr. Liebald, Hladaček i Stenzel, župnici; Glavačević i Jugurčić, učitelji; Kovačević, Matasović, Nikolić i Šimić, vijećnici. U toj je sjednici predložio nadzornik Lisac ovo:

„Uvažavajuć potrebu veće naobrazbe našega ženskoga naraštaja, koji je za sada upućen jedino na pučku školu, obziruć se na ogroman broj ženske mladeži, koja u ovoj okolici oskudjeva spomenutu višju naobrazbu, pošto njezino stanovništvo nema za to nigdje na blizini nit zgode, a još manje materialnih sredstva; u obzir uzimajuć još i veliku važnost naobraženoga ženskoga spola za obitelj i državu, koja može postići samo s njim svoju veliku kulturnu zadaću, a obitelj si pribaviti prava za sadanji viek pristojnu majku i kućanicu, umoljava ovo okr. šk. vieće, da bi se od strane oblasti izposlovati izvoljelo:

a) Otvorenje više djevojačke učione u Vinkovcih već početkom dojduće školske godine.

b) Smještenje otvorit se imajućega 5. razreda u onu sobu sadanje pučke djevojačke učione i u ostale prostorije, gdje sad stanuje ravnajuća učiteljka, dočim će se za smještenje buduće toga zavoda omogućit moći prikladnija zgrada sudeć po svemu, što je ovomu vieću u tom predmetu do sada poznato.“

Kad se god. 1877. htjela nastaviti rasprava o osnutku te škole u Vinkovcima, onda je na dopis okružnoga upraviteljstva od 19. ožujka 1877. odgovorilo glavno zapovjedništvo 7. svibnja t. g. br. 1003, da se u posljednjem zasjedanju zemaljskoga školskog vijeća vijećalo takodjer i o ustrojstvu viših djevojačkih škola u Krajini, pa je zaključeno, da se zasad radi pomanjkanja sredstava i dok se pučkim učiteljima, koji već službuju, plaće ne poprave, ne otvaraju više djevojačke škole na zemaljske troškove. Još se istaklo, da se samostalne više djevojačke škole radi pomanjkanja učenica ne bi mogle održati, a djevojčicama u Krajini pružena je prilika, da polaženjem male realke i viših razreda gradjanske škole pribave sebi višu naobrazbu. Dopustilo je pak glavno zapovjedništvo, da općina može o svom trošku osnovati višu djevojačku školu. Viša djevojačka škola u Vinkovcima osnovana je poslije krajiške uprave.

Zabavište u Brodu. Na prijedlog gradskoga školskog vijeća u Brodu od 6. studenoga 1880. i na preporuku gradskoga poglavarstva dopustilo je c. kr. glavno zapovjedništvo, odio za nastavu, 10. prosinca 1880. br. 4164, da gospoja Julijana Jaroši iz Osijeka može otvoriti zabavište

u području grada Broda za djecu ispod navršene šeste godine. G. 1884. 5. bilo je u zabavištu 25 djece.

Tkalačka škola otvorena je u Brodu god. 1885., a kad je god. 1887. izgorjela zgrada, gdje je bila škola smještena, onda je škola prenesena u Zagreb.

Židovska škola u Vrbanji. Na temelju prijave općinskoga ureda u Vrbanji, da tamo bez dopuštenja drži školu za židovsku djecu Adolf Barkan, rodom iz Ugarske, odsudio je kotarski ured u Županji 25. svibnja 1880. br. 272 Barkana na platež globe od 5 for., i zabranio mu je daljno držanje škole. — Sad su se za učitelja svoje djece zauzeli David Borovitz i Simeon Stein iz Vrbanje, pa su zamolili glavno zapovjedništvo, da mu se globa oprosti, a njima da bude i nadalje dopušteno, da mogu držati odgajatelja za svoju djecu, koji će ju ujedno poučavati u vjeronauku. U molbi su naveli, da se Barkan nije nikada isticao kao privatni konfesionalni učitelj i da nije nikada smetao obuku pučke škole.

Naredbom c. kr. glavnog zapovjedništva, odjela za nastavu, od 29. lipnja 1880. br. 1929 oprostili su Barkanu novčanu globu, jer je bio siromašan, a odobrili su presudu u pogledu zatvorenja škole. Borovitzu i Steinu dopustili su, da mogu za svoju djecu radi pouke u vjeronauku držati privatnoga učitelja.

Posljednji zapovjedajući generali u Krajini bili su Antun barun Mollinary (od god. 1870. do god. 1877.) i Franjo barun Filipović (od god. 1877. do god. 1881.). Za njihova upravljanja, a pod vladom Njegova Veličanstva današnjega našeg premilostivog cara i kralja Franje Josipa I. podiglo se krajiško učiteljstvo u pogledu svoga rada i uspjeha u školi do onoga stepena, na kojem se nalazilo u ono doba učiteljstvo prvih krunovina naše države. Zato će se imena dičnih tih generala u povijesti bivšega krajiškog školstva spominjati vazda na prvom mjestu. Da su oni školstvo i učiteljstvo ljubili, da su neumorno radili oko unapredjenja školstva, to nam potvrdjuju njihova djela i njihove riječi.

Kad je 25. i 26. rujna 1877. održavana učiteljska skupština u Županji, pozdravilo je učiteljstvo zapovjedajućega generala Filipovića ovako: Učiteljski sbor brodskoga okružja kliče Njegovoj Preuzvišenosti prigodom svoga sastanka u Županji trokratni „Živio!“ i moli smjerno, da bi cjelokupno učiteljstvo pod svoje okrilje blagohotno uzeti izvolila.

Na ovaj pozdrav stigao je učiteljstvu preko okružnoga upravitelja pl. Bugarina ovaj odgovor:

Mit Telegramm vom 26. September l. J. hat mich der Lehrkörper des Broder-Distrikts anlässlich seiner Versammlung in Županje begrüsst und gleichzeitig die Bitte ausgedrückt, dem gesammten Lehrpersonale der kroat. slav. Militärgrenze meinen Schutz angedeihen zu lassen.

Euer Hochwohlgeboren wollen diesem Lehrkörper, dessen Begrüssung mich sehr angenehm berührt hat, meinen Dank und die Versicherung ausprechen, dass ich dem pflichtgetreuen Lehrpersonale, be der Wichtig-

keit der demselben obliegenden schwierigen Aufgabe für den culturellen Fortschritt des Grenzlandes zu wirken, meine besondere Fürsorge widmen werde.

Povišica plaće i sniženje službovnih godina. Živo se počelo raditi god. 1877. o preinaki nekojih paragrafa školskoga zakona od god. 1871. u pogledu materijalnoga stanja i službovnih godina učiteljstva pučkih i gradjanskih škola u hrvatsko-slavonskoj Krajini. Učiteljski su zborovi slali molbe zapovjedajućemu generalu i glavnomu zapovjedništvu, da se u tom pogledu izjednače bar s učiteljima u provincijalu. Evo molbenica naših učitelja:

Hohes kais. königl. General-Comando
als Grenzlandes-Verwaltungsbehörde
zu Agram.

Die Reform des Schulwesens in der kroatisch-slavonischen Militärgrenze hat in kurzer Zeit einen derartig riesigen Aufschwung genommen, dass die Lehrerwelt der Gegenwart einer glücklicheren Zukunft entgegenzusehen sich berechtigt fühlt, um so hoffnugsvoller, als man überzeugt ist, dass das hohe General-Commando mit dem bereits vor einigen Jahren begonnen pädagogischen Riesenbau noch nicht zu Ende und mit dem weiteren Ausbau desselben noch immer unermüdet beschäftigt ist, um hiedurch den Lehrern als den Trägern der Kultur und Zivilisation in der Öffentlichkeit den ihnen nach Recht und Billigkeit gebührenden Platz einzuräumen. als auch durch diese erhabene Idee dem Volke wirklich wahren Nutzen zu bringen.

Auf Grund dieser hohen Idee hat das k. k. General-Commando in der kroatisch-slavonischen Militärgrenze für wohl eingerichtete Schulen gesorgt, so wie auch dafür, dass die Lehrer nicht nur im Inn- sondern auch im Auslande herangebildet werden, welche alle mit geringen Ausnahmen ihrem Berufe nach Pflicht und Gewissen nachkommen so zwar, dass sich unsere Bürgerschulen laut der hochortig erstatteten Relation über das Wesen derselben keiner ähnlichen in der österr.-ungarischen Monarchie zu schämen brauchen.

Laut ist der beseligende Wunsch und der feste Wille der Militärgrenzlehrer auch fernerhin mit den ausländischen Schulen zu konkuriren, um hiedurch der gesetzlichen Anforderung zu entsprechen und trachten, dass das für unsere Schulen aufgewandte enorme Kapital seiner Bestimmung gemäss unserem Volke und dem Vaterlande reichliche Zinsen bringe.

Das hohe k. k. General-Commando wird aber auch in seiner hochgnädigen Gerechtigkeitsliebe nicht zulassen, dass eben die Lehrer der Militärgrenze, welche stets für den Fortschritt nicht minder fechten als die Lehrer der übrigen Kronländer neben allen anderen selbst denen von Kroatien und Slavonien in Rechtsverhältnissen überflügelt werden, und den letzteren auch in dieser Beziehung nemlich der materiellen Besserstellung nachstehen.

Im Interesse des Fortschrittes und der Aufklärung nun waget der gehorsamst gefertigte Lehrkörper das k. k. General-Commando um Gleichstellung mit der Lehrern der übrigen vorgeschrittenen Kronländern sowohl in der materiellen Hinsicht als auch der Dienstzeit vertrauungsvoll zu bitten, welcher hochgeneigten Berücksichtigung und gnädigsten Gewährung der sämmtliche Lehrkörper der Militärgrenze um so hoffnungsvoller entgegensehen darf, als der Provinziallehrerstand der Regelung der Rechtsverhältnisse sich bereits erfreut, und auch sämmtliche andere Branchen,

sowohl höherer als minderer Kategorie, die eine bessere Carriere daher eine bessere Zukunft vor sich haben, ebenfalls materiell viel besser dastehen.

Brod, am 10. November 1877.

G. Flanjek, Bürgerschullehrer; Kaurić, Bügerschullehrer; Moriz Kutten, Bürgerschullehrer; Basil Pribićević, Bürgerschullehrer; Božo Rukavina, Bürgerschullehrer; Nikolaus Vrbanjac, Bürgerschullehrer; Mućan, Direktor.

Preuzvišeni Gospodine!

Zakonom od 8. lipnja 1871. je krajiško pučko školstvo ne samo reformirano, nego se i tako rekuć skoro nanovo uredilo. Da pomenuti zakon i u najzabitnijih selih svoje blagodatne učinke razprostre, brinu se oblasti osobitim požrtvovanjem.

Dočim je istina, da niti najbolje zakonodavstvo ništa ne hasni, ako manjkaju organi, koji će zakone u njihovom duhu izvadjati, tako će isto i školski zakon ostati mrtvo slovo, ako ga učitelji, srdcem i ćuti za stvar uzplamćeni — u njegovu duhu ne izvedu odnosno ne oživotvore. Da pako učitelj uzmogne ljubavju dapače oduševljenjem školi predstojati, mora prosto, a ne potišten za svakdašnje potrjeboće, moći živjeti; on mora bez bojazni, da će ostario i oslabljen skupa sa obitelju si kuburiti morati — smjelo i veselo budućnost izgledati. Neukloniva je dakle potrjeba, da se materijalno stanje učitelja osjegura, uvažujuć pri tom sve moguće okolnosti. Pobrine li se za učiteljstvo u tom smislu, onda će se zaisto daroviti i imućni mladići ovomu težkomu nu častnomu zvanju posvećivati, bez da će se kroz štipendije za isto primamljivati morati, a tim će se zamesti i trag onoj poslovici: „Koga su bogovi prokleli, toga su učiteljem učinili.“

Kako je da je učiteljstvu u drugih krunovinah austro-ugarske monarkije materijalno stanje razmierno poboljšano, položaj na pučkoj školi službujućih krajiških učitelja jest zaisto najžalostniji. Krajiški pučki učitelj uvidiv, da ne može radi materijalne oskudice napredovati s duhom vrjemena, te svoje dužnosti saviestno i revno izvršivati, dotjerao je do skrajnog ogorčenja, izgubiv već skoro svaku radost, svako zadovoljstvo i svako nagnuće k svojemu zvanju, a uslied toga i vidimo mladje, darovite učitelje tražiti pribježište susjednom nam provincijalu, gdje jih već liepa kitica službuje; a pridrži li se još i nadalje krajiško pučko učiteljstvo u svojem očajnom stanju, ostade nam naša dična Krajina lišena valjanih učitelja. Zaisto nije bez uzroka porodila se sumnja, da će liepi glas, što no si ga krajiške pučke škole steći i uzdržati znadoše, skoro sa vidika izčeznuti; jer da krajiško školstvo ne bijaše ni do sad baš lošo, najboljim je dokazom, što je isto odgojilo i takovih pitomaca, koji se kašnje uzpeše na najviše časti u polju pjesničtvu i znanosti u obće; daklem temelj njihovoj dalnjoj naobrazbi položiše upravo krajiške škole.

Zaisto se je pod upravom preuzvišenoga gospodina zapovjedajućega generala baruna Mollinarija mnogo učinilo za unapredjenje i dizanje krajiškoga školstva, izišle su dapače i naredbe, uslied kojih je obćinam prosto stavljeno, da mogu za svoje učitelje bolje nego zakonom odkrojene plaće ustanoviti, nu sve ovo nije zakonito — poput susjednoga nam provincijala — provedeno odnosno u praktični život stupilo.

Podpisano za procvjetanje krajiškoga pučkoga školstva zauzeto učiteljstvo moli dakle najsniženije Preuzvišenost Vašu:

1. Da bi se pitanje tičući se materijalnoga stanja krajiškoga pučkoga učiteljstva što prije dakle još u ovogodišnjem zasjedanju zemaljskoga školskoga vieća riešilo, te bezodvlačno zakonito provelo odnosno u praktični život stupilo; a zatim

2. da se pri riešavanju toga pitanja uzme obzir i na §. 32. propisa o uredjenju pravnih odnošaja učiteljstva na pučkih učionah vojne krajine, ustanoviv pri umirovljivanju učiteljskog osoblja kao maksimum mjesto četrdeset, tridesetgodišnje službovanje.

Da će Vaša Preuzvišenost ovu vruću molbu uslišati, ima učiteljstvo tim više uzroka liepoj nadi podati se, jer mu je ne samo prigodom Va-

šega putovanja Krajinom, nego dapače i naredbom visokog ces. kr. glavnoga zapovjedničtva odj. nast. broj 3521 od 28. rujna t. g. Vaša Preuzvišenost svaku moguću skrb zajamčila, uvažavajuć bo sasvim dobro načelo: „Ne ima narodnjega blagostanja bez narodnje naobrazbe, niti narodnje naobrazbe bez valjanih škola, a najzad valjanih škola bez dobro materijalno obskrbljenih i za svoje zvanje oduševljenih učitelja.“

U Garčinu, 22. studena 1877.

G. Živković, učitelj; Anton Žderić, učitelj; Franjo Leović, učitelj; Gabro Čaklović, učitelj; Ferdo Tvrdojević, učitelj; Ivo Galović, učitelj; Josip Beraković, učitelj; Antun Vidaković, učitelj: Jakob Kalajdžić, učitelj; Stanko Šibanić, učitelj; Svetozar Topalović, učitelj; Jakob Živić, učitelj; Marija Duralia, učiteljka; Ljubica Korren, učiteljka; Olga Maksić učiteljka.

A da je i samo krajiško zemaljsko školsko vijeće bilo zauzeto za poboljšanje materijalnoga stanja krajiškoga učiteljstva, dokazuje nam ova brzojavka, koju je vijeće 26. studenoga 1877. iz Zagreba poslalo FZM. barunu Filipoviću, koji je u to doba bio u Budimpešti:

Der hier versammelte Landesschulrath für das Grenzgebieth erlaubt sich Euer Excellenz seine ehrfurchtsvollste Ergebenheit zu bezeigen und bei dieser Gelegenheit die Aufbesserung der Gebühren für Volksschullehrer Hochdero väterlicher Fürsorge zu empfehlen.

Der Landesschulrath.

Molbe krajiških pučkih učitelja i učiteljica nijesu ostale bez uspjeha ali one gradjanskih učitelja ostadoše ovaj put bezuspješne.

Učiteljska beriva. Na temelju školskoga zakona od 10. veljače 1880. postojala su u Krajini četiri plaćevna razreda počevši od 1. siječnja 1881. Od ukupnoga broja učiteljstva u svakom okružju i gradu uživalo je stalnu plaću i to: 5% : 500 for.; 15% : 450 for.; 20% : 400 for.; 60% : 350 for. Podučitelji i pomoćni učitelji dobivali su 60% najmanje plaće ustanovljene za prave učitelje. Učitelji(ce) imali su pravo na stan u naravi ili stanarinu i na ogrjevna drva, a plaću su dobivali iz okružne, dotično gradske školske blagajnice. Za sve školske potrebоće, uračunavši ovamo učiteljske skupštine i skupštine okružnih školskih vijeća, udaren je 20% namet na izravni porez i izvanredni prirez. Prema proračunu, što ga je sastavilo okružno upraviteljstvo za god. 1881., iznosio je propisani 20% prirez 45629 for. 86 nov. S nametom od šuma (989 for. 5 nov.) iznosio je cjelokupni školski namet 46618 for. 91 nov. Ako se k tomu pribroje kamate okružne školske zaklade (8 for. 40 nov.) i kamate općinskih školskih zaklada (6912 for. 45½ nov.), onda je ukupni dohodak za pokriće školskih potrebоća za god. 1881. iznosio 53539 for. 76½ nov. Za pokriće redovite plaće, prvoga petogodišnjega doplatka, funkcionalnoga doplatka i stanarine trebala je god. 1881. svota od 47833 for. U tu svrhu trebao je grad Brod 1645 for. Funkcionalni doplatak po 100 for. dobivali su: Franjo Kučera i Ljubica Malović, a po 50 for.: Mijat Lešić i Stjepan Rukavina. — God. 1875. bilo je u školskim zakladama brodskoga okružja 140772 for. 29½ nov.

Na temelju zaključka okružnoga školskog vijeća od 7. prosinca 1880., koji je naredbom glavnoga zapovjedništva od mjeseca siječnja 1881. samo nešto preinačen, sastavljena je niže navedena tablica prema novim plaćevnim razredima. — Ravnajući učitelj Franjo Kučera i učitelj Ivan Martinović u Podgajcima zadržali su svoju predjašnju plaću. — Ravnajuća učiteljica Adela pl. Valentović u Brodu uvrštena je u prvi plaćevni razred; učiteljica Mara Kraljević uvrštena je u drugi, a učiteljica Julka Latković u četvrti plaćevni razred.

Popis učitelja(ica) brodskoga okružja i njihove temeljne plaće na početku god. 1881.

Školsko mjesto	Prezime i ime	Plaća for.
Kotar Garčin:		
Andrijevci	Lukić Ivan	350
	Duralia Marija	400
Dolj. Bebrina	Leović Franjo	350
Gor. Bebrina	Marković Stjepan	350
Beravci	Žderić Antun	450
Bukovlje	Vidaković Božo	350
Čajkovci	Ergotić Adam	350
Divoševci	Ambrinac Rok	210
Dubovik	Benić Mato	210
Garčin	Egešić Mato	450
	Koren Ljubica	400
Glogovica	Degmečić Pavao	210
Klakar	Tvrdojević Ferdo	210
Klokočevik	Topalović Svetozar	210
Vel. Kopanica	Vidaković Antun	450
	Vidaković Eva	400
Kupina	Petričević Nikola	210
Kuti	Stanić Kuzma	210
Novigrad	Komesarović Mato	350
Oprisavci	Alasić Stanko	350
Perkovci	Petrašević Gjuro	210
Podcrkavlje	Knežević Martin	350
Podvinje	Dolovčak Franjo	450
	Deanović Kata	350
Prnjavor	Trepšić Mijo	210
Ruščica	Mirković Gjuro	350
Sredanci	Beraković Josip	350
Strizivojna	Andres Franjo	350
	Christ Dragojla	350
Svilaj	Farkaš Franjka	350
Šušnjevci	Rakitić Valentin	210
Staro Topolje	Horvat Viktor	210
Trnjani	Šibanić Stanko	350
Varoš	Šimunić Martin	350
	Malešević Pavka	350
Dolj. Vrba	Živković Grga	350
Vrpolje	Čaklović Gabro	350
	Maksić Olga	350
Zadubravlje	Galović Ivan	350
Zdenci	Vidaković Šimo	210
Kot. Vinkovci:		
Abševci	Balić Mato	350
Andrijaševci	Cenić Franjo	400
	Šundov Martina	400
Cerna	Šokčević Josip	400
	Dukarić Adela	400
Gjeletovci	Palacković Gjuro	350
Ivankovo	Bator Julio	450
	Filjak Adela	350
Nov. Jankovci	Kovačić Petar	210
Komletinci	Jurčević Živko	350
	Kramarić Anka	400
Laze	Ananić Tomo	210
Novi Mikanovci	Kučera Klotilda	350
St. Mikanovci	Zrelac Mijat	350
	Kovačić Terezija	400
Mirkovci	Savić Ilija	350
Neudorf	Scholl Gjuro	400
Nijemci	Juzbašić Marko	400
	Krnic Anka	400
Novo selo	Risović Marko	450
Orolik	Tunić Mato	350
Otok	Lovretić Antun	450
	Mitrović Kata	350
Podgradje	Šimić Ferdo	350
Privlaka	Ljubić Miloš	400
	Golić Josipa	350
Prkovci	Grgić Ilija	450
Retkovci	Katičić Stjepan	400
Slakovci	Cvrković Filip	350
Šiškovci	Živković Antun	210
Vinkovci	Kučera Franjo	630
	Jugurčić Stjepan	500
	Glavačević Josip	500
	Štangel Ivan	500
	Stojadinović Atan.	400
	Malović Ljubica	450
	Senc Sofija	400
	Blašković Karolina	400
	Iščić Agneza	350
Vodjinci	Jozičić Josip	450
Kotar Županja:		
Babina Greda	Lešić Mijo	450
	Martinović Ivan	450
	Knežević Franjo	210
	Jaić Terezija	400
	Vranić Terezija	350
Bošnjaci	Rukavina Stjepan	400
	Živić Petar	350
	Rukavina Slavka	350
Drenovci	Šokčević Andrija	450
	Vranić Kristina	350
Gjurići	Vilić Luka	350

Školsko mjesto	Prezime i ime	Plaća for.	Školsko mjesto	Prezime i ime	Plaća for.
Gradište	Jovanovac Gjuro	450	Soljani	Živić Jakob	350
	Fran. Ž. Franjković	400		Lagančić Marta	350
	Vučičević Kata	350	Šamac	Živković Jelena	350
Gundinci	Stojšić Ferdo	350	Štitar	Markovac Gabro	450
	Vargić Kata	350		Hlebec Roza	350
Gunja	Bušić Ivan	350	Vrbanja	Jelić Dionis	450
Jaruge	Šokčević Antun	350		Matijević Marija	350
Kruševica	Živković Mijo	400	Županja	Baćani Vinko	450
Podgajci	Martinović Ivan	600		Kozarac Antun	210
Račinovci	Pavičić Stjepan	350		Pezerović Veron.	350
Rajevo selo	Strossmayer Andr.	350		Šumanović Ruža	350
	Živković Emilija	400			
Sikirevci	Kladarić Franjo	400			
	Badovinac Anka	350			

To je posljednji popis naših učitelja i učiteljica, koji je sastavljen za krajiške uprave. Ako se sada obazremo na početak školstva u brodskoj pukovniji, onda ćemo tek vidjeti, koliko smo na polju pučkoga školstva napredovali, dok je naš kraj pripadao krajiškoj upravi.

Naši pokojnici. Jozičić Josip rodio se 2. ožujka 1806. u Čajkovcima. Počeo je služiti kao narodni učitelj 1. siječnja 1830. Umirovljen je kao pučki učitelj u Vodjincima 1883., a umr'o je 16. srpnja 1885. — Topalović Antun rodio se 20. siječnja 1808. u Zdencima. Služio je najprije kao vojnik, a onda kao narodni učitelj počeo je služiti 1. studenoga 1836. Umr'o je kao pučki učitelj 28. svibnja 1877. — Matijevac Franjo rodio se 18. listopada 1808. u Vel. Kopanici. Počeo je služiti kao narodni učitelj 1. studenoga 1830., a umirovljen je 1. prosinca 1874., pa mu je tim povodom s obzirom na njegovo mnogogodišnje uspješno službovanje dopitan osobni doplatak od 120 for. na godinu, jer se nije smjela načeti mirovinska zaklada, da mu se dade zaslužena mirovina. Umr'o je 2. svibnja 1889. — Kovačević Petar rodio se 15. lipnja 1812. u Čajkovcima. Služio je kod vojništva 26 godina i 11 mjeseci, a onda je počeo služiti kao narodni učitelj 6. listopada 1856., zatim je služio kao pučki učitelj do 17. veljače 1874., kadno umrije u Retkovcima. — Gregorović Mato rodio se 4. travnja 1815. u Babinoj Gredi. Počeo je služiti kao narodni učitelj u Šamcu, onda je služio u Babinoj Gredi i Retkovcima, a od god. 1857. služio je u provincijalu. Umr'o je kao učitelj u Koritni 1. travnja 1882. — Bogdanović Ladislav rodio se 20. lipnja 1815. u Vinkovcima. Kao narodni učitelj počeo je služiti 1. listopada 1836., a umr'o je kao pučki učitelj 4. lipnja 1876. u Soljanima. — Mirković Gjuro rodio se 1. kolovoza 1819. u Ruščici. Služio je kod vojništva 19 godina, a onda je stupio u učiteljsku službu 1. siječnja 1860. Umr'o je kao pučki učitelj 5. veljače 1882. u Ruščici. — Milinović Milan rodio se u Mirkovcima god. 1822. Svršio je trivijalnu školu i srpski pedagoški tečaj u Zomboru. Umr'o je kao pučki učitelj god. 1880. u Mirkovcima. — Živić Adam rodio se 27. prosinca 1830. u Sredancima. Služio je kod vojništva 10 godina i 11 mjeseci, a onda je služio kao narodni i pučki učitelj. Umr'o je 16. prosinca 1880. u Glogovici. — Šimunić Martin rodio se 16. listopada 1836. u Varošu. Počeo je služiti kao

narodni učitelj 1. siječnja 1854. Umr'o je kao pučki učitelj u Varošu 26. srpnja 1885. — Jozić Ivan rodio se 6. listopada 1839. u Nijemcima. Počeo je služiti g. 1861. kao narodni učitelj, a umr'o je kao pučki učitelj 30. prosinca 1879. u Oroliku. Njega su htjeli općinari zadržati u Nijemcima, kad je njegovo mjesto na djevojačkoj školi primila učiteljica, pa su stoga molili, da se Purić stavi u mir. — Peičić Franjo rodio se 28. siječnja 1838. u Cerni. Služio je u našoj pukovniji kao narodni učitelj, onda kao podučitelj u Brodu, a zatim kao općinski učitelj u Banovini. U noći od 13. na 14. siječnja 1877. utopio se u potoku Sunji. — Bošnjaković Franjo rodio se 2. travnja 1840. u Vinkovcima. Počeo je služiti kao školski pomoćnik 21. ožujka 1854., a umr'o je kao privremeno umirovljeni gradjanski učitelj 22. siječnja 1879. u Kostajnici. — Ergotić Adam rodio se 18. listopada 1842. u Vel. Kopanici. Kao narodni učitelj počeo je služiti 1. lipnja 1860. Umr'o je 25. rujna 1885. — Balić Gjuro rodio se god. 1847. u Otoku. Počeo je služiti 1. listopada 1864. Umr'o je kao pučki učitelj 1. svibnja 1877. u Podvinju, — Trepšić Stjepan rodio se 21. srpnja 1847. u Prnjavoru. Svršio je učiteljsku školu u Djakovu i u Petrinji. Počeo je služiti u provincijalu, a poslije kao gradjanski učitelj služio je na realci u Petrinji i gradjanskoj školi u Kostajnici, gdje je umr'o 2. travnja 1884.

Kratki životopisi nekih sad već umrlih učiteljica, koje su počele služiti kao prve učiteljice u našim novim seoskim djevojačkim školama. — Malović Ljubica rodila se 7. lipnja 1848. u Novskoj. Osposobljena je na koncu školske god. 1867./8. na ženskoj učiteljskoj školi kod ss. milosrdnica u Zagrebu za učiteljicu glavnih škola. Pukovnijskom naredbom od 28. rujna 1869. imenovana je učiteljicom u Bošnjacima. God. 1873. bude na vlastitu molbu premještena u Vinkovce. S prvim travnjem 1875. imenovana je predstojnicom djevojačke škole u Vinkovcima, a god. 1894. bude premještena u St. Mikanovce, pa je iste godine i umirovljena. Umrla je god. 1905. u mjestu svoga rodjenja. Kao učiteljica u Bošnjacima dobila je god. 1872. novčanu nagradu od 20 for., što je poučavala žensku mladež u gospodarstvu, kućanstvu i roboznanstvu. G. 1873. primljene su za svjetsku izložbu u Beču radnje, što su ih izradile njezine učenice u Bošnjacima. Prizrić Evelina rodila se god. 1853. u Sibinju. Učiteljsku školu svršila je u Djakovu, a 1. siječnja 1872. počela je služiti u Drenovcima. Iz Drenovaca bude premještena u Sibinj, gdje je umrla 8. svibnja 1882. — Hlebec Antonija rodila se 12. rujna 1852. u Šamcu. Učiteljsku školu svršila je u Djakovu, a pukovnijskom naredbom od 10. prosinca 1872. br. 637 imenovana je učiteljicom u Županji, gdje je ostala do konca rujna 1877., kadno bude naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 23. rujna 1877. br. 5103 imenovana učiteljicom u Velikoj Pisanici. Odatle bude najprije premještena u Primišlje, iz Primišlja u Vališselo, a iz Vališsela u Modruš, gdje je umrla kao učiteljica i žena učitelja Turkalja 26. ožujka 1894. O njoj je napisalo okružno školsko vijeće 4. siječnja 1877., da je vrlo darovita, da govori hrvatski, njemački i francuski, da je čedna, iskrena i humana. — Kovačević Emilija, kći učitelja Adama Markovića, rodila se 17. listopada 1842. u Nijemcima. Kao udovica podučitelja dobivala je od 1. svibnja 1871. do 1. listopada 1873., kadno je postala učiteljicom, proviziju od 21 nov. na dan. To joj je bila mirovina. Kao udovica polazila je žensku učiteljsku školu kod ss. milo-

srdnica u Zagrebu, gdje je god. 1873. osposobljena za učiteljicu trivijalnih škola. Umrla je dne 6. ožujka 1875. kao učiteljica u Cerni. — Kovačić Terezija rodila se 24. rujna 1855. u Djakovu, pa je u tom mjestu svršila i učiteljsku školu. Ona je bila prva učiteljica u Garčinu, prva učiteljica u St. Mikanovcima, otkuda bude na početku škol. god. 1881./2. premještena u Županju, gdje je umrla 5. ožujka 1888. Vranić Kristina rodila se 19. srpnja 1857. u Bjelovaru. U Zagrebu je svršila žensku učiteljsku školu i osposobljena je god. 1874. 5. za učiteljicu glavnih škola. Dekretom od 31. listopada 1875. br. 980 imenovana je učiteljicom u Andrijaševcima. Služila je poslije u Županji, Drenovcima, Otoku i Golubincima, gdje je umirovljena god. 1894. Umrla je 3. prosinca 1909. u Stenjevcu. — Christ Dragojla rodila se 7. travnja 1848. u Gospiću. Svršila je djevojačku školu i naredila je u Ljubljani ispit za učiteljicu. Bila je prva učiteljica u Strizivojni, gdje je umrla 31. siječnja 1881.

Rudolfova zaklada. Dne 10. svibnja 1881. pri proslavi vjenčanja prejasnoga nadvojvode carevića Rudolfa s belgijskom kraljevnom Stefanijom osnovali su članovi „Hrvatske čitaonice“ u Županji sa 64 for. zakladu za potporu siromašnih i dobrih učenika i učenica pučke škole u Županji. Zaklada se zove „Rudolfova zaklada“. Pravila su sastavila i potpisala 23. svibnja 1881. gg.: G. Babić, župnik; Jos. Benaković, kr. poštar; Math. Brunschmid; Matijević, načelnik i Dragutin Juzbašić, bilježnik. God. 1911. iznosila je zaklada 3644 K 92 f. Ovdje se sjajno ispunila hrvatska poslovica: „Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača.“

Zastupstvo brodske imovne općine. Dne 9. lipnja 1881. zaključilo je zastupstvo brodske imovne općine, da se na račun imovne općine nabavljaju školske knjige svim učenicima bez obzira na njihov imutak. Taj zaključak nije prihvatilo glavno zapovjedništvo. (Otpis od 29. lipnja 1881.). I ovaj je zaključak ovdje naveden samo radi toga, da se vidi, kako je imovna općina bila zauzeta za školstvo u okružju.

Zastupstvo brodske imovne općine opredijelilo je u svojoj glavnoj skupštini od 9. i 10. svibnja 1889. u spomen sretnoga i slavnoga četrdesetgodišnjega vladanja Njegova Veličanstva cara i kralja Franje Josipa I. svotu od 10.000 for. za utemeljenje štipendijalne zaklade. Zaklada nosi ime „Štipendijalna zaklada Njegova ces. i kralj. apoštolskoga Veličanstva Franje Josipa I.“ Pravo na štipendij imadu sinovi pravoužitnika brodske imovne općine, koji polaze ili kane polaziti politehniku ili drugu koju visoku školu, a prednost imadu oni natjecatelji, koji se kane posvetiti inžinirskoj struci.

U skupštini, koja je držana 18. studenoga 1909., kad je slavno zastupstvo zaključilo, da će otkupiti 500 komada moje knjige, bili su nazočni osim g. predsjednika Marijana Mihaljkovića gg. odbornici i zastupnici: Dorić Nikola, Kurjaković Gjuro, Šestić Antun, Šokčević Mijo, Babić Gjuro, Blaževac Vinko, Bogetić Šimo, Božić Antun, Brkić Karlo, Bukvić Ivan, Cvrković Ivan, Čolić Mato, Doknjaš Nikola, Ferdinand Johann, Gašić Ilija, Gopić Antun, Ivanetić Pavao, Ivanišić Andrija, Jakobovac Ilija, Jovanić Ilija, Knežević Martin, Lešić Franjo, Lovretić Emerik, Lucić Ivan, Lukinac Stjepan, Mihić Antun, Nikoljačić Pero, Oršolić Leopold, Pitlović Petar, Stipanović Božo, Šimić Živko, Stević Imbro, Takšić Mato, Vorgić Antun, Vučevac Josip, Vukasović Marijan, Vukovac Stjepan, Vu-

ković Zaver, Žderić Marko i zamjenik vladinoga povjerenika velemožni gosp. tajnik kr. zemaljske vlade Franjo Piškorić.

Mihaljković Marijan rodio se mjeseca siječnja 1862. u Andrijaševcima. U mjestu svoga rodjenja polazio je školu od god. 1868. do god. 1872. Prvi mu je učitelj bio stric njegova oca, Bartol Mihaljković, koji je u istom mjestu bio namjesni učitelj, dok je tamošnji učitelj Palacković polazio učiteljsku školu u Petrinji. Bartol Mihaljković postao je učiteljem u Andrijaševcima 7. prosinca 1830. (str. 307.), a umr'o je 16. siječnja 1876. u dobi od 70 godina. Kao odrastao dječak stupio je Marijan poslije očeve i djedove smrti u ceransku školu god. 1877., a god. 1878. u vinkovačku gimnaziju, koju je polazio do konca prvoga polječa 1881. Kao odličan gimnazijalac držao je beletristički list „Vienac", i davao je svaki novčić, što ga je od majke dobio, za knjige, koje je naručivao od Hartmanna iz Zagreba. To nije bilo po volji jednomu učitelju, a on, da izbjegne njegovim prigovorima, ostavi gimnaziju i ode na svoju djedovinu, da njom upravlja. Već g. 1892. bude izabran predsjednikom brodske imovne općine, pa je tu službu vršio višeput. Njegovim nastojanjem iskopano je na trošak imovne općine nekoliko odvodnih kanala iz imovinske šume, koji su od koristi i poljima u okolini. Bio je i načelnikom u Andrijaševcima. Njegovim je nastojanjem sagradjena škola, stan za učiteljicu, općinski ured i mnogo toga, čim se općina može samo ponositi i zahvalna mu biti, jer je on znao sve to tako izvesti, da su hrvatski općinari za to tek nešto žrtvovali. Veseo je, kad je na svom gospodarstvu, pa se ponosi, što je jedan od prvih seljaka posjednika u cijelom kraju. Veli, da su seljaci prvi i najsrećniji ljudi, samo bi trebali malo više znanja, ozbiljnosti, ponosa i zdravoga čistog hrvatskog odgoja. — Kad sam mu saopćio svoju želju u pogledu ove knjige, onda mi je kao pravi prijatelj pučke škole obećao, da će nastojati, da se moja želja ispuni.

Ukinuće vojne Krajine. U posljednje vrijeme upravljalo je krajiškim područjem c. kr. glavno zapovjedništvo kao krajiška zemaljska upravna oblast. Na temelju previšnje naredbe od 15. srpnja 1881. predao je zapovjedajući general Franjo barun Filipović krajiško područje banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije Ladislavu grofu Pejačeviću, koji je 1. kolovoza 1881. kao kraljevski povjerenik u poslu sjedinjenja hrvatsko-slavonske Krajine počeo upravljati i dotle postojećim krajiškim područjem.

Na prijelazu u novi život dobiše hrabri i vjerni Krajišnici od premilostivoga svog cara i kralja Njegova apostolskoga Veličanstva Franje Josipa I. manifest, u kojem se izmedju ostaloga nalaze i ove znamenite riječi:

„Uslied poviestnih dogadjajah povjeriše Vam Moji uzvišeni predje stražu na južnih medjah austrijsko-ugarske monarkije, oslanjajuć se prosvietljenim pouzdanjem na Vaše junačke krieposti, na Vašu neutrudivu budnoću i zadovoljnost, i na Vašu požrtvovnost, koja je upravo nasliednom postala.

Vi ste tu zadaću tečajem viekovah odanošću vršili. Vaš cesar i kralj hvali Vam na tom!

Sveobće priznanje za sve ono, što ste učinili Vi i Vaši otci, živjeti će u grudih čovječanstva, dok je svieta i vieka.“[1]

Tim će se riječima zauvijek ponositi potomstvo bivših Krajišnika, pa zato su uzete i ovdje, da ih može učitelj u zgodno vrijeme upotrijebiti kod mladeži za primjer, kakvu slavu može steći narod, koji je svomu vladaru odan i vjeran.

Čim je ban Pejačević primio u ruke novu upravu, podje na putovanje po području bivše Krajine, da se upozna s narodom, koji bijaše povjeren njegovoj upravi. Dne 25. kolovoza 1881. oko 3 sata poslije podne stiže s puta iz Broda u Vinkovce, gdje mu bijaše priredjen sjajan doček. Pred slavolukom s natpisom: „Dobro nam došao!“ dočekalo je bana na medji općinsko vijeće, komu je bio na čelu podnačelnik Rudolf Henn, koji je prvi pozdravio novoga bana. Pred svratištem „Cara austrijskoga“ pozdravila je bana gospodjica Lipošćak, uručivši mu krasnu kitu cvijeća, ovim riječima:

Svietli bane!

Majka nam je već odavna
Otvorila širom dver,
Da na srce pritisne si
Otudjelu milu kćer.

Rod nam cio željom, molbom
Trô je otoj sreći put,
Al mu zalud želje, molbe
Suprotnu se udes krut.

Al tuj, bane, ti se nadje
Sborom, tvorom nebje spor
Snažnom rukom Ti umjede
Razbit taj gordijski čvor.

Tebe neka Hrvat slavi
I veliča u sav glas;
Što željasmo, Ti nam donje,
Ti usreći, bane, nas.

S Tebe rodu našem sinu
Nove sreće bieli dan;
Živio nam usrećitelj,
Živio nam svietli ban!
Živio!!

Prigodom bakljade pozdravio je bana na molbu općinskoga zastupstva gimnazijski profesor Oton Kučera, danas doktor filozofije i izvanredni profesor kr. sveučilišta u Zagrebu, ovim riječima:

Preuzvišeni gospodine grofe, svjetli bane!

Poldrugi viek kraju svomu teče, što je hrvatska Krajina sinove svoje slala na bojne poljane, slala ih po junačku slavu. Krv je njihova kvasila sva bojišta široke Evrope, ali svagda lovorom ovjenčani pozdraviše sunce.

[1] Narodne Novine. 1881., br. 161.

Krvavu tu haljinu Ti nam bane! skide, tiem napisa ponajljepši list u dičnu povjestnicu hrvatskih banovah. Ti nas vrati majci preljubljenoj, Ti nas prvi vodiš, da na slobodi ustava i prosvjete pozdravimo sunce!

Evo nas zato, bane, evo nas svijuh, što nas igda noge nose, da Ti hvalimo za veliko ovo djelo. Primi ovaj mali izraz naše duboke zahvalnosti milostivo, primi i nas, svjetla glavo naša, pod preblago i moćno okrilje svoje.

A dok je nas, nek se čuje samo jedan glas. Veliki naš bane! čuj ga: Suzom zahvalnicom na oku, a srdcem prepunim i radosti i nade, mi Ti sada i vazda nosimo divni pozdrav Preradov:

Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!!

Preuzvišeni g. ban odgovori, da ga neobično raduje sjajan doček i izrazi oduševljenja, da je radost bivše Krajine i radost njegova.[1]

Kod primanja deputacija poklonilo se banu učiteljstvo brodskoga okružja sa svojim nadzornikom Antunom Liscem. Svima je u oči palo, kako se rado došao pokloniti novomu banu i umirovljeni kapetan Sklizović, stari vojnik iz francuskih ratova.

Naredbom od 27. prosinca 1881. odredio je ban, da se 31. prosinca 1881. raspusti odio za bogoštovlje i nastavu za bivšu hrvatsko-slavonsku Krajinu, a poslovni predmeti, koji budu na dan raspusta u zaostatku, imadu se uz točan popis predati na uredovanje hrv.-slav.-dalm. zemaljskom vladinom odjelu za bogoštovlje i nastavu. Sveukupno osoblje bivšega krajiškog bogoštovnog i nastavnog odjela dobilo je nalog, da se 1. siječnja 1882. predstavi predstojniku hrv.-slav.-dalm. zemaljsko-vladinoga odjela za bogoštovlje i nastavu, pa da mu se stavi na raspoloženje. — Tako je ukinuto djelovanje posljednje vrhovne školske oblasti za bivše krajiško područje.

Ukinuće okružnih oblasti za bana grofa Khuen-Héderváry-a. Na temelju zakona od 5. veljače 1886. o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima, koji je stupio na snagu 1. rujna 1886., ukinuta su krajiška okružja, ukinuto bijaše naše brodsko okružje, a područje njegovo razdijeliše na tri županije. Srijemskoj županiji sa sijelom u Vukovaru dodijeliše vinkovački i županjski kotar (sela bivše 6., 7., 8., 9., 10., 11. i 12. satnije, onda Sikirevce, Jaruge, Šamac i Kruševicu bivše 5. satnije.). — Požeškoj županiji dodijeliše predjašnji garčinski kotar s gradom Brodom (sela 1., 2. i 3. satnije, onda Andrijevce, Perkovce i Divoševce bivše 4. satnije, zatim Veliku i Malu Kopanicu, Beravce, Prnjavor, Novigrad i Kupinu bivše 5. satnije.). Virovitičkoj županiji pripadoše

[1] „Narodne Novine“. 1881., br. 198.

samo tri sela bivšega garčinskog kotara, ili bivše 4. satnije: Čajkovci, Vrpolje i Strizivojna.

Tim preustrojstvom izgubi se i posljednji trag bivše krajiške uprave u području slavne brodske pukovnije, a poslije brodskoga okružja. Vinkovci, nekoć sjedište najviših oblasti za taj kraj, prestadoše sada biti ono, što bijahu prije za naš narod u tom kraju.

Naredbom od 24. kolovoza 1886. ukinuto je djelovanje krajiških okružnih školskih nadzornika, pa je 1. rujna t. g. prešla uprava i nadzor pučkih škola na nove kr. županijske oblasti, dotično na poglavarstvo grada Zagreba. Odsad se vršio nadzor nad pučkim školama u cjelokupnoj našoj domovini, u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, u smislu krajiškoga školskog propisa od 8. lipnja 1871. i provincijalnoga školskog zakona od 14. listopada 1874. To je trajalo do god. 1888., kadno je izašao novi školski zakon, kojim je ukinut krajiški školski propis i školski zakon od god. 1874. Sad su sve pučke škole u našoj domovini imale jedan te isti školski zakon, samo je isplaćivanje učiteljskih beriva u području bivše vojne Krajine osnovano još i danas na 20% prirezu od izravnoga i neizravnoga poreza.

Kad je ukinuto djelovanje okružnih školskih nadzornika, onda su počeli vršiti nadzor nad školama i to: u županiji požeškoj: Gjuro Balog, županijski školski nadzornik i Antun Otovčević, okružni školski nadzornik; u županiji virovitičkoj: Pavao Orešković, županijski školski nadzornik i Antun Lisac, okružni školski nadzornik; u županiji srijemskoj: Dimitar Vurdelja, županijski školski nadzornik i Franjo Dubravčić, okružni školski nadzornik.

Krajiški okružni školski nadzornici Otovčević iz Nove Gradiške, Dubravčić iz Vinkovaca i Lisac iz Mitrovice preselili su se u sjedišta navedenih županijskih oblasti. Svaki učitelj bivšega brodskog okružja, koji je dotle imao samo jednoga nadzornika, dobio je sada najednom dvojicu, a cijeli brodski kraj mogao je govoriti o šestorici svojih školskih nadzornika, dok je dotle imao samo jednoga. — Ovdje su navedeni samo oni nadzornici, kojima su pripadale škole našega brodskog kraja.

Izuzevši samo vrijeme od god. 1852. do god. 1864. bili su Vinkovci od god. 1780. do 1. rujna 1886. sjedište muževa, koje su oblasti odredile, da vrše nadzor nad školama u brodskoj pukovniji, dotično u brodskom okružju.

POPRAVCI.

Strana	*red*	*mjesto*	*treba da bude*
4.	2. ozgo	Andrijevici	Andrijevci
4.	13. ozgo	Gradiškoj	gradiškoj
4.	7. ozdo	petrovaradiske	petrovaradinske
4.	2. ozdo	prijegled	pregled
11.	17. ozgo	niemacshog	nimacskog
14.	14. ozdo	Sto	Što
15.	7. ozgo	Steta	Šteta
19.	20. ozdo	Donnhoff	Dönhoff
24.	1. ozgo	luknom	luknu
24.	7. ozdo	Sušnjevci	Šušnjevci
30.	2. ozgo	officire	officie
30.	21. ozgo	Oberlieutenand	Oberlieutenant
37.	16. ozgo	Sokčević	Šokčević
47.	13. ozgo	Due	Dne
49.	11. ozdo	ch	rich
51.	20. ozgo	s iedeće	slideće
69.	4. ozgo	Bayer	Beyer
71.	1. ozgo	Zupa	Župa
74.	13. ozdo	Vlašić, 4	Vlašić iz 4.,
79.	14. ozgo	Geneyene	Geneyne
89.	12. ozgo	nnd	und
89.	13. ozdo	Samcu	Šamcu
89.	10. ozdo	blo	bio
91.	16. ozgo	obućavao	obučavao
91.	5. ozdo	dušnosti	dužnosti
93.	12. ozdo	n	u
94.	12. ozdo	mije	mi je
94.	7. ozdo	rimakatolik	rimokatolik
106.	14. ozdo	Gnädisgfeld	Gnädigsfeld
111.	17. ozgo	promjena	promjene
111.	6. ozdo	Frönmüller	Fronmüller
113.	15. ozdo	skolskoga	školskoga
126.	13. ozgo	uzimali	uzimale
130.	16. ozdo	zapovjeđnistvo	zapovjedništvo
134.	17. ozgo	pri eke	prijeke
147.	12. ozdo	u	und
169	5. ozgo	64 /₂	64½
171.	5. ozgo	Matimatička	Matematička
172.	6. ozdo	verstecken	verstehen
184.	13. ozdo	Stockel	Stöckel
200.	14. ozdo	svojstava	svojstva
200.	12. ozdo	svojstva	svojstava
248.	4. ozdo	BBC	ABC

Strana	*red*	*mjesto*	*treba da bude*
287.	8. ozgo	1836.	1834.
288.	10. ozdo	u	a
292.	1. ozdo	Pocrkavlju	Podcrkavlju
317.	15. ozdo	izostavi „na“	
323.	18. ozdo	Kerustera	Kerestura
325.	4. ozgo	Antolkovic	Antolović
325.	5. ozgo	Saregrada	Šarengrada
345.	2. ozdo	Boga	Bogu
349.	9. ozgo	gorčkoneujedinjeni	grčkoneujedinjeni
368.	2. ozgo	Vućičevića	Vučičevića
368.	13. ozdo	Josp	Josip
379.	8. ozdo	Divoševcl	Divoševci
386.	4. ozgo	Stopsko	Štopsko
391.	13. ozdo	odlikovala	odlikovalo
399.	1. stupac	Zupanja	Županja
399.	11. ozdo	Kopanice	Kopanici
402.	23. ozgo	Weshatb	Weshalb
405.	20. ozgo	e	je
406.	23. ozdo	eine	einer
407.	16. ozdo	izostavi „se“	
408.	3. ozgo	Kruševica	Kruševice
412.	5. ozdo	učiteij	učitelj
416.	8. ozdo	učenike	učenika
416.	4. ozdo	Gradiške	Gradište
421.	20. ozdo	mladeš	mladež
424.	7. ozdo	wöchentlick	wöchentlich
425.	1. ozgo	Ansdrücken	Ausdrücken
426.	4. ozgo	Adum	Adam
427.	2. ozgo	osnovne	osnovane
430.	12. ozgo	Navladat	Nadvladat
430.	20. ozgo	Kervju	Kèrvju
463.	7. ozgo	Phillippsberskomu	Phillipsberskomu
483.	20. ozgo	zaboravi	zaboravu
486.	6. ozdo	der	den
487.	27. ozdo	„u“ metni iza riječi:	pribježište
487.	9. ozdo	prije dakle	prije — dakle
496.	20. ozgo	izostavi „i neizravnoga“	

SADRŽAJ.

Strana

Brodska pukovnija.

Osnivanje pukovnije . . 1
Čardaci 4
Važnost povjesnih crtica. 4
Ratovanje 5
Hajduci serežani ili panduri 6, 25
Krajiške pukovnije 8
Pukovnici brodske pukovnije 9
Jahnus barun Franjo 10
Beck barun Filip Levin 11
Terzić Marijan 11
Peroni grof Josip 15
Tkalčević barun Ivan . 17
Relković Matija Antun . . 17
Dönhof grof Friedrich Ludvig . 19
Putovanje cara Josipa II. 20
Premještaji časnika 24
Cijena hrane g. 1764. . 25
Voinicske Artikule . 26
Plemstvo 30, 45
Dimić pl. Pavao . 30
Konjogojstvo . . . 30
Pokrivanje zgrada 31
Lukno 31
Župe i crkvene blagajnice . 31
Primalje (babice) . 32, 54
Seoske blagajnice . 32
Ovčarstvo 32
Pukovnijska glazba 33
Post 33
Previšnji dar i vojništvo 33
Pjesma Brodjanima 34
Vojnički vidari 37
Šume 37
Sečujac barun Arsenije 38
Komunitet Brod na Savi 38
Chernel pl. Mijo 42
Kantonska uprava 43
Kako su se časnici oprаštali sa svojom pukovnijom . . . 46
Zadružni život 46

Strana

Umrli na vojsci 47
Polaženje crkve 48
Radivojević barun Pavao 49
Stanovi 50
Kriva zakletva 50
Život na turskoj medji 51
Noćni sastanci . 53
Bolest u narodu . . . 53
Poštovanje starješina . . 54
Fenjer, pušenje i požar 54
Svetkovanje nedjelje i blagdana . 55
Psovke 56
Poklon u ratne svrhe . 56
Duhan 56
Gajenje pamučike . . 57
Predika 56
Putovanje cara Franje I. . 63
Neudorf . . 64
Čestitka 69
Popis mjesta 70
Satnije u brodskoj pukovniji 73
Brod i Vinkovci 73
Kineska gorska riža . . . 74
Zakletva općinskih starješina . 74
Neustädter barun Josip . 75
Jovanović barun Stjepan 76
Kotarski uredi 76
Ukidanje pukovnija 76
Todorović Nikola . 78
Zapovjedajući generali 79

Školstvo u brodskoj pukovniji.

Prvi odsjek.

Doba od druge polovice osamnaestoga stoljeća do god. 1830.

Prve škole 80
Škola u Šamcu . . 83
Škola u V. Kopanici 86
Klucho Franjo . . 87
Osnivanje škole u Klokočeviku 89

Strana

Učitelji: Starešinić Petar, Kušić Stjepan, o. Opašević Josip, Jurjević Jakob, Pudik Sebastijan, Schwarz Franjo, Almašević Ivan, Müke Augustin, Dreser Franjo, Fridrich Ivan, Schmid Ignac, Tonenkoch Ivan, Molliczky Josip, Blosz Mijo, Hartel Ivan, Perecz Gjuro 90—94
Vrsta škola 95
Učevne knjige 96
Obrazivanje učitelja u Beču 97
Vrste škola u pukovniji 98
Privatni učitelji . 99
Popis knjiga . 99
Katehizacija . . 99, 102
Praznici 99
Izdržavanje škola . 100, 106
Knjige i druge školske stvari 100
Nadziranje škola 100
Isplaćivanje učiteljskih beriva . 100
Postupanje časnika s učiteljima 100
Latinske škole . . . 101
Usavršavanje učitelja 101
Ženski ručni rad . . 102
Nagrade 102
Nadučitelji u brodskoj pukovniji 102
Rotter i Stöckel 103, 104
Pohadjanje škole 104
Otpremanje pisama i molbenica 106
Učitelj u Trnjanima 106
Unapredjivanje školstva 106
Učiteljska beriva i opskrba učiteljskih udovica . 109
Ispiti 110
Znatnije odredbe g. 1779. . 110
Škole u pukovniji g. 1779. 111
Iz sjednice g. 1779. . 114
Ćirilica 115
Škola u Račinovcima 116
Krasnopis 117
Školski sat . . . 118
Ispovijed učenika . 118
Odijelo učenika 118
Priprava za učiteljsko zvanje 118
Obuka u školi 119
Obučavanje djevojčica . 120
Listine o vladanju 120

Strana

Slavonsko školsko povjerenstvo 123
Znatnije naredbe ispisane iz zapisnika „Schul-Commissions-Prothokoll“ 125
Izvještaj o ispitu . . . 147
Matematička škola 150
Calixto barun Friedrich 164
Grimm Antun Ferdinand 165
Cours-Tabella! . . . 166
Vinkovačka gimnazija 171
Winkler Filip 172
O. Bitter Amadeus 172
Prvi učitelji vinkovačke gimnazije: Engelbrecht Franjo, Krmpotić Matija i Relković Josip 177
Prvi ravnatelji slavonskih škola: Sabljak Ivan, Jodl Ivan, Schütz Ivan, Matskássy Franjo . 178, 181
Red kod procesija i sprovoda 181
Tužba profesora Wesely-a 182
Gimnazija u Brodu 183
Stöckel i Engelbrecht 184
Osnivanje učiteljske knjižnice 185
Pohvale i opomene 185
Polaženje škole 187
Naputak za učenje nekih predmeta u školama 189
Relkovićeva gramatika 192
Vjeronauk i osnivanje škola . . 192
Posljednje vijesti o sikirevačkoj školi 193
Krasnopis, diktando i risanje 193
Familijas 193
Znamenite riječi iz predgovora knjige Marka Lukića 195
Gospodarstvena obuka u našim školama. 196
Pisanje molba i tužbi 197
Molitva 197
Učiteljski ispiti . . . 198
Kantonska naredba u pogledu unapredjivanja našega školstva 199
Ugled učiteljev 201
Kako je valjalo pisati prezime . 202
Škola u Brodu 202
Škola u Podvinju i Otoku 203
Školska stipendija 203
Škola u Mirkovcima . . . 204

Strana

Nanovo otvorene škole u Cerni, Garčinu i Babinoj Gredi . 205, 209
Racz Ignac 209
Přzybila Dominik 211
Nekoje promjene kod učiteljstva 211
Vergleich (ugovor) g. 1882. 214
Odlikovanje . . . 215
Drva za ogrjev 215
Visitationstabelle g. 1803. . 215
Orguljaška služba . 218
Vinkovačko učiteljsko osoblje 218
Ženidbena jamčevina 219
Izvještaj o stanju školstva g. 1807. 220
Djevojačka škola u Vinkovcima 223
Pohvalnice 224
Svjedodžba . . . 225, 226
Školska pomoćnica u Vinkovcima 226
Škola u Bošnjacima 227
Škola u Andrijaševcima 228
Škola u Neudorfu . 229
Pčelarstvo 230
Rasadnik . . 231
Vrt za učitelje 231
Svilogojstvo . 231
Božić Petar . 232
Pregledanje škola . 232
Besplatne knjige . 234
Nagrada za odlične učenike 234, 238
Nepopunjena mjesta školskih pomoćnika 238
Njemački jezik 239
Obučavanje slijepe djece 239
Učiteljski ispiti 239, 241
Engelbrecht Franjo . . 241, 242
Sabljak drži prvi ispit u školama 242
Nagradjivanje učitelja 243
Učiteljska beriva 244
Školske svjedodžbe 245
Primanje krajiških mladića u ljubljansku preparandiju 245
Matić Antun i Šianić Antun 246, 247
Školski sposobnjaci, školske knjige 247, 248
Namještanje općinskih učitelja . 249
Ispiti 249
Polaženje škole . 250, 263
Ilirske škole 250

Strana

Prvi pedagoški tečaj u Vinkovcima 250
Rotter Josip 252
Škole u brodskoj pukovniji i u gradu Brodu 252
Kirin Ivan 253
Izbor učenika za nadškolu, ispisivanje učenika . 254, 258
Šumanović Tomo 258
Reverzi i zakletva 258
Stanovi za državne učitelje 259
Osnivanje općinskih škola 260
Učiteljska škola u Gracu . 264
Školski nadziratelji i školska povjereništva 266
Grčkoistočna škola u Vinkovcima 267
Časna knjiga 267
Zaključci puk. školske komisije god. 1827. 268
Izvještaji o školama g. 1827. 269
Opetovna obuka 271
Škola u Garčinu g. 1827. . 273, 277
Izvještaji o školstvu g. 1827. 278, 281
Čišćenje i grijanje školskih soba 281
Elementarne škole 283

Drugi odsjek.

Doba od g. 1830. do konca rujna 1873.

Nove škole i vrste škola . . . 285
Održavanje ispita g. 1830 . . . 288
Promjene u učiteljstvu. Tunić Ivan 289
Molba za potporu 289
Pedagoški tečaj u Vinkovcima god. 1830. 289
Svjedodžbe osposobnice 292
Škole prve satnije 292
Škole druge satnije . 293
Škole treće satnije . 294
Škole četvrte satnije 294
Škole pete satnije 295
Škole šeste satnije . 295
Škole sedme satnije . 296
Škole osme satnije . 298
Škole devete satnije . 300
Škole desete satnije . 301
Škole jedanaeste satnije . . 302
Škole dvanaeste satnije 302

Strana

Narodni učitelji i njihovi ugovori 302, 308
Izvještaj potpukovnika Rajakovića o školama 308
Osnivanje školskih zaklada . . 308
Rastava ravnateljstva pučkih škola od prefekture vinkovačke gimnazije 309
Školski ravnatelji za pučke škole poslije Matskássy-a 311
Školski savjetnici i nadučitelji . 313
Zemaljski školski nadzornik i kotarski školski nadzornik 315
Nadučitelji u Vinkovcima 316
Nadučitelji u Brodu . 316
Pedagoški tečaji . . . 316
Viši pedagoški tečaj . . 319
Kandidati tromjesečnoga tečaja u Vinkovcima 321
Kandidati višega pedagoškog tečaja u Mitrovici 325
Kandidati dvogodišnjega pedagoškog tečaja u Petrinji od g. 1862. do g. 1871. 327
Kandidatkinje ženske učiteljske škole 328
Učitelji od nužde 328
Svjedodžbe učiteljskih pripravnika 330, 332
Daljno obrazivanje učitelja 332
Natječajni ispit . 334
Bečki pedagogij 335
Polaženje škole 335
Vojničke vježbe 338
Gimnastika . 341
Kazan u školi . 341
Ehrenzettel . . 344
Obuka u školama . 344
Djevojačka škola u Brodu 347
Njemačka općinska škola u Županji 347
Molba Gundinčana 348
Škola u Privlaci 349
Nadziratelji škola i školski ispiti 349
Totales Prämien-Verzeichniss . 351
Obučavanje gluhonijeme djece 352, 355
Izvještaj o školstvu g. 1837. 356
Podgajčani tuže svoga učitelja 360

Strana

Sposobnik (Qualifikations-Tabelle) 361, 362
Školski zakoni (disciplinarni propis) 363
Priznanje i pohvala 366
Nagrada učiteljima državnih škola 370
Izvanredne nagrade 371
Gospodarstvo 371
Školske zgrade 377
Obuka u grčkoistočnim školama 378
Zadaća pučke škole 378
Putna osnova za održanje ispita 379
Antolić preporučuje povišicu plaće 380
Vjeroučna obuka za odraslu neškolovanu mladež 380
Znatniji podaci o školstvu god. 1854. i 1855. 380
Škole, učitelji(ce) i mjesni nadziratelji škola 381
Ehrenzettel 385
Naredba pukovnika Fehlmayera 385
Tablica o vrsti škola i o broju učenika(ca) za pojedine škole na početku školske g. 1855./6. 386
Učiteljske plaće 388
Prve opće hrvatske učiteljske skupštine 391
Naše škole kao članovi Hrv. ped.-knjiž.. zbora 393
Školstvo poslije školskoga propisa g. 1871. 394
Polaženje opće pučke škole . 394
Tablica o školama g. 1872. 395
Škola u Maloj Kopanici 399
Djevojačke škole 400
Namještanje učiteljskog osoblja (dekret) . . . 401, 402
Revers 402
Učiteljske plaće 403
Vukasovićev izvještaj o pregledanju škola 404
Usavršivanje učitelja (nastavni tečaj) 406
Učiteljske skupštine 408
Zapisnik kotarske učit. skupštine 409
Zapisnik okružne učit. skupštine 414
Kotarsko školsko vijeće u Vinkovcima 416

Strana

Kotarsko školsko vijeće u Brodu 422
Zaklada župnika Olive 423
Ispisivanje učenika i učenica iz škole 424
Obučna osnova za latinski jezik u gradjanskim školama 424
Dar krajiškoj učiteljskoj mirovinskoj zakladi 425
Zaklada časničkoga zbora brodske pukovnije 425
Popis učitelja(ca) i njihovih plaća na početku god. 1873. 426
Vladari 427
Car Franjo I. 427
Pripivanje Czaru i Kralju nashemu Ferdinandu 429
Pučka himna (kraljevka) 429, 430

Životopisi muževa, koji su vršili nadzor nad školama brodske pukovnije.

Hadžić Nikola 430
Antolić Imbro 432
Mikoević Filip . 433
Miholek Stjepan 433
Januškovec Ivan 434
Stumpe Ferdinand 435
(Čivić Antun) 435
Sabljak Stjepan 435
Spudić Ivan . . 436
Vukasović Živko . 437
Knežević Andrija . 437
Lisac Antun . . 439
Dubravčić Franjo 439
Naši pokojnici. O. Ivan Vuičić 440
Plavšić Mato 440
Vukovac Filip . 440
Klaić Ferdinand 441
Balentović Andrija . 441
Franjković Zaharija 441
Filipović Josip . 441
Sienčić Bartol . 441
Mikoević Antun . 442
Simonović Mijo . 442
Kropač Jakob . . 443
Topolković Ivan 443
Riesel Mijo . . . 443

Strana

Knežević Antun 444
Kuček Martin 444
Šunić Antun . 444
Tomašević Petar 445
Šuvić Marijan 445
Pavleković Ivan 446
Malešević Bernardin . 446
Vidaković Pavao 446
Gjoić Antun . 446
Bogdanović Josip 446
Stojanović Mijat 446
Klaić Franjo . 451
Filipović Ivan 453
Topalović Mato 455
Brlić Ignjat Vjekoslav 455
Otovčević Antun 456
Vuković Marijan 456
Brčić Stjepan 456
Valić Mato 457

Posljednji državni učitelji.

Kučera Franjo 457
Purić Stanko 457
Jugurčić Stjepan 458
Vlašić Vilim . 458
Marković Adam . 458
Glavačević Josip 458
Radl Vilim 458
Azapović Josip . 459
Egešić Mato . 459
Nikoljačić Ilija . 459
Franjković Franjo . 459
Martinović Ivan 460

Posljednje državne učiteljice.

Leurs Marija 460
Valentović pl. Adela . . . 460
Antolović Katarina 460
Vinkovačka gimnazija . 460
Matasović Šimo 464
Umrli g. 1873. 464
Gradjanska škola u Brodu 464
Radičević Lovro . 466
Mućan Stjepan . . 467
Pukovnijska škola 467
Kovačević Valentin 467
Skrb poglavara za red i napredak u školama 468

KARTA ŠKOLSKOGA KOTARA BRODSKE KRAJIŠKE PUK

Nacrtano po izvorniku, što ga je god. 1872. sastavilo pukovnijsko

Mjerilo:

4000 3000 2000 1000 0 4000 8000

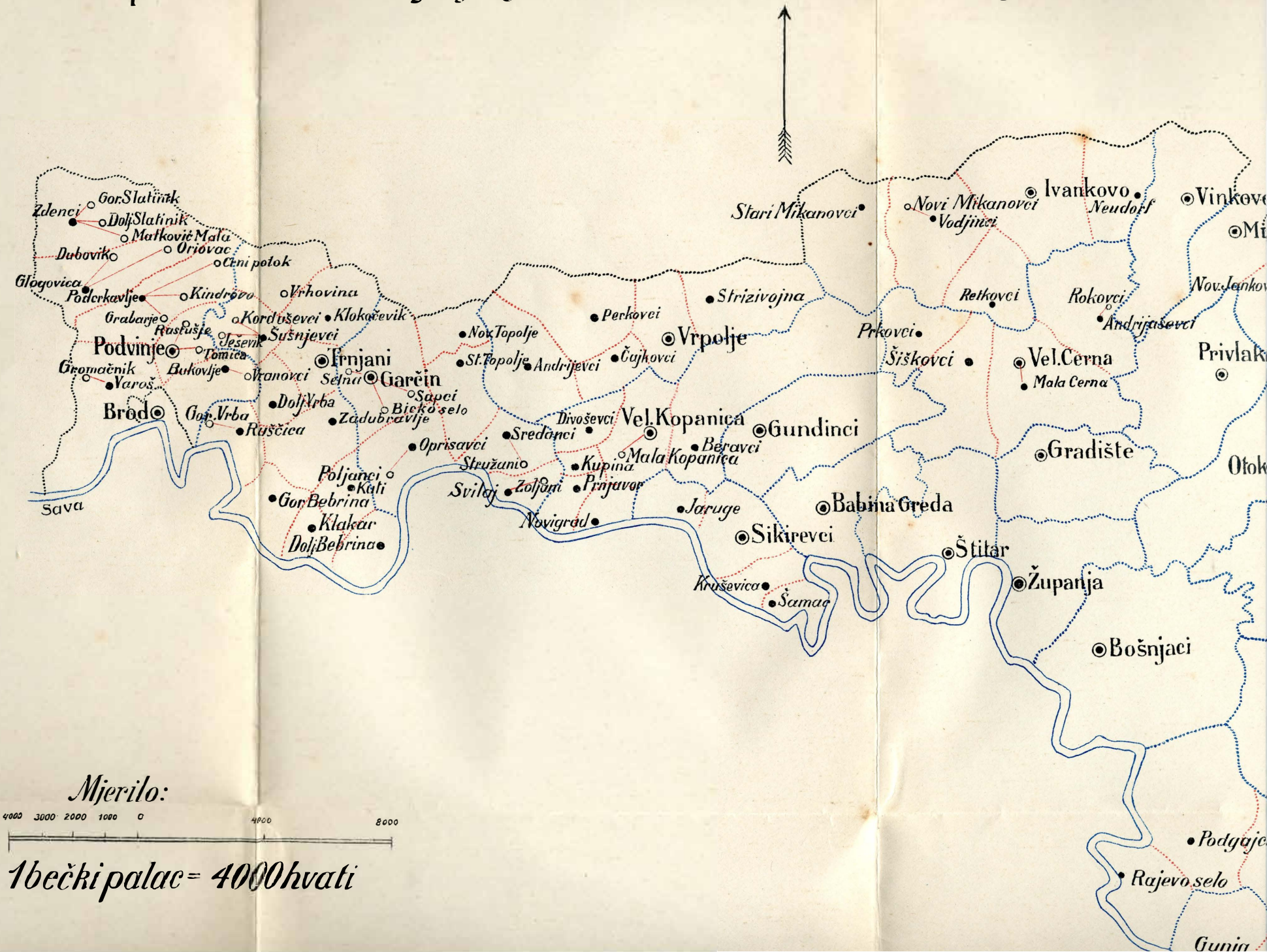
OSKE KRAJIŠKE PUKOVNIJE BR.7 i GRADA BRODA.

1872. sastavilo pukovnijsko zapovjedništvo u Vinkovcima.

RTA ŠKOLSKOGA KOTARA BRODSKE KRAJIŠKE PUKOVNIJE

Nacrtano po izvorniku, što ga je god. 1872. sastavilo pukovnijsko zapovjed

Mjerilo:

4000 3000 2000 1000 0 4000 8000

1 bečki palac = 4000 hvati

Tiskara i litografija C. Albrecht, Zagreb.